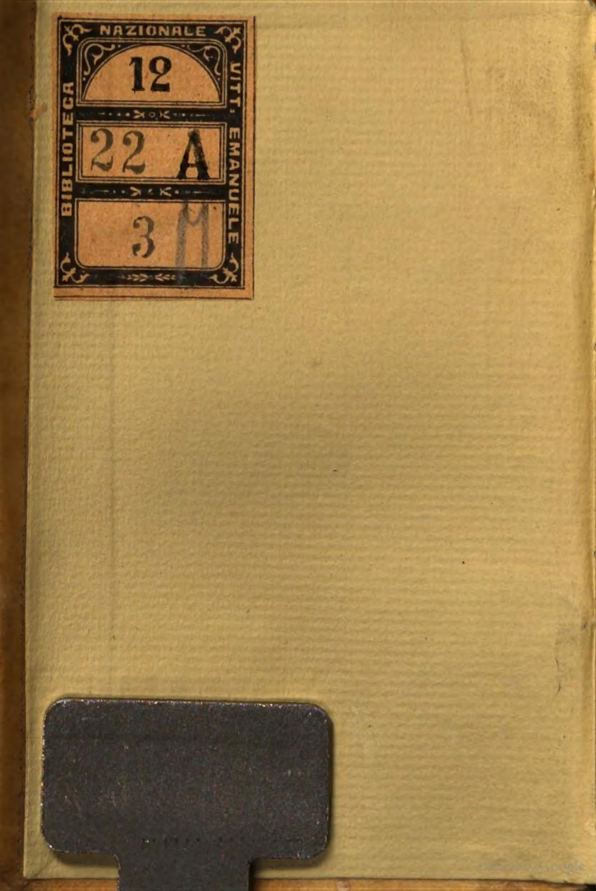

ARISTOTELIS STAGIRITAE

PHYSICORVM LIBRI VIII.

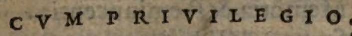
Omniaq; Opera, quæ ad Naturalem Philoſophiam ſpectare videntur.

PARS TERTIA.

Summæ, & Capitum diuiſiones, explanationeſque ex Simplicio, Ioan. Gram & Auerroe.

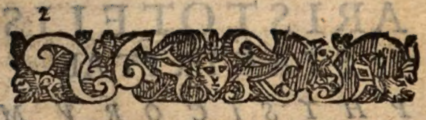
CVRTII MARINELLI *Solutiones Quæſtionum in lib. Phyſicorum à grauioribus philoſophis acceptæ.*

CVM PRIVILEGIO.

VENETIIS. MDLXXXV.

QVAE HOC VOLVMINE CONTINENTVR.

Physicorum libri VIII.
De Cœlo libri IIII.
De Generatione, & corruptione li. II.
Meteorologicorum libri IIII.
De Anima libri III.
De Sensu, & Sensibus.
De Memoria, & Reminiscentia.
De Somno, & Vigilia.
De Insomnijs.
De Diuinatione per Somnium.
De Longitudine, & Breuitate vitæ.
De Iuuentute, & Senectute, & Vita, & Morte, & Respiratione.

ARISTOTELIS STAGIRITAE PERIPATETICORVM Principis de Physico Auditu

LIBER PRIMVS.

Summa,& diuisio in cap.1.& lib.1.

Cum Aris.de rebus naturalibus esset scripturus,veluti de cœlo,de elementis,de mixtis tum inanimatis, tum animatis; proposuit se prius de eorum causis, ac principijs esse dicturum:nam causę,& principia rerũ cognitionem maximè pariunt.Itaque in his libris Physi.recitat quæ, & quot sint naturalium rerum principia,& causæ:ac præterea quæ,& quot sint ea,quæ ea comitentur. Vtitur autẽ ea ratiocinationis forma,in qua proponitur primùm quibus de rebus sermo sit: deinde exponitur propositum. Proponit igitur, cum perfectam à principijs, & causis adipiscamur scientiã,se velle de his loqui:atque id his verbis[Manifestum est,quòd & ea,quæ sunt circa principia]rationẽ verò reddit sic [Quoniam cognoscere,ac scire] quam confirmat,cum ait [tunc enim putamus] sed, cũ principia,& causæ aliæ sint nobis notiores, aliæ naturæ, quemadmodum refert, cum inquit [innata autem est ex notioribus nobis via] propositum moderat, & dicit [Quapropter necesse est ad hunc modum]atque hinc duplicem docendi uiam, & modum intelligimus, quem compositiuum & resolutiuum nominant. his

addatur tertium, qui definitiuus dicitur. Explanat postea, quæ nam sint ea, quæ nobis sint manifestiora principia, & asserit confusa, & vniuersalia. unde tertiò repetit propositum dicens de principijs, & causis nobis notioribus, quæ confusa, & vniuersalia existũt se esse scripturum. & ait [Quapropter ex vniuersalibus] comprobat autem tribus rationibus à signo desumptis huiusmodi principia esse eligenda. harum prima est [Totum enim] secunda [Patiuntur autẽ hæc] tertia [ac pueri primum] Summa autem huius libri, & capitis est ex Auerroe.

A' tex. 1. ad 6. docet Arist. modum procedẽdi in philosophia naturali, hoc est à notioribus nobis, ac uniuersalibus ad notiora naturæ.

A' tex. 6. ad 32. confutat ueterum sententias non naturaliter loquentium.

A' tex. 32. ad 41. ijs contradicit, qui infinita faciũt principia.

A' tex 41. ad 60. tria esse rerum naturalium principia demonstrat.

A' text. 60. vsque ad finem libri differit de materia prima, ac priuatione.

Caput Primum huius scientiæ propositum declarans.

Tex. 1.

VONIAM cognoscere, ac scire contingit circa oẽs methodos, quarum sunt principia, aut causæ, aut elementa, ex horum cognitione: tunc ẽm putamus cognoscere vnumquodquè, cũ causas primas cognouerimus, & principia prima, & vsque ad elementa: manifestum est, ꝙ & ea, quæ sunt circa principia scientiæ, quæ de natura est, primũm determinare tentãdum.

Tex. 2. ¶Innata autem est ex notioribus

nobis

nobis via, & manifestioribus ad manifestiora naturæ, & notiora: non enim sunt eadem & nobis nota, & simpliciter. Quapp necesse est ad hunc modum procedere ex immanifestioribus quidem naturæ, nobis autem manifestioribus ad manifestiora naturæ, & notiora. ¶Sunt autẽ Tex. 3.
primùm nobis dilucida, ac manifesta confusa magis: posterius autem ex his nota fiunt elemẽta, & principia ijs, qui diuidunt hæc. ¶Quapro- Tex. 4.
pter ex vniuersalibus ad singularia procedere oportet. totum enim secundum sensum notius est: vniuersale autem totum quoddam est: multa enim comprehendit, vt partes, vniuersale.
¶Patiuntur autem hoc idem quodammodo, & Tex. 5.
nomina ad rationem: totũ enim quoddam, & indistinctè significant, vt circulus: definitio autem ipsius diuidit in singula. Ac pueri primùm quidem omnes viros patres appellant, & matres fœminas: posterius autem determinant horum vtrunque.

Explanationes ex Simplicio, Ioan. Gram. & Auer. translatæ.

Principia, aut causæ, aut elementa] quia artium speculatiuarum, aut earum partium sunt quædam, quæ cõsiderant de rebus simplicibus carentibus principijs, & hæc est dispositio scientiæ considerantis de primis principijs cuiuslibet entis [principia] .i. causæ agentes, & mouentes. [causæ] .s. finales [elementa] .i. partes rei, quæ sunt materia, & forma [aut] sumitur disiunctiuè, & non copulatiuè [causas primas] .i. causas existentes in re primas, non compositas, vt est prima materia, & vltima forma [principia prima] .i. primas causas existentes extra rẽ, hoc est primum agentem, & vltimum finem [elementa]

.i.causas existentes in re propinquas, & essentiales [manifestum est].i.ex hoc sequitur [uia] s.inducens ad cognitionem rerum naturalium [ex notioribus nobis, & certioribus ad manifestiora naturæ] .i. ex propositionibus acceptis ex rebus posterioribus in esse, quæ sunt notiores, & manifestiores apud nos ad
Tex. 3. conclusiones priores in esse, quæ sunt notiores apud naturam [simpliciter] .i. naturaliter [notiora natu-
Tex. 4. ræ] .i.causæ quæsitæ [confusa].i.composita producta ab elementis] ex vniuersalibus] .s.uniuersalißimis, quæ possunt inueniri in rebus naturalibus, hoc est de causis & accidentibus [particularia] .i. ultimæ species [multa] .i.multas species [rationem] .i. defini-
Tex. 5. tionem [quodammodo] sic inquit Arist. quoniam illa, quæ significant nomina specierum aßimilantur vniuersali inquantum continet causas, ex quibus constituitur species [in singula] in genus. s. vt differentiam [primum] .i in principio comprehensionis [posterius] .s.cum roboratur intellectus.hæc Auer. Alfarabius autem exponens vbi legitur [Vnumquodque scire putamus cum causas &c.] asserit principia significare communes animi conceptiones, & causas propositiones, & propria princ. demonstrationis, & hoc usque ad elementa.i.vsque ad ea, quæ ingrediuntur conclusionem. D.Tho.hoc pacto explanat [intelligere] refertur ad definitiones [scire] ad demonstrationem [principia].i.causas agẽtes, ac mouentes [causas] .s.formales, & finales [elementum] .i. proprias causas materiales, & sic explicat D. Tho. etiam si Auer.contrà [vsque ad elementa] quia.s.id, quòd est vltimum in cognitione est materia [notiora naturæ] .i.nota secundum se, & secũdum propriam naturam [Confusa].i. indistincta multa continentia in potentia, vt vniuersale [totum].s.sensibile [uniuersale autem totum] .s. intelligibile [partes] .i. sua inferiora

[diuidit

[*diuidit in singularia*] *.i.distinctè ponit principia de finiti* [*determinant*]*.i.determinatè cognoscant vnũquodque, & Simp. auctoritate Alex. vocat principium propriè efficiens, causam cuius gratia, & formam: elementum verò materiam & Burl.cũ Arist. cũ ait* [*ex vniuersalibus ad singularia*] *intelligit per vniuersalia vniuersalissima.s.materiam, & formam in cõmuni, et p singularia principia in speciali, ut materiam, & formam hominis, & Aegidi. dicit* [*intelligere, & scire,*] *quia intelligere dicit actum intellectus simplicem, secundum quem formatur def. scire autem respicit intellectum componentem, secundum quem formatur enunciatio.* [*ex uniuersalibus*] *.i.cõfusis* [*ad singularia*] *in distincta. Quidam scribit* [*cognoscere, & scire*] *quòd scire tantum competit intellectui, & cognoscere tam sensui, quàm intellectui: vt explicaret se loqui de cognitione cum ratiocinatione, & discursu* [*Methodos*] *.i.scientias,* [*causas primas*] *.i.proprias causas* [*prima principia*]*.i.proxima* [*elementa*] *.i.summas causas, ex quibus res fiũt, & sunt* [*confusa*] *.i.magis vniuersalia.*

Summa secunda Antiquorum. opiniones de principijs naturalibus examinans, usq; destruens. huius Pars prima opiniones enumerans, usq;, qui in hac scientia errorem non proprium commiserunt, contradicens.

Summa, & diuisio in cap. 1.

Propositum exponit Arist. atque narrat non quæ sint principia, sed quot sint, & qualia, ac primum opiniones Antiquorum demonstrat, quorum alij physicè scripserunt, alij minimè, vt Parmenides, et Melissus, qui motum, & entium multitudinem delent, de his more diuidentium explicat sententiam his verbis in-

cipiens[Necesse est autem aut unum esse principium] deinde ait naturalem non oportere cum his disputare, neque eorum rationem soluere litigiosam. Quòd Philosophus naturalis disserere cum his non debeat, ostendit duplici ratione. prima est [ut enim & Geometrae] secunda [simile itaque est] Quòd autem non oporteat rationes Parmenidis, & Melißi soluere, duabus probat rationibus. prima est [et enim falsa accipiunt] secunda [Nobis autem supponatur] tamen, cum non physicè liceat, metaphysicè contra eos arguere proponit sic [sed quoniam de natura.]

Caput Primum opiniones de principijs, & earum auctores complectens.

Tex. 6. NECESSE est autem aut vnum esse principium, aut plura. Et, si vnum, aut immobile, vt dicunt Parmenides, ac Melißus: aut mobile, ut Physici. hi quidem aerem asserentes esse. alij verò aquã primũ principiũ. Si uero plura, aut finita, aut infinita. Et, si finita, plura aũt uno, aut duo, aut tria, aut quatuor, aut secũdum alium quempiam numerum. Et si infinita, aut sic vt Democritus, genere quidẽ vnum, figura verò, vel specie differentia, aut etiam cõ-

Tex. 7. traria. ¶ Similiter autem quærunt & quærentes quot sunt ea, quę sunt. ex quibus enim sunt ea, quæ sunt, quęrunt primùm utrum hæc vnũ, an multa sint. &, si multa, finita, an infinita. quare principium, ac elementum quærunt vtrum

Tex. 8. sit vnum, an multa. ¶ Itaque si vnum, atque immobile sit id, quod est, considerare, non est de natura speculari. Vt enim & Geometræ nõ amplius est ratio ad eum, qui destruit principia,

sed

ſed aut alterius eſt ſcientiæ, aut omnium communis: ſic neque ei, qui de principijs. nõ enim amplius principium eſt, ſi vnum ſolum, & ita vnum eſt. aut enim principium cuiuſdam, aut aliquorum eſt. ¶ Simile itaque eſt conſiderare Tex. 9. an ſic vnum eſt, & ad aliam quamlibet poſitionem ſermonis gratia dictam diſputare, ut Heracliteam, aut ſi quis dicat hominem vnum, id, ꝙ eſt, eſſe. ¶ Aut ſoluere litigioſam rationem. Te. 10. quod vtræque quidem habent rationes & Meliſſi, & Parmenidis: etenim falſa accipiunt, & non ſyllogizantes ſunt. magis autem Meliſſi onerosa eſt, & non habens dubitationem. ſed vno inconuenienti dato alia contingunt. hoc autem nihil difficile eſt. ¶ Nobis autem ſuppo- Te. 11. natur ea, quæ ſunt natura, aut omnia, aut quædam moueri. manifeſtum eſt autem ex inductione. Simul autem neque conuenit omnia ſoluere, ſed quæcunque ex principijs aliquis demonſtrans mentitur, quæcunque verò non, minimè, vt tetragoniſmum, eum quidem, qui per ſectiones Geometrici eſt diſſoluere: illũ autem, qui Antiphontis, non Geometrici eſt. ¶ Sed, Te. 12. quoniam de natura quidem non autem naturales dubitationes contingit dicere ipſos, forſitan quidem bene ſe habet aliquantulum diſputare de ipſis. habet enim philoſophiam hæc conſideratio.

EXPLANATIONES.

Principiũ]. *ſ. exiſtens in re* [*immobile*]. *i. intranſmutabile* [*Phyſici*] .*i. Philoſophi naturales* [*hi*] *ut Diogenes* [*alij*] *ut Thales* [*genere vnum*] .*i. eadem genere* [*ſpecie*] .*i. forma* [*contraria*] .*i. diuerſitate contraria. primò ſecundum figuram ut curuum, &*

rectum:

rectum: deinde secundum ordinem.s.prioris, & posterioris, vel secundum positionem loci.s. ante, & retro &c. [similiter] .i. supradicto modo [ea quæ sunt] .i.entia.[ex quibus].i.ex quibus causis materialibus [hac].s.entia. [principium, & elementū].i. causam materialem [non est de natura speculari].i.non pertinet ad naturalem hæc perscrutatio [principia].s.sua [alterius] .i.superioris [omnium] .s.scientiarum, ut metaphysica [sic neque ei, qui de principijs].i.similiter de principijs notis per se non oportet loqui in hac scientia[unum solum].i.unum ens solum [& sic unū] .s.immobile [sermonis gratia] .i.falsam, vel improbabilem [Heracliteam] .i.sententiam Heracliti ponentis omnia semper moueri [id quod est].i.ens [aut soluere] .i. non est proprium Philosophi naturalis soluere [litigiosam] .i.sophisticam [falsa] .i.falsas propositiones, quæ peccant, & in materia, et in forma [onerosa] .i.ratio uana, & fatua [quæ sunt natura].i.naturalia [omnia].i.omnes rationes [mentitur] .i. concludit falsum [sectiones] .s.circumferentiæ [illum].s. quadratum Antiphontis supponentis contraria principia Geometriæ [de natura] i. de rebus naturalibus [de ipsis].i.de horum opinionibus[Philosophia].s.prima, nempe Metaphysica .

Summa, & diuisio in cap. 2.

Arguit igitur contra illam Parmenidis,] & Melissi sententiam, quæ erat Omnia esse vnum . Argumenta autem, siue rationes duas producit : altera à diuisione entis sumitur. vnde ait [Principium autem maximè] vbi concludit ens vnum non reperiri tantum. Alteram accipit ab Vnius significatu : multa enim significat, ut aperit hoc loco [Amplius quoniā & ipsum unum multipliciter]sed dubitationem afferunt totum, & partes, vtrum vnum sint, an plura, ibi

[Habet

[*Habet autem dubitationem*] *hanc hypotheticè solnit sic* [*& si toti unum*] *sed cum ij, qui rationem Parmenidis, & Melißi sequebantur, errorem perciperēt, eclarentq́ verbis, vt scribit* [*Conturbabantur autem*] *contra eos hanc profert conclusionem Arist. Idem est vnum, & multa, & triplici ratione confirmat. vnde legitur* [*sed multa sunt quæ sunt*] *prima ratio est* [*aut ratione &c.*] *secunda* [*aut diuisione*] *tertia* [*non autem opposita.*]

Caput Secundum, opiniones non naturaliter loquentium destruens.

PRincipium autem maximè omnium proprium, qm̄ multipliciter dicitur id, quod est, quo dicunt dicentes vnum esse omnia? vtrū substantiam omnia, an quanta, aut qualia? & iterum vtrum substantiam vnam omnia, vt hominem vnum, aut equum vnum, aut animam vnam? an quale, vnum autem hoc, vt albū, aut calidum, aut aliquid talium? hæc enim omnia differunt multum, & sunt impossibilia dictu. Te. 13.

¶ Si enim erunt & substantia, & quale, & quantum, & hæc siue separata adinuicem, siue non, multa sunt quæ sunt. Si verò omnia quale, aut quantum, siue cum sit substantia, siue cum nō sit, inconueniens est, si oportet incōueniens dicere quod impossibile. nullum enim aliorum separabile est præter substantiam: omnia nanque de subiecto dicuntur, ipsa substantia. Te. 14.

¶ Melissus autem quod est infinitum esse dicit. quantum itaque aliquid est quod est, infinitum enim in quanto est. substātiam autem infinitam, aut qualitatem, aut passionem esse nō contingit, nisi secundum accidens, si simul & quanta aliqua sint. Infiniti enim ratio quanto Te. 15.

vtitur,

vtitur, sed non substantia, neque quali. Si igitur & substantia est, & quantum, duo, & non vnum est quod est. si vero substantia solum sit, non infinitum est, neque magnitudinem habebit vllam. quantum enim quoddam erit.

Te. 16. ¶ Amplius, qm̃ & ipsum vnum multipliciter dr̃, quemadmodum & quod est, considerandũ est quõo dicunt vnum esse omne. dicitur enim Vnum, aut cõtinuum, aut indiuisibile, aut quorum ratio eadem, & vna est ipsius quod quid erat esse: quemadmodum merum, & vinum.

Te. 17. ¶ Si igitur continuum est, multa est id, quod est: in infinitum enim diuisibile est continuum. Habet autem dubitationem de parte, & toto. fortassis autem nihil ad orationem, sed ipsam secundum seipsam, vtrum vnum, an plura sint pars, & totum. Et quomodo vnum, aut plura. Et si plura, quomodo plura. Et de partibus non continuis eadem est ratio. Et si toti vnum vtraque est, velut indiuisibile, quoniam & ipsæ sibi-

Te. 18. ipsis. ¶ At vero, si velut indiuisibile, nullum erit quantum, neque quale. Neque itaque infinitũ est id, quod est, sicut Melissus dicit; neque finitum, sicut Parmenides: terminus enim indiuisi-

Te. 19. bilis est, neque finitus est. ¶ At vero, si omnia, quæ sunt, ratione vnum sunt, vt indumentum, & tunica, Heracliti orationem contingit ipsos dicere. idem enim erit & bono & malo, & non bono esse, & bono. quare idem erit bonum, & non bonum, & homo, & equus. & nõ de eo, quod vnum sunt, quæ sunt, ratio erit, sed de eo, quod nihil sunt, & tali esse, & tãto idem.

Te. 20. ¶ Conturbabantur autem & posteriores, quem admodum & Antiqui, ne fortè accidat ipsis idẽ simul vnum esse, & multa. Quapp & alij quidẽ

ipsum

ipsum. Est auferebant, quemadmodum Lycophron: alij autem mutabant dictionem, non vt homo albus est, sed albatur, neque ambulans est, sed ambulat: ne ipsum Est adijcientes, multa faciant esse vnum. ¶ Tanquàm singulariter dicto vno, aut ente. Sed multa sunt quæ sunt: aut ratione, vt aliud est albo esse, & musico, eidem verò vtraque, multa itaque vnum: aut diuisione, quemadmodum totum, & partes. Hic autem iam dubitabāt, & cōfitebantur vnum multa esse, tanquàm non contingeret idem vnum, & multa esse, non autem opposita. est enim vnū & potentia, & actu. ¶ Hoc igitur modo dicentibus impossibile videtur, quę sunt vnum esse. Et ex quibus ostendunt, soluere non difficile est. vtrique enim cōtentiose syllogizant, & Melissus, & Parmenides. nam & falsa accipiunt, & non syllogizantes sunt. Est autem Melissi magis onerosa ratio, & non habens dubitationem, sed vno inconuenienti dato, alia contingunt. hoc autem nihil difficile est. Te. 21. Te. 22.

EXPLANATIONES.

Principium autem omnium proprium] quod .s. maximè est accipiendum ad disputandum contra dicentes omnia esse unum [substantiam] .i. unum in substātia [quanta, aut qualia] .i. aut unum in quantitate, aut unum in qualitate [substantiam unam] .i. particularem ut Socratem [unum autem hoc] .s. numero [hæc] .i. uniuersale, vel indiuiduum substantiæ, uel qualitatis, uel quantitatis [erunt] .s. unum [omnia] .s. esse unum [nullum enim aliorum separabile] .i. nullum accidens potest esse per se [omnia] .s. alia præter quàm substātia [quod est] .i. ens [in quanto] .i. in differentiis

ferentur quanti [si simul & quanta aliqua sint] .i. si ultra hoc quòd sunt uel substātiæ, vel qualitates, accidat eis, quòd sint quanta [ratio].i. definitio [quantum enim quoddā erit].i. si enim haberet magnitudinem ipsa substantia, esset quoddam quantum [ipsius quodquiderat esse].i.quidditas [multa].s.in potentia [sed ipsam secūdū seipsam] .i.sed est quæstio cōsideranda per se [ratio].i.quæstio[utraque].s.pars[ipsa sibi psis] .i. ipsæ partes sibipsis partibus [uelut] .i. vnum ut [idem erit].i.eadem erit definitio [& tali esse, & tanto idem] .i. eadē erit definitio & quanti, & qualis [conturbabantur autem posteriores].i. sequentes Parmenidis & Melissi opinionem in dubitationem inciderunt [esse].i.dicere [auferebāt].i. à propositionibus auferebant [dictionem] .i. copulam in uerbum adiectiuum [singulariter] .i. uno modo [eidem verò utraque].i.subiecto autem sunt eadem .s. album , & musicum [multa itaque unum].i.multa itaque definitione, & unum subiecto [aut diuisione ut totum, & pars].i. ut si totum consideretur secundum compositionem est unum , si secundum diuisionem plura [est.n. unum, & potentia, & actus] .i.est vnum enim actu, & plura potentia.

Summa, & diuisio in cap. 3.

Parmenidis, & Melissi soluit rationes , & Platonicorum sequentium illos ; quia rectè non syllogizant ; assumunt enim falsas propositiones, & hoc ait ibi [vtrique enim contentiosè syllogizant] primò autem soluit, & improbat rationem Melissi, deinde Parmenidis. ratio Melissi est[si quod factum est omne habet principium] vnde concludere vult , quòd illud quod non est factum sit infinitum . improbat hanc illationem vbi ait [postea, & hoc inconueniens] deinde ostēdit rationem Melissi peccasse in materia, & accepisse

se falsa, & hoc tripliciter, & primò ibi [deinde propter quid est immobile si est vnum] secundò [postea alteratio propter quid non erit] ultimò demonstrat accepisse falsa: dicebat enim omnia esse vnum, vbi ait [at verò nec specie poßibile est unum esse.] Solutis rationibus Melißi transit ad destructionem argumentorum Parmenidis, quæ tamen vno & eodem modo soluuntur, & sic dicit ibi [& ad Parmenidem autem idem modus] probat hoc dupliciter: primò ibi [falsa est] secunda ubi ait [partim quia non concludit] q; falsa sumat, demonstrat sic [falsa quidem quia] quòd non concludat, ibi inquit [non concludit autem] & hoc ostendit in simili, deinde adaptat similitudinem ad propositum. in simili dicens [quia si sola alba sumantur] adaptat similitudinem ad propositum, & quod dictum est de albo probat similiter se habere circa ens duobus modis, primò quòd non sequitur ens esse unum simpliciter propter hoc, quòd subiectum, & accidens sunt diuersa secundum rationem, & hoc narrat ibi [necesse est igitur accipere ijs, qui dicunt] deinde, quòd neque sequitur ex ratione Parmenidis, q; sit tantum unum propter multitudinem partium, siue illæ partes sint quantitatiuæ, siue definitionis. Quòd non sequatur quantùm ad partes quantitatiuas declarat dicens [neque igitur magnitudinem] neque etiam quantùm ad partes definitionis sic [q; autem diuiditur, q; verè est] confutatis opinionibus & Melißi, & Parmenidis improbat positionem Platonicorum sequentium illos, qui acquieuerunt rationi, quæ ducebat ad hoc non ens eße ens, & illa, quæ concludebat magnitudinem esse diuisibilem, asserit hanc positionem dicens [Quidam autem rationibus utrisque] refellit primam sic [manifestum autem est, & quod verum est] aliam aut alijs in libris Physicorum.

Capus

Caput Tertium, antedictarum opinionum syllogismos confutans.

Te. 23. QVòd igitur paralogizat Melissus, manifestum est: opinatur enim accipere, si qđ factum est, omne habet principium, ꝙ & id, quod non factum est, non habet. Postea & hoc inconueniens omnis esse principium rei, & non temporis, & generationis nō simplicis, sed & alterationis, tanquàm nō momentanea

Te. 24. facta mutatione. ¶ Deinde & propter quid est immobile, si vnum est? sicut enim & pars vna cùm sit, hęc aqua, mouetur in seipsa, quare non & totum? Postea alteratio propter quid non erit? At verò nec spęcie possibile est vnum esse, nisi eo, ex quo. Sic autem & Physicorum quidam dicunt vnum, illo autem modo nō: homo nanque ab equo alterum est specie, & contra-

Te. 25. ria inuicem. ¶ Et ad Parmenidem autem idem modus rationum est, & si aliqui alij sunt proprij. Et solutio est, partim quidem, quia falsa est: partim autem, quia non concludit. Falsa quidem, quia quod est accipit simpliciter dici; cùm multipliciter dicatur. Non concludit autem, quia, si sola alba capiantur, significante vnū albo, nihilo minus multa alba sunt, & non vnum. nō enim continuatione erit album vnū, neque ratione. aliud enim erit esse albo, & suscipienti, & non erit præter album nihil separabile. non enim quatenus separabile est, sed esse alterum est albo, & ei cui inest. Sed hoc Parme-

Te. 26. nides nōdū videbat. ¶ Necesse est igitur accipere iis, qui dicūt qđ est vnū esse, non solū unum significare qđ est, de quo vtiq; prædicetur, sed & quod uerè est, & qđ uerè unum est: accidens enim

enim de subiecto quodam dicitur. quare cui accidit quod est, non erit: alterũ enim est ab eo, quod est: erit itaque aliquid, quod non est. non itaque erit alij inexistens quod verè est. non enim erit enti ipsi esse, nisi multa quod ẽ significet, sic, ut sit aliquid unumquodque, sed supponitur quod est significare vnum. ¶ Si igitur quod verè est nulli accidit, sed illi aliquid, magis quod verè est significat quod est, quàm qđ non est. Si enim erit quod verè est idem & album, albo autem esse nõ est, quod verè est: (neque enim accidere ipsi possibile est quod; nihil enim quod est, est, quod non verè sit:) non ergo quod est album est, nõ sic autem ut aliquid non sit, sed omnino non sit, erit. quod verè itaque est non est. verũ enim est dicere quod verè est quod album, hoc autem non quod est significabat. quare, si & albũ significat quod verè est, multa ergo significat quod est. ¶ Neque igitur magnitudinem habebit quod est, si quidem quod verè est, est, quod est. vtrique enim partium aliud est esse. Quòd autem diuiditur quod verè est in quod verè est aliquid aliud ẽt ratione manifestum est. ut homo, si est quod verè est aliquid, necesse est & animal, quod verè aliquid est esse, & bipes. si enim non quod verè est, est, accidẽtia erunt, aut igitur homini, aut alicui alij subiecto. sed impossibile est. accidens etenim dicitur hoc, aut quod contingit esse, & nõ esse, aut cuius est in ratione hoc, cui accidit. vt sedere qdẽ, velut separabile, in simo aũt est ratio naris, cui dicimus accidere simum. ¶ Amplius quæcunque in definitiua ratione insunt, aut ex quibus sunt, in ratione horũ nõ inest ratio totius, vt in bipede ratio hominis,

Te. 27.

Te. 28.

Te. 29.

aut ĩ albo ratio albi hominis. Si igitur hæc hoc se habent modo,& homini accidit bipes,necesse est separabile esse ipsum. quare continget utique non bipedem esse hominem, aut in ratione bipedis inerit hominis ratio. sed impossibile est. illud enim in illius ratione inest. Si autem alij accidunt bipes & animal, & non est utrunque quod verè est aliquid, & homo uti-
Te. 30. que erit accidentium alteri. ¶ Sed quòd verè aliquid est sit accidens nulli, & de quo ambo, & utrumque, & quod est ex his, dicatur, ex indiuisibilibus itaque est omne. Quidam autem rationibus vtrisque acquieuerunt; huic quidem, quòd omnia vnum sunt, si quod est vnum significat, quòd id est etiam quod nõ est; ei autem, quæ ex dissectione, indiuiduas facientes magnitudines. ¶Manifestum autem est &
Te. 31. quòd non verũ est quòd, si unũ significat quod est,& non possibile est simul contradictionem eẽ;nihil erit qđ nõ est: nihil.n.prohibet qđ nõ est nõ simpliciter esse,sed non ens aliqđ esse qđ non est. Dicere quoque,nisi præter ipsum, qđ non est aliquid erit aliud,unum omnia fore inconueniens est. quis enim addiscit ipsum quod est, nisi quod verè est aliquid esse? si autẽ hoc, nihil sic prohibet multa quod est esse,sicut dictum est. Quòd igitur sic vnũ esse quod est,impossibile sit, manifestum est.

EXPLANATIONES.

Falsa] .i.propositiones falsas [non syllogizantes] .i. non seruantes propriam formam syllogismi [onerosa] .i.vana, & fatua [non habet] .s.principium [omnis] .i. cuiuscunque habentis principium [rei] .i. magnitudinis [non simplicis] quia simplicis generationis

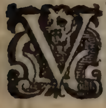
non

non est accipere principium, sed bene al: erationis, vnde [monetur] .s. toto quiescente [hæc aqua] .i. una pars aquæ [quia non, & totum] quia esset impossibile si totum corpus infinitum esset puta aqua, & partes eius mouerentur infra totum [sed sicut ex quo] .i. nisi sit vnum secundum materiam [sic] .s. secundum materiam [illo modo] .i. secundum formam [modus] .s. procedendi [falsa] .i. ratio adducta ab eo est falsa [simpliciter] .i. uno modo [capiãtur] .s. loco entis [unum] .s. tantùm [non unum] .s. numero [continuatione] .i. propterea quòd erit continuum, & cum continuum sit diuisibile [ratione] .i. definitione [esse] definitio [suscipienti] .i. subiecto, in quo erit album [eius] .s. subiecti [quod verè est] .i. substantia [& qđ verè vnum] .i. indiuisibile, uel unum in rei veritate [de subiecto dicitur] .i. indiget subiecto, in quo sit [qđ est] .i. accidens [alterum] .i. subiectum est diuersum [ab eo quod est] .i. ab accidente. [non enim erit enti ipsi esse] quia .s. non contingeret ipsum subiectum habere rationẽ entis [supponitur] .s. à Parmenide [quod uerè est] .i. substantia [illi] .s. substãtiæ accidit [quod non uerè est] .i. quòd non est substantia [non est] .s. ens [verè est] .s. substantia [esse alterum] .i. definitio alia [aliud] .i. tamen aliud inter se sunt [non sunt] .i. animal, & bipes non sunt [impossibile] .s. ut sint accidentia [hoc cum accidit] .i. subiectum [separabile] .i. accidens separabile, quod contingit esse, & non esse [ratio] .i. definitio nasi [totius] .i totius definiti [ipsum] .s. bipes [illud] .s. bipes [illius] .s. hominis [aliq] .s. alicui ab homine [& de quo ambo, & vtrumque, et quod est ex his dicatur, ex indiuisibilibus itaque est omne] hæc verba interpretatur sic D. Tho. supponendo quòd Arist. velit probare si animal, & bipes alteri accidant, etiam sequeretur hominem accidere alteri: vnde, quia de quocunque dicũtur ambo seorsum

obijcitur contra eam. sed circa primam partem tria considerantur, primùm enim ponuntur duo fundamẽta, quæ Anaxog. supponebat, primum est quod ex nihilo nihil fiat, ubi ait [tanquam non fiat nullum eorũ, ex eo quòd non est] secundum, quod vnum contrariorum existeret in altero, vbi ait [amplius ex eo quòd fiunt ex alterutris] secundò ponitur deductio rationis eius, quæ est [si enim omne quòd est, fit] vltimo excluditur quædam tacita obiectio, posset enim dicere aliquis, quòd si infinitæ partes cuiuslibet sunt in quolibet, sequitur quod abinuicem res non differant, quæ est ibi [apparere autem differentia.] Improbatur autem eius opinio tribus modis, primò absolutè, secũdò quò ad modum positionis, ultimo comparãdo eam ad opinionem Empedoclis. Improbãtur absolutè quinque medijs, vel rationibus. prima est [si igitur infinitum secundum ꝙ infinitum] secunda est talis [amplius autẽ si necesse est] tertia est ibi [amplius si omnia insunt] quartam narrat dicens [ad hæc autem,] omne corpus, quinta est hæc [amplius autem in infinitis corporibus] Quò ad modum ponendi dup. primò ibi [nunquanquàm autem segregatum esse] secundò [non rectè autem generationem accepit] Quò ad comparationem vbi inquit [melius aũt est minora.]

Pars Secunda, in qua fit sermo cum illis, qui circa principia proprium commiserunt errorem.

Caput Primum, in quo Antiquorum de principio Materiali narrantur opiniones, eorumq; opinionis redditur causa.

VT autem Physici dicunt, duo modi sunt. Ili enim vnum facientes quod est corpus subiectum, aut trium aliquid, aut aliud, quod est igne quidẽ dẽsius, aere uerò subti- Te. 32.

ſius,alia aũt generãt dẽſitate,& raritate,multa faciẽtes: hęc aũt ſunt cõtraria. Vniuerſaliter autem exceſſus,& defectus,ſicut magnũ dicit Plato,& paruum: niſi quòd hic quidem hæc facit materiam,unum autem formam. Alij uero vnũ quidem ſubiectum,materiam, cõtraria autem differentias,& formas. Quidam autem ex uno inexiſtentes contrarietates ſegregant, quẽadmodum Anaximander dicit. Et quicũnque ẽt vnum,& multa dicunt eſſe, quæ ſunt,ſicut Empedocles & Anaxagoras,ex commiſtione nãq; & hi ſegregant alia. differunt autem abinuicẽ, eo quod ille circulationem facit horũ,hic autẽ ſemel: & hic quidem infinita,& ſimiles partes habentia contraria; ille verò vocata elementa

Te. 33. ſolum. ¶Videtur autem Anaxagoras ſic infinita opinari, quoniam putabat commune opinionem Phyſicorum eſſe veram, quòd nihil fit ex eo,quod non eſt. propter hoc enim ſic dicunt, erãt ſimul omnia,& fieri huiuſmodi ſtatuerũt alterari. Alij autem congregationem, & ſegre-

Te. 34. gationem. ¶ Amplius autem ex eo quod fiunt ex alterutris contraria,inerant ergo. Si enim omne, quod fit; neceſſe eſt fieri aut ex iis, quæ ſunt,aut ex iis, quæ nõ ſunt;horum autem id, qđ eſt, ex iis,quæ nõ ſunt,fieri impoſſibile eſt: (de hac enim cõueniunt opiniones omnes,qui de Natura:) reliquum iam cõtingere ex neceſſitate putauerunt,ex iis quidẽ,quæ ſunt, & inſunt, fieri, ſed propter paruitatẽ magnitudinũ ex inſenſibilibus nobis; unde dicunt omne in omni miſceri. propterea quòd omne ex omni uidebant fieri: apparere autem differentia, & appellari altera abinuicẽ, ex eo quod maximę ſuperabundãt propter multitudinem in miſtu-

ra infinitorum, syncere enim totum album, aut nigrum, aut dulce, aut carnem, aut os non esse, sed, cuius plurimũ vnumquodque habet, hoc uideri esse naturam rei.

EXPLANATIONES.

Corpus subiectum] .i.princ. materiale [trium] .s. vnum de tribus elementis [alia] .s. præter principia [multa] .s.principia [hæc] .s.densum, & rarũ [hæc] .s.duo contraria [vnum] .s quod est subiectum eorum loco formæ [ex vno] .s.principio [inexistentes] .i. in actu existentia in eo [& quicunque &c.] & sic etiã, ut Anaximander, dicunt qnicunque [vnum, & multa] .s.principium, vel multa [ille] .s.Empedocles [circulationem] .s.quandam congregationis, & segregationis [hic] .s.Anaxagoras [ille] .i.Empedocles [elementa] .s.quatuor, ut ignis &c. [sic] .s.consimilium partium [inerunt ergo] .i.putabant unum contrariorum præexistere in alio [& insunt] .i actu sunt in illo [magnitudinum] .i.partium minimarum [differẽtia] .i.res differentes [infinitorum] .i. partium minimarum [sincere] purè, vel totaliter.

Summa, & diuisio in cap.2.

Reprobat Arist.hoc loco, qui est huius tractatus pars tertia, opinionem Anaxagoræ, ac primum aliquas intendit conclusiones, quarum prima est. Principia rerum naturalium non sunt infinita. hanc duabus probat rationibus, altera est [si igitur infinitum] altera autem [Amplius autem si necesse est] secunda conclusio existit. Non quodlibet est in quolibet. probat autem ibi [Amplius, si omnia insunt] tertia conclusio est. Non quodlibet potest segregari ex quolibet. hanc tribus comprobat rationibus. prima est [omne autem corpus finitum] secunda [Ad hæc autem]

tertia] *Nunquam autem segregatum iri* [*Quarta conclusio est*] *Non rectè autem probat autem sic* [*est enim vt lutum.*]

Caput Secundum, in quo afferuntur rationes contra asserentes principia esse infinita.

Te. 35. SI igitur infinitũ secundùm ꝙ infinitũ, ignotum est, secundùm multitudinem quidem, aut magnitudinem infinitum ignotum quantũ quoddam est: secundùm formam quoque infinitum ignotum quale quoddam est, principiis autem existentibus infinitis secundùm multitudinem, & secundum speciem, impossibile est ea, quæ sunt ex his, cognoscere: sic enim cognoscere compositum arbitramur, cùm cognoscimus ex quibus, & quot sit.
Te. 36. ¶ Amplius autem, si necesse est, cuius partem contingit quantulamcunque esse secundum magnitudinem, & paruitatem, & ipsum contingere, (dico autem talium aliquam partium, in quam, cum insit, diuiditur totum,) si autem impossibile est animal, aut plantam quantamcunque esse secundùm magnitudinem, & paruitatem. manifestum est quòd neque partium quālibet. erit enim & totum similiter; caro autem, & os, & huiusmodi partes sunt animalis, & fructus plantarum, manifestum est igitur quòd impossibile est carnem, aut os, aut aliquid aliud quantũcunque esse magnitudine, aut in maius, aut in minus.
Te. 37. ¶ Amplius, si omnia insunt quidẽ huiusmodi in inuicẽ, & nõ fiunt, sed segregantur, cùm insint, dicuntur autem à pluri: fit autem ex quolibet quodlibet, ut ex carne aqua, segregatur, & caro ex aqua: omne autem corpus finitum consumitur à corpore finito: manifestum est, quòd nõ contin-

cōtingit in vnoquoq; vnumquodq; esse. remota enim ex aqua carne, & iterum alia facta ex reliqua segregatione, quamuis semper minor erit segregata, attamen non excedit magnitudinem aliquam paruitate. Quare, si quidem stabit segregatio, non omne in omni inerit. in reliqua enim aqua non inerit caro. Si uerò nō stabit, sed habebit semper remotionē, ī finita magnitudine, æqualia finita inerūt, infinita secundum multitudinem. hoc autē impossibile est.

¶ Ad hæc autem, si omne quidem corpus, remoto quodam, minus necesse est fieri: carnis autem determinata est quātitas & magnitudine, & paruitate; manifestum est, quòd ex minima carne nullum segregabitur corpus: erit enim minor minima. Amplius autem in infinitis corporibus inesset vtique iam caro infinita, & sanguis, & cerebrum, separata tamen ab inuicem, nihil autem minus entia, & infinitum vnumquodque: hoc autem irrationabile est. Te. 38. ¶ Nunquam autem segregatum iri non scienter quidem dicitur, rectè autem dicitur: passiones em̄ inseparabiles sunt. Si igitur mixti sunt colores, & habitus, si segregentur; erit aliquid album, vel sanum, non alterum aliquid existēs, neque de subiecto. Quare inconueniens est, impossibilia quærens intellectus, si velit quidem segregare, hoc autem facere sit impossibile, & secundum quantum, & secundum quale: secundum quantum quidem; quia non est minima magnitudo: secundum quale autem; quia inseparabiles sunt passiones. Te. 39. ¶ Non rectè autem neque generationem accipit eorum, quæ sunt similium partium: est enim, vt lutum in luta diuiditur: est autem, vt non. & idem modus est, vt lateres Te. 40.

ex

ex luto, & domus ex lateribus, sic autem aqua, & aer ex alterutris & sunt, & fiunt.

EXPLANATIONES.

Secundum formam] secundum speciẽ [ea quæ sunt ex his] .i. cõposita ex principijs [quibus, & quot] .i. species, & quantitates principiorum [cuius] .i. alicu ius totius [& ipsum contingere] .i. & ipsum totum erit indeterminatæ quantitatis, vt partes [cum insit] .s. actu, & non potentia [secundum magnitudinem, & paruitatem] .s. indeterminatam: est enim aliqua quantitas ita magna, vltra quam nullum animal extenditur, sic paruitas [dicuntur à pluri.] denominantur à pluribus partibus eiusdem speciei in eo existentibus [remota enim ex aqua carne] .i. si ex aqua remoueatur caro, dum ex aqua generatur [segregata] .s. caro [attamen non excedit magnitudinem aliquam paruitate] .i. denique contingit dare aliquam paruam mensuram carnis, qua non erit minor aliqua caro [æqualia] .i. eiusdem quantitatis [impossibile] .s. est, posito hoc ꝙ omne finitum per ablationem finiti consumatur [unumquodque] .i. vnaquæque earum partium [irrationabile] .s. sequeretur enim ꝙ infinita essent in infinitis infinities [dicitur] .s. ab Anax. [aut] .i. alio modo rectè [habitus] .i. alia huius accidentia [non alterum aliquid existens] .i. & non sit aliquod subiectum in quo sint [neque de subiecto] .i. neque aliquod de quo dicantur [passiones] .i. accidentia [similium partium] .s. secundum speciem, vel formam [est enim] .s. aliqua res, quæ ex similibus generatur, & in similia resoluitur [est autem ut non] .i. alia autem generatur ex dissimilibus.

Summa, & diuisio in cap. 1.

Hæc sectio tres habet partes, siue capita. in primo osten-

ostendit Arist. qualia sint rerum naturalium principia, & in duas destribuitur partes, prima hanc continet conclusionem [omnes igitur contraria] & dupli ci vtitur ratione, prima est ex antiquorum sententia [etenim Parmenides &c.] confirmat autem conclusionem repetitam bis verbis [oportet. n. principia] explanat autem rationem adductā per inductionem sic[sed oportet hoc & in ratione cōsiderare &c.] Secunda pars recitat, quibus conueniant, ac differunt antiqui de principijs loquentes, & ait Aristo. [Hucusque igitur ferè] his conueniunt[omnes enim elementa] his verò differunt [differunt autem ab inuicem.]

Summa Tertia, in qua declarat principia rerum naturalium, præcipuè verò principium materiale.

Caput Primum, in quo adducuntur rationes famosæ, principia contraria esse, atque plura quàm vnum affirmantes.

MELIVS autem est pauciora, & finita recipere. quod quidē facit Empedocles. Omnes igitū contraria, principia faciunt, & q dicūt φ sit vnum omne, & immobile (e enim Parmenides calidū, & frigidū principia facit: hæc aūt appellat ignē, & terrā) & qui rarum, & densum, & Democritus solidum, & inane. quorum aliud quidem, vt quod est, aliud autem, vt quod non est, esse dicit. Adhuc positione, figura, & ordine, hæc autem genera contrariorū sunt: positionis sursum, & deorsum, ante, & retro: figuræ angulare, inangulare, rectum, rotundum. ¶Quòd igitur contraria quodam- Te. 41. Te. 42.

dam-

dammodum omnes faciunt principia, manifestum est. Et hoc rationabiliter. Oportet enim principia neque ex alterutris esse, neq; ex alijs & ex his omnia: contrarijs autem primis insunt hæc ob id quidem, ꝙ prima sunt, nō sunt ex alijs: ob id verò ꝙ sunt contraria, non sunt
Te. 43. ex alterutris. ¶Sed oportet hoc & in ratione considerare, qualiter contingat. Accipiendum igitur est primùm, quòd omnium, quæ sunt, nihil neque facere natum est, neque pati contingens à contingenti, neque fit quodlibet ex quolibet, nisi quis accipiat secūdum accidens. qualiter enim fiet album ex musico, nisi accidens sit albo, aut nigro musicum? sed album quidem fit ex non albo: & hoc nō ex omni, sed ex nigro, aut medijs: & musicum ex non musico, sed non ex omni, sed ex immusico, aut si ali
Te. 44. quid ipsis medium. ¶ Neque igitur corrumpitur in contingens primùm, vt album nō in musicum, nisi forte secundum accidens, sed in nō album, & non in contingens, sed in nigrum, aut medium similiter autem & musicum in nō
Te. 45. musicum: & hoc non in contingens, sed in immusicum, aut si ipsis aliquid medium est. ¶ Similiter autem hoc est & in alijs: qm̄ & nō simplicia eorum, quæ sunt, sed composita secundum eandem se habent rōnem: sed, propterea ꝙ oppositæ dispositiones nō denominatæ sunt; latet hoc contingens: necesse est enim omne consonans ex inconsonanti fieri, & inconsonans ex consonanti, & corrumpi consonans in inconsonantiam, & hanc non in contingentē,
Te. 46. sed in oppositam. ¶Differt autem nihil in consonantia dicere, aut ordine, aut compositione: manifestum enim est, ꝙ eadem sit rō. At verò & do-

& domus, & statua, & quodlibet aliud fit similiter. domus enim fit ex eo, ꝙ non composita, sed diuisa sunt hæc sic; & statua, & figuratorũ aliquod ex infigurato: & vnumquodque horũ. secundum alia quidem ordo, secundum alia verò compositio quædam est. ¶ Si ergo hoc verum est; omne vtique, quod fit, fiet, & corrumpetur, quod corrumpitur aut ex contrarijs, aut in contraria, & horum media. media autem ex cõtrarijs sunt, vt colores ex albo, & nigro, quare omnia vtique erunt, quæ natura fiunt, aut contraria, aut ex contrarijs. ¶ Hucusque igitur ferè secuti sunt & aliorum plurimi, quemadmodum diximus prius. Omnes enim elementa, & ab ipsis vocata principia, quanuis sine ratione ponentes, tamen contraria dicunt, tanquam ab ipsa veritate coacti. Differunt autem ab inuicem; ex eo ꝙ alij quidem priora, alij posteriora accipiunt: & ꝙ hi quidem notiora secundum rationem, illi autem secundum sensum. Hi enim Calidum, & Frigidum: illi autem Humidum, & Siccum: alij autem Impar, & Par, quidam autem Litem, & Amicitiam causas ponunt generationis, hæc autem ab inuicem differunt secundum dictum modum. ¶ Quare est eadem dicere quodammodo, & altera ab inuicem. altera quidem, quemadmodum & videtur plurimis: eadem autem secundum analogiam: accipiũt enim ex eadem coordinatione: hæc enim continent, alia autem continentur contrariorum. Sic igitur similiter dicunt, & aliter, & peius, & melius. Et hi quidem notiora secundum rationem, sicut dictum est prius; illi autem secundum sensum: vniuersale enim secundum rationem notum est, singulare autẽ

Te. 47.

Te. 48.

Te. 49.

secundum sensum:ratio enim uniuersalis est, sensus autem particularis, vt magnum, & paruum secundum rationem:rarum autem, & densum secundum sensum.

EXPLANATIONES.

Pauciora] .s. principia [& qui] & alii ponentes principium vnum, & immobile [quorum aliud quidem, vt quod est].i. plenum ponitur ab illis, vt ens [inane] .i. vacuum [aliud] vacuum [adhuc] .s. ponebant principia contraria [principia] .s. prima rerum naturalium [cõtingens] .i. indeterminatum [medius] .s. coloribus [immusicum] .s. quod est aptum natum habere musicam [in contingens primum] .i. primo, & per se in quodcunque indeterminatum [& in aliis] .s. compositis [dispositiones] .s. compositorum [consonans] .i. compositum, sed scriptum est consonans pro exemplo [sed diuisa sunt hæc sic] .i. sed illa separata sunt terminata; non enim domus componitur ex quolibet [fit] .i. generatur in natura [hi] .s. ponentes priora secundum sensum [alii] .s. ponentes priora secundum intellectum [quemadmodum & videtur plurimis] .i. secundum quod diuersi diuersa contraria posuerunt [coordinatione] .s. contrariorum [hæc] .s. priora, & communiora [alia] .s. minus communia dicunt] .s. vnũ principiorũ esse [rõ] .i. intellectus.

Summa, & diuisio in cap. 2.

In hoc secundo capite quot sint principia relata narrat Arist. & diuiditur in quatuor partes. in prima conclusionem hanc scribit [vtrum duo, an tria] & non vnum esse sic probat [quoniam non vnum contraria] in secunda hanc [quam ex infinitis] & quatuor probat rationibus, prima est [quoniam ne-

que ſcibile] ſecunda [& vna contrarietas] tertia [melius autem] quarta [amplius] in tertia parte hanc recitat concluſionem [non facere duo tantùm] quam tripliciter probat, & primò [dubitabit enim aliquis] ſecundò [Adhac autem] tertiò [ſed omnes vnum hoc] in tertia parte tria concludit eſſe principia ibi [tria igitur dicere] & duabus rationibus declarat, prima eſt [ad patiendum.u.] ſecunda [ſi autem quatuor.]

Caput Secundum, non ſufficere eſſe prima principia duo contraria probans, ſed dari tertiam oportere naturam, neque oportere principia eſſe plura tribus.

QVòd igitur cõtraria oportet eſſe principia manifeſtum eſt. Conſequens autẽ erit dicere vtrũ duo, aut tria, aut plura ſint. Vnum enim impoſſibile eſt; quoniam non unũ contrária: infinita autem non; quoniam neque ſcibile quod eſt, erit. Et vna contrarietas in omni genere vno, ſubſtantia autem unum quodda'm genus eſt. Et, quia contingit ex finitis; melius ex finitis, quemadmodum Empedocles, quàm ex infinitis: omnia nanque aſſignare opinatur, quemadmodum Anaxagoras ex infinitis. Amplius ſunt alia aliis priora contraria, & fiunt altera ex aliis, vt dulce, & amarum, & album, & nigrum, principia autem ſemper oportet manere. ¶ Quod igitur neque unum, neque infinita ſint, manifeſtum eſt ex his. Quoniam autem finita; facere duo tantum, aut non facere duo tantùm habet quandam rationem. Dubitabit enim aliquis, qualiter denſitas raritatem facere apta nata ſit, aut hæc denſitatem: ſimiliter autem & alia quæcunque contrarietas; Te. 50. Te. 51.

non

non enim amicitia litem congregat, & facit aliquid ex ipsa, neque lis ex illa, sed utraque alterum quidam tertium. Quidam autem & plura recipiunt, ex quibus conficiunt eorum, quæ
Te. 52. sunt, naturam. ¶ Ad hæc autem adhuc & hoc aliquis dubitauerit, nisi quis aliam supposuerit contrariis naturam Nullius enim uidemus eorum, quæ sunt, substantia contraria principium autem non de subiecto oportet dici aliquo: erit enim principium principij: subiectū enim principium, & prius videtur esse prædicato. Amplius non esse dicimus substantiā contrariam substantiæ; quomodo igitur ex nō substantiis substantia utique erit? aut qūo prius nō substantia, quàm substantia erit? ¶ Quocirca, si
Te. 53. quis & priorem veram putabit esse rationem, & hanc, necessarium est, si debet saluare vtrasque rationes, subiicere quoddam tertium, quemadmodum dicunt unam quandam naturam dicentes esse vniuersum, vt aquam, aut ignem,
Te. 54. aut medium horum. ¶ Videtur autem medium magis: ignis enim, & terra, & aer, & aqua contrarietatibus complexa sunt. Ideo non irrationabiliter faciunt subiectum alterum ab his facientes, aliorum aūt quidam aerem: aer enim minime aliorum habet differentias sensibiles, consequens autem est aqua. Sed omnes unum hoc contrariis figurant, ut densitate, & raritate & eo, quod magis, & minus, hæc autē omnino sunt superabundantia uidelicet, & defectus, si-
Te. 55. cut dictum est prius. Et uidetur antiqua esse ēt hæc opinio, quod Vnum, & Superabundantia, & defectus principia entium sint, verùm nō eodem modo. sed Antiqui duo quidē agere, unū autem pati, posteriorum autem quidam è contrario,

trario, unum quidem agere, duo autem pati di cunt magis. ¶Tria igitur dicere elemenia esse, & ex his, & ex huiusmodi aliis considerãtibus videbitur vtique habere quãdam rationem, sicut prædiximus, plura aũt tribus nõn amplius; ad patiendum enim sufficiens est vnum. Si autẽ quatuor existentibus duæ erunt cõtrarietates, oportebit seorsum ab vtraque esse alterã quandam naturam mediam. Si aũt ex se inuicẽ possint generare, ociosa vtique altera contrarietatum erit, simul autem & impossibile est plures esse cõtrarietates primas. substantia enim vnũ quoddã genus est entis. quare ĩ eo quod prius, & posterius sunt, differunt solum abinuicẽ principia, sed non genere: semper enim in vno genere contrarietas vna est, omnis autem cõtrarietates reduci uidentur ad vnam. Te. 56.

EXPLANATIONES.

Contingit ex finitis] .i. contingit, q̃ omnia quæ fiũt à natura possunt fieri per finita [*ex aliis*] .s. subiectũ album fit nigrum, & non q̃ ex albedine fiat nigredo, nisi quatenus subiectum albedinis transmutatur in nigrum [*principia*] .s. prima [*vtraque*] .i. vnum contrariorum [*alterum*] .s. transmutat alterum, quod est subiectum vtriusque [*plura*] .s. principia materialia [*principium autem non de subiecto oportet dici aliquo*] .i. primum principium non potest esse accidens aliquod de subiecto dictum [*prædicato*] .i. accidente [*quomodo*] .s. si ponatur tertium principium [*priorem rationem*] .s. illam, quæ probat principia esse cõtraria [*& hanc*] .i. illam probantem contraria non sufficere [*naturam*] .i. materiam [*ut*] .i. naturam illam ut [*videtur autem medium magis*] .i. apparet, qui ponunt subiectum aliquod inter aerem, & ignem

dicant rectius [*ab his*] *.ſ. contrarijs* [*conſequens autem eſt aqua*] *.ſ. poſt hoc, qui poſuerunt aquam* [*vnum hoc*] *.ſ. ſubiectum* [*figurant*] *.i. informant* [*magis, & minus*] *.i. magnum, & paruum* [*poſteriorum autem quidam*] *.ſ. Platonici* [*elementa*] *idest principia* [*vnum*] *.ſ. materiale principium* [*naturam mediam*] *.i. materiã, vel ſubiectũ* [*ad unã*] *.ſ. contrarietatẽ.*

Summa, & diuiſio in cap. 3.

Materiã, & formã principia eſſe per ſe, ſed priuationem per accidens demonſtrat Ariſt. hoc tertio capite, quod duas habet partes. prima de uniuerſali generatione cauſam referens, ut ibi proponit [*ſic igitur nos dicamus*] *ad cognitionem materiæ, & priuationis ſupponit quòd cum aliquid fit ex alio, aut ambo terminus ſunt ſimplices, aut compoſiti, aut alter ſimplex, & alter compoſitus, ut* [*dicimus.n. fieri ex alio*] *deinde quantùm differat ſi dicamus, hoc fit hoc, & hoc fit ex hoc, explicat ſic.* [*Horum autem hoc*] *ſecunda ſic.* [*Eorum autem quæ*] *ſecunda pars in quatuor ſecatur, poſt ſuppoſitiones factas, prima exponit in omni generatione oportere aliquid tanquam materiam, uel ſubiectum ſemper ſubijci, verba ſunt* [*quòd oportet ſemper*] *& quanta ſit inter materiam, & priuationem differentia triplici probat ratione, prima eſt* [*non.n. idem*] *ſecunda* [*& illud quidem permanet*] *quam ſic confirmat* [*etenim non oppoſitum*] *tertia* [*ſed ex aliquo*] *ſecunda pars, ſiue concluſio eſt, quòd in omni tranſmutatione aliquid ſubijcitur. & id demonſtrat his verbis* [*manifeſtum eſt quòd*] *& duabus probat rationibus, quarum prima eſt* [*Multipliciter autem*] *ſecunda* [*Fiunt autem quæ fiunt ſimpliciter*] *deinde propoſitum concludit .ſ. tria eſſe principia ſic* [*Quare manifeſtum eſt ex dictis*] *Tertia pars, ſiue concluſio, quæ eſt, materia,*

& forma

& forma sunt principia per se, & priuatio per accidens, hoc pacto legitur [Manifestum igitur quòd] repetit conclusionem [Quocirca est quidem ut duo.] Quarta pars, siue conclusio est [Subiecta autem natura scibilis est] quam sic exponit [vt enim ad statuam] tandem per epilogum repetit ea, quæ de principiis est locutus ibi [Hæc autem quomodo duo.]

Caput Tertium, in quo duo duntaxat esse principia probatur, Materiam scilicet, & Formam: priuationem autem principium esse per accidens.

QVòd igitur neque vnum sit elementũ, neque plura duobus, uel tribus, manifestum est. Horum autem utrũ sit verũ quẽadmodũ diximus, dubitationẽ habet multam. Sic igit. nos dicamus primum de omni generatione aggredientes: est enim secundũ naturam communia primũ dicere, sic circa vnũquodq; propria speculari. ¶Dicimus enim fieri ex alio aliud, & ex altero alterum, aut simplicia dicẽtes, aut composita. dico autem hoc sic. est enim hoc fieri hominem musicum, est autem & non musicum quippiam fieri musicum hominem, aut non musicum. Simplex igitur dico quod factum est, hominem, & non musicum, & quod fit simplex, musicum: compositũ autem & quod fit, & quod factum est, cum nõ musicum hominem dicimus fieri musicũ hominem. Horum autem hoc quidem nõ solum dicitur hoc aliquid fieri, sed etiam ex hoc, vt ex non musico musicus. hoc autem non dicitur in omnibus; nõ enim ex homine factus est musicus, sed homo factus est musicus. ¶Eorum autem, quæ ut simplicia dicimus fieri, aliud quidem permanens fit, aliud verò non permanens

Te. 57.

Te. 58.

Te. 59.

fit,aliud verò non permanet factus musicus homo,non musicum autem,& immusicum, neq;
Te. 60. simplex, neque compositum permanet. ¶ Determinatis autem his,ex omnibus, quæ fiunt, hoc est accipere,si aliquis inspexerit,sicut dicimus,quòd oportet semper aliquid subiici, quod fit,& hoc etsi numero est unum,at forma quidem non unum. forma enim dico, & ratione idem. non enim idem est homini, & immusico esse:& illud quidē permanet,hoc verò nō permanet; etenim non oppositum permanet. homo enim permanet,musicum autem,& immusicum non permanet: neque ex ambobus com
Te. 61. positum,ut immusicus homo. ¶Sed ex aliquo fieri aliquid,& hoc non fieri, magis quidem dicitur in non permanentibus, ut ex immusico musicum fieri,ex homine autem non. At verò & in permanentibus aliquando dicitur similiter: ex ære enim statuam dicimus fieri,non æs statuam. Hoc tñ ex opposito,& non permanēte vtroque mō dicitur,& ex hoc,hoc,& hoc hoc: nāque ex immusico,& immusicus fit musicus. quocirca & in composito similiter: etenim ex immusico homine,& immusicus homo fieri di
Te. 62. citur musicus. ¶Multipliciter autem cum dicatur fieri, & horum quidem non simpliciter fieri,sed hoc aliquid fieri, simpliciter aūt fieri substantiarum solùm manifestum est, quod secundum alia quidē necesse est subiici aliquid,quod fit: etenim quantum,& quale,&ad alterum,& quando,& ubi fiūt subiecto aliquo; propterea quod sola substātia de nullo alio dicitur subiecto, sed alia omnia de substantia. Quòd autē substātia, & quæcunq; alia simpliciter entia ex subiecto quodam fiāt,consideranti fiet utiq; manifestum:

nifestum: semper enim est aliquid, quod subiicitur, ex quo fit, quod fit, ut plantæ, & animalia ex semine. ¶ Fiunt aũt quæ fiunt simpliciter, alia quidẽ trãsfiguratione, ut statua ex ære: alia vero appositione, vt quæ augmẽtantur: alia vero subtractione, vt ex lapide Mercurius: cõpositione autem alia, ut domus: alia uerò alteratione, vt quæ vertuntur secundũ materiã. omnia autem, quæ sic fiunt, manifestũ est, ꝙ ex subiectis fiunt. ¶ Quare manifestũ est ex dictis, ꝙ omne, quod fit, semper compositũ est. & est quidem aliquid, quod fit: est autem aliquid, quod hoc fit: & hoc duplex: aut enim subiectũ, aut oppositum. Dicitur autẽ opponi immusicũ, hominẽ autẽ subiici: & infigurationẽ quidẽ, & informitatem, vel inordinationem oppositum, æs autem, vel lapidem, vel aurum subiectũ. ¶ Manifestum igitur, quod, si quidem sunt causæ, & principia eorum, quæ natura sunt, ex quibus primis sunt, & facta sunt, non secundum accidens, sed vnumquodq;, quod dicitur secundũ substantiam, quod omne & ex subiecto, & forma fit: componitur enim musicus homo ex homine, & musico quodam modo: dissolues enim rationem in rationes eorum. ¶ Manifestum igitur est, quod quæ fiunt, fient ex his. est autem subiectum numero quidem vnum, forma verò duo: homo enim & aurum, & omnino materia numerabilis; nam hoc aliquid magis, & quod fit non secundum accidẽs, ex ipso fit. priuatio autem, & cõtrarietas accidens, vnum autem forma, vt ordo, aut musica, aut aliorum aliquid sic prædicantium. ¶ Quocirca est quidem vt duo dicenda sint principia, est autem vt tria, & est quidẽ vt contraria, ut si aliquis dicat musicum,

Te. 63. Te. 64. Te. 65. Te. 66. Te. 67.

ficum, & immuficũ, aut calidum, & frigidũm, aut congruens, & incongruens, eft autẽ ut nõ: à fe inuicem enim contraria pati impoffibilẽ. Soluitur autẽ & hoc, propterea quòd aliud eft fubiectum. hoc enim non eft contrarium. Quare neque plura contrariis principia quodammodo, fed duo (vt fic dicam) numero. neque iterum penitus duo; propterea quod alterũ eft: effe ipfis, fed tria: alterum enim eft homini,
Te. 68. & non mufico effe, & infigurato, & æri. ¶ Quot igitur principia fint rerum naturalium, quę circa generationem, & quomodo tot, dictum eft. Et manifeftum eft, ꝙ oportet fubiici aliquid cõtrariis, & contraria duo effe, quodam autẽ modo alio non neceffarium eft: fufficiens enim erit alterum contrariorum abfentia, & præfentia facere mutationem. ¶ Subiecta autem natu-
Te. 69. ra fcibilis eft fecundum analogiam: vt enim ad ftatuam æs, aut ad formam materia, & informe fe habet, priufquam accipiat formam; fic hæc ad fubftantiam, & hoc aliquid, & quod eft fe habet. Vnum igitur principium hæc, non fic vnum exiftens, neque fic ens, vt hoc aliquid: unum autem Ratio: amplius autem cõtra-
Te. 70. rium huic Priuatio. ¶ Hæc autẽ quomodo duo, & quomodo plura dictum eft in præcedẽtibus. Primùm igitur dictum eft, ꝙ cõtraria folũ principia funt, pofterius autem ꝙ neceffe eft aliud quippiam fubiici, & effe tria. Ex iis autẽ, quæ nunc, manifeftum eft, quæ fit differentia contrariorum, & quomodo fe habent principia ad inuicem, & quid fubiectum. vtrum autem fubftantia forma, aut fubiectum fit nondum manifeftum eft: fed quòd principia tria fint, & quõ tria, & quis modus eorum, manifeftũ eft.

EXPLANATIONES.

*Elementum].i.principiũ[de omni generatione] .s. quæ fit in substantia, & omnibus prædicamentis[sic] .i.deinde [vnumquodque] .i.vnamquanque generatio nem [ex alio] .i.ex aliquo substantiali [ex altero] .i. ex aliquo accidentali [quod fit] .i. id cui attribuitur fieri [& quod factum est] .i. id ad quod terminatur fieri [compositum] .s.ex subiecto, & non musico [determinatis his] .i.suppositis præmissis [fiunt] .s. secundùm naturam [quod fit] .i. cui attribuitur fieri [hoc] .i. istud generatum actu [numero] .i. subiecto [forma] .i.definitione [esse] .i.definitio [illud] .s.vt homo, qui est vt subiectũ [fieri] .s. hoc [ex homine] .s. qui est subiectum permanens [similiter] .s.ex hoc fit hoc [non simpliciter] .i.non secundùm substantiã [sed hoc aliquid] .i. secundum quid, vel accidentaliter [alia omnia de subiecto] .i. alia accidentia bene indigent subiecto [ex semine] .s. ut substantia [fiunt] .s. siue fiant secundum artem, siue naturam [simpliciter] dixit simpliciter, quia artificialia sunt in genere substantiæ per suam materiam [compositum] .s. ex materia, & forma [dissolues rationes in rationes eorũ] .i.dissolues rationem hominis musici in rationem hominis, & musici [ex his] .i. subiecto & forma [forma] .i.definitione [numerabilis] .s.in entibus [ex ipso] .s.ex subiecto, vel materia [vnum] .i.tertiũ principium est [vt ordo] .s.in rebus ordinatis, vel musica hominis musici [sic prædicantium] .i. quæ hoc modo ponuntur [est autem vt non] .i.& principia quodam modo non sunt contraria, si accipiantur sine subiecto [soluitur autem per hoc] .i. nisi hoc soluatur per hoc [duo] .s. per se [alterum est esse ipsis] .i.unum eorum secundum esse est alterum; substantia enim secundum rationem est duo [duo] .s.forma, & priuatio [alterum]**

terum] .i.forma [subiecta natura].i.materia prima, quæ primò subijcitur mutationi [ad substantiam] .i. ad formam [& hoc aliquid] .i. indiuiduum demonstratum [hac] .s.materia [hoc aliquid].i.indiuiduum demonstratum habens vnitatem actu [ratio] .i. forma [huic] .s.formæ.

Summa, & diuisio in cap.4.

Nunc Arist. soluit antiquorum errores, ac dubitationes de primis principijs, ac primũ proponit [Quòd autem vnico modo] deinde sententiam eorum de materia ibi [dicuntq;] quam sic probant [propter ea quod necessarium est] Soluit postea, vbi ait [Nos autem dicimus quòd] & duplex est solutio prima [quod ex eo quod est, aut ex eo] secunda [Aliis autem quod contingit] tandem propositum sic concludit [Quare secundum quod verè dicimus] Postea se confert ad errores, quos ex priuationis ignorantia committebant, solutionẽ dat ibi [Tangentes igitur] atque quantũ à veritate huiusmodi positio absit, sic ostendit [hoc autem differt plurimum: nos enim materiam] prætērea narrat, quòd oporteat priuationem à materia distingui ibi [etenim materias] secundo per rationem ad impossibile ducentem demonstrat sic [Aliud autem quod] demum an materia corrumpatur his uerbis differit corrumpitur autem, & fit De forma autem nihil agit sed ad metaphys. reseruat, ut ibi ait [De principio autem secundùm formam.]

Caput Quartum, in quo Antiquorum dubitationes soluuntur per ea, quæ de prima materia essentia probantur.

Tc. 71. QVot igitur, & quæ sint principia, ex his cõsideretur. Quod autem vnico modo sic soluitur & Antiquorum dubitatio, dica-

mus

mus post hæc. quærentes enim philosophi primi veritatem, & naturam entium, côuersi sunt veluti in viam quandam aliam, depulsi ob inexperientiam dicuntque, neque fieri eorum, quæ sunt vllum, neq; corrumpi; propterea ꝙ necessarium est fieri quod fit, aut ex eo, quod est, aut ex eo, quod non est: ex his autem vtrisque impossibile est esse: neque enim quod est fieri, cõtingit est enim iam: & ex eo, quod non est; nihil vtique fieri; subijci enim quippiam oportet. ¶ Et sic itaque quod consequenter accidit augentes, neque esse multa dicunt, sed tantum ipsum quod est. Illi ergo talem acceperunt opinionem propter ea, quæ dicta sunt. ¶ Nos autẽ dicimus, ꝙ ex eo, quod est, aut ex eo, quod non est, fieri, aut quod non est, aut quod est, facere aliquid, aut pati, aut quodcunque hoc fieri, vno quidem modo nihil differt, aut Medicum facere aliquid, aut pati, aut ex medico esse, aut fieri. ¶ Quare, cum hoc dupliciter dicatur; manifestum est, ꝙ ex eo, quod est, & ex eo qđ non est, quod est, aut facere aliquid; aut pati. ædificat igitur Medicus, non secundum ꝙ medicus, sed secundũm ꝙ ædificator: & albus fit, non quatenus medicus, sed quatenus niger: medicatur autem; & non medicus fit, quatenus est medicus. cum autem maximè propriè dicamus medicũ facere aliquid, aut pati, aut fieri ex medico, si secundum ꝙ medicus hæc patiatur, aut faciat; manifestum ex eo quod non est fieri: & hoc significat, quatenus non est. quod illi quidem nõ percipientes, aberrauerunt, & propter hãc ignorantiam tantum insuper ignorauerũt, ꝙ nihil aliorum opinati sunt fieri, aut esse, sed auferebant omnem generationem. ¶ Nos autem & ipsi

Te. 72

Te. 73.

Te. 74.

Te. 5

ipsi dicimus fieri quidē nihil simpliciter ex eo, quod non est, sed tñ fieri ex eo, quod non est ut secundum accidēs: ex priuatione enim, quæ est per se non ens, non ex eo, quod inest, fit. Mirabile autem est hoc, & impossibile sic videtur
Te. 76. fieri aliquid ex eo, quod non est. ¶ Similiter autem neque ex eo quod est, neque id, quod est fieri, nisi secundum accidens, sic autem & ex hoc fieri eodem modo, vt si ex animali animal vtique fiat, & si ex quodam animali quoddam animal, vt si canis ex equo fiat: fiet enim non solum ex quodam animali canis, sed etiam ex animali, at non quatenus est animal; est enim iam hoc. si autem aliquid debet fieri animal, nō
Te. 77. secundum accidens; non ex animali erit. ¶ Et si aliquid fit, non ex eo, quod est, neque ex eo, quod non est. quod enim est ex eo, quod nō est, dictum est nobis quid significet, quod quatenus non est. Amplius autem & esse omne, aut
Te. 78. non esse non remouemus. ¶ Vnus igitur modus hic est. Alius autem, ꝙ contingit eadem dicere secundum potentiam, & actum. hoc autē in alijs determinatum est cum diligentia magis. Quare, secundum quod verè dicebamus, dubitationes soluuntur, ꝑꝑ quas coacti remouent dictorum quædam, ꝑꝑ hoc enim tm̃ auersi sunt Priores à via in generationem, & corruptionē, & omnino mutationem: hæc enim visa natura omnem soluit hanc ipsorum ignorantiam.
Te. 79. ¶ Tangentes igitur & alij quidam fuerunt ipsam, sed non sufficienter. Primum enim confitentur simpliciter fieri aliquid ex eo, quod nō est, ꝙ Parmenidem rectè dicere. postea videtur ipsis, si quidem est numero vna, & potentia tm̃ esse: hoc autem differt plurimum. Nos enim

ma-

materiam, & priuationem alterũ esse dicimus: & horum, materiam quidem non ens esse secũdum accidẽs, priuationem autem per se: & materiam quidem propè, & quodammodo substãtiam, priuationem autem nequaquam. ¶ Quidam autem quod non est magnum, & paruum similiter, aut simul vtrunque, aut seorsum vtrũque. quare penitus alter est modus hic trinitatis, & ille: huc vsque enim processerunt, quòd oportet quandam supponi naturam: hãc tamẽ unam faciunt. etenim, si aliquis dualitatem facit, dicens magnum, & paruum ipsam; non minus idem facit: alteram enim despexit: permanens enim materia cum forma causa est eorũ, quæ fiunt, sicut mater: altera verò pars contrarietatis, sæpe per imaginationem videbitur ad maleficium ipsius intendenti intellectum, neque esse penitus. Te. 80.

¶ Existente enim quodam diuino, & bono, & appetibili, aliud quidem contrarium ipsi dicimus esse, aliud autem quod natura aptum est appetere, & desiderare ipsum secundum suam ipsius naturam: quibusdam autem accidit contrarium appetere suam ipsius corruptionem. attamen neque ipsum suam ipsius possibile est appetere formam: propterea quod non est indigens, neque contrarium: corruptiua enim sunt sui inuicem contraria: sed hoc est materia, sicut si fœmina masculum, & turpe pulchrum: verùm non per se turpe, sed secundum accidens: neque fœmina, sed secundum accidens. Te. 81.

¶ Corrumpitur autem, & fit, est quidem vt sic, est autem, vt non: quatenus enim est id in quo, secundùm se corrumpitur: quod enim corrumpitur, in hoc est priuatio: quatenus autem secundùm potentiam, non per se, sed incorruptibi- Te. 82.

corruptibilem, & ingenitam, necesse est ipsam esse: si enim fiat, subijci aliquid oportet primū, ex quo inexistente fiat. hoc autem est ipsius natura: quare erit, antequam fiat. dico enim Materiam, primum subiectum vniuscuiusque, ex quo fit aliquid, cum insit, non secundum accidens: & si corrumpitur aliquid, in hoc abibit vltimum. quare corrupta erit, antequam corrumpatur.
Te. 83. ¶De principio autem secundum formam, vtrum vnum, an plura, & quot, aut quæ sunt, cum diligentia primæ Philosophiæ opus est determinare. quapropter in illud tempus reponatur. de Physicis autem, & corruptibilibus formis in posterius demonstrandis dicemus. Quod igitur sint principia, & quæ, & quot numero, determinatum sic à nobis sit. Rursus autem aliud principium capientes dicamus.

EXPLANATIONES.

Primi] *.i. antiqui* [*vtrisque*] *.s. ente, vel ex non ente* [*augentes*] *.s. suam positionem* [*accidit*] *.s. antiquis* [*hoc*] *.s. dicere, quod ex ente, aut non ente fiat aliquid, vel q̄ ens, aut non ens faciat aliquid, aut patiatur* [*medicatur*] *.s. inquantum medicus* [*maximè*] *.i. per se* [*ex non ente*] *.i. per accidens* [*quatenus non est*] *.i. quando attribuitur ei, non inquantum medicus, sed inquātum est aliquid aliud* [*illi non percipientes*] *.s. antiqui hanc distinctionem* [*simpliciter*] *.i. per se* [*quod inest*] *.i. quod sit pars generati* [*fit*] *.s. aliquid* [*mirabile*] *.s. apud antiquos* [*ex quodam*] *.s. demonstrato, vel particulari* [*fieri*] *.s. per se* [*erit*] *.s. factum* [*amplius*] *.i. & sicut cum hoc animal fit ex hoc animali, vel hoc corpus ex hoc corpore non remouetur omne corpus, nec omne non corpus* [*remouemus*] *sic non remouemus*

ab eo, ex quo fit hoc ens [in aliis] .i. nono metaphisicorum [natura] .i. materia , [ipsam] .s. materiam [una] .s. materia [esse] .s. unum [quidam] .s. Platonici ponebant [facit] .s. materiam [alteram] .i. priuationem [est] .s. materia [altera] .s. priuatio [neque] .s. eam [existente] .s. forma [aliud] .i. forma [ipsam] .s. materiam [suam] .i. præsentē [sed hoc] idest sed priuationem habens [turpe] scilicet appetit pulchrum [sed secundū accidens] idest quatenus accidit ei , quod , subiectum in quo est , appetit esse pulchrum, vel bonum [corrumpitur] scilicet materia [vt non] & non corrumpitur [non per se] .s. corrumpitur [hoc] .s. quod subijcitur [cum insit] idest, & inest rei cum facta [aliquid] scilicet compositum [in hoc] idest in materia.

CVRTII MARINELLI QVAESTIONVM Solutiones in li. I. Phys.

Quæ. 1. *EST sententia Arist. in primo li. phy. tex. 1. quòd ad perfectam cognitionem de aliqua re habendã oporteat omnes causas cognoscere. attamen multi contra asserentes dicant, quòd in defi. non adsunt omnes causæ, nec præterea scientia mathematica habet nisi vnã causam. sic vult Auer. in 2 metaph. soluit autẽ hãc difficultatem Iand. in quæst. 3. sic, quod scientia, uel cognitio perfecta dicitur duplici. primò perfecta simpliciter, deinde perfecta in genere. perfecta simpliciter est illa, per quam cognoscitur res secundum omnem rationem considerandi per se, vt si cognoscatur animal secũdum omnem modum essendi per se ei conueniẽtem, & secundum rationem essentialem scilicet inquantum animal, corpus animatum, & substantia, & quò ad omnes passiones per se conuenientes. Scientia autem perfecta in genere est illa, qua cognoscitur res secundum aliquam determinatam rationem, vt animal quatenus animal. dico igitur quò ad quæstionem, quòd ad perfectam scientiam simpliciter alicuius rei oportet cognoscere omnes causas, ad perfectã autem in genere non. & hæc est etiam responsio Tat. Alex. Achil. Iand. dit autẽ D. Tho. in com. & Simplici. quod causa, princip. & elementum hoc loco non sumitur copulatiuè, sed disiunctiuè ad designandum, quòd non omnis scientia per omnes causas docet: nã mathematica per formalem requiritur. vnde ad perfectam cognitionem de eis sufficit scire tantummo-*

do illam, vel illas causas, quas habent. Secundò sciendum est causas esse in duplici differentia, vt Tat. lib. 1. Phys. Alex. & Burleus aiunt: quædam enim sunt per se, & quædam per accidens. omnes per se oportet scire, sed non per accidens. Tertiò cognitio est duplex, ut volunt Bur. & Tat. quædam complexa, & quædam incomplexa. complexa est, quæ de aliquo cõplexo habetur, vt uidelicet de propos. affir. uel negatiua. Et hæc vocatur à philo. in lib. 3. de anima compositio, ac diuisio, & à Com. fides. notitia verò incomplexa est illa, quæ est de incomplexo, videlicet, quæ est de re aliqua quantum ad intrinseca sibi, & hanc notitiam vocat Arist. in lib. 3. de anima simplicium intelligentiam, & Com. formationem. Dicamus igitur, ꝙ ad notitiam perfectam incomplexam causati non oportet cognoscere omnes causas. ad notitiam autem complexam simpliciter perfectam necesse est omnes tenere: deinde quò ad notitiam complexã perfectã in genere non oportet cognoscere eas omnes. Tãdem sciendum est, vt asserit Simp. in com. ꝙ Arist. non accepit notitiam communem, quæ dicta est ipsa cognitio, sed scientialem, quæ habetur ex principijs.

Non eadem esse nota nobis, & naturæ narrat phil. in tex. 2. tamen videtur huic contraria auctoritas Auer. in lib. 1 cæli, & 2. metaph. sic dicens. aliquid notius quò ad naturam est ordinatum ad hoc, vt sit simpliciter notius nobis. pro solutione est aduertendum, quòd illa dicuntur notiora naturæ, vt ait D. Thom. quæ magis habent de actualitate, quales sunt intelligentiæ, vel vt Simp. sincera. & immixta. Sed Iand. & Burl. quatuor recitant modos, quibus dicitur aliquid esse notius naturæ, illa primò. s. quæ sunt perfectioris entitatis, vt etiam Iand. & elongata à materia, ut intelligentiæ. secũdò quæ sunt prius, & magis intenta à natura, vt species specialissimæ. tertiò Quæ. 2.

quæ

quæ possunt cognosci sine alio, & aliæ non sine ipsis. quarto quæ sunt causæ rerum naturalium. & sic accipit Com. dicens. causæ sunt notiores apud naturam, quia cõposita facit ex causis: unde uidetur, q̃ causæ sint notiores apud illam, sicut est dispositio in rebus artificialibus cum artefice. et Burl. exponit, quod causa dicuntur notiores naturæ, non quia natura generãs cognoscat eas, sed quia, si cognosceret, causæ essent notiores naturæ, quàm res compositæ. aliter autem glosat Alex. & Simpli. quia quantum ex sui natura est, nota sunt, & cognita prius. Nota autem nobis dicuntur magis sensibilia, & materialia, vt D. Thom. vel composita, ut Auer. Verificatur negatiua. s. non eadẽ esse nota nobis, & naturæ in scientia naturali, & in metaphysica ut Alex. Iand. & Iauel. in mathematica locum non habet, ut Auer. in com. & Alex. dat etiam aliam solutionem. s. quod ubi causæ sunt sensibiliores effectibus, eædem sunt nota nobis, & natura, sed non contra. Dubium etiã oritur, quia uidetur esse repugnantia n inter primũ tex. & secundũ: in p. n. ait phil. q. in scientia naturali incipiendum est à cognitione causarum, & in secundo à notioribus nobis, quæ sunt composita. soluit Iauel. iuxtà expositionem D. Thomæ. hanc difficultatem. s. q̃ Arist. in primo tex. ponit ordinem procedẽdi in scientia naturali, ac vult, quod incipiamus à causis, & principijs, in tex. 2. autem uult, quod incipiamus ab uniuersalioribus causis. Bur autem aliter soluit dicens, quod incipere à cognitione causarum pōt intelligi dupliciter, vel cognoscendo illas. i. tradendo cognitionem illarum, uel cognoscendo per illas. i. supponendo cognitionem causarum procedendo ulterius ex cognitione causarum ad cognitionem effectuum. dico igitur, quod in hac scientia est incipiendum à cognitione causarum cognoscendo illas, & inuestigando cognitionem illarũ. sed

non

non est incipiendum à notioribus cognoscendo per illa, sed sic est incipiendum à notioribus nobis, cognoscendo per notiora nobis illa, quæ sunt notiora naturæ, vnde non repugnat, quod primò est incipiendum à notioribus naturæ inquirendo eorum cognitionem: & quòd non est incipiendum à notioribus naturæ cognoscendo per illa.

Vniuersalia esse notiora singularibus, uel inferioribus uniuersalibus sentit Arist. tex. 3. dant autē multi instantiam dicentes, quòd in lib. 1. post. tex. 5. asserit singularia esse magis nota quò ad nos. soluit id D. Tho. in com. dicens, quòd ibi accipit singularia ipsa indiuidua sensibilia, quę sunt magis nota quò ad nos; quia sensus cognitio, quæ est singularium, præcedit cognitionem intellectus, quæ est uniuersalium. sed quia cognitio intellectualis est perfectior, uniuersalia autē sunt intelligibilia in actu, non autem singularia, cum sint materialia, simpliciter, ac secundùm naturam vniuersalia sunt notiora; singularia autem dicit non ipsa indiuidua, sed species, quæ sunt notiores secundū naturam, ut potè perfectiores existentes. sic Egid. in com. auctoritate Auer. Iand. autem circa hoc multa dicit, quæ sunt. primò, quòd singulare sumitur dupliciter uel simpliciter, uel respectiuè, singulare simpliciter est indiuiduum, & unum numero, quòd non prædicatur de aliquo, ut Socrates. respectiuum est illud, quòd est minus uniuersale, ut species respectu generis. secundò, cognitio est duplex. sensitiua. s. & intellectiua. tertiò, vniuersalia considerantur dupliciter primò vniuersale sumitur pro re, quæ denominatur uniuersalis, & istud vniuersale est res quæcunque, cui per naturam suam non repugnat esse in multis. secundò sumitur pro intentione, quæ est concepta in intellectu. quartò, singulare esse notius uniuersali nihil aliud est, quàm cognitionem particularium esse prius in intelle- Quæ. 3.

ctu cognitione vniuersalium. Vnde respondet, vniuersale, quod est intentio, non est prius notum quoad nos, quàm singulare. secundo cognitione intellectiua magis uniuersale est prius in intellectu, quàm minus vniuersale, & hoc ordine generationis, sed ordine perfectionis minus uniuersale est prius: tertio cognitione sensitiua singulare simpliciter, non respectiuum est primum notum uia generationis. Burl. autem ait cognitionem esse duplicem, unam confusam, & aliam distinctam, uel perfectam, & imperfectam. & dicit, q prius cognitum ab intellectu nostro cognitione confusa uia generationis est singulare, q fortius mouet sensum. quantũ autem aliquid est communius, tanto est prius cognitum uia generationis in cognitione distincta. intelligo autem per cognitionem distinctam cognitionem, per quam res distinguitur, & resoluitur per uirtutem cognoscentem in omnia, in quæ ipsa est resolubilis. Tat. autem ex auctoritate Scoti primo Sent. di. 3. q. 2. glosat ponens aliquas distinctiones, & prima est, duplicia sunt uniuersalia, quædam in causando, ut Deus, quædam in prædicando, quorum termini de pluribus possunt prædicari & de hic mouetur dubium, non de alijs. secunda est, minus uniuersale sumitur dupliciter uno modo propriè, & sic dico, quod est aliquid minus commune alio, alio modo capitur largè pro omni inferiori respectu alicuius superioris, & sic capitur hoc loco, & hoc modo singulare dicitur minus uniuersale: tertia distinctio est, aliud est apprahendere obiectum confusum, & apprahendere confusè, & similiter aliud apprahendere obiectum distinctum, & apprahendere distinctè; quia confusè, et distinctè dicunt distinctionẽ, & confusionem in notitia, at confusum, & distinctum respiciunt obiectum. vnde concipere confusum est concipere aliquod totũ, vel totum uniuersale, uel essentiale, sic uidelicet, quòd quan-

quando apprahendo aliquod illorum, appræhendo confusum. sed distinctum est pars alicuius totius, sic uidelicet, quòd quando apprahendo aliquam partem alicuius talis totius, apprahendo distinctum. sed confusè apprahendere est concipere sicut significatur per terminum, uel apprahendere aliquid in conceptu sui superioris. sed distinctè est concipere sicut significatur per definitionem, quare sequitur, quòd confusum potest apprahendi distinctè, & distinctum confusè. sequitur etiam, quod duplex est notitia, confusa. s. & distincta. his præmissis dico. primo ꝙ inter uniuersalia species specialissima est nobis nota prius prioritate originis notitia confusa, quàm magis uniuersale. secũdò uia generationis magis uniuersalia sunt primo nota notitiæ distincta. & contra hanc ultimam distinctionem tenet D. Thom. in p. par. summæ. q. 85. ar. 3. vbi ait, ꝙ primum cognitum cognitione cõfusa sit magis uniuersale loquendo de actuali cognitione. Zim. autem in lib. de primo cognitu. vbi narrat opinionem Scoti, & D. Thomæ autem nos conciliando hos, dicimus, quòd quandoque uniuersalia sunt notiora minus vniuersalibus, & hoc quando fuerint magis sensata, quandoque contingit oppositum, quod minus uniuersalia sint primo cognita, & hoc quando illa fuerint magis sensata magis uniuersalibus. Atque asserit ad hanc quæstionem non esse simpliciter respondendum, sed debemus distinctionem proferre: quoniam aut cõparatur magis uniuersale ad minus uniuersale, ut est quoddam totũ, quale est genus, & minus uniuersale est, ut pars magis uniuersalis, qualis est species: aut cõparatio talium est econuerso modo, ita. s. ꝙ magis uniuersale consideretur, ut est pars minus uniuersalis, quod accidit uniuersaliter, quando minus uniuersale consideratur, ut est definitum quoddam, & confusum, ac totius rationem habens, et ut est definiens,

& est pars definitionis eius. si primo modo fiat comparatio, distinguendũ est adhuc, quoniã aut singulare magis universalis est magis sensatum, quàm singulare minus universalis, aut contra. si primo, magis universale est notius prius intellectui, quàm minus universale. si detur ad oppositum, minus universale est notius magis universali. si autem comparatio fuerit inter magis universale, & minus ab eo, quòd unum sit definiens, & aliud definitum, in prima cognitione actuali, & confusa prius occurrit intellectui minus universale, quod est quoddam totum, quàm magis universale, quod est pars eius, ut si quis ingrediatur in aliquam domum prius occurrit ei tota compositio, quàm partes eius. unde dico, quòd magis universale est minus notum; quia habet rationem partis, & minus universale est magis notum; quia habet rationem totius, & cõfusi. sed in cognitione distincta dico, quod est contrà, distincta. n. cognitio procedit ex notioribus, & prioribus quò ad naturã, & non quò ad nos. & sic concludit, quòd intellectus cognitione actuali primo cognoscit uel magis universale, uel minus universale, secundũ quòd fuit eius singularia magis sensata, siue illud sensatum sit uisibile, uel audibile, uel alio quo alio sensu perceptibile. Itaque opinio illa Heruei tenentis accidens concretiuè sumptum esse primò cognitum ab intellectu nostro cognitione confusa est uera, loquendo de accidentibus magis sensatis. unde si accidentia insequentia naturas universaliores fuerint magis sensata, talia concretiuè sumpta sunt in cognitione confusa notiora nobis in cognitione actuali. si uerò accidentia insequentia naturas minus communes fuerint magis sensata accidentibus insequentibus naturas magis universales, talia notiora sunt. quò uerò ad habitualem, uel uirtualem cognitionem intel. prius aptus natus procedere à magis universali-

bus,

bus; & communioribus ad minus communia. aliter autem sentit Suess. in Diluc. lib. 1. D. 11. dicens sumendum est intellectũ posse quædam intelligere sine processu, uelut ea, quæ aut obiter, siuè fortuitè intelligit, vel ea quæ uoluntariè cognoscit: intel. n. potest intelligere & singularia, & uniuersalia. amplius magis, & minus uniuersalia, quare obiter, uel uoluntariè quoduis horum intelligere potest. quædam uero potest intelligere procedendo à notis sibi ad ignota. processus autem, quò procedere potest intellectus ipse à notis ad ignota, esse põt aut naturalis; aut artificialis: artificialis uero est aut difinitiuus; aut demonstratiuus, aut operatiuus. præterea demonstratiuus aut est per inuentionem, aut per doctrinam. his suppositis sit prima conclusio, quòd de his, quæ obiter, uel uoluntariè occurrunt intellectui nulla est regula ordinis cognoscendi; potest. n. interdum obiter singulare, interdum uniuersale, aliquando magis, uel minus uniuersale occurrere nobis. secunda conclusio loquendo in processu naturali primùm occurrens intellecti sunt singularia, singularesq; uel indefinitæ propositiones; quia puer non incipit intelligere, nisi motus ab accidentibus rerũ singularium. tertia, loquendo de processu artificiali definitiuo secundum ordinem confusè cognoscẽdi primum cognitum est species specialissima, siue quid nominis definibilis, secundùm uerò ordinem distinctè cognoscendi primum cognitum est ens, & magis uniuersale. quarta, loquendo in processu operatorio, quo intellectus procedit edendo uniuersale post rem, & in actu à singularibus, & magis uniuersale ex minus uniuersalibus; nunc primum cognitum intel. in tali opere est singulare, ex quo colligit uniuersale minus, quòd est sibi secundo loco notum, & demum uniuersale magis pro ratione ordinis in abstractione. Quinta, loquendo in processu demonstratiuo

per inuentionem emergentem primum cognitum sunt singulares proposi. experimentariæ, & deinde uniuersalißimæ, demum cætera per ordinem. Sexta, loquendo in processu demonstratiuo per doctrinam emergẽtem primum cognitũ sunt uniuersalißimæ prop. artis, deinde minus uniuersales eiusdem artis suo ordine, ut Thom. Alex. Simp. & Auer.

Quæ. 4. Dubitatur quarto an ex uniuersalibus ad singularia sit procedendum uerba. tex. 4. sunt pro parte affir. contrà Auer. 5. metaph. tex. 1. ubi ait non semper principium doctrinæ esse principium rei; principium .n. doctrinæ est uniuersale. ad hanc controuersiam dirimendam declarandum est, quid sit ordo doctrinæ, & uia doctrinæ. dicunt fere omnes ordine doctrinæ eße procedendum ex uniuersalibus ad singularia. Id uerò declarat Zim. in prop. 14. & uocat ordinem doctrinæ dispositionem illam, quæ est inter scibilia scientiæ secundùm prius, & posterius. uia doctrinæ autem est duplex genus demonstrationis, uidelicet demonstratio signi, demonstratio causæ, & demonstratio causæ & esse, deinde ordo doctrinæ consideratur dupli. quãdoque .n. attenditur secundùm naturam scibilium, & quandoque attenditur penes habiliorem tradendi, uel docendi modum. & ideo ordine scientiæ ex natura scibilium à prioribus, & communioribus est proficiscendum. sed penes habiliorem docendi modum contrà.

Quæ. 5. Contra negantes principia non eße disputandum, clarum & notum est omnibus. Arist. n. tex. 8. probat exemplificando de geometra. attamen paulo infrà reprobat positionem Parmenidis, & Melißi, qui negabat principia. Soluit Iand. q. 6. dicens, scientia naturalis considerat principia triplicia. s. principia doctrinæ, & non ipsius esse simpliciter: & principia esse, & non doctrinæ: & principia eße, & doctrinæ. Principia

pia doctrinæ, & non esse sunt accidentia per se respe ctu naturalium sensibilium, ut est motus, pluralitas entium, & huiusmodi. principium esse; & non doctrinæ est materia prima, & fortè primus motor. principia uerò doctrinæ, & esse sunt propriæ formæ substãtiales rerum naturalium. Dicamus igitur, quod naturalis Philosophus non potest reprobare illum, qui negat principia doctrinæ pertinentia ad scientiam naturalem, dico per se, & directè. Secũdò, dicitur quòd naturalis potest disputare contra negantem principia rerum, & non doctrinæ. ac tertiò, etiam contra negantes principia doctrinæ, & esse. Ianel. inquit, quòd quamquam Arist. disputat contra Parmen. hoc non efficit quatenus naturalis, sed Metaphysicus.

Rationem finiti, & infiniti conuenire tantumodo quantitati; substantiæ autem, & qualitati nequaquam in tex. 15. declarat Phil. contrà autem legitur multis in locis; primus. n. motor est immaterialis, & infinitus. destruitur dubium sic. quod duplex est infinitum. s. aliud quantitatiuum, quod congruit quantitati dimensiuè, & aliud uirtuale, uel formale, quod quantitati uirtuali, & rebus abstractis conuenit. primum infinitum non competit substantiæ, nec qualitati, sed secundum, hæc est solutio Card. Caietani, ubi de infi. primi motoris disserit, & Ianel. Quæ. 6.

Alex. Achil. & Iand. mouent hanc dubitationem circa tex. 13. utrum substantia materialis sit per se diuisibilis in partes eiusdem rationis: respondent, quod materia non est diuisibilis in partes eiusdem speciei immediatè, sed mediante quantitate, & hoc non purè per accidens: habet. n. aptitudinem illa materia ad hanc suscipiendam diuisibilitatem. alio modo soluit Tat. auctoritate Scoti in 2. D. 2. Q. 9. quòd diuisibilitas est duplex, quædam est in partes quantitatis, & alteri non conuenit nisi per accidens, & hæc non Quæ. 7.

competit materiæ, nisi per quantitatem. alia est diuisibilitas in partes substantiales, & entitatiuas, quarum quælibet est ens. & hæc competit materiæ seclusa quantitate.

Quæ. 3. Totum, & partes esse idem dubitat Phil. in tex. 17. & ibidem non esse idem; partes. n. essent eædem inter se. ad solutionem contradictionis uariæ sunt responsiones. Scotus. 2. sententiarum D. 1. Q. 2. & 8. metaph. Q. 4. sentit totum essentiale distingui realiter à partibus simul sumptis, et ad auctoritates Auer. & Arist. ubi dicunt esse idem, ait Tat. quod esse idem consideratur dupliciter uel in continendo. s. uel in essendo. Totum, & partes sunt idem in continendo: totum. n. non continet nisi eius partes. sed non in essendo est idem. & D. Tho. in commento. 17. asserit totũ esse idem cum suis partibus secundùm quid, sed non simpliciter. Auer. autem, & Alex. achil. affirmant totum, & partes esse idem; nam dicunt, quòd partes sumuntur dupliciter, uel diuisim sumptæ, uel simul sumptæ; si diuisime sunt aliud à toto. si simul, sunt idẽ. et Alex. addit, quòd si partes euenientes ad constitutionem totius aliquo modo rumpantur, totũ non est idem præcisè cum partibus, sed est illæ partes sic rũptæ. Zim. in Dictis. Auer. soluit duplici modo. primo esse idem consideratur dupliciter, uel constitutiuè, & sic sunt idem: uel essentialiter, & hoc pacto non sunt idem. secundo, q. sunt idem loco, & subiecto, sed non secundùm rem. alij etiam aliter dicunt, q. totum esse idem cum partibus sumitur dupliciter uno modo per se, et primò, hoc est cum aliqua res est eadem totaliter cum partibus, itaque quicquid includeretur in toto, etiam includeretur in parte, & sic totum non est idem. alio modo per se, sed non primo, ut totum est idem cum aliqua parte, & diuersum ab alijs, & sic est idem. & hæc est Iand. sententia.

Sibi

Sibi contradicit Arist. afferendo tex. 18. indiuisibile nullum esse quantum, neque quale, nec itidem infinitum: nam legitur in 8. phy. tex. 79. primum motorẽ esse indiuisibilem, & infinitum: soluit Iand. dubitationem sic, s. quòd infinitum dicitur quatuor modis. primò infinitum quantum. secundò infinitum uirtutis, uel uigoris. tertio infinitum durationis. quartò dicitur infinitum per priuationem specificæ determinationis. primo modo indiuisibile non est infinitũ, sed secundo, ut in primo motore, & quarto ut in materia prima. Quæ. 9.

Dubitatur à multis tex. 24 si possibile sit partem moueri toto quiescente: quædã nam pars mouetur toto existente quieto, & contrà lapis non mouetur, nisi totus moueatur. primò est sciendum totum esse in duplici differentia, scilicet homogeneum, & æterogeneum. secundò quadruplicem esse motum, s. alterationis, augumentationis, diminutionis, & secundùm locum, qui in rectum, circularem, & medium diuiditur. tertiò tota quædam sunt difficilis diuisionis, & quædam sibiinuicem cedentes, uel facilis diuisionis. his dictis, aliquid potest moueri localiter motu circulari toto quiescente, ut cœlum. secundò si est facilis diuisionis, uel ut ait D. Thom. habeat partes, quæ faciliter se cõgregent, & disgregant, uel ut simpl. partes sibiinuicem cedentes, potest moueri una pars toto quiescente, si autem difficilis diuisionis, ut lapis, minimè. tertiò si totum est æterogeneum, una pars potest moueri motu alterationis, sed non locali. hæc omnia Tat. Qu. 10.

Iauel. circa 28. tex. mouet hanc dubitationẽ, quæ est, an in definitione omnis accidentis inseparabilis ponatur subiectum, quæ potius logica est, quàm physica. soluit dicens, ꝙ accidens inseparabile est in dupl. differentia, nam quoddam fluit à principijs speciei, Qu. 11.

&

& dicitur naturalis proprietas, & illa non potest definiri sine proprio subiecto, ut simitas sine naso, nisi apud intellectum. & tale accidens dicitur accidens specificum inseparabile, quoddam autem fluit solùm à principiis indiuidui, ut à tali complexione, uel loco generationis, sicut est nigredo in Ethiope, primo modo ingreditur subiectum. s. natura specifica in definitione, secundo non; eo quòd accidentia illa sunt separabilia respectu speciei, sed non indiuidui.

Qu. 12. Asserit Arist. tex. 34. contraria fieri ex alterutris; tamen unum contrarium non fieri ex altero legitur multis in locis. soluit dubium Iconiensis dicens, q. hoc est intelligendum subiectiuè. i. q. subiectum album potest fieri nigrum, & non formaliter unum contrarium originem ducit ab altero, nisi ut dixi subiectiuè.

Qu. 13. Negat Philosophus infinitum quatenus infinitum esse cognoscibile à nobis tex. 35. tamē datur instantia de cognitione primi motoris, & temporis, & motus. ad hanc controuersiam dirimendam ait Zim. auctoritate Auer. in lib. 3. de anima tex. & com. 19. q. infinitum consideratur dupliciter, vel actu, vel potentia, primo modo intellectus non potest cognoscere infinitum, sed secundo; & hoc sentiunt & Alex. achi. & Tat. & etiam August. Sues. lib. 3. Dis. 5. qui addit quòd cognitio infiniti secundum D. Tho. est duplex, quædam nominis, & quædam quid rei. primo modo est cognoscibile infinitum, secundo non. Iand. autem aliter soluit, & ait, quòd infinitū consideratur dupliciter, primò quantum ad rationem formalem, qua dicitur infinitum, & sic est notum intellectione ficta, uel negatiua, secundò quantum ad numerum determinatarum partium, ita. s. quod non cognoscitur esse aliquis numerus determinatus partium infiniti, secundùm q. est infinitum, & hoc pacto est ignotum,

&

& addit. quòd infinitum est duplex quò ad extensionem, & sic est ignotum, & quò ad durationem, & sic notũ, sed in potentia addit etiã, ꝙ cognitio infiniti est duplex, vna distincta, & alia confusa, & indistincta, cognitione confusa potest cognosci infinitum, sed distincta minimè nec comprehensiuè, nec successiuè, & asserit nec tempus, nec motum esse infinitum, sed tendere ad infinitum.

Sententia est philo. tex. 36. omnia entia naturalia esse determinata ad maximum, & minimum. contrà est ratio, non est dabilis minime caro, nec maximus homo, ergo falsa est sententia. hanc controuersiam soluit, & ait Ian. Q. 16. quòd entia esse determinata ad maximum, & minimum sic intelligitur, ꝙ cuiuslibet entis naturalis est aliqua quantitas ita parua, ut sub minori non possit saluari forma illius, sic magna. deinde inquit ꝙ entia naturalia considerantur dupliciter, primò secundum ꝙ naturalia sunt, & sic sunt determinata ad maximum, & minimum. secundò ut continua, & quanta, & sic non sunt determinata ad maximum, & minimũ, & hæc solutio est etiam Simplicij in lib. 1. phy. com. 33. Tat. etiam & Iauel. in com. & D. Thomæ, qui ait corpus mathematicè assumptum esse diuisibile in infinitum, naturaliter autem non; forma. n. eius non est sub quantitate uel minima, uel maxima saluabilis. postea addit conclusionẽ esse ueram in rebus naturalibus permanentibus, sed non successiuis. Qu. 14.

Omne corpus finitum esse consumptibile à corpore finito asserit Arist. tex. 37. etiam si contrarium sit, ut de continuo, quod est diuisibile in infinitum. Respondet Tat. & Iand. quòd diuisio corporis finiti in suas partes potest fieri duobus modis, in partes. s. eiusdem quantitatis æquales sibinuicem, et in partes eiusdem proportionis, non tamen eiusdem quantitatis. primo Qu. 15.

modo

modo uera est conclusio. secundo falsa. & hanc etiam dat Iauel. solutionem.

Qu.16. Omnes facere principia rerum naturaliũ contraria notũ est omnibus: patet. n. hoc in tex.41. datur tamen instãtia de materia, & forma, quę sunt principia, & non sunt contraria. soluit cõtrouersiã Simplicius com. 40. in fine, ꝙ contrarietas sumitur dupliciter uel propriè, uel impropriè. s. aliquo modo se opponũtur. primo modo non sunt contraria forma. s. & priuatio, sed secundo. Iand. autem solutio est, quæ fortasse est eadẽ, s. ꝙ contrarietas sumitur dupliciter, alia strictè, & ista est repugnantia duarum formarum in eodem genere prædicabili existentiũ. alia est impropriè, uel largè ut ẽt, Alex.. Achi. & Tat. Auer. & Auic. quæ est potius oppositio inter priuationem, & habitum, & sic sunt contraria. secundo principia considerantur dupliciter uel intrinseca siue essentialia tantùm, uel extrinseca, & intrinseca simul; intrinseca non sunt contraria, sed extrinsecum est contrarium intrinseco, priuatio. s. formæ.

Qu.17. Principia autem an semper maneant, nec ne dubiũ est. pro parte. n. affir. est Arist. tex. 1. contrà est ratio; contraria. n. semper inter se corrumpuntur. Com. sic glosat, uidelicet, ꝙ principia non debent esse trãsmutabilia, & generabilia ex alijs. Egidius in expositione textus inquit, quod principia manere considerantur dupliciter uel in communi, uel in particulari. in communi manent: reperiuntur. n. in omni trãsmutatione naturali, sed non in particulari; non. n. manet hæc forma, uel hæc priuatio. Zim. theoremate. 29. ait, aduerte, ꝙ proposita propositio intelligitur in genere causæ materialis, & intrinsecæ, & non de extrinsecis, & remotis. Alex. aut Achi. respondet multa, & est responsio Alberti magni, quæ fortè est eadem cũ illa Egidij, quæ est, quòd qualibet forma corrũpitur,

sed

sed primus habitus forma à materia non separatur, & licet separetur materia ab hac, uel illa forma; non tamen separatur in uniuersali. priuatio autem saluatur; quia ipsa est, aut forma est, quæ est illius complementum. alij aiunt, quòd priuatio manet; quia uni priuationi alia succedit. Iauel. autem asserit theorema sic esse intelligendum, quòd prima materia non fit ex priori materia, nec prima forma ex priori forma, nec priuatio ex alia, nec fiunt ex alterutris. & non tantumodo est verum de principijs intrinsecis, sed etiam de extrinsecis, ut primo motore.

Prima principia non fiunt ex alterutris legitur in text. 50. tamen contraria omnia ex alijs contrarijs. soluit Alexan. Achil. quòd contraria sunt in duplici differentia quadam prima, & quædam secunda. prima contraria non fiunt, sed secunda. uel ut Licbn. quòd subiectum, ut existens sub uno contrariorum, iam potest fieri sub altero; quia subiectum existens calidum potest suscipere frigiditatem; & non quod ex forma unius contrarij fiat alterum. Iauel. autem aucto. Themistij sic glosat. Unum subiectum fit ex altero; quia unum fit post alterum in eodem subiecto; ut ait Simpli. com. 41. quòd importat tantummodo ordinem. uel Ex, non denotat causam efficientem nec materialem, nec formalem, sed terminum à quo, etiam si opponatur largo modo termino ad quem. ut etiam Tataretus exestimat. Qu. 18.

Principia autem rerum naturalium esse tantummodo tria est sententia Aristo. tex. 56. datur instantia quòd prima contraria sint tantùm duo, & quòd causæ rerum naturalium sint quatuor. soluit Tataretus authoritate Scoti. in lib. 1. Sen. D. 8. Q. 1. q. duplex est principium rerum naturalium, quoddam est intrinsecum, quod non ingreditur intrinsecè constitutionem compositi, sicut materia, & forma. aliud est extrinsecum, Qu. 19.

cum,

eum, quod non ingreditur compositione compositi, sicut causa finalis, et efficiens, & priuatio. primo modo sunt duo, secundo plura. hæc etiam est Lyconiensis opinio. Iand. addit, quòd principia rerum naturalium aliquo modo duo sunt, aliquo tria, alio quatuor, & alio quinque. & patet; si.n. numerentur principia rerum naturalium intrinseca per se, & quantùm ad esse, sunt tantùm duo. s. materia, & forma: si per se, & per accidens, sunt tria. s. materia, forma, & priuatio. si uerò numerentur causæ intrinsecæ, & extrinsecæ solum per se, sunt quatuor materia, forma, agens, & finis, & si addatur priuatio, erunt quinque.

Qu.20. *Priuationem esse principium per accidens asserit Arist. tex. 66. unde Iand. quærit Q. 30. an sit ita principium per accidens, quod nullo modo sit per se. & scribit tres distinctiones. prima, res naturalis consideratur dupliciter, quò ad fieri, & quò ad esse, uel esse factum; & per fieri intelligo motum siue processum præcedentem esse rei naturalis, & ordinatum ad acquisitionem formæ in materia, ita quòd talis motus est uia ad esse actuale rei naturalis. secunda distinctio est, princ. per accidens consideratur duobus modis. primo quòd sit purè per accidens, & nullo modo per se, ut musica in ædificatore est purè princip. per accidens domus. secundo quod licet sit per accidens, tamen potest in aliquo sensu esse per se. tertio princ. per se potest esse duplex, primo quod sit per se, & principaliter sicut materia, secūdo quòd sit per se sed non primo, imo secundario & dispositiuè. quò ad primam si consideretur res naturalis quò ad esse. 1. siue factum; priuatio non est principium per se, sed quò ad fieri. 2. est bene princip. per sed non primò. 3. est bene per accidens, sed non purè ut musica est purè per accidens in ædificante respectu domus. & has omnes narrat Iand. Q. 23.*

Subiectam naturam, uel materiam esse scibilem secundùm analogiam uult philosophus. in tex. 69. tamẽ uidetur, cum ens sit obiectum intellectus, & materia sit ens; q ipsa sit cognoscibilis, & non tantumodo sit ens, sed etiam substantia. soluit hoc dubium Guil. de uilla Ochã sic, q duplex est cognitio, simplex scilicet uel propria, & impropria. primo modo materia non est cognoscibilis, sed secundo; habitis. n. conceptibus simplicibus, & communibus, & particularibus rerum intellectus potest componere eas adinuicem, & tandem deuenire in cognitionem materiæ. Tat. autẽ. auctoritate Scoti, dum hi tenent materiam esse actu, et non potentia, sic soluit, q materia consideratur dupliciter uno modo, ut habet ordinem ad transmutationem formalem, alio ut est aliquid per se. primo materia non est cognoscibilis nisi per analogiã ad transmutationem, sed secundo cognõscitur per se. quod etiã ait Gregorius Ariminensis, Auer. autem in com. & D. Thom. com. 69. & Guil. de uilla Ocham respondẽt, quod materia, quæ est subiecta substantia, non potest intelligi per se, cum non sit actu, sed intelligitur per comparationem ad formam propter latentiam suæ substantiæ. & hoc confirmatur ab Alex. Achil. & à Burlea com. 69. qui addit, q materia prima cognoscitur per analogiam ad substantiam compositam, & ad formam, & fortasse magis per comparationem ad substantiam compositam, quàm ad formam. Zim. autem. prop. 36. sentit materiam negatione cognosci, & ait, Aduerte, q materia duplex est, prima, & secunda: prima est natura, & quoddam simplex, secunda uero est naturatum, et compositum. Hęc propositio habet ueritatem de prima materia principaliter. deinde inquit. duplex est notio materiæ, una, quam dat prima nostra cognitio naturalis, quæ est à sensatis, et nobis notioribus, & operationibus. & sic materia prima Qu. 21.

ma

ma cognitione, & primo occursu de se cognosci nō potest nisi secundum transmutationem, & talem cognitionē habet naturalis de materia. alia est notio quæ pertinet ad metaphysicam, qui cōsiderat ipsam in se, ut est ens, & ut substantia, quæ nō est forma, nec habens formā, & sic concepta per negationē cuiuscūque.

Qu.22. Multi sunt asserentes potentiam materiæ esse idē essentialiter cum materia; habent enim auctoritatem phil. in tex. 70. & Auer. præcipuè in libro de substantia orbis: & nisi esset potentia; forma adueniret enti actu. contrà uerò est ratio: nam si est potentia; ergo adueniente forma corrumpitur, vel est in prædicamento relationis, uel non est substantia. Soluit dubitationem hanc Simom Port. N cap. in prima parte Phi. dicens, quod materia consideratur dupliciter uno modo respectu formæ, quia semper in eius gremio diuersas formas recipiendi facultas reperitur, & sic est potentia. alio ut est ens ingenitum, & substantia, & subiectum, tunc est actu; necesse est n. eam si est substantia, & subiectum quoddam æternum, ut existat. quod idem est, ac si dicas actu est. Potius secutus est Scotum. & eius desciplulos & Burleus. 1. phyc. com. 70. & dicunt, quod aliquid esse in actu consideratur dupliciter vno modo in actu existendi, seu entitatiuo, quod realiter existit, & sic materia est actu. alio in actu formali, & sic materia non est actu. Præterea esse in potentia dicitur bifariam, uel in potentia subiectiua, uel in potētia obiectiua, & ut aliquid sit in potentia subiectiua duæ conditiones requiruntur. prima quòd sit. secunda q̄ possit recipere. sed in potentia obiectiua, est illud, quod non est, & potest esse. primo modo materia est in potentia, sed non secundo Thomistę autem nullo pacto volunt eam esse actu extitatiuo, sed potētia. unde Iauel. in Q. 33. asserit duas esse potentias materiæ; una quæ dicitur per se, &

hæc competit materiæ, inquantum est potentia subiecta, siue receptiua, eo quod materia ex sui natura est receptiua formæ, & sic dicitur potentia. secunda est respectiua, quæ multiplicatur, ut formæ multiplicabiles sunt, & sic non est eadem cum materia & hoc idem Alex. Achil. in lib. 1. Phys. qui vocat respectiuam accidentalem potentiam, quæ corrumpitur in aduentu cuiuscunq; formæ, & aliã, potẽtiã simpliciter. sic potentia materiæ ad formam refertur dupliciter, primò respectu determinati indiui dui, & sic accidentaliter uerificatur de materia. secundò capitur potentia absolutè, vel abstractè, vel vniuersaliter, vel simpliciter, & sic necessariò, & semper verificatur de materia. & hoc pacto definitionem materiæ intrat potentia: hoc quoque modo videtur respondere Suess. in lib. de substantia orbis com. 17. vbi legitur: materiæ potentia bifariam est: vna quidem absoluta, non quidem quòd nulla ratione relatiua sit ad operationem; sed eo quòd respicit generatim, & indifferenter omne genus, omnem speciem, & indiuiduum. & hæc est propria affectio materiæ, siue peculiaritas, uel propria naturalitas materiæ: secunda est respectiua, quæ non vna ratione est; nam si ad genus formarum, generalis est: si ad speciem, specifica. Sed loquendo de absoluta, quæ est materiæ affectio, qui existimant affectionem distingui à subiecto realiter, ij dicere possunt illam potentiam realiter distingui à materia. Qui sentiunt eam distingui formaliter, dicerent illam à materia distingui formaliter: potentia.n. est in præd. qualitatis, & materia in præd. substantiæ. alij ut narrat Zim. in solut. contrad. Auer. contrad. 25. dixerũt duplicem esse potentiam, remotam scilicet, & propinquam, sicut uult Auer. p. cœli com. 120. & dixerunt remotam esse de essentia materiæ, & propinquam

esse relationem. opinio autem sua est hæc, quam accipit à Themistio, ꝙ materia potest considerari dupliciter. primò in se, & quò ad sua prædicata, quæ in suo esse quidditatiuo sibi attribuuntur. & sic cum materia sit quaddam ens absolutum; non includit essentialiter potentiam neque remotam, neque propinquam, neque actiuam, neque paßiuam, neque obiectiuam. secundò ut habet comparationem ad formã, quam recipit, & sic includit quidditatiuè potentiã in sua consideratione, quæ potentia est paßiua, & hæc consideratio pertinet ad naturalem, prima autem ad metaphysicum. Iand. autem in Q. 25. sic soluit, quod per potentiam poßumus intelligere, duo subiectum potens, & formale princip. s. respectum, uel habitudinem ad formam generandam, vel agens. primo modo potentia est eadem essentialiter cum materia. secundo non, & per subiectum potens intelligit illud, quod est perfectibile, & informabile per formam substantialem, & est ipsa essentia materiæ.

Qu. 23. *Materiam alteram esse à priuatione est sententia Arist. tex. 79. attamen eodem loco ponit priuationẽ, & materiam esse unum numero, & subiecto. Soluit Arist. & Alber. cap. 16. dubium, quod unum dicitur dupliciter subiecto. s. & ratione. materia, & forma sunt vnum subiecto, sed differunt ratione. Tat. glosat, ꝙ aliqua dicuntur distingui realiter dupliciter, uno modo, quia sunt duæ res positiuæ, quarum una non est alia, & sic non distinguuntur. secundo alia dicuntur distingui realiter, quorum unum non potest dici de alio, & sic materia, & priuatio distinguuntur. Vel vnum numero dupliciter dicatur entitatiuè, vbi entitas unius est entitas alterius, & sic materia, & priuatio non sunt vnum numero. deinde accidentaliter; quia unum potest dici de alio denominatiuè, & sic materia, & priuatio*

sunt

sunt unum nume. Iauel. autem in 10. metaphysico. Quæstion. 10. narrat modum, quo materia distinguitur à priuatione his uerbis, non distinguuntur sicut substantia à substantia, nec sicut accidens ab accidente, nec sicut accidens à subiecto; quoniam his modis unumque extremum distinctionis est ens reale, sed distinguuntur ut ens à non ente, & hæc potius negatio, quàm relatio est appellanda.

Materiam, & priuationẽ distingui ratione, uel specie ait Aristot. quod tamen uidetur falsum, cum priuatio non sit aliquid positiuum. respondet Tat. quòd est intelligenda auctoritas hoc pacto. s. quòd distinguuntur modo principiandi, nam materia principiat per modum subiecti, & priuatio per modum originis, & termini à quo, & non quod uerò specie, & forma differant. Qu.25.

Vocat Arist. materiam non ens secundum accidens, quod quidẽ est falsum: materia. n. est substantialis pars compositi. Burleus. p. phi. com. 79. ait sic sentẽtiam esse intelligendam, quòd materia dicitur non ens per accidens ratione priuationis, cui est adiuncta; attamen per se considerata essens vere, & per se. Qu.26.

Sicut fœmina masculum, ita materia formam appetit tex. 81. id quod uidetur falsum; materia. n. uel cum sit coniuncta priuationi desideraret suum contrarium, vel saltem haberet aliquam formam, quæ esset causa talis appetitus, ut in graui. Improbat has rationes D. Thomas, in com. & inquit. sciendum est, quòd omne, quod appetit aliquid, uel id cognoscit, & ordinat se in illud, uel tendit in ipsum ex ordinatione, & directione alicuius cognoscentis. nihil igitur aliud est appetitus naturalis, quàm ordinatio aliquorum secundum propriam naturam in finem suum, & nihil aliud est materiam appetere formam, quam eã Qu.27.

ordinari ad formam, ut potentia ad actum. & quia quaecunque sit actu, adhuc remanet in potentia ad aliam formam; ideo est ei semper appetitus formae habendae. Burleus autem duplicem esse appetitum, sentit, & Alex. Achil. & Iand. Q. 28. auctoritate Auer. ducti: animalis. s. & naturalis. appetitus animalis est sequens cognitionem, sed naturalis sine cognitione. appetit materia appetitu naturali formam; ut, cum ipsa sit quoddam perfectibile, perficiatur. Albertus magnus, ut narrat Achil. dat talem solutionem, quòd appetitus materiae est intellectualis. s. Dei agentis, & non est materiae, ut subiecti appetitiui, sed est materiae, ut motae ab habente appetitum. Sim. Portius sic ait. duae in materia reperiuntur appetitiones, una est imperfecta, & potentia uniuersalis, & indeterminata, & haec est ad perfectionem, & formam. altera est appetitio certae, determinataeque formae, quam à priuatione mutuatur, ob quam propter quasdam dispositiones ad hanc potius, quàm ad illam inclinatur. atque haec appetitio in materia dicitur naturalis, quae non est coniuncta cum cognitione. Scotus autē in 1. metaph. Q. 2. & Iauel. Q. 35. supponunt triplicem esse appetitum, naturalem, sensitiuum, & intellectualem. appetitu naturali appetit materia formam. & ait Tat. appetitus naturalis est duplex, quidam est respectu boni futuri, & uocatur appetitus desiderij, & hoc materia appetit formam, quam nondum habet. quidam est delectationis, & hoc appetit formam praesentem. Auic. autem in 1. lib. suffi. cap. 2. asserit, quòd yle consideratur dupliciter. primò simpliciter, & sic non appetit. secundò ut est cum aliqua forma unita, & sic potest esse ut appetat merito formae habitae.

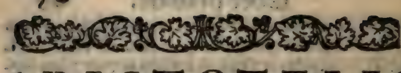
Qu. 28. *Multi dubitant, an priuatio sit causa, ut materia appetat formam, nec ne. pro parte affirmatiua est*

aucto-

auctoritas Auer. asserentis materiam appetere propter priuationem. pro parte negatiua est ratio; priuatio. n. appeteret suum contrarium, & suam corruptionem. Respondet Iand. quòd duplex est cā appetendi in materia. s. principalis, & dispositiua. primò modo priuatio non est cā, sed secundo, sed tamen hac lege, ut materia existente priuata formā appetat formam, ut Alber. cap. 16. priuatio aūt non appetit suū contrariū, nisi per accidens rōne materiæ, in qua est.

Materiā aliquo modo corrūpi, & aliquo nō est snīa Arist. tex. 82. materia. n. per se est ingenita, & incorruptibilis, & si corrūperetur; ex materia fieret materia. datur tamē instantia: nā materia est causa generationis, & corruptionis, & oē, quod hēt materiam, corrumpitur. Soluit Arist. in textu, ꝙ materiam generari, uel corrumpi consideratur dupliciter, uel secū dum ꝙ id, quod est in ea, corrumpitur, & sic corrumpitur, quæ dicitur corruptio per accidens respectu materiæ. 2. ut est per se, & sic nō corrumpitur. & Iauel. duplex est corruptio, una propriè dicta, & sic materia non corrumpitur, ut Burleus com. 82. alia transumptiuè dicta, & tali corruptione corrūpitur, cum corrumpitur illud, quod est in ea. omnes interpretes, ut asserit Sim. com. 79. dicunt eā corrumpi per accidens, sed non per se, secundum quòd amphoram dicimus corrumpi, cum uinum, ꝙ erat in ea, corrūpitur. Qu. 29.

Priuationem corrumpi narrat Philo. eodem textu 82. quod uidetur esse falsum: cum priuatio sit nō ens. glossat Burleus com. 82. sic. corrumpi potest accipi dupliciter scilicet propriè, uel transumptiuè. illud, quod corrumpitur propriè, primò est existens in mundo, & postea est non ens, & sic non corrumpitur priuatio. transsumptiuè dicitur aliquid corrumpi, quod primò denominat aliquod ens, & postea cessat denominare ipsum, & sic priuatio corrumpitur. Qu. 30.

ARISTOTELIS DE PHYSICO AVDITV

LIBER SECVNDVS.

Summa libri ex Auerroe.

A tex. 1. ad. 16. scribit Arist. de natura, & quot modis ea dicatur.

A tex. 16. ad. 27. legitur quantùm differat Philosophus, & Mathematicus.

A tex. 27. ad. 75. agitur de causis, & modis causarum.

A tex. 75. vsque ad finem docet omne agens agere propter finem.

Summa, & diuisio in cap. 1.

DE principijs rerum naturalium disseruit Arist. nunc ad principia naturalis scientiæ se confert exponenda. quare primùm de quibus sit hæc scientia, aperit, & quid sit natura, & quæ sint ea, quæ secundum naturam, & naturam habentia demonstrat. Quid sit natura inuestigat, dum ait [eorum, quæ sunt] etenim ab his, quæ habent naturam, ad naturam proficiscitur. Quid autem ea sit, concludit his verbis [Natura igitur est principium] quam definitionem sic explanat [Dico autem non secundum accidens] Quæ autem naturam habeant his explicat

plicat [Naturam autem habent] Quæ verò ſint ſecundum naturam, aperit ibi [Secundum autem naturam] Deinde excludit ſententiam eorum, qui demonſtrare tentabant, quòd natura non ſit [Quòd autem ſit natura]

Summæ primæ caput primum, in quo habet, quid ſit natura.

EOrum, quæ ſunt, alia quidem ſunt natura, alia verò propter alias cās. Natura quidem ſunt & animalia, & partes ipſorum, & plantæ, & ſimplicia corpora, vt terra, & ignis, & aer, & aqua: hæc.n.& huiuſmodi natura eſſe dicimus. Omnia aũt, quæ dicta ſunt, videntur differentia ab ijs, quæ non natura exiſtunt: quę.n. natura ſunt, omnia uidentur habere in ſeipſis principium motus, & ſtatus, hæc quidem ſecũdũ locum, illa uerò ſecundũ augmentum, & decrementum, quædam aũt ſecundùm alterationem. Tex. 1.

¶Lectus autem, & indumentum, & ſi quid huiuſmodi aliud genus eſt, ſecundùm ꝙ quidẽ ſortitũ eſt prędicationem unãquamq;, & quatenus eſt ab arte, ne unũ quidem habet impetum mutationis innatũ, quatenus aũt accidit ipſis lapidea, aut terrea eſſe, aut miſta ex his eatenus habẽt. Tex. 2.

¶Eſt igitur Natura principiũ aliquod, & cauſa mouẽdi, & quieſcendi, in quo eſt primũ, & nõ ſecundũ accidens. Dico autem nõ ſecundum accidens; quoniam fiet vtique ſibi ipſi aliquis cã ſanitatis, cum ſit medicus: attamen nõ, quatenus ſanatur, medicinam habet, ſed accidit eũdem medicum eſſe, & ſanari. quapropter & ſeparantur aliquando abinuicem. Similiter autem & aliorum, quæ fiunt, vnum quodque Tex. 3.

nullum enim ipsorum habet in seipso factionis principium, sed alia quidem in alijs, & ab exteriori, vt domus, & aliorum manufactorum vnũquodque; alia autem in seipsis quidem, sed non secundum seipsa, quæcunq; secundum accidẽs causæ fieri possunt ipsis. est igitur Natura, quod

Tex. 4. dictum est. ¶Naturam autem habent, quęcunque huiusmodi habent principium, & sunt hęc omnia substantia: subiectum .n. quoddam, & in

Tex. 5. subiecto est natura semper. ¶Secundum autem Naturam sunt & hæc, & quæcunq; his insunt secundũ se, ut igni ferri sursum: hoc. n. natura quidem non est, neq; habet naturam, sed à na-

Tex. 6. tura, & secundum naturam est. ¶Quid igitur est natura dictum est, & quid, quod à natura, & secundum naturam. Quod autem sit Natura, tentare demonstrare ridiculum est: manifestum enim est, ꝙ huiusmodi entia sunt multa: demõstrare autem manifesta per immanifesta, nõ potentis iudicare est quod per seipsum, & nõ per seipsum notum est. Quòd autem contingit hoc pati, non immanifestum est: syllogizare. n. quis possit de coloribus, cum à natiuitate sit cæcus: quare necesse est talibus de nominibus esse sermonem, nihil autem intelligere.

EXPLANATIONES.

Propter alias causas] .i. *uoluntatem, & casum,* [*hæc*] .i. *aliqua* [*impetum*] *aliàs principium* [*innatum*] .f. *in seipsis* [*lapidea, aut terrea*] .i. *habere subiectum naturale, ex quo sunt facta, siue sit lapideum, siue terreum* [*principium, & causa*] *ponitur hoc pacto ad demonstrandum, quòd non omnium motuum natura est eodem modo principium in eo, quòd mouetur, sed diuersimodè* [*mouendi, & quiescendi*]

quia

quia ea, quæ naturaliter mouentur in loco, naturaliter in eo quiescunt, in quo est, ad differentiam artificialium in quibus non est motus nisi per accidens [primum] .i. non mediante aliquo [separantur] .s. per accidens [aliorum quæ fiunt] .s. rerum artificialium [alia in seipsis] .s. habent principium suæ factionis in seipsis [subiectum quoddam] ut est materia [& in subiecto] .i. & est in subiecto, ut forma [quæcunque] & etiam illa accidentia [his] .s. naturalibus, & habentibus naturam [hoc] .i. ferri sursum [huiusmodi] .s. naturalia.

Summa, & diuisio in cap. 2.

Quot autem modis dicatur natura, hoc loco scribit Arist. & asserit materiam, formam, & priuationem appellari naturam. Quòd materia sit natura proponit ibi [Videtur autem nonnullis] & auctoritate, & ratione confirmat. auctoritate [signum autem dixit Antiphon] ratione [substantiam esse] Quòd forma sit natura, ai ibi [Alio autem modo forma] & tribus comprobat rationibus, prima est [Vt non ars] secunda [Amplius fit ex homine] tertia [Amplius autem natura [Quòd priuatio sit natura aperit sic [sed forma, & natura] & probat ibi [etenim priuatio forma.]

Caput Secundum, in quo determinatur, quot modis dicatur Natura, & quid naturæ nomine potius dignum sit, materia ne, an forma.

Videtur autem nonnullis Natura, & substantia eorum, quæ natura sunt, esse quod primum inest unicuique, non formatum per seipsum, ut lecti natura lignum, statuæ autem æs. signum autem, dixit Antiph. quoniam si aliquis defoderit lectum, & accipiat potentiam putredo, ut Tex. 7.

do ut sit germen; non vtiq; fieri lectum, sed lignum: tanquàm dicat quod secundùm accidés est, esse dispositionem secundũ legem, & artẽ: substantiam aũt esse illam, quæ & permanet,
Tex. 8. hæc patiens continue. ¶ Si autem & horũ vnum quodque ad aliud aliquid idem hoc passum est (vt æs quidem, & aurum ad aquam, ossa autem, & ligna ad terram, similiter autem, & aliorum quodlibet) illa naturam esse, & substantiam ip-
Tex. 9. sorum. ¶ Quocirca sanè hi quidem terram, alij verò ignem, alij aerem dicunt, quidam autem aquam, quidam uero quædam horum, quidam autem omnia hæc naturam esse eorũ, quę sunt. quod enim aliquis ipsorum existimauit hmõi, siue unum, siue plura, hoc, & tot dicit esse omnem substantiam, alia autem omnia passiones
Te. 10. istorum, & habitus, & dispositiones. ¶ Et horũ quidem quodlibet esse perpetuum; non.n. esse mutationem ipsis ex seipsis, alia autem fieri, & corrũpi infinities. Vno igitur modo natura sic dicitur, prima vnicuiq; subiecta materia habentium in seipsis motus principium, & mutationis: Alio autem modo forma, & species, quæ se
Te. 11. cundum rõnem. ¶ Vt enim ars dicitur quod secundùm artem, & artificiale; sic & natura quod secundùm naturam dicitur, & quod naturale. Neque autem illud adhuc dicimus habere secũdum artem aliquid, si potentia tantũ est lectus, nondum autem habet formam lecti, neque esse secundùm artem, neque in ijs, quæ natura subsistunt: potentia enim caro, aut os, neque habet adhuc sui ipsius naturam, priusquam accipiat formam, quæ secundùm rationem, quam definientes dicimus quid est caro, aut os, neque natura est. ¶ Quare alio modo natura utique erit

habentium in seipsis motus principium, forma & species, non separabilis existens, nisi secundùm rationem. Quod autem est ex his, natura quidem non est, sed à natura, vt homo. & magis natura hæc est, quam materia: vnumquodque enim tunc dicitur, cùm actu sit magis, quã cum potentia. ¶ Amplius fit ex homine homo, sed non lectus ex lecto. quapropter etiam dicũt figuram non esse naturam, sed lignum; quoniã fiet utique, si germinabit, non lectus, sed lignũ. si ergo hoc est ars, & forma est natura: fit enim ex homine homo. ¶ Amplius autem natura, dicta ut generatio, via est ad naturam: non enim vt medicatio dicitur nõ ad medicinam via, sed ad sanitatem (necesse enim est, à medicina, non ad medicinã esse medicationem) sic natura se habet ad naturam. sed quod nascitur, ex quodã in quiddam uenit, quatenus nascitur: ad quod igitur nascitur? non ad id ex quo, sed ad quod. ¶ Forma itaque natura est. sed forma, & natura dupliciter dicitur. etenim priuatio forma quodammodo est. si autẽ est priuatio, & cõtrarium aliquod circa simplicem generationem, aut nõ est, posterius considerandum.

Te. 13.
Te. 14.
Te. 15.

Summa Secunda, qualis sit huius scientiæ professoris consideratio declarans.

EXPLANATIONES.

Patiens] *huiusmodi dispositiones* [*horum unumquodque*] *.s. lignum, & æs* [*passiones istorum*] *.i. accidentia materialium principiorum* [*horum*] *.i. principiorum materialium* [*secundum rationem*] *.s. ex qua definitio rei constituitur* [*quod*] *.s. competit alicui* [*potentia*] *.i. illud quod est in potentia*

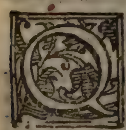
[*Uni-*

[suiipsius] scilicet carnis, aut ossis [quæ secundum rationem,] scilicet ex qua definitio rei constituitur, [quod] scilicet competit alicui [potentia,] idest illud, quod est in potentia [suiipsius,] scilicet carnis, aut ossis [quæ secundum rationem,] idest definitionem, & naturam [neque natura est,] idest nec adhuc est natura in ipso, antequàm habeat formam [non separabilis existens,] idest quæ non est separabilis à materia secundum rem [ex his] scilicet materia, & forma [hæc,] scilicet forma [figurã] .i. lecti [ad naturam,] idest ad hoc ut forma fiat [sic natura,] idest non sic natura dicta, sicut generatio, [ad quod igitur nascitur] .i. denominatur igitur à termino ad quem, qui est forma [simplicem] substantialem.

Summa, & diuisio in cap. 1.

CVM Philosophus naturalis, & Mathematicus circa corpus Physicum versentur, quantum alter ab altero differat, proponit Aristot. [post hoc spectulandum est] rationem verò propositæ quæstionis reddit, [etenim plana, & solida] circa quam mouet hanc quæstionem. [Amplius autem si Astrologia] soluit deinde propositum dubium, & explanat sic. [De his igitur negociatur] vbi conclusionem quandam infert, quæ est. [Quapropter & abstrahit,] & Platonis errorem excludit ibi, [latent autem] comprobat solutionem duplici uia. altera est. [Fiet autem hoc manifestum] alia est. [Demonstrant autem, & quæ.]

Caput Primum, & Secundum de differentia inter Physici, & Mathematici contemplationem de eadem re, & quòd magis peccant, qui ponunt formas naturales à materia expoliatas, quàm Mathematici, qui tantummodo intellectione separant.

Voniam autem determinatũ est, Te. 16.
quot modis natura dicatur, post hoc speculandũ est, quo differt Mathematicus à Physico: etenim plana, & solida habẽt physica corpora, & longitudines, & puncta, de quibus considerat Mathematicus. ¶Amplius aũt, si Astrologia alia est, an pars Phý- Te. 17.
sicę. s. n. Phsiyci est quid sit Sol, aut Luna scire, accidentiũ aũt per se nullũ, incõueniens est, & præsertim, cũ uideantur dicere quæ circa naturã versantur & de figura Solis, & Lunæ: & vtrũ sphærica sit terra, & mũdus, an non. ¶De his igi- Te. 18.
tur negociatur, & Mathematicus, sed non quatenus physici corporis terminus est unũquodque, neque accidentia speculatur, quatenus talibus existentibus accidunt: quapropter & abstrahit: abstracta enim sunt intellectu à motu, & nihil refert: neque fit mendacium abstrahẽtium. ¶Latent aũt qui hoc faciunt, & qui ideas Te. 19.
dicunt: Physica enim abstrahunt; cùm minus sint abstracta mathematicis. Fiet autẽ hoc manifestum, si aliquis vtrorũque tentauerit dicere terminos, & ipsorum & accidentium, impar. n. erit, & par, & rectum, & curuum, adhuc autem & numerus, & linea, & figura sine motu: carnem autem, & os, & homo non amplius. sed hæc, sicut naris sima, sed non sicut curuum, dicuntur.

¶De

Te. 20. ¶Demonſtrant autem & quæ ex Mathematicis magis Phyſica ſunt, ut Perſpectiua, & Harmonica, & Aſtrologia: è contrario enim quodammodo ſe habent ad Geometriam. Geometria enim de Phyſica linea conſiderat, ſed non quatenus eſt Phyſica. Perſpectiua autem mathematicam quidem lineam, ſed non quatenus mathematica, ſed quatenus Phyſica eſt.

EXPLANATIONES,

Plana] ideſt ſuperficies [ſolida] ideſt ſoliditates [alia] ſcilicet a ſcientia naturali [uideantur] .ſ. phyloſophi naturales [de his] ſcilicet punctis, ſuperficiebus &c. [terminis] .i. ultima exiſtentia corporis naturalis [abſtrahit] .ſ. mathematicus [à motu] .ſ. à materia, & motu [abſtrahunt] .ſ. Platonici formas naturales in eſſe à materia [hoc] .i. ſolutionem datam [utrorumque] .ſ. naturalis, & mathematicę [terminos] .i. definitiones [erit] .ſ. apud mathematicum [phyſica linea] .i. linea, quæ habet eſſe in materia ſenſibili [ſed non quatenus phyſica] .i. ſed non conſiderat eam, quatenus eſt in materia ſenſibili.

Summa, & diuiſio in cap. 3.

Nunc, quid conſideret ſcientiæ naturalis, oſtendit Ariſt. & ait id eſſe materiam, & formam ſic [Quare neque ſine materia] ac probat duabus rationibus, quarum prima eſt [cum autem natura] ſecunda [ut ſi de ſimitate] deinde duas mouet dubitationes ibi [de hoc dupliciter dubitabit quia] prima eſt [de utro eſt phyſici] ſecunda [utrum igitur eiuſdem] Soluit poſtea eas, ac præcipuè ſecundam, & primam ad mentem Antiquorum ſic [Ad Antiquos. n. aſpicienti] deinde tribus rationibus oſtendit ſcientiam

naturalem considerare oportere materiam, & formam. prima est [si autem ars imitatur naturam] secunda [Insuper eiusdem est] tertia [amplius eorum, quæ ad aliquid] sed quantum se extendat consideratio scientiæ naturalis, narrat ibi [Quousque ergo Physicum.]

Caput Tertium probans Naturalem non considerare formam sine materia.

CVm autem natura duplex sit, & forma, & materia; vt si de simitate quid sit consideremus, sic contemplandum est. quare neque sine materia, neque secundùm materiam quæ huiusmodi sunt: Etenim iam & de hoc dupliciter dubitabit quis, cum duę naturæ sint, de vtra est Physici, an de eo, quod est ex vtrisque. sed si de eo, quod est ex vtrisque, & de vtraque. ¶ Vtrum igitur eiusdem, aut alterius vtrãque cognoscere? Ad Antiquos enim aspicienti videbitur vtique esse materiæ: ad exiguam enim partem quandam Empedocles, & Democritus formam, & quod quid erat esse, tetigerunt. si autem ars imitatur naturam: eiusdem autem est scientiæ cognoscere formam, & materiam vsque ad aliquid: vt Medici sanitatem, & choleram, & phlegma, in quibus est sanitas: similiter autem & Aedificatoris formam domus, & materiam lateres scilicet, & ligna: similiter autem, & in alijs: & Physicæ utique erit cognoscere vtrasque naturas. ¶ Insuper eiusdem est id cuius gratia, & finem, & quæcunque sunt horum gratia. natura autem finis est, & id, cuius causa: quorum enim continuo motu existente est aliquis finis ipsius motus,

Te. 21.

Te. 22.

Te. 23.

motus, hic vltimum est, & id, cuius causa. quocirca & Poeta derisoriè adductus est, ut diceret. Habet finem, cuius quidem causa factus est: vult enim non omne vltimum esse finem,
Te. 24. sed optimum. ¶ Quoniam & faciunt artes materiam, aliæ quidem simpliciter, aliæ verò operi accommodant. & utimur, tanquam propter nos, omnibus, quæ sunt: sumus enim quodammodo & nos finis: dupliciter enim est id, cuius causa. dictum est autem in ijs, quæ de Phi
Te. 25. losophia. ¶ Duæ igitur sunt artes, quæ dominantur ipsi materiæ, & quæ sunt cognoscentes, ea, quæ utitur, & Factiua, quæ Architectonica est. quapropter & quæ vtitur, Architectonica quodammodo est. differt autem, quatenus hæc quidem, quæ formam cognoscit, Architectonica est, alia autem vt effectrix materiæ: gubernator enim, qualis sit forma aliqua temonis, cognoscit, & præcipit: alius autem ex quo ligno, & quibus ex motibus est. In ijs igitur, quæ sunt secundum artem, nos facimus materiam propter opus, sed in Physicis est.

Te. 26. ¶ Amplius, eorum, quæ ad aliquid materia est: ad aliam enim formam alia materia. Quousque ergo Physicum oportet cognoscere forma, & ipsum, quid est? An quemadmodum Medicum neruum, aut Fabrum ęs, usque ad aliquid? alicuius enim gratia unumquodque, & circa ea quæ sunt separabilia quidem forma, in materia autem: homo enim hominem generat, & Sol. quomodo autem se habeat hæc separabilis, & quid sit, Philosophiæ primæ est officium determinare.

Summa Tertia, in qua agitur de Causis, & earum in plura membra diuisione.

EXPLANATIONES.

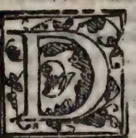
Materia] .s. sensibili [*neque secundum materiã*] .s. tantum [*de eo*] .s. composito [*ex utrisque*] .s. materia, & forma [*eiusdem*] .s. scientiæ est considerare [*horum*] .s. finis [*natura autem est finis*] .i. forma est finis materiæ [*operi accomodant*] .i. materiam præxistentem in natura disponunt ad receptionem talis formæ [*sunt*] .s. ab arte facta [*dominantur ipsi materiæ*] .s. quæ præcipiunt artibus facientibus materiam [*ea*] .i. una [*factiua*] .s. inducens formam [*alius*] .s. faber nauis [*est*] .s. à natura. [*ad aliquid.*] .i. ad aliquem terminum [*vnumquodque*] .s. neruum medicus; & faber æs considerat [*& circa ea*] .s. naturalis habet considerare [*in materia autem*] .i. habent esse in materia.

Summa, & diuisio in cap. 1.

Quæ cõsideret philosophus naturalis, docuit; nũc quibus ex causis demonstret, narrat Arist. & prius proponit [*considerandum est*] *& probat sic propositum* [*Cum.n. sciendi gratia*] *deinde propositum ibi scribit* [*Vno igitur modo causa*] *& quæ, & quot sint causæ exponit. præterea tres causarum proprietates, siue consequentia recitat. primum est* [*Accidit autem cum multipliciter*] *secundum* [*sunt autem quædam*] *tertium* [*Amplius autem eadem causa.*] *concludit præterea quatuor esse causarum species ibi* [*omnes autem nunc dictæ causæ*] *ac itidem causarum modos, qui plures sunt, ad quatuor reduci ibi* [*Modi autem causarum*] *primus est* [*& ipsarum, quæ similium specierum sunt, prior, ac posterior*] *secundus*

cundus [Amplius autem ut accidens] tertius[Præter omnes autem] quartus [Amplius autem connexa] Quo autem modo inter se differunt,palam sic facit [Differunt autem] natura tria hanc distinctionem consequentia numerat . primum est [acta existentes quidem] secundum [oportet autem semper] tertium [Amplius aliæ quidem genera.]

Caput Primum,in quo,quot , quæne sint causæ determinatur.

Te. 27. Eterminatis autem his, considerandum est de causis,& quę,& quot numero sunt. Cùm enim sciendi gratia hoc negocium sit: scire autem non prius opinamur vnumquodq;, quàm vti que cœperimus propter quid circa vnumquodque; hoc autē est accipere primā causam: manifestū, quod & nobis hoc faciēdum est & de generatione, & corruptione, & de omni physica mutatione : ut scientes ipsorū principia, reducere ad ipsa tentemus quæsitorū
Te. 28. vnumquodque. ¶ Vno igitur modo causa dicitur, ex quo fit aliquid, cùm insit: vt æs statuæ, & argentum phialæ,& horum genera. Alio autem modo forma, & exemplum. hæc autem est ratio ipsius, quod quid erat esse, & huius genera : ut ipsius diapason duo ad vnum, & omnino nume
Te. 29. rus, & partes, quæ in ratione. ¶ Amplius vnde principium mutationis, aut quietis : vt consultor causæ, & pater filij, & omnino faciens facti, & mutans mutati. Prætereà, vt finis. hic autem est id, cuius gratia, vt ambulādi sanitas. propter quid enim ambulat? dicimus, vt sanus sit: &, ita locuti, opinamur assignasse causam, & quæcunque,

que, iam mouente alio, intermedia, ſunt finis: vt ſanitatis macies, aut purgatio, aut medicamẽta, aut organa: omnia nanque hæc finis gratia ſunt: differunt tamen abinuicem, quia alia quidem ſunt opera, alia vero organa. ¶Cauſæ igitur ferè tot modis dicuntur. Accidit autem, cũ multipliciter dicantur cauſæ; & multas eiuſdẽ cauſas eſſe, non ſecundùm accidens: vt ſtatuæ, & ars ſtatuaria, & æs, non ſecundum alterum quid, ſed quatenus eſt ſtatua: ſed non eodem modo: ſed hoc quidem ut materia, illud autem vt vnde eſt motus. Sunt autem quædam & adinuicem cauſæ: vt laborare cauſa eſt bonæ habitudinis, & hæc laborandi: ſed non eodem modo: ſed hoc quidem vt finis, illud autem vt principium motus. Amplius autem eadem cauſa cõtrariorum eſt: quod enim præſens cauſa huius eſt, hoc & abſens facimus aliquando cauſã contrarij: vt abſentiam gubernatoris nauis ſubuerſionis, cuius erat præſentia cauſa ſalutis. Te. 30.

¶ Omnes autem nunc dictæ cauſæ in quatuor cadunt modos manifeſtiſſimos. Elementa enim ſyllabarum, & materia factibilium, & ignis, & huiuſmodi corporum, & partes totius, & ſuppoſitiones concluſionis, vt id, ex quo cauſæ ſunt. Harum autem aliæ quidem ſunt vt ſubiectum, vt partes: aliæ autem, vt quod quid erat eſſe, & totum, & compoſitio, & ſpecies. Semen autem, & medicus, & conſultor, & omnino ipſum faciens omnia ſunt, unde principium mutationis, aut ſtatus, aut motus. Aliæ autem vt finis, & bonum aliorum: id enim cuius gratia, optimum, & finis aliorum vult eſſe. differat autem nihil idem dicere bonum, vel apparens bonum. Te. 31.

¶ Cauſæ igitur tales, & tot ſunt ſpecie. Modi autem Te. 32.

tem causarum numero quidem sunt multi, in capita uero contracti, & hi pauciores: dicuntur enim causæ multipliciter. & ipsarum, quæ simi lium specierũ sunt, prior, ac posterior alia alia, vt sanitatis medicus, & artifex, & ipso diapason duplum, & numerus, & semper quæ continent ad singulares.
Te. 33. ¶ Amplius autem, ut accidens, & horum genera: vt statuæ aliter Polycletus, & aliter statuarius: quoniam accidit statuario Polycletum esse, & continentes etiam accidens: vt si homo causa sit statuæ, aut omnino animal. sunt accidẽtium alia alijs remotiora, & propinquiora: ut si albus, & musicus causa dicãtur statuæ.
Te. 34. ¶ Præter omnes autem, & propriè dictas, & secundum accidens, aliæ quidem vt potentes dicuntur, aliæ verò ut operantes: veluti ædificandæ domus ædificator, aut ædificans ædificator.
Te. 35. ¶ Perinde aũt dicetur & in ijs, quorũ causæ sunt ipsæ causæ, atq; in ijs, q̃ dicta sunt: ut huius statuæ, aut statuæ, aut ẽt oĩno imaginis: & æris huius, aut æris, aut omnino materiæ: & in accidentib. similiter.
Te. 36. ¶ Amplius aũt connexę & hæ, & illę dicuntur: ut non Polycletus, neq; statuarius, sed Polycletus statuarius. Attamen omnes hæ sunt multitudine quidem Sex: dictæ autem dupliciter: aut enim ut singulare, aut ut genus, aut ut quod secundùm accidens, aut ut accidentis genus, aut ut connexæ hæ, aut ut simpliciter dictæ: omnes autem, aut actu existentes, aut secundùm potentiam.
Te. 37. ¶ Differunt autẽ tantùm, quòd actu quidem existentes, & singulares, & ea, quorum sunt causæ, simul sunt, & non sunt: ut hic medẽns cum hoc, qui sanatur; & hic ędificator cum hoc, quod ædificatur. quę autem secundum potentiam, non semper: corrumpitur

rumpitur enim, non ſimul domus, & ædificator. ¶ Oportet autem ſemper cauſam uniuſcuiuſque ſummam quærere, vt & in alijs, ut homo ędificat; quoniam ædificator eſt: ędificator autem eſt ſecundùm ædificandi artem. hæc igitur prior cauſa eſt: & ſic in omnibus. Amplius, aliæ quidem genera ſunt generum, aliæ autem ſingularia ſingularium: ut ſtatuarius quidē ſtatuæ, hic autem huiuſce. Et potentia quidem poſſibilium, actu autem exiſtentes ad actum exiſtentia. Te. 38.

EXPLANATIONES.

Hoc] .ſ. propter quid [ad ipſa] .i. ad proximas cauſas [cum inſit] inquit cum inſit ad differentiā priuationis [ratio ipſius quod quid erat eſſe] .i. definitio ſignificans quidditatem [huius genera] .i. & genera formæ dicuntur cauſæ [& partes] .ſ. ſpeciei [amplius] .ſ. dicitur cauſa.

Summa, & diuiſio in cap. 2.

Cauſæ aliæ per ſe exiſtunt, aliæ per accidens. quæ per accidens ſunt, aliæ caſu & fortuna, aliæ non. de cauſis per accidens, quæ ſunt caſus, & fortuna hoc loco dicere proponit his uerbis Ariſt. [Quô igitur modo] ratio autem eſt [Dicitur autem, & fortuna] deinde propoſitum explicat ex aliorum ſententia, & ex propria. Alij ſic de caſu, & fortuna, ſed uariè ſentiunt. [Quidam enim] & eſt prima opinio, ſecunda autem eſt [ſunt autem quidam] tertia. [Sunt autem quidam, quibus fortuna uidetur.] Nunc propriam proponit ſe prolaturum ſententiam ibi, [Quare conſiderandum eſt, & quid ſit] deinde quid ſit fortuna inueſtigat, & quo modo ipſa, & caſus differant, aperit, ac primum fortunam inueſtigat ſic pri-

mum igitur cum videamus] deinde definitionem tradit ibi.[Manifestum itaque, quòd fortuna] eandem rationem dat eorum, quæ de fortuna dicuntur ac primum de antiquorum opinione ibi. [Et est ut nihil] deinde vulgi sic. [Et dicere esse aliquid] Mouet præterea dubitationem de fortuna, et causa per accidens ibi. [Attamen etiam in quibusdam] postea diuidit fortunam sic [fortuna autem bona.] Quibus autem conueniant casus, & fortuna his palam facit. [Sunt igitur ambo] quibus in genere differant, his [Differunt autem] ab his uerbis quatuor educit conclusiones. Prima [Quocirca, & necesse est] secunda [Ob idque neque inanimatum] tertia [Neque prospera fortuna] quarta. [Pati autem à fortuna] Quibus autem in specie differant, sic recitat. [Maximè autem est separatum.] Ad quod autem causarum genus reducatur casus, et fortuna docet ibi.[At de modis causarum.] Non plures verò quàm dictas causas esse sic ostendit. [Quòd autem sint causæ] deinde de omnibus demonstrare physicum scribit ibi[cum autem causæ quatuor sint.]

Caput Secundum, in quo de Casu, & Fortuna tractatur.

Te. 39. QVot igitur causæ, & quomodo causæ sunt, sint nobis determinata sufficienter. Dicitur autem, & Fortuna, & Casus de numero causarũ esse: & multa & esse, & fieri propter fortunam, & casum. Quo igitur modo in his causis est fortuna, & casus, aut diuersum, & omnino quid fortuna, & casus, considerãdum

Te. 40. est.¶Quidam enim & si sint, an non, dubitant: nihil enim fieri à fortuna dicunt, sed omnium esse aliquam causam determinatam, quæcunque dicimus à casu fieri, aut à fortuna. vt veniẽ

di

di à fortuna in forum,& reperiendi quem volebat quidem,nõ autem putabat, causa est uelle,cum venerit,emere.similiter autem & in alijs,quæ à fortuna dicũtur,semper aliquam esse accipere causam,sed non fortunam. ¶ Quoniam,si aliquid esset fortuna; inconueniens uti que perquam verè videbitur, & dubitabit utique aliquis propter quid nullus Antiquorum sapientum causas de generatione, & corruptione dicens,de fortuna quicquam determinauit. sed(vt videtur)nihil opinabantur illi esse à fortuna. Te. 41.

¶Sed & hoc mirabile.multa enim & fiũt, & sunt à fortuna,& casu,quæ non ignorantes, quòd licet referre ad aliquam causam vnumquodque eorum,quæ fiunt,vt Antiquus sermo dixit,destruens fortunam;horũ tamen alia quidem esse dicunt omnes à fortuna,alia verò non à fortuna. Te. 42.

¶Quocirca & quodammodo erat facienda ipsis mentio. At verò neque illorum quidem aliquid opinabantur esse fortunã, vt amicitiam,aut litem , aut ignem, aut intellectum, aut aliquid aliud talium. Inconueniens est igitur, siue non putauerunt esse,siue putantes reliquerunt,præsertim aliquando vtentes: ut Empedocles non semper aerẽ segregari superius dicit, sed vt accidit.dicit enim in mundi fabrica, *Sæpe alias aliter, sed tunc sic forte cucurrit.* & partes animalium à fortuna fieri plurimas ait. Te. 43.

¶Sunt autem quidam,qui & cœli huius,& mũdanorum omnium causam esse ponũt Casum: à casu enim fieri dicunt reuolutionem , & motum,qui discreuit, & constituit in hunc ordinẽ vniuersum. Te. 44.

¶ Et valde hoc ipsum admiratione dignum est,ꝙ dicant ipsa quidem animalia, ac plantas à fortuna nec esse,nec fieri,sed aut na- Te. 45.

turam, aut intellectum, aut quippiã tale aliud esse causam: nõ enim quoduis ex semine unoquoque fit, sed ex tali quidem olea, ex tali autem homo: cœlum autem, & diuiniora sensibilium à casu fieri: talem autem causam nullam
Te. 46. esse, qualem animalium, & plantarum. ¶ Atqui, si sic se habeat hoc ipsum, dignum est consideratione, & bene sese habet dici aliquid de hoc ipso. Nam, præterquam quòd & alioqui absurdum est, quod dicitur, adhuc absurdius est dicere hæc, cum videant in cęlo nihil à casu factum; in ijs autem est, quibus exterminant fortuna, multa contingere à fortuna. attamen par
Te. 47. erat contrarium fieri. ¶ Sunt autem quidam, quibus Fortuna videtur quidem esse causa, immanifesta autem humano intellectui, tanquam diuinum quiddam existens, & fœlicius. Quare considerandum est, & quid sit vtrunque, & si idem, an aliud & casus, & fortuna, & quomodo
Te. 48. in determinatas causas incidunt. ¶ Primùm igitur, cum videamus alia quidem semper similiter fieri, alia autem frequenter; manifestũ est, ꝙ neutri horum causa fortuna dicitur; id enim quod à fortuna, neque eius est, quod ex necessitate, & semper, neque eius, quòd est frequenter. sed, quoniam quædam fiunt, & præter hęc, & omnes hęc dicunt esse à fortuna; manifestũ, quòd aliquid est Fortuna, & Casus: talia enim à
Te. 49. fortuna, & quæ à fortuna talia esse scimus. ¶ Eorum autem, quæ fiunt, alia quidem propter aliquid fiunt, alia verò non. horum autem, alia quidem secundum electionem, alia verò non secũdum electionem; ambo autem sunt in iis, quæ propter aliquid. Quare manifestum est, ꝙ in ijs, quæ sunt præter necessarium, & quod frequenter,

quenter, sunt quædam, circa quæ contingit esse id, quod est propter aliquid. Sunt autem propter aliquid, & quæcunque ab intellectu vtiq; aguntur, & quæcunque à natura. ¶Talia igitur, cum secundùm accidens fiunt, à fortuna dicimus esse: vt enim & ens, aliud quidem per seipsum est, aliud autem secundùm accidens; sic & causam contingit esse:: vt ipsius domus per se quidem causa est ędificatiuum, secundùm accidens autem album, aut musicum. itaque per se causa, definita est, quæ verò secundū accidens, indefinita: infinita enim vni accident. sicut igitur dictum est, cùm in ijs, quę propter aliquid fiunt, hoc fiat: tunc dicitur à casu, & à fortuna. Te. 50.

¶ Ipsa autem adinuicem horum differentia posterius determinanda est. nunc verò hoc sit manifestum, ꝙ vtraque sunt in ijs, quæ propter aliquid sunt: vt causa recipiendi argentum venisset, reportaturus pecuniam, si sciuisset: venit autem non huius gratia, sed accidit venisse, & fecisse hoc reportandi gratia: hoc autem neque vt frequenter venientem ad locum, neque ex necessitate. Est autem finis reportatio, non causatum, quæ in ipso, sed eligibilium, & ab intellectu, & dicitur tunc à fortuna quidem venisse, si autem electione premissa, & huius gratia, aut semper veniens, aut frequenter reportans, non à fortuna. Te. 51.

¶Manifestum itaque, quòd fortuna causa est secundùm accidens in ijs, quę secundum electionem eorum, quæ propter aliquid sunt, quapropter circa idē & intellectus, & fortuna est: electio enim non sine intellectu est. Te. 52.

¶Indefinitas igitur causas necesse est esse, à quibus fiat, quod est à fortuna. vnde videtur fortuna indefiniti esse, & immanifesta homini. Et Te. 53.

est,

est,vt nihil à fortuna videatur vtique fieri; omnia enim hæc rectè dicuntur,quoniam rationabiliter: est enim vt fiat à fortuna; secundùm ac-
Te. 54. cidens enim fit. ¶ Et est causa,vt accidens, fortuna: vt autem simpliciter,nullius: vt domus ędificator quidem causa est, secundum accidens autem tibicen. & vt veniens referat argentum, nō huius causa veniens, infinitæ sunt multitudine: etenim uidere aliquē volens, & persequēs,
Te. 55. & visurus, & fugiens. ¶ Et dicere esse aliquid pręter rationem fortunam rectè est: ratio enim est aut eorum,quæ semper sunt,aut eorū, quæ frequenter. fortuna autem est in ijs, quæ fiunt præter hæc. quàre,cum indefinitæ sint quæ sic sunt causæ; & fortuna indefinita est. Attamen etiam in quibusdam dubitabit vtique aliquis, nunquid quæuis sint fortunæ causæ, vt sanitatis,aut spiritus, aut æstus, sed non detonderi: sunt enim aliæ alijs proximiores earum,quæ se-
Te. 56. cundùm accidens,causarum. ¶ Fortuna autem Bona quidem dicitur; cum bonum aliquid euenit: Mala autem; cum malum aliquid. Prosperitas uerò fortunæ,& Infortunium; cùm magnitudinem habent hæc. Quocirca,& cum parum abest,vt quis malum, aut bonū capiat magnū; est uel infortunatum esse, vel bene fortunatū: quoniam,tanquam existeret, de eo dicit intellectus: quod enim parum deest, tanquam nihil distare videtur. Amplius autem incerta est prospera fortuna rationabiliter: fortuna enim incerta est: neque enim semper, neque frequenter possibile est esse eorum, quæ sunt à fortu-
Te. 57. na, quicquam. ¶ Sunt igitur ambo causæ,quem admodum dictum est, secundum accidens, & fortuna, & casus, in iis. quæ possunt fieri non simpli-

simpliciter, neque frequenter: & horum, quæcunque utique fient in iis, quæ propter aliqd. Differunt autem: quoniam casus in plus est: qđ enim est à fortuna, est & à casu: hoc autem non omne à fortuna est. Fortuna enim, & quod à fortuna est, iis inest, quibus & fortunatos esse inerit, & omnino actio. ¶ Quocirca & necesse est circa agenda esse fortunam. Signum autem est, quoniam uidetur vel idem esse cum fœlicitate prospera fortuna, aut prope. fœlicitas autē actio quædam est: est enim bona actio. Quare quibuscunque non contingit agere, iis neque à fortuna aliquid facere continget. ¶ Ob idque, neque inanimatum quippiam, neque bestia, neque puerulus, quicquam facit à fortuna; quoniam non habent electionem: neque prospera fortuna, neque infortunium his inest, nisi secūdum similitudinem; vt dixit Protarchus fortunatos esse lapides, ex quibus sunt aræ, quę honorentur: copulati autem cum his conculcentur. Pati aūt à fortuna inest quodammodo & his; cùm agens aliquid circa hæc agat à fortuna: aliter aūt non est. ¶ Sed casus & alijs animalib. & inanimatorū multis: vt equus casu, dicimus, venit: quoniā saluatus quidē est veniens, non salutis aūt gratia venit. & tripes casu cecidit: stetit. n. Sedendi cā, sed non sedendi causa cecidit. ¶ Quare manifestū est, quòd in iis, quæ simpliciter propter aliquid fiunt, cùm non eius quod euenit, gratia fiunt, cuius extra est causa, tunc à casu dicimus. à fortuna autem horum, quæcunque à casu fiunt, eligibilium, in habentibus electionem. ¶ Signum autem est ipsum Frustra: quoniam dicitur, cum non fiat quod propter aliud est, illud gratia; vt ambulare, si purgatio-

Te. 58.
Te. 59.
Te. 60.
Te. 61.
Te. 62.

purgationis gratia eſt. ſi verò non facta fuit ambulanti; fruſtra dicimus ambulaſſe, & ꝙ ambulatio fruſtra fuit. tãquam hoc ſit Fruſtra, quod natum eſt alterius gratia; cum non perficiat illud, cuius gratia erat, natumq; erat: quoniam, ſi aliquis ſe lotum dicat fruſtra, quia non defecit Sol; ridiculus vtique erit: non enim erat hoc

Te. 63. illius gratia. ¶ Sic igitur caſus iuxta nomẽ eſt, cùm ipſum fruſtra fit: decidit enim non percutiendi gratia lapis. à caſu igitur decidit lapis, quoniam cecidiſſe potuit vtique à quodam, &

Te. 64. percutiendi gratia. ¶ Maximè autem eſt ſeparatum, quod à fortuna eſt in ijs, quæ natura fiunt; nam, cum ſit aliquid præter naturam: tum non à fortuna, ſed magis a caſu factũ eſſe dicimus. eſt autem & hoc alterum: huius enim extra eſt

Te. 65. cauſa, illius vero intra. ¶ Quid igitur ſit caſus, & quid fortuna, dictum eſt, & quo pacto à ſeinuicem differant. At de modis cauſarum, in quibus eſt vnde principium motus, vtrunque ipſorum eſt: aut enim eorum, quæ ſunt natura, aut ab intellectu, cauſa ſemper eſt, ſed horum mul

Te. 66. titudo indeterminata eſt. ¶ Quoniam autem caſus, atque fortuna cauſæ ſunt eorum, quorum aut intellectus cauſa ſit, aut natura, cùm ſecundum accidens cauſa aliqua ſit horum ipſorum, nihil autem ſecundum accidens eſt prius ijs, quæ per ſe ſunt; manifeſtum eſt, quòd neq; cau

Te. 67. ſa per accidens prior eſt ea, quæ eſt per ſe. ¶ Poſterior itaque caſus eſt, atque fortuna & intellectu, & natura, quare ſi quàm maximè cœli cauſa eſt caſus; neceſſe eſt prius intellectum, & naturam eſſe, & aliorum multorum, & huius vni-

Te. 68. uerſi cauſam. ¶ Quòd autem ſint cauſæ, & q̃d tot numero, quot dicimus, manifeſtum eſt: tot

enim

enim numero ipsum propter quid comprehendit. Aut enim ad ipsum, quid est, reducitur ipsum propter quid vltimum in immobilibus, vt in Mathematicis: ad definitionem enim recti, aut commensurabilis, aut alius cuiuspiam reducitur vltimum. ¶ Aut ad mouens primum. vt Te. 69.
propter quid certauerũt? quoniam furati sunt. Aut cuius gratia? vt dominentur. Aut in ijs, quæ fiunt, materia. Quòd igitur causæ hæ, & tot sint, manifestum est. ¶ Cum autem causæ Te. 70.
quatuor sint, de omnibus est Physici cognoscere, & ad omnes reducens ipsum propter quid, assignabit physicè materiam, formam, ipsum mouens, & id, cuius gratia. Veniunt autẽ tres in vnam plerunque; ipsum enim quid est, & id, cuius gratia, vna est: ipsum verò vnde motus primum specie eadem est his: homo enim hominem generat. ¶ Atque omnino quæcunque mo Te. 71.
ta mouent, quæcunque autem non, nõ amplius Physicæ sunt: non enim in seipsis habentia motum, aut principium motus, mouent, sed immobilia sunt. Quamobrem tria sunt negotia, hoc quidem circa mobile, illud verò circa mobile quidem, sed incorruptibile; aliud autem circa corruptibilia. ¶ Quare ipsum propter quid, & Te. 72.
ad materiam reducenti redditur, & ad ipsum quod quid est, & primum mouens: de generatione enim maxime hoc modo causas considerant, quid post quid fiat, & quid primum fecit, aut quid passum est, & sic semper quod deinceps est. ¶ Duplicia autem sunt principia mo- Te. 73.
uentia physicè, quorum alterum non Physicum est: non enim habet motus principium in seipso. tale autem est, si aliquid mouet, quod non mouetur, vt id quod penitus est immobile, &

Te. 74. quod omnium primum eſt.¶Et ipſum quid eſt, & forma: finis enim eſt, & cuius gratia. Quare, cùm natura propter aliquid ſit; & hanc cognoſcere oportet, & penitus reddendum eſt ipſum propter quid: vt quod ex hoc neceſſe eſt hoc fieri: hoc autem ex hoc, aut ſimpliciter, aut frequenter; & ſi debet hoc fieri, vt ex propoſitionibus concluſio: & quia hoc erat quod quid erat eſſe, & quia melius eſt ſic, non ſimpliciter, ſed ad vniuſcuiuſque ſubſtantiam.

EXPLANATIONES.

AD omnes reducens ipſum propter quid] *ideſt reducendo quaſtionem propter quid in quālibet quatuor cauſarum,* [*cuius gratia,*] *ideſt cauſam finalem:* [*tres autem in vnam plerunque accedunt,*] *id eſt multoties contingit, ut tres cauſæ concurrant in unam* [*ipſum quid eſt*] *.i. cauſa formalis* [*vnum,*] *ſcilicet numero* [*ſpecie concurrit,*] *ideſt eſt eadem ſpecie cum finali, & formali,* [*& omnino,*] *ideſt & conſiderationis naturalis ſunt* [*non*] *ideſt non mouentur mota* [*tria ſunt negotia,*] *ideſt triplex dubium, vel intentio Philoſophi* [*in ipſum quod quid eſt,*] *id eſt in formam* [*fecit,*] *ideſt mouit ad generationem* [*quid ſuſtinuit*] *ſcilicet, quæ materia ſubiecta fuit,* [*&*] *ſcilicet, & conſiderat naturalis* [*fini,*] *ideſt eſt forma finis* [*propter aliquid eſt*], *ideſt agit propter finem* [*penitus,*] *ideſt ſecundum omne genus cauſę* [*ſimpliciter*] *.i. ut ſemper* [*quod quid erat eſſe*] *ideſt forma* [*ſed*] *ideſt ſecundum, quòd competit.*

Summa, & diuiſio in cap. 3.

NVNC, quòd natura propter finem agat, & an neceſſitas ſit ex materia ſemper, vel quandoque ex materia, & mouente, uel quandoque ex forma, & fi-

ne,

ne, proponit Aristo. sic.[Dicendum igitur primum] rationem secundæ propositionis, quæ est [postea de necessario] reddit ab antiquis acceptam, quæ est [ad hanc enim causam.] Propositum postea sic explicat. [Habet autem dubitationem,] & est opinio eorum, qui negabant naturam propter finem agere: quam im probat ibi. [Sed impossibile est ista hoc se habere mo do] duplici rationum differentia, quæ & propriæ existunt, & sumptę ab his, ex quibus aduersarij contrarium ostendere conabantur. Propriæ autem rationes sunt quinque. Prima est. [Hæc enim, & omnia] secunda. [Amplius in quibuscunque finis] tertia. [Et omnino ars alia] quarta [Maximè autem manifestum est] quinta. [Et quoniam natura duplex est.] Transit præterea ad confutandas tres antiquorum rationes, quæ finem naturæ auferebant, atq; contra primam quatuor utitur rationibus. Prima est. [Peccatum autem fit, &] secunda [Amplius necesse est semen] tertia. [Amplius, & in plantis] quarta. [Amplius oportebat, & in seminibus] secundam improbat his verbis. [Omnino autem destruit] tertiam his. [Inconueniens autem est.]

Caput Tertium, in quo soluuntur dubia de Causa Finali.

DIcendum igitur primùm quidem, quòd natura earũ causarum est, quę sunt propter aliquid: postea de necessario quomodo se habet in Physicis: ad hanc enim causam reducũt omnes, quia cùm calidum tale natura sit, & frigidum, & vnumquodque talium: hæc igitur ex necessitate sunt, & fiunt, & apta natura sunt; etenim etiam, si aliam causam dicant, solum tã gentes valere sinunt, hic quidem litem, & amicitiam, illę verò intellectum. ¶ Habet autem dubita- Te. 75. Te. 76.

bitationem, quid prohibeat naturam non propter aliquid facere, neque quod melius eſt, ſed ſicut pluit Iuppiter, non vt frumentum augeat, ſed ex neceſſitate: quod enim ſurſum latũ eſt, frigefieri oportet: & quod frigefactum eſt, aquã factum, deorſum venire: augeri autem, cũ hoc fiat, accidit frumentum, ſimiliter autem &, ſi cuipiam perit frumentum in aerea, non huius gratia pluit; vt pereat: ſed hoc accidit. Quare quid prohibet ſic & partes ſe habere in natura, vt dentes ex neceſſitate oriri, anteriores quidẽ acutos aptos ad diuidendum, maxillares autem latos, & vtiles ad terẽdum cibum: cum propter hoc facti ſint. ſed acciderit. ſimiliter autem eſt & de alijs partibus, in quibus videtur ineſſe ipſum propter aliquid. Vbi igitur omnia acciderint, perinde atq; ſi propter aliqd facta forẽt, ea quidem ſeruata ſunt, à caſu conſiſtentia apte: quæcunque vero non ſic, periere, pereuntque, quemadmodum Empedocles dicit, ea, quæ *Prima hominem referunt, & taurum parte ſecunda*.

Te. 77. ¶Ratio igitur, quam dubitauerit aliquis, hæc eſt, & ſi qua talis alia eſt. Sed impoſſibile eſt iſta hoc ſe habere modo. Hęc enim & omnia, quæ natura ſunt, aut ſemper ſic fiunt, aut frequentur: ſed eorum, quæ fiunt à fortuna, & caſu, nihil: neq; enim à fortuna, neque à caſu videtur pluere ſæpe hyeme, ſed ſi ſub cane: neque caumata ſub cane; ſed ſi hyeme. Si igitur aut à caſu videntur, aut propter aliquid eſſe, ſi non poſſibile eſt eſſe hæc aut à fortuna, aut à caſu, propter aliquid vtiq; erunt. at vero natura ſunt huiuſmodi omnia, quemadmodum & ipſi dixerint, qui hæc dicunt. eſt itaque ipſum propter aliquid in ijs, quæ natura fiunt, & ſunt.

Te. 78. ¶Amplius in quibuſcunque finis aliquis eſt

huius

huius gratia agitur quod prius, quodque conse-
quens est: ergo, vt agitur, sic aptum natura est:
&, vt aptum natura est, sic agitur vnumquod-
que, nisi quid impediat. agitur autem propter
aliquid, & aptum itaque natura est huius gra-
tia. vt, si domus eorum, quę natura fiunt, esset,
sic vtique facta esset, vt nunc ab arte. si autem
quæ natura, non solùm natura, sed & arte fie-
rent; similiter vtique fierent, vt apta natura
sunt. propter ergo alterum, alterum. ¶ Et om- Te. 79.
nino ars alia quidem perficit, quæ natura non
potest efficere: alia verò imitatur. si ergo quæ
secundum artem, sunt propter aliquid fiant;
manifestum quòd & quæ secundum naturam:
similiter enim se habent inter sese in ijs, quę se-
cundum artem, atque in ijs, quæ secundum na-
turam posteriora ad priora. ¶ Maximè autem Te. 80.
manifestum est in cæteris animalibus, quæ ne-
que arte, neque inquirendo, neque deliberan-
do faciunt. Quapropter dubitant quidam, vtrũ
intellectu, aut quodam alio operentur & Ara-
nei, & Formicæ, & huiusmodi. paulatim autem
sic procedenti, & in plantis apparent conferen-
tia quædam fieri ad finem, vt folia propter fru-
ctus cooperimẽtum. Quare, & si natura, & pro-
pter aliquid Hirundo nidum facit, & Araneus
telam, & plantæ folia gratia fructuum, & radi-
ces non sursum, sed deorsum gratia nutrimen-
ti; manifestum quòd est causa talis in ijs, quæ
natura fiunt, & sunt. ¶ Et quoniam natura du- Te. 81.
plex est, alia quidem vt materia, alia verò vt
forma, finis autem est hæc, propter finem autẽ
cætera; hæc vtique erit causa, cuius gratia.
¶ Peccatum autem fit & in ijs, quæ fiunt secun- Te. 82.
dum artem: scripsit enim non rectè Gramma-

ticus,& propinauit non rectè Medicus medica-
mentum.quare manifestum est quod contingit
& in ijs,quę secundum naturam fiunt.Si igitur
sunt quædam secūdum artem,in quibus quod
rectè fit,propter aliquid fit; in ijs autem, quæ
peccantur, alicuius quidem gratia aggreditur,
sed frustratur; similiter vtiq; se habet & in Phy
sicis,& monstra peccata sunt illius, quod pro-
pter aliquid agit,& in primis igitur compositio
nibus bouigena,si non ad quendam terminum
ac finem poterant venire;corrupto vtique prin
Te. 83. cipio aliquo fiebant,vt nunc semine.¶Amplius
necesse est semen fieri primum,sed non statim
animalia, & ipsa massa quidem mollis prius se
men erat.Amplius & in plantis inest ipsum pro
pter aliquid,minus autem distinctum est. Vtrū
igitur,& in plātis fiebant,vt bouigena, vitipro-
ra,sic vitigena oleoprora?An non: inconueniēs
enim,sed tamen oportebat:si quidem & in ani
malibus. ¶ Amplius oportebat & in seminibus
Te. 84. fieri, vt accidit. Omnino autem destruit sic di-
cens, ea quæ natura sunt,& naturam. Natura
enim sunt quæcunque ab aliquo in seipsis prin
cipio continuè mota perueniunt ad aliquem fi
nem.ab vnoquoque autem non idem quibusq;
neque quiuis, semper tamen ad eundem, nisi
Te. 85. aliquid impedierit ¶Id autem, cuius gratia, &
quod huius gratia,fient vtique à fortuna. sicuti
dicimus,quod à fortuna venit hospes, lotusque
abiuit, tum tanquam gratia huius veniens ege
rit,non autem gratia huius venerit; & hoc ſm
accidens: fortuna enim est earum, quæ sunt se
cundum accidens causarum; quemadmodum
& prius diximus.sed cum hoc semper, aut fre-
quenter fiat; non secundum accidens,neque à

fortuna

fortuna est. in physicis autem semper sic, nisi quid impedierit. ¶Inconueniens autem est non Te. 86. opinari propter aliquid fieri, nisi videant ipsum mouens deliberasse. Attamen etiam ars non deliberat: nanque si esset in ligno nauis facienda ars; haud secus, atque natura, faceret: quare si in arte inest ipsum propter aliquid; & in natura inest. maximè autem manifestum est, cum quis medetur ipse sibiipsi: huic enim similis est natura. Quod igitur causa sit Natura, atque ita vt propter aliquid, manifestum est.

EXPLANATIONES.

QVAE sunt propter aliquid] *idest quæ propter aliquid, uel finem agunt* [*ad hanc*] *scilicet materialem causam* [*omnes*] *scilicet antiqui* [*hæc*] *scilicet quia fiunt ex eis* [*hic*] *scilicet Empedocles* [*ille*] *idest Anaxagoras* [*partes*] *scilicet animalium* [*sed acciderit*] *idest sed propter necessitatem materiæ sic decurrentis accidit* [*consistentia aptè*] *idest habentia dispositionem aptam ad conseruationem* [*sed*] *scilicet dicendum est pluere à fortuna, si in diebus canicularibus* [*cauma*] *idest calor excellens* [*at verò natura*] *idest atquè fiunt secundum naturam* [*huius gratia*] *idest propter talem finem* [*sic vtique*] *idest eodem ordine* [*propter ergo alterum alterum*] *.i. unde manifestum est, quòd in natura priora sunt propter posteriora, ut in arte* [*maximè*] *scilicet notum hoc est* [*alio*] *scilicet principio* [*talis*] *scilicet finalis* [*hac*] *scilicet forma* [*contingit*] *scilicet peccatum fieri* [*physicis*] *scilicet rebus* [*à principio*] *scilicet mundi* [*bouigenas*] *idest ex media parte boues, et ex alia homines* [*potuerunt uenire*] *scilicet ut in esse conseruarentur* [*ut contingit*] *scilicet in animalibus* [*sic*] *scilicet naturam*

non agere propter finem [uno quoque] scilicet principio [ad eundem] .i.ad determinatū finem [fiant] idest contingit, ut fiant [hoc] scilicet balneari [opinari] scilicet naturam.

Summa, & diuisio in cap. 4.

DEMONSTRAVIT Arist. naturam propter finem agere, nunc, quo modo necessitas inueniatur in rebus naturalibus, disserit: est enim secundum problema antea ab eo propositum. Primùm proponit sic [Quòd autem ex necessitate est] problematis postea alteram partem, quæ est, quòd ex absoluta materiæ necessitate generatio fiat, probat ex aliorum opinione ibi [Nunc enim qui iam opinantur] cōtra quā arguens primò ostendit et quo modo sit in rebus naturalibus necessitas ibi [Attamen non sine his] secundo assimilat necessitatem, quæ est in rerum generatione, necessitati, quæ est in scientiis demōstratiuis, & primùm quo ad ordinē necessitatis sic [Est aūt necessarium, & in disciplinis] secundò quò ad necessitatis principium, ut [Et finis is, cuius gratia.]

Caput Quartum, ad quam causam necessitas in rebus naturalibus referatur determinans.

Te. 87. QVod autem ex necessitate est; vtrū ex suppositione sit, an & simpliciter. Nūc enim quidam opinantur, quòd ex necessitate est esse in generatione, quemadmodum, si aliquis murum ex necessitate existimaret esse factum; quoniam grauia quidem deorsum ferri apta natura sunt, leuia autem supernè: qua propter lapides quidem deorsum, ac fundamenta, terra autem sursum propter leuitatem; suprà autem maximè ligna; leuissima enim sunt.

Te. 88. ¶Attamen non sine his quidem factus est, non

tamen propter hæc , nisi vt propter materiam,
sed causa abscondendi quædam, & saluandi. Si
militer verò & in alijs omnibus, in quibuscun-
que ipsum propter aliquid est , non sunt quidē
sine ijs, quæ necessariam habent naturam; non
tamen sunt propter hæc , nisi vt , ob materiam
sunt, sed propter aliquid : vt propter quid serra
est talis? i. vt hoc, & huius gratia, sit : hoc tamen
cuius gratia , non potest fieri ; si non ferrea sit.
necesse est igitur ferream esse ; si serra erit , &
opus ipsius. ex suppositione igitur necessarium
est. sed non vt finis : nam in materia necessariū
est id autem cuius gratia fit, in ratione. ¶Est au Te. 89.
tem necessarium & in Disciplinis, & in ijs, quæ
secundum Naturam fiunt , quodammodo simi
liter. cum. n. rectum hoc sit, necesse est triangu
lum duobus rectis æquales habere; sed non , si
hoc est; illud est. sed si hoc non est; neque illud
rectum est . In ijs autem , quæ propter aliquid
fiunt, econtrario, si finis erit, aut est; & id quod
est ante, erit, aut est. si vero non, sicut ibi, si non
sit cōclusio, principiū non erit, sic & hic finis, &
id gratia cuius. principium enim, & hoc est non
actionis, sed cogitationis , ibi autem cogitatio-
nis; actiones enim non sunt . ¶Quare , si erit do Te. 90.
mus; hæc necesse est fieri , aut existere . aut etiā
fore, aut omnino materiam ; quæ propter ali-
quid est, vt lateres, & lapides; si domus . non ta
men propter hæc est finis, nisi vt ob materiam,
neque erit propter hæc. omnino tamen , si non
sint: neque domus , neque serra erit: illa quidē
si non sint lapides: hæc vero; si non sit ferrum
neque enim ibi principia; si non triangulū duo
bus rectis. Manifestum est igitur, ꝙ necessariū
est in Physicis, quod vt materia dicitur , & mo-

tiones eius.¶Et vtræque quidem Physico dicen
Te. 90. dæ sunt causæ, magis autem ea, cuius gratia: causa enim hæc materię est, sed non hæc ipsius finis. Et finis, is cuius gratia, & qui principium est à definitione, & ratione petitur, sicut in ijs, quæ secundum artem: quoniam, si domus est tale; hęc oportet fieri, & esse ex necessitate. & quoniam sanitas hoc est; hæc oportet fieri ex necessitate & esse. sic & si homo est hoc; hęc. si
Te. 91. vero hęc; hæc.¶Fortassis autem & in ratione est necessarium: determinanti enim opus secandi, quòd diuisio huiusmodi est; hęc autem non erit, nisi habeat dentes tales, hi verò, non nisi ferrea sit: sunt enim & in ratione quædam partes, vt materia rationis.

EXPLANATIONES.

SIMPLICITER].i.*absolutè* [*ex necessitate*] .s. *materia* [*propter hæc*] .s. *grauitatem, & leuitatem* [*naturam*] .i. *materiam* [*in ratione*] .s. *ponitur ratio necessitatis* [*disciplinis*] .i. *scientijs demonstratiuis* [*ante*] .s. *finem* [*si verò non*] .i. *si id quod est ante finem non erit; neque ipse finis erit* [*ibi*] *scilicet in scientijs demonstratiuis* [*hæc*] .s. *materiam* [*propter hæc*] .s. *propter materiam* [*sint*] .s. *principia materialia* [*hæc*] .s. *forma* [*ipsius finis*] .s. *formæ* [*tale*] .i. *talis definitio* [*hæc oportet fieri, & esse ex necessitate*] .i. *oportet hoc fieri, & esse ad hoc, quòd domus fiat* [*in ratione*] .i. *in definitione* [*hi*] .i. *dentes* [*ut materia*] *scilicet communis.*

CVRTII MARINELLI QVAESTIONVM Solutio in Lib. II. Phys.

OMNIA, quæ à natura sunt, videntur habere in seipsis principium motus, & quietis. sic ait Arist. in hoc libro tex. 1. tamen in alteratione, motus est ab extrinseco; vt cum aqua calefit. Respondet D. Thom. in com. q̃ in rebus naturalibus eo modo est principium motus, quo eis motus conuenit. quibus ergo conuenit mouere, est in eis princip. actiuum motus: quib. competit moueri, est passiuum, vt ēt Burleus in com. q̃ est materia. quod quidem principium inquantum habet potentiam naturalem ad talem formam, & motum, facit esse motum naturalem, & idcirco cęlum mouetur passiuè. Iauel. autem inquit. aduerte primò, quòd philosop. non sentit omnia naturalia habere in se princ. omnium motuum; sed tantumodo illius motus, quo est aptum moueri. secundò non idē est principium intrinsecum motus in omni enti naturali; quoniam illud, quod est in compositis, est secūdum formam, & in simplicibus secundum materiam, vt placet Co. 7. com. 1. Tertiò entium naturalium q̃dam sunt simplicia, & incorruptibilia, vt cęlum, quædam simplicia corruptibilia ut elemēta, & quædā mixta corruptibilia animata, & quædam inanimata. his suppositis respondet, quòd cælum habet princip. intrinsecum sui motus localis actiuum, & passiuum: Quæ. 1.

actiuum, si consideretur cum intelligentia: passiuũ, si sine. Deinde corpora simplicia corruptibilia quoniam mouentur & localiter, & secundum alterationem, & secundum generationem; diuersimode est respondendum, & quo ad motum localẽ tenet D. Tho. quod habeant principium passiuum etiam si sit formale, Auer. autem vocat actiuum. quantum ad alios motus hi habent principium intrinsecum passiuum, vt Tata. Tertiò corpora mixta corruptibilia inanimata mouentur motu locali secundum elementum prædominans, alijs autem motibus passiuis, animata autem quo ad localem actiuũ, quo ad alios passiuè. & hac omnia sunt Auer. quæ comprobat Burleus. com. 1. nisi q; existimat, q; tam corpora simplicia, quã mixta habeant princ. actiuum motus localis naturalis in seipsis. est etiam notandum, ut Tat. q; ens naturale hoc tempore sumitur pro ente composito ex materia, & forma substantiali, & non pro aliquo ente simplici, ut materia, uel forma.

Quæ. 2. *Artificialia non habere principium mutationis, vel motus ait phil. tex. 2. quod uidetur esse falsum; figura. n. acuta est princip. mouendi, & lata quiescendi. horologium quoque est ab arte, et talem motum habet ab arte, & non à materia. Respondet Iauel. in Q. 2. q; aliud est habere in se princ. motus, & aliud habere in se principium qualitatis, aut modi motus. artificialia dant qualitatem aliquam motus, & vt citius, & tardius res moueatur; quia quacunque figura imprimatur in terra, uel in lapide, nisi adsit grauitas; nunquã mouebitur motu deorsum. uel artificiale habet princi. per accidens motus, sed non per se. Aristo. in textu sic soluit, q; artificialia nullum habent impetum mutationis innatum, inquantũ sunt ab arte, sed secundùm q; contingit ipsis lapideis, aut terrais esse, aut mixtis ex his habet tantùm. & hanc*

etiam Burleus com.2.& D.Tho. Verùm Simp. com. 3.ait, q habere princ. motus consideratur dupliciter, uno modo extrinsecè, & sic artificialia habent, alio extrinsecè, & sic non habent. hoc idem Tat.

Naturam esse principium, & causam mouendi, & quiescendi in quo est primùm per se, & non secundum accidens est sententia Aristo. tex. 3. at tamen multa sunt, quæ non semper mouentur, & alia, quæ semper quiescunt, ut terra, & alia quæ semper mouentur ut cœlum. tum quia materia non est princ. mouendi, tũ quia accidens, ut grauitas, & leuitas sunt principia motus. ut autem soluamus has controuersias, primò narrabimus opinionem Portij, deinde aliorum. uerba sunt. primùm dicimus, q nomen naturæ per similitudinem adaptatur corporibus cœlestibus, quoniam hæc inferiora iudicio sensus subijciuntur, illa uerò nequaquam, & quanquam illa sunt re priora, atque ita natura de ipsis primùm dici debeat; illa, & hæc tantũ nomine, & similitudine conueniunt. Porrò natura, quæ hic describitur, est materia, & forma rerum generabililium, uel habitudo materiæ, & formæ nostræ, ca.s. materia, & forma, quæ sunt partes rerũ caducarum, & nõ rerum incorruptibilium, ut cęli. nec te moueat illorum. com. qui per coniunctionem, & per disiunctionem exponunt interpretantes uel motus, uel quietis: hoc.n. ridiculũ: oĩa.n. naturalia debent habere & motũ, & quietẽ: terra.n. & si uideatur immobilis; tamen ut ẽt Iauel. & Albertus partes diuersis mutationib. mouentur, & tandẽ ait, q natura propriè, ac præcipuè dicitur ea, quę est principiũ motus, & essendi, essendi, quidẽ ut est actus, motus uerò, ut notat propensionẽ ad transmutationẽ, & motum. & addit hanc def. Arist. esse intelligendam in genere sublunarium, & non cęlestium, & incorruptibilium, qualis est intellectus, & cęlum, quanquam Quæ.3.

intellectus dicitur natura, cum sit prin. actiuũ, & facultas hominis intrinseca. Burleus ãntin com. multa narrat, sed denique ait intelligi debere def. natura sic. natura est non secundum accidens primum princ. motus, & quietis eius, in quo est per se. illa particula non secundum accidens ponitur ad differẽtiam artium, quæ agunt in subiecto, sed hoc est per accidens. unde cum medicus sanat seipsum; ars medico est princ. motus eius, in quo est per se. si igitur illa particula non secundum accidens non poneretur; oporteret, ꝙ ars medici esset natura. ut igitur ars illa excludatur; scribitur particula non secundum accidens, quoniam ars medicinæ est secundum accidens. Primum princ. eius in quo est per se, illa particula Primum exponitur dupliciter: nam secundum aliquos ut Alber. cap. 3. primum accipitur pro propinquo ad diffe. animæ, quæ non est princ. propinquum, hoc modo exponit Auic. & Lyconien. secundò dicitur primum pro principali ad differ. accidentium, quæ sunt principia instrumentalia, & hæc uidetur expositio melior. ponitur per se ad dif. rerum artificialium, quæ mouentur à princ. intrinseco, quod princ. non est in eis per se, sed per accidens. & hæc definitio si debet competere omni naturæ; oportet ꝙ coniunctio Et exponatur disiunctiuè, & non copulatiuè, ut Lyconië. ferè hæc omnia, D. Thom. com. 3. & Q. 3. Iauel. & Iand. Q. 1. ita ꝙ sit sensus, ꝙ in aliquibus sit princip. motus tantum ut in cęlo, in aliquibus quietis tãtum ut in terra, & in aliquibus, & motus, & quietis. deinde est sciendum quòd in defi. legitur principium, & causa; quia natura in aliquibus est principium mouendi actiuum, & in aliquibus passiuum. unde ponitur princ. pro actiuo, & causa pro passiuo. Lycon. narrat duas esse definitiones naturæ, unam formalem, & indemonstrabilem, quæ est, ubi philos. ait. natura est id, quo

quo primo, & per se differunt naturalia inquantum huius. à non naturalibus inquantum huius. addit autem supradictis Burlei aliqua D. Thom. s. quod ponitur in defi. naturæ princ. ut Alber. quasi genus, & non aliquid absolutum: quia nomen natura importat habitudinē prin. vnde deridēdi sunt qui uolūt def. Arist. corrigere uolentes definire eam per aliquod absolutum dicentes naturam esse uim insitam bus. quam opinionem impugnat Auice. in 1. suffic. ca. 5. & Iauel. putat naturam esse princ. motus, & quietis in quocunque inueniatur, dummodo tale sit capax utriusque. Tat. autem ait, ꝙ ponitur princip. & causa ad maiorem expressionem. dicit notanter, & non secundū accidens ad remouenda aliqua prin. quibus res naturalis mouetur, quæ tamen nō insunt illi rei naturali naturaliter, ut leuitas est fortè principale motiuum uaporis sursum; attamen non est uapori naturale, sed accidentale.

Naturam autem tentare demonstrare esse ridiculum est. tex. 6. Verùm eam definiuit in tex. 3. Arist. pro solutione ait Iand. Q. 2. ꝙ multum differt dicere aliquid non posse demonstrari, & debere demonstrari; demonstrari. n. potest omne illud, quod potest concludi ex necessariis, & notioribus. item demonstrari potest demonstratione ad impossibile omne illud, cuius opposito falso est aliquid notius in falsitate. Illud autem solum debet demonstrari, quod est ignotum, & dubium. unde asserit duo, primum quòd naturam esse potest demonstrari & demonstratione ostensiua, et ad impossibile: deinde ꝙ naturam esse non debet demonstrari ex intentione, & per se tanquàm sit difficile, & laboriosum. secundò sciendum est homines quosdam esse dispositos, & idoneos ad philosophiam, & quosdam minimè. primis demonstrare naturam, est ridiculum, secundis non. Burleus autem com. 6. sen Quę. 4.

tit,

tit, quòd phil. non ait absolutè, quod ridiculum sit demonstrare naturam, sed quòd tentare demonstrare naturam esse est ridiculum; notitiæ. n. est facilis. & hoc modo etiam Ianel. Q. 4. Auic. autem in lib. 1. suffi. cap. 5. tenet contra Arist. & D. Thom. in com. inquit: naturam quidem esse est per se notum, inquantum naturalia sunt manifesta sensui, sed naturã particularium, & uniuscuiusque non est per se notum, unde natura consideratur dup.

Quæ. 5. *Asserit phi. in tex. 12. formam esse magis naturã quàm materiam. datur instantia de materia; nam eà in omnibus est princip. motus & si passiuum, quod non est forma. Soluit Ianel. Q. 6. sic, quòd magis potest dupliciter intelligi, communius, et perfectius. primo modo non inconuenit materiam esse magis naturam, dummodo comparemus naturam ad hoc, quod est esse princ. motus. Tat. etiam eodem modo: forma tamen perfectiori modo principiat, quàm materia.*

Quæ. 6. *Priuationem speciem, & formam quodammodo esse est sententia Arist. tex. 15. sed cum priuatio non sit aliquid positiuum, non uidetur tex. uerus. respondet Burleus com. 15. quòd priuatio formæ substantialis potest dici forma, & natura; uel quia semper coniungitur cum forma; nam cum priuatione unius formæ semper coniungitur alia forma: uel quia in suo intellectu includit formam: ut in non facere intelligit facere, sicut patet. 2. elenchorum, uel quoniam est quodammodo forma materiæ, cum priuatio denominet materiam ad modum formæ: sicut. n. materia dicitur formata, ita dicitur priuata. Aue. autem. in com. interpretatur alio modo, & ait quòd Arist. fortè intelligit, quòd forma dicitur duobus modis de habitu, & priuatione existente in prima materia. ista. n. est priuatio quodammodo, non priuatio simplex, imo est sicut forma materiæ, vel per priuationem intelligit*

telligit formam diminutam, & imperfectam.

Physici itaque erit cognoscere vtrasque naturas.s. Quæ.7.
formam, & materiam, ut patet tex.22.contrà est sua auctoritas in 7.metaph.& 8.Soluit Auer. com. 21. quod materia consideratur dupliciter, primò, ut est vnũ entium, et hoc pacto consideratur à metaph.secundò, ut est materia formæ, vnde pertinet ad naturalem, & eadem est responsio de forma:considerat.n.formã naturalis, inquantum est in materia, & non secundũ quòd est solùm. & eodem loco com.22. narrat errorem Auic.in 1.suæ suffi.qui dicit, quòd naturalis nõ loquitur de materia nisi de propinqua unicuique enti, & errauit:debet.n.naturalis cõsiderare materiã primam, quatenus cõiter est receptiua omniũ formarũ, quod etiã Iauel.Q.9:sed Iand.Q.7.sic ait. de materia possumus loqui dupliciter, uno modo de materia prima, & remota, quæ.s.de se non est ens nisi pura potẽtia passiua, alio, ut est disposita, & appropriata ad formã.& hęc est materia determinatis accidẽtibus, & alijs dispositionibus informata.secundò, formæ quędam sunt in materijs, & aliæ separatæ. tertiò duplex est demonstratio formarum abstractarum, una quæ demonstrat eas esse per motum, & talis est naturalis.secunda supponit pro constantia naturali talia entia esse, & considerat de eis secundùm quòd sunt formæ substantiæ sensibilis, & finis, & talis est metaphy.uel secundùm quòd sunt actus puri, & intelligentes, & intellectæ.primo modo materia consideratur à metaph. secundo à naturali, qui considerat materiam in communi.

Circa textum prædictum oritur quædam difficultas, s. utrum materia sit pars quidditatis:materia.n. Quæ.8.
nec quid, nec quale, nec quantum, & quia forma dat nomen rei, & esse, & distinctionem specificam. contrà uerò est tex.prædictus.naturalis.n.habet deffinire for-

re formam existentem in materia, & etiam materia est natura, & pars essentialis compositi. Soluit has contrarietates Zim. Theor. 38. & inquit, quòd materia consideratur dupliciter, uno modo respectu compositi, unde est pars essentialis substantiæ. alio si consideretur secundum substantiam declarantem essentiam rei, & quidditatem, non dicitur esse pars substantiæ, sed esse apparens deferens formam in suā definitionem; ī rebus .n. compositis ex materia, & forma forma est tota quidditas. & hæc opinio est Auer. unde Iand. Q. 6. quærens, an naturalia definiãtur p materiam sensibilem, respondet, quòd per materiam sensibilem possumus intelligere duo, materiam primā informatam qualitatibus sensibilibus, uel ut alij dicunt, materiam primam in habitudine ad formam naturalem, quam consequuntur qualitates sensibiles; & hoc modo existimant aliqui, quòd entia naturalia sint per materiam sensibilem. Deinde potest accipi materia sensibilis pro subiecto, quod est principiū motus, & quietis per se, & substat accidentibus sensibilibus. itaque entia naturalia debent definiri per materiam sensibilem non intelligibilem. i. per subiectum, quod est principium motus, ut est princ. motus. Præterea est sciendum, quòd secundum com. in def. materia consideratur dupliciter secundum expressionem, scilicet, ità quòd exprimatur tanquam una pars definitionis: ut si dicatur homo est substantia composita ex talibus carnibus, & anima rationali. deinde secundum quandam consecutionem, adeo quòd ex partibus positis in def. sequatur, quòd materia eius debeat esse talis, & talis. & hoc pacto uidetur intelligere co. & explanat hoc Alb. ibidem. & paulò post ait, quòd licet materia non sit princ. intrinsecum quidditatis naturalis eo modo, quo pars est intrinseca toti, tamen ipsa est princ. intrinsecum substantiæ composita.

sitæ. & talis ponitur in eius def. Et præterea licet non sit pars quidditatis. s. formæ; tamen potest esse princ. intrinsecum ipsius quidditatis, ut propriũ subiectum ipsius quidd. deferens eam: & Suef. lib. 7. metap. disp. 13. primò declarans titulum quæstionis ait. quòd essentia, & quidditas in proposito idem sunt: etenim eßentia dicitur, quatenus est princ. illius, cuius est eßendi: quidditas uerò, quatenus est princip. definiendi: & quidditas est id, quod per def. explicatur. deinde facit multa supposita, & primum, quòd quidditas, siue essentia non est entium per accidens, deinde neque entium per se, quæ sunt accidentia. postea est solius substantiæ compositæ. tandem triplex est definibile, aliud quidem per se & primum, & hoc est forma, aliud per se, sed non primò, ut singulare significatum per nomen commune. tertium est per accidens, & est singulare, ut significatur per nomen singulare, ut Socrates. ex his sequitur, quòd quæcunque defi. est hominis per se, est per accidens singularium, ut Socratis, et Platonis, et est per se non primùm compositi ex forma hominis, & materia, ut animalis humani. quæcunque def. est animalis humani est singularium eiusdem per accidens. & tunc respondet, quòd sumendo definitum per se, & primò, materia non est pars quidditatis, at secundo, uel tertio modo materia non est pars essentiæ alicuius illorum, sed est pars definiti. Præter hæc cum materia ponitur in def. definiti per se primi, uel in def. cæterorum; non significatur, ut pars eßentiæ, sed ut deferens essentiam, uelut pars definiti. & Simp. Portius cap. 11. inquit, quòd quidditas uno modo accipitur, prout significat quid, & hac ratione per omne genus causæ possumus reddere quid. alio modo quidditas propriè, & pressius sumitur pro forma, ac definitione, quæ formam explicat, uicem, ac rationem formæ subit, & finis. & hæc

est

est forma. & subdit. Verùm cum forma cõsideratur, quemadmodum naturalis eam contemplatur: necessaria est materia in suis definitionibus. quare ad dubitationem est respondendum, quòd si per quidditatem definitio intelligitur; oportet materiam partem esse quidditatis. si uerò propriè intelligatur; forma est pars quidditatis, & materia deferens formam: nam quidd. secundùm unam rationem idem est quod compositum, at si capitur quidditas, ut pars; non est compositum. D. autem Thomas, & Doctor subtilis, & Egidius auctoritate Auice. sentiunt materiam esse partem quidditatis. & Egidius ait, quòd materia, & forma non ponuntur in def. actu; eo quia partes definitionis sunt partes rationis, sed ponuntur per quandam corrispondentiam, & quasi indirectè, quatenus ab his sumantur partes rationis; quia nisi partibus rationis responderent partes rei; definitionis partes essent figmenta. Iauel. autem 7. metaph. Q. 9. narrat opinionem D. Thò. & Scoti his uerbis, quòd in substantia composita sunt duæ formæ realiter distinctæ, scilicet forma partis unibilis materiæ, & quæ est perfectio materiæ, puta in homine est anima, quæ est actus corporis, & est forma totius, quæ resultat ex unione formæ partis cum materia. unde in eius ratione includit formam, & materiam, et differt à forma partis, vt compositum à simplici. & hanc formam totius dicunt quidditatem, siue essentiam. unde Iauel. ponit hanc conclusionem, quòd materia, quæ est pars potentialis in substantia composita accepta absolutè, & non contracta ad materiam indiuiduam pertinet ad quidditatem specificã, nam si materia nõ est pars quidd. sequeretur, quòd homo esset homo sine materia. & ad auctoritates respondet, quòd ubi philo. ait formam esse quod quid erat esse, non aliud intelligit, nisi quòd cũ à forma sumatur propria differẽtia, quæ est prin-

est principalior pars def. potest dici appropriatè, sed non simpliciter. nam quod est principalius in aliquo, dicitur esse illud. & addit Suess. auctoritate tenentium opinionem D. Tho. si illa materia est contracta, ad singularitatem; est pertinens ad quidditatem indiuidui singularis distincti contra uniuersale, ut huius hominis. si contracta ad existentiam; est pertinēs ad quidditatem indiuidui existentis. si contracta ad accidens prater necessarium; nullius rei est pars quidditatis. Alex. autem Achil. in lib. 1. de Ele. dubio 19. aliter soluit, & primū ponit differentiam inter quidditatem, & definitionem: quidditas. n. ut ait, nisi impropriè dicitur definitio. unde materiam ponit re uera in def. rerum naturalium, sed non in quidditate: de natura enim quidditatis est esse quid, & id quo aliquid est quid, & hoc soli formæ conuenit. ideo materiam, quamuis sit pars substantiæ compositę; nō tamen est pars quidditatis. sed quia est subiectum formæ; ideo est deferens quidditatem appellanda. Quæ. 9.

Materiam esse eorum, quæ ad aliquid sunt, est sententia tex. 26. ubi legitur ad aliam formam alia materia. Tamen contrà, materia est substantia: unde non est ad aliquid. Verùm D. Thom. in com. exponit, quòd ideo non dicitur, quia ipsa materia sit in genere relationis: sed quia cuiuslibet formæ determinatur propria materia. et Simpl. cō. 19. inquit, quòd materia accepta secūdum proprietatem, quā habet ad formā est ad aliquid. Et subdit, quòd materia proxima sic est. Vt igitur unaquæq; barū se habet per se ad formā; sic et communis omnium ad simpliciter formam. Burleus in com. 26. asserit, quòd esse ad aliquid contingit quadrupliciter. primo modo sicut ipse respectus est ad aliquid. & sic illa; quæ sunt per se in genere relationis, per se sunt ad aliquid. secundò dicitur illud esse ad aliquid, quod necessariò sequitur ad respectū.

itaque illa quę sunt in prima specie qualitatis, dicuntur esse ad aliquid, ut sanitas, & pulchritudo; sanitas enim necessariò sequitur debitam commensurationem qualitatum primarum, quæ commensuratio est quidam respectus. tertiò illud dicitur esse ad aliquid, quòd est aggregatum ex relatione, & aliquo absoluto, ut pater, & dominus. quartò dicitur esse ad aliquid, quod ipsum est subiectum illius, quod est ad aliquid, uel respectus relatiui. & contingit dupliciter, quoniam uel est subiectum per accidens. quare homo est subiectum domini. deinde est aliquid subiectum respectus per se in secundo modo dicendi per se, & hoc modo materia est ad aliquid; quia materia refertur ad formam in secundo modo dicendi per se. dico igitur, quòd materia dicitur ad aliquid, non tanquam aliquod per se in genere relationis, sed tanquā aliquid, cui inest relatio. ut Alber. cap. 2. & Ianel. Q. 10. uel dicamus, quòd materia potest accipi dupliciter uel pro eo, quod significatur per hoc nomen materia, uel pro illo absoluto, quod est altera pars compositi. primò modo materia est ad aliquid; quia est aggregatum ex absoluto, & respectu. Secundò non, nisi per accidens, sicut homo cui accidit, quòd sit subiectum talis relationis, uel talis.

Qu. 10. Textu prædicto quæritur, utrum materia sit vna, *uel plures. inquit Philo. ad aliam formam alia materia. contrà legitur omnium generabilium, & corruptibilium unam esse materiam. Respondet Auer. in com. quòd materia diuersificatur propter diuersitatem formarum, adeo quòd materia aīalium est alia à materia aliarum specierū. & Port. cap. 7. inquit. Vna est omnium generabiliū in potentia, in actu uerò plures, perinde ut ipsa pluribus formis substernitur, ut Albertus magnus capit. 12. deinde, & dubium est, materia una, & eadem sit generationis, alterationis,*

&

& augumenti: multi .n. dicunt, & precipuè Alex. in lib. 1. q̃onum naturalium materiam esse generationis, transmutationis uerò, & augumenti sunt quodammo do materia, non tamen propria. attamen una omniũ est materia, uerum diuersa rõne: nam propriè ut potentia generationi, ut actu alterationi, & ut quanta augumento subijcitur. alio autem modo interpretatur Burl. ĩ com. 26. dicens, quòd materia quantum ad propositum est duplex. s. alterationis, & cõpositionis. materia alterationis est. subiectum alterationis praecedentis generationem rei, ut panis est materia sanguinis, materia uerò compositionis pars rei, ex qua iam forma cõponitur res. & talis est duplex. s. ꝓpinqua, et remota. dico igitur, quòd in alia, & alia specie est diuersa materia alterationis, & alia, & alia compositionis. s. ꝓpinqua, tamen ĩ diuersis specieb. est eadem materia cõpositionis secundum speciem, uel remota.

Dubitant multi, an philoso. naturalis considerare debeat causas. affirmat tex. 27. negat autem auctoritas quinti metaphy. ubi de causis agit Aristo. Soluit uerò D. Tho. in com. 27. & dicit. considerare de causis inquantum huius, proprium est philosophi primi: nam causa, in eo quòd causa, non dependet à materia secundum esse: deinde in separatis inuenitur ratio causae. sed Philo. naturali est consideratio de causis propter aliquam necessitatem, nec eas considerat alio modo nisi secundum, quòd sunt causae naturalium mutationum. Qu. 11.

Sentit Arist. tex. 28. materiam esse causam, ex qua fit aliquid, cum insit. datur instantia; materia. n. nihil generat, tum quia est indifferens ad multa. respondet Iauel. 5. metaph. Q. 2. quòd materia est causa; quia sustinet, & recipit formam proportionabilem capacitati suae, & non secundum totum esse debitũ naturae talis formae. & non est cã, quia aliquid causet. et Qu. 12.

Lyconiens. ait, quòd materia consideratur dupliciter ut est indifferens ad omnes formas. & hoc pacto nullius effectus particularis est causa, sed secundum ꝙ determinatur ad unam formam est causa. Guil. autẽ Ocham uocat materiam causam respectu compositi & Alber. tra. 2. cap. 2.

Qu. 13. *Formam quoque esse causam clarum est tex. eodẽ: alio. n. modo forma, & exemplum. uidetur autem contra hoc ratio. efficiens. n. dat esse rei, & est cã ut res sit. Exponit Iauel. 5. metaph. Q. 3. ac inquit; quòd causalitas formæ cõsistit, ut det esse rei, et faciat rem existere actu, quæ prius erat in potentia; & constituat eam in propria specie. Sed dare esse consideratur dupliciter uno modo formaliter, idest, seipsam, et non per actionem, & sic dat forma. efficiens autem dat esse effectiuè per actionem, quæ ab eo prouenit: uel dicamus. forma dat esse, ut quo, efficiens autem ut quod. uel forma dat esse ut principium intrinsecum, efficiens ut extrinsecum.*

Qu. 14. *Multi existimant causam efficientem non esse causam: plures etenim effectus sine cã efficiente sunt actu. contrà est auctoritas Arist. tex. 29. dicens. unde principium mutationis, & quietis. respondet Lycon. ꝙ cã efficiens duplex est: quædam tantum efficiens, & quadã efficiens, et conseruans effectum. primo modo loquendo de cã est prima falsa; sed secundo prima uera, & secunda falsa. & Ocham in cap. 3. aduertit cãm efficientẽ tripliciter dici, strictè. s. largè, & largissimè. strictè dicitur cã efficiens; quando producit rem nouiter existentem, ita ꝙ nihil illius rei p̄cessit, sicut ignis generat ignem. largè quę facit esse aliquid, quale prius non fuit, ut artifex domũ. largissimè sumitur efficiens pro omni mouente; siue illud mouens faciat unum ex multis trãsmutando partes, siue auferendo, uel aliam figuram inducat, uel localiter moueat.*

neat. de ultimis modis non est loquendum nunc temporis, sed de primo. quare causa efficiens est illa, ad cuius existentiam realem habet aliquid aliud esse de nouo totaliter distinctum ab illa cā. & hac sumitur dupliciter: uno modo pro cā sufficienti, quæ uocatur à quibusdam cā totalis, quæ circunscripto omni alio, quod non est subiectum formæ, facit effectum, sicut ignis cum ligno. alia est cā insufficiens, quæ sine alia non facit effectum, sicut medicamentum, & cā inferior. deinde causarum efficientium quædam sunt uniuersales, & quædam particulalares. uniuersales concurrunt cum diuersis causis ad effectus illarum causarum, particulares autem non. Iauel. afferit cālitatem agentis consistere in hoc: s. efficere, uel producere rem siue secundum totam substantiam, siue secundum partem, siue secundum accidens, & dicitur producere, uel efficere rem; quoniā in hoc distinguitur à materia, cuius cālitas consistit in recipere formā. distinguitur etiam à forma, cuius cālitas consistit in hoc, quod est dare esse formaliter ei, cuius est forma. & distinguitur à fine, cuius causalitas consistit in hoc, quod est esse id gratia cuius. & agentium quidā producunt totam substantiam rei, ut agens primum, quidam partem puta formam, ut agens naturale: supponit enim materiam: quidam accidens, ut ignis in calefactione aquæ.

Finem esse causam, & principium est sententia Aristo. 29. textu. tamen fine posito nihil sequitur. ergo non est causa; quia finis est ultimum. Soluit Aug. Niphus in lib. 5. dist. 2. cap. 4. sic, quòd finis generationis alius est mouens, alius efficiens, & alius finis effectus. finis quidem effectus est forma in materia, siue compositum ipsum, quod per generationem efficitur. finis uerò efficiens est præconceptio finis effectus naturalis, uel cognitiua: dico naturalis; quia Qu. 15.

agens naturale non praeconcipit finem cognitiuè; sed naturali inclinatione, quae est naturalis cognitio, dico uel cognitiuè propter agens per cognitionem, ut medicus. Finis mouens est essentia rei agendae, siue natura, siue esse essentiae finis effectus. ex his sequitur dilucidatio, nam cum quaeritur, utrum finis sit causa secundum esse intentionale, finis effectus est causa secundum esse existentiae, & finis mouens secundum esse essentiae. Praeterea est sciendũ, quòd finis est quoddam commune ad illas tres quasi species; non sunt. n. fines eiusdem rationis. uel potest dici, quòd hi tres fines subeunt rationem unam; quia unitas naturae mouentis praebet praeconceptioni, & fini effectui unitatem: unde dicuntur quasi unus ab illius finis mouentis unitate. & ait Lycon. finis consideratur dupliciter uel quantum ad intentionem agentis: & est in re princ. uel causa, uel quantum ad executionem intenti, & sic habet rationem ultimi. etiã licet finis sit effectus aliarum causarum quantum adesse; tamen nulla est causa nisi per finem; quia quantum ad rationem causalitatis, finis est causa aliarum causarũ. Tat. uerò ait finem esse causam consideratur dupliciter, uel quia aliquid realiter causet, & sic non uel quia mouet efficiens ad aliquid efficiendum, & hoc modo metaphoricè causat. unde agens propter amatum, & desideratum agit. ut Albe. c. 4. & D. Tho. de prin. naturae cap. 2. & Ochan. cap. 4. & Iand. Q. 10. postq̃ multa dixit, ultimò pro solutione rationum haec narrat. quòd licet finis non sit princ. & causa uia generationis; est tamen principium uia perfectionis: finis enim perfectior omnibus ordinatis in finem, uel licet nihil consequantur finem uia generationis; tamen sequitur uia perfectionis, & hoc sufficit ad hoc, quòd sit causa. Ianel. 5. metaph. Q. 5. & 6. declarans in quo consistat causalitas causae finalis. asserit,

ſerit, quòd finis poteſt ad duo comparari, primò ad agens intendens, & operans propter finem. unde cauſalitas eius eſt eſſe illud, cuius amore, uel deſiderio aliquid agitur ab alio. Secundò ad media ordinata ad conſecutionem finis. & eius cauſalitas conſiſtit in hoc, quòd eſt dare rei ordinatæ in finem quandam bonitatem præter eam, quam habet ex natura ſua, & vocat finem cauſam metaphoricam, ſed non propriè; quoniam finis trahit agens, ac ſi eſſet cauſa efficiens. vel eſt dicendum, quòd finis ideo dicitur cauſa, quia eſt cauſa, ut aliæ cauſæ cauſent. Sed quidam dicunt, quòd duæ ſunt conditiones finis, ſcilicet mouere agentem ad operandum, & quietare deſiderium. quantum ad primam dicunt, quòd finis mouet, non ut productus ab extra; ſed ut habet eſſe in anima. quantum ad ſecundam neceſſe eſt ipſum eſſe actu, & acquiſitum ab agente.

Multas eiuſdem effectus eſſe cauſas, & non per accidens narrat Ariſto. text. 30. contrà multis in locis ait ab vno agente vnum effectum produci. gloſſat hanc propoſitionem D. Thom. in 5. metaphyſi. tex. 2. dicens. hoc eſt impoſſibile, quòd eiuſdem ſecundùm idem genus ſint multæ cauſæ per ſe eodem ordine; licet poſſint eſſe plures hoc modo, quòd vna ſit proxima, & alia remota: vel ita, quòd neutrum ſit cauſa ſufficiens, ſed utrumque coniunctim. Ariſto. etiam dat ſolutionem in textu circa ſtatuam, ſcilicet quòd plures ſunt cauſæ, ſed vna quidem ut materia, alia uerò ut efficiens. Tata. autem multas recitat diſtinctiones cauſarum: ueluti quòd duplices ſunt cauſæ per ſe, quædam ſunt eiuſdem generis, et aliæ diuerſorũ generũ. deinde duplices ſunt cauſæ per ſe eiuſdẽ generis, quædã ſunt ſubordinatæ, quarum una agit in uirtute alterius, ut Sol, & homo, Qu. 16

aliæ non sunt subordinatæ, vt duo homines trahentes nauim. Præterea causæ nō subordinatæ sunt duplices, quædā sunt totales, quibus positis omni alio secluso sequitur effectus: & aliæ partiales, quæ cum alijs causis producunt effectus. vnde primò dicitur, quod eiusdē effectus sunt plures causæ per se totales in distinctis generibus causarum, sicut materia, & forma. Secundò, quòd eiusdem effectus sunt plures causæ per se totales in eodē genere causæ dū tamen illæ sint subordinatę. Tertiò eiusdem effectus sunt plures causæ partiales non subordinatæ in eodem genere causæ, vt plures homines trahentes nauim. Quartò eiusdem effectus nō sunt plures causæ totales, & non subordinatæ, & in eodem genere causæ; vna.n. sola produceret effectum. Eadem fere ratione respondet Iauel. 5. metaph. Qu. 7. quòd licet eiusdem effectus numero possint esse multæ causæ non totales, non eiusdem generis, non eiusdē ordinis; non tamen multæ totales eiusdem generis, & ordinis. Sues. lib. 5. dist. P. hęc omnia confirmat. sed hæc addit. Ego dicerem, quòd eiusdem effectus non possunt esse plures causæ eiusdem generis, eiusdem ordinis totales per se, atque simul. dico per se; quia nō est impossibile eandem numero formam cadaueris esse à diuersis causis totalibus per accidens. addidi simul; quia si quis uelit asserere, quòd a pluribus causis per se totalibus possit eße idem effectus; tamen nunquā erit ab illis simul.

Qu. 17. *Sunt quoque causæ, quæ sunt adinuicem causæ, vt laborare est causa bonæ habitudinis, & hæc laborandi. hæc in tex. 30. datur instantia; quia effectus esset ante causam, & contrà eodem tempore. soluit Phi. sic, quòd non inconuenit causas eße adinuicem causas, dū modo vna sit, vt finis, & alia sicut princ. motus. & D. Thom. in com. ait, quòd nihil prohibet aliquid eße prius, & posterius altero secundum diuersas rationes;*

nes; finis .n.est prius secundum rationem, sed posterius in esse: agens autem contra. & in. 5. metaph. tex. 2. ait, quòd impossibile est in eodem genere causæ idem esse causam, & causatum. & post. sciendum est, quòd cum sint quatuor causæ superius posita, duæ sibi inuicem respondent, & duæ similiter; nam efficiens, & finis sibi respõdent inuicem, ut Auer. in cõ. quia efficiens est princ. motus, finis autem terminus, & similiter materia, & forma; nam forma dat esse materie, materia autem recipit. est igitur efficiens causa finis quantum ad esse quidem: agit enim ut efficiens finem. finis autem est causa efficientis non quãtum ad esse, sed quantum ad rationem causalitatis: ex fine enim habet suam causalitatem efficiẽs. forma autem, & materia sunt sibinuicem causæ quantũ ad esse: formaquidem materiæ, inquantum dat ei esse actu: materia aut formæ, inquantum sustentat ipsam. & hæc de materia, & forma etiam Auer. in com.

VNAM, & eandem esse causam contrariorum scribit Aristo. eodem textu quod uidetur esse falsum: causa enim eadem semper idem effectum producit. soluit philo. dicens, quòd causa consideratur dupliciter, uel ut præsens, & sic contrariorũ non est causa: uel absens & sic contrarios effectus producit. & dat exemplũ le nauta. Burleus in com. inquit quòd causam efficientem esse causam contrariorum consideratur dupliciter, uel positiuè, ut illud, quod agit applicando uirtutem suam ad opus: vel priuatiuè, vt illud quod est natum facere: unum enim contrariorum dicitur esse cãm ulterius; propterea quòd nõ facit contrariũ, quod ipsum natũ est facere: vel unã eandẽ cãusam esse ecõtrariorũ per accidens, sed non per se, ut multi dicunt. Qu. 18.

Partes respectu totius esse ueluti materiam asserit tex. 31. attamen antea reduxit Arist. partes definitionis ad cãm formalẽ. soluit D. Th. in com. hãc cõtrouersiam Qu. 19.

siam dicẽs, ꝙ pōt dici, quòd suprà locutus est de partibus speciei, quæ cadunt in def. totius, hic autem loquitur de partibus materiæ, in quarum def. cadit totum, sicut circulus cadit in def. semicirculi. sed & dicendum est, quòd licet partes speciei, quæ ponuntur in defi. cōparentur ad suppositū naturæ per modum causę formalis, tamē ad ipsam naturā, cuius sunt partes, cōparātur ut materia, & ut īperfecti ad perfectum.

Qu. 20. *Finem esse causam causarū sentit Phi. eodē textu, quod uidetur esse falsum; finis.n. quatenus finis nullius effectus est causa, & quia esset causa materiæ. respondet Comen. quod finis est causa aliarum causarum; agens.n. & materia non sunt nisi propter finem, & similiter formæ propter ultimum finem et omnia alia q̄rūtur propter illū. sic etiam D. Th. & Zi. The. 107.*

Qu. 21. *Causam in actu, et effectū in actu simul esse inquit Ph. tex. 37. & 5. meta. tex. 3. īpugnatur aūt cū exemplo domificantis, & quia mouens est prius moto. Soluit Burleus in cō. ꝙ per cām in actu possumus dio intelligere. s. uel cām actu existētē, uel cām actu causantē, & per effectū in actu possumus intelligere duo. s. actu existentē, uel effectū actu in fieri, seu cāri. unde dico, ꝙ hæc snīa, cā particularis. in actu simul est, & nō est cū effectu particulari, in actu, debet intelligi de cā particulari actu cānte, & de effectu in fieri, seu cāri. Præterea p cām particularē in actu debemus intelligere cām ī actu particularē, et cōtractā ī particularē causationē, & eodē modo de effectu particulari in actu; nō.n. oportet semper, dū hic ædificans est in actu ædificās, ꝙ hoc ædificiū sit in ædificari: sed semp dū hoc ædificans est in actu ædificās hac actiua ædificatione, hoc ædificiū sit in ædificari hac ædificatione passiua. & D. Th. 5. meta. narrat, quòd in qbusdā cōtingit, ꝙ remota actiōe efficiētis aufertur substātia effectus, sicut ī his quorū esse est in fieri uel quorū cā nō solū est effectus cā fiēdi, sed essendi. unde*

remota illuminatiõe solis ab aere tolitur lumẽ. hoc idẽ in 2. Phy. Tat. aũt huic sñiæ dat talem sensum, ut si quid dicatur cã in actu; tũc eius effectus est, uel fit: vt si domificãs est; domus est, vel fit, et si domus fit; domificãs est, sed non oportet, quòd si domificator sit; domus sit, uel fiat, ex hoc sequitur, qđ nõ semper necesse est, si cã in actu sit; effectus sit, sed sufficit, ꝰ vt sit, uel fiat. Iaue. in li. 5. met. Q. 9. inquit sensum Phi. esse talem, cũ in actu eo mõ, quo est causans, et effectus in actu eo mõ, quo causatur à cã, simul sunt, et nõ sunt, et sufficit hoc, quod si cã est in actu; effectus uel quo ad fieri, vel quo ad factũ esse sit actu: nã q̃dã est cã effectus in fieri, & in esse, et in conseruari, & respũ talis causæ clara est cõclusio: nã sequitur; sol actu illuminat aerẽ; ergo aer actu illuminatur, et ecõuerso, q̃dã aũt est cã solũ in fieri, sicut ædificator respũ domus, et hoc pacto uera est ꝓ. solũ in fieri, uel in causari. et Sue. li. 5. d. 4. sic glossat, ꝙ cã affectrix particularis ĩ actu, et effectus particularis in actu simul sunt, et non sunt, quo ad actualem denoĩationem agẽtis, & efficiẽtis; quia ut dictum est, dũ effectus particularis denominatur actu fiens: causa particularis denominatur actu faciens; et contrà, igitur simul sũt, et nõ sunt, quò ad reciprocã denoĩationẽ actualẽ agentis, et fientis.

Cãm uniuscuiusq; summam esse q̃rẽdam est. sñia te. 38. Exponit Burl. auctoritate Co. ꝙ cã ultima cõsideratur dup. uel in qõne, uel ĩ esse, oportet q̃rere cãm ultimam ĩ quõne, et nõ ultimam ĩ esse, et illa causa est ꝓpinqua: ultima. n. ĩ esse est cã remota. Et ĩtelligo ꝑ cãm ꝓpinquam siue causam ultimam ĩ qõne causam, q̃ ꝑ se remota quocũq; alio põt causare, et alia nõ causat nisi mediante illa. D. aũt Th. ĩtelligit causam supmam, atq; primam. et Simp. ait ideo summam uocat, quoniam usque ad hac asendentes stamus. Qu. 22.

Quæ raro fiunt esse à fortuna statuit Phi. tex. 48. Qu. 23.

attamen

attamen instatur de solis eclypsi, & de cometis, quæ rarò fiunt. soluit Ianel. in 2. physi. Q. 21. auctoritate Auic. in p. suæ suffi. cap. 13. rem rarò euenire considerat dupliciter secundum se, & per comparationem ad causam suam. si intelligatur secundum se; non est necesse omne raram esse casuale. si autem intelligatur rarò respectu ad causam; semper est à casu seruatis tribus conditionibus, prima, quòd talia non habeant ex se causam, quæ tadem effectum producat. secunda, quòd posita causa, & non impedita non de necessitate sequatur effectus. tertia, quòd sequatur ex causa præter intentionem causæ. & hoc modo patet quid rerum sit casuale.

Qu. 24. *Fortuna est causa per accidens in his, quæ per electionem alicuius gratia fiunt. sic legitur tex. 51. & 57. sunt quidem igitur ambo causæ per accidens, & fortuna, & casus in contingentibus fieri neque simpliciter, neque sicut frequenter, & eorum quæcunque utique fient propter aliquid, sed fortuna in habentibus electionem, casus autem non. attamẽ hoc est falsum: sequeretur. n. quòd oẽ accidens esset à fortuna. tum quia omnis effectus est verè causatus, ergo habet causam certam, & determinatam, & quia omnis causa per accidens reducitur ad per se. respondet Iand. Q. 12. & notandum est, quòd per fortunam, & casum non debent intelligi duæ causæ distinctæ secundum subiectum ab agente naturali, & intellectu practico, sicut multi existimarunt fortunã esse deam. sed intelligo, quòd fortuna est idem secundum substantiam, & subiectum cum intellectu practico, & casus cum agente naturali, tamen diuersimodè: quia illud idem, quod dicitur intellectus practicus per comparationem ad effectum præcognitum, & appetitum, & per se, dicitur fortuna in respectu ad effectum, qui non fuit prius intentus: & similiter de*

casu circa suum effectum. considerandum est, quòd licet effectus fortuitus nõ esset intẽtus ab agẽte fortuito, antequã pduceretur: tamen in hora, uel in tempore, in quo producitur actu ab ipso agente, potest intendi. ulterius notandum est cãs per accidens esse in duplici differẽtia. s. alias per accidens ex parte causæ solum, & alias ex parte effectus. causa per accidens ex parte causa est illa, quæ est per accidens coniuncta causæ per se. & talis causa non est neque fortuna neq; casus. ut Iauel. q. 23. & D. Tho. in cõ. alia est per accidens respectu effectus, & est illa cã, cuius effectum per se. s. intentum concomitatur accidentaliter aliquis effectus per accidens. s. qui non intendebatur; eò quòd non solet nec semper nec frequenter coaccidere illi effectui, sed rarò. & sic casus, & fortuna sunt causæ secũdum accidens. et Lycon. uult; quòd effectus habere causam determinatam cõsideratur dupliciter: primò, quia ita habet ordinem ad effectum, ut effectus ille ab alia causa non potest produci, & talis effectus de necessitate producitur. secundò, quia est causa assignata ad producendum; tamen non habet ordinem ad effectum determinatum producendum. et talis effectus casualiter producitur. Albertus in lib. 2. phy. cap. 10. narrat, quòd quidam dicunt omnia, quæ fiunt habere comparationem ad duplices causas agentes, ad cãs agentes uniuersales, & ad particulares; uniuersalis est motus cœli, siue primus motor, à particularibus multa fiunt præter intentionem; ab uniuersalib. nihil neq; à casu, neq; à fortuna. sed in cap. 12. ubi recitat opinionem Alex. Themistij, & Auer. & Porphyr. asserit triplicem esse contingens. s. contingens ut in pluribus, & ad utrumlibet, & ut in paucioribus. et collocat casum, et fortunam in contingente ut in paucioribus. quod contingens nihil aliud est, quàm id, quod cãm determinatã nõ hẽt, nisi per accidens

dens multa alia ibi legite. At cum fortuna sit ex his, ꝗ ꝑ aliquid fiunt, hoc loco ait, ꝙ finis consideratur dupliciter est finis ꝓponentis, & intelligentis, & est finis, ad quem terminatur operatio ꝓpositi, & intellectꝰ. finis ꝓponentis nō est fortuitꝰ, sed finis, ad quem terminatur operatio ꝓpositi sine scitu, & ꝑordinatione ꝓponentis, & est ille, qui est fortuitus. Sed sciendum est, ut refert Burleus, auctoritate com. ꝙ causæ ꝑ accidens sunt in duplici differentia: q̄dā ꝓpinquæ, & q̄dā remotæ. casus, & fortuna sunt causæ ꝑ accidens remotæ, non ꝓpinquæ. contrà aūt ait Themist. ꝓpinquas. n. scribit esse casuales, & remotas non. Notandū quoq; est, ut Ockā, et Burl. sentiunt, ꝙ nō est inconueniens, ꝙ idē effectus ab uno sit fortuitus, et ab alio nō, uel ab oī cā fortuitꝰ; ueluti si quis uadat ad forū nō cā īueniendi debitorem, ubi rarò īuenitur, et ipse debitor uadat ad forū, ut reperiatur à creditore; tūc erit fortuitus ex parte creditoris, sed non debitoris.

Qu.25. *Casum, & fortunam esse cās īdeterminatas sentit phil. in tex. 65. quod uidetur esse falsum: intellectus n. & natura sunt casus, uel fortuna. soluit Burleus, dicens, quòd natura, et ītel. considerantur dupliciter primò absolutè. itaq; non dicuntur de casu, & fortuna: secūdò ut sunt determinabiles ꝑ ꝑ fines, quos itendunt. & hoc pacto casus, & fortuna sunt causæ indeterminatæ: quoniam casus, & fortuna sunt intellectus, & natura secundum quòd sunt determinabiles ꝑ fines, inquantum ab ītellectu, & natura sic determinatis ꝑ finem ꝓueniunt effectus ꝑ accidens. qui nati sunt ꝓuenire à causis sic determinatis in maiori parte: & quia intellectus, et natura possunt per infinitos fines determinari. & hoc mō dicuntur de casu, et fortuna.*

Qu.26. *Veniunt aūt tres causæ in unam multoties: qđ quidem. n. quid est, et qđ cuius cā, una est. sic in tex. 70. at tamen materia, & efficiens nunq̄ coincidunt, quemadmodum*

admodū cā uniuersalis efficiens ut Sol nō est idē cum forma, & fine. soluit Zim. prop. 93. cuius uerba sunt, licet phi. ĩ phy. hoc afferat, tamen ẽt ĩ abstractis à materia uerificari pōt huiusmodi propositio secundū similitudinē quandā. sed uideamus primò quō uera sit in physicis, ubi intelligitur in actione uniuoca, & de agẽte principali, & de fine generationis. fallit aūt in generatione æquiuoca, & agente instrumentali, & de fine rei generatæ. unde generatio est duplex, una ab uniuoco, & est quando generans, & genitum assimilantur in forma, & sunt eiusdem speciei. alia est æquiuoca, & est, quando generans, & genitum sunt diuersarum specierum, & non assimilantur in forma proximi generis, aut speciei, sicut generatio. ranæ à sole. Ex hoc igitur patet, ꝙ agens æquiuocum cum forma, q̄ est finis generationis talium nō sunt eiusdem speciei. fallit de agentib. instrumentalib. quia in generatione uniuoca effect⁹ non assimilatur agenti instrumentali. fallit in agente uniuersali, & remoto, & ꝑ accidens causante, sed locū hēt in agente principali propinquo, ut ait com. auctoritate Alex. 12. meta. intelligitur ẽt de fine generationis, qui est ipsa forma, non de fine rei generatæ, qui est ipsa operatio. & Alb. c. 22. asserit tres cās multoties coincidere in unā secundū rōnem, licet nō coincidans in unū modū cālitatis; quia modus cālitatis eorum oppositus est, licet res cārum non sint opposita semper: in physicis. n. quidditas, qua aliquid est qđ est, q̄ est forma & cā finalis, cuius cā fit hoc, ꝙ fit, una res est numero semp, licet differat secundū rōnem cālitatis; quoniā idē, qđ est forma faciens actu esse materiam, & qđ est quidditas rei causans sibi rōnem, & speciem, est finis secundum ꝙ est terminans motū efficientis, qui ĩtendit ipsū secundū esse, qđ hēt in materia. Efficiens autem in naturis non est idem numero cum forma, et fine; sed semper est idem specie

si fit

si sit efficiens uniuocum. nos autem diximus, quòd coincidunt multoties tres causæ in unam exceptis secundum sententiam Arist. & generante æquiuocè, & generatis ex putrefactione, & etiam quando finis naturalis alicuius est generantis, & alicuius rei generatæ: generationis .n. finis est per generationem venire in perfectionem suam ultimam, quæ est, quando potest facere tale alterum, quale ipsum est. sed finis generationis est uenire in perfectionem suā primā, quę est esse actu secundum formam naturalem. Burleus præter ea, quæ narrat Zim. auctoritate Auer. addit tertium notandum, quòd hæc propositio, materia, & efficiens non coincidunt, habet ueritatem de materia prima, quæ nullo modo habet rationem efficientis. item habet ueritatem de materia alterationis, quæ est per adiectionem contrarij, & de efficiente eiusdem alterationis. uerumtamen loquendo de materia, & efficiente motus localis, est possibile, quòd materia et efficiens coincidant in idem numero. In spiritualibus etiā pōt idem esse materia, & efficiens, vt patet de voluntate, quæ recipit, & etiam efficit actum suum, vt uult Com. 2. cæli Com. 17. Tandem ait Tat. causas coincidere adinuicem cōsideratur dup. uno modo quòd sit una, & eadem ratio causandi omnium causarum: & sic causæ nunquam coincidunt adinuicem; cum sit alia rō causandi efficientis, et alia formalis. alio modo quòd aliquid idem possit denominari causa efficiens, & formalis, & hoc pacto coincidunt, vt patet de anima. & hæc etiā Simp. com. 45. & D. Tho. in com. omnia fere narrat, quæ Zimara.

Qu. 27. *Quæ fiunt à natura fieri à casu scribit Phi. tex. 77. glossat Burleus sic, quòd aliquid euenire à casu contingit dup. s. largè, et strictè. largè, ut omne, qđ fit præter intentionem agentis, fit à casu, siue eueniat frequenter, siue rarò: vt si aliquis uadat ad forum non præter inten-*

intentionem inueniendi debitorem, posito quòd frequenter, uel semper inueniat eum in foro; illa inuentio dicitur esse à casu; quia est præter intentionem agentis. sed strictè loquendo solùm illud dicitur esse à casu, quod euenit præter intentionem agentis, & rarò. sed hoc modo non accipitur in præsentia, sed largè. unde omne, quod fit præter intentionem agentis, fit à casu.

Naturam agere propter finem est sententia tex. 77. quod uidetur falsum: tum quia natura non cognoscit, tum quia pluuia non fit propter aliquem finem. respondet Iauel. Q. 30. narrando primò opinionem aliquorum, & præcipuè Com. com. 77. qui dicunt, quòd non est intentio philo. concludere contra antiquos, quod omnia quæ sunt à natura. i. quæ sunt frequenter, sint propter finem; sed quòd aliqua, quæ sunt à natura, sunt propter finem: etenim aliqua sunt frequenter, quæ non sunt propter finem, sed ex necessitate materiæ ut corruptio, sicut glossat Burl. mentem Com. Iauel. autem sequens D. Tho. in com. ait propositionem intelligendam esse uniuersaliter, & non quod aliqua non fiunt propter finem unde ait, quod omnia, quæ fiunt in naturalibus, uel fiunt rarò, & præter ordinem causæ, & hæc fiunt casualiter: uel fiunt semper, aut frequenter & sic fiunt propter finem, & hoc dupliciter nam cum ea, quæ fiunt propter finem, sint intenta; possunt esse intenta duplici modo quædam propter se, & quædam propter alterum. & quoniam omnia quæ sunt à natura semper, uel frequenter uel sunt fines, uel ordinantur ad fines; ideo fit, ut omnia talia sint propter finem, uel finis. Quare patet quòd licet aliqua fiant in natura frequenter, quæ non sunt fines, nec fiunt à casu; non tamen non est dicendum, quòd fiant solùm ex necessitate materiæ, & si non sint intenta per se; sunt saltem intenta propter alterum, ut corruptio Qu. 28.

quæ etsi per se non est intenta; tamen est propter alterum. s. propter formam introducendam. Albertus in tex. & com 86. exponit textum, et dat exemplum de medico his uerbis. medicus, qui curat seipsum secundum artem medicinæ, quæ est in seipso, licet inquantum medicus non curetur, sed inquantum æger; tamen curatur per artem, quæ est in ipso, & ars dirigit ipsum, inquantum est æger in finem sanitatis. ad hoc autem intelligendum sciendum est, quòd omne mouens in natura reducitur ad motum mouentis primi, & per formam illius mouet omne mouens secundum. primum autem mouens est mouens per intentionē, et intellectum, & ideo p̄ordinat oīa ad finem determinatum. ordo ille influitur naturæ non per modum cognitionis, & intellectus, sed potius per modum, quo est principium motus, & operationis: causę. n. naturales in superioribus corporibus, ut in inferioribus sunt sicut ministri recipientes ordinem, & formam consilu: licet igitur finis aliquis sit in quem: natura ordinat opus suum, ac si illum finem prę conceperit, ut ille est finis, ad quem mouetur continuo motu, & uno. tamen sunt multi fines, qui sequuntur necessitatem materiæ, qui sunt non naturales, ut mors. Iand. sequens Alber. Q. 13. ait, quod quamuis natura non cognoscat finem; tamē dirigitur, & gubernatur ab aliquo cognoscente finem. ut uult Auer. 12. meta.

Qu. 29. Monstra non esse intenta à natura aßerit phil. in tex. 82. datur tamen instantia; quia natura agit propter finem, tum quia non perficeret rem monstruosam, tum quia est directa à quodam infallibili. quid sit monstrum nobis declarat Iand. Q. 14. & Iauel. & Alber. his uerbis, monstrum est ens generatū cum dispositione disconuenienti, rarò, & in minori parte contingente. et accipitur dispositio hoc loco disconueniens communiter, ut se extendit ad priuationem,

nem, & habitum irregularem, cuius causę, ut narrat Alb. tex. & com. 82. sunt quatuor universales; licet habeant sub se multas particulares. i. est materię diminutio; deinde eius augumentatio, uel superfluitas: tertiò improportionabilitas qualitatum ad materiam: quartò continentis malitia. primo modo accidit tripliciter uel secundum quantitatem magnitudinis membrorum tantùm, & non secundum numerum, uel secundum quantitatem, & numerum simul, & aliquando secundum numerum, & non secundum magnitudinem. ea, quę fiunt secundum quantitatem magnitudinis dupliciter fiunt: etenim fiunt ex diminutione materiæ, aut debilitate uirtutis formatiuæ, quę non potest formare nisi parum de materia, & reijcit aliam. Ea, quę fiunt secundum diminutionem, et numerum, absque dubio fiunt propter utrasque causas. s. quia diminuta est materia, & uirtus est debilis, quę autem ex diminutione numeri; ex unaq; causa sigillatim fieri possunt. s. ex defectu materię, vel quia uirtus non potest materiam pręparatam transmutare. & quę deficiunt in membris, uel in toto deficiunt, uel deficiunt ab actu; eo quòd sint curua, et mollia, quę actum sustinere non possunt. ex superfluitate similiter tripliciter aut in sola excedunt magnitudine, aut in numero solo, aut in numero, & magnitudine, & hoc contingit dupliciter aut propter fortitudinem uirtutis, & abundantiam materię simul, aut materię tantùm. unde inueniuntur quidam nati cum multis foraminibus, sicut sunt ora, & multis linguis in uno capite; sicut aliquando præsentatus fuit temporib. nostris qui habuit undecim linguas, & totidem era, & labia. 22. Ea, autem quæ fiunt propter qualitatum improportionabilitatem, sunt siue nimia macies, & nimia pinguedo: macies quidem ex nimio calore, & pinguedo ex frigore. Propter autem malitiam con-

tinentis contingit dup. est. n. continens sicut pellis, quæ dicitur secundina. deinde est calor terminās continēs habens in se uirtutem cœlestis circuli, qui est primum circundans. ex ruptura secundinæ fœtus uitiatur multis in modis, quoniam aut materia defluit, & sic deficit mēbrū, vel curuatur, uel ingrādescit, vel discōtinuatur, vel dislocatur à membro sibi propinquo. & aliquando confluunt duo spermata diuersorum fœtuū, ut cum conglutinantur, fiunt duo corpora in loco illo. ex malitia autē continentis se in cœlestem effectum, et terminantis, sunt impressiones diuersarum formarum, quæ competiūt diuersis speciebus animalium, sicut Sues parientes porcellos, quorum capita sunt humana propter cōstellationem. vnde Pto. in quadripartito dicit, quòd in quadam parte arietis luminaribus, & quibusdā planetis alijs concurrentibus non potest fieri generatio humana. et hæc de causis. Quatenus ad solutionem quæstionis ait Iand. quod agens intendens effectum est duplex: quoddam per cognitionem, quoddam non cognoscens, quod non intendit, nisi quia habet uirtutem productiuam ipsius effectus, & hoc est suum intendere. uerū est tamen, quod huiusmodi agens dirigitur ab agentibus cognoscentib. & unumquodque aliquid intendere euenit duobus modis, uno simplicit. & perfectè: alio secundùm quid, & diminutè. Agens non cognoscens, de quo est sermo nunc temporis, dicitur aliquid simpliciter intendere; cum habet uirtutem actiuam, & producit frequenter, & ut in pluribus, ueluti sperma humanum receptum in utero habet uirtutem formatiuam ordinatam ad generationem humanam, et hoc efficit frequenter. & dicitur aliquid intendere secundùm quid, cum habet uirtutem actiuam illius, et agit ipsum solùm rarò, & ut in paucioribus. his uisis dicitur, quòd ipsa monstra nullo modo sunt intenta à natura, ut natura est: & deinde quòd non sunt simpliciter,

aliter, & perfectè intenta ab agente, quod est natura: ac præterea, quod secundum quid sunt intenta ab aliquo agente, quod est natura non quidem natura, ut natura est, sed ut casus. Iauel. autē aliter soluit. Q. 32. sic, & hæc omnia Burleus, comm. 82. s. quòd aliquid pot est esse intentum ab agente tripliciter. Primò potest esse intentū prima intentione. & est illud, quod terminat actionem agentis secundum quòd agens simpliciter appetebat siue appetitu naturæ, siue animali, siue rationali, ut scientiam ab addiscente. Secūdò potest esse intentum secunda intentione, & est illud, quod secundariò terminat actionem agentis, sicut lucrum apud medicū. Tertiò intentum tertia intentione erit illud, quod tertiò terminat actionem agentis præter intentionem primam, & secundam, vt agens intendebat A. primò & non potuit A producere: secundò intendebat B ex quo non potuit producere A, ut tamen quia non potest producere B, tertiò intēdit C, quod tamen prius non intendebat: attamen ne uana esset eius actio, vltimò producit C. unde dico, quòd monstra non sunt primò intenta, nec secundariò, sed tertia intentione; eo quod cum agens nolit frustari actionem suam; deniq; producit monstrum. Tat. post multa inquit, quòd natura non erat ex se determinata ad producendum tale peccatum, immo hoc prouenit ex aliquo impediente ipsam naturam, vel ex aliquo agente concurrente intendente oppositum, attamen per accidens.

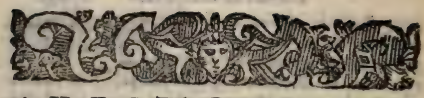
OMNIVM effectuum naturalium, et oīum proprietatum an necessitas sumatur ex fine, uel ex materia dubitant te. 87. multi uidetur quod materia sit causa necessitatis; nam omne ens naturale non potest esse sine materia, & demonstratur per materi. huic dubitationi respondet Auer. in com. quòd illa, quæ inueniuntur in rebus naturalibus de necessitate non propter aliquid, ut mors animalis, sunt propter materiā: Qu. 30.

& quæ inueniuntur in eis propter aliquid, sunt propter formam, & definit. & ideo non sunt necessaria simpliciter: & Iand. Q. vltima dicit ad quæstionem genera. Primò quòd necessitas rerum naturalium non est præcisè, & solum ex materia. Secundò quòd ipsa necessitas effectuum dependet ex materia propria: quia affectus naturalis habet aliquo modo esse à materia. Tertiò quòd verius ex fine est, quàm ex materia. Præterea est sciendum, quòd necessitas materiæ solet dici necessitas simpliciter, & necessitas ex fine necessitas ex suppositione, & illa, quibus finis imponit necessitatem in rebus naturalibus, dicuntur necessaria simpliciter. hoc etiam ait D. Thom. in comm. & omnia, quæ narrat Iand. asserit Ianel. Quæst. 36. & ait; quòd securior modus respondendi est, quòd omnium naturalium, vt generationis, & corruptionis non solum necessitas est ex materia; sed etiam ex fine; eo quòd generatio ordinatur, ut uia ad formam, & vt ad finem: est enim forma finis generationis: corruptio, aut mors sunt propter generationem alterius: nisi enim materia expoliaretur forma, quam habet, non reciperet alteram: & licet talis necessitas sumatur ex fine; tamen uidetur magis sequi conditionem materiæ in hoc; quòd sicut naturalia non possunt esse sine tali materia; sic non possunt esse sine corruptione. Hæc etiam Burleus in comm.

Qu.31 *SVNT in definitione quædam partes, vt materia. tex. 91. declarat hanc sententiam D. Tho. in comm. sic, nihil probibet in definit. poni quasdam partes materiæ, non quidem partes indiuiduales, vt has carnes, & hæc ossa, sed partes communes, ut ossa, & carnes, & hoc necessarium in definit. omnium rerum naturalium. Burleus affirmat, quòd*

in

in quibusdam definitionibus apparet consecutiuè materia, & in quibusdam materia intrat quasi ut pars. & illa est materia pertinens ad speciem, & non indiuidualis. Hæc responsio sumpta est ab Auer. comm. ultimo, & Simp. com. 73. quare planè dicitur, quòd cum materia erit in definitione; pars illius vt materia definitionis est, sed non ut propria causa: naturalium enim definitiones perfectæ sunt secundum formam, continent tamen & materiam. & Alber. comm. 92. est generaliter obseruandum, quòd in Physicis alterum duorum oportet esse scilicet: vt aut definitio detur per formam declarantem materiam secundum consecutionem ad ipsam, aut quòd in definitione ponatur.

ARISTOTELIS DE PHYSICO AVDITV

LIBER TERTIVS.

Summa, & diuisio in lib. 3. & capit. 1.

CVM natura sit principium motus, ac de ea, siue de principijs, & causis abundè disseruisset Arist. hoc tempore de motu, qui est primus principiorum, et causarum effectus, se scripturum proponit ibi [Non late re nos oportet] rationem verò huius, & propositionis producit hanc [Quoniam autem natura] Hæc de motu tantum, sed etiam de his, quæ motum sequuntur, veluti de loco, tempore, & continuo, dicturum sic proponit [tentandum erit eodem aggredi modo] Quare in hoc tertio libro ex Auerroe,

A tex. 1. usque ad 24. agit de motu, & de eius speciebus.

A tex. 24. vsque in finem de illo continui affectu, qui infinitum appellatur disputat.

De loco autem, & tempore in quarto libro legemus.

In prima probatur ad professorem huius Scientiæ necessario attinere tractare de accidentibus communibus rerum naturalium.

QVONIAM autẽ natura quidẽ est principium motus, & mutationis: methodus autẽ nobis de natura est, non latere nos oportet quid sit motus: necessarium enim est, ignorato ipso, ignorari & naturã. Cũ autẽ determinauerimus de motu, tentãdum erit eodẽ aggredi modo de ijs, quę cõsequenter sunt. Videtur autem motus continuorum esse: infinitum autem apparet primum in continuo: quapropter & definitionibus continuum accidit vti sępenumero ratione infiniti: cum in infinitum diuisibile continuum sit. Tex. 1.

¶ Ad hæc autem sine loco, & vacuo, & tempore, impossibile est motum esse. Manifestum igitur est, quòd & propter hęc, & propterea quòd cunctis sunt communia, & vniuersalia hæc omnibus, considerãdum erit; cùm proposuerimus de vnoquoque istorum: posterior enim est de proprijs speculatio ea, quæ de communib. est. Tex. 2.

EXPLANATIONES.

METHODVS] .i. *scientia* [*consequenter sunt*] *i. quæ comitantur motus* [*ratione*] *idest definitione infiniti* [*propter hæc*] *.s. locum, vacuum, & tempus* [*de proprijs*] *.i. de particularibus.*

Summa Secunda, in qua notificatur quid sit Motus, & traditur eius definitio.

Sum-

Summa, & diuisio in cap. I.

Propositū igitur exponere incipit in hoc capite, atq; primum inuestigat motus definitionem per tres diuisiones. Prima est [est igitur eorum quæ sunt [secunda [& eorū quæ sunt actu] tertia [sed eius quod ad aliqd] deinde motū applicat ad duas diuisiones sic [Nō est aūt motus] & cū utrerū genera diuidi aperit his uerbis [Vnūquodq; aūt dupliciter inest] Hinc motus definitionē haurit, q̄ est [cuius quod potentia existit]

Caput Primum de suppositis ante Motus definitionem præintelligendis.

Tex. 3. PRimū aūt, sicuti diximus, de Motu. Est igitur eorū, quæ sunt, aliud quidē actu solū; aliud verò potētiā. Et eorū, quæ sunt actu, hoc quidē hoc aliqd, illud vero tātū, aliud autē tale. & in alijs entis prædicamētis similiter. Eorū autē, quæ sunt ad aliquid, aliud quidē s̄m superabundantiā, & defectum dicitur, aliud autē s̄m actiuū, & passiuū, atq; oīno motiuū, & mobile: motiuum enī motiuum mobilis est: & mobile à motiuo ē mobile.

Tex. 4. ¶Nō ē autē motus præter res ipsas: Mutatur n. semper id, quod mutatur, aut s̄m substātiā, aut s̄m quātum, aut s̄m quale, aut s̄m locū. cōmunē vero in his nihil est accipere, sicuti diximus, q neq; hoc, neq; quātum, neq; quale, neque aliorum prædicamētorum ullum sit: quare neq; motus, neq; mutatio ullius erit pter ea, q̄ dicta sunt: cū nihil sit præter ea, quę dicta sunt.

Tex. 5. ¶Vnūquodq; aūt dupliciter inest oībus: ut Hoc; aliud enim ē forma ipsius, aliud verò priuatio: & secundum Quale, hoc enim est album, illud autem nigrum: & secundum Quantum, aliud enim perfectum est, aliud verò imperfectum. similiter autē & secundum Lationem: hoc enim

sur-

ſurſum, illud verò deorſum : aut aliud quidem leue, aliud verò graue. quare motus, & mutationis ſpecies tot ſunt; quot entis.¶ Diuiſo autē ſecundum vnumquodque genus, hoc quidem eſſe actu, aliud autem potentia, eius quod potentia exiſtit actus, quatenus huiuſmodi, Motus eſt: vt alterabilis quidem, quatenus alterabile Alteratio: augmentabilis autem, & oppoſiti decreſcibilis (nullum enim eſt commune nomen in vtriſque) Augmentum, & Decremētum: generabilis autem, & corruptibilis generatio, & Corruptio: eius verò, quod fertur, Latio. Tex. 6.

EXPLANATIONES.

HOC aliquid].i.ſubſtantia[tantum].i.quãtũ[ad aliquid].i.in prædicamento relationis[præter res].i. extra decem prædicamenta[commune] ſ.uniuocum, ſed analogum[in his].ſ.generibus[omnibus].ſ.generibus[ut hoc].i.ſubſtantia[eius quod potentia exiſtit actus].i.perfectio rei motę, uel mobilis[ut alterabilis] .ſ.actus, vel pfectio[in utrisq;].i.in decremento, & incremẽ o[hoc].i.actus[tale].i.ædificabile[actu fuerit] .i.reducitur in actum, nondum tamen eſt.

Summa, & diuiſio in cap. 2.

DEFINITIONEM explanat in ſingulis motus ſpeciebus ibi[ut alterabilis quidem] & ſingulas definitionis particulas patefacit, ac primum ꝙ ſit actus hoc loco [Quòd autem hoc ſit motus[deinde ꝙ ſit actus mobilis, ſiue exiſtẽtis in potentia ſic [Quoniam autem] tertiò explicat particulam Quatenus huiuſmodi ibi[Dico autem quatenus ſic] & alio modo ibi[Manifeſtum eſt autem]Explicatis porrò definitionis motus partibus, quòd definitio ſit bona dupli ci modo demõſtrat, directè.ſ.ibi[Quòd igitur eſt hic] indirectè in ſequenti capite.

Caput

Caput Secundum, in quo motus definitionem declarat.

Tex. 7. QVòd aũt hoc sit motus, hinc manifestum: Cum.n. ædificabile quatenus tale ipsum dicimus esse, actu fuerit, ędificat, & hoc est ædificatio: similiter autem & medicatio, & volutatio, & saltatio, & adolescentia, & senescentia.
Tex. 8. ¶Quoniam autem quædam eadem & potentia, & actu sunt, at non simul, aut nõ secundũ idem, sed vt calidum quidẽ potentia, frigidu autem actu; multa iam agen., & patientur a seinuicẽ: omne.n. erit simul actiuũ, & passiuũ quare & mouẽs physicè mobile est: omne enim huiusmodi mouet, & ipsum mouetur. Videtur igitur quibusdam omne, quod mouet, moueri. sed his quidem ex alijs erit manifestum quomodo se habent: est enim quoddam mouens & immobile.
Tex. 9. ¶Eius autem, quod potentia existit actus, cum actu existens agit, aut idem, aut aliud, quatenus mobile, motus est. dico aũt quatenus sic: est enim æs potẽtia statua, attamẽ ęris actus, quatenus æs, motus non est: nõ enim idẽ est esse æri & potẽtia quadam mobili: quoniã si idem esset simpliciter, & secundum rationem; esset vtiq; æris, quatenus æs, actus motus. Non est autem idem, quemadmodum dictum est.
Te. 10. ¶Manifestum est autem & in cõtrarijs: posse.n. valere, ac posse ægrotare alterũ est: namq; ægrotare quidẽ, & valere idẽ esset. subiectum autẽ, & id, quod ualet, atq; ægrotat, siue humiditas, siue sanguis vnũ, & idẽ est. quoniã aũt non est idem, (queadmodũ neq; color idẽ, & visibile,) possibilis, quatenus possibile, actus, manifestum quòd motus est.
Te. 11. ¶Quod igitur est hic, & quòd accidit

tunc

tunc moueri, cum actus iste est, & neque prius neq; posterius, clarum est, contingit enim vnũ quodq; quandoq; quidẽ operari, quandoq; aũt non. vt ędificabile, & ædificabilis actus, quatenus est ædificabile, ædificatio est: aut enim huius ædificatio, aut domus actus est ædificabilis. sed cum domus sit, non amplius ędificabile est. ædificatur autem ædificabile: necesse est ergo ædificationem actum esse: ędificatio autem motus quidam est. At vero eadem conueniet ratio, & in alijs motibus.

EXPLANATIONES.

[SECVNDVM idem] .i. eodem modo [ex alijs]. i. in octauo libro. [sic]. i. mobile [potentia]. s. ad ad statuam [esset] s. æris esse, & potentia ad statuam [posse]. i. esse in potentia [alterum] i. differt secundum definitionem [non est idem]. i. non est eadem ratio subiecti.

Summa, & diuisio in cap. 3.

QVOD uera sit definitio motus tradita, nunc indirectè ostendit Aristotel. ac primùm proponit sic [Quòd autem bene dictum sit] deinde aliorum recenset definitiones de motu, & confutat ibi [Manifestum autem est] ac rationes ex eorum sententia his uerbis [Causa autem cur] sed cur motus neque collocari possit sub potentia, nec sub actu, hoc loco recitat [Cur autem uidentur] Præterea aliquas soluit dubitationes: prima in subiecto reperitur motus, non mouente, sed immobili. idq; est [Mouetur autem, et mouens] & ratio una est [Cum sit potenti] alia [& cuius immobilitas] deinde definitionem motus repetit sic [idcircò motus est actus] tertiam rationem in sequenti capite producet, & dubitationes soluet.

Caput

Tex. 7. QVòd
C
di
eſt ædiſ
volutat
Tex. 8. neſcea
& pot
candu
gidu a
a ſcie
quar
huiu
igitu
ſed
mo
Tex. 9. & i
ſti

igitur dictus modus, actũ quidem quendã esse, talem aũt actũ, qualem diximus, difficilẽ quidẽ cognitu, sed qui esse possit. Te. 16. ¶Mouetur aũt & mouens, sicut dictũ est, oẽ, cũ sit potentia mobile, & cuius immobilitas quies est: cui.n. motus inest, huic immobilitas quies est: nã ad hoc agere, quatenus huiusmodi, idipsum mouere est: hoc aũt facit tactu: quare simul & patit. idcirco Motus est actus mobilis, quatenus mobile existit. Te. 17. ¶Accidit aũt hoc tactu motiui. quare simul & patit. Formã aũt semper afferet aliquã id, ꝙ mouet, aut hãc, aut talẽ, aut tantã, q̃ pͥncipiũ, atque causa motus erit, cũ moueat: vt actu homo facit ex eo, quod potẽtia existit homo, hominẽ.

EXPLANATIONES.

IPSVM] idest motum [alteritatem] idest diuersitatem [quod non est] idest non ens [ad hæc] scilicet æqualitatem, uel inæqualitatem [in his] scilicet generibus [indeterminatum] .i. incompletum [ad hoc] .s. ut aliquid moueatur [hoc] .s. mouet mouens tactu [accidit] .s. ut moueatur mouens [hanc] scilicet substantialem [aut talem, aut quantam]. aut in prædicamento quantitatis, aut qualitatis.

Summa, & diuisio in cap. 4.

TERTIAM addit rationem Aristot. explicans in mobili motum inesse, & non in mouente, dum ait; [Et quod dubitatur] secundam dubitationem proponit, utrum scilicet idem sit actus mouentis, & mobilis, ibi [Habet autem dubitationem] soluit hanc asserens actionem, & passionem unum esse motum ibi [An neque alterius actum,] & duplici probat ratione. prima est [Est enim dictio] secunda [neque necesse est docentem] Epilogum tandem facit dicens [Quòd igitur motus sit.]

Ca. u.

Caput quartum, in quo sit magis ipse Motus, in mouente, an in mobili.

Te. 18. ET quòd dubitatur, etiã manifestũ est, quòd motus est in ipso mobili: actus enim est huius, & ab ipso motiuo. motiui autem actus non alius est: oportet enim esse actũ vtriusq;. Motiuum enim est: eo quòd potest. Mouens autẽ; eo, quod agit: sed est actiuũ ipsius mobilis. quare similiter vnus est amborũ actus: sicuti enim idem spatium est vnum ad duo, & duo ad vnũ, & accliue, & decliue: hæc enim vnum quidem sunt, ratio tamen non vna est: similiter quoque

Te. 19. & in mouente, & in moto. ¶ Habet autem dubitationem rationalem. Necesse enim est fortassis esse quendam actũ alium actiui, atque passiui: illud enim actio est, hoc verò passio. opus autem, & finis illius quidem factum, huius autem affectus. Cum igitur vtraq; sint motus, si diuersi quidem; in quo sunt? Aut enim vtraque in patiente, ac moto sunt, aut actio quidem in agente, passio verò in patiente. si autem oportet & hanc actionem vocare; æquiuoca vtique erit. At verò, si hoc est; motus in mouente erit: eadem enim est ratio in mouente, & in moto. quare aut omne mouens mouebit, aut habens motum non mouebitur. Si autem vtraque in moto sunt, & patiente; actio inquam, & passio, & doctio, & disciplina, quæ duo sunt, in ipso sunt discente. Primum quidem actus vniuscuiusque non in vno quoque erit: Deinde inconueniẽs est duobus motibus simul moueri: quædam nanque erunt alterationes duæ vnius, & ad vnam formam. At impossibile est. Sed vnus erit actus? At irrationabile est duorum specie diuerso-

diuersorum vnum, ac eundem esse actum. Atque erit; si quidem disciplina, & doctio idem sunt, passioque, & actio, & docere idem quod discere, & agere quod pati. quare omnem docentē discere necesse erit, & agentem pati. ¶ An neque alterius actum in altero esse inconueniens est: est enim doctio actus docētis, in quodam tamē, & nō decisus, sed huius in hoc. Neq; enim vnū duobus quicquā prohibet eundē esse, non vt est idē, vt vestis, & indumentum, sed vt est id, quod potentia est, ad id, quod est actu. Te. 20.
¶ Neque necesse est docentem discere, neq;, si pati, & agere idē est, non tamen vt ratio sit vna, quod quid erat esse dicens, sicut tunicæ, & indumento; sed vt via à Thebis ad Athenas, & ab Athenis ad Thebas, quemadmodum dictum est & prius: nō enim eadem omnia ijs insunt, quę quolibet modo eadē sunt, sed solū quibus esse idem est. At verò neq;, si doctio, & disciplina sint idē; & discere, & docere idem erunt, sicuti neque, si spatium vnum distantium sit; & distare hinc illuc, & illinc huc vnū, & idem est. Te. 21.
¶ Omnino verò dicere est, quòd neque doctio cum disciplina, neq; actio cum passione idem propriè est, sed cui insunt hæc, motus: nam huius in hoc, & huius ab hoc actum esse ratione diuersum est. Te. 22.
¶ Quòd igitur Motus sit, & vniuersaliter, & secundū partem dictū est: non. n. immanifestū est, quomodo definietur specierū vnaquæq; ipsius: Alteratio. n. alterabilis, quatenus est alterabile, actus est. Amplius aūt notius est eius, qđ potentia actiui, ac passiui, quatenus huiusmodi, & simpliciter, & rursum secūdū vnūquodq;, vt ædificatio, aut medicatio. eodem aūt dicetur modo & de aliorū motuū vnoquoque. Te. 23.

EXPLANATIONES.

[*HVIVS*] *.s. mobilis*[*motiuo*]*.i. mouente*[*nō a ius*]*.i. non diuersus ab actu mobilis* [*potest*] *.i. mouere potest* [*quod agit*] *.i. quòd actu mouet* [*sed est actiuū ipsius mobilis*] *.i. actum mobilis causat* [*amborum*]*.s. mouentis, & mobilis* [*unum*]*.i. vnū secundum rem*[*rationalem*]*.i. logicam*[*illud*] *i. actus actiui*[*illius*]*.s. agentis* [*si autem oportet, & hanc actionem vocare*] *.i. si autem aliquis dicat econtra, quod id, q̃ est in agente, sit passio* [*æquiuoca*] *idest passio erit æquiuoca, quia erit actio*[*primùm*]*.i. primò sequitur hoc inconueniens* [*unius*]*.s. unius subiecti* [*in quodam*] *.i. in addiscente* [*huius in hoc*] *.s. docentis in addiscente* [*idem*]*.i. idem subiecto* [*esse idem est*]*.i. quæ sunt idem subiecto, vel re, & ratione* [*sed cui insunt hæc motus*] *.i. sed quòd motus, cui inest utrunq; eorum, sit idem* [*secundum partē*] *.i. particulariter*[*quod*]*.i. quòd motus est actus*[*simpliciter*] *& uniuersaliter* [*secundum unumquodque*]*.i. in singularibus.*

Summa, & diuisio in cap. 1.

AGIT *nunc Arist. de infinito, quemadmodum in principio huius libri proposuit. Primùm autem cur de infinito dicturus sit, sic loquitur* [*Quoniam autem de natura*] *deinde proponit cōcludens his uerbis* [*conueniens utique erit*]*aliam conclusioni addit rationē, quę est* [*signum autem est*]*Recitat præterea opiniones de infinito ab aliis proditas ibi* [*atque omnes tā quam*] *atque ii sunt, qui non naturaliter locuti fuerunt. Qui uerò naturaliter scripserunt, eorum sententias hoc loco refert* [*Qui autem de natura*] *postea scribit quatuor, quibus antiqui conueniebant de infinito sic* [*Rationabiliter autem.*]

Summma Tertia tractans de Infinito.

Caput Primum de Antiquorum opinionibus circa ipsum Infinitum.

VONIAM aũt de natura sciẽtia est circa magnitudines, & motum, & tempus, quorũ vnum quodq; necesse est, aut infinitũ, aut finitum esse: & si non omne est aut infinitũ, aut finitũ, vt passio, aut pũctus (talium enim fortasse nullum necesse est in altero horum esse) conueniens vtiq; erit de natura pertractantem speculari de infinito, si est, aut nõ: & si est, quid est. ¶ Signũ aũt est, ꝙ huius scientię propria sit consideratio de ipso: nam omnes, qui videntur pro dignitate tetigisse talem philosophiã, fecerunt sermonem de infinito, atq; omnes tanquã principiũ quoddam ponunt eorũ, quę sunt. Alij quidẽ, queadmodum Pythagorei, atq; Plato. p se, non sicuti accidens alicui alteri, sed vt substantiam ipsum esse infinitum. verum Pythagorei quidem in sensibilibus: neque enim abstractum faciunt numerum: esseque quod extra cœlum est infinitum. Plato autem extra quidem nullum esse corpus, neque ideas; eo quod nusquam sunt ipse: tamen infinitum, & in sensibilibus, & in illis esse. ¶Et hi quidem infinitum esse par: hic enim comprehensum, & ab impari terminatum tribuit ijs, quæ sunt, infinitatem. Signum autem huius id esse, quod contingit in numeris: circumpositis enim gnomonibus circa vnum, & seorsum, aliquando quidem aliam semper fieri speciem, aliquando autem vnam.

Te. 24.

Te. 25.

Te. 26.

Plato autem duo infinita, magnum, & paruum.
Te. 27. ¶ Qui autem de natura, omnes semper subijciunt alteram quandam naturam dictorum elementorum infinito, vt aquam, aut aerem, aut medium horum. Eorum vero, qui finita faciunt elementa, nullus infinita facit. Quicunque autem infinita faciunt elementa, quemadmodum Anaxagoras, & Democritus, ille quidem ex ijs, quæ sunt similium partium, hic autem ex omni seminario figurarum tactu continuum infini-
Te. 28. tum esse dicunt. ¶ Atque ille quidem quamlibet partem esse similiter toti, ex eo, quia videt quodlibet ex quolibet fieri: hinc enim dicere videtur, & simul aliquando omnes res fuisse, vt hæc caro, & hoc os, & sic quodlibet. & omnia itaque, & simul igitur: principium enim disgregationis non solum in vnoquoque, sed & omnium est. cum enim omne, quod fit, ex tali fiat corpore: omnium autem sit generatio, verùm nõ simul etiam quoddam principium esse oportet generationis. hoc autem est vnum, quem ille vocat intellectum. intellectus autem à principio quodam operatur, cum intellexit, quare necesse est simul omnia aliquando fuisse, & cœpis-
Te. 29. se aliquando moueri. ¶ Democritus autem nullum aliud ex alio fieri primorum dicit; sed tamẽ ipsum commune corpus omnium esse principium magnitudine secundum partes, figura-
Te. 30. que differens. ¶ Quòd igitur conueniens sit Physicis hæc speculatio, manifestum est ex his. Rationabiliter autem, & principium ipsum ponũt omnes. Neq; enim frustra possibile ipsum esse neq; aliã ipsi inesse potẽtiã, nisi vt principium: omnia enim aut principium sunt, aut ex principio. infiniti autem non est principium: esset enim

enim ipsius vtiq; finis. Amplius autẽ, & ingenitum, & incorruptibile; principium quoddam cum sit. quod enim fit, necesse est accipere finem. & finis omnis est corruptionis. Quare, sicuti dicimus, non huius principium, sed hoc aliorum videtur esse, & continere omnia, & omnia gubernare, vt affirmant quicunq; non faciunt præter infinitum alias causas, vt intellectum, aut amicitiã, & hoc esse diuinũ: immortale enim est, perireque non potest, vt affirmant Anaximander, & plurimi Physiologorum.

Summa, & diuisio in cap. 2.

CVM Aristo. recitasset antiquorum opiniones de infinito; nunc de eo ueritatem perscrutans primum obicit ad vtranque partem, deinde soluit. Itaque quòd infinitum esse videatur, quinque ostendit rationibus: prima [ex tempore] secunda [ex ea quæ est] tertia [amplius ex eo quia] quarta [amplius ex eo quia finitum] quinta [Maximè autem] sed vtrum sit infinitum dubitat ibi [Habet autem dubitationem] Præterea, vt demonstret infinitum non esse; quot modis dicatur, exponit sic [Primùm igitur determinandũ est.]

Caput Secundum de rationibus, quæ infinitum esse apparenter concludunt.

ESse autem aliquid infinitũ, fides ex quinque maximè continget considerantibus. Ex tẽpore: hoc enim infinitum. Et ex ea, quæ est in magnitudinibus, diuisiones: vtuntur enim & Mathematici infinito. Amplius ex eo, quia sic solùm non deficit generatio, & corruptio, si infinitũ sit, vnde auferatur id quod fit. Amplius Te. 31.

ex eo, quia finitum semper ad aliquid finitur. quare necesse est nullum esse terminum, si sem per terminari sit necesse alterum ad alterum.
Te. 32. ¶ Maximè autem, & proprijssimum, quod communem facit dubitationē omnibus: ob id enim quod illud, quod in cogitatione est, non deficit, & numerus videtur infinitus esse, & mathematicæ magnitudines, & quod est extra cœlum. Infinitum autem cum sit quod extra est, & corpus infinitum esse videtur, & mundi. cur enim magis vacui hic, quàm ibi (quare si vno in loco, & vbique) necesse est esse molem. simul autem, si & vacuum est; & locus infinitus, & corpus infinitū necesse est esse: posse enim ab ipso
Te. 33. esse nihil differt in perpetuis. ¶ Habet autem dubitationem ipsa de infinito cōsideratio: Etenim nō esse ponentibus multa impossibilia accidunt, & esse. Amplius autem, vtro sit modo, vtrum vt substantia, an vt accidens per se alicui naturæ, an neutro modo, sed nihilominus sit in
Te. 34. finitum, aut infinita multitudine. ¶ Maximè autem Physici est considerare, si est manitudo sensibilis infinita. Primùm igitur determinādum est, quot modis dicitur Infinitum. Vno igitur modo, quod impossibile est transire, ex eo, quia non est aptum natura transiri, vt vox inuisibilis. Aliter autē, transitum habens inconsumabilē. Aut quod vix. Aut quod natura aptum est habere, nō tamē habet transitum, aut finem. Amplius, infinitum omne aut est secundnm appositionem, aut secundum diuisionem, aut vtroque modo.

Summa & diuisio in cap. 3.

IN hoc capite infinitum destruit Arist. & separatum à sensibilibus, & coniunctum: nam q; non sit per se existens, ut Platonici existimabant, tribus probat rationibus. ac primùm proponit ibi [Separabile igitur] ratio prima est [si enim neq;] secunda [Amplius quomodo] tertia [Manifestum autẽ & quòd.

Caput tertium, probans non dari Infinitum.

Pars Prima, in qua argumentatur contra ponentes Infinitum esse quid per se existens.

SEparabile igitur esse à sensibilibus infinitũ, ipsum quid existens infinitum, non est possibile. Si enim neque magnitudo est, neq; multitudo, sed substantia ipsum est infinitum, & nõ accidens; indiuisibile erit: diuisibile enim aut magnitudo erit, aut multitudo. si autem indiuisibile; non infinitum, nisi sicut vox inuisibile est. At neq; sic dicunt esse affirmantes esse infinitum, neq; nos quęrimus, sed vt intransibile. ¶ Si verò secundùm accidens est infinitum; non erit vtique elementum eorum, quæ sunt, vt infinitum; sicut neque inuisibile locutionis, quanuis vox sit inuisibilis. Amplius, quomodo contingit aliquid esse ipsum infinitum, si non est & secundum numerum, & magnitudinem, quorum est per se passio quædam infinitum? adhuc enim minus esse necesse est, quàm numerum, aut magnitudinem. ¶ Manifestum autem & quòd non contingit esse infinitum, vt actu ens, & vt substantiam, ac principium: erit enim quicquid ipsius accipiantur, infinitum, si Te. 35. Te. 36. Te. 37.

partibile est: infinito enim esse, & infinitum idem est, si substantia infinitum sit, & non de subiecto. quare aut indiuisibile est, aut in infinita diuisibile. multa autem infinita esse idem impossibile est. At verò, vt aeris aer pars est; sic & infinitum infiniti: si quidem substantia est, & principium. Impartibile ergo, & indiuisibile est. At esse tale nequit, quod actu est infinitum:

Te. 38. quantum enim quid esse necesse est. ¶ Secundùm ergo accidens est infinitum. Sed si sic, dictum est, quòd non contingit ipsum principiũ dicere, sed illud, cui accidit, vt aerem, aut par. Quare absurdè enunciant dicentes, sicuti Pythagorei dicunt: simul enim substantiam faciunt

Te. 39. infinitum, & partiuntur. ¶ Sed fortassis hæc quidem est vniuersalis quæstio magis, si contingit infinitum & in Mathematicis esse, & in intelligibilibus, & in ijs, quę nullam habent magnitudinem. Nos autem consideramus de sensibilibus, ac de ijs, quorum facimus scientiam, vtrum in illis est, an non est corpus infinitum in augmentum.

Summa, & diuisio in partem. 2.

Quòd autem coniunctum nõ sit infinitum cum sensibilibus contra antiquos Physicos arguit, ac primò ratione logica, quæ est [logicè igitur] secundo Physica ibi [Physicè autem magis] ubi supponit elementa esse finita. Sed amota omni suppositione proponit nullo pacto corpus infinitum reperiri his uerbis [Quòd autem omnino impossibile sit] atque propositum quatuor demonstrat rationibus. Prima est [Aptum est enim] secunda omnino autem manifestum est] Tertia [Amplius omne corpus] quarta [Simpliciter autem.

Pars

Pars Secunda, in qua probatur non dari Magnitudinem infinitam actu, rationibus communibus, & proprijs.

LOgicè igitur ſpeculantibus ex hiſce videbitur vtique non eſſe. Si enim eſt corporis ratio planitie eſſe terminatum; non vtique erit corpus ullum, aut intelligibile, aut ſenſibile infinitum. ¶ At verò neque numerus ſic eſt, vt ſeparatus, & infinitus: numerabile enim eſt numerus, aut habens numerum. ſi ergo numerabile poteſt numerari; & pertranſire vtique poſſibile erit infinitum. ¶ Phyſicè autem magis ſpeculantibus ex hiſce manifeſtum erit: neque enim compoſitū poteſt eſſe infinitum, neq; ſimplex. Compoſitum igitur non erit infinitum corpus; ſi finita multitudine elementa ſint: neceſſe eſt enim plura eſſe, & æquari ſemper contraria, & non eſſe vnū eorum infinitū, etſi enim quomodocunq; ſuperatur, quæ in vno corpore, eſt potentia, ab altero(vt ſi ignis finitus ſit, aer autem infinitus, ſit autē æqualis ignis ad aerem æqualem, potentia quantumlibet multiplicatus, ſolum autem numerum aliquem habens) tamen manifeſtum, eſt, quòd infinitum excedet, & corrumpet finitum. ¶ Vnumquodque autem infinitum eſſe eſt impoſſibile: Corpus enim eſt, quod omniquaque dimenſionem habet. Infinitum autem, quod infinitè extenſum eſt. Quare infinitum corpus vndequaque extenſum erit in infinitum. ¶ At verò neque vnum, ac ſimplex eſſe contingit infinitum corpus: neque, ſicut dicunt quidam, id, quod præter elementa eſt, ex quo hæc generant, neq; ſimpliciter. Sunt enim quidem, qui hoc faciunt infinitum, ſed non

Te. 40. Te. 41. Te. 42. Te. 43. Te. 44.

non aerem, aut aquam, ne cætera corrumpan-
tur ab infinito. habent enim ad se inuicem con
trarietatem, vt aer quidem frigidus est, aqua
vero humida, ignis autem calidus: quorum, si
vnum esset infinitum; corrupta iam fuissent
alia. nunc autem dicunt aliud esse id, ex quo
Te. 45. hæc sunt. ¶ Impossibile autem est esse tale, non
quia infinitum, (de hoc enim commune ali-
quid dicendum est & de omni similiter & aere,
& aqua, & quolibet) sed quia non est tale sen-
sibile corpus præter vocata elementa: omne,
nanque, ex quo est, etiam resoluitur in hoc. qua
re esset vtique hic præter aerem, & ignem, &
Te. 46. terram, & aquam aliud quippiam: videtur autē
nullum. ¶ Neque igitur ignis, neque aliud elemē
torum quicquā infinitum quid esse potest. Om
nino enim & præter id, quod infinitum sit ali-
quid ipsorū, impossibile est ipsum vniuersum,
& si finitum sit, aut esse, aut fieri vnum quid ip-
sorum: sicuti Heraclitus dicit omnia fieri aliquā
Te. 47. do ignem. ¶ Eadem autem est ratio, & in ipso
vno, quod faciunt præter elementa Physici: om
nia nanque mutantur ex contrario in contra-
rium, vt ex calido in frigidum. oportet autē de
omni & ex hisce considerare, si potest, aut non
Te. 48. potest esse corpus infinitum sensibile. ¶ Quòd
autem omnino impossibile sit esse corpus infi-
nitum sensibile, ex hisce manifestum est. Aptū
est enim natura omne sensibile alicubi esse: at-
que locus est aliquis vniuscuiusque, & idem est
partis, & totius; vt totius terræ, & vnius glebæ,
& ignis, atque scintillæ. Quare, si sit eiusdem
speciei, aut immobile erit, aut semper mouebi
tur. Atqui impossibile est. cur enim magis deor-
sum, quā sursum, aut quouis? dico autem; vt si

gleba

gleba sit; quoniam hæc mouebitur, aut vbi manebit? locus enim infinitus erit congenei ipsi corporis. Vtrum igitur occupabit totum locum? & quomodo? Quæ igitur, & vbi quies, & motus ipsius? an vbique manebit? non ergo mouebitur. an vbique mouebitur? non ergo stabit. ¶ Si vero dissimile sit ipsum totum; dissimilia & loca erunt. & primum quidem non unum corpus vniuersi est, nisi tangendo. deinde aut finita hęc erunt, aut infinita specie. Atque finita quidem non esse possunt: erunt enim alia quidem finita, alia verò nō, si totum infinitū est, vt ignis, aut aqua. corruptio autem tale cōtrarijs esset, sicut dictum est prius. Et propter hoc nullus eorum, qui de natura dixerunt, unum, & infinitum ignē fecit, aut terram; sed aut aquā, aut aerem, aut eorum medium: quoniam locus vtriusque manifestus erat, determinatusque. hæc autem vtroque participant, eo, qui sursum, & eo, qui deorsum. Si autem infinita, & simplicia sunt; & loca infinita, & infinita elementa erunt. Si vero hoc impossibile; & loca finita sunt, & totum finitum esse necesse est: impossibile enim est non æquari locum, & corpus: neque enim locus omnis maior est, quàm quantū contingit corpus simul esse. simul autem neque infinitū erit corpus, neq; corpus maius, quam locus: aut enim vacuum erit aliquid, aut corpus, quod nusquam aptum natura est esse. Te. 49.

¶ Anaxagoras autem inconuenienter dicit de infiniti mansione: firmare enim ipsum seipsum dicit infinitum. hoc autem, quia in seipso est (aliud enim nihil continet) tanquam vbi vtiq; aliquid sit, ibi aptum natura sit esse. Hoc autem non verum: erit enim vtique quicquam alicubi, Te. 50.

Te. 51. bi, & non vbi aptum natura est esse. ¶ Si igitur quàm maximè non mouetur totum (quod enim in seipso firmatur, & in seipso est, immobile esse necesse est) cur tamen non aptū natura sit moueri, dicendū erat: non enim satis est sic dicendum euadere: erit enim vtique & quodlibet aliud nō motum. sed aptum natura esse nihil prohibet: quoniam & terra non fertur, neq; si infinita esset, coercita tamen à medio. sed non quia non est aliud, quò feratur, manebit in medio, sed quia non est apta natura sic. sed tamen licebit vtiq; dicere, quòd firmat seipsam. Si igitur neque in terra hæc causa est, existēte infinita; sed quia grauitatem habet (graue autē manet in medio, terra autem in medio est) similiter & infinitum manet vtique in seipso

Te. 52. propter aliam quandam causam: ¶ Et nō, quia infinitum est, & firmat ipsum seipsum. simul autem manifestū est, quod & quamlibet oportebit partem manere: vt enim infinitum in seipso manet se firmans; sic & quæcunq; accipiatur pars, in seipsa manebit: totius enim, & partis eiusdē sunt speciei loca; vt totius terræ, & glebæ deorsum, & totius ignis, & scintillæ sursum. quare, si infiniti locus in seipso est; & partis idē

Te. 53. erit, manebit igitur in seipsa. ¶ Omnino autem manifestum est, quòd impossibile est simul infinitum dicere corpus, & locum quendam corporibus esse, si omnè corpus sensibile, aut grauitatem habet, aut leuitatem. & si graue quidem est; ad medium habet lationem natura; si verò leue; sursum: necesse est.n.& infinitū corpus. impossibile aūt est, aut totū vtrumlibet, aut dimidiatū vtrūque pati quomodo.n. diuides, aut quomodo infiniti erit hoc quidē sursum, illud

verò

verò deorsum, aut vltimum, aut mediũ? ¶ Amplius, oẽ corpus sensibile in loco est. loci verò species, & differẽtię sunt sursũ, & deorsum, ante & retro, dextrũ, & sinistrũ. atq; hęc nõ solum ad nos, & positione, sed & in ipso toto determinata sunt. impossibile autem est in infinito hæc esse. ¶ Simpliciter autem, si impossibile est locum esse infinitum in loco autem est omne corpus, impossibile est infinitũ esse corpus aliquod. at verò quod alicubi est, in loco est: & quod in loco, alicubi. Si igitur neque quantum possibile est ipsum infinitum esse (quantum enim aliquod erit, vt bicubitum, aut ticubitũ: hæc enim significat ipsum quantum) sic & in loco, quod alicubi. hoc autem est aut sursum, aut deorsum aut alia aliqua distantia earum, quæ sex sunt. horum autem vnũquoq; terminus aliquis est. Te. 54. Te. 55.

Summa, & diuisio in cap. 5.

CONCLVDIT Aristot. non dari corpus actu infinitum, sed quòd sit in præsentia declarat [Quòd verò si non sit] & naturam eius aperit sit [Dicitur] & quo modo sit talis natura ibi [Non oportet autẽ.]

Caput Quintum, in quo probatur dari Infinitum in potentia.

QVod igitur actu non sit corpus infinitum, manifestum est ex his. Quòd verò, si non sit infinitum simpliciter, multa impossibilia accidunt, manifestum est. Temporis enim erit quoddam principium, atque finis, & Magnitudines non erunt diuisibiles in magnitudines, & Numerus non erit infinitus. cum autem determinatis sic neutra ex parte videatur fieri posse; arbitrario iudice est opus. Atq; manifestum Te. 56.

nifestum est, quòd quodammodo quidem est; quodammodo verò non est. Dicitur igitur ipsum esse aliud quidem potẽtia, aliud vero actu. Et infinitum est quidem appositione est etiam & ablatione. magnitudo autẽ quod secundum actum quidem non sit infinita, dictum est, diuisione autem est: non enim difficile est tollere
Te. 57. indiuiduas lineas. ¶ Relinquitur igitur potentia esse ipsum infinitum. Non oportet autem, quod potentia est, accipere, quemadmodum, si potest hoc statua esse, quod & erit hoc statua; sic & infinitum aliquod, quod erit actu. sed, quoniã multipliciter dicitur esse, quemadmodum dies est, & certamen; ex eo quia semper aliud, & aliud fit; sic & infinitum. etenim in his est & potentia, & actu esse. Olympia enim sunt ex eo, quia potest certamen fieri, & ex eo, quia fit. Aliter autem & in tempore manifestum est ipsum infinitum, & in hominibus, & in diuisione magnitudinum: omnino enim sic est infinitum, vt semper aliud, atque aliud accipiatur, & acceptum quidem semper finitum sit, sed sem-
Tc. 58. per alterum, atque alterum. ¶ Amplius ipsum esse multipliciter dicitur. Quare infinitum non oportet accipere sicuti hoc aliquid, vt hominem, aut domum; sed vt dies dicitur, & certamen: quibus esse, non vt substantia quædam factum est, sed in generatione semper, aut corruptione finitum, sed semper alterum, atque alterum. at in magnitudinibus quidem, permanẽte accepto, hoc accidit: in hominibus autem, &
Tc. 59. tempore, corruptis sic, vt non deficiant. ¶ Quod autem est secundum appositionem idem quodammodo est, & quod est secundum diuisionem: nam eo, quod finitum est, secundum

appo-

appositionem fit ediuerso: quatenus enim diuisum videtur in infinitum, eatenus appositum videbitur ad determinatum: in magnitudine enim finita, si, accipiens quis determinatam, assumat eadem ratione, non eandem aliquam totius magnitudinem ratione accipiens, non pertransibit finitum. sin vero sic augeat rationem, ut semper aliquam eandem accipiat magnitudinem; pertrãsibit: propterea quod omne finitum absumitur quouis finito. Aliter igitur non est, sed sic est infinitum, potentia enim, & diuisione. Et actu etiam est, sicuti diem esse dicimus, & certamen. Et potentia sic est, vt materia: & non per se, sicut finitum. ¶ Et secundum appositionem igitur sic infinitum potentia est, quod idem dicimus quodammodo esse cum eo, quod est secundum diuisionem. semper enim aliquid ipsius extra est accipere; non tamen excedit omnem determinatam magnitudinem: vt in diuisione excedit omnem determinatam, & euadet minor. Vt autem oẽm excedat secundũm appositionem; neque potentia possibile est esse: si quidem non sit secundũ accidens actu infinitum, vt dicunt, qui de natura disserunt, id corpus, quod extra mundum est, cuius substantia aer est, aut aliud quid tale. Sed, si non possibile est esse infinitum actu corpus sensibile sic; manifestum, est quòd nec potẽtia vtique erit secundùm appositionẽ, nisi (vt dictum est) contrario diuisioni modo. ¶ Quoniam, & Plato ob hoc duo infinita fecit, quòd & in auctione uidetur excedere, atque in infinitum abire etiam in diuisione. cum tamen fecerit duo; non vtitur: neque enim in numeris secundum diuisionẽ infinitũ existit (unitas

Te. 60.

Te. 61.

tas enim minimum est) neque in auctione: vsque enim ad denarium facit numerum.

Summa, & diuisio in cap. 6.

QVID sit infinitum ostendit Phil. sic [Accidit autem] confirmat autem ibi [Signum autem est] Definitionem postea antiquorum refellit, dum scribit [cuius autem nihil] hinc conclusio quadam resultat, quæ est [Quapropter melius] & explosio falsæ opinionis ab inepta definitione ortæ, quæ ea est [Quoniam hinc quidem] & Platonis, quæ est [quoniam si continet.]

Caput Sextum, ubi datur definitio Infiniti, & refellitur ea, quæ Antiquorum.

Te. 62. ACcidit autem contrà esse infinitum, quàm vt dicunt: Non enim cuius est nihil extra, sed cuius semper aliquid extra est, hoc infinitũ est. Signum autem est: nam annulos infinitos dicunt, non habentes palam: quoniam semper aliquid extra est accipere, secundũ similitudinem quidem quandam dicentes, non tamẽ propriè: oportet enim & hoc esse, & nunquam idem accipi. in circulo autem non fit sic, sed semper quod

Te. 63. est consequenter, solùm est alterum. ¶ Infinitum igitur id est, cuius secundum quantitatẽ accipiẽtibus, semper aliquid accipere extra est. Cuius autem nihil est extra, id est perfectum, & totum: sic enim definimus Totum, cuius nihil abest: ut hominem totũ, aut arculam. vt autem definimus singulare; sic & quod propriè est; vt totum, cuius nihil est extra. cuius autem absentia est extra, non omne est, quicquid ab-

eſt.¶Totum autem,& perfectum aut idem penitus,aut proxima natura ſunt. Perfectum aũt nihil,non habens finem.finis autem terminus eſt. Quapropter melius exiſtimandum eſt Parmenidem Meliſſo dixiſſe: hic enim infinitum totũ dicit, ille autem totum terminatum eſſe, æquè à medio diſtans: non enim vt linum lino eſt continuare vniuerſo,ac toti infinitũ.¶Quoniam hinc quidem hanc de infinito dignitatẽ accipiunt,omnia ſ.continere, & totum ipſum in ſeipſo habere; propterea quòd habet quãdã ſimilitudinem cum toto:eſt enim Infinitum perfectionis magnitudinis materia, & potentia totum,actu verò non.Diuiſibile autem eſt, & ad diminutionẽ,& ad oppoſitã appoſitionẽ. Totũ autẽ,& finitum,non ſecundum ſe,ſm aliud:& nõ continet, ſed cõtinet, quatenus infinitum eſt.quocirca & ignotum eſt, quatenus eſt infinitum: formã.n.nõ habet materia. ¶Quare manifeſtum eſt, ꝙ magis in partis rõne infinitum ſit,q̃ in totius: pars.n. materia totius eſt; ſicut æs æneæ ſtatuæ:quoniam ſi continet in ſenſibilibus,& in intelligibilibus ipſum magnum, & paruum;oportebat continere intelligibilia. inconueniens autẽ,& impoſſibile eſt ignotum,& indeterminatum continere,& determinare.

Te. 64. Te. 65. Te. 66.

Summa, & diuiſio in cap.7.

NVNC explicat Ariſt.rationem eorum,quę dicuntur de infinito,& primùm de appoſitione, & diuiſione in magnitudinibus ibi [Secundũ rationem autem] deinde in numeris ſic [Rationabiliter autem] & cur in his additio excedat determinatam multitudinem,dũ ait [verſus aũt plus] ſed non in magni. ibi [In magnitudinibus aũt] poſtea oſtendit quomodo

 infinitum

infinitum variè in diuersis reperiatur, vbi legitur [infinitum autem non est idem,] & quomodo Mathematici infinito utuntur sic[nō remouet autem ratio] & quo nam pacto infinitum sit principium ibi, [quoniam autem causa.]

Caput Septimum, in quo redditur causa, propter quam non potest reperiri Infinitum in actu, sed in potentia.

Te. 67. SEcundum rationem autē accidit, ut & quod est secundum appositionem, non esse videatur infinitum sic, vt omnem excedat magnitudinem, in diuisione aūt, esse: continetur enim sicut materia intus & infinitum, continet au-
Te. 68. tem forma. ¶ Rationabiliter autem & hoc in Numero quidem esse uersus minimum terminum, versus autem plura semper omnem excedere multitudinem. in magnitudinibus vero ecōtrario. versus enim minus, omnem excedere magnitudinem, sed versus maius, non esse magnitudinem infinitam. causa autem est, quoniam vnum est indiuisibile, quodcūq; vnū sit; vt homo, vnus homo, & nō multi. numerus autem est vna, plura, & quāta quædam. quare necesse est stare ad indiuisibile: duo nanq;, & tria denominatiua sunt nomina: similiter autem & aliorum numerorum vnusquisque. versus autem plus semper est intelligere: infinitæ enim sunt bipartitiones magnitudinis. quare potētia quidem est, actu autem non est: sed semper excedit acceptum omnē determinatam multitudinem. at nō separabilis est numerus hic bipartitionis, neque manet infinitus; sed fit, sicut &
Te. 69. tempus, & numerus temporis. ¶ In magnitudinibus autem contrarium est: etenim diuiditur

tur in infinita continuum. versus autem maius nō est infinitum: quantum enim contingit potentia esse, & actu contingit tantū esse. Quare, cùm infinita nulla sit magnitudo sensibilis, nō contingit excessum esse omnis determinatæ magnitudinis: esset enim aliquid cœlo maius.

¶ Infinitum autem non est idem in motu, & magnitudine, & tempore, tanquam & vna quædam natura. sed posterius dicitur secūdū prius: vt motus quidem, quia prius est magnitudo, in qua mouetur, aut alteratur, aut augmentatur, tempus autem propter motū. Nunc igitur vtimur his, posterius autem tentabimus dicere, & quid est vnumquodque, & propter quid omnis magnitudo sit in magnitudines diuisibilis. Te. 70.

¶ Non remouet autem ratio Mathematicos à cōtemplatione, auferens sic esse infinitum, vt actu sit uersus augmentum intransibile: neque .n. nunc ipso indigent infinito, neq; vtūtur, sed solùm esse; quantancunq; velint, finitam. maximæ aūt magnitudini secundùm eandē inest secari rationem, quantancunq; magnitudinem alteram. quare ad demonstrandum quidem illo modo nihil differet, esse autem in existentibus erit magnitudinibus. ¶ Quoniam autem causæ diuisæ sunt quadrifariam; manifestum est, q̄ vt materia, infinitum causa est: & quòd esse quidem ipsius priuatio est, per se autē subiectum, continuum ipsum, & sensibile est. Videntur autem & omnes alij tanquam materia, vti infinito. quocirca & inconueniens est, continens facere ipsum, & non contentum. Te. 71. Te. 72.

Summa, & diuisio in cap. 8.

DILVIT tandē Arist. argumēta antea prola-

 ta,

ta, quę probare videbātur infinitū actu dari, ac sic ꝑ ponit [Reliquū est autem] rationē reddit ibi [Alia enim ipsorum] propositum explicās solnit quinq; argumenta producta, & primum est [neq; enim, vt generatio] secundū [Amplius tangere] tertium [Intellectioni credere] quartum [Tempus autem] quintum [Magnitudo autem.]

Caput Octauum, in quo destruuntur rationes, quæ probare videntur dari infinitum in actu.

Te. 73. Reliquum est autem aggredi secundū quas rationes infinitum esse videtur nō solum potētia, sed vt determinatum. Alia.n.ipsorum non necessaria sunt, alia aūt habent alias quasdā veras obiectiones. Neq;.n.vt generatio non deficiat; necessariū est actu infinitū esse corpus sensibile: contingit.n.alterius corruptionē ge-
Te. 74. nerationē alterius esse; cū omne finitū sit. ¶Amplius, tangere, & finitum esse differunt: illud.n. ad aliq̄d est, & alicuius (tāgit.n. omne aliquid) & finitorum alicui accidit. finitum autem non ad aliq̄d est: neq; tāgere cuiusuis quoduis est.
Te. 75. ¶Intellectione autem credere incōueniens est: non enim in re superabundātia, & defectus est, sed in intellectione: vnumquemq; .n. nostrum intelliget vtiq; aliquis multo maiorem seipso, augmentans in infinitum. sed non propter id extra vrbem quispiam est, extràve tantillā magnitudinem, quam habemus, quoniam intelligit aliquis, sed quoniam est; hoc autem accidit. Tempus autem, & Motus infinita sunt, & Intellectio, non permanēte accepto. Magnitudo autem, neq; diuisione, neq; intelligibili augmētatione est infinita. Sed de Infinito quidē quomodo est, & quomodo nō est, & quid est dictū est.

CVRTII MARINELLI QVAESTIONVM Solutio. in Lib. III. Phys.

NECESSARIVM est, & motu ignorato ignorari naturam. Sic in text. 1. datur instantia: quoniam ignorato effectu, non sequitur, quòd ignoretur causa, & nisi cognosceretur natura per motum; cognosceretur per quietem. soluit Burleus in comm. 1. quod naturam ignorari contingit dup. s. uel si est, vel quid est. dico igitur, quòd ignorato motu quid est, non est necesse ignorare naturam si est. Sed ignorato motu quid est, necesse est ignorare naturam quid est. vnde loquendo de ignorantia opposita cognitioni definitiuę, ignorato motu ignoratur natura. Egidius soluens argumentum illud, quod ignorato effectu non ignoretur causa, sic ait. possumus aliter soluere, & fortè melius: quia licet scita causa secundum id, quòd est, non oportet scire effectum: scita tamen causa ratione ea, qua causa, impossibile est ignorari effectum: natura enim non nominat naturam, & quidditatem rei absolutè; sed nominat ipsam, ut est ratio, & principium motus. scire ergo naturam, vt natura est, est scire essentiam non absolutè; sed vt causa, & principium motus. &, quia non potest sciri causa, vt causa sine cognitione effectus; non potest cognosci natura, ut natura est, nisi cognoscatur, & motus: motus enim est de illis effectibus, qui habent ordinem patentem ad suam causam, quibus ignoratis ignoratur & ipsa causa. Iand. verò Q. 1. inquit, quòd ignorato motu necesse Quę. 1.

 est

est ignorari naturam ignorantia opposita cognitioni definitiua, & perfecta ipsius natura.

Quę.2. *INFINITVM apparere in continuo est sen tentia philo. in tex. 1. tamen ipse negat infinitum. sol uit Auer. in com. quòd continuum dupliciter potest definiri, primò uia compositiua, & hoc pacto definitur in prædicamentis continuum, ubi Auerr. in fine com. ait continuum est, cuius partes ad aliquem terminum communem copulantur. itaque infinitum non cadit in eius ratione. Secundò uia resolutiua, vnde dicitur continuum diuisibile in infinitum, & cadit infinitum in eius ratione. & hanc etiã solutionem dat Simpli. in com. 1. & D. Thom. Ac Alber. ait cap. 1. continuum dupliciter definitur: si enim consideretur natura continui secundum, quòd ipsum habet formã, quę per diuisionem non separatur ab ipso; absque dubio infinito indigemus in defi. eius, eo quòd diuidentia semper manent in forma, ac ratione totius diuisi: si autem attendatur natura cõtinui secundũ, quòd ad terminum aliquem partes continui terminantur; non indigemus infinito in ratione eius.*

Quę.3. *MOTVM non esse in aliquo prędicamento sentit phi. tex. 4. sed in prædicamentis ponit eum in prædicamento passionis. glossat propositionem Alber. in ca. 3. tex. 3. & primum narrat dicta Auic. in suffici. qui demonstrat multas opiniones esse circa præsens quæsitum: sunt enim quidam, qui comparauerunt motum ad mouens quatenus est actus mouentis, & posuerunt eum in prædicamento actionis. alij comparauerũt motum ad mobile, quia est actus mobilis, quem suscipit à mouẽte, quo aliquid abijcitur ab ipso. et sic in prædicamento passionis: attamẽ Aui. ait esse in diuersis præd. Sed nõ attribuit ei esse in aliquo genere propriè, sed potius est uia ad genus, & prædicamẽtum. unde sumitur uia generis pro genere. dein*

de

de profert eius opinionem his uerbis. Alind est loqui de motu secundum esse, quod habet in mobili: & alind loqui de ipso secundum quod est causans, & efficiens aliquid in mobili, quod mouetur. si nos loquimur de motu secundum esse, quod habet in mobili; loquimur uerè de essentia motus: nam cum hoc modo sit imperfecta perfectio eius, quod mouetur; oportet necessariò, quòd inquantum est perfectio, formaliter conueniat cum eo, quod est perfectio pura, & perfecta. Quare dixerunt quidam illustres uiri, quòd motus non differt essentialiter à forma, ad quam ipse est. inquantum autem est imperfecta perfectio, differt à forma, ad quam est motus per esse imperfectionis, et permixtionis cum priuatione illius formæ, ad quam tendit motus: & hoc modo motus est in tot prædicamentis, in quot est forma, quæ per motum acquiri potest. si autem motus comparetur ad mouens, à quo prouenit; motus est actionis agentis effectus, & fundatur in actione. si autem consideratur, secundum quod est affectio mobilis, quæ causatur à motu, hoc est à forma fluente de esse in esse, eo quòd mouetur; sic est in prædic. passionis secundum rei ueritatem.

MOTVM esse in mobili est sententia tex. 17. hoc aūt uidetur falsum: sequeretur .n. ut aliquid daret alteri id, quod non haberet, & in quo esset actio, non esset motus; actio enim est motus. soluit Iauel. Q. 4. sic. quòd motus est actus mouentis, vt principij acti: ui, à quo est motus, & est actus mobilis, ut subiecti receptiui, sicut calefactio est actus ignis ut à quo, & actus aquæ ut in quo. motus etiam potest esse in mouēte per accidens; quia est aliquod mouens, quòd mouetur. & hæc responsio est Arist. in tex. ut dicunt Egidius, & D. Tho. & omnes in coment. & D. Tho. in fine comen. ait, quòd motus, secundum quòd procedit à mouente in mobili, est actus mouentis; & secundùm, Quę. 4.

eundùm , quòd eſt in mobili à mouente eſt actus mobilis. unde Ariſtote. concludit, quòd motus in mobili, & mouente eſt idem ſubiecto, ſed differt definitione; quoniam, ut ait in comen. Egidius, in mouente dicitur actio, & in mobili dicitur paſſio. Iand. in Q. 4. ait, quòd motus non eſt in mouente per ſe, ſcilicet inquantum mouens, ſed poteſt eſſe in eo per accidens, & hoc inquantum mobile; quia aliquod mouens eſt in potentia ad aliquem actum recipiendum, & ad ipſum tranſmutatur ab aliquo alio, & hoc non inquantum mouens. & in ſolutione rationum, quòd aliquid præhabere actum, quem dat, debet intelligi dupliciter. Primò formaliter, ſcilicet quòd ſit informatum ſimul actu, ſicut cum calidum calefacit: & ſic eſt in generationibus vniuocis. Secundò virtualiter ſcilicet, quòd habet uirtutem per ſe determinatam ad huius actum producendum, & ſic mouens dat motum, vel mouens habet ipſum motum deinde inquit, quòd motus eſt actus mouentis, ut efficientis, & non ſubiecti.

Quę. 5. *OMNE mouens in mouendo moueri ſentit phil. tex. 16. & in. 5. phyſ. text. 1. tamen datur inſtantia de primo motore, & aliis ſeparatis: anima enim mouet animal, & ſol trahit uapores, & ab ipſis nō mouetur. gloſſat hanc propoſitionem Zima. Theo 94. & narrat ſolutionem Themiſtij, à qua accipitur hac limitatio, quòd in mouentibus corporeis mouens eſt neceſſe moueri uel eodem motu, vel diuerſo ſaltem in ſpecie: non enim eſt neceßarium, ut eadem ſpecie motus mouens, & motum moueātur. & addit ex Aue. ſententia, ꝙ propoſitio vniuerſaliter eſt uera de motu locali ſecundū uiā Peripateticorū, hoc eſt ꝙ omne mouens corporeum localiter non mouet, niſi localiter moueatur, & ꝙ aut eodem modo motus ſecundū numerum, aut ſecundum ſpeciem moueat, & moueatur non eſt neceſſarium; nam ſufficit, vt ſit identitas in*

genere tantùm. vnde fallit allegata propositio in motu alterationis:non.n. omne corpus alterans alteratur nec eadem specie,nec secundùm genus. Sed datur instantia de magnete mouente ferrum localiter. Ipse respondet, q omne mouens corporeum localiter immediatè aliquid in mouendo localiter mouetur: quia et si magnes nō mouet ferrum immediatè localiter ;mouet tamē eum qualitate alterante medium .alia multa dicit;ueluti quòd illa quæ sine tactu, & motu attrahūt,illa dicitur attractio æquiuocè: attractio n.in rei ueritate est, in qua mouēs mouetur cum attracto: & hoc quando attractum ad ipsum non fuerit quiescens.Sed attractio, in qua attrahens est quiescens, & attractum motum,non est attractio re uera,sed attractum mouetur ex se ad attrahens, ut perficiat se, sic mouetur ferrum ad magnetem,& alia. vnde habemus,quòd hæc sententia,Omne mouens corporeum localiter mouens aliud corpus in mouendo localiter mouetur,habet ueritatem in illis motibus,quæ fiunt ab extrinseco,quorum meminit Arist.7.Phy.tex.10. in motibus autem factis ab intrinseco generaliter propositio verificari non potest, sicut uaporis ad solem. Et, quia elementa se mouent per accidens mouendo medium, sicut Auer. 3.cœli.com.28.addit, q in motu locali licet omne mouens corporeum localiter immediatè mouens aliud per se motum in mouendo localiter moueatur;nō oportet tamen, quòd tale semper sit per se motum;sed sufficit,quòd sit per se,uel per accidens motum.sed D.Thom.in com.inquit, quod moueri accidit mouenti,& non per se ei competit .s. inquantum est mobile,& non mouens .& Tat. respondet,quòd ibi propriè capitur mouens pro mouente motu alterationis, quum producit in passo. talis igitur propositio conuenit cum illa,quæ est in libro de generatione,vbi dicitur , q omne agens in agendo mouetur.

tur. Dico secundò, quòd ad hoc quòd agens agat, oportet, quòd uirtus actiua agentis sit fortior resistiua patientis: tertiò, quòd ut hæc propositio sit uera, tres conditiones requiruntur, prima, quòd agens, & patiens communicent in materia ut Auer. 1. de gen. comen. 47. & D. Tho. in com. Ideo, licet primus motor moueat hæc inferiora; non tamen mouetur ab ipsis. secunda, quòd uirtus actiua paßi sit fortior uirtute resistiua agentis. tertia, quòd vtrunque sit infra sphærā actiuitatis. i. quòd utrunq; habeat uirtutem attingendi alterum in tanta distantia. quare licet cœlum agat in hæc inferiora; tamen ea nō agunt in cœlum. & Egidi in com. sic inquit qđ licet ipsa mouentia contingāt moueri, non tamen mouentur in eo, quòd mouentia, sed in eo, quòd mobilia; accidit. n. mouenti, quatenus mouens est, vt moueatur. & hæc est responsio Arist. sic Auer. in com. sed quia non agit nisi per contactum cum sit corpus; idcirco contingit ei necessario moueri, ab eo qđ mouet. sed hoc non est secundū ꝙ est mouens actu, sed secundū ꝙ potentia mouens: quia, ut ait D. Tho. omne, qđ prius est in potentia, & postea in actu quodāmodo mouetur. mouēs aūt inuenitur prius esse mouens in potentia, deinde mouens actu. ergo mouetur. & Bur. com. 17. asserit, qđ omne mouens naturale in mouēdo mouetur. suppositis duabus conditionib. s. quòd sit in potentia mouens, ita ꝙ quādoq; moueat, & quandoque non: & quòd cessatio eius à motu sit vera quies, vt exponit com. unde omne mouens in potentia, cuius immobilitas est uera quies non monet, nisi moueatur, dummodo tale communicet in materia cum moto: dico igitur quòd non oportet omne mouens moueri in mouendo, quia primū mouens est penitus immobile: & quòd omne mouens corporeum mouendo mouetur; sed non omne mouens corporeum mouetur à moto ab eo, nec eodem motu secundum genus:

nus:nam cœlum mouet inferiora motu alterationis, & non mouetur ab illis tali motu:tandem quòd omne mouens corporeum communicans in materia cum moto mouetur à moto proximo. & hoc si communicet cum moto in subiecto receptiuo formæ contrariæ illæ formæ, quæ agit. quando autem non communicant in subiecto receptiuo formæ contrariæ illius formæ,per quam agit;non oportet: quoniã sensibile non communicat cum sensu in subiecto receptiuo formæ contrariæ.ideo sensibile mouens sensum non patitur ab eo,nec oportet, quòd moueatur à quocunque moto ab eo quantuncunque remoto.

IN textu.18. dubitat Iauel. an unus motus numero sit actio,& passio,ita quòd sint unum realiter; ait enim phil. quia similiter unius vtriusque actus: soluit dicens, quòd actio sumitur dupliciter:aliquando pro quacunque efficientia, siue productione Physica,uel metaphysica: aliquando pro productione,quæ verè est cum motu physico, & cum transmutatione subiecti.& de hac nunc est sermo. Deinde actio, & passio physica consideratur bifariam,quantùm ad id quod dicunt in recto:& quantùm ad id,quod dicunt in obliquo. in recto quidem dicunt motum; nam hæc est essentialis,actio est motus,& similiter passio. in obliquo aũt dicunt respectum causæ, & effectus,sed diuersimodè: nam actio dicit relationem causæ ad effectum, & significatur per hoc, quod est ab aliquo egredi, uel originem duci. passio autem dicit respectum effectus ad causam scilicet ipsius motus, ut est in passo causatus ab agente. vnde actio, & passio sumptæ in recto sunt vnum realiter. in obliquo autem non;sed differunt def. At Burleus ait omnes solutiones fundantur in hoc,quòd actio,et passio sunt unus motus secundùm subiectum, siue materialiter; sed differunt ratione definitiua. Sic & Iand. Quę.6.

&

& Tata. pro solutione autem supponitur, quòd actio formaliter, ut est prędicamentum, non est nisi respectus extrinsecus agentis ad passum, & passio respectu patientis ad agens. & sic non est intelligendum, quòd sint unus motus, immo sunt duo respectus extrinseci realiter distincti adinuicem. Secundò capitur materialiter, puta pro illa forma, quæ producitur ab agente in passum, cuiusmodi est calíditas producta ab igne in aqua. sic actio, & passio sunt unus motus accipiendo motum materialiter pro forma fluente, ut uult Scot. in 5. metaphysi. Quæst. 6. & aduerte, quòd actio est duplex scilicet immanens, & transiens. immanens est operatio permanens alicuius potentiæ, ut uidere, & audire. transiẽs est respectus extrinsecus agentis ad passum. quare talis diuisio est ęquiuocè in æquiuocata; quia actio immanẽs est in prædicamento qualitatis: sed actio trãsiens est in prædicamẽto actionis: quia non est nisi respectus agentis ad passum. At Ian. Q. 5. inquit. licet actio, & passio fundentur in eodem motu secundum numerum; tamẽ hoc est secundum diuersas rationes formales.

Quę. 7. ACTIONEM, & passionem esse in patiente uult Phil. in tex. 19. Sic & Iauel. Q. 5. soluit Tat. ꝙ actio, ut est prædicamentum, seu formaliter capta, quæ non est nisi respectus agentis ad passum, est in agente tanquã in subiecto, & forma, quæ dicitur potẽtia actiua, ut in fundamento proximo. sic passio est in patiente tanquã in subiecto, & in potentia passiua tanquam in fundamento proximo. itaq; patet, quòd actio est subiectiuè in agente, passio uerò subiectiuè in patiente. Et si quis dicat, quòd Aris. ait in textu, quòd actio, & passio sunt in patiente. respondeo quòd ibi actio, & passio capiuntur materialiter pro connotato, puta pro forma producta ab agente in passũ.

IN

IN perpetuis non differre esse à posse scribit Philo.tex.32.multi autem dant instantiam de prima materia, quæ est æterna, et habet potentiam: & Mars, qui est in signo Cancri, potest esse in Ariete. soluit Zim. Q. 116.his uerbis. Intelligitur de æternis, quæ sunt actus, & formæ: nam prima materia substantiatur per posse. Similiter orbis cælestis, qui est materia in actu, est in potentia ad ubi; licet non sit in potentia passiua contradictionis in substantia, per quam res potest esse, & non esse. aduerte tamē, quòd in formis æternis citra primum, quãquam non est potentia realis; tamen potest esse aliquid potentiæ Logicæ, quæ nihil reale dicit; sed solum est non repugnantia; quia non repugnat intelligentiæ Saturni inquantum ens, ut sit perfectior, quàm sit. Egid.in Com.glossat sic, quòd illa propositio non est Arist.sed antiquorum; & si supponatur, quòd sit; est intelligenda, quòd in perpetuis non differt esse substantiale à posse, hoc est à potentia, quæ est ad esse substantiale: quoniam secundum intentionē Philo.quæcunque substantia potest esse æterna, illa est æterna. & tādē ait, quòd in substantiis æternis non differt esse à posse; tamen differt facere à posse facere, quare non sequitur substantia æterna potest facere; ergo facit; tamen sequitur, substantia æterna potest esse; ergo est. sed alio modo intelligit propositionem Burleus, dum inquit. potentia dicitur respectu actus. et sicut duplex est actus, vnus primus, ut esse, alius secundus, vt agere, uel operari, sic duplex est potentia, una respectu esse, et est potentia passiua: quæ enim sunt in potentia, ut sint, sunt in potentia passiua materiæ. alia potentia est respectu agere, & hæc est actiua. cum igitur dicitur, quòd in perpetuis non differt esse, & posse; non loquimur de uirtute, siue de potentia actiua sumpta respectu agere; sed de poten- Quę. 9.

tia

tia respectu esse: est enim sensus, quòd in eis non differt esse, & posse. quare non prius sunt in potentia passiua naturæ, quàm sint; sed statim cũ possunt esse, sunt. & Iand. Q. 9. inquit, quòd in perpetuis omnino intransmutabilibus non differt aliquo modo realiter esse, et posse, quales sunt substantiæ separatæ à materia, & magnitudine. secundò ait, quòd in perpetuis transmutabilibus, ut corpora cœlestia, & materia prima, quæ quidem sunt transmutabilia aliquo modo, ut cælum respectu ubi, & materia ratione priuationis; non differt realiter esse essentiale, & posse, quod est respectu esse essentialis. Et uocat esse essentiale, quod est idẽ essentialiter cum essentia talis entis, sicut ipsi materiæ esse materia est idem essentialiter cum ipsa materia. Tertiò ait, quòd in his differt esse superadditum, et posse; ueluti esse superadditũ essentiæ est ut in corpore cælesti esse in tali ubi, uel tali. Iauel. eandem dat solutionem, & uocat esse superadditum esse accidentale. Auer. autem sic explanat. possibile in rebus æternis, quas non continet tempus, est necessarium: quod enim est, est possibile, ut sit, & ut non sit, si est in indiuiduis specierum, quæ continet tempus.

Qu. 10. *DUBITAT Burleus tex. 41. ubi ait Aristo. numerabile numerus est, et habens numerum, an omnis numerus possit esse actu numeratus: partium enim continui numerus est in infinitum, & actu non numeratur. deinde soluit, quòd numerus accipitur dupliciter scilicet largè, & strictè: largè, omnis multitudo quoquomodo distincta dicitur numerus, & sic aliquis numerus est infinitus. quare numerus partium continui, et puncti in linea est infinitus. strictè accipitur numerus pro multitudine entiũ per se, & seorsum existẽtiũ, uel possibiliũ per se & separatim existere, & sic oĩs numerus actu numeratus.*

NUME-

NVMERVM non esse infinitum actu sentit Phi. tex. 41. datur instantia, nam cum continuum sit diuisibile in infinitum; oportet, quòd partes illius numerentur: non datur enim numerus, qui non sit numerabilis, quia numerus potentiæ materiæ est infinitus. soluit Iand. Q. 2. ubi dubitat, an detur infinita multitudo actu, & ait, quod multiplex est multitudo: quædam est rerum differentium secundum formam, & hæc est multitudo generum, & specierum. quadam est rerum differentium secundum quantitatem. & hac est multitudo indiuiduorum corporalium, et materialium, quæ sunt distincta, & diuersa ab intrinseco principio diuersitatis, uel differentiæ. Est & tertia multitudo, quæ est aliquorum, quæ nec per se secundum suas formas differunt, nec secundum quantitatem continuam, sicut duo accidentia eiusdem speciei existentia simul in uno subiecto secundum idem sui; ut dua paternitates in eodem subiecto. uel est multitudo rerum differentium per extrinseca, idest per terminos respectuum quantum ad relationes, uel per agentia conseruantia, quantum ad species intentionales, obiectorum eiusdem speciei. his uisis, dico, quòd multitudo rerum differentium secundum formas, siue sit multitudo generum, siue specierũ nõ est simpliciter actu infinita: deinde quòd multitudo indiuiduorum distinctorum secundum magnitudines, ut Socrates, & Plato, non est actu infinita: Tandem quòd multitudo tertio modo sumpta est infinita. Qu. 11.

RELINQVITVR igitur infinitum esse potentia, sic in tex. 57. obijciunt aliqui, quòd omnis potentia est reducibilis ad actum, aliàs esset frustra, & uanum dictum Arist. ergo infinitum denique erit actu. soluit controuersiam ipse Phil. in textu, dicens, quòd esse in potentia est duplex. uno modo, quòd solum potest reduci in actum, sicut possibile est hoc Qu. 12.

esse

esse statuam; quòd aliquando statua erit, non dicitur esse infinitum in potentia. alio modo aliquid dicitur in potentia esse, quòd postea fit actu ens, non quidem totum simul, sed successiuè. & hoc modo dicitur infinitum esse simul & in potentia, & in actu; nam quò ad unam partem est in potentia, & quò ad aliã est actu, ut narrat D. Thom. Egidius, Burleus, Auer. & Simp. & Alb. in ca. 10. asserit infinitum in potentia considerari dupl. uel ut potentia finitur ad actũ purum, ita quòd in actu illo nihil remanet de potẽtia ad actum. & hoc modo infinitum non dicitur potentia. uel aliquid dicitur esse ad actum in potentia, quæ exit ad actum non purum, qui semper continet in se potentiã ad actum eundem. & hæc sunt, quorũ actus est in fieri: quia in ratione eius, quòd actu sũt, & ratione eius, quòd fiunt, potentialitatem habẽt admixtam ad illius actus succedentem particulam: in his enim eo, quòd in successione sunt, semper sunt aliud, & aliud, non ita quòd diuisim fiat, sed quoniam continuò unum succedit alteri. & in tali genere potentiæ actu permixtæ est infinitum. & licet infinitum sit, quod semper fit, aut corrumpitur secundùm id, quod acceptum est de eo; tamen est infinitũ respectu eius, quod recipitur semper alterum post alterum. & quia accipiendum secundum potentiã, & non secundum actum; ideo infinitum dicitur esse in potentia. Burleus uerò ait hanc potentiam infiniti dici respectu actus, sed ad actum imperfectũ admixtum cum potentia. Egidius autem inquit in com. actus duplex est, formæ scilicet, & motus: ipse enim motus quidam actus est; sed non est actus simpliciter, neque est actus perfectus, sed est actus admixtus cum potentia. cum ergo dicitur, quòd infinitum est in potentia, & quod potest poni in actu, et in esse; nõ est intelligendum, quòd sit in potentia respiciente

actum

actum perfectum: quare si ponatur in actu, ut est possibile; non ponetur in actu completo, nec in facto esse, sed in fieri.

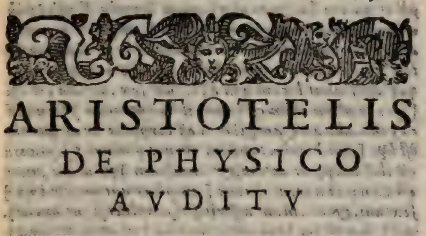
MAGNITVDINEM continuam esse diuisibilem in infinitum sentit Arist. tex. 75. datur tamen instantia, quòd nullum finitum habet potentiam infinitam. respondet Egid. auctoritate Aristot. quòd continuum est diuisibile in infinitũ, si accipiamus partes secundum eandem proportionem, ut diuidendo totum in duas partes, & alteram pariter in duas, & secundum hanc proportionem itur in infinitum. sed, si fiat acceptio secundum eandem quantitatem, ut quòd semper accipiatur ab aliqua magnitudine finita quantitas unius cubiti; non itur in infinitum. Hæc etiam Tata. & Burleus, qui addunt, quòd partes sunt duplices: quædam sunt copulatæ, & quædam disiunctę. copulatę dicuntur illæ partes, quæ habent partem aliquã eis cõem, adeo quòd aliqua pars unius sit pars alterius. partes disiunctæ sunt illæ, quæ nõ habent aliquam partem eis communem, imo quælibet pars unius est totaliter extra quãdam partem alterius. quare dicunt, quòd quælibet magnitudo finita est diuisibilis in infinitum in partes eiusdem quantitatis unitas, seu copulatas, intelligendo, quòd quælibet magnitudo finita habeat infinitas partes eiusdẽ quantitatis, quæ sic se habeant, quòd pars unius sit pars alterius. Iand. in Q. 62. ait, quòd magnitudinem esse diuisibilem in infinitum realiter, non est aliud, quàm magnitudinem habere potentiam ad diuisionem infinitam, ita quòd diuisio infinita est quidam actus ad cuius receptionem ipsa magnitudo habet potentiã receptiuam. duplex autem est actus hoc loco, quidam est actus permanens, & quidam successiuus. & successiuus est, qui non habet partes simul existentes, sed sibijnuicem succedẽtes, ut dies. permanens autem est Qu. 13.

qui non habet succedentes, sed omnes simul existentes; Nunc si dicimus, quòd magnitudo habet potentiã ad diuisionem infinitam; non est intelligendum, quòd huiusmodi diuisio sit actus permanens; sed successiuus.

Qu.14. *VNVM esse indiuisibile est sententia Arist. in tex.68. qualis est homo. sed cum homo sit quoddam cõtinuum: hoc videtur esse falsum. soluit Burl. sic, quòd unum dicit indiuisionem in natura, cui additur opposita multitudo in eadem natura, ut unus homo est ita unus homo, quòd non multi homines, & unum animal ita unum animal, quòd non plura. attamen unum non semper dicit indiuisionem simpliciter; sed indiuisibilitatem in illa natura. unde homo non est simpliciter indiuisibilis: quia potest diuidi in carnes, & ossa; tamen unus homo est indiuisibilis in alios homines. & hoc etiam ait Auer. ita, quòd causa in hoc, quòd unum est indiuisibile, est quia omnis res est una per formam suam, & forma est indiuisibilis per se.*

Qu.15. *QVARE necesse erit stare ad indiuisibile in numeris, in eodem textu. attamen numerus est augmentabilis in infinitum per diuisionem cõtinui. glossat Burleus, quòd accipiendo numerum propriè. s. secundum quòd est multitudo rerum actu seorsum existentium, non contingit procedere in infinitum. si tamen loquimur de quacunque multitudine siue existentium actu separato, siue inexistentium; talis multitudo est infinita. sed non omnis numerus diuisibilis est in infinitum; uerum numerus solum infinitus. & hac narrat etiam Iconien. & D. Thom. in com. authoritate Arist. quòd hic numerus, qui multiplicatur in infinitum, non separatur à diuisione continui, neq; est infinitus, sicut aliquid permanens; sed semper sicut in fieri existens, inquantum successiuè additur supra quemlibet numerum datum.*

ARISTO-

ARISTOTELIS DE PHYSICO AVDITV

LIBER QVARTVS.

SVMMA LIBRI.

Agit Aristot. in hoc quarto lib. de loco, uacuo, & tempore

A tex. 1. ad 50. scribit de loco.

A tex. 50. ad 87. agit de uacuo.

A tex. 87. usque ad finem legitur de tempore.

Summa, & diuisio in cap. 1.

IOCVTVS est Ari. in li. 3. de his, quæ compe sunt motui intrinsecè; nunc, quæ adueniunt motui extrinsecè, explanat, ut de loco, uacuo, & tempore. sed ad phi naturalem hoc capite ostendit pertinere de loco agere, deinde adducit multas rõnes famosas affirmãtes locũ esse, & non esse. ꝙ philosophus naturalis probet motum esse; demõstrat duplici ratione, prima ex parte ipsius loci, ubi ait [etenim, quæ sunt] secũda est ibi [atq; motum cõmunis maximè] rationes autẽ probantes locum esse sunt numero quatuor, prima est, ubi ait [quod igitur locus sit.] secunda est ibi [am-

plius autem lationes physicorum] *tertia sumitur ab opinione antiquorum, ubi inquit* [*amplius uacuum affirmantes*] *quartam narrat dicens* [*& uidetur autem & Hesiodus rectè dicere,*] *illæ uerò rationes, quę affirmant locum non esse, sunt sex. prima est ibi* [*quærendum enim est genus ipsius primum*] *secundã exponit, ubi ait* [*amplius si est corporis locus*] *tertia est hęc* [*quid enim tandem & nos ponemus*] *quarta est ibi* [*amplius autem, & cuiusnam*] *quintam, quæ est Zenonis narrat dicens* [*amplius autem, & ipse*] *sextam, & ultimam asserit sic* [*amplius si, ut omne*].

Summæ primæ Caput primum, in quo famosæ afferuntur rationes, tum affirmantes, tum negantes locum esse.

Tex. 1. SImiliter autem necesse est Naturalem & de Loco, vt & de Infinito cognoscere, si est, an non: & quomodo est, & quid est. Etenim quæ sunt, omnes existimãt alicubi esse: quod vero non est, nusquam esse. ubi enim est Hircocetuus, aut Sphinx? Atque motuũ cõmunis maximè, maximèq; proprius secundum locum est, quem uocamus Lationem.

Tex. 2. ¶Habet autẽ multas dubitationes, quidnam sit Locus: non enim idem videtur speculantibus ex omnibus, quæ insunt. Amplius autem neque habemus quicquam ab aliis, aut antè dubitatum, aut prius traditum de ipso.

Tex. 3. ¶Quòd igitur locus sit, uidetur manifestum esse ex translatione: vbi nanque nunc est aqua, hinc egressa tanquam ex uase, iterum aer inest: aliquando autem eundem locum hunc aliud aliquod corporum obtinet. hòc autem ab

iis, quæ insunt, & transferuntur; omnibus alterum esse uidetur: in quo enim aer nunc est, aqua in hoc prius erat. quare manifestum est, ꝙ locus, & regio aliquid erat diuersum ab vtrisque, ad quam, & ex qua transferebantur.

¶ Amplius autem lationes Physicorum corporum, & simplicium, vt ignis, & terra, & talium, non solum ostendunt, quòd est aliquid locus; sed quòd & habet quandam potentiam: fertur enim vnumquodque in suum locum, non prohibitum, illud quidem sursum, hoc verò deorsum. hęc autem sunt loci partes, & species, sursum, & deorsum, & reliquæ distantiarum sex. ¶ Sunt autem talia non solùm ad nos dextrum & sinistrum, atq; sursum & deorsum (nobis enim non semper idem, sed secundùm positionem, vt conuertimur, fiunt: idcirco idē crebro dextrum & sinistrum est, & sursum & deorsum, & antè & retro.) in natura: sed etiam determinatum est seorsum vnumquodq;: non enim quodcunq; cōtingit, sursum est; sed quò fertur ignis, & leue: similiter verò & deorsum, non quodcunq; cōtigit; sed quò habentia grauitatem, & terrea, tanquam non positione differentia solùm, sed & potentia. Ostendunt autē & Mathematica: cùm enim non sint in loco; tamen secundùm positionem ad nos habent dextra, & sinistra (vt solùm intelligatur ipsorum positio) non habētia natura horum vnumquodque. ¶ Amplius, vacuum affirmantes esse, locū esse dicunt: Vacuū enim locus erit sanè priuatus corpore. Quòd igitur aliquid sit locus præter corpora, & omne corpus sensibile in loco, per hæc aliquis existimabit. Videbitur autem vtique & Hesiodus rectè dicere, cum fecit

Tex. 4.
Tex. 5.
Tex. 6.

" primùm ipsum Chaos: dicit enim, *Omnium qui-*
" *dem primum Chaos factum est; sed postea terra lata.*
quasi oporteret primùm fuisse receptaculum ijs, quæ sunt; propterea quod putabat, quemadmodum multi, esse omnia alicubi, atq; in lo-
Tex. 7. co. ¶ Si autem tale est; mirabilis quædam erit loci potentia, & prior omnibus; sine quo- nanque nullum aliorum est, illud autem sine alijs, necesse est primum esse: non enim perit
Tex. 8. locus ijs, quæ in eo sunt, corruptis. ¶ At vero dubitationem habet, si est, quid est, vtrum moles aliqua corporis, aut quædam altera natura. Quærendum enim est genus ipsius primùm.
Tex. [illegible] Distantias igitur habet tres, longitudinem, & latitudinem, atque profunditatem, quibus determinatur corpus omne. impossibile autem est corpus locum esse; in eodem enim essent
Tex. 9. vtiq; duo corpora. ¶ Amplius, si est corporis locus, ac receptaculum; manifestũ est, quòd & superficiei, & reliquorum terminorum: eadem enim conueniet ratio: vbi nanque erant prius aquæ plana, erunt rursum, quæ sunt aeris. At verò differentiam nullam habemus pũcti, & loci puncti. quare, si neque ab hoc est locus diuersus; neque ab aliorum vllo. neque est quicquam, præter unumquodque horum, lo-
Te. 10. cus. ¶ Quid enim tandem nos ponemus esse locum? neque enim elementum, neque ex elementis aut corporeis, aut incorporeis esse potest talem habens naturam: magnitudinem enim habet, corpus autem est nullum. sunt autem sensibilium corporum elementa corporea, ex intelligibilibus autem elementis nulla
Te. 11. fit magnitudo. ¶ Amplius autem & cuiusnam ponet aliquis ijs, quæ sunt, causam esse locum?

eum? nulla enim quatuor causarum ipsi inest. Neque enim est vt Materia eorum, quæ sunt. nam nihil ex ipso constitutum est. neq; vt Forma, & ratio rerum: neque vt Finis: neque mouet ea, quæ sunt. ¶ Amplius autem & ipse, si quid est eorum, quæ sunt, alicubi erit: Zenonis enim dubitatio quādam rationē quærit. Si enim omne, quod est, in loco est; manifestum est, quòd & loci locus erit? atque hoc in infinitū procedet. ¶ Amplius, si, vt omne corpus est in loco; sic & omni in loco corpus est: quomodo ergo dicemus de ijs, quæ augmentātur? necesse enim est ex his, augmētari locum simul cum ipsis; si neque minor, neque maior cuiusque locus est. Propter hæc ergo non solum quid est; sed etiam si est dubitare necesse est. Te. 12. Te. 13.

EXPLANATIONES.

SVNT]. s. in loco[ab alijs]. s. antiquis [hoc] . s. locus[ab utrisq;]. i. ab aëre, & aqua [& talium] . i. & aliorum huiusmodi grauium, & leuium [potentiam]. i. uirtutem conseruatiuam locati [illud]. i. leue[hoc]. s. graue [talia]. i. species, & partes loci [idem]. s. sursum, uel deorsum[tanquam non]. i. & hæc non solùm[habentia]. s. positionem[natura]. i. secundum naturam[per hęc]. i. per rationes præmissas[cum fecit]. i. qui posuit factum [altera]. i. alterius generis[quibus]. s. dimensionibus[erit]. s. locus [reliquorum terminorum]. i. puncti, & lineę[plana]. i. superficies [ab hoc]. s. à puncto [ab aliorum nullo]. i. neque à superficie, neque à corpore erit diuersus[naturam]. s. localem[habet]. s. locus[elementa] . i. principia [neque]. i. neque est mouens, uel efficiens [ipsis]. s. rebus, quæ augmentantur.

Summa, & diuisio in cap.2.

QVID sit locus, nunc agit, & adducit duas rationes probantes uel materiam, uel formam esse locum. deinde confutat quinque rationibus locum esse formam, probat tali ratione [quoniam autem aliud quidem secundum se] & concludit ibi [sic ergo considerantibus] esse materiã locum, ponit rationem Platonis, vbi inquit [quatenus autem uidetur locus esse distantia] & ex his epilogat difficile esse cognoscere locum, ubi ait [meritò autem ex his considerantibus] reprobat opiniones affirmantes locum esse materiam, uel formam quinque rationibus, quarum prima est [at uerò, quòd impossibile] secunda [uidetur autem semper id] tertia [Platoni tamen dicendum erat] quarta [amplius quomodo ferretur in suum locum] quinta [amplius cum ex aere fit aqua.]

Caput Secundum, in quo afferuntur ea, quæ faciunt dubitare de essentia, ac quidditate loci.

Te. 14. QVoniam autem aliud quidem secundum se, aliud verò secundum aliud dicitur: & locus, alius quidem est communis, in quo omnia corpora sunt, alius verò proprius, in quo primo (dico autem communis, vt tu nunc in cœlo es, quia in aere, qui quidem est in cœlo: & in aere, quia es in terra: similiter autem & in hac, quia in hoc loco, qui nihil plus, quã te continet.) si igitur locus est, quod primum continet vnumquodq; corpus; terminus vtiq; erit: quare videbitur species, ac forma cuiusq; locus esse, quo terminatur magnitudo, & materia magnitudinis: hæc enim est vniuscuiusq; terminus.

Te. 15. ¶Sic ergo cõsiderãtibus, locus vniuscuiusq; forma est. quatenus autem videtur locus

eûs esse distantia, magnitudinis materia: hæc nanq; diuersa est à magnitudine. hæc autẽ est id, quod continetur sub forma, ac definitur, ut sub plano, ac termino, est autem tale materia, & indefinitum: cum enim remoueantur terminus, & passiones à sphæra; relinquitur nihil præter materiam. Quamobrem & Plato materiam, & receptaculum idem esse ait in Timæo: susceptiuum enim, & receptaculum unum, & idem. alio uero modo & ibi dicens susceptiuũ, & in ijs, quæ uocantur non scripta dogmata; locum tamen, & receptaculum idem esse declarauit. ¶ Dicunt enim omnes aliquid esse locum: quid autem est, hic solus aggressus est dicere. Meritò autem ex his considerantibus, videbitur vtique esse difficile cognoscere quid est locus; si quidem horum utrumuis est, siue materia, siue forma. hæc enim & altissimam habent speculationem, & seorsum à se inuicẽ non facile est ipsa cognoscere. ¶ At uerò, quod impossibile sit utrumuis horum esse locum, nõ est difficile uidere: forma enim, atque materia non separatur à re, locum autem contingit: in quo nàmque aer erat, in hoc rursus aqua, ut dicimus, fit, uicissim trãslatis, & aere, & aqua, & aliis corporibus similiter. quare neque pars, neque habitus; sed separabilis locus est ab unoquoque: etenim uidetur tale quid esse locus, quale vas: est enim vas locus transferri ualens, uas autem nihil est ipsius rei. ¶ Quatenus igitur separabilis est à re, eatenus forma non est: quatenus uerò continet, eatenus diuersus est à materia. Videtur autem semper id, quod alicubi est, & ipsum esse aliquid, & aliud aliquid extra ipsum. Platoni tamen dicendum erat, si

Te. 16.

Te. 17.

Te. 18.

liceat digredientes dicere; quare non sunt in loco & formę, & numeri: si quidem id, quod particeps est, locus sit, siue magnum, atque paruum sit id, quod particeps est, siue materia, quē-
Te. 19. admodum in Timęo scripsit. ¶ Amplius quomodo ferretur in suum locum; si locus esset materia, aut forma? impossibile enim est, cuius neq; est motus, neque sursum, aut deorsum, locum esse. quare quærendus in huiuscemodi est lo-
Te. 20. cus. ¶ Si uero in ipso locus est (oportet enim, siquidem aut forma, aut materia est) erit locus in loco: mutatur enim simul cum re, & mouetur & forma, & indefinitum non semper in eodem; sed ubi utique est & ipsa res. quare loci
Te. 21. erit locus. ¶ Amplius, quando ex aere aqua facta est; periit locus: non enim in eodem loco est, quod factum est corpus. quæ igitur corru-
Te. 22. ptio? ¶ Ex quibus igitur necessarium est esse aliquid locum, & rursus ex quibus dubitabit utique aliquis de substantia ipsius dictum est. Post hæc autem accipiendum est, quot modis aliud in alio est.

EXPLANATIONES.

QVODDAM] .s. ens [*primum*] .i. *primo, et per se* [*terminus*] .s *ad quem res terminatur* [*quo*] *i. qua forma, vel termino, qui est forma* [*hac*] .s. *forma* [*magnitudinis*] .i *magnitudinis spatiu, quæ distantia est separata à quolibet corpore sensibili* [*hac*] .s. *distantia* [*ut sub plano*] .i. *ut corpus determinatur superficie* [*terminus*] .s. *quo figuratur dimensio magnitudinis* [*passiones*] .s. *sensibiles* [*pars*] .s. *rei locata* [*extra ipsum*] .i. *ab eo in quo est* [*in ipso*] *scilicet quod mouetur* [*indefinitum*] *id est materia* [*quę*] .i. *qualis loci erit.*

Sum-

Summa, & diuisio in cap. 3.

AD loci ueritatem inuestigandam prius conside randum est, quot modis dicatur aliquid esse in alio, & an aliquid possit esse in seipso. hæc facit Aristot. deinde soluit aliquas rationes Zenonis destruentes locum esse. dicitur autem aliquid esse in alio octo modis, & hoc declarat ibi [uno igitur modo] An possit aliquid esse in seipso, proponit dicens [dubitabit autem aliquis] quomodo aliquid sit in seipso explicat his uerbis [dupliciter autem hoc est] & quod nihil est primo in seipso [neque igitur inductiuè] aliā rationem adducit sic [& ratione manifestum est] quòd neque per accidens, demonstrat his uerbis [at uerò neque secundum accidens] soluit quādam dubitata, & rationem Zenonis ibi [quod autem Zen. dubitabat.]

Caput Tertium, quot modis dicatur aliquid esse in aliquo, nec dicatur aliquid esse in seipso, & solutio Zenonis.

VNo igitur modo, ut digitus in manu, & omnino pars in toto. Alio vero, vt totum in partibus: non enim est præter partes totum. Alio autem modo, ut homo in animali, & omnino ut species in genere. Alio autem, ut genus in specie, & omnino pars speciei in speciei ratione. Amplius, ut sanitas in calidis, & frigidis, & omnino forma in materia. Amplius, ut in Rege Græcorum res, & omnino in primo mouente. Amplius, ut in ipso bono, & omnino in ipso fine. hoc autem est id, cuius causa. Omnium autem maximè proprium est, quod ut in uase, & omnino quod in loco. ¶ Dubitabit autem aliquis, vtrum quippiam in seipso contingat esse, an nihil; sed omnia aut nusquam, aut in alio. Te. 23. Te. 24.

Dupli-

Dupliciter autem hoc est, aut secũdum se, aut secundum alterum. Cùm enim sint partes totius,& id,in quo,& id, quod in hoc;dicetur totum in seipso: dicitur enim & secundùm partes,ut albus;quia superficies alba sit: & sciens; quia ratiocinatiuum. Amphora igitur non erit in seipsa,neq; uinum; uini uerò amphora erit: quod nanque inest,& id in quo est, utraq; eiusdem partes sunt. ¶ Sic igitur contingit quippiã
Te. 25. in seipso esse,sed primò non contingit;ut albũ in corpore: superficies enim in corpore,scientia autem in anima. secundum hæc autem, quæ sunt, ut partes in homine, appellationes existunt. amphora autem,& uinum,cum seorsum quidem sunt; partes non sunt, sed cum simul. quapropter cum sint partes;erit ipsum in seipso,ut album in homine, quoniam in corpore: & in hoc;quoniam in superficie: in hac autem non amplius secundùm aliud est, & diuersa quidem specie hæc sunt, & aliam naturam habet utrũque,& potentiam, & superficies,& album. ¶ Neque igitur inductiuè cõsiderantibus,
Te. 26. aliquid in seipso uidemus secundùm aliquem determinatorum:& ratione manifestum,quòd impossibile est: oportebit enim ambo utrũque esse(ut amphoram & uas,& uinum esse, atque uinum uinum, & amphoram) si quidem contingit quippiam in seipso esse. quare, si quàm maximè in sese sint;amphora quidem accipiet uinum,non quatenus ipsa uinum est;sed quatenus illa:uinum autem inerit in amphora, non quatenus amphora ipsum est: sed quatenus illa amphora est. Secundùm igitur ipsum esse, ꝙ alterum sit manifestum est : alia nanque ratio
Te.27. est eius,in quo,& illius,quod in hoc est. ¶ At ve

rò neque secundùm accidens contingit: simul enim duo corpora in eodem inerunt: nam & ipsa amphora in seipsa erit; si id, cuius natura susceptiua est, contingat in seipso esse, & insuper illud, cuius est susceptiuum; ut si uini uinum. Quòd igitur impossibile sit in seipso aliquid esse primo, manifestum est. ¶ Quod autem Zeno dubitabat, quod, si locus est aliquid, in aliquo erit; soluere non est difficile. Nihil enim prohibet, in alio quidem esse primum locum; non tamen in illo, ut in loco; sed ut sanitas quidem in calidis, sicut habitus: calor autem in corpore, ut passio. quare non necesse est in infinitum abire. ¶ Illud autem manifestum, quòd, cũ uas nihil sit eius, quod in ipso est (aliud enim est primò, & quod inest, & id, in quo inest) nõ erit utique aut materia, aut forma locus; sed aliud: illius enim aliquid hæc sunt, quod inest, & materia, & forma. Te. 28. Te. 29.

EXPLANATIONES.

OMNINO] .i. uniuersaliter [pars speciei] ut animal, quod est pars speciei [secundum alterum] .i. secundum partem [partes] .s. ita dispositæ [& id in quo, & id quòd in hoc] .i. quòd una sit in quo est aliquid, & alia sit, quòd est in illa [sed hoc totum] .s. amphora, & uinum erunt in seipso, ut partes totius [primò] .i. aliquid esse in seipso primò [hæc] .s. animam, & superficiem [in hac] .i. in superficie [&] .s. sciendum est, quòd nec est idem id, in quo est aliquid primò, & quòd est in eo. [determinatorum] .i. superius, uel aliquo modo octo modorum [esse] .s. primò, & per se [contingit] .s. aliquid esse in seipso.

Summa, & diuisio in cap. 4.

MULTA præterea supponit ante definitionem loci.

loci.deinde declarat, qualis debeat esse eius definitio, & præmittit aliqua ad inuestigandam illam suppo- nit ergo quatuor, ubi dicit [primum censemus igitur lo cum esse] secundum [amplius primum locum] ter- tium suppositum [præterea neque] quartum [ad hæc autem omnem locum] circa Definitionem eius, quot sint consideranda, declarat his uerbis [oportet autem tentare] præmittit quatuor consideranda an te definitionem, & primum, quòd nunquam esset in- quisitio loci, si non esset motus, ubi ait [primum igi- tur considerasse oportet] secundum ib: [est autē quòd mouetur] tertium [quoniam autem dicimus esse in cœlo] quartum [cum igitur non diuisum sit]

Caput Quartum in quo narrantur propositiones pro- portionatæ, ex quibus deuenimus in co- gnitionem ipsius Loci.

Tc. 30. HAec igitur sint dubitata. Quid autem tan- dem sit Locus, hic vtique fiet manifestū. Accipiamus autē de ipso quæcunque videntur verè secundùm se inesse ipsi. Censemus igitur locum esse primùm quidem, quod continet il- lud, cuius locus est, & nihil ipsius rei esse. Am- plius primùm locum neque minorem esse, ne- que maiorem. Præterea, neque deficere uni- cuiq; neque separabilem esse. Ad hæc autem, omnem locum habere sursum, & deorsum, & ferri natura, & manere in proprijs locis vnum- quodque corporum: hoc autem facere, aut

Tc. 31. sursū, aut deorsū. ¶ Suppositis aūt his reliqua speculari decet. Oportet autem tētare cōsidera tionē sic facere, vt ipsū qd est reddatur, ut & q̄ dubitātur, soluātur, & quæ uidētur inesse loco insint. & amplius, ipsa difficultatis, & earū, quæ circa ipsum, dubitationum causa erit manife- sta:

sta: sic enim pulcherrimè demonstrabitur vnū quodque. ¶ Primum igitur considerare oportet, quod non quæreretur utique locus, si non motus aliquis secundùm locum esset: propterea enim & cœlum maximè in loco putamus esse; quia semper est in motu. Huius autem aliud quidem est latio, aliud verò augmentum, & decrementum: etenim in augmento, & decremento mutatur: & quod prius erat hic, iterum trāslatum est in maius, aut minus. Est autem quod mouetur, aliud quidem per se actu, aliud uerò per accidens. Eius autem, quod secundùm accidens, aliud quidem potest moueri per se, vt partes corporis, & in nauigio clauus: alia uerò non possunt, sed semper secundum accidens; vt albedo, & scientia: hæc enim sic mutantur secundum locum, quia id, in quo sunt, mutatur. ¶ Atq; dicimus esse in cœlo, ut in loco, quia in aere, hic autem in cœlo est, & in aere autem non omni, sed propter ultimum ipsius, & cōtinens, in aere esse dicimus: si enim totus aer sit locus: non æqualis erit vniuscuiusque locus, & unumquodque locatum, uidetur autem æqualis esse. talis autem est, primus, in quo est. ¶ Cum igitur non diuisum est, quod continet, sed continuum; non ut in loco dicitur esse in illo, sed ut pars in toto. cùm uerò diuisum est, & tangens; in primo quodam est ultimo continentis, quod neque pars est eius, quod in ipso est, neque maius spatio, sed æquale: in eodem enim sunt ultima se tangentium. Et, cum continuum sit; non in illo mouetur, sed cum illo: diuisum autem in illo. Et, siue moueatur continens, siue non; nihil minus. Amplius autem, cum non diuisum est; vt

Te. 32. Te. 33. Te. 34.

pars

pars in toto dicitur, ut in oculo acies, & in corpore manus: cum autem diuisum est; ut in cado aqua, aut in fictili vinum: manus enim cũ corpore mouetur, aqua autem in cado.

EXPLANATIONES.

REI]. s. locatorũ [primus]. i. in quo aliquid primo inest [maiorem] s. locato [quæ]. s. proprietates [huius]. s. motus [mutantur] i. accipiunt uel maiorem, uel minorem locum [possunt] s. moueri per se [ultimum]. s. ultimam extremitatem aeris, quæ cõtinet aliquem [sit locus]. i. sit locus alicuius, ut Socratis [primus] idest primò [non diuisum] scilicet à corpore contento [in eodem]. i. simul [continuum] idest continens continuum continenti [in illo] scilicet continente [diuisum]. i. si continens non sit continuum contineriti; tunc potest moueri in continente [dicitur] idest tunc dicitur esse in eo.

Summa, & diuisio in cap. 5.

LOCVM non esse neque materiam, neque formam, neque spatium demonstrat hoc quinto capite Arist. sed terminum immobilem corporis continẽtis. proponit ibi [horum autem quòd tria] deinde adducit duas rationes, unam probantem, quòd uideatur locus esse forma. quæ est [sed propterea quòd continet] aliam destruentem sic [sunt igitur] pòstea narrat similitudinem spatij cum loco sic [ex eo autẽ quòd] et improbat id esse locum duabus rationib. prima est [hoc autem non est] secunda [simul autem & locus] Materiam esse locum destruit, sed prius ostendit, cur materia uocetur locus, ubi inquit [& materia etiam uidebitur] deinde improbat sic [sed materia quidem] Remotis his tribus definit locum esse terminum corporis continentis, & hoc declarat

ybi

ubi ait [si igitur] deinde propriam differentiam loci asserit esse immobilitatem , ubi inquit [ut autem vas locus est] & iterum concludit ex præmissis definitionem loci completam sic [quia continentis terminus] & ultimò ostendit definitionem esse rectè assignatam sic [atque propter hoc medium cæli.]

Caput quintum, in quo traditur definitio Loci, & ex dictis propositionibus notificatur quid sit.

IAm igitur manifestum ex his, quid est locus ; Quatuor enim ferè sunt, quorum necesse est locum vnum aliquid esse: aut enim forma est, aut materia, aut spatium aliquod medium extremorum, aut extrema : si non est vllum spatium præter inexistentis corporis magnitudinem. Horum autem , quod tria non possit esse manifestum est. Sed, propterea quod continet; videtur Forma esse: in eodem enim sunt extrema continentis, & contenti . Sunt igitur vtraq; termini, sed non eiusdem : sed forma quidem rei, locus autem continentis corporis . ¶ Ex eo autem, quod mutatur sæpe, manente continente, contentum, & diuisum, vt ex vase aquæ; ipsum medium esse aliquod videtur Spatium, tanquam aliquid existens præter ipsum corpus translatum. Hoc autem non est, sed quoduis incidit corpus eorum, quæ transferuntur, ac tangere apta natura sunt. ¶ Si autem esset aliquod spatium aptum natura, ac manens in eodem loco; infinita vtique essent loca: translato enim aere, & aqua, idem facient partes omnes in toto, quod nunc tota aqua in vase. simul autem, & locus erit mutatus: quare erit loci & alius locus, & multa loca simul erunt . non est autem alius locus partis, in quo mouetur; cum totum

Te. 35.

Te. 36.

Te. 37.

vas transfertur, sed idem: in quo enim sunt, vicissim transferuntur aer, & aqua, aut partes aquæ; sed non in quo sunt, loco, qui pars est e-
Te. 38. ius loci, qui est locus totius cœli. ¶ Et Materia etiam videbitur vtique esse locus, si in quiescẽte aliquis consideret, & non separato, sed continuo. Vt enim si alteratur, est quippiam, quod nunc quidem album est, olim autem nigrum; & nunc quidem durum, olim autem molle: (quapropter dicimus esse aliquid materiam.) sic & locus per talem quãdam esse videtur imaginationem. Verùm illud quidem, quoniam quod erat aer, hoc nunc aqua est. locus verò; quoniam vbi nunc erat aer, hic nunc est aqua. Sed materia quidem, sicut dictum est in prio-
Te. 39. ribus, neque separabilis à re, neque continens est locus: autem ambo. ¶ Si igitur nihil horum trium locus est, neque forma, neq; materia, neque spatium semper aliquid existens alterũ præter spacium rei translatæ; necesse est locũ esse reliquum ex quatuor, continentis. s. Terminum corporis. dico autem contentum corpus, quod mobile est secundum lationem.
Te. 40. ¶ Videtur autem aliquid magnum esse, & difficile captu locus; tum quoniam esse materia videatur, atque forma: tum quoniam in ipso continentę quiescente fit translatio eius, quod fertur: posse enim videtur esse spatium medium aliud quippiam à motis magnitudinibus. Confert autem aliquid & aer, apparẽs incorporeus esse: videntur enim non solùm termini ipsius vasis esse locus; sed & quod intermedium est,
Te. 41. vt vacuum. ¶ Vt autem vas locus est, qui transferri potest; sic locus vas immobile. Quapropter, cum in eo, quod mouetur, quippiam mo

neatur, muteturq; id, quod intus eſt, vt in flumine nauis; vt vaſe magis, quã loco, vtitur continente. Vult autem immobilis eſſe locus: quocirca totus magis fluuius locus eſt; quia immobilis totus eſt. Quare continentis terminus immobilis, primus Locus eſt. ¶ Atq; propter hoc, Te. 42. medium cœli, & vltimum ad nos circularis lationis videtur eſſe, hoc quidem ſurſum : illud verò deorſum maximè omnibus propriè: quoniam illud quidem ſemper manet, circuli autem vltimum, ſimiliter ſe habens manet. Quare, cùm leue quidem ſit, quòd ſurſum fertur natura, graue verò, quod deorſum; qui verſus medium continet, terminus deorſum eſt, & ipſum medium : qui verò verſus vltimum ſurſum, & ipſum vltimum. & propter hoc videtur planum quoddam eſſe, & veluti vas locus, & continens. Amplius, ſimul cum ipſa re quodammodo etiam locus exiſtit: ſimul enim cum finito fines ſunt.

EXPLANATIONES.

EXTREMORVM] .i. inter extrema continentis [*aut extrema*] .i. autem quòd locus ſit extrema corporis continentis [*unaque*] .i. forma, & locus [*rei*] .ſ. cuius eſt forma [*medium*] .ſ. inter extremitates corporis continentis. [*hoc*] .i. quòd aliquid ſit ibi infra extremitates corporis continentis [*ſpacium*] .i. continens medium præter dimenſiones corporis continentis [*partis*] .i. rei contentæ [*in*] .ſ. aliquo uno ſubiecto [*quieſcente*] .ſ. ſecundum locum [*uerum*] .ſ. ad deſignandam materiam, uel ſubiectum dicimus [*eſſe*] .i. locum [*confert*] .ſ. ad credulitatem huius opinionis [*vult*] .i. de natura loci eſt [*primus.*] hoc dicit, ut excludat locum commu-

nem ; & designet proprium [hoc] .i. propterea quòd locus est continens immobile [medium cæli] .i. centrum [circularis lationis] .i. corporum circulariter motorum [uersus nos] .s. superficies orbis lunæ [hoc] .i. ultimum prædictum [illud] .i. medium [illud] .i. centrum, uel medium [mouet] .s. in eadem elongatione ad nos.

Summa, & diuisio in cap. 6.

QVONIAM corporum quædam sunt in loco per se, & quædam secundùm quid. Scribit Aris. quæ sint corpora, quæ per se sint in loco & quæ non, et hoc ubi ait [cui igitur corpori est aliquod] deinde quô ultima sphæra sit in loco, & hoc multis modis. primò, quòd est in loco per partes, ubi ait [quapropter etiam si a qua fuerit tale] secundò quomodo illæ partes in loco, ubi inquit [ut autem dictum est] tertiò ostendit quomodo, ex hoc sequatur totã sphæram esse in loco, dicens [atque aliæ quidem per se sunt] tandem concludit omnia esse in cælo, sicut in ultimo continente his uerbis [& propter hoc omnia in cælo sunt.]

Caput Sextum, quòd definitio assignata conueniat cunctis corporibus simplicibus mobilibus.

Tc. 43. CVi igitur corpori est aliquod corpus extra, continens ipsum, hoc in loco est: cui verò non, minimè, quocirca etiam, si aqua fuerit huiusmodi; partes quidem mouebũtur ipsius: continentur etiam à seinuicem. totum autem partim mouebitur, partim non: vt enim totum simul locum non mutat, circulariter autem mouebitur (partium enim hic locus est) & sursum quidem, & deorsum non, circulariter autem nonnulla, alia verò sursum, & deorsum, quæcunque habent densitatem, & raritatem.

tem. ¶ Vt autem dictum est, alia quidem sunt in Te. 44.
loco secundùm potẽtiam, alia verò secundùm actum. Quapropter, cum continuum quidem sit id, quod est similium partium, secundùm potentiam in loco partes sunt: cùm vero separatæ quidem sunt, tangunt autem se, vt aceruus, secundum actum. ¶ Atque alia quidem per se, Te. 45.
ut omne corpus aut secũdùm lationem, aut secundùm augmẽtum mobile, per se alicubi existit. Cœlum autem, sicut dictum est, non est alicubi totum, neque vllo in loco est; si quidem nullum corpus ipsum continet: in quo autem mouetur, hoc etiam locus est partibus: altera enim partium alteri adhærens est. Alia verò secundũ accidens, vt anima, & cęlũ: partes enim in loco quodammodo omnes sunt; in circulum enim continet alia aliam. idcirco mouetur quidem circulariter solùm, quod sursum est. Totũ autem nõ alicubi est: quod enim alicubi est, & ipsum aliquid est, & adhuc aliud aliquid esse oportet præter hoc, in quo sit, quod continet. præter autẽ vniuersum, ac totũ nihil extra est.
¶ Et propter hoc omnia in cœlo sunt: cœlum Te. 46.
enim ipsum totum fortasse est. Est autem locus non cœlum, sed cœli quiddam, vltimus scilicet & tangens mobile corpus terminus quiescens. & ob hoc terra quidem in aqua est, hęc verò in aere, hic autem in æthere, & æther in cœlo, cęlum autem non amplius in alio est.

EXPLANATIONES.

NON], est aliquid exterius [huiusmodi] scilicet quod non contineatur ab alio corpore, ut est vltima sphæra [alia] scilicet mutãtia locum secundùm totum [separata] idest partes separatæ [cœlum] idest

est ultima sphæra [partes] i. partes sphæræ ultimæ [in circulum] id est secundum circulationem [ultimus] .i. ultima superficies [æthere] id est in igne.

Summa, & diuisio in cap. 7.

EX data loci definitione quatuor rationes adductæ ab antiquis confutãtur, deinde adducitur ratio probãs corpus naturaliter ferri ad proprium locum, & alia assignans, cur corpora in proprio locis quiescant. proponit primum dicens [manifestum autem ex his] narrat rationes antiquorũ, & soluit ibi [neq; enim simul augmentari] corpus autem naturaliter ferri ad proprium locum demonstrat ibi [quòd enim consequenter est] cur autem quiescat his uerbis [etenim pars hac in toto.]

Caput Septimum, in quo soluuntur dubia circa esse Loci, & notificatur quòd per eius definitionem, ipsorum secundùm naturam mobilium causa haberi potest eorum motus, & quietis.

Te. 47. MAnifestum autem ex his, quòd & dubitationes omnes soluentur, si hoc modo dicebatur locus. Neque enim simul augmentari necesse est locum, neque puncti esse locum, neque duo corpora in eodem loco, neque spatium aliquod esse corporeum: corpus enim est medium loci quoduis, sed non spatium corporis. Et est locus alicubi, non autem vt in loco; sed vt terminus in terminato: non enim omne, quod est, in loco est; sed mobili corpus.

Te. 48. ¶ Et fertur igitur ad suum ipsius locum vnumquodq; rationabiliter: quod enim consequenter est, & tangit non vi, congeneum est. atque simul copulata adnata impossibilia sunt: quæ verò se tangunt, passiua, & actiua sunt adinuicem.

cem. manet igitur natura in proprio loco vnũquodq; non irrationabiliter: etenim pars hæc in toto loco, vt diuisibilis pars ad totum est: vt, cum aquæ moueat aliquis partem, aut aeris. ¶ Sic autem & aer se habet ad aquam: vt materia enim hoc, illud autem forma. aqua quidem materia aeris est, aer vero ueluti actus quidam illius: nam aqua potentia aer est, aer autem potentia aqua alio modo. Determinandum autem est de his posterius. sed propter temporis opportunitatem necesse fuit dixisse. immanifestè autem nunc dictum tunc erit manifestius. Si igitur idem est materia, & actus (est enim aqua ambo, sed hoc quidem potentia, illud vero actu) se habebit, utique vt pars quodammodo ad totum. qua propter & his tactus est. copulatio autem, cùm ambo actu vnum facta fuerunt. Et de loco quidem, & quòd est, & quid est, dictum est. Te. 49.

EXPLANATIONES.

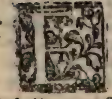
SIMVL] scilicet cum re locata [alicubi] scilicet vt in continente [in terminato] idest in re finita [non.n. omne] idest non enim necessarium est, quòd omne quod est sit in aliquo [&] scilicet si ponatur locus esse terminus continentis [congeneum] idest proximũ secundum naturam [adnata] idest cum continuãtur adinuicem [qua] scilicet distincta existentia [pars hæc] idest corpus contentum [illud .i. aer [de his] scilicet generatione aqua ex aere, & contrà [posterius] scilicet in libro de generatione [illud] idest aer [his] idest aeri, & aquę, cum sint duo corpora distincta.

Summa Secunda, in qua agit Arist. de Vacuo.

Summa, & diuisio in cap. I.

AD Philosophum naturalem spectat considerare de uacuo, & modum explicat quomodo, determinandum sit de illo, & denique recitat multas rationes tam naturales, quàm non naturales affirmantes, & negantes uacuum esse. proponit ibi [eodem autem modo] probat tali ratione [nanq; simile habet] Modum aut quo scribit his uerbis [incipere autem oportet] deinde in medium adducit rationem antiquorũ, qui negabãt uacuũ; tamen nõ arguebãt contra rõnem ponentiũ uacuũ esse. proponit sic [alij igitur monstrare] explanat hoc his uerbis [demõstra .n.] ponẽtes autem uacuum alij naturaliter sunt locuti, alij non naturaliter, proponit sic [sed affirmantes esse magis] & qui naturaliter, aliqui ponebant uacuum esse spatium à corporibus separatum, quorum ratio est ibi [quia motus secundum locum non erit] & aliqui esse in corporibus; & hoc confirmabant tribus rationibus, quarum prima est [quia uidentur aliqua cogi] secunda [amplius autem] tertia [testimonium autem & illud] antiquorum uerò Pythagoricorum opinionem de uacuo explicat [esse autem affirmauerunt.]

Caput Primum, quòd ad Naturalem spectet considerare de Vacuo, & quo ordine, negantiumq; atque asserentium Vacuum rationes.

Te. 50.
Odem autem modo existimandum est esse Physici cõsiderare & de Vacuo, si est, aut non, & quomodo est, aut quid est, sicut & de loco. nanque similem habet, & incredulitatem, & fidem per ea, quæ putantur. Vt lo

cum

tum enim quendam, & uas ipsum uacuum pónentes esse dicunt. uidetur autem plenum quidem esse; cum habet illam molem, cuius susceptiuum est; cum uero priuatum est, vacuum: tanquam idem quidem sit vacuum, & plenum, & locus: esse autem ipsis non idem est. ¶ Incipere autem oportet considerationem capientes, Te. 51 & ea, quæ dicunt, affirmãtes esse: & rursus quę dicunt non affirmantes esse, & tertiò cõmunes opiniones de ipsis. Alij igitur monstrare tentantes quod non est, non quod homines volũt dicere vacuum, hoc redarguunt: sed peccantes dicunt vt Anaxagoras, & qui hoc modo redarguunt; demõstrant enim, quod aliquis est aer, strictè ligantes utres, demonstrantesque, quòd fortis est aer, ac accipientes in Clepsydris. Alij autem homines volunt vacuum esse spatium, in quo nullum est corpus sensibile. ¶ Aestimantes autem omne, quod est, corpus esse, di- Te. 52 cunt, in quo omnino nihil est, illud esse vacuũ: propterea plenum aere, vacuum esse. Non igitur hoc oportet demonstrare, quòd est aliquid aer, sed quòd non est spatium aliud à corporibus, aut separabile, aut actu existens, quod diuidit omne corpus, vt sit non continuum, quemadmodum dicunt Democritus, & Leucippus, & alij multi Physiologorum: aut etiam si quid est extra uniuersum corpus, existens continuum. ¶ Hi igitur non secundùm propositum Te. 53. ad problema occurrunt: sed affirmantes esse, magis dicunt autem hoc quidem, quod motus secũdùm locum non utique erit. hic autem est latio, & augmentatio: non enim uidebitur utique motus esse, si non sit uacuum: plenũ enim nõ posse suscipere. si uerò suscipiat, sintq; duo

in

in eodem; continget utique, & quolibet simul esse corpora: differentiam enim, propter quam non utique erit quod dictum est, non est dicere. Si autem contingat hoc; & minimum suscipiet maximum: multa nanque parua ipsum magnum est. quare, si multa æqualia contingit in eodem esse; & multa inæqualia. ¶ Melissus igitur etiam ostendit, quòd uniuersum immobile sit ex his. si enim mouebitur; necesse est, inquit, esse uacuum. uacuum autem non est eorum, quæ sunt. ¶ Vno igitur modo demonstrāt, ꝙ aliquid est vacuum. Alio uerò, quia uidentur aliqua corpora cogi, ac constringi. ut & uinum dicunt cum utribus recipere dolia, tanquàm in ea, quæ insunt uacua, subeunte, quod densatur, corpore. Amplius autem, & augmentatio videtur fieri omnibus per vacuum; alimentum enim corpus esse; duo autem corpora impossibile simul esse. ¶ Testimonium autem, & illud de cinere faciunt, qui tantum aquæ recipit, quātum uas vacuum. Esse autem affirmauerunt, & Pythagorei vacuum, ipsumque cœlum ex infinito spiritu, ueluti respirans ingredi. Et hoc esse uacuum, quod distinguat naturas: tāquàm uacuum separatio quædam sit eorum, quę sunt consequēter, & distinctio: & hoc esse primùm in numeris: vacuum enim distinguere naturam ipsorum.

Te. 54. Te. 55. Te. 56.

EXPLANATIONES.

IDEM].s. subiecto, [esse].i. ratio [esse].s. uacuū [alij] scilicet tenentes uacuum esse [hoc] scilicet duo corpora esse in eodem loco [ex his].i. supposito hoc, scilicet quod motus non sit in pleno [aliquid] scilicet separatum. [naturas] idest res.

Sum-

Summa, & diuisio in cap.

MVLTA narrat Aristo. significata vacui ad cognoscendam veritatem an vacuum sit. deinde confutantur rationes productæ, quæ probabant uacuum esse. & cum significata uacui quædam sint communia, & quædam secundum Platonicos; communiora sunt, ubi ait [uidetur igitur uacuum] secundum Platonicos sic[alio autem modo,] & narrat propter quid antiqui posuerunt vacuum dicens,[& per eadẽ uenit enim motus] instantiam dat rationibus diuersimodè secundum earum diuersitatem. prima est[nulla autem necessitas] secunda [contingit autem & densari] tertia,[ut augmentari nõ solùm] ultima[omnino autem, & de aqua in cinerem.]

Caput Secundum, Nonnullarum opinionum Vacuum esse asserentium confutatio.

EX quibus igitur alij quidem dicunt esse, alij verò non dicunt, tot ferè, ac talia sunt. Vt autem sciamus, vtro se modo habeat, oportet accipere quid ipsum nomen significat. Videtur igitur Vacuum locus esse, in quo nihil est. huius autem causa est: quia omne quod est, corpus esse putant: omne autem corpus in loco esse: uacuum autem esse locum, in quo nullum est corpus: quare sicubi non est corpus, ibi uacuum esse. Corpus autem rursus omne putant esse tangibile: huiusmodi autem est, quod habet grauitatem, aut leuitatem: accidit ergo ex syllogismo hoc esse uacuum, in quo nõ est graue quicquam, aut leue. Hæc igitur, sicut diximus etiam prius, ex syllogismo accidũt. Inconueniens autem est, si punctum vacuum sit: oportet enim lo- Te. 57.

locum esse, in quo corporis sit spatium tangibi-
Te. 58. lis. ¶ Attamen uidetur dici uacuum uno quidẽ
modo non plenum sensibili corpore secundũ
tactum. sensibile autem est secundum tactum,
quod grauitatem habet, uel leuitatem. Quocir-
ca dubitauerit aliquis, quidnam dicent, si ha-
beat spatium colorem, aut sonum, utrum ua-
cuum, an nõ: An manifestum est, si corpus qui-
dem suscipiat tangibile; uacuum esse: si uerò
Te. 59. non; minime. ¶ Alio autem modo, in quo non
est hoc aliquid, neque substantia aliqua corpo
rea. Idcirco quidam dicunt uacuum esse corpo
ris materiam: qui quidem & locum hoc idẽ
dicentes, non rectè: materia enim separabilis
non est a corporibus: uacuum autem quærunt;
Te. 60. ut separabile. ¶ Quoniam autem de loco deter-
minatũ est, & uacuũ locũ necesse est esse, si sit,
priuatum corpore; locus autem & quomodo
est, & quomodo non est, dictum est manifestũ
est, quod sic quidem uacuum non est; aut sepa-
ratum, aut inseparabile: uacuum enim non cor
Te. 61. pus, sed corporis spatium esse uolunt ¶ Quapro
pter & uacuum uidetur aliquid esse; quia & lo
cus, & per eadem: uenit enim motus, qui secun
dum locum est, & ijs, qui locum dicunt esse ali
quid præter incidentia corpora, & ijs, qui va-
cuum: causam autem motus putant esse uacuũ
sic, vt in quo mouentur. hoc autem tale erit,
Te. 62. qualem locum dicunt quidam esse. ¶ Nulla au-
tem necessitas est, si motus est; esse vacuum. om
nino igitur omnis motionis, nequaquam. quo-
circa & Melissum latuit: alterari namque potest
plenum. Sed neque secundùm locum motum:
simul enim cedere sibi inuicem contingit, nul
lo existẽte spatio separato præter corpora mo-
ta.

ta. atque hoc manifestum est & in continuorũ reuolutionibus, ut & in ijs, quæ sunt humidorum. ¶ Contingit autem & densari non in vacuum, sed propterea, quòd ea, quæ insunt, excedunt, vt aqua collisa aerem, qui in est. Et augmentari, non solùm ingrediente aliquo, sed & alteratione; vt si ex aqua fiat aer. Omnino autẽ de augmentatione ratio, & de aqua in cinerem infusa, ipsa seipsam impedit: aut enim non augetur quodlibet, aut non corpore, aut contingit duo corpora in eodem esse. Dubitationem igitur communem volunt soluere, sed non vacuum demonstrant, quod est: aut totum corpus vacuum esse necessarium est; si penitus augetur, & augetur per vacuum. eadem autem ratio & in cinere est. Te. 63.

EXPLANATIONES.

[Alio modo].i. secundum usum Platonicorum [a corporibus] .i. à rebus [cedere] .s. corpora [reuolutionibus].i. generationibus [continuorum] .s. corporum [communem] .s. ponentibus uacuum, & non.

Summa, & diuisio in cap. 3.

CVM antiqui naturaliter de vacuo loquẽtes sint in duplici differentia, quidam ponentes uacuum esse separatum, & quidam corporibus inditum. probat octo rationibus uacuum non esse separatum. prima est [si.n. uniuscuiusq; simplicium] secunda [amplius si est aliquid] tertia [accidit autem dicentibus] quarta [primum igitur] quinta [amplius autem mouetur] sexta [amplius nullus utiq;] septima autem, & octaua sumuntur à motus velocitate, uel tarditate, quę aut sint in motu, ait [uidemus.n. idem pōdus] deinde

addit septimam rationem ex differentiæ medij ibi. [hoc igitur] cuius conclusionem ibi ponit [quia neque motum] quam probat argumento ad impossibile ibi [sin uacuum]. octauam ex parte mobilis, quę est [secundum autem eorum] ultimò epilogat. ubi ait [quod igitur se uacuum est.]

Caput Tertium, in quo destruitur sermo probantium Vacuum per motum, ex ipso motu.

Te. 64. QVòd igitur ea, ex quibus demonstrant vacuum esse, soluere facilè sit, manifestũ est. Quòd autem non est vacuum sic separatũ, vt quidam dicunt, dicamus rursum. Si enim est vniuscuiusque simplicium corporum latio aliqua natura, vt ignis quidem sursum, terræ autem deorsum, & ad medium; manifestum est, quòd vacuum non erit causa lationis. Cuius igitur causa erit vacuum? videtur enim esse causa motus secundùm locum. huius autem non est.

Te. 65. ¶ Amplius, si vacuum est aliquid, vt locus priuatus corpore; cùm est vacuum, quò mouebitur impositum in ipso corpus? non enim in omnem partem. Eadem autem ratio & ad eos, qui locum esse quid separatum putant, in quem id fertur, quod fertur. quomodo nãque fertur positum, aut manebit? Et de ipso sursum, & deorsum, & de vacuo conueniet eadem ratio merito: uacuum enim locum faciunt, qui esse dicũt. Et quonam modo inerit aut in loco], aut in vacuo? non enim contingit; cum totum quippiã corpus positum fuerit, ut in separato loco, ac permanente: pars enim, nisi seorsum ponatur, non erit in loco, sed in toto. Amplius, si neque

Te. 66. locus est; neque vacuum erit. ¶ Accidit autem dicentibus vacuum esse vt necessarium, si erit

motus,

motus, contrarium magis; si quis consideret non posse moueri quicquam, si sit vacuum: vt enim quidam propter simile dicunt terram, quiescere; sic & in uacuo necesse quiescere: non enim est, quò magis, aut minus mouebitur: quatenus enim uacuum est, non habet differentiam. ¶ Primum igitur, quoniam omnis motus, aut uiolentia, aut secundùm naturam fit: necesse est, si quidem sit uiolentus, esse & eum qui secundùm naturam: uiolentus enim præter naturam est: qui uerũ præter naturam est, posterior est eo, qui est secũdùm naturam. quare, si non est secundum naturam vnicuiq; naturalium corporum motus, neque aliorum erit motuum ullus. At uerò natura quidẽ quomodo erit; cum nulla sit differentia secundum uacuum, & infinitum? quatenus enim infinitũ est, nihil erit sursum, aut deorsùm, aut mediũ: quatenus uerò uacuum, nihil differẽs erit deorsum à sursum: vt enim nihil nulla est differentia, sic & non entis. uacuũ autem non ens quippiam, & priuatio uidetur esse. natura autem latio differens est. quare erunt quæ sunt natura differentia. Aut igitur non est natura usquam ulli latio: aut, si hoc est; non est vacuum. ¶ Amplius, nunc quidem mouentur proiecta, eo, qui impulit, non tangente, aut propter cõtrarij circum obsistentiam, sicut quidam dicunt, aut ex eo, quòd pellit pulsus aer motu ucelociori, quã sit pulsi latio, qua fertur in proprium locum. in vacuo autem nihil horum potest esse: neque.n. ferri erit, nisi ut quod uehitur. ¶ Amplius, nullus vtiq; poterit dicere propter quid, quod mouetur stabit alicubi. cur enim magis hic, quàm ibi? quare aut quiescit, aut in infinitum neces-

Te. 67.

Te. 68.

Te. 69.

se est ferri; nisi aliquid potentius impedierit.

Te. 70. ¶Amplius autem, nunc quidem in uacuo, quoniam cedit, ferri uidetur: in uacuo autem prorsus similiter tale est: quare in omnem fertur

Te. 71. partem. ¶Amplius autem & ex his manifestum est, quod dicitur. videmus enim idem pondus, atque corpus uelocius ferri propter duas causas, aut quia id differt, per quod, vt per aquam, aut terrã, aut aërem: aut, quia id differt, quod fertur, si alia sint eadem, propter excessum grauitatis, aut leuitatis. hoc igitur, per quod fertur causa est, quoniam impedit, maximè quidem si contrà fertur, minus autem & manens: magis autem id, quod non facilè diuiditur: tale autem est, quod crassius est. Id autem, in quo est, A. mouebitur, per B. eo, in quo C. tempore: per ipsum autem D cum sit subtilius eo, in quo E. si æqualis est longitudo ipsius B. cum ipso D. secundùm proportionem impedientis corporis. Sit enim B. quidem aqua. D. uerò aër quantò ergo subtilior est aër aqua, & minus corporeus, tanto citius A. per D. mouebitur, quàm per B. habeat ergo eandem rationem, secundùm quã distat aër ab aqua, velocitas ad velocitatem: quare, si in duplo subtilius est, in duplo tempore lineam, quæ est ipsum B transibit, quàm quæ est ipsum D & erit tempus, in quo est C. duplũ eius, in quo est E. atque semper quanto fuerit minus corporeum, minusq; impeditiuum, ac melius diuisibile id, per quod fertur, citius mouebitur. Vacuum autem nullam habet rationẽ, qua exceditur à corpore; sicut neque ipsum nihil ad numerum: Si enim quatuor excedunt tria vno, pluribus autem duo, & adhuc vnum pluribus, quàm duo, ipsum sanè nihil, non amplius

plius habent rationem, qua excedant: necesse enim est diuidi id, quod excedit, & in excessum & in id, quod exceditur. quare erunt ipsa quatuor, quot excedunt, & nihil. Quapropter neq; Linea punctū excedit; nisi componatur ex punctis. Similiter autem & uacuum ad plenum nullam possibile est habere rationem: quare neq; motum. ¶Sed, si per subtilissimum in tanto tempore tanto motu fertur per vacuum; omnem exuperat rationem. Sit enim F. vacuum, æquale autem magnitudine ipsis B, & D. Ipsum ergo A. si transibit, & mouebitur quidem in quodā tempore, eo scilicet, in quo est G. in minori autem quam in quo est E. & hanc habebit rationem vacuum ad plenum. sed in tanto tempore, quantum est, in quo est, G. ipsius D. A. transibit lineam K. transibit autem, si etiā sit quippiā subtilitate differens ab aere id, in quo est F. secundum hanc proportionem, quam habet tempus, in quo est. E. ad tēpus, in quo est C. Si. n. sit tanto subtilius corpus, in quo est F. ipso D. quāto exuperat E. ipsū G. ecōuerso trāsibit uelocitate, in tanto, quantum G. ipsum F. ipsum, in quo est A. si feratur. si ergo nullum sit corpus in ipso E. adhuc velocius. sed erat in ipso G. quare in æquali tempore trāsibit & quod plenum est, & uacuum: sed impossibile est. ¶Manifestū est igitur, quod, si erit aliquod tempus, in quo per vacuum quoduis feretur; accidet hoc impossibile: in æquali enim accipietur aliquid & quod plenum est transire, & uacuum: erit enim aliquod proportionale corpus alterum ad alterū, ut tempus ad tempus. Vt autem in summa dicam, manifesta est eius, quod euenit, causa: quia motus quidem omnis ad motum est pro-

Te. 72.

Te. 73.

portio: (in tempore enim est) temporis autem omnis est ad tempus, finitis vtrisque: vacui autem ad plenum non est.

Tc. 74. ¶Quatenus igitur differunt ea, per quæ feruntur, hæc contingunt: secundùm autem eorum, quæ feruntur, excessum, hęc. Videmus enim ea, quæ maiorem impetum habent aut grauitatis, aut leuitatis, si quò ad alia similiter se habeant figuris, citius ferri per æquale spatium, & secundùm rationem, quam habent magnitudines adinuicem. quare & per vacuum. Sed impossibile est. Propter quam enim causam ferentur velocius? in plenis enim ex necessitate: velocius enim diuidit fortitudine maius: aut enim figura diuidit, aut impetu, quem habet id, quod fertur, aut quod proiectum est. æquè velocia ergo omnia

Tc. 75. erunt sed impossibile est. ¶ Quòd igitur, si uacuum est, accidit contrarium illius, propter quod probant dicentes esse vacuum, ex dictis manifestum est. Hi igitur putant vacuum esse, si erit secundùm locum motus, separatum secundùm se. hoc autem idem est, ac si dicamus locum esse quid separatum. hoc autem, quòd impossibile sit, dictum est prius.

EXPLANATIONES.

SEPARATVM] .s. spatium [seorsum] scilicet ab ipso corpore [locus est] .s. eo modo, quo faciunt, ut sit spatiũ [propter simile] .i. propter similitudinem partium circunferentiæ vndiq; [mouebitur] scilicet ad vnam partem, uel aliam [differentiam] scilicet in suis partibus [differens est] idest requirit differentiam loci [corpus] scilicet graue [si alia sint eadem] idest cæteris paribus [deinde permanens] scilicet impedit si etiam quiescat [id autẽ] idest

idest sit corpus, quod mouetur A [B] scilicet sit spatium [C] scilicet sit tempus [impedientis] .s. medij [distat] scilicet secundùm subtilitatem [velocitas] scilicet motus [lineam] idest spatium [B] idest spatium aqua plenum [D] idest spatium plenum aere [vno] idest in uno [pluribus autem duo, & adhuc vnum pluribus quàm duo] .i. & adhuc in pluri excedunt duo & adhuc in pluri unum [quia] .s. non erit proportio inter motum, qui per uacuũ, & qui fit per plenum [per uacuum] scilicet si mouebitur [rationem] idest proportionem [proportio] scilicet secundùm velocitatem [est] idest habet proportionem ad tempus [magnitudines] scilicet mota [separatum] idest spatium habens dimensiones separa ær.

Summa, & diuisio in cap. 4.

NVNC ostendit Arist. uacuum non esse tribus rationibus sumptis ex parte ipsius vacui. proponit ibi [vt verò] prima ratio est [ut enim in aqua] secunda [amplius autem manifestum est] ultima [amplius oportet.]

Caput Quartum, ostendens uacuum non esse separatum quid à corporibus.

At verò per se considerantibus videbitur vti que dictum vacuum, per quàm verè vacuum. Vt enim in aqua si ponat aliquis cubũ; cedet tanta aqua, quantus cubus: sic & in aere, sed sensu immanifestum est. atque semper itaq; in omni corpore habenti translationem, in quo est aptum natura trãsferri, necesse est, nisi condensetur, cedere aut deorsum semper; si deorsum latio est, vt terræ; aut sursum; si ignis; aut ad vtraque, vt aer, siue quodcunque aliud sit impositum. In vacuo autem hoc qui- Te. 76.

Summa, & diuisio in cap. 5.

PROPONIT *vacuum esse in corporibus secundum opinionem antiquorum ibi [quod igitur non sit separatum] quam conclusionem probabant tali ratione, [si enim non est rarum] destruit talem sententiam quatuor rationibus. prima est [si verò non separabile] secunda [deinde causam motus] tertia [amplius autem] quarta [et insuper manifestum est] soluit præmissam rationem ostendendo triplici ratione quòd condensatio, & rarefactio fit sine vacuo, proponit ibi [nos autem dicimus] ratio prima [est autem & corporis materia] secunda [vt enim ex frigido fit calidum] tertia [est autem ipsum] finem facit ibi [ex dictis igitur.]*

Caput Quintum, quòd non sit vacuum corporibus inditum.

QVòd igitur non sit separatum vacuum, ex his manifestum est. Sunt autem quidam, qui per rarum, & densum putant manifestum esse, quòd est vacuum. Si enim non est rarum, & densum; neque coire, & densari possibile est. si verò hoc nō sit; aut omnino motus non erit, aut totum fluctuabit, vt dixit Xuthus, aut in æquale semper mutari aerem, & aquam oportebit. dico autem, vt, si ex aquæ cyatho factus est aer; simul ex æquali aere tantam aquã fieri, aut vacuum esse ex necessitate: coarctari enim, ac dilatari non aliter contingit. Te. 79.

¶ Si igitur rarum dicunt, multa vacua separata habens; manifestum est, quòd, si neq; vacuũ esse potest separabile; sicut neque locus habẽs spatium suiipsius, neque rarum sic. Te. 80.

Te. 81. ¶ Si verò non separabile, sed tamen inesse quid vacuum: minus quidem impossibile est. Accidit autem primùm quidem, non omnis motus causam esse vacuum; sed eius, qui sursum est: rarum enim leue; quapropter ignem rarum esse dicunt. Deinde causam motus non sic esse vacuum, vt in quo, sed vt vtres; ex eo, quia feruntur sursum, ferunt quod ipsis continuum est; sic vacuum sursum fert. Atqui qualiter possibile est esse lationem vacui, aut locum vacui? vacui enim est vacuum, ad quod fertur.

Te. 82. ¶ Amplius autem, quomodo in graui assignabunt ferri deorsum? Et insuper manifestū est, quod, si quantò rarius, & magis vacuum fuerit, sursum feretur; si omnino sit vacuum, velocissime vtique feretur. Fortasse autem & hoc impossibile est moueri ratio autem eadem: quoniam: vt & in vacuo immobilia sunt omnia; sic & vacuum quod immobile: incomparabiles n. sunt velocitates.

Te. 83. ¶ Quoniam autem vacuum quidem non dicimus esse, alia verò dubitata sunt verè; aut motus non erit. si non erit densitas, & raritas, aut fluctuabit cœlum, aut semper æqualis aqua ex aere erit, & aer ex aqua: manifestum enim est, quòd plus aeris ex aqua fit. Necesse est igitur, si non est constrictio, aut expulsum attiguum; vt vltimum fluctuet facere, aut alicubi alibi æquale mutari ex aere in aquam, vt tota moles totius æqualis sit, aut nihil moueri: semper enim re mutata hoc accidet, nisi circulariter moueatur. nō autem semper fit in circulum loci mutatio, sed & in rectum. hi igitur propter hæc vacuum aliquid esse dicerent.

Te. 84. ¶ Nos autem dicimus ex suppositis, quòd est materia vna contrariorum, calidi, & frigidi, & alia-

aliarum naturalium contrarietatum, & ex eo, quòd potentia est, id, quod est actu, fit. & nō separabilis quidem est materia, ipso aūt esse diuersa est, & vna est numero, si fortè fuerit coloris, & caliditatis, & frigiditatis. Est aūt & corporis materia. & magni, & parui eadem. manifestum aūt est: cùm.n. ex aqua factus est aer, eadem materia nō insuper accipiēs aliquid aliud facta est; sed quod erat potentia, actu facta est: atq; rursus aqua ex aere similiter, aliquādo quidem in magnitudinem ex paruitate, aliquādo verò in paruitatem ex magnitudine. similiter igitur si & aer, multus existens, in minori fiat mole, & ex minori maior, potentia existens fit materia vtraq;. Vt.n. ex frigido fit calidum, & ex calido frigidum, eadem, quia erat potentia, sic & ex calido magis calidum, nullo facto in materia calido, quod non erat calidum, quando minus erat calidum. Sicut neque maioris circuli circunferentia, & curuitas, si fiat minoris circuli, eadem cū sit, aut alia, in nullo facta est curuitas. quod erat non curuum, sed rectū: non.n. ex eo, quia intermittitur, ipsum minus, aut magis est. neq; est accipere flammæ magnitudinem aliquam, in qua & albedo, & caliditas non insit. sic igitur & prior calor posteriori, quare & magnitudo, & paruitas sensibilis molis, nō insuper accipiente aliquid materia, extēditur, sed quia potentia est materia vtriusq;. quare est idē densum, & rarū, & una materia ipsorū est. est autem ipsum quidem densum graue, rarum autem leue. ¶ Amplius. sicut circuli circunferentia, conducta in minus, non accepit aliud concauū, sed q̄ erat cōductum est: sic & ignis, quemcunq; aliquis accipiat, oīs causalis est, sic Te. 85.

& omne congregatione, & distinctione eiusdē materiei: duo enim sunt in vtroque, & denso, & raro: graue enim, & durum densa videntur esse, & contraria, leue inquam, & molle, rara. dissonant autem graue, & durum in plumbo,
Tc. 86. & ferro. ¶ Ex dictis igitur manifestum est, quòd neque disgregatum est vacuum, neq; simpliciter, neque in raro, neque potētia. nisi quis velit omnino vocare vacuum causam lationis. sic autem ipsius grauis, ac leuis materia, quatenus huiusmodi, erit vacuum: densum enim, & rarum secundùm hanc contrarietatem lationis factiua sunt, secundùm autem ipsum durū, & molle passionis, & impassibilitatis, & non lationis, sed alterationis magis. Et de vacuo quidem quomodo est, & quomodo non est, determinatum sit hoc modo.

EXPLANATIONES.

Est. s. in corporibus [coire] .i. subintrare adinuicem [non aliter] .s. si non esset vacuum [minus] .s. quam ponere vacuum separatum [in quo] .s. aliquid mouetur [vtres] .s. inflati [ferunt] .i. sursum [vacuum] .s. inditum corporibus [fert] .s. secum corpus in quo est [ratio] .s. probans in vacuo non esse possibilem motum [velocitates] .s. vacui ad plenum [alia] .s. ab antiquis [aut] .i. sequitur enim aut, quòd [ultimum] .i. corpus cæleste [suppositis] .s. in scientia naturali [ipso] .i. contrarijs [eadem] .s. numero [vtraque] scilicet paruum, & magnum [eadem fit] .i. eadem materia transmutatur [intermittitur] .i. subtrahitur aut additur [disgregatum] idest, spatium separatum [potētia] scilicet in corpore raro [contrarietatem] leuitatem. s. & grauitatem.

Sum-

Summa Tertia de Tempore.

Summa, & diuisio in cap. 1.

DISSERIT nunc Aris. de tempore. proponit dicens [primum autem bene se habet dubitasse de illo] deinde duas adducit rationes probantes tempus non esse, prima est [aliud. n. ipsius factum est] secunda [ad hac autem] postea inquirit, vtrum sit vnum nunc in toto tempore, necne, vbi ait [amplius autem ipsum nūc] vnam ponit rationem probantem non esse aliud, & aliud nunc sic [si enim semper alterum, & alterum,] & duas demonstrantes non posse esse vnum, & idem. prima est [at verò neque semper] secunda [amplius si simul.]

Caput Primum, in quo dubitat, an Tempus sit, uel ne.

COnsequens autem est ad ea, quæ dicta sunt, aggredi de Tempore. Primùm autem bene se habet dubitasse de ipso, & per exteras rationes, vtrum sit eorum, quæ sunt, an eorum, quæ non sunt, deinde quæ sit natura ipsius. ¶ Quòd igitur omnino nō sit, aut vix, & obscurè, ex hisce aliquis suspicabitur. Aliud enim ipsius factum est, & non est, aliud uerò futurum est, & nondum est. ex his autem & infinitum, & quod semper accipitur, tempus componitur. quod autem ex iis, quæ non sunt, componitur, fieri non posse videtur, vt possideat aliquando substantiam. ¶ Ad hæc autem omnis rei partibilis, si quidem sit, necesse est, quando est, aut quasdam, aut omnes partes esse: temporis aūt aliæ fuerunt, aliæ verò futuræ sunt: nulla aūt est, cū sit diuisibile. ipsum

Te. 87.
Te. 88.
Te. 89.

ſum autem nunc non eſt pars: nam & menſurat pars. & componi oportet totũ ex partibus: tempus autem non uidetur componi ex ipſis

Te. 90 Nunc. ¶ Amplius autem & ipſum Nunc, quod videtur diſtinguere prçteritum, & futurum, utrum unum, & idem ſemper permaneat, an aliud ſit, & aliud, non facile eſt uidere. Si enim ſemper alterum, & alterum eſt: nulla autem eſt earum, quæ ſunt in tempore, alia, & alia pars ſimul, quæ non continet, alia vero continetur, vt minus tempus ſub maiore: ipſum autem Nunc, quod non eſt, prius autem fuit, neceſſe eſt corruptũ eſſe aliquando: & ipſa Nunc ſimul quidem inter ſe non erunt. corruptum autem eſſe neceſſe eſt ſemper prius. In ſeipſo igitur corruptum eſſe impoſſibile eſt, ex eo, quia tunc eſt. in alio autem Nunc corrumpi ipſum prius Nunc nõ contingit. ſic enim impoſſibile eſt cõtigua eſſe adinuicem ipſa Nunc, ut punctum cum puncto Si igitur in eo, quod eſt conſequenter, non corruptum eſt, ſed in alio; in medijs Nunc, quæ ſunt infinita ſimul erit;

Te. 91. hoc autem impoſſibile eſt. ¶ At vero neque ſemper idem permanere poſſibile eſt: nullius enim diuiſibilis finiti vnus terminus eſt: neque ſi ad vnum ſit continuum, neque ſi ad plura. ipſum autem Nunc terminus eſt, & tempus eſt accipere finitum. ¶ Amplius, ſi ſimul eſſe ſecundùm

Te. 92. tempus, & neque prius, neque poſterius, in eodem eſſe, & in ipſo Nunc ſit, & ſi quç prius, aut poſterius in hoccine Nunc ſunt; ſimul vtique erunt, quæ ante decies mille nos facta fuerunt annos cùm ijs, quæ fiunt hodie, & neque prius, neque poſterius vllum aliud alio.

EXPLANATIONES.

[ALIVD] idest una pars temporis [est]. s. actu [mansurat] scilicet totum [maneat] scilicet in toto tempore [prius] idest prius nunc [non corruptum est] idest prius nunc non est corruptum [hoc] idest esse aliud, & aliud nunc [ad unum] idest secundùm unam dimensionem [terminus] scilicet temporis.

Summa, & diuisio in cap. 2.

MOTVS definitionem ab antiquis traditam malam esse asserit; quidam enim tempus esse dixerunt motum cœli, & quidam ipsam sphæram cœlestem. & quamuis tempus non sit motus, illud tamen non esse sine motu ratiocinatur. secatur ergo in duas partes hoc caput, in prima improbãtur opiniones antiquorum. in secunda inquirit, quomodo se habeat tempus ad motum. opiniones antiquorum proponit ibi [nam quidam uniuersi] destruit primam scilicet tempus esse motum cœli dupliciter. primò [atque circulationis etiam pars] secundò [amplius si plures [secundam ibi impugnat [uniuersi autem sphæra] Tempus non esse motum duabus rationibus probat, proponit ibi [quoniam autem uidetur] prima ratio est [uniuscuiusq; mutatio] secunda [amplius mutatio] & non esse sine motu tempus probat sic [ut uerò neque sine mutatione.]

Caput Secundum, in quo quæritur, quid sit Tempus: probaturq; ipsum non esse motum.

DE ijs igitur, quæ insunt ipsi, tot sint dubitata. Quid autem est tempus, & quæ ipsius Te. 93. natura, similiter & ex traditis immanifestũ est, & ex ijs quæ fuimus percurrentes prius. Nam qui-

quidam vniuersi esse motum dicunt: Alij sphæram ipsam. Atqui circunlationis etiam pars tẽpus quoddam est, circunlatio verò non: pars enim circunlationis est quod acceptum est, sed non circunlatio. Amplius autem, si plures essent cęli; similiter vtiq; esset tempus cuiuslibet ipsorum motus. quare multa tempora simul.

Te. 94. ¶ Vniuersi autem sphæra visa est quidem dicentibus esse tempus: quia & in tempore omnia sunt, & in ipsa vniuersi sphæra. Est autem stultius quod dictum est, quàm vt de eo impos-

Te. 95. sibilia consideremus. ¶ Quoniam autem videtur maximè motus esse, ac mutatio quædam tempus, hoc considerandum erit. Vniuscuiusque igitur mutatio, & motus in ipso, quod mutatur, est solũ, aut vbi est ipsum, quod mouetur, & mutatur: tempus autem similiter,

Te. 96. & vbique, & apud omnia est. ¶ Amplius autem mutatio quidem omnis velocior, aut tardior est, tempus autem non est: tardum enim, & velox tempore definiuntur: Velox enim est, quod in pauco multum mouetur: Tardum autem, quod in multo parum. tempus autem non definitur tempore, neque quo quantum quid est,

Te. 97. neque quo quale. ¶ Quod igitur non est motus manifestum est. nihil autem referat nobis dicere in præsentia motum, aut mutationem. At vero neque sine mutatione: cum enim ipsi nihil mutamur secundùm intelligentiam, aut latet nos mutari; non videtur nobis fuisse tempus: sicuti neque ijs, qui in Sardo fabulosè dicuntur dormire apud Heroas, cum fuerint experrecti: copulant enim primum Nunc posteriori Nunc, & faciunt vnum, remouentes propter insensibilitatem medium. Vt igitur, si non

esset

esset alterum Nunc, sed vnum & idem; non esset tempus: sic, & quando latet alterum esse; nõ videtur quod medium est esse tempus. Si igitur opinari non esse tempus, tunc accidit nobis, cũ non definimus vllam mutationem, sed in vno, & indiuisibili videtur anima manere: cùm aũt senserimus, ac definiuerimus; tunc dicimus factum fuisse tempus: manifestum est, quod non est sine motu, ac mutatione tempus.

EXPLANATIONES.

Traditis]. s. ab antiquis [vniuersi] idest cęli. [non] scilicet est pars circulationis [ubi] scilicet in loco [quantum] idest secundum suam quantitatem [neque] scilicet est tempus [alterum] scilicet nunc [definiuerimus] idest numeramus motum, vel mutationem.

Summa, & diuisio in cap. 3.

DIVIDITVR hoc caput in duas partes, in prima definitur tempus, in secunda probat definitionem esse perfectam, quòd tempus sit aliquid motus sic probat [simul enim motum sentimus] quòd tempus sequatur motum secundum prius, & posterius, [vt verò tempus cognoscimus,] sed prius ostendit quomodo in motu inueniatur prius, & posterius, & se habeant ad motum, vbi inquit [quoniam autem quod mouetur] nunc definitur, quid sit tempus, ubi ait [determinamus autem] deinde deducit duas rationes manifestantes definitionem. prima ibi [signum autem] secunda [quoniam vt numerus est duplex.]

Caput

Caput Tertium, ostendens Tempus, quamuis non sit motus, non tamen esse sine motu, & declarans quid sit ipsius motus: vbi datur etiam ipsius temporis definitio.

Te. 98. QVòd igitur neque motus, neque sine motu tempus est, manifestum est. Accipiendum est autem, quoniam quærimus quid est tempus, hinc incipientibus quidnam ipsius motus sit: simul enim motum sentimus, & tempus. Etenim, si sint tenebræ, & nihil per corpus patiamur, motus autem quidam in anima insit; confestim simul videtur quoddã factũ fuisse & tẽpus. at verò, & cũ tempus videtur fuisse aliquod; simul & motus quidam fuisse videtur. quare aut motus, aut motus aliquid est tẽpus. cum igitur non sit motus; necesse est motus ali

Te. 99. quid esse ipsum. ¶ Quoniã autẽ quod mouetur, mouetur ex quodã in quoddam, & omnis magnitudo cõtinua ẽ; sequitur magnitudinẽ motus: quia enim magnitudo continua est: & motus est continuus: quia verò motus, & tempus: quantus enim motus est, tãtum & tempus semper videtur fuisse. Prius autem, & Posterius in loco primum sunt, hic quidem positione. Quoniam autem in magnitudine est Prius, & Posterius; necesse est & in motu esse Prius, & Posterius proportionaliter ijs, quæ sunt ibi. At verò & in tempore est Prius: & Posterius; propterea quòd alterum sequitur semper alterum ipsorum. Est autem Prius, & Posterius ipsorum in motu. id quidem, quod est, motus est, esse tamẽ

T. 100. ipsi alterum; & non motus. ¶ At verò & tempus quidem cognoscimus; cum definiuerimus motum, Prius, ac Posterius definientes: atque tunc

dici-

dicimus fuisse tempus;quando prioris,& Posterioris in motu sensum ceperimus. determinamus autem aliud,& aliud existimando ipsa, & medium quippiam inter ipsa alterum:cũ enim extrema altera à medio intellexerimus, duoq; dixerit anima,ipsa Nunc, hoc quidem Prius,illud verò Posterius:tunc & hoc dicimus esse tẽpus:quod enim determinatur ab ipsis Nunc tẽpus esse videtur,& supponatur. ¶ Quando igitur tanquam vnum ipsum Nunc sentimus, & nõ aut vt Prius,& Posterius in motu aut vt idẽ quidem,nõ autem Prioris,& Posterioris cuiusdam; nõ videtur tempus factum fuisse vllum: quoniã neq; motus.cũ autẽ Prius, & Posterius est.tũc dicimus tempus hoc enim est Tempus, numerus motus secũdũ Prius,& Posterius. Nõ ergo motus tempus est:sed quatenus numerũ habet motus. ¶Signum autem est;plus enim, & minus discernimus numero:motum autem plurem,& minorem tempore. Numerus itaq; quidam tempus est.Quoniam autem numerus est duplex(etenim quod numeratur,ac numerabile numerũ dicimus: & quo numeramus:) tempus autem est quòd numeratur,& non quo numeramus. est autem alterum,quo numeramus,& quod numeratur. T.101. T.102.

EXPLANATIONES.

NIHIL] idest aliquam alterationem [motus] scilicet secũdum cogitationem, uel successionem imaginationum [motus] scilicet est continuus [in loco] scilicet vel magnitudine [iis,quæ sunt ibi] scilicet in magnitudine, & loco [ipsorum] .s.temporis, & motus [aliud] .s.nunc [& non] .s.discernimus [idem] .s.nunc [numeratur] .s.actu [&] scilicet alius.

Sum-

Summa, & diuisio in capit. 4.

NVNC ipsum quomodo idem, vel non idem sit in toto tempore, & quo pacto respiciat tempus, continuet, vel distinguat hoc cap. narrat. Nunc quodammodo esse idem, & non idem proponit sic, [tempus autem simul omne] quomodo sit ait [ipsum autem nunc] probat hanc expositionem, vbi inquit [sequitur enim, vt dictum est] postea tres assignat rationes: prima eius, quod dicitur, quòd nihil est temporis nisi nunc, vbi ait [manifestum est autem] secunda eius, quòd dicitur, [nunc diuidit, & continuat temporis partes] proponit his uerbis [continuum tempus est ipso] probat dupliciter, primò sic [sequitur autem hoc] secundò, vbi ait [sequitur & hoc punctum] vltima ratio est eius, quod dicitur, quòd nunc non est pars temporis, quæ est [& insuper manifestũ est.

Caput Quartum. Quam rationem habeat ipsum Nunc ad ipsum tempus.

T. 103. ET, vt motus semper alius est, & alius; sic & tempus. Tempus autem simul omne idem est: nam ipsum Nunc idem est, secundum id,
T. 104. quod est: esse autem ipsi alterum est. ¶ Ipsum autem Nunc tempus metitur, quatenus prius est, atque posterius. Ipsum autem Nunc est quidem, vt idem, est verò, vt non idem: quatenus .n. in alio, & alio est, diuersum est (hoc aũt erat ipsi Nunc) quatenus verò est id, quod est, ipsum nunc, idem est: sequitur enim (vt dictum est) magnitudinem motus: hunc autem tẽpus, vt diximus. & similiter igitur punctum id quod fertur, quo motum cognoscimus, & prius in ipso, & posterius. hoc autem secundùm id quidẽ, quod est, idem est: punctum enim aut lapis,

aut aliquid eiusmodi est, ratione autem aliud est. sicut Sophistæ accipiunt diuersum Coriscũ in Lycio esse, & Coriscum in foro. & hoc igitur, ex eo, quia alibi, & alibi est, diuersum est. Ipsum autem Nunc sequitur id, quod fertur, vt tempus motum: eo enim quod fertur, cognoscimus prius, & posterius in motu. quatenus autem numerabile est prius, & posterius, ipsum Nunc est. Quare & in his id quidem quod est, Nunc, est idem: prius enim, aut posterius est, quod in motu est, ipsum autem esse alterum: quatenus enim numerabile est prius, & posterius, ipsum Nunc est. & notũ maxime hoc est: etenim motus est per id, quod mouetur, & latio per id, quod fertur: hoc aliquid enim est id, quod fertur, motus autem non. Est igitur ut idem ipsum Nunc dictum semper: est autem vt non idem: etenim similiter & quod fertur.

¶ Manifestum est autem, ꝙ si tempus non sit: ipsum Nunc non erit: & si ipsum Nunc nõ sit, tempus non erit. Vt enim simul sunt, id, quod fertur, & latio: sic & numerus eius, quod fertur, & lationis: tempus enim est lationis numerus, ipsum autem nunc est vt quod fertur, vt unitas numeri. & continuum tempus est ipso Nunc: & diuiditur secundum ipsum Nunc. sequitur autem hoc lationẽ, & id, quod fertur: etenim motus, & latio vna est ipso, quod fertur: quia vnum, & non secundum id, quod est (etenim deficeret) sed ratione, & distinguit priorem, & posteriorem motum hoc. Sequitur autem & hoc quodammodo punctum: etenim punctum & continuat longitudinem, & disterminat: est enim huius quidem principium; illius vero finis. ¶ Sed, cum quidem accipiat T. 106.

T. 105.

aliquis, tanquam duobus vtens vno; necesse est stare, si erit principium, & finis idem punctus. ipsum autem Nunc, ex eo, quia mouetur id, quod fertur, semper alterum est. Quare tẽpus numerus est, non vt ipsius puncti, quia & principium, & finis est; sed vt vltima ipsius lineæ magis, & non vt partes propter id, quod dictũ
T. 107. est. medio enim puncto, tanquam duobus, vtetur. quare, vt quiescat, accidet.¶ Et insup manifestũ est, ꝙ neq; pars est ipsum Nũc tẽporis, neq; diuisio motus, sicut neq; puncta ipsius lineę: lineæ enim duæ partes vnius sunt. Quatenus igitur terminus est ipsum Nũc, nõ est tempus, sed accidit: quatenus verò numerat, numerus: termini.n.illiꝰ solũ sunt, cuius sũt termini. numerꝰ aũt horũ equorũ, denarius, s. & alibi ẽ.

EXPLANATIONES.

ALTERVM] *.s. secundũ prius, & posterius* [*est*] *.i. secũdũ successionẽ tẽporis* [*est id quod est*] *.i. consideratur in se* [*hunc*] *.s. motum* [*diuersum*] *.s. ratione* [*eo quod fertur*] *.i. in mobile* [*hoc*] *.i. nunc* [*aliquid*] *.s. aliquid per se stans* [*continuum ipso nunc*] *.s. continuatur cum ipso nunc* [*longitudinem*] *.i. lineam* [*huius*] *.s. partis* [*vno*] *.s. puncto* [*duobus*] *.s. principio, & fine* [*accipit*] *duo nunc.*

Summa, & diuisio in cap. 5.

TEMPVS esse numerum ostendit, & nonnullorum etiam de ipso dictorum rationes redduntur. numerum esse declarat dicens [*quòd igitur tempus*] *deinde quatuor considerat circa tẽpus, primo quomodo in tempore inueniatur minimum. & hoc ibi* [*minimus autem numerus*] *secundò assignat rationem, quia tempus dicitur longum, & paruum, & breue,*

&

& longum, quæ est [quatenus enim continuum] tertiò quomodo sit idem, & quo pactò, declarat his verbis [& idem etiam vbique simul] quartò ostendit, q. sicut motum cognoscimus tempore, ita & tempus motu, & hoc dupliciter, primò sic [non solùm autem motum] secundo ibi [& hoc rationabiliter.

Caput Quintum. Quis Numerus sit, qui in definitione temporis accipitur: ex quo nonnullorum in ipso tempore redditur causa.

QVòd igitur tempus numerus motus est secundum prius, & posterius, & continuũ (nam continui est) manifestum est. Minimus autem numerus, quidam simpliciter quidẽ est, vt dualitas. quidam autem numerus est quidẽ vt est, est autem vt non est. Vt lineæ minimus multitudine quidem est duæ, aut vna, magnitudine autem non est minimus: semper enim diuiditur omnis linea. Quare similiter & tempus; minimum enim secundùm numerum est vnum, aut duo, secundùm autem magnitudinẽ non est. ¶ Manifestum autem est, & propter quid velox quidem, & tardum nõ dicitur multum sed, & paucum, & longum, & breue. quatenus enim continuum est, longum, & breue dicitur: quatenus autem numerus, multum, & paucum. velox autem, & tardum non est: non enim numerus, quo numeramus, velox, & tardus vllus. ¶ Et idem etiam vbique simul est. Prius autem, & Posterius nõ idem: quia & mutatio præsens quidem vna est: facta verò, & futura altera. Tempus autem numerus est, non quo numeramus, sed qui numeratur. hoc autem accidit secundum prius, & posterius semper alterum: Ipsa enim Nunc altera sunt. Est T. 108. T. 109. T. 110.

autem numerus, vnus quidem & idem cẽtum equorum, & centum hominum: quorum autẽ numerus eſt, altera ſunt, equi.ſ.ab hominibus.

T. 111. ¶ Amplius autem, vt contingit motũ eſſe eundem, & vnum iterum, & iterum; ſic & tempus contingit, vt annum, aut ver, aut autumnum.

T. 112. ¶ Non ſolùm autem motũ tempore metimur; ſed & motu tempus: propterea quòd à ſe inuicem definiũtur. tempus enim definit motum; cum ſit numerus ipſius: motum autem tẽpus. & dicimus multum, aut paucum tempus, motu metientes: ſicuti numerabili numerum, vt equo vno equorum numerum: numero enim equorum multitudinem cognoſcimus: rurſus autem in vno equo ipſum equorum numerũ. ſimiliter autem & in tempore, & motu: tempore enim motum, motu autem tempus menſuramus.

T. 113. ¶ Et hoc rationabiliter accidit. Sequitur enim magnitudinem motus, motum autẽ tempus, ex eo quia quanta, & continua & diſcreta ſunt: propterea enim quòd magnitudo eſt huiuſmodi, motus hæc patitur: propter autem motum tempus. Atque menſuramus & magnitudinem motu, & motum magnitudine: multam enim dicimus eſſe viam; ſi ambulatio multa eſt: & hanc multam; ſi via multa ſit: & tempus; ſi motus: & motum; ſi tempus.

EXPLANATIONES.

CONTINVI nãq;].ſ.eſt numerus motus, qui eſt cõtinuus [ſic].i.minimum [vnum, aut duo] vt puta vnum annum, aut duos annos [numerus].ſ. ſimpliciter [quorum autem numerus eſt].ſ. ſed numerus eſt alius [vnum].ſ.ſpeciẽ [motus hæc patitur].i.inueniuntur hæc in motu.

Sum-

Summa, & diuisio in cap. 6.

DECLARAT quid sit esse in tempore, quæ sint in tempore, & quæ non, & tempus quiescentia, & mouentia mensurare. diuiditur igitur hoc caput in duas partes, in prima comparatur tempus ad motum, secundò ad alia, quæ sunt in tempore: quomodo motus mensuretur à tēpore, vel sit in eo, declarat ibi [quoniam autem tempus] circa secundum tria considerat, primò quo pacto se habeat ad alia, & hoc ibi [manifestum est quod] secundò quòd non omnia entia sunt in tempore. & duo asserit, primò proponit ea, ex quibus procedit ad propositum ostendendum; proponit sic [quoniam autem est] secundò concludit propositum dicens [quia manifestum est] ostendit quiescentia esse in tempore, vbi ait [quoniam autem tempus] & declarat quid mobile, & quiescens mensuretur à tempore ibi [mensurabit autem tempus] Tertiò narrat, ꝙ non omnia non entia sunt in tempore, & hoc dicens [manifestū est igitur] & probat, ibi [si mensura quidem] denique repetit, quæ propriè sint in tempore, & quæ non, vbi ait [quacunque igitur corruptibilia.

Caput Sextum. Quid sit in Tempore esse. Quæ sint ea, quæ sunt in Tempore, & quæ non sunt in tempore, Tempusq́; vt motum, ita & quietem mensurare.

QVoniam autem tempus est mensura motus, ipsiusque moueri, metitur autem hoc motum determinando quendam motum, qui mensurabit totum; sicut & longitudinem cubitus, determinando aliquam magnitudinē, quæ remetietur totam, & est motui in tempore esse, mensurari tempore, & ipsum, & esse ipsius T. 114.

simul enim & motum, & esse motus mẽsurat: & hoc est ipsi in tempore esse, mẽsurari ipsius
T. 115. esse. ¶ Manifestum est, quòd & alijs hoc est ipsum in tempore esse, mensurari ipsorum esse à tempore: In tempore enim esse duorũ est alterum: vnum quidem esse tunc, quando tempus est: alterum autem, vt quædam dicimus, ꝙ in numero sunt. hoc autẽ significat, aut vt partem numeri, & passionem, & omnino quòd numeri aliquid est, aut quòd est ipsius numerus. Quoniam autem numerus tempus est, ipsum quidem Nunc, & Prius, & quæcunq; sunt huiusmodi sic in tempore sunt, vt in numero vnitas, & impar, & par: hęc enim numeri aliquid, illa verò temporis aliquid sunt. Res autem, vt in numero, ita in tempore sunt. si autẽ hoc est; continentur à numero, sicut & ea, quæ sunt in
T. 116. loco, à loco. ¶Manifestum autem est, & quòd non est in tempore esse, esse quando tẽpus est; sicut neque in motu esse, neque in loco, quãdo motus, & locus est: Si enim erit id, quod est in aliquo: sic omnes res in quolibet erunt, & cœlum in milio: quando enim milium est, & cœlum est. sed hoc quidem accidit, illud autẽ necesse est consequi, & ei, quod est in tempore, esse quoddam tempus, quando & illud est, & ei,
T. 117. quod est in motu, esse tunc motum. ¶Quoniam autem est, ut in numero, esse in tempore; accipietur aliquod maius tempus omni eo, quod est in tempore. Quapropter necesse est omnia ea, quæ in tempore sunt, contineri à tempore, sicut & alia, quæcunque in aliquo sunt: vt ea, quæ in loco sunt, à loco. Et pati etiam aliquid à tempore, sicut & dicere consueuimus, quòd tabefacit tempus, & senescunt omnia tempo-

re, & obliuiscuntur propter tempus; sed non didicit, nec nouum factum est, nec pulchrũ: corruptionis enim causa per se magis est tempus: numerus enim ipsius motus est: motus autem expellit id, quod inest. Quare manifestum est, ꝙ ea, quæ semper sunt, quatenus semper sunt, non sunt in tempore: non enim continentur à tempore, neque mensuratur esse ipsorum à tẽpore. Signum autem huius est, quod neque patiuntur quicquam à tempore, tanquam nõ existentia in tempore. ¶ Quoniam autem tempus mensura motus est; erit & quietis mensura secundum accidens: omnis enim quies in tempore est: non enim, vt quod est in motu, necesse est moueri; sic & quod in tempore: nõ enim tempus motus, sed numerus motus. in numero autem motus potest esse, & quiescens: nõ enim omne immobile quiescit, sed priuatum motu, aptum autem natura moueri; sicut dictum est in prioribus. Esse autem in numero est esse quendam numerum rei; & mensurari esse ipsius numero, in quo est: quare, si est in tẽpore, à tempore. Mensurabit autem tempus id, quod mouetur, & quod quiescit, quatenus hoc quidem mouetur, illud vero quiescit: motũ. n. ipsorum mensurabit, & quietem, vt quanta quædam. ¶ Quare quod mouetur, non simpliciter erit mensurabile à tempore, quatenus quãtum quoddam, sed quatenus motus ipsius quantus est. Quare quæcunque neque mouentur, neq; quiescunt, non sunt in tempore: esse enim in tempore est mensurari tempore: tempus autẽ motus, & quietis mensura est. ¶ Manifestum igitur est, quod neque omne, quod nõ est, erit in tempore, vt quæcunque non possunt aliter

T. 118. T. 119. T. 120.

eſſe, vt diametrum eſſe lateri commenſurabilẽ: omnino enim, ſi menſura quidem eſt motus tẽpus per ſe, aliorum autem ſecundùm accidens; manifeſtum eſt, quòd quorum eſſe menſurat, his omnibus erit eſſe in quiete, aut motu. Quęcunque igitur corruptibilia, & generabilia sũt, & omnino quæ aliquando quidem ſunt, aliquãdo verò non, neceſſe eſt in tempore eſſe: eſt.n. tempus quoddam maius, quod excedet eſſe ipſorum, & id quod menſurat ſubſtantiam. Eorũ autem, quæ non ſunt, quæcunque quidem cõtinet tempus, alia quidem erant, vt Homerus aliquando erat: alia verò erunt, vt futurorum aliquid, quæ tempus vtrauis continet. & ſi ambo; vtraque & erant, & erunt. Quæ autẽ haudquaquam continet; neque erant, neque ſunt, neque erunt. ſunt autem huiuſmodi eorũ, quæ non ſunt, quorum oppoſita ſunt ſemper: vt incommenſurabilem eſſe diametrum ſemper eſt: & non erit hoc in tempore: neque ergo cõmenſurabilem eſſe. quapropter ſemper nõ eſt; quoniam contrarium eſt ei, quod ſemper eſt. Quorum autem contrarium non ſemper eſt, hæc poſſunt & eſſe, & non eſſe, & eſt generatio, & corruptio ipſorum.

EXPLANATIONES.

IPSIVS moueri] .ſ. *durationẽ motus* [*quendã motum*] .i. *vnam partem motus* [*& longitudinem*] .ſ. *totam, vt palmi* [*eſſe ipſius*] i. *ſecundùm ſuam durationem* [*duorum eſt alterum*] .i. *dup. poteſt intelligi* [*aut*] .ſ. *ſunt in ipſo numero* [*paſsionem*] .ſ. *numeri vt par, & impar* [*hoc*] .ſ. *vnum eſſe cum altero* [*illud*] .ſ. *in quo aliquid eſt* [*accipiatur*] .ſ. *vt ſit etiam in numero* [*ipſius*] .ſ. *primi* [*ineſt*] .ſ. *rei* [*in prioribus*] .i. *in*

in tertio libro [quædam] .s. secundum quantitatem sui motus [substantiam mensurat] .i. secundum esse, vel durationem ipsorum.

Summa, & diuisio in cap. 7.

QVID Nunc, Tunc, Iam, Olim, Modo, & Repente significent, declarat Arist. Nunc sic explanat [ipsum autem nunc est continuatio] tunc explicat his uerbis [ipsum autem aliquando,] & mouet dubium dicens [si uerò nullum tempus] quid significet iam, asserit sic [ipsum autem iam,] quid modo, olim, & Repente, ubi inquit [ipsum autem Nuper.]

Caput Septimum. Quo pacto ipsum Nunc continuat tempus. Deque alio significato ipsius Nunc. Et quid hæc significent, scilicet Aliquando, Iam, Nuper, Quondam, & Repente. Et quòd Tempus corruptionis per se magis, generationis autem magis per accidens est causa.

IPsum autem nunc est continuatio temporis, T. 121. sicut dictum est: continuat enim tempus præteritum, & futurum, & omnino terminus temporis est: est enim huius quidem principium, illius autem finis. Sed hoc non, vt in puncto manente, manifestum est. diuidit autem potentia. & quatenus quidem huiusmodi, semper alterum est ipsum Nũc: quatenus autem copulat, semper idem est. Vt in mathematicis lineis: nõ enim idem semper, vnumq; punctum est intellectu: diuidentium enim aliud est: quatenus autem est vnã, idem penitus est. Sic & ipsum Nũc aliud quidem temporis diuisio secundum potentiam est, aliud autem terminus vtrorumq; & vnio: est autem idem, & secundùm idem diuisio, & vnio; esse autem non est idem. ¶ Ipsorũ T. 122.

igitur

igitur Nunc hoc quidem sic dicitur. aliud aũt, cũ tempus, quod est huius, propè sit: vt veniet nunc; quia hodie veniet. quæ verò in Ilio gesta sunt, fuerũt non nũc, neq; diluuiũ fuit nunc: & tamẽ cõtinuum tps est ad ipsa: sed quia nõ propè.
T. 123. ¶Ipsum autem Aliquando tẽpus est determinatum ad Prius, & Posterius Nunc: vt, aliquando capta est Troia, & aliquãdo erit diluuium: oportet enim terminari ad ipsum Nunc. erit et go quantùm aliquod ab hoc tempus, & ad illud, & erat ad præteritum.
T. 124. ¶Si vero nullum tẽpus est, quod non sit aliquando; omne erit tempus finitum. Deficiet ne igitur, an non; si quidẽ semper est motus? Aliud igitur, aut idem sæpe? Manifestum est, quod vt motus; sic & tempus est: si enim vnus & idem sit aliquando; erit tempus vnum & idem: sin verò non; non erit.
T. 125. ¶Quoniam autem ipsum Nunc, finis, & principium temporis est, sed non eiusdẽ, sed præteriti quidem finis, principium aũt futuri, vt habebit circulus in eodẽ quodammodo curuum: & concauũ sic & tẽpus semper in principio erit, & fine. & ob hoc videtur semper alterum: non enim eiusdem principium, & finis ipsum Nunc: simul. n. & secundùm idem opposita essent. & non deficiet itaque tempus; semper enim in principio
T. 126. est. ¶Ipsum autem Iam, propinquum præsenti Nunc indiuisibili, pars est futuri temporis. quãdo ambulabis? iam. quia prope est tempus, in quo futurum est. & præteriti temporis id, quod non procul est ab ipso Nunc. quando ambulabis? iam ambulaui. Iliõ autem iam captum est, nõ dicimus: quia procul valde est ab ipso Nũc.
T. 127. ¶Ipsum autem Nuper propinquum præsenti Nunc, & pars præteriti est. quando venisti? nuper.

per, si sit tempus propinquum præsenti Nunc. Quondam autem, quod procul est. Repente autem, quod in insensibili tempore propter paruitatem remotum est. ¶ Mutatio autem omnis natura remotiua est. in tempore autem omnia fiunt, & corrumpuntur. Quapropter & alij quidem sapientissimum dicebāt: Pythagoreus autem Paro inductissimum; quia obliuiscuntur, & in hoc dicens rectius. Manifestum itaq; est, quòd corruptionis magis erit per se causa, quā generationis, sicut dictum est & prius: remotiuum enim mutatio per se est, generationis autem, & ipsius esse secundum accidens. Signum autem sufficiens est, quia fit quidem nihil, nisi moueatur quodammodo ipsum, & agat: corrumpitur autem, etiam cum nihil mouetur. & hanc dicere maximè consueuimus à tempore corruptionem. sed neq; hanc tempus facit; sed accidit in tempore fieri, & hanc mutationem. Quod igitur tempus est, & quid est, & quot modis dicimus ipsum Nunc, & quid ipsum Aliquando, & Nuper, & Iam, & Quondam, & Repente, dictum est. T. 128.

EXPLANATIONES.

HVIVS] .s. *futuri* [*illius*] .s. *præteriti* [*diuidit*] .i. *nūc diuidit tempus* [*huiusmodi*] .i. *principium futuri*, & *finis præteriti* [*copulat*] .s. *tempus* [*vtrorumq;*] .s. *temporis præteriti*, & *futuri* [*idem*] .i. *nunc* [*idem*] .s. *subiecto* [*unus*] .s. *motus*.

Summa, & diuisio in cap. 5.

DECLARAT causam per se corruptionis esse tempus, generationis autem per accidens, & consequen-

sequenter omnem motum, ac mutationem esse in tempore narrat. Tempus esse causam corruptionis per se proponit sic [mutatum autem omnis] & probat dupliciter, primùm [remotiuum.n.] secùdò [signum aut sufficiens] Motum, & mutationem esse in tempore probat duabus rationibus, prima [velocius enim tardius] secunda [at verò prius.

Caput Octauum Omnem mutationem esse in tempore.

T. 129. HIs autem nobis sic determinatis, manifestum est, quod omnem mutationem, & omne, quod mouetur, necesse est moueri in tẽpore: velocius enim, & tardius secundùm omnem est mutationem. in omnibus enim sic videtur. Dico autem velocius moueri, quod prius, dum transmutatur ad subiectum secundùm idem spatium, & regularem motum mouetur: vt in latione, si vtraq; secundùm circunferentiam mouentur, aut vtraq; secundum rectam. similiter autem est & in alijs. At verò Prius in tempore est. Prius enim, & Posterius dicimus secundùm eam, quæ ad ipsum Nunc est distantiam. ipsum autem Nunc terminus præteriti, & futuri est. quare, quoniam ipsum Nunc in tẽpore; & Prius, & Posterius in tempore erunt: in quo enim est ipsum Nunc, & ipsius Nunc distãtia. Econtrario autem dicitur Prius & secundũ præteritum tempus, & futurum: in præterito enim prius dicimus, quod longius est ab ipso Nunc: Posterius autem, quòd propius est. in futuro autem Prius quidem, quod propinquius est: posterius autem, quod longius est. Quare, quoniam prius in tempore est, omnem autem motum sequitur ipsum prius; manifestum est,

quod

quòd omnis mutatio, & omnis motus in tempore est.

EXPLANATIONES.

REMOTIVA] *s. rei, quæ mutatur à naturali dispositione [remotiuũ] .i. destructiuum [nisi moueatur quodãmodo ipsũ] .i. nisi appareat aliquid mouẽs.*

Summa, & diuisio in cap. 9.

DVAE de tempore dubitationes mouentur, ac soluuntur: altera de existentia, altera de ipsius vnitate. caput igitur in duas partes diuiditur. in prima duas mouet dubitationes, prima est [dignum aũt cõsideratione] secunda [& propter ea in omnibus videtur] deinde eas soluit, & primò secundam his verbis [an quia ipsius motus] primã verò dicens [vnum autem cum non] in secunda autem parte, qua est de existentia temporis, tria considerantur, primùm monet dubitationem, quę ibi est [dubitauerit autem aliquis] secundò eam soluit sic [an qualiscunque] ultimò aperit quoddam suppositum, vbi inquit [dicitur autem rectè.]

Caput Nonum, in quo quædam adducuntur dubitationes circa ipsum Tempus, & earum solutiones.

Dignum autem consideratione est, & quomodo tandem se habet tempus ad animã: T. 130.
& propter quid in omnibus videtur esse tempus, & in terra, & in mari, & in cœlo. An, quia ipsius motus passio quædam est, vel habitus: cũ numerus quidem tempus sit; hæc autem mobilia omnia: in loco enim omnia sunt: tempus autem, & motus simul sunt & secundùm potẽtiam, & secundùm actum. ¶ Vtrum autem, cũ T. 131.

non

non sit anima, erit tempus, an non, dubitauerit aliquis. Cum enim impossibile sit numeraturū esse; impossibile est numerabile aliquod esse. quare est manifestum, quòd neq; numerus est: numerus enim est aut numeratum, aut ipsum numerabile. Si autem nihil aliud aptum natura est, quàm anima numerare, & animæ intellectus; impossibile est tempus esse, cum non sit anima. nisi hoc, quod aliquando existens tempus, vt, si contingit motū esse sine anima. prius autem, & posterius in motu est: tempus autem
T. 132. hæc sunt, quatenus numerabilia sunt. ¶ Dubitauerit autem aliquis, & qualis motus numerus tempus sit. An qualiscunq; etenim generatur in tempore, & corrumpitur, & augmentatur, & alteratur in tempore, & fertur. Quatenus igitur est, eatenus est vniuscuiusq; motus numerus. quapropter ipsius motus simpliciter est numerus continui, sed non cuiusdam, sed est nunc moueri vnum, & aliud, quorum vtriusque motus erit numerus. Alterum igitur tēpus erit, & simul duo ęqualia tempora erunt, an nō. omne nanq; tempus vnum similiter, & simul est, specie autem & quæ non simul si enim sint hi quidem canes, illi verò equi, vtriq; autem septem, idem numerus est. sic & motum simul terminatorum idem tempus est. sed hic quidē velox fortassis, alius verò non: & hic quidem latio, alius autem alteratio. tempus tamen idem est; si quidem & numerus æqualis sit & alterationis, & lationis, & simul sint. Atque propter hoc motus quidem alteri, & seorsum sunt, tempus autem vbique est idem; quia & numerus
T. 133. vnus & idem vbiq; est, qui est æqualium, & simul. ¶ Quoniam autem est latio, & huius species

cies

cies sit circularis, numeratur autem vnúquodque vno quodam cognato, vnitates vnitate, equi verò equo; sic & tempus tempore quodam finito. (mensuratur autem, sicut diximus, & tempus motu, & motus tempore. hoc autē est; quia à determinato motu, & tempore mensuratur & ipsius motus quantitas, & temporis.) si igitur primum mensura omnium cognatorū est circumlatio; regularis mēsura maximè erit: quia numerus huius notissimus est. Neq; igitur alteratio, neq; augmentatio, neq; generatio regulares sunt: latio aūt est. Quapropter & videtur tempus esse sphæræ motus; quia hoc mensurantur alij motus, & tempus hoc motu. Propter hoc autem & quod consuetum est dici, accidit: dicunt enim circulum esse humanas res, & aliorum motum habentium naturalem, & generationem, & corruptionem. hoc autem est quia hæc omnia tempore dijudicantur, & accipiunt finem, & principium; ac si secūdùm quãdam periodum sit: etenim tempus ipsum esse videtur circulus quidam. hoc autem rursus videtur; quia huiusmodi lationis mensura est, & mensuratur ipsum ab huiusmodi. Quare dicere rerum eas, quæ fiunt, esse circulum, est dicere temporis esse quendam circulum. hoc autē est; quia mensuratur circunlatione: præter.n. mensuram nihil aliud videtur esse quod mensuratur, quàm multæ mensuræ, totum. ¶ Dicitur autem rectè, quòd numerus quidem est idē ouium, & canum; si æqualis vterq; sit. denarius autem non idem, neq; decem eadem: sicut neque trianguli ijdem, æquilaterus, & qui trium inæqualium laterum, & tamen figura eadem est; quia ambo trianguli sunt. Idem enim dici- T. 134.

tur,

tur, cuius non differt differentia, sed non cuius differt: vt triangulus trianguli differentia differt (diuersi enim trianguli sunt) figurę autem non; sed in vna, & eadē diuisione: figura enim talis quidem circulus est, talis vero triangulus. huius autem talis quidem est æquilaterus, talis verò qui trium inæqualium laterum. figura igitur eadem, & hæc: triangulus enim est: triangulus autem non idem est. Et numerus igitur idem: non enim differt numeri differentia numerus horum, denarius autem non idem est: in quibus enim dicitur, differunt: hæc enim canes, illa vero equi sunt. Et de tempore quidem, & ipso, & de ijs, quæ circa ipsum considerationi sunt propria, dictum est.

EXPLANATIONES.

PASSIO, & habitus] idest accidens [hæc] .s. corpora [& animæ] idest & inter partes animę [hæc] idest prius, & posterius [eiusdem] scilicet determinati motus [similiter] idest equaliter [propter hoc] scilicet quia tempus est numerus circulationis primæ [eadem est] scilicet specie [in quibus enim dicitur] idest quibus applicatur numerus.

CVR-

CVRTII MARINELLI QVAESTIONVM

Solutio in Lib. IIII. Phys.

SICVT Physicus habet considerare de infinito; similiter & de loco. Hac Phi. in tex. 1. Sed locus reperitur simpliciter in naturalibus, infinitum autẽ non. soluit hoc Egid. com. 1. sic cætera talia dicunt similitudinem, non æqualitatem. ad hoc autem, q; similiter consideret naturalis de loco sicut de infinito, non oportet, q; æquè directè, ac principaliter cadat in considerationem naturalis infinitum, sicut locus. sufficit autem, quòd illæ eædem rationes, per quas probari potest, q; spectat ad naturalem considerare de infinito, adduci possunt ad ostendendum, q; spectat ad ipsum considerare de loco: dicebatur enim antea, quòd de infinito considerare debet naturalis, tum quia sequitur motum, tum etiam quia de eo tractauerunt philo. naturales. Quæ. 1.

OMNIA, quæ sunt, non esse in loco, sentit Aristo. in eodem textu contra antiquos. Tamen omnia corporea sunt in loco, & incorporea, ut intelligentiæ in cælo. soluit Iand. Q. 1. quòd esse in loco considera tur dupliciter, uel propriè .i. loco determinato. & sic sunt omnia corporalia in loco: vel impropriè, scilicet secũdum quandã transumptionem. & hoc pacto incorporea sunt in loco, & in mobili secũdũ appropriationẽ mouendi. Auer. in com. asserit substantias separatas, & materiam non esse in loco, & fortasse intelligit propriè. Tat. in prim. Phi. ait. quòd esse in loco sumitur dupliciter, uno modo dimensionaliter, uel occu- Quæ. 2.

patiuè, uel circunſcriptiuè: & ſic illud eſt in loco, quod totum locatum correſpondet toti loco, & qualibet pars locati cuilibet parti loci & hoc pacto ſola corpora ſunt in loco. Secundò aliquid eſt in loco definitiuè, ſiue determinatè. & ſic illud eſt in loco, quod ſic eſt præſens alicui loco, quod non alteri. & hoc modo angelus, qui non eſt quantus, eſt in loco: quia ſic eſt in cælo, quod non in terra ut narrat Ioan. Damaſcenus Ianel. autem inquit eſſe in loco dupliciter dicitur, uel per commenſurationem. & ſic corpora ſunt in loco: uel per contactum uirtualem. & ſic primum principium eſt in loco, ſed metaphoricè.

Quæ.3. *LOCVM habere potentiam conſeruatiuam locati ſcribit Ariſt. in tex. 4. Sed locus non eſt forma, nec aliquid inhærens locato. ſoluit Ianel. quòd perficiens eſt duplex: intrinſecum, & extrinſecum. locus perficit extrinſecè. ſed non intrinſecè, dummodo nõ adſit aliquod probibens, ut ait Ariſt. in textu. & ſi quæratur à quo id ob ineat. dico, quòd à primo locante, ideſt à cælo influente talem uirtutem conſeruatiuam.*

Quæ.4. *SVRSVM, & deorſum, & reliqua ſex diſtantia uocat Ariſt. loci partes, & ſpecies. gloſſat Auct. in comm. quòd hæ differentiæ non ſunt partes ſecundum quantitatem; ſed ſecundum formam: diuiditur enim locus in ſuperius, & inferius, ut genus in ſuas ſpecificas differentias. & hoc etiam Egid. ſed dubitat Burleus, quoniam ſurſum, & deorſum non differunt ſpecie; ſurſum neque deorſum non habet aliqua indiuidua ſub ſe. ſoluit autem, quòd locus poteſt accipi tripliciter: Primò pro corpore locante, quemadmodum dicimus, quòd ignis eſt locus aeris: Secundò pro uirtute conſeruatiua locati: Tertiò pro ultimo corporis continentis. dico igitur, quòd accipiendo locum tertio modo non habet ſpecies: ſed accipiendo*

cipiendo pro corpore locante, habet species: quia ut Iauel. uirtus conseruatiua eorum differt specie. multi etiã dubitare solent, an locus habeat uim trahendi ad se locatum. soluit D. Thom. & Iauel. quòd habet quidem uirtutem attractiuam; non ut efficiens, sed ut finis. & Iauel. Hi quidem duo trahentes non conueniunt in attractione uniuoca; quoniam trahens ut efficiens mouetur cum attracto: sed ut finis non mouetur, sed motum mouetur ad ipsum.

SVRSVM apud naturam est ubi fertur ignis. sic in tex. & comm. 5, attamen uidetur, quòd sit suprema sphæra. soluit Burleus, quòd esse simpliciter sursum sumitur dupliciter. primò simpliciter sursum, quod simaximè distat à centro. & illud est simpliciter sursum in toto mundo, quod constituitur ex corporibus cœlestibus, & eorum motoribus, & ex omnib. elementis, & mixtis. & tale simpliciter sursum est circunferentia primi orbis. secundò est simpliciter sursum in hoc mundo inferiori infra spharam Lunæ, & tale est locus ignis. Quæ. 5.

PVNCTVM, & locum puncti esse idem dicit Phil. in tex. 9. attamen locus, & res locata differunt; aliud enim est locus, & aliud locatum. soluit Egidius, quòd puncti non est locus primò & per se; sed per accidens, ut etiam tenet Auer. Albertus, & Burleus. Adde, quòd differentiam punctorum, superficierum, & talium dupliciter accipere possumus; primò ex situ: eo enim ipso, quòd hic punctus est in alio situ, quàm ille, differt ab illo. deinde talis differentia accipitur ex eis, in quibus sunt: cum enim aqua contigua sit aeri; simul est superficies aquæ cum superficie aeris; tamen illæ superficies distinctæ sunt; quoniam superficies aeris est in alio subiecto, quàm superficies aqua. Sed, si essent corpora mathematica, quæ solum considerantur ut quanta, nec differunt ex Quæ. 6.

diuersitate naturæ, ut ait Com. contigua fierent continua. & sic essent unum. idem est de puncto, ut de superficie: cum igitur antiqui loquebantur de loco magis mathematico, quàm de loco naturali: nam solùm considerabant locum ratione quantitatis, & dimensionum; oportebat uos dicere idem esse punctum, & locum puncti. & hoc modo etiam Arist. arguit dicendo punctum esse idem cum loco mathematicè, ut antiqui tractabant. Ianel. autem in Q. 5. ait, quòd hęc sententia consideratur dupliciter, uel naturaliter: et sic differunt: uel mathematicè: & sic sunt idē: quęcunque enim sunt in eodem situ, sunt eadem mathematicè.

Quæ. 7. LOCVM non esse aliquam quatuor causarum ait phil. in tex. 12. sed antea dixit habere potentiam conseruandi locatum. soluit Egid. auctoritate Com. quòd se habet locus respectu locatorum, ut finis. sed duplex est finis: intra. s. & extra. non est finis intra; talis enim est forma. tamen aliquo modo est, ut finis extra; unumquodque enim locandorum tendit in proprium locum, tanquam in finem, & id in corporibus simplicibus, non in compositis. ut etiam Burleus. sentit. Ianel. autem aliter soluit dicens, quòd locus cōsideratur dupliciter mathematicè. s. ut est quantitas, & dimensio, & sic non est aliqua causarum: deinde naturaliter, ut locans conseruat locatū, quod mouetur ad ipsum, ut in eo quiescat: & sic est causa, ut finis extrinsecus.

Quæ. 8. MATERIAM non continere, aßerit Arist. in tex. 18. instāt tamē aliqui, quòd formam contineat. glossat Egidius. dicens quòd, & si aliquo modo possumus dicere materiam continere: non tamen continet, ut finiens, & determinans; sed sic continet formam, quòd finitur, & terminatur per ipsam. unde propriùs dicitur, quòd contineatur, quàm quòd contineat:

deat: illa autem continentia sumitur aequiuocè respe-ctu continentiae localis.

VNVM, & idẽ esse in seipso dubitat Arist. tex. 24. soluit dicens, ut apparet in textu; & uolunt D. Thom. Egid. Burleus, Auer. Simpli. & Iauel. quòd dupliciter potest intelligi aliquid esse in seipso. uno modo primò, & per se, alio modo secundùm partem: primo non, sed secundo: nam cum alicuius totius duæ partes ita se habent, quòd una sit, in quo est aliquid, & alia quòd est in illa; totum dicitur, & in quo est, ratione unius partis, & quòd est in hoc ratione alterius. unde totum dicetur esse in se ipso: inuenimus enim aliquid, quod dicitur de aliquo secundum partem, ut aliquis dicitur albus; quia superficies est alba. Auer. autem inquit. quoniam vas, in quo est uinum non dicitur esse in se, neque uinum, quod est in uase dicitur in se esse; quia non accidit ei, ut in eo sint duæ partes, quarum altera est in reliqua; congregatum autem ex eis econuerso. v. g. dolium dicitur esse in se: quoniam pars ex eis est in toto. & est in toto: quia est in secunda parte. & hoc non accidit, nisi ubi totum nominatur à nomine partis. Et hic modus transumptiuus est in omnibus idiomatibus, sed non apud Arabas. & Bur. addit, quòd cum conceditur aliquid esse in se, ut amphora uini est in amphora uini; terminus amphora uini non supponit pro eodem à parte subiecti, & à parte prædicati: tunc enim esset falsa: sed talis terminus significans totum habẽs duas partes, quarum una continet aliam; potest indifferenter supponere pro parte continente, uel pro parte contenta. sed hoc est impropriè, & transumptiuè. unde subiectum supponit pro contento. s. pro uino, & prædic. pro continente. s. amphora. Quæ. 9.

LOCVM non esse maiorem, neque minorem locato. narrat Aristote. in tex. 28. sed quidam asse- Qu. 10.

runt locum non habere nisi duas dimensiones, locatū autem habet tres: respondet Iandu. Q. 3. auctoritate Auer. duplex est æqualitas, una secundum dimensionem, & alia secundum continentiam. æqualitas dimensionis est illa propriè, & simpliciter, cum unum corpus est æquale alteri secundum omnem quantitatem. s. longitudinem, latitudinem, & profunditatem. æqualitas autem continentię est, cum unum corpus continet alterum, & nec plus, nec minus natum est continere, & hæc æqualitas non est necessariò æqualitas simpliciter secundum omnes dimensiones, sed secundum duas superficies: vt si vas est plenum aquæ; superficies concaua uasis est æqualis superficiei connexæ, uel exteriori ipsius aquæ; sed non est necesse, ut superficies exterior uasis sit æqualis superficiei exteriori aquæ. Præterea Tat. dupl. est locus. s. communis, qui plura continet locata, & proprius, qui tantummodo unum corpus. his suppositis dico, quòd locus communis non est æqualis loco speciali: deinde locus proprius non est æqualis locato secundum omnes dimensiones. Tertio locus proprius est æqualis locato æqualitate continentiæ. Tat. ait, quòd necesse est locum proprium esse æqualem locato suo proprio secundum continentiam. s. quòd quantum locus continet, tantum est locatum: quia continet totum locatum, & nihil plus. & Egid. locus consideratur, uel ut quantum, & corpus, & sic addit aliquam quantitatem ultra contentum: uel ut superficies, & sic nec maior, nec minor. Burleus autem locus non est æqualis locato secundum omnes dimensiones: sed secundū duas. s. longitudinem, & latitudinem.

Qu. 11. LOCVM esse separabilem à locato, scribit philo. tex. eodem. tamen non uidetur possibile locatum esse sine loco. glossat. D. Thom. in comm. quòd universaliter non est uerum, quòd separetur à locato: omne

enim

enim locatum habet locum: sed à tali loco; quia semper unus, & idem locus non locat idem locatum. & Burleus, q; locus separatus est à locato sic, q; locatum potest manere; quamuis non maneat in eodem loco.

LOCVM esse terminum continentis est sententia tex. 41. sed locus est corpus; ergo non est ultimũ; tum quia esset in genere relationis; tum quia locus esset superficies, quod est falsum: quia non datur latitudo, & longitudo sine subiecto. in prædicamentis enim ait Aristote. locum & superficiem esse species quantitatis discretæ: soluit Burl. quòd locus sumitur dupliciter. s. uel pro eo, quod significat, uel pro eo quod denominat. primo modo ille terminus locus significat idem, quod terminus continens corpus adæquatum diuisum ab eo: uel idem, quòd ultimum corporis primum continens. unde sicut terminus continens corpus adæquatũ potest accipi uel pro eo, quod denominat, uel pro eo, quod significat; sic terminus locus potest accipi. Hæc distinctio habet locum in omnibus terminis concretis accidentalibus. Quare si accipiatur locus pro eo, quod significat primò, et adæquatè; est aggregatum per accidens ex superficieb; corporis continentis & ex ipsa continentia, quæ dicit respectum ad contentum: nam significatum orationis, uel uocis compositæ est aggregatum ex significatis partium: nam ultimum corporis continentis cõponitur ex duabus uocibus, quæ sunt ultimum corporis continentis. & ideò significatum huius totius uocis, quæ est ultimum corporis continentis componitur ex significatis partium. itaque hoc nomen locus significat aggregatum ex ultimo, & continentia, siue ex ultimo, & corpore cõtinente: igitur, si quæritur quid locus sit accipiendo locum pro eo quod significat; est aggregatum ex superficie, & continentia corporis: & sic est quoddam aggregatum per accidẽs. sed dif- Qu. 12.

ficultas est circa illud, quod hoc nomen locus denominat dicendo hoc est locus .s. subiectum, secundùm q habet suppositionem personalem. & dico quòd illud quod est locus, & de quo merè prædicatur hoc nomen locus, ut supponit personaliter, est sola superficies: non tamen est omnis superficies locus: quoniam superficies plana non est locus: sed, quæ est ultimum corporis continentis. Iauel. scribit hanc conclus. s. locũ esse essentialiter, & quidditatiuè superficiem continentis: sed locus potest sumi multis modis. Primò pro corpore continente, ut dolium est locus uini, & ignis est locus aeris. Secundò pro eo, per quod aliquid locatur, licet non circundetur ab eo: & hoc modo centrũ mundi est locus cœli. Tertiò pro eo, circa quod est alicuius agentis operatio: & si tale agens sit immateriale; & hoc modo cœlum est locus Dei, & corpus locus animæ. Quartò potest sumi pro situ, siue ubi, quod acquiritur per motum localem. Quintò pro uirtute cõseruatiua influxa locanti, ueluti dicimus uolucres cœli, & pisces maris. Sextò pro immediato continente, itaque superficies continens concaua, & superficies contenti connexa sunt simul, & æquales secundũ continentiam. & sic locus definitus est à philo. aliis autem modis hæc def. non conuenit. hos etiã narrat modos Burl. Ocham uerò, quando dicitur, quòd locus est ultimum corporis continentis, debet intelligi, quòd locus est corpus, cuius qualibet pars ultima consignatur locato. & uocatur hoc loco ultima pars, qualibet pars, quæ tangit aliud corpus, sicut aqua in uase qualibet pars, quæ tangit uas, uocatur ultima, non quòd sit simpliciter ultima, ita quòd qualibet alia sit terminata ante eam, sed quia tangit aliud corpus. s. aquã, inter quæ non est aliquod mediũ. Tat. quidẽ ait, locus potest capi dup. uno modo pro denominato, & sic non est nisi superficies concaua corporis continentis,

tis, & sic est in prædicamento quantitatis. secundò capitur pro per se significato, & sic locus non est nisi ubi acquisitum per motum, seu respectus superficiei rei continentis ad rem contentam, & sic est in prædicamento ubi.

EODEM textu vult Aristo. locum immobilẽ esse, sed locus est fundatus in corpore, & omne corpus est mobile: quare sequitur locum mobilem esse. soluit Burl. multis modis, & primo ait, quòd locus sumitur dupliciter, vel pro materiali, vel pro formali. si pro materiali, est mobilis; quia materiale in loco est superficies, & superficies est mobilis. si autem sumatur pro formali, est distantia causata ab orbe siue à polo mundi, & est à centro terræ. & sic totus locus est immobilis; quia semp manet in eadẽ distantia ad polos mundi. Secundò locus est immobilis quãtum ad æquiualentiã sic, quòd quiescente aliquo corpore, locus illius semper manet idem per æquiualentiam, ita quòd quantùm ad distantiam à cœlo, & à centro, & quantùm ad motum localem incohandũ, uel determinandum. ipse autem ad quæstionem duas notat conclusiones ex intentione Auer. in Com. & prima est, quòd locus est immobilis per se, vel non est per se mobilis. Secũda, locus est mobilis per accidens. & hæc etiam Iãd. in Q. 6. Egid. autem scribit locum esse mobilem materialiter, formaliter autem immobilẽ. & Ocham ait, quòd non est intellectus Philosophi dicere, quòd locus sit simpliciter immobilis, ita quod nullo modo possit moueri; nam vltimum cœlum est mobile, & tamen est locus, quia cum motu recto non moueatur, sed tantum circulari sufficit quantùm ad hoc, quòd saluetur immobilitas loci, quia quantum nihil refert, quòd sit mobile motu circulari, uel non, & ante dixit, quòd Philo. vult locum esse immobilem per æquiualentiam, hoc est, quòd tantùm ualet locus ad Qu. 11.

saluanda

saluanda omnia locata, quantum si realiter esset immobilis. itaq; possunt in eodem loco succedere diuersa corpora loco mutato, sicut possunt, si locus esset immobilis. deinde quando aliquod corpus mouetur circa quiescens, nō manet idem locus numero; sed alius, & alius numero per æquiualentiam. & Iauel. asserit, quòd Doctores omnes conueniunt, primò, quòd locus sit immobilis; est enim immobilitas de ratione, ac definitione loci: secundò, quòd sit immobilis per se & essentialiter, sed mobilis per accidens ad motum locantis. sed dissentiunt in assignanda ratione talis immobilitatis. Et subdit, quòd mens Diui Th. consistit in duobus, primò, quòd ratio immobilitatis loci stet in respectu, vel ordine locantis, quem habet ad totum corpus sphæricum cœli, & ad fixionem polorum. Secūdò, quòd ad vnitatem numeralem loci sufficiat, quòd ex parte locatorum seruetur idem ordo in specie ad totum cœlum: ex parte autem cœli potest seruari idem ordo secundum numerum. & Tat. ponit tres conclusiones, prima. locus est immobilis motu locali tam per se, quam per accidens, & hoc capiendo locum in ratione loci pro se. secunda, est immobilis secundum æquiualentiam. tertia, est mobilis per corruptionem.

Qu.14. *COELVM aūt non amplius est in alio. sic scribit Philo. tex. 43. unde interpretatur D. Tho. ultimam sphæram non esse in loco. instant autem multi dicentes sphæram esse corpus; ergo in loco; ac præterea quia mouetur. soluit hanc difficultatem idem D. Tho. in Com. & ait ex Alex. sententia, quòd ultima sphæra nullo modo est in loco; non enim omne corpus de necessitate est in loco. unde dixit ultimam sphæram non moueri neque secundum partem, neq; secundum totum. Auic. autem asserit motum ultimæ sphæræ nō esse in loco; sed in situ. alij, ut Auempaces, quòd aliter*

ter aßignandus est locus corpori, quod mouetur circulariter, quàm quòd motu recto: nam quod motu recto mouetur, requirit locum exterius continentem: quod autem circulariter, nō, sed tantummodo locum, circa quem reuoluatur. & ideo Auer. posuit ultimã sphæram esse in loco per accidens. sed considerandum est, quòd omne, quod habet fixionem per aliud, dicitur esse in loco per accidens, ex hoc, quòd id per quod figitur, in loco est: ut patet de clauo infixo naui. sed corpora circularia habent fixionem per immobilitatem centri. unde ultima sphæra est in loco per accidens, inquantum centrum, circa quod reuoluitur, dicitur esse in loco: quare quod mouetur circulariter, non est per se in loco. Ego autem magis approbo sententiam Themistij, qui dixit ultimam sphæram esse in loco per suas partes, & hæc ait. In motu circulari, licet totum fiat in diuersis locis ratione; non tamen totum mutat locum subiecto; semper enim manet idẽ locus subiecto, sed diuersificatur ratione tantùm. attenditur ergo in motu circulari successio in eodem loco, non totorum corporum, sed partium eiusdem corporis. non igitur corpori, quod circulariter mouetur, debetur ex necessitate locus secundum totum, sed secundum partes. sic igitur, quia aliquid dicitur de toto ratione partium, inquantum partes ultimæ sphæræ sunt in loco in potentia; tota ultima sphæra est in loco per accidens ratione partium. sic esse in loco sufficit ad motum circularem. sed Tat. alio modo respondet dicens, quòd esse in loco consideratur, uel quo ad locari; uel quò ad locare. ultima sphæra non est in loco, quò ad locari: non continetur enim ab aliquo; sed quò ad locare; cōtinuè enim secundùm partes aliud, et aliud locat. & Alb. lib. 4. c. 13. cœlum totum non est in loco per se, nec est in loco, qui eum contineat: sed partibus inest alicubi esse sicut in loco: & partes uoco or-
bes

hes inferiores;eo,quòd altera illarum partium dispo-sita sit sub altera.alia uerò secundùm accidens sunt in loco,sicut anima, & cœlum;sed differenter:anima.n. in loco est ; quia subiectum est in loco : cœlum autem supremum in loco est; quia centrum in loco est;et partes cęli in loco quodammodo sunt omnes; eo quòd circulariter ordinatæ una continet aliam. Burl. autem in Com.ait,quòd duplex est locus, per se,& per accidens;locus per se est ultimum corporis continentis, locus uerò per accidens est corpus quiescens , circa quod corpus sphæricum mouetur . deinde inquit, q̃ hęc præpositio I N potest dicere circunstantiam contenti ad continens,ita quòd illud,quod est in loco contineatur à loco:uel potest dicere circunstantiam continentis ad cõtentum,ita quod illud dicatur esse in loco , quod continet illum locum, & mouetur circa illum locum . illud autem quod est in loco per se, est in loco secundùm,quòd I N dicit circunstantiam contẽti ad continens:quia quod est in loco per se , continetur à loco;sed quod est per accidens, continet locum, & mouetur circa illum. Tertiò asserit, per se,uel per accidens posse referri uel ad uerbum , uel ad locum: ad uerbum sic,hoc per se,uel per accidens est in loco; ad locum sic,intelligendo,quòd hæc sint in loco per se, uel per accidens. quare multum differt dicere aliquid per se esse in loco,& aliquid esse in loco per se.his præmissis addit hęc quatuor, primò,quòd corporum quædam per se sunt in loco per se,& quædam in loco per accidens sunt in loco per se, & quædam per se sunt in loco per accidens,& quoddam corpus nec per se,neque per accidens est in loco per se, uel per accidens. & omnia hæc patent per Philo.& Com.exemp.primi. corpora mota motu recto,ut grauia, & leuia sunt per se in loco per se. ut Com.cum 20. Exemp. secundi sphæræ cõtentæ ab alijs sphæris sunt in loco per se. sed

hoc

hoc accidit eis; & sic sunt per accidens in loco; quoniã sphæra non est innata moueri in sphæra, ut Auer. unde si sphæra non contineretur ab alia sphæra; nihilominus posset moueri. & ita accidit sphæræ, quòd contineatur ab alia sphæra. & sic est aliquid per accidens in loco per se. Exemp. tertij. suprema sphæra, & quilibet orbis inferior est in loco per accidens; quia mouetur circa centrum, quod est locus per accidens: tamen competit per se corpori rotundo, quod moueatur circa quiescens, ut Com. 4. com. 43. Exemplum quarti, mundus aggregatus ex toto mundo inferiori ex omnibus sphæris cælestibus non est secundùm se totum neque per se, neque per accidens in loco per se, uel per accidens, ut Arist. ait in textu. unde dicendum est, quòd suprema sphæra est in loco per accidens, hoc est circa locum, qui dicitur locus per accidens, & cui competit per accidens, & impropriè hoc nomen locus. sed accipiendo locum ut definitur pro suprema sphæra, nullo modo est in loco, ut Com. Simp. autem in com. ait omne uniuersum, uel totum cœlum in orbem moueri, sed non secundùm locum, quandoquidem non è loco egrediatur, & a' ium sibi comparet: partes autem, quę sub luna collocantur, sursum, & deorsum occupant loca; nam locus est secundùm mutationem partium.

SENTIT Philo. in hoc quartò libro vacuum non esse. Sed, quia motus non esset; si enim recipiatur in pleno, duo corpora essent simul: ergo in vacuo. deinde definitur vacuum. soluit dubium Lycon. dicens, quòd vacuum dicitur tribus modis. Primò illud quod est indiuisibile, vt punctum dicitur vacuum à quibusdam. Secundò locus, in quò nullum corpus sensibile grossum reperitur. vnde plenum aeris dixerunt vacuum. Tertiò quod priuatum est omni corpore; susceptiuum est tamen, vt Demo. & Leucipus. primò, Qu. 15.

& secundo modo vacuum possibile est dari; sed non tertio. Iand. in q. x. ait, non esse possibile vacuum simpliciter esse. cum aliquot corporum movetur ad aliquem locum, ille locus erat prius occupato alio corpore, quod cedit aduenienti, & cōdensatur cedens. vnde motus non fit vsque ad cælum, vt aliqui dixerunt. vltimò notandum est, quòd vacuum definitur quid nominis, sed non quid rei.

Qu. 16. *DVO corpora non posse esse simul in eodem loco vult Arist. in tex. 53. Tat. autem dubitat an sequatur aliqua contradictio ponendo duo corpora in eadem loco. Verùm sciendum est, quòd aliqua dicuntur esse repugnantia inter se dupliciter: formaliter, & virtualiter. virtualiter repugnant causa naturalis, & oppositum eius effectus, vt si cælum de elemento materia produceret vermen, & agens fortius duceret formam aliquam oppositam formæ vermis; hæc virtualiter opponeretur cælo, vel soli. sed formalis repugnantia est illorum, quæ secundum se, & suos effectus opponuntur, vt album, & nigrum. sic definit Scot. in lib. 4 di. 10. q. 2 sed inter dimensiones, & dimensiones non est formalis repugnantia; quia non est nisi quò ad idem subiectum, ergo repugnat virtualiter, & respectu loci; etenim vnum corpus replet locum vnum, quantum natus replere: ergo aliud corpus, quò ad hoc opponitur sibi, quod non potest habere illum effectum in illo loco: quia effectus eorum s. repletiones repugnant respectu vnius loci, quòd idē locus his repleatur, repugnantia est.*

Qu. 17. *EXISTIMANT multi tempus esse quid fabricatum ab intellectu, & non aliquid per se: habent enim auctoritatem Philo. dicentis tex. 131. impossibile est esse tempus, si anima non sit. Contrà autem idem asserit tempus esse causam corruptionis. soluit Tat. dicens quòd tempus consideratur dupliciter*

quà

quò ad eius entitatem, & continuitatem. & sic non potest esse ab anima: & quò ad discretionē eius partium. & hoc pacto habet esse ab anima; nam partes eius, quæ continuantur per instantia, non possunt accipi vt discretæ, & separatæ abinuicem, nisi ab anima. D. Tho in com. sic ait. Tēpus non habet esse extra animam, nisi secundum eius indiuisibile: ipsa tamen totalitas temporis accipitur per ordinationem animæ numerantis prius, & posterius in motu. & ideo dicit Philo. quòd tempus non existente anima est vtcunque ens .i. imperfectè, sicut & motus sine anima imperfectè est. Lycon. ait, quòd ens est in duplici differentia: quoddam permanens, & quoddam successiuū: tempus non est aliquod permanens, vt lapis; sed successiuum. idem Iand. in q. 16. deinde addit, quod tēpus incompletū est aliquid; sed quòd completum sit hoc habet ab anima. & Auer. in com. tempus sumitur dupliciter vel in potentia, uel in actu. tempus erit in potentia etiam si anima non sit propter subiectum proprium .s. motum; attamen non erit actu. Burl. declarans, quomodo intelligantur verba com. ait tempus in actu est illud, quod significatur per hoc nomen tempus, & materiale in significato huius nominis est motus de genere quantitatis .s. quantitas successiua motus de genere passionis: sed formale in significato huius nominis motus est actio animæ i. numeratio animæ. & ideo quod significatur per hoc nomen tempus habet esse in potentia etiam si anima nō fuerit; quoniam suum materiale .s. motus de genere passionis quantitatis habet esse, si anima non fuerit. & motus dicitur esse proprium subiectum temporis; quia est subiectum, circa quod est actio animæ. vel dicitur subiectum; quia est materiale in significato temporis. & subdit auctoritate Auer. quòd tempus non est quid perfectum extra animam; quia ali-

qua pars significati eius dependet ab anima. s. actualis numeratio; est tamen simile perfecto. & Egid. esset tempus materialiter, & si anima non esset, qua numeraret illud; ipsa enim prius, & posterius in motu sunt tempus materialiter; completur tamen ratio formalis ipsius temporis ex eo, quòd talia sunt numerabilia ab anima.

Qu. 18. TEMPVS esse numerum motus secundùm prius, & posterius scribit Arist. in tex. 101. attamẽ aliis in locis, & præcipuè in prædicamentis, numerat eũ inter quantitates continuas, soluit Iand. in q. 19. dicens, quòd numerus ex sententia Aristo. in textu est duplex. s. numerus quo numeramus, & numerus numeratus. numerus, quo numeramus, est ipsa ratio numerandi; quę est discretio quædam ipsorum numeratorum. & est numerus vnitatum, sicut dualitas, ternarietas & huiusmodi. numerus autem numeratus est ipsa res numerata, vt duæ albedines, & duo homines. & huius numerus est in quolibet prædicamento, hic est numerus, qui est res numerata. Quare cum dicitur, tempus est numerus; non intelligitur, quòd sit numerus, quo numeramus, sed numerus numeratus. & hoc voluit dicere Com. cum dixit, quòd definitio temporis est numeratum. i. res numerata prioris, & posterioris existentium in motu. deinde motus accipitur dupliciter. uno modo pro perfectione fluente. s. cuius una pars generatur, uel acquiritur post aliam, donec perficiatur, & sit in actu: alio, pro fluxu continuo, seu successione ipsius mobilis, cuius fluxus, & successionis una pars est prior, alia posterior. Vnde cum dicitur, quòd tempus est res numerata, quæ est prior, & posterior ipsius motus; non est intelligendum per illud prius, & posterius partes perfectionis, quarum vna generatur prius, & alia posterius; partes enim illius perfectionis sunt in tribus

gene-

generibus.s.qualitatis, quantitatis, & ubi; sed intelligo prius, & posterius, quæ sunt essentialiter motus partes ipsius fluxus continui, seu successionis & durationis, quarum una est prior, & alia posterior. & adhuc hæ partes fluxus, seu successionis possunt dupliciter considerari: primò secundum se, & absolutè, & sic sunt partes motus: secundò secundum quòd numerabiles .i. apta nata numerari, & distingui per animam. & sic fortè appellatur hoc nomine tempus. nec intelligo, quòd ea aptitudo ad numerationem existens in priori, & posteriori parte successionis sit de essentia temporis; sed est relatio, & proprietas formalis, sub qua significatur ipsum tempus. Præterea D.Tho. in com. inquit quòd prius, & posterius ponuntur in definitione temporis, secundum quòd causantur in motu ex magnitudine, & non secundum quòd mensurantur ex tempore: demonstrauit enim Arist. prius, & posterius primò esse in magnitudine, deinde in motu, & postea in tempore, sciendum etiam est vt Burl. secundùm Com. scribit quòd in hac definitione temporis numerus motus est tanquàm genus: & secundùm prius, ac posterius est tanquàm differentia: deinde quòd in hac definitione accipitur motus pro quocunque motu indifferenter: & prius, & posterius accipiuntur pro priori, & posteriori in primo motu. si ergo accipiatur tempus pro duratione ex se habente prius, & posterius; non definitur tempus hic; quin illa definitio non competit cuilibet durationi tali: duratio enim infinita non est numerus motus, sed solum competit durationi finitæ numeratæ ab anima, cuius extrema sunt actu numerata. vnde dico quòd tempus hic definitum est primum tempus naturale scilicet prima duratio mensurata per animam, cuius durationis extrema sunt actu numerata. & ta-

R lis

lis mensura est duratio prima; sed non absolutè. Præterea, quòd numerus accipitur in illa definitione non pro numero simpliciter; sed pro numero generis determinati accipiendo numerum pro mensura continua determinata ad mensurandum motum. asserit quoque, quòd motus in illa definitione accipitur pro transmutatione successiua scilicet de genere passionis: & prius, & posterius accipiuntur in hac definitione pro priori, & posteriori primi temporis naturalis. Tat. aut glossat particulam illam numerus motus sic, scilicet quòd numerus sumitur propriè pro mensura quidem reduplicationis: nam vna pars temporis potest accipi ad mensurandam vnam partem motus, & iterum alia aliam, ut ultra mensurat pannum. & Licon. dicit, quòd cum Aristotel. ait tempus esse numerum, quo numeratur; non intelligit quòd numerus in defini. temporis accipiatur pro numero numerato, itaque sit sensus definitionis, tempus est numerus numeratus motu. sed potius intelligit tempus esse numerum numerantem, & mentientem motum, & tempus numerũ mẽsuratum à motu: & ideo tempus non est numerus, quo primò, & per se numeramus. Egidius in com. multa narrat, & primò, quòd prius, & posterius, quæ ponuntur in definitione temporis non sunt prius, & posterius in tempore; sed in motu: ipsa enim prius, & posterius, vt sunt numerata ab anima complent rationem temporis. secundò quòd tempus si capiatur formaliter; est numerus: ratio enim temporis completur ex priori, & posteriori in motu vt numerata sunt ab anima. si autem consideretur materialiter; est quid continuum; quia numerus huius, & huius prius, & posterius habet esse, in motu, qui est subiectum temporis materiale. & vltimò est notan-

standum, quòd tempus dupliciter consideratur, vel vt comparatur ad prius, & posterius primi motus; per quæ accipienda est definitio eius: & sic habet rationem numerati: vel comparatur ad prius, & posterius aliorum motuum. & sic habet rationem potius numeri numerantis, quàm numerati.

QVONIAM autem est tempus mensuratio motus; erit & quietis. Hac in tex. 118. ratio autem est contrà sumpta à definitione motus. soluit Egid quæ est sententia Aristot. quòd tempus per se est mensura motus, quietis autem per accidens. omnis enim priuatio est mensuranda per mensuram sui habitus, quæ mensuratio dicitur per accidens. & Auer. in commen. mensurat motum essentialiter; sed quietem secundò, & per accidens, secundùm quòd est priuatio motus. Iand. declarans quomodo intelligitur hic per accidens, inquit. Contingit, quòd cum aliquod mobile quiescit; simul existente quiete illa, est motus in alio mobili. & ille alius motus mensuratur tempore aliquo, & sic illa quies mensuratur tempore, quæ simul cum illo motu existit. vnde mensuratur quies per accidens, inquantum motus aliquis, qui est, dum quies est, mensuratur tempore, ut si quiescente aliquo mobili aliud mobile mouetur tribus horis, dicimus illud mobile quieuisse tribus horis. & sic Burl. sed Simp. ex mente Alexan. ait tempus esse numerum quietis; quia accidit motui priuatio motus, cuius per se numerus est tempus. Them. verò dicit hoc fieri; quia alium mensurat motum: nox enim est mensura per se lationis solis, quæ est sub terra; sed per accidens quietis animalium. Qu. 19.

ALIQVI antiquorum putabant tempus esse primum motum, quod negat Aristot. tex. 93. ratio nam contraria est; prius enim & posterius sunt Qu. 20.

eßentialiter tempus, quæ etiam eßentialiter sunt motus. remouet hanc controuersiam Iand. Q. 18. dicens, quòd motus consideratur dupliciter uno modo pro perfectione fluēte, cuius una pars generatur post aliam: alio modo pro fluxu continuo, qui dicitur successio, seu motus, seu duratio. Primo modo tēpus non est motus essentialiter, ut ēt Burl.. quia motus sic sumptus est in tribus generibus. s. qualitate, quantitate, & ubi. sed si accipiatur pro fluxu continuo, qui est successio, siue duratio: adhuc potest considerari dupliciter. Primò quantum ad sui receptionem; quia recipitur in mobili: & sic est passio. Secundò potest considerari ipsa successio quantum ad id, quod ipsa est, & quantum ad suam essentiam, & quidditatem. & sic est tempus. Et paulò suprà ait, quòd Arist. non uult concludere, quòd tempus non sit primus motus: sed quòd non sit motus absolutè. alij dicunt, quòd motus primus potest considerari, & secundum suam eßentiam: & sic motus non est tempus essentialiter: Secundò secundum quòd est mensura aliorum motuum. & sic tempus est motus. Iauel. in Q. 20. multas narrat distinctiones, & prima est, quòd tempus secundū omnes expositores, & præcipuè D. Thom. in lib. de instantibus est duplex, scilicet communiter, & propriè dictum. tempus communiter dictum est omne successiuum, quo poßumus mensurare durationem alicuius motus. & in hoc sensu motus horologij potest dici tempus communiter dictum. tempus propriè dictum est illud, quo primum, vt in vniuersali mensura mensuramus omnem motum, siue superiorem, siue inferiorem. Secunda distinctio est, tempus tàm communiter, quàm propriè dictum potest considerari primò, quò ad suum reale, id est quantum ad id, quod est: secundò, quò ad suum formale, idest quantum ad illud, quò distinguuntur formaliter à

quo-

quolibet alio: & tale habet rationem differentię. tertia Dist. est Hac verba, Tempus est motus, considerātur dupl. s. identicè, & formaliter. sic motus est actum: identicè quidem est uera propositio; quādo per prædicatū, & subiectum significatur eadem entitas; quamuis prædicatum non ingrediatur in definitionē subiecti. unde hac est identica, ens est bonum: formaliter aūt est uera; quando prædicatum dicit eandē rē cum subiecto, & prædicatur de subiecto in primo modo per se. & tunc dicitur prædicatio formalis. Ex his habemus tres conclusiones. prima, tempus cōiter dictum est idem realiter cum motu absolutè dicto. secunda, tempus propriè dictum est idem cū motu cęli diurno. tertia, licet tempus siue communiter, siue propriè dictum sit idem realiter cum motu; nō tamen formaliter; itaque hęc est uera identicè. Tempus est motus, sed est falsa formaliter; motus enim ut motus nō est mensura siue numerus, ut patet in definitione. Et cū Aristo. in tex. differat tempus non esse motum: intelligendum est, quòd non negat hanc ut falsam. Tempus est motus: sed non est uera quidditatiuè; unde in tex. 101. ait; non ergo motus tempus est; sed secundum quod numerum habet motus. quare concedit tempus esse motum, secundum ꝙ *motus habet rationem mensuræ; sed negat simpliciter, & formaliter esse motum. Burl. uerò in Com. 100. inquit motus accipitur tripliciter. primò pro forma diminuta, quia non differt à termino motus, nisi sicut imperfectum à perfecto. & sic est in genere termini ad quem. Secundò sumitur pro transmutatione successiua extensa secundùm longitudinem, latitudinem, & profunditatem ad extensionem mobilis. & sic est in prædicamento passionis. vltimò accipitur pro quantitate successiua, idest pro ipsa duratione transmutationis successiuæ, quæ est*

de genere pasſionis. & ſic eſt de genere quantitatis. unde primo modo motus nullo modo eſt tempus materialiter; ſed ſecundo modo eſt tempus materialiter; quia motus eſt materia, in qua eſt tempus. ſed tertio modo motus eſt tempus formaliter. Egidius auctoritate Auer. ait, quòd tempus, & motus ſunt idem materialiter; formaliter tamen differunt, ſicut actio, & paſsio materialiter ſunt idem, formaliter non. prius, & poſterius in motu ſunt idem materialiter cum motu, & ſunt partes eius: formaliter autem non ſunt idem; motus enim non definitur ſecundùm prius, & poſterius.

Qu. 21. *ESSE idem nunc, uel inſtans in toto tempore uult Ariſt. tex. 104. ſed bellum Troianum olim factum nunc eſſet: & multi puncti ſunt in una linea; ſic & nunc in tempore. dubium ſoluit D. Thom. in Com. his uerbis. ſic ſe habet nunc ad tempus, ſicut mobile ad motum. ergo ſecundum commutatam proportionem, ſicut tempus ad motum; ita nunc ad mobile. unde ſi mobile in toto motu eſt idem ſubiecto. ſed differat ratione; oportebit ita eſſe & nunc, quòd ſit idem ſubiecto, & aliud, & aliud ratione: quia illud, quo diſcernitur in motu prius, & poſterius, eſt idem ſubiecto, ſed alterum ratione, hoc eſt mobile, & id ſecundùm quod numeratur prius, & poſterius in tempore; eſt ipſum nunc. & lege ſic etiam Egid. Burl. uerò ſic. aliqui dicunt, quod Philo. per inſtans ſecundùm ſubſtantiā intelligit primum mobile. & certum eſt, quòd hoc manet idem toto tempore. per inſtans autem ſecundùm eſſe intelligitur indiuiſibile in tempore, & id non manet idem. poteſt tamen aliter exponi, ſcilicet quod nunc, ſeu inſtans manet idem in toto tempore ſecundùm ſubſtantiā, & non ſecundum eſſe: quoniā idē numero realiter manet in omni differentia temporis ſucceſſiue:*

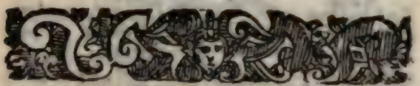
nò: nam illud idem instans, quod prius fuit futurum, postea est præsens, & deinde est præteritum. quare instans manet idem secundùm subiectum; sed non secundùm esse: aliud enim esse habet, cum est præsens, & aliud, cum est præteritum. uel sic potest exponi, quòd instans manet idem in toto tempore secundùm substantiã; quia omnia instantia temporis sunt in eodem subiecto successiuè; sed uariantur secundùm esse; quia unum instans non idem est ens, quod aliud instans. aliter potest exponi scilicet, quod instans manet idem secundùm imaginationem in toto tempore; diuersificatur tamen secundum esse accidentale solùm; quia imaginando quòd instans fluens causet tempus, imaginatur, quòd instans manet idem secũdũ substantiã in toto tempore, variatũ solùm secundũ esse. uel sic põt intelligi, ꝙ in toto tpe, hoc est, in qualibet parte temporis manet idem instãs secundum substantiã continuans partes temporis ad inuicem, diuersificatum tamen secundum esse; quia aliud esse habet secundum quòd est finis præteriti, aliud ut principium futuri. & Ianel. ponit distinctionem unam, scilicet quòd instans in tempore est duplex scilicet extrinsecum, & intrinsecum. extrinsecum est illud, quod suo fluxu imaginario causat tempus: sicut apud Geometram punctum extrinsecũ efficit lineam. sed hoc differunt, quòd punctum facit quantitatem continuam permanentem, instans autem successiuam. & instans extrinsecum non est pars temporis, nec terminus, nec continuans tempus eadem ratione, qua diximus punctum extrinsecum non esse continuatiuum lineæ. instans autem intrinsecum terminat, & continuat, & diuidit tempus, & est de ratione intrinseca temporis. quare instans extrinsecum est unum in toto tempore secundùm rem, intrinsecum non est unum; sed plura, duo quidem

actu terminantia omnem partem signatum temporis, ut in hora adest primum, & ultimum instans, & alia sunt infinita in potentia, ut hora est diuisibilis in partes infinitas.

Qu. 18. T E M P V S, *& motus esse causam corruptionis sentit Phil. in text. 128. instant tamen multum dicentes generationem esse motum. soluit hunc nodum D. Thom. in Comen. sic tempus est numerus motus, mutatio autem per se est corruptiua, & destructiua, sed causa generationis, & ipsius esse non est nisi per accidens: ex hoc enim ipso, quòd aliquid mouetur, recedit à dispositione, quam prius habebat. sed quod perueniat ad aliquam dispositionem, hoc non importatur in ratione motus, inquantum est motus; sed inquantum est finitus, ac perfectus, quam quidam perfectionem habet motus ex intentione agentis, quod mouet ad determinatum finem. & ideo corruptio magis potest attribui mutationi, quàm tempori, ut etiam Auer. & hoc manifestat Aristot. dicens. neque hanc, scilicet corruptionem tempus facit, sed accidit in tempore fieri. Iand. in Q. 26. dat eandem solutionem; sed alijs uerbis, dicens, quòd motus consideratur dupliciter uno modo secundum se, & sic est causa corruptionis. Secundo vt est instrumentum alicuius agentis: intendentis finem aliquem: & sic generationis est causa hoc etiam Egid. & antea dixit, quòd motus sumitur multis modis, primo pro forma, cuius una pars generatur per aliam, donec perficiatur. & sic est in tribus generibus scilicet quantitatis, qualitatis, & vbi. Secundò sumitur pro transmutatione coniuncta cum tempore, idest pro receptione. perfectionis successiua continua, & in hac*

est duo considerare, scilicet ipsam receptionem, & est in genere passionis, & ipsam successionem continuam, seu fluxum continuum, & est quantitas, idest tempus: sed quæstio non est de motu ultimis duobus modis, scilicet per receptione perfectionis, & pro fluxu; sed pro perfectione recepta in mobili à motore. & Burl. asserit, quòd Comen. distinguit hoc in loco de duplici corruptione; quoniam quædam est corruptio extrinseca; ut corruptio uiolenta; quędam intrinseca; ut corruptio ex senectute corruptio. quæ est ab extrinseco, non attribuitur tempori; sed corruptio se, uel ab intrinseco, ut autem Tat. uerum non est intentio Phi. nec Comen. quòd aliquid corrumpatur sine causa agente, & motu à tempore, uel à motu cęli: sed quòd tempus est magis causa corruptionis, quàm generationis, ut in illis, quæ corrumpuntur ab intrinseco, uel extrinseco: sola enim transitio temporis cum natura illius sufficit ad eorum corruptionem, sed non est sic de generatione eius; quia generatio requirit semper aliquod agens extrinsecum præter tempus. Et suprà. motus de genere passionis est per se causa corruptionis; ideo tempus est causa corruptionis per se & generationis scilicet accidentalis per accidens. Tat. autem supponit, quòd aliquid dicitur agere in alio tripliciter. primò quia trasmutat illud producens aliquam qualitatem. secundò quia applicat contrarium agens; sicut homo dicitur comburere domum, quia ei applicat ignem. Sed his modis tempus non dicitur agere in generabilibus, & corruptibilibus. ultimò aliquid dicitur agere in aliud: quia est illud, quo continuatur applicatio cōtrarij agentis in ipsum. et sic tempus dicitur agere in inferiora. Egi. tempus per accidens corrumpit,

pit, & per accidens generat: tempus enim omnino per accidens generat: quia nec id competit ei ratione propria, nec motus in quo fundatur. sed quòd corrumpat, non est omnino per accidens: quia licet hoc non competat ei ratione propria, competit ratione motus. vnde attribuitur ei generare purè per accidēs, vt Com.

ARISTOTELIS DE PHYSICO AVDITV

LIBER QVINTVS.

SVMMA LIBRI.

In prima agitur, quæ est à tex. 1. ad 21. de diuisione Motus in suas species.

In secunda, quæ est à 21. ad 46. de Vnitate & Pluralitate motus.

In tertia, quæ est à 46. ad finem, de Contrarietate motuum, & quietum.

Summa prima Caput primum in quo distinguitur motus per se à motu per accidens & à motu secundùm partem.

Summa, & diuisio in lib. 5. cap. 1.

CVM de motu in genere scripserit Arist. nunc agit de eius diuisione in species, vel partes. Secatur ergo hoc caput in duas partes, in prima distinguit motum per se à motu per accidens, in secũda asserit, quòd determinandum est de motu per se, & prætermittendus motus per accidens. primum proponit sic [mutatur autem] deinde distinguit motum per se à motu per accidens tripliciter, primò [est autem aliquid, quod], secũdò [est autem, & in mouente] ultimò

timò alterum enim est] postea narrat, quod requiruntur ad motum ibi, [quoniam autem est quidem] mutationem, quæ est per accidens, prætermittendum esse demonstrat his verbis, [quæ igitur secundùm accidens.

Tex. 1. VTATVR autem, quod mutatur, omne hoc quidem secundùm accidens, vt cum dicimus musicum ambulare; quoniam cui accidit musicum esse, hoc ambulat. Hoc autem ex eo, quia huius aliquid mutatur; simpliciter dicitur mutari, vt quæcunque dicuntur secundum partes: sanatur enim corpus; quia oculus, aut thorax: hę autem partes sunt totius corporis. Est autem aliquid, quod neque secundum accidens mouetur, neque ex eo, quia aliud quid mouetur ipsius; sed ex eo, quia ipsum mouetur primum: & hoc est secundùm seipsum mobile. secundùm alium autem motum alterum est, vt alterabile, & alterationis sana-

Tex. 2. bile, & calefactibile alterum. ¶ Est autem & in mouente similiter: Aliud enim secundùm accidens mouet, aliud verò secundùm partem, ex eo, quia partium huius aliqua, Aliud verò per seipsum primum, vt medicus qui

Tex. 3. dem sanat; manus verò percutit. ¶ Quoniam autem est quidem aliquid mouens primum, est autem aliquid, quod mouetur, ad hæc in quo tempus, & præter hæc ex quo, & in quod, (omnis enim motus ex quodam, & in quiddam: alterum enim est, quod primum mouetur, & in quod mouetur, & ex quo,

ut

vt lignum, & calidum, & frigidum horum autem aliud quidem quod, aliud verò in quod, aliud autem ex quo.) motus manifestum est, quod in ligno est, non in forma: neque enim mouet, neq; mouetur forma, aut locus, aut ipsum tantum. ¶ Sed est mouens, & quod mouetur, atque in quod mouetur. Magis autem ab eo, in quod, quam ex quo mouetur, denominatur mutatio. quapropter & Corruptio in id, quod non est, mutatio est; quamuis & ex eo quod est, mutetur quod corrumpitur: & Generatio in id, quod est; quamuis ex eo, quod non est. ¶ Quid igitur motus sit, dictum est prius. Formę autem, & passiones, & locus, ad quæ mouētur ea, quæ mouentur, immobilia sunt; vt scientia, & calor. Attamen dubitabit aliquis, si passiones motus sunt: albedo autem passio est: erit enim ad motum mutatio. Sed fortassis non est albedo motus; sed dealbatio. Est autem & in illis & quod est secundum accidens, & quod est secundùm partem, atque secundùm aliud, & quod primò est, & non secundū aliud. vt quod fit album in id, quod intelligitur, mutatur secundùm accidens: colori enim accidit intelligi: in colorem autem; quia album pars est coloris: & in Europam; quia pars Europæ Athęnæ sunt: in album autem colorem per se. Quomodo igitur per se mouetur & quomodo secundū accidens, & quomodo secundùm aliud aliquid & quomodo idem primum & in mouente est, & in eo, quod mouetur, manifestum est: & ꝙ motus non est in forma, sed in eo, quod mouetur, & mobili secundùm actum. ¶ Quæ igitur secundùm accidens est mutatio dimittatur: est enim & in omnibus, & semper, & omniū. Quæ

Tex. 4.

Tex. 5.

Tex. 6.

verò non secundùm accidens, non est in omnibus; sed in contrariis, & mediis, & in contradictione. Huius autem fides ex inductione est. Ex medio autem mutatur, vt ex contrario: vtitur enim ipso, vt contrario, ad vtrunq;: est enim quodammodo medium ipsum extrema. quapropter & hoc ad illa, & illa ad hoc quodammodo dicuntur contraria. vt media fidium grauis ad vltimam, & acuta ad primam, atque fuscum album ad nigrum, & nigrum ad album.

EXPLANATIONES.

PRIMO'] ait primò, vt excludat motum secundùm partes [est autem alind in alio motu] i. mobile variatur secundum diuersas species motus [similiter] scilicet, ut in mobili [aliqua]. s. pars mouetur [quod]. s. subiectum [forma]. i. qualitas [prius] i. in tertio libro [passiones]. i. passibiles qualitates [in omnibus]. s. in terminis [omnium]. s. subiectorum, uel mouentium [in contradictione] quantum ad generationem, & corruptionem.

Summa, & diuisio in cap. 2.

PROPONIT tres species mutationis. sed duæ, scilicet generatio, ac corruptio à motus ratione excluduntur. diuiditur caput in duas partes, in prima proponit [quoniam autem omnis] & declarat duas partes illius diuisionis: primam sic [quæ igitur ex non subiecto] secundam [qua uerò ex subiecto] in secunda parte probat nec generationem, nec corruptionem esse motum, primò sic [si igitur id, quòd non est] secundò [& si omne, quod mouetur] concludit tertiam partem diuisionis esse motum dicens [quoniam autem omnis motus.]

Caput

Caput Secundum. Quot modis aliquid dicatur in aliud mutari.

QVoniam autem omnis transmutatio est ex quodam in quiddam: (manifestat autē & nomen: post aliud enim aliquid, & aliud quidem prius significat, aliud autē posterius.) mutabitur quod mutatur quadrifariam. Aut enim ex subiecto in subiectum. Aut ex non subiecto in non subiectum: Aut ex non subiecto in subiectum: Aut ex subiecto in non subiectum. dico autem Subiectum, quod affirmatione monstratur. Quare necesse est ex ijs, quę dicta sunt, tres esse mutationes: eam, quæ est ex subiecto in subiectum: & eam, quę ex subiecto in non subiectum: & eam, quæ ex non subiecto in subiectum: quę enim est ex non subiecto in non subiectum, non est mutatio; propterea quòd non est secundùm oppositionem: neque enim contraria, neq; contradictio est. Quæ igitur ex non subiecto est in subiectum mutatio secundùm contradictionem, generatio est. alia quidem simpliciter simplex, alia verò quædam cuiusdam: vt ea, quæ ex non albo in albū, generatio huius est: ea vero, quæ ex eo, quod non est, simpliciter in substantiam, generatio simpliciter est, secūdùm quam simpliciter aliquid fieri, & nō fieri dicimus. Quę verò ex subiecto in non subiectum, corruptio est: simpliciter quidem, quæ ex substantia ad ipsum non esse est: quædam autem est, quæ est in oppositam negationem, sicut dictum est & in generatione. ¶ Si igitur id, quod non est, dicitur multipliciter, & neque id, quod est secundùm compositionem, aut diuisionem, contigit moueri; Tex. 7. Tex. 8.

neque

neque quod est secũdum potentiam, quod ei, quod est simpliciter, secundùm actum, oppositum est: quod enim est non album, aut non bonum, fieri potest vt moueatur secundùm accidens: fuerit enim homo non album. quod autẽ simpliciter non hoc est, nullo modo moueri potest: impossibile enim est, quod non est, moueri. si autem hoc; & generationem motum esse impossibile erit: generatur enim quod non est; nam & si quàm maximè secundum accidens generatur; attamen est verum dicere, quòd est id, quod non est, de eo, quod generatur simpliciter, similiter autem & quiescere. hæc igitur omnia accidunt difficilia, ad moueri id, quod non est. &, si omne, quod mouetur, in loco est; quod autem non est, non est in loco. (esset .n. alicubi.) Neque ergo corruptio motus est: contrarium enim motui motus est, aut quies: corruptio autem generationi contrarium est.

Tex. 9. ¶ Quoniam autẽ omnis motus mutatio quædam est, mutationes autem tres, quæ dictæ sunt, harum autem eæ, quę sunt secundùm generationem, & corruptionem, non sunt motus, hæ autem sunt, quę secundum condictionem fiunt; necesse est eam, quæ ex subiecto est in subiectum mutationem, motũ esse solum. Subiecta autem aut contraria sunt, aut media: etenim priuatio ponitur contrarium. & monstrantur affirmatione nudũ, & albũ, & nigrũ.

EXPLANATIONES.

EX subiecto in subiectum].i. aut uterque terminus est affirmatiuus [aut ex nõ subiecto in nõ subiecto].i. aut negatiuus [secũdũ contradictionẽ].i. inter opposita secundum contradictionem [in oppositam

nega-

gationem] .*s. cuiuscunque affirmationes sicut de albo in non album,[in compositionē, & diuisionem]* .i. *secundum compositionem, aut diuisionem propositionis, prout sunt idem cum vero, & falso[quod est simpliciter]* .*s. in actu[hoc]* .i. *hoc aliquid [nudum]* .*s. ut nudum, quod est priuatio,[& album, & nigrum]* .*s. quæ sunt contraria.*

Summa, & diuisio in cap. 3.

NVLLAM speciem mutationis, seu motus per se esse in substātia, nec in ad aliquid, nec in actione, nec in passione multipliciter ostendit. primò probat, quòd non sit in substātia ibi [secūdum subiectā] nec in prædicamento relationis dicens [neque ei, quod ad aliquid] nec in genere actionis, & passionis sic [neq; etiam agentis, & patientis] deinde demonstrat sex rationibus mutationis non posse esse mutationem, proponit ibi [neq; omnino mutatio mutationis] prima ratio est [primùm .n. dupliciter] secūda [amplius aut in infinitum,] tertia [amplius eiusdē est motus] quarta [amplius oportet] quinta [& rursus aliquid] ultimam narrat dicens [amplius si tres species] tandem ostendit quomodo possit esse mutatio mutationis, ubi ait [omnino autem quoniam.]

Caput Tertium. In quot, & quibus prædicamentis reperiatur propriè Motus. Et quot modis dicatur Immobile.

SI igitur prædicamenta diuisa sunt; substantia, & qualitate, & vbi, & quando, & ad aliquid & quantitate, & ipso agere, & pati; necesse est tres esse motus, eum, qui quantitatis, & eum, qui qualitatis, & eum, qui secū dum locū est. ¶Secundū substantiam autem non est motus; propterea quòd nullum est entium substā- Te. 10.

neratio fiebat aliquãdo;& quod fit fiebat.quare nondum erat quod fit simpliciter, sed aliquid quod fit,& quod fit iam, & rursum fiebat hoc aliquando.quare nondum erat tunc id,q̃d fit. Quoniam autem infinitorum non est quicquam primum;non erit primum: quare neque contiguum. neque fieri igitur, neque moueri possibile est, neque mutari quicquam. ¶ Amplius eiusdem est motus cõtrarius, & insuper quies, & generatio, & corruptio. quare id,q̃d fit,cum fit id,quod fit,tũc corrumpitur, neque enim quod mox fit, neq; posterius: esse enim oportet,quod corrumpitur. ¶ Amplius oportet materiam subesse & ei, quod fit, & ei, quod mutatur.quæ igitur erit?vt alterabile, aut corpus aut anima est:sic id,quod fit,motus,aut generatio. ¶ Et rursus aliquid, in quod mouentur: oportet enim, ꝙ aliq̃d sit huius ex hoc in hoc motus,& non motus,aut generatio.Simul autem & quomodo erit? non enim erit disciplinatio disciplinationis generatio.quare neq; generationis generatio,neque quædam cuiusdam. ¶ Amplius, si tres species motus sunt; harum aliquam necesse est esse subiectam naturam, & ea, in quæ mouentur: vt necesse est loci mutationem alterari,aut ferri.Omnino autem,quoniam mouetur omne,quod mouetur, tripliciter: aut quia secundùm accidens, aut quia pars aliqua, aut quia per se:secundum accidens solùm continget mutari mutationem: vt, si is,qui sanatur, currat, aut discat. eam autem, quę secundùm accidens, dimisimus pridem.

Te. 14. Te. 15. Te. 16. Te. 17.

que enim horum est contrarietas. Motus igitur secundùm qualitatem Alteratio sit: hoc.n. inditum est commune nomen Dico aūt qualitatem, non quæ in substantia:(etenim differentia qualitas est:) sed quæ passiua est, secundū quam dicitur pati, autem passibile esse. Qui verò secundum quantitatem est, secundùm cōmune quidem innominatus est: secundùm autem vtrunque, Augmentatio, & Diminutio. is quidem, qui est in perfectam magnitudinem, augmentatio: qui verò ex hac, diminutio. Qui aūt secundùm locum, & secundùm proprium, & secundùm communem, innominatus est. vocetur autem Latio nomine communi: quãuis dicantur ferri hęc sola propriè; cum non in seipsis sit mutantibus locum, stare, & quæcunq; non ipsa seipsa mouent secundùm locū. ¶ Quę Te. 19.
autem est in eadem forma mutatio in magis, & minus, Alteratio est. Quæ enim ex contrario est in contrarium, motus est aut simpliciter, aut aliquo modo. In minus enim cum ierit; in contrarium dicetur mutari: in magis autem, vt ex contrario in seipsum: differt enim nihil secundùm quid mutari; aut simpliciter. verùm aliquo modo oportebit contraria esse. magis autem, & minus est ex eo, quia plus, aut minus cōtrarij inest, & non Quòd igitur hi tres soli motus sint, ex his manifestum est. ¶ Immobile au- Te. 20.
tem est & quod omnino non potest moueri, sicut sonus est inuisibilis. Et quod in multo tēpore vix mouetur. Aut quod tardè incipit, quod dicitur ægrè mobile. Et quod aptum natura est, potestq; moueri; non mouetur autem tūc, cum aptū natura est, & vbi, & quomodo: quod quidem immobilium solum quiescere voco:

S 3 con-

quæcunque in vno loco sunt primo. Separatim autem, quæcunque sunt in altero. Tangere autem, quorum extrema sunt simul. Inter verò, in quod prius aptum natura est peruenire id, quod mutatur, quàm in quod vltimum mutatur, secundùm naturam continuè mutationem patiens. in paucissimis autem est Inter, tribus: vltimùm enim est mutationis contrarium.

¶ Continuè autem mouetur, quod nihil, aut paucissimum intermittit rei, non temporis: nihil enim prohibet intermisisse, & statim etiam post primam sonuisse vltimam; sed rei, in qua mouetur. hoc autem & in ijs, quæ sunt secundùm locum, & in aliis mutationibus manifestũ est. ¶ Contrarium autem secundùm locum est, quod secundùm rectam distat plurimùm: minima enim finita est: mensura autem finitum. Te. 23. Te. 24.

¶ Consequẽter autem est, inter quod post principium solùm, existens aut positione, aut natura, aut alio aliquo sic determinatum, nihil est eorum, quæ sunt in eodem genere, & id, ad quod consequenter est. dico autem, vt ad lineam linea, vel lineæ; aut ad vnitatem vnitas, vel vnitates, aut ad domum domus: aliud autem nihil prohibet esse Inter. Consequenter enim ad aliquid est consequenter, & posterius aliquid est: non enim vnum consequenter est ad duo, neq; noua luna ad secundam consequenter est; sed hęc ad illa. ¶ Contiguum autem est, quod, cum consequenter est, tangit. Quoniam autem omnis mutatio in oppositis est, opposita autẽ sunt & contraria, & quæ secundum contradictionẽ sunt; contradictionis autem nihil est medium; manifestum est, quòd in cõtrarijs erit id, quod est Inter. Continuum autem est quidem, quod Te. 25. Te. 26.

contiguum quiddam est. dico autem esse Continuum, cùm idem fiat, & vnus vtriusque termini, quibus se tangunt, &, vt significat nomē, contineantur. hoc autem esse nō potest, si duo
Tex.27. sint vltima. ¶ Hoc autem determinato, manifestum est, quòd in ijs est continuum, ex quibus vnum quid aptum natura est fieri secundū contactum. & vt demum fit continuum vnū; sic & totum vnum erit, vt aut clauo, aut gluti-
Tex.28. ne, aut tactu, aut insertu. ¶ Manifestum autem est, & quòd primum est id, quod Consequēter est: quod enim tangit, necesse est Consequēter esse: quod autem consequenter est, non omne tangere. quapropter & in prioribus ratione cōsequenter est, vt in numeris, tactus autem non est. Et, si quidem continuum est; necesse est tangere: si verò tangit; nondum continuū est: non enim necesse est vnum esse ipsorum extrema, si simul sint: sed, si vnum sunt; necesse est simul esse. quare consitio ultimum est secundum generationem: necesse est enim tangere; si consita erunt extrema: ea verò, quæ tangunt, nō omnia consita sunt. in quibus autem nō est tactus; manifestum est, quòd neque est cōsitio in his.
Tex.29. ¶ Quare, si est punctum, & vnitas, qualia dicūt separata; non possibile est vnitatem, & punctū esse idem: his enim inest tangere, vnitatibus autem consequenter. & inter hæc quidem cōtingit esse aliquid: omnis enim linea inter puncta est: inter illas autem nō est necesse: nihil enim
Tex.30. est inter dualitatem, & vnitatem. ¶ Quid igitur est Simul, & Separatim, & quid Tāgere, & quid Inter, & quid Consequenter, & quid Contiguum, & quid Continuum, & quibus vnumquodque horum inest, dictum est.

EX-

EXPLANATIONES.

IN uno loco primo].i.proprio [ultima] .i.superficies[mutatur].s.continuè[in quod ultimum].s.quam in ultimum terminum motus[in tribus].in duo extrema,& unum medium[rei].s.per quam transit [minima].s.distantia,quæ est inter duo puncta signata, quæ est linea recta[aliud].s.alterius generis[sed hæc ad illa] .i. sed contrà est[tangit].s. immediatè [primum].i inter præmissa ordine naturæ[non est].i. quibus non est[ultimæ].s.ordine generationis [inter illa non est necesse] .i. inter unitates non est medium.

Summa, & diuisio in cap.2.

NARRAT motum tribus modis dici, genere.s specie, & numero. deinde mouet quasdam dubitationes. quid sit motus unus genere,declarat dicens [genere igitur unus est] specie sic [specie autem unus est] & mouet dubium, an unus specie sit motus,cum aliquid idem mutatur multoties de eodem in idem, ubi inquit [dubitabit autem aliquis] motus dicitur unus numero sic [simpliciter autem unus motus est] & mouet dubitationes duas,prima est[Socratem autem secundùm] altera est [habet autem dubitationẽ] soluit dicens[eadem enim ratio.]

Caput Secundum. Quotupliciter dicatur Motus vnus: Et qui propriè vnus,quive plures.

VNus autem motus dicitur multipliciter. Te. 31.
Vnum enim multipliciter dicimus. Genere igitur vnus est secundùm figuras prædicamenti:latio enim omni lationi genere vnus est. alteratio autem à latione diuersus genere est. Specie autem vnus est;cum genere sit unus, & in indiuidua specie sit : vt coloris quidem sunt diffe-

differentiæ. Igitur alius specie denigratio, & dealbatio: omnis igitur dealbatio omni dealbationi idem secundum speciem erit, & omnis denigratio denigrationi: albedini autem non amplius. quapropter specie unus est dealbatio dealbationi omni. Si autem sunt quædā, quæ & genera simul, & species sunt, manifestū est, quod specie quodammodo vnus erit, simpliciter autem vnus specie non: vt disciplinatio, si scientia species quidem est existimationis, ge-
Te. 32. nus autem scientiarum. ¶ Dubitabit autem aliquis si vnus specie motus sit; cùm ex eodem idem in idem mutetur. vt vnum punctum ex hoc loco in hunc locum iterum, atque iterum. Si autem hoc est; erit circunlatio rectæ lationi
Te. 33. eadem, & uolutio ambulationi. ¶ An determinatum est, diuersum esse motum, si id, in quo est motus, specie sit diuersum? circulare autem à recto alterum specie. genere igitur, &
Te. 34. specie motus vnus sic est. ¶ Simpliciter autem vnus motus est, qui substantia vnus, & numero est. Quis autem huiusmodi sit, manifestum erit diuidētibus. Tria enim sunt numero, circa quæ dicimus motum vnum, quod, & in quo, & quādo. Dico autem quod; quoniam necesse est esse aliquid, quod mouetur. ut hominem, aut aurū: & in aliquo hoc moueri, ut in loco, aut in passione: & quando: in tempore enim omne mo-
Te. 35. uetur. ¶ Horum autem genere quidem, aut specie esse vnum, est in re, in qua mouetur. continguum autem erat in tempore. Simpliciter autē vnum esse in omnibus his est: Etenim in quo est, vnum oportet esse, & indiuisibile, ut formam. Et rursus ipsum quando, ut tempus vnū, & non intermittere. Et quod mouetur vnum
esse,

esse, non secundùm accidens, vt album nigrescere, & Coriscum ambulare. vnum autem est, & Coriscus, & album; sed secundum accidens. neque commune: erit enim simul duos homines sanari secundum eandem sanationem, vt lippitudinis. sed nō vnus hic ē; sed specie vnus est. ¶ Socratem autem secundum eandem quidem alterationem alterari specie, in alio autē tempore, & iterum in alio: si quidem contingit corruptum iterum vnum fieri numero: erit & hic vnus. si uero non; idem quidem erit specie, vnus autem numero non. ¶ Habet autem dubitationem huic similem, utrum una sanitas, & omnino habitus, & passiones in substantia sint in corporibus: moueri nanque videntur habentia, & fluere. Si igitur eadem, & vna sit mane, & nunc sanitas; cur non etiam, cum intermissam acceperit iterum sanitatem; & hęc, & illa vna numero erit? ¶ Eadem enim ratio erit. verùm tantum interest, quod, si duo idem hoc sunt, sicut numero vnus; & habitus esse necesse est; vnus enim numero actus vnius numero est. Si verò habitus vnus est; fortassis alicui non uidebitur vnus & actus esse: cum enim cessauit ambulans; non amplius est ambulatio: rursus autem ambulante, erit. Si igitur vnus & idem est, continget vnum, & idem & corrumpi, & esse sępe. Hæ igitur dubitationes extra præsentem sunt considerationem. Te. 36. Te. 37. Te. 38.

EXPLANATIONES.

IN indiuiduam specie] .i. *specialissima*[*autem*] .s. *secū dū quid* [*mutetur*] .s. *multoties*[*in quo est*] .s. *motus*[*substātia unus*] .i. *secūdum* [*nam essent a...*], [*quod*] .s. *subiectum* [*in quo*] .i. *species, uel genus in*

qua est motus[passione].i.passibili qualitate[in omnibus his est] .i. consistit in unitate omnium horum [hic unus] .s.numero [idem] .s.specie [unus autem non].s.numero [eadem ratio] .s. uidetur in primo aspectu de unitate qualitatis, & motus[si duo idem] .s.motus idem sunt.

Summa, & diuisio in cap. 3.

CVM motus sit quondam unum, & unum dicatur multipliciter; asserit Arist. motum esse unum, ut continuum, deinde narrat, quod ad continuationē motus requiruntur tria principalia, & duo secundaria. quod sit unum continuum proponit his uerbis [quoniam autem continuus omnis motus] quod primum competit motui, ut sit quoddam continuum narrat dicens [non enim fiet] secundum [contigui igitur] tertium [quia contigui] nunc ponit duos secundarios pertinentes potius ad quandam formam unitatis, quam ad unitatem. primus est [amplius autem] secundus [amplius autem aliter] in quibus motibus sit regularitas, & irregularitas dicit [est autem in omni motu.]

Te. 39. QVoniam autem continuus omnis motus est, & simpliciter quidem vnum, & continuum esse necesse est; si omnis quidem diuisibilis est. &, si continuus; vnus: non enim fiet omnis continuus omni, sicut neque aliud vllum cuiuis quoduis; sed quorum unum sunt vltim.a. vltima autem aliquorum quidem non sunt, aliquorum aūt sunt; sed specie differētia, & æquiuoca. quomodo nanq; tanget, aut vnū

Te. 40. fiet ultimum lineæ, & ambulationis? ¶ Contigui igitur erunt, & qui neque ijdem specie, neq; genere: postquam .n. cucurrit aliquis; sta

tim

tim febricitare potest. &, neluti lampas ex suc cessione, latio est contigua, continua autem non: ponitur enim continuum, quorũ ultima vnũ sunt. Quare cõtigui, & consequenter sunt, quia tempus co inuum est: continuum autem est; quia motus continui sunt. hoc autem est; cum vnum vltimum fuerit amborum.

¶ Quapropter necesse est eundem specie esse, & vnius, & in vno tempore simpliciter continuum motum, & vnum. Tempore quidem, vt non immobilitas intersit: in intermittente enim quiescere necesse est. Multi igitur, & non vnus motus. inter quos quies est. quare, si aliquis motus statu intercipitur; neque vnus est, neque continuus. intercipitur autem; si in medio tempus est. Eius vero, qui in specie non vnus est, non: etsi intermittitur tempus: tempus enim vnum est: specie autem motus alius est: motum enim vnum necesse est & specie vnum esse: hunc autem simpliciter vnum esse non est necesse. Quis igitur motus simpliciter vnus est, dictum est. ¶ Amplius autem dicitur vnus, & perfectus, siue secundùm genus, siue secundùm speciem, siue secundum substantiam sit; sicut & in alijs perfectum, & totum ipsius vnius est. aliquando, autem & si imperfectus sit, unus dicitur, si solùm sit continuus. ¶ Amplius autem aliter præter dictos, dicitur motus unus, regularis: irregularis enim est quidem, ut non uideatur unus; sed magis regularis, vt rectus: irregularis enim diuisibilis est. videtur autem differre, sicut magis, & minus. Est autem in omni motu quod regulariter est, aut nõ etenim alterabitur regulariter, & feretur super regulare, vt circulũ, aut

Te. 41. Te. 42. Te. 43.

rectam:

rectam : & circa augmentationem similiter, &
Te. 44. diminutiouem . ¶ Irregularitatis autem differentia est aliquando quidem in quo mouetur : impossibile est enim regularem esse motū nō in regulari magnitudine : ut motus fractæ, aut gyratiuæ, aut alius magnitudinis, quorū quæuis ad quamuis partē minime coaptatur. Aliqñ autem neque in ubi, neque in quando, neq; in eo, ad quod, sed in ipso modo: velocitate enim, & tarditate aliquando determinatur : cuius.n. eadem est velocitas, regularis est: cuius autem non, irregularis. Quapropter neq; species motus, neq; differentiæ, velocitas, & tarditas; quia omnes sequuntur differentes, secundum speciem. quare neq; grauitas, neq; leuitas, quæ ad idem est, vt terræ, ad seipsam, aut ignis, ad seipsum.
Te. 45. ¶ Vnus igitur irregularis est, quà est continuus minus autem, quod fractæ accidit lationi. id autem, quod est minus, commistio semper contrarij est. Si autem omnem, vnum contingit. & regularem esse, & non; non erunt & ipsi, qui non secundum speciem contigui sunt, vnus, & continuus: quomodo enim erit regularis motus ex alteratione compositus, & latione? oportet enim coaptari.

Summa Tertia de Contrarietate motuum, & quietum.

Summa, & diuisio in cap. I.

DECLARAT Phil. cui motui motus opponatur. & diuiditur caput in duas partes, in prima narrat multas contrarietates, & hoc ibi [verum cōtrarius motus fit] deinde excludit duos prædictorum modorum dicēs [est autem, qui ex contrario ei] ostendit

ostendit tribus rationibus contrarietatem motus nō esse accipiendam secundùm contrarietatem terminorum, ubi ait[neque qui est ex contrario] prima ratio est [simul enim] secunda [sed magis in contrarium] ultima [atque dicitur] in secunda parte scribit, quæ contrarietas sit in motu, ubi inquit[quoniam autem differt] & hanc probat dup. primò[quæ enim est]secundò inductiuè[manifestum ex inductione.]

Caput Primum. Quis Motus cui motui opponatur.

AMplius autem determinandum est, qualis motus est contrarius motui, & de quiete quoque eodem modo. Diuidendum est autem primò, vtrum contrarius motus sit, qui est ex eodem, ei, qui est in idem, vt qui est ex sanitate ei, qui est in sanitatem, vt & generatio, & coruptio videtur: Aut qui est ex contrarijs, vt qui est ex sanitate ei, qui est ex ægritudine: Aut qui est in contraria, vt qui est in sanitatem ei, qui est in ægritudinem: Aut qui est ex contrario ei, qui est in contrarium, vt qui est ex sanitate ei, qui est in ægritudinem: Aut qui est ex cōtrario in cōtrariū ei, qui est ex cōtrario in cōtrariū; vt qui est ex sanitate in ægritudinē ei, qui est ex ægritudiue in sanitatem: necesse est enim aut vnum aliquem horum esse modorum, aut plures: non enim est aliter opponere. Te. 46.

¶ Est autem qui ex contrario ei, qui est in cōtrarium, non contrarius, vt qui ex sanitate ei, qui est in ægritudinem: idem enim & vnus est; esse tamen non idem est ipsis: sicut non idem est ex sanitate mutari, & in ægritudinem. Te. 47.

¶ Neq; qui est in contrario ei, qui est ex contrario: simul. n. accidit ex contrario, & in contrarium, aut in Te. 48.

medium. verùm de hoc quidem posterius dicemus. Sed magis in contrarium mutari videbitur causa esse contrarietatis, quàm ex contrario. hic enim discessio à contrarietate, ille verò acceptio. atq; dicitur vnusquisq; eo, in quod mutatur magis, quàm eo, ex quo: vt sanatio, qui in sanitatem, ægrotatio autem, qui in ægritudinem. Relinquitur igitur qui est in contraria, & qui ad contraria ex contrarijs. Forsitan igitur accidit eos, qui in contraria, & ex contrarijs esse sed ipsum esse forte non idem. dico autem qui est in sanitatem ei, qui est ex ægritudine, & qui ex sanitate ei, qui est in ægritudinē.

Te. 49. ¶Quoniam autem differt mutatio à motu: (quę enim est ex quodam subiecto in quoddam subiectum mutatio est motus:) qui est ex contrario in contrarium ei, qui ex contrario est in cōtrarium, motus contrarius est: vt qui ex sanitate in ægritudinē ei, qui est ex ægritudine in sanitatem.

Te. 50. ¶Manifestum est autem & ex inductione, qualia videntur contraria esse. Aegrotare n. ipsi sanari, & discere ipsi decipi non per se ipsum: in contraria enim: vt enim scientiam, sic & deceptionem est & per seipsum consequi, & per aliud. Et ea, quæ sursum latio, ei, quæ est deorsum: contraria enim hæc sunt in longitudine. Et quæ ad dextra, ei quę est ad sinistra: cōtraria enim hæc sunt in latitudine. Et quæ in ante, ei, quæ in retro: contraria enim hæc sunt

Te. 51. in profunditate. ¶Quæ autem est in contrariū solùm, non est motus; sed mutatio: vt fieri albū non ex aliquo. Quibus autem non est aliquid contrarium, mutatio, quæ est ex ipso, ei, quæ est in ipsum, contraria est. quapropter generatio corruptioni contraria est, & abiectio acce-

ptio-

ptioni hæ autem mutationes quidem sunt, motus autem non. ¶ Qui autem ad medium motus sunt, quibuscunque contrariorum aliquid est medium, tanquam in contraria quodammodo ponendi sunt: nam vt contrario vtitur medio ipse motus, ad vtrauis fiat mutatio: vt ex fusco quidem in album, tanquam ex nigro, & ex albo in fuscum, tanquam in nigrum. ex nigro autem in fuscum tanquam in album: fuscum enim medium ad vtrunq; dicitur quodammodo extremorum, sicut dictum est prius. Motus igitur motui contrarius est sic: qui ex contrario in contrarium est, ei, qui ex contrario in contrarium. Te. 52.

EXPLANATIONES.

EX eodem in idem] .i. secundùm accessum ad aliquem terminum, & recessum ab eodem [ex contrariis] .s. terminis, à quibus incipit [in contraria] .i. contrarios terminos ad quem [idem] .s. subiecto [simul] .i. æqualiter [acceptio] .s. contrarietatis [esse] .s. idem subiecto.

Summa, & diuisio in cap. 2.

QVIETEM contrariam esse motui primò declaratur, deinde & quieti. quomodò sit contraria motui, ait [quoniam autem motui non solùm] & qualis sit, inquit [qualis autem quali] quietes vero quomodò contrarientur declarat sic [simul autem] & denique ostendit quibus mutationibus, non contrarietur quies ibi [quibus autem non sunt contraria.]

Caput Secundum. Quæ Quies cui motui, & cui quieti opponatur.

QVoniam autem motui non solùm videtur motus esse contrarius, sed & quies, hoc Te. 53.

determinandum est: simpliciter enim contrarium est motus motui. Opponitur autem & quies: priuatio enim est. Est autem sic vt & priuatio contraria dicatur. qualis autem quali, vt ei, qui est secundum locum, ea, quæ est secundum locum. sed hoc quidem non dicitur simpliciter. vtrum enim ei, quæ est hic, quieti is, qui est ex hoc, aut qui est in hoc, motus opponitur. ¶Manifestũ est igitur, quod, quia in duobus motus subiectis est, huic quidem, qui ex hoc est in cōtrarium, ea, quæ est in hoc, quies: huic autem, qui est ex contrario in hoc, ea, quę in contrario. simul autem & inuicem contrarię hæ sunt. etenim incōueniens est, si motus quidem contrarij sunt: quietes autem oppositæ non sunt. sunt autem hæ, quæ in contrariis, ut quæ est in sanitate, ei, quæ est in ægritudine quieti: motui autem, qui ex sanitate in ægritudinem: ei enim qui est ex ægritudine in sanitatem, irrationabile est: is. n. motus, qui ad ipsum est in quo stat, quietatio magis est, qua accidit simul fieri cum motu. necesse autem est aut hãc, aut illã esse: non. n. ea quidem, quæ est in albedine, quies contraria est ei, quæ est in sanitate. ¶Quibus autem non sunt contraria, horũ mutatio quidem est opposita ea, quæ est ex ipso, ei, quæ est in ipsum: motus autem non est: vt ea, quæ est ex ente; ei, quæ est in ens. Et quies quidem horum non est, immutabilitas autem est. &, si quidem aliquid erit subiectum; ea, quę in ente est immutabilitas, ei, quæ est in non ente contraria erit. Si verò non est aliquid; id, qđ non est, dubitabit aliquis cui contraria sit ea, quæ est in ente, immutabilitas. & an quies sit. si autem hoc est; aut non omnis quies motui est

Te. 54. (margin, beside "nitur. ¶Manifestũ est igitur")

Te. 55. (margin, beside "tate. ¶Quibus autem")

con-

contraria, aut generatio, & corruptio motus sunt. Manifestum est igitur, quòd quies quidē non dicenda est, si non & hæ motus. simile autem aliquid est, & immobilitas. contraria autem est aut nulli, aut ei, quę est in non ente, aut corruptioni: hæc enim ex ipsa est, generatio autem in ipsam.

E X P L A N A T I O N E S.

S I M P L I C I T E R]. *i. propriè* [*qualis autem quali*]. *i. qualis quies tali motui* [*simpliciter*]. *i. uniuersaliter* [*in duobus subiectis*] *i. inter duos terminos affirmatos* [*ha*]. *s. quietes* [*quibus*] *s. mutationibus* [*hac.n.ex ipsa*]. *i. corruptio recedit ab immutatione, uel quiete* [*in ipsam*]. *i. quietem.*

Summa, & diuisio in cap. 3.

T R E S dubitationes de pramissis proponuntur, & confutātur. prima dubitatio proponitur ibi [*dubitabit autem aliquis*] *qua est, quòd in genere motus localis inuenitur motus, & quies secundùm naturā, & extra naturam, in alijs autem generibus non. soluit hanc dicens* [*ut si est*] *deinde facit obiectionem. s. an inueniatur quędam generatio contra naturam, ubi inquit* [*erunt ergo corruptiones*] *secundam mouet dubitationem, qua est, utrum omnis quietis, qua non semper fuit, sit aliqua generatio, & generatio quietis uocatur stare, quam determinat, per partem negatiuam, his uerbis* [*habet autem dubitationem si est*] *Mouet tertiam, quòd quies, quę est in aliquo termino, contrariatur motui, quo receditur ab illo termino, ubi ait* [*habet autem dubitationem, si contraria est quies*] *deinde narrat quadam ad manifestationem pramissorum, qua quidem non sunt in exemplaribus arabicis, sed potius sunt Theophrasti, ubi inquit* [*dubitabit autem quis.*]

Caput Tertium. Proponuntur nonullæ circa prædicta dubitationes, soluunturq;.

Te. 56. DVbitabit autem aliquis, quare in mutatione quidem secundum locum sunt, & secũdùm naturam, & præter naturam & quietes, & motus, in aliis autem non. Vt alteratio, hęc quidem secundùm naturam, illa verò præter naturam: nihil enim magis sanatio, quam ægrotatio secundùm naturam, aut præter naturam; aut dealbatio, quàm denigratio. Similiter autem est & in augmentatione, & diminutione; neq; enim hæ sunt inuicem contrariæ, vt secũdùm naturam, & præter naturam, neque augmentatio augmentationi. Et in generatione, & corruptione eadem ratio est: neq; enim generatio quidem secundum naturam, corruptio autem præter naturam: senescere enim secundum naturam est, neque generationem videmus, aliam quidem secundùm naturam, aliam

Te. 57. verò præter naturam. ¶ At, si id quod violentia fit, præter naturam est; & corruptio corruptioni contraria erit, ea, quæ est violenta: vt quæ præter naturam est, ei, quæ secundum naturã. Sunt igitur & generationes quædam violentæ, & non fato determinatæ, quibus contrariæ sunt eæ, quæ secundum naturam. Et augmentationes sunt uiolentæ, & diminutiones: vt augmentationes eorum, qui velociter propter alimentum pubescunt, & frumenta, quæ ci-

Te. 58. tò adolescunt, & non sunt constricta. ¶ In alteratione autem quo pacto? An similiter: erũt enim aliæ quidem violentæ, aliæ verò naturales, vt qui liberantur, aliæ non in iudicatoriis diebus, alij autem in iudicatorij: illi quidem

præ-

præter naturam alteratur, hi verò secundùm naturam. Erunt ergo corruptiones contrariæ adinuicem, non generationi solùm. Et quid prohibet? est enim vt sic: etenim, si hæc quidem suauis, illa vero tristis esset. Quare non simpliciter corruptioni corruptio contraria est: sed quatenus ipsarum hæc quidem huiusmodi, alia verò talis est. ¶ Omnium igitur contrarij motus, & quietes dicto modo sunt, vt quæ est sursum ei, qui est deorsum: loci enim contrarietates hæ sunt: fertur autem ea quidem, quæ sursum est, latione, natura ignis: ea verò quæ deorsum, terra: & contrariæ ipsorum lationes sunt. ignis autem sursum quidē natura, deorsum autem præter naturam. Et contrarius quidem motus est, qui est secundum naturam ipsius, ei, qui est præter naturam. ¶ Et quietes etiam similiter: quæ nanque est sursum quies, ei, qui est de sursum in deorsum, motui contraria est. est autem terræ illa quidem quies præter naturam, motus autem hic secundum naturam. Quare motui quies contraria est, quæ est præter naturam, ei, qui est secundum naturam eiusdem: etenim motus eiusdem contrarius sic erit; alter enim secundum naturam ipsorum erit, qui sursum, aut qui deorsum; alter autem præter naturam. ¶ Habet autem dubitationem, si est omnis quietis, quæ non semper est, generatio, & hæc est ipsum stare. eius igitur, quod præter naturam quiescit, vt terræ sursum, erit generatio. cum ergo ferebatur sursum violentia; stabat, sed quod stat, semper videtur ferri velocius: quod autem violentia, contrà: non factum ergo quiescens erit quiescens. Amplius,

Tc. 59.

Tc. 60.

Tc. 61.

videtur ipsum stare, propriè dici, aut omnino esse in eo, quod est secundùm naturam in
Te. 62. suum locum ferri, aut accidere simul. ¶ Habet autem dubitationem, si contraria est quies quæ est hic, ei, qui hinc est, motui: cùm enim mouetur ex hoc, aut etiam abiicit; adhuc videtur habere id, quod abiicitur. quare, si hæc quies contraria est ei, qui hinc est in contrarium motui; simul erunt contraria. An aliquo modo quiescit, si adhuc manet: omnino autem eius, quod mouetur, aliud quidem ibi, aliud autem est, in quod mutatur. quapropter & magis motus motui contrarius,
Te. 63. quam quies. ¶ Et de motu quidem, & quiete, quomodo vtrunque vnum est, & quæ qui-
Te. 64. bus contraria sunt, dictum est. ¶ Dubitabit autem quis & de ipso stare, si & quicunque sunt præter naturam motus; his est quies opposita. si quidem igitur non; erit inconueniens: manet enim violentia. quare quiescēs aliquid erit non semper sine fieri; Sed palam quod erit: sicut enim mouetur præter naturam; & quiescit vtique aliquid præter natu-
Te. 65. ram. ¶ Quoniam autem est quibusdam motus secundum naturam, & præter naturam: puta ignis, qui sursum secundum naturam, qui autem deorsum præter naturam: vtrum hic contrarius, aut qui terræ? hæc enim fertur secundum naturam deorsum: Aut palàm quia ambo, sed non eodem modo; sed qui quidem secundum naturam est secundum naturam existenti: eius autem, qui ipsius, qui sursum, ignis ei, qui deorsum, vt secundum naturam existens præter naturam existenti. similiter autem & in mansionibus. Forte autem

quieti motus aliquatenus opponitur: cum enim moueatur ex hoc, & abiiciat; adhuc videtur habere quod abiicitur. quare, si ipsa quies contraria ei, qui hinc in contrarium, motui; simul existent contraria; aut aliquatenus quiescit, si adhuc manet. omnino autem eius, quod mouetur, hoc quidem ibi, hoc autem in quod mutatur: propter quod magis motus motui contrarium, quàm quies. Quis quidem igitur motus simpliciter vnum, dictum est: & de motu quidem, & quiete quomodo vterque vnus, & qui contrarij quibus, dictum est.

doque accipitur pro ipsa mutatione, quæ est de non esse forma, uel geniti ad eius esse. & sic uidetur dicere Sco. in 4. sent. dist. 3. Q. 1. quod generare dicit relationem productiuam per naturam; sicut dicere dicit relationem productiuam per intellectum. & per consequens generari dicit relationem producti per naturam ad producens. Hinc fit, ut generatio actiua, quò ad eius significatum non sit nisi relatio producentis ad productum per naturam: & generatio passiua est relatio producti per naturam, seu per modũ naturæ ad producens. connotat tamen, ut dicunt aliqui formam de nouo informare materiam, quã prius non informabat. connotat etiam genitum accipere esse de nouo post non esse. Vnde patet, quòd generatio tàm passiua, quàm quò ad significatum sunt relationes intrinsecæ aduenientes, ideo intrinsecæ non dicuntur mutationes successiuæ: & si dicantur successiuæ; hoc solùm erit ab extrinseco, & ratione alicuius connotati. Et suprà narrat, quòd mutatio successiua dicitur tripliciter: primò ratione intensionis, & remissionis formæ; secundò propter extensionẽ quantitatiuam subiecti, in quo inducitur forma acquisita per talem mutationem: vltimò ratione utriusque hoc supposito dicitur, quòd primo modo generatio non est mutatio successiua. dicitur secundò, quòd, si mutatio dicatur successiua, quia forma acquisita recipitur in aliquo quanto; generatio potest dici successiua; cum multæ formæ in corpore quanto recipiantur, ut in animali. si autem dicatur successiua, quia forma acquiritur in aliquo quanto, & cum hoc quòd una, & eadem forma secundùm se totam, uel unam partem, informat primò unam partem materiæ quantam, & post aliam: & sic non intelligitur. Iauel in Q. 1. auctoris a c D. Thom. sic ait motus sumitur dup. primò pro omni actione transeunte, uel successiua, siue instanta-

neas

nea: dum instantanea sit terminus successiuâ, & dicitur motus communiter, siue uniuersaliter: unde in hoc sensu generatio, & corruptio, & illuminatio dicuntur motus. Secundò sumitur motus pro transmutatione successiua, cuius subiectum est ens actu, & terminus est diuisibiliter acquisibilis. & dicitur motus propriè, & contractè. & hoc modo nec generatio, nec corruptio est motus; subiectum generationis est ens in potentia, & subiectum motus est ens actu. & terminus generationis est substãtia, & terminus motus est accidens. ultimò terminus generationis est indiuisibilis, & indiuisibiliter acquiritur; terminus autem motus est diuisibilis.

Quę 2. MOVET dubium Burl. in text. 8 ubi Arist. asserit si omne quod mouetur est in loco, an materia prima moueatur. pro parte negatiua est textus, ut ipse ait, & Egid. pro affirmatiua est ratio; mouetur enim ad compositum soluit dicens, quòd materia prima mouetur per accidens ad formam accidentalem, uel ad locum; sed ad substãtia em, nec per se, nec per accidens. Egid. autem negat eam moueri.

Quæ. 3. DVBITATVR tex. 10. an alicui adueniat aliqua relatio nulla in ipso facta transmutatione. multi dicunt, quòd non; nam illud, quod aliter se habet nunc, quàm prius est transmutatum, ut in 6. phy si patet tex. & Comm. 37. sed relatiuum aliter se habet. contrà est Arist. in tex. dicens. contingit altero mutante uerum esse alterum nihil mutans. destruit controuersiam D. Thom. in Comm. dicens, quòd relationes sunt in duplici differentia. quædam non sunt aliquid realiter in eo, de quo prædicantur. quod quidem quandoque contingit ex parte utriusq; extremi, sicut cum dicitur idem eidem idem; hæc. n. identitatis relatio in infinitum multiplicaretur; si quali bet res esset sibi eadem per relationem additam; ma

nifestum

nifestum est enim quòd quodlibet sibiipsi est idem. est ergo hæc relatio secundum rationem tantùm, inquantum . s. unam , & eandem rem ratio accipit , ut duo extrema relationis. quædam uerò relationes sunt , quarum una realiter est in uno extremo , & alia secundum rationem tantum in altero, sicut scientia, & scibile: scibile enim relatiuè dicitur, non quia ipsum refertur per aliquam relationem in ipso existentem ; sed quia aliud refertur ad ipsum; ut patet per philosophum in 5 . metaph. & similiter cum columna dicitur dextera animali. Dextrum enim, & sinistrum sunt relationes reales in animali ; quia in eis inueniuntur determinatæ uirtutes, in quibus huiusmodi relationes fundantur . in columna autem non sunt secundum rem ; sed secundum rationem tantùm ; quia non habet prædictas uirtutes, quæ sunt fundamenta harum relationum. quædam uerò relatiua sunt , in quibus ex parte utriusque extremi inuenitur relatio realiter existens, sicut in æqualitate, et similitudine; in utraque enim inuenitur quantitas , uel qualitas, quæ est huius relationis radix : & simile etiam apparet in multis alijs relationibus. in illis igitur relationib. quæ non ponunt rem aliquam nisi in uno extremorũ non uidetur difficile ; quod mutato illo extremo , in quo relatio realiter existit , de nouo dicatur aliquid relatiuè de altero absque sui mutatione ; cum nihil ei adueniat realiter. sed in illis , in quibus relatio inuenitur realiter in utroque extremorum , uidetur difficile ; q aliquid relatiuè dicatur de uno per mutationem alterius absque mutatione sui . & hæc omnia etiam narrat Iand. Q. 5 . licet alijs uerbis, sed addit, quòd relatio potest attribui alicui de nouo dupliciter : uno modo tanquàm subiecto : alio tanquàm termino non tanquam subiecto. & hoc est rationabile: quia ipsa relatio est respectus quidam ad aliud, ut

ad

ad terminum. & ideo hoc habet speciale inter accidentia, quod possit attribui alicui tanquàm termino, quod non est eius subiectum. item sciendum est, quòd duplex est transmutatio; quædam est propriè dicta, quæ est transmutatio diuisibilis, & successiua. alia est transmutatio indiuisibilis, & instantanea, & dicitur impropriè. unde dicunt aliqui ad quæstionem, quòd nulla relatio realis potest attribui alicui de nouo, nisi aliqua transmutatio facta sit in ipso, saltem transmutatio diuisibilis. Secundò dicunt, quòd potest attribui relatio realis alicui de nouo sine transmutatione propriè dicta, & successiua. deinde ait, quòd relatio realis non potest esse in aliquo de nouo, tanquàm in subiecto, nisi aliqua transmutatio facta sit in ipso: secundò quòd relatio potest alicui attribui tanquàm termino nulla penitus transmutatione facta in ipso, ut patet in esse dextrum: columna enim potest esse dextra alicui: at tamen prius non erat.

Quæ.4. MOTVS non suscipere esse per motum sentit Aristote. tex. 10. ubi ait: quia non est motus. contrà instatur; quia quod est natum, ut moueatur: accepit esse per motum: in omni enim generatione adest efficiens, quod est principium motus. remouet hanc dubitationem. D. Thom. Iand. Burleus, & Egid. auctoritate Aristote. dicens: sic igitur manifestum est, quòd nulla mutatio est per se de una mutatione in aliam: sed per accidens, sicut quando subiectum nunc mutatur una mutatione, & post modum alia: puta, si aliquid dicitur mutari per accidens de recordatione in obliuionem, uel in quamcunque aliam mutationem: quia subiectum mutationis, quandoque mutatur in scientiam, quandoque in aliquid aliud puta in sanitatem.

EST

EST sententia Aristote. tex. 18. in quantitate, qualitate, & ubi esse contrarietatem. unde uidetur sibi contradicere: nam in prædicamentis legitur quantitati nihil contrarium. destruit controuersiam Egid. his uerbis. Contrarietas est quædam distantia, & distantia intelligitur habere aliquam latitudinem: si enim imaginemur sub eodem genere esse plures formas, ut in genere coloris album, nigrum, & fuscum: in hoc genere illa erunt propriè contraria, inter quæ intelligitur esse maius spatium, & maior motus: ut ab albo in nigrum est maximus motus, & distantia itidem: ideo propriè album, & nigrum contrarietatem habent. sed est triplex distantia in formis, secundùm quòd forma tripliciter considerari potest. Primo enim comparari potest forma ad suam essentiam, per quam collocatur in specie. secundò quò ad suum esse, quod habet in materia. Tertiò quò ad motum, per quem inducitur. si accipiatur distantia per comparationem ad essentiam: non poterit accipi oppositio contraria: sed contradictoria: formæ enim distant per essentiam; nam una non est alia. sed si accipiatur distantia secundùm esse, uel secundùm motum: poterit esse contrarietas: nam formæ aliquæ uidentur quandam latitudinem habere, uel secundùm esse, quod habent in materia; quoniam quædam intenduntur, & remittuntur in subiectis; uel secundùm motum: quia quædam successiuè acquiruntur. cum ergo quæritur, quomodo sit contrarietas in dictis generibus, dici potest, quòd in qualitate reperitur contrarietas quantùm ad esse, in eo quòd in eis reperitur intensio, & remissio: albedo enim, & nigredo possunt habere intensum esse, & remissum in materia: sic in qualitate reperitur contrarietas. in quantitate uerò, & Quæ. 5.

vbi reperitur contrarietas non per comparationem ad esse: quia quanta non suscipiunt nec intensionem, nec remissionem: sed quantum ad motum; quando secundùm motum talia successiuè acquiruntur. intelligitur ergo inter talia esse distantia quantum ad motum, prout requiritur magnus uel paruus motus, secundùm quem acquiruntur: mobile enim non mutat simul totum suum vbi; sed mutat partem post partem. & augmentabile non acquirit totam suam quantitatem simul; sed partem, post partem. Iand. in Q. 7. ait, quòd quantitas consideratur dupliciter, secundum se, & secundùm quòd est alicuius natura determinata, ut hominis: item quòd contrarietas multipliciter inuenitur accipi in philosophia. primò communiter, & quasi impropriè pro oppositione, quæ est inter priuationem, & habitum. & hoc modo accipit Arist. in primo huius. alio modo dicitur contrarietas oppositio, quæ est inter duas formas diuersas specie eiusdem generis. & hic est propriissimè dicta. tertiò sumitur contrarietas pro incompossibilitate duarum formarum eiusdem speciei, quarum vna est perfectior altera; ut albedo magis, uel minus intensa. & hæc est contrarietas minus propriè dicta posset etiam dici contrarietas repugnantia duarum formarum sibi succedentium in eodem subiecto in potentia. & sic formæ substantiales possunt dici contraria. & hæc possit dici contrarietas magis propriè, quàm prædicta, quæ est inter formas eiusdem speciei. Quare dicit ad quæstionem, quòd inter quantitates non est contrarietas impropriè dicta, quæ est inter priuationem, & habitum. Secundò quòd inter quantitates nulla est contrarietas propriissimè dicta; quia non sunt per se actiua adinuicem. tertiò, quod inter quantitates est contrarietas minus propriè dicta, quæ est incompossibilitas duarum formarū eiusdem

dem speciei, quarum una est perfectior alia; constat enim quòd linea secundùm essentiam est diuisibilis in lineas minores, & linea minor est minus perfecta, quàm maior. quartò dicendum est, quòd inter quantitates, secundùm quòd sunt alicuius naturæ, est contrarietas propinquior ueræ cõtrarietati, quàm inter quantitates secundum se; quia duæ formæ maximè distantes abinuicem, quarum una succedit alteri in eodem subiecto, magis propinquæ sunt ueræ contrarietati, quàm quæ maximè distant; ita duæ quantitates ut sunt in natura sunt maximè distantes, ut aliqua est quantitas hominis, ita magna, sub qua maior non potest saluari natura hominis, & etiã ita parua. Sed inter duas quantitates secundum se sumptas non est maxima distantia, scilicet quæ sit inter maximum, & minimum, ut inter duas lineas; non enim ad minimum terminantur. Iauel. in Q. 5. ait. in quantitate & ubi non seruantur simpliciter omnes conditiones contrarietatis; quoniam quantitas, ut quantitas non est forma actiua, uel passiua, nisi fortè ut adiuncta formæ, & qualitati naturali. similiter locus ut quantitas non agit in locatum, nec patitur, nisi sumatur locus pro corpore naturali conseruante, uel destruẽte locatũ. & sic cõfirmat et Iand.

EST sententia Aristot. tex 22. quòd illa dicantur esse simul secundum locum, quæ in uno loco sunt primò. datur instantia; quia sequeretur, quòd in eodem loco essent duo corpora. soluit dubium Burl. q. simultas secundum locum est duplex, s. adæquationis, & immediationis. illa sunt simul simultate adæquationis, quæ sunt in eodem loco proprio. & hoc modo illa, quæ sunt per se in loco, non sunt simul. tamen illa, quæ sunt per accidens in loco, possunt esse simul; ut albedo, & dulcedo in lacte sunt simul adæquatè. & ultima contiguorum sunt simul hoc modo. sed Quæ. 6.

illa

illa sunt simul simultate immediationis, inter quæ nullum corpus est medium, & hoc modo corpora contigua sunt simul. Egid. ait, quotiescunque aliqua duo corpora, ut duo lapides, sic se habent, quòd totum attingit totum; de necessitate illis competit idem situs; vt si duo corpora se tangant, ut duæ superficies, oportebit, quòd superficies illa, secundùm quam est contactus unius corporis attingat totam aliam, secundùm quam est contactus alterius. si autem totum corpus non attingat aliud, non sunt simul.

Quæ.7. *V V L T philoso. in tex.23. motum non esse continuum, quia magnitudo, super quam fit motus, sit continua. sed per aliud, remouet difficultatem Burl. in commen. his uerbis, quòd per continuum possumus duo intelligere, scilicet uel illius, cuius partes copulantur ad vnum terminum communem: & sic loquendo non est uerum, quòd motus capiat continuitatem à magnitudine. alio modo per continuum possumus intelligere illud, quod est diuisibile in infinitum per continuitatem diuisibilem in infinitum, & hoc modo motus capit continuitatem à magnitudine: motus enim propter magnitudinem est diuisibilis in infinitum.*

Quæ.8. *A S S E R I T Aristote. tex. 34. quòd ille dicitur motus unus numero, qui habet tria, idest unitatem numeralem mobilis, temporis, & termini ad quem. Aristote. tamen in octauo tex. 82. negat motum proiectorum esse unum, & tamen ista tria adsunt, & item motus animalium est unus, tamen non est semper idem mobile. glossat hanc sententiam Tat. sic, quòd ad unitatem numeralem motus requiritur unitas numeralis mobilis per se, & dicitur per se ad remouendum mobile per accidens, & mobile, quod mouetur secun-*

dùm

dùm partem; nam potest remanere idem motus numero; quanquam mobile per accidens uariatur: ut lapis mouendo poterit deperdere aliqua accidentia, quæ dicuntur moueri per accidens, & tamen motus erit unus. unde aliquid dicitur moueri per accidens tripliciter, ut Scot. in quarto distinctio. 10. Quęst. 6. Commen. 4. primò sicut actus in potentia, uel sicut pars in toto, uel sicut aliquid necessitate naturali coniunctum alteri, ut graue illi, cui innititur. requiritur etiam unitas temporis, idest, quòd non sit interruptio temporis, seu quies media, & hoc secundum communem cursum naturæ; quia possit esse unus motus numero, dato, quòd esset quies media. requiritur etiam terminus ad quem unitas in actu, uel in potentia propinqua. dicunt etiam aliqui, ut Burl. quod requiritur unitas mouentis ideo, quòd motus proiectorum non est idem; cum non sit ibi idem mouens. itaque ait Bur. quòd mobile ponit motorem, & mobile, quòd in alterationis motu non requiritur unitas numeralis mobilis. ad primam rationem respondet Iat. quòd motus ille non est unus; non enim mobile est unum numero. ad secundũ quòd motus progressiuus animalis non est proprie continuus & unus; sed componitur ex multis motibus, & quietibus.

DVBITANT multi in tex. 37 ubi phil. affirmat idem numero regenerari non posse, sed specie tantùm, an hoc sit uerum; cum causæ eædem numero producant effectum idem numero, ut cęlum, de materia prima. Præterea in 9. metaphy. tex. 12. legitur. ea sunt unum numero, quorum materia est una. sed caliditatis hesternæ corruptæ, & hodiernæ regeneratæ est materia una numero: ergo. soluit dubitationem Iauel. Q. 8. per hanc conclusionem, quòd nullum agens naturale potest regenerare idem Quæ. 9.

 nume-

numero corruptum secundum substantiam. dico agens naturale, ut excludam agens diuinum. dico corruptū secundum substantiam, ut excludam materiam primam, quæ dicitur pluries generari subiectiuè. Ad auctoritatem Arist. in 9. metaph. ait, quòd in illo textu non intelligit philosoph. absolutè illa esse numero unum, quorum materia est una numero; aliter sequeretur albedinem, grauedinem, & figuram pomi esse unum. sed ponit differentiam inter unum numero, & unum specie, & unum genere, & unum analogia. & dicit. Ea unum numero sunt, quorum materia est una numero: & unum specie, quorum definitiò est una. Iand. in Q. 13. ait, quòd dixerunt quidam Astronomi, quòd corruptum regenerabitur unum, & idem in numero: immo uniuersaliter omnia, quæ nunc sunt, postquàm fuerint corrupta, iterum regenerabuntur eadem numero. & supponebant, quòd omnia, quæ fuerunt in hoc mundo, redeuntur ad corpora cœlestia, tanquàm ad suas causas primas corporeas necessariò producentes ea. secundò, quòd omnia corpora cœlestia sunt æterna, & similiter motus eorum. unde sequitur, quòd quencunque aspectum nūc habent corpora adinuicem, & ad locum generationis eundem, iterum habebunt aliàs in futuro. & similiter producent illa eadē, quæ nūc producūt. & dicunt sapientes astronomi, quòd talis reuolutio, per quam omnia corpora cœlestia redibunt ad eosdem effectus, quos nunc habent, completur in 36. millibus annorum. ad primam rationem ait Iand. quòd uerum est si causæ propinquæ sint omnino eadem numero. sed si uniuersales, & remotæ; non. sed Egid. aliter glossat sententiam Aristo. & primò auctoritate ipsius in lib. 2. de generatione circa finem ubi ait, quòd quorum substantia deperit, non redeunt eadem numero; sed cum ab Occidente redit ad Oriens;

quia

quia substãtia ipsius non perit, redit idem numero. licet ergo in motu ad ubi; secundum quem motum non periit substantia, possit esse reditus eiusdem numero in motu; tamen ad formam, secundum quam substantia formæ contrariæ corrumpitur, non potest esse reditus eiusdem numero: deinde dat aliã solutionem, q; forma, ut forma est, non repugnat, quin possit redire eadem numero; sed quia introducitur mediante motu, & cum motus semper reiteretur diuersus numero; sic forma dicitur, quòd corrupta non redit eadem numero.

MOTVM regularem esse magis vnum; quàm irregularem sentit phi. in tex. 43. datur tamen instantia; quia omnia requisita ad motum habet etiã irregularis, ut patet tex. 41. soluit Iauel. in Q. 10. sed primò narrabo differentiam inter motum regularem, & irregularem, quam narrat Tat. his uerbis. motus regularis est, qui non est uelocior in una parte temporis, quàm in alia, ut motus cæli. sed motus irregularis est; qui est uelocior in una parte temporis, quàm in alia, ut motus lapidis deorsum, qui est uelocior in fine. soluit Iauel. sic, quod motus unus dicitur considerari dupliciter. primò, quò ad quantitatem suam: est enim de ratione motus habere partes, & esse diuisibile in partes quantitatiuas loquendo de motu physico. Secundò, quò ad modum existendi in partibus, qui modus dicitur uniformitas, & difformitas in partibus; nam ultra quantitatem, & continuitatem in motu, partes possunt esse æqualis uelocitatis, uel tarditatis ut patet in partibus circunferentiæ regulariter motæ, & in partibus circa centrum. ex hac distinctione dico ad propositum, quòd philosoph. intelligit motum regularem esse magis unum non ratione quantitatis, nec ratione continuitatis. sed intendit Q. 10.

esse magis unum, quò ad modum inuentum in partibus, qui dicitur uniformitas.

Qu. 11. *DVBITAT Egid. quod uidetur uelle philo. an omnis motus unus posit esse regularis, & irregularis: nam contrarium uidemus in motu cœlesti. soluit sic. possumus dicere, quòd hic philo. agit de motu in se considerato, & non contracto ad materiam specialem; omnis.n.motus, inquantũ motus potest esse regularis, & irregularis. sed alicui motui, qui est unus repugnat irregularitas, & hoc nõ ratione motus: sed quia tali motui contrahitur. & sic Bur. aucto. Aner.*

Qu. 12. *MOVET dubitationem Tat. & Bur. circa tex. 45 an possint motus diuersi secundùm genus, uel speciem continuari adinuicem: quoniam aliquod corpus potest calefieri, & in fine calefactionis potest frigidum approximari sibi, quod quidem frigidum mouebit ipsum statim uersus frigiditatem. aliter agens naturale esset approximatum suo contrario per tempus, & non ageret in ipsa. dicunt ad quæstionem, quòd illi motus oppositi, seu differentes specie, uel genere non possunt continuari adinuicem: qui non sunt oppositi, possunt cõtinuari. & addit Tat. & uidetur esse de mente Arist. ꝙ generatio, & corruptio nõ possunt esse immediata, neq; cõtinuata: quia uidetur habere, ꝙ generatio, & corruptio fiãt in instanti. et ppterea negatur illa ratio posita, s. ꝙ possit cõtinuari frigefactio ipsi calefactioni, & ꝙ in illo instãti terminante calefactionẽ, possit incipere corpus frigefieri, tamen concederet, quòd tales motus possunt consequenter se habere adinuicem, sed non continuari.*

Qu. 13. *MOTVM non tantummodo esse quieti contrarium; sed etiam motui vult Aristo. tex. 53. ratio tamen est contraria. nihil enim sibypsi contrarium, attamen per textum motus motui. quies quoque nihil positiuum, ergo non contrariatur motui, ut patet ex*

10.me-

10. metaphy. tex. 14. soluit Iand. quomodo quies contrarietur motui sic, quòd contrarietas consideratur dupliciter uno modo largè, & impropriè pro oppositione inter priuationem, & habitum. Secundò propriè pro repugnantia duarum formarum eiusdem generis succedentium in eodem subiecto. primo modo quies contrariatur motui, ut Burl. Egid. & D. Thom. sed non secundò. & sic Iauel. & addit Iauel. quòd quies, cui opponitur motus contrariè, siue priuatiuè, non est quies in termino ad quem, sed à quo. uerbi gratia, ut ait Comm. in com. 54. quoniam sanari est motus ex ægritudine in sanitatem; quies igitur contraria huic motui est quies in ægritudine, non autem quies in sanitate, quæ est terminus sanatione acquisitus. & similiter contrarium motui de sanitate in ægritudinem est quies in sanitate. & ratio quidem huius est, ut inquit Comm. in com. cui & concordat B. Thom. quoniam quies in termino ad quem est perfectio, & complementum motus; perfectio autem non est contraria ei, cuius est perfectio. Sed Tat. in solutione harum quæstionum multa præsupponit, primò quòd motus consideratur, per se. & sic motus non est nisi quidam fluxus, uel acquisitio successiua, alio modo capitur pro significato materiali, & sic non est nisi ipsa forma fluxus, quæ partibiliter acquiritur, ut caliditas. Secundò quies consideratur dupliciter propriè, & sic non est nisi priuatio motus in subiecto apto nato. Secundò sumitur quies pro forma, sub qua quiescit mobile, & sic uidetur uelle phil. in tex. cum dicit, quòd motus opponitur quieti in termino à quo & non ad quem: & etiam quando asserit, quòd quies in termino à quo, & quies in termino ad quem opponuntur; accipitur motum pro forma fluente. his ergo sic ponuntur aliquæ conclusiones. prima, motus captus pro significato formali, & quies propriè dicta opponuntur

priuatiuè. sed motus captus pro forma fluẽte, et quies capta impropriè pro termino a quo, sub quo mobile quiescebat possunt opponi contrariè: & Burl. quietes sub formis contrariis sunt contrariæ, & immutationes sub oppositis sunt contrariæ largissimè loquendo de contrarietate; sed propriè, nec sunt contrariẹ, opposita; quia nec sunt propriè contraria, nec contradictoriæ.

Qu. 14. *IN Tex. 54. ubi Arist. asserit hæc uerba. qui in ipso motus est, in quo stetit quietatio magis est. Aue. in comm. & D. Thom. exponunt quietem in termino ad quem esse perfectionem motus. instant multi dicentes, priuationem motus non esse perfectionem. soluit Ian. Q. 13. q. auctoritate Com. motus potest considerari dupliciter, quantùm ad suam materiam: et sic est de genere eius, ad quod tendit motus. s. forma imperfecta tendens ad complementum. Secundò potest accipi quantum ad suam formam, & sic est transmutatio coniuncta cum tempore: prẹterea quies in termino ad quem consideratur dupliciter. primò pro illo esse, quod datur mobili à forma, ad quam est motus, prout illud esse durat per aliquod tempus. alio modo per quietem in termino ad quem potest intelligi negatio fluxus præcedentis in ipso mobili: cum. n. terminus est motus; constat, q̃ amplius mobile nõ fluit continuè ad ulteriorem partem illius formẹ. Quare si accipiatur motus pro forma imperfecta, quæ fluit ad complementum, et sumatur quies primo modo; quies est perfectio motus; ad talem. n. ordinatur motus, ut in finem. Secundò si accipiatur motus secundo modo, .s. pro transmutatione coniuncta cum tempore: i. pro fluxu continuo, & sumatur secundo modo quies. s. pro negatione talis fluxus; quiès non est perfectio motus. Tertiò, quies primo modo dicta non est propriè perfectio motus, qui est fluxus formæ: quia ista quietè aduenien-*

ueniente cessat fluxus. quartò potest dici, quòd quies secundo modo dicta, quę est negatio fluxus praecedentis terminum motus, non est per se, & propriè perfectio motus. hac ferè omnia Iauel.

QVAERIT Tat. quid Arist. in tex. cum dicit, alia generatio naturalis, & alia extra naturam, intelligat. glossat, q. hoc loco non capitur naturale, ut distinguitur contra uiolentum. intelligitur ergo naturale pro conuenienti, & pro illo, quod fit secundum communem natura cursum. & extra naturam sumitur pro disconuenienti. s. pro illo, quod fit extra modum communem natura. Qu. 15.

DVBITAT Egid. an omne quod mouetur quiescat; cum cœlum semper moueatur, & alia quietem habeant aliquando, et deinde moueantur. respondet, q. motus duplex est; rectus, & circularis; motus rectus est naturalis elementis, & circularis ipsi cœlo. & sicut aliter mouentur elementa, & aliter cœlū: sic aliter, & aliter quiescunt; nam elementa cū quiescunt, cessant à motu propriè. cœlum autem simul mouetur, & quiescit; nam omne motum circulariter secundum se totum est in eodem situ, unde quodlibet tale mouetur totum, & quiescit omne. Qu. 16.

ARISTOTELIS DE PHYSICO AVDITV

LIBER SEXTVS.

SVMMA LIBRI EX AVER.

A tex. 1. ad 24. declarat motum non componi ex indiuisibilibus.

A tex. 24. ad 40. narrat motum non momento, sed tempore mensurari.

A text. 40. ad 75. asserit motus finem, non principium assignari.

A text. 75. vsque in finem ostendit indiuisibile non moueri, & nullam mutationem esse infinitam.

Summa, & diuisio in cap. 1.

CVM Arist. scripsisset in quinto lib. de diuisione motus in species, & de vnitate, & contrarietate, motus, & quietis; in hoc sexto differit de his, quæ pertinent ad diuisionem motus in partes quantitatiuas. in hoc ergo primo capite asserit nullum continuum componi ex indiuisibilibus: sic neque magnitudinem, nec motum componi. secatur igitur in duas partes. in prima declarat, quod continuum non componitur ex indi-

indiuisibilibus. & primò dat aliquas defi. continui di cens [si autem est continuum] deinde proponit ibi [impossibile est ex indiuisibilibus] & hoc probat dupliciter, primò [neq; enim unum] secundò [amplius autem diuideretur] neque magnitudinem neque motum componi ex indiuisibilibus proponit ibi [eiusdem autem rationis] & probat hac ratione [manifestum est] sed primò probat de magnitudine, ubi ait [si igitur præsente motu] & præterea, quòd id quod mouetur ab uno termino ad alium, non simul motum est & mouetur, dicens [per A igitur] Tandem probat motum non componi ex momentis tripliciter, primò sic [& motum quempiam esse] secundùm [si igitur necesse est] tertiò [& si indiuisibilia.]

SI autem est Continuum, & Tangens, & Consequenter, vt definitum est prius, (continua quidem, quorum vltima sunt vnum: tangentia vero, quorum simul: Consequeter autem, inter quæ nihil est eiusdem generis) impossibile est ex indiuisibilibus esse aliquid continuum: vt lineam esse ex punctis, si linea quidem continuum est, punctum autẽ indiuisibile. neque enim vnum sunt vltima punctorum: non enim est hoc quidem vltimum, illud vero alia quædam pars ipsius indiuisibilis, neque simul sunt vltima: non enim est vltimũ vllum eius, quod impartibile est: alterum enim est vltimum, & id, cuius est vltimum. ¶ Amplius necesse est aut continua esse puncta, aut tangentia se inuicem, ex quibus est continuũ. eadem autem ratio est & in omnibus indiuisibilibus, Continua quidem non erunt, propter dictam rationem. Tanget autem omne, aut to- Tex. 1. Tex. 2.

tum

tum totum, aut pars partem, aut totum pars. Quoniam autem impartibile est ipsum indiuisibile; necesse est totum tangere totum, totum autem totum tangens, non erit continuum: continuum enim habet hanc quidem aliam, illam verò aliam partem, & diuiditur in sic diuersas, & loco separatas. At verò neque consequenter erit punctus ad punctum, aut ipsum Nunc ad Nunc ipsum, vt ex his sit longitudo, aut tempus: cōsequenter enim sunt inter quæ nihil est eiusdem generis. inter puncta autem semper est linea, & inter ipsa Nunc tempus.

Tex. 3. ¶ Amplius autem diuideretur in indiuisibilia; si ex quibus est vtrunque, in ipsa diuiditur. sed nullum est continuorum in impartibilia diuisibile: nullum autem aliud genus potest esse inter puncta & inter ipsa nunc: si enim erit; manifestum est, quòd aut diuisibile, aut indiuisibile erit: &, si diuisibile; aut indiuisibilia, aut in semper diuisibilia. hoc autem est continuum. Manifestum autem est, quòd & omne continuum est diuisibile in semper diuisibilia: si. n. in indiuisibilia diuidetur; erit indiuisibile indiuisibile tangens: vnum enim est vltimum con-

Tex. 4. tinuorum, & se tangunt. ¶ Eiusdem autem rationis est & magnitudinē, & tempus, & motum ex indiuisibilibus componi, & diuidi in

Tex. 5. indiuisibilia, aut nullum. ¶ Manifestum est autem ex his. si enim magnitudo ex indiuisibilibus componitur; & motus, qui huius est ex æqualibus motibus erit indiuisibilibus. Vt si ipsa A B C ex ipsis A B C sit indiuisibilibus. & motus in quo D E F, quo motum est ipsum P, super dimēsionem A B C, vnamquamque partem

Tex. 6. habet indiuisibilem. ¶ Si igitur, præsentem ii-

u;

tu;necesse est moueri quippiam:&,si mouetur quippiam;necesse est adesse motum,& moueri ipsum erit ex indiuisibilibus.Per A igitur motum est ipsum P, quo D motum est motu,B verò,quo ipsum E, & ipsum C similiter, quo F.

¶ Si igitur necesse est id, quod mouetur alicunde aliquò, non simul moueri, & motum esse, quo mouebatur,quando mouebatur:vt, si Thebas quis it,impossibile est simul ire Thebas, & iuisse Thebas:per A igitur impartibile motum est ipsum P,quatenus D motus aderat. Quare, si posterius quidem transiuit, quàm transibat, diuisibile vtique erit:cum enim transibat;neque quiescebat,neque trãsierat, sed in medio erat. Si autem simul transit,& transiuit, id quod proficiscitur,cum proficiscitur;profectum eò erit, & motum,quò mouetur. Tex. 7.

¶ Si verò per totum A B C moueatur aliquid,& motus,quo mouetur,est D E F, per ipsum autem A impartibile nihil mouetur,sed motum est;erit vtique motus non ex motibus,sed ex momentis, & motũ esse aliquid non motum: A enim transiuit non transiens.quare erit aliquid transisse nunquàm transiens : hoc enim transiuit, non transiens hoc. Tex. 8.

¶ Si igitur necesse est omne aut quiescere,aut moueri;quiescit sanè in vnoquoque eorum,quæ sunt A B C.quare erit aliquid, quod continuè quiescit simul, & mouetur; per totũ enim A B C mouebatur ; & quiescebat secundum quamlibet partem: quare & per totum. Et, si indiuisibilia quidem D E F motus sunt, motu præsente,continget vtique non moueri, sed quiescere: sin vero non sunt motus ; motũ non ex motibus esse. Tex. 9.

EXPLANATIONES.

IN sic] scilicet diuisibiles [longitudo] ut linea [ex ipsis] idest indiuisibilia ex quibus componitur sint [habet] scilicet motus [non motum] idest quod prius non mouebatur [per totum] scilicet magnitudinem [non moueri] scilicet mobile [si uero non sunt motus] scilicet illa indiuisibilia D E F non sunt motus [motum] idest sequeretur motum.

Summa, & diuisio in cap. 2.

AD magnitudinis diuisionem temporis partitionem sequi multis rationibus narrat Aristo. deinde, quod eiusdem rationis sit tempus, & magnitudinem semper diuidi in diuisibilia, aut etiam ex indiuisibilibus componi, tempus esse diuisibile, sicut magnitudo proponit ibi [perinde autem necesse est] & hoc probat dupliciter, primò [si enim omnis] secundò [quoniam aut omnis magnitudo] Hinc probat duo, primum, quòd uelocius in æquali tempore, & per maius spatium moueatur, ubi ai [sit enim ipsum in quo A] secundò, quòd etiam in minori tempore per maius spatium moueatur, dicens [at uerò, & in minori] deinde ostendit duabus rationibus uelocius per transire æquale spatium in minori tempore, prima est [quoniam enim maiorem] secunda [amplius autem si omne], quod eiusdem rationis sit tempus, & magnitudinem quantum ad hoc, ut semper diuidatur in diuisibilia, concludit ibi [his autem existentibus] & probat dupliciter, primò ibi [quoniam autem ostensum] secundò [amplius autem ex consuetis.

Te. 10. PErinde autem necesse est atque longitudo, motusq;, indiuisibile esse tempus, componiq;

niq; ex ipsis Nunc, & his quidem indiuisibilibus: si enim omnis diuisibilis est, in minori autem tempore æque velox transibit minus, diuisibile erit & tempus: si autem tempus diuisibile est, in quo fertur aliquid per A; & A erit diuisibile. ¶ Quoniam autem omnis magnitudo in magnitudines diuisibilis est: (ostensum.n. est, quod impossibile est ex indiuiduis aliquod continuum esse: magnitudo autem omnis continua est:) necesse est velocius in æquali tempore maius, & in minori æquale, & in minori maius moueri: sicut definiunt quidam ipsum velocius. Sit enim ipsum, in quo A, eo, in quo B, velocius. quoniam igitur velocius est id, quod prius mutatur, in quo tempore ipsum A mutatum est ab ipso C in ipsum D, veluti in tempore F G, in hoc, ipsum B nondum erit iuxta ipsum D, sed circa erit: quare in æquali tempore plus transit ipsum velocius. ¶ At vero & in minori plus. In quo enim ipsum A fuit iuxta ipsum D, ipsum B tardius existens, erit iuxta E. ergo, quoniam ipsum A iuxta ipsum D fuit toto in tempore F G iuxta ipsum H erit in minori isto. & sit in F K. ipsum igitur C H, quod transiuit ipsum A, maius est ipso C E, tempus autẽ, quod est F K, minus est toto F G. quare in minori transibit maius. ¶ Manifestum autem est ex his & quòd ipsum velocius in minore temoore transibit æquale. Quoniam enim maiorem in minori transit, quàm id, quod tardius est, ipsum autem secundùm seipsum acceptũ in pluri tempore maiorem minori, vt eam, quę est L M, ea, quæ est L O, maius vtique erit tempus Q R, in quo L M transit, quam tempus Q S, in quo lineam L O. quare, si tẽpus Q R minus est

Te. 11.
Te. 12.
Te. 13.

est tempore Q Y, in quo id, quod tardius est,
transit lineam L O; & tempus Q S minus erit
eo, in quo Q Y; nam tempore Q R minus est:
quod autem minore minus est, & ipsum mi-
nus est: quare in minori mouebitur per æqua-
Te. 14. le. ¶ Amplius autem, si omne necesse qui-
dem est aut in æquali tempore, aut in minori,
aut in pluri moueri; & id quidem, quod in plu-
ri, tardius est; quod autem in æquali, æquè ve-
lox; velocius autem; neque æquè velox est, ne-
que tardius, neque vtique in æquali neque in
pluri mouebitur ipsum velocius: relinquitur
igitur in minori. quare necesse est æquale ma-
gnitudinem in minori tempore transire id, quod
Te. 15. velocius est. ¶ Quoniam autem omnis qui-
dem motus in tempore est, & in omni tempo-
re possibile est motus fieri; omne autem, quod
mouetur, potest & velocius moueri, & tardius:
in omni tempore erit ipsum velocius moueri,
& tardius. His autem existentibus, necesse
est & tempus continuum esse. Dico autem
continuum id, quod est diuisibile in semper di
uisibilia: tali enim supposito continuo necesse
Te. 16. est continuum esse tempus. ¶ Quoniam enim
ostensum est, quod velocius minore tempore
transibit æquale, sit id quidem in quo A, velo-
cius: id autem, in quo B, tardius, & sit motum
id, quod tardius est, per magnitudinem, in qua
C D, in tempore F G; manifestum est igitur,
quod velocius in minori, quàm hoc, mouebi-
tur per eandem magnitudinem: & sit motum
in tempore F H. Rursus autem quoniam id,
quod velocius est, in tempore F H transiuit to-
tam lineam C D; ipsum tardius in eodem tem-
pore minorem transibit. sit igitur, in qua C K.

Quo-

Quoniam autem ipſum tardius, quod eſt B, in tempore F H ipſam C K tranſiuit; id, quod velocius eſt, in minori tranſibit. quare iterum diuidētur tempus F H. hoc autem diuiſo, & magnitudo C K diuidetur ſecundum eandem rationem. Si verò magnitudo, & tempus; & ſemper hoc erit, accipientibus poſt velocius tardius, & poſt tardius velocius, & eo, quod demonſtratum eſt, vtentibus: diuidit enim id, qđ eſt velocius, tempus, tardius autem longitudinem. Si igitur ſemper quidem verum eſt conuerti, conuerſo autem, ſemper fit diuiſio; manifeſtum eſt quòd omne tempus continuum eſt. ¶ Simul autem manifeſtum eſt, quòd & magnitudo omnis continua eſt: eiſdem enim, & æqualibus diuiſionibus & tempus, & magnitudo diuiditur. Amplius autem & ex conſuetis rationibus dici manifeſtum eſt, quòd, ſi tempus continuum eſt; & magnitudo: ſi quidem in dimidio tempore dimidium tranſit, & ſimpliciter in minori minus: eædem nanque diuiſiones erunt temporis, & magnitudinis. Te. 17.

EXPLANATIONES.

QVIPPIAM] *.i. mobile* [*indiuiduis*] *.i. indiuiſibilibus* [*maius*] *.i. maiorem magnitudinem* [*B*] *.i. B ſit mobile uelocius. A* [*maius*] *.ſ. ſpacium* [*quam hoc*]*.i. quàm tardius* [*tranſit*]*.ſ. mobile regulariter motum*[*dimidium*]*.ſ. magnitudinis.* [*ſimpliciter*]*.i. uniuerſaliter.*

Summa, & diuiſio in cap. 3.

FINITVM, et infinitum eodem modo conuenire tempori, & magnitudini declarat, & nullum continuum indiuiſibile eſſe ratiocinatur. primò

proponit dicens [& si alterutrum infinitum] deinde soluit rationem Zenonis probantem nullum moueri de uno loco in alium. ibi [quapropter Zenonis] probat propositum dupliciter; primò sic [sit enim magnitudo finita] secundò [amplius autem si non] nullum continuum indiuisibile esse narrat ibi [manifestum est ex dictis,] & probat adducendo inconueniens [sed & quia accidit] deinde ponit demonstrationē ad illud inconueniens ducentem. ibi [quoniam enim in omni tempore.]

Te. 18. ET, si alterutrum infinitum est; & alterum: &, vt alterum; & alterum. vt, si extremis quidem infinitum est tempus; & longitudo extremis: si vero diuisione; & diuisione longitudo: si autem vtrisque tempus; vtrisque & magnitudo. ¶ Quapropter & Zenonis ratio falsum accipit, non esse possibile infinita pertransire, aut tangere infinita secundùm vnumquodq; finito in tempore. Dupliciter enim dicitur & longitudo, & tempus infinitum, & omnino omne continuum, aut secundùm diuisionem, aut extremis. Infinita igitur secundùm quantitatem non contingit tangere in tempore finito: quæ vero sunt infinita secundum diuisionem, contingit: etenim ipsum tempus sic infinitum est. quare in infinito, & non finito accidit transire infinitum, & tangere infinita infinitis non finitis. Neque ergo infinitum potest in tempore finito transire, neq; in infinito finitum. sed, si tempus quidem infinitum sit; & magnitudo erit infinita: &, si magnitudo; & tempus. ¶ Sit enim magnitudo finita, in quo A B, tempus autem infinitum, in quo C. Accipiatur igitur temporis aliquid finitum, in quo C D. in hoc

Te. 19.

Te. 20.

ergo trãſibit aliquid magnitudinis: & ſit quod tranſitum eſt, in quo B E. hoc autem aut menſurabit id, in quo A B, aut deficiet, aut excedet: differt enim nihil. Si enim ſemper æqualem ei, quæ eſt B E, magnitudinem in æquali tempore tranſibit: hoc autem menſurat totum; finitum erit omne tempus, in quo tranſiuit: in æqualia enim diuidetur, ſicut & magnitudo. ¶ Amplius autem, ſi non omnem magnitudinem in infinito tempore tranſibit, ſed contingit aliquam & in infinito tempore tranſire; vt eam, quæ eſt B E: hæc autem menſurabit totam, & æqualem in æquali tranſibit: quare finitum erit & tempus. Quòd autem non in infito tranſibit eam, quæ eſt B E, manifeſtum eſt; ſi accipiatur altera ex parte finitum tempus: ſi enim in minori partem tranſibit; hanc neceſſe eſt finitam eſſe, altero quidem termino exiſtente. ¶ Eadem autem demonſtratio eſt, etiam ſi longitudo quidem infinita ſit, tempus autem finitum. Manifeſtum eſt igitur ex dictis, quòd neque linea, neque planum, neque omnino continuorum vllum eſt indiuiduum, non ſolùm propter id, quod nunc dictum eſt; ſed & quia accidet diuidi indiuiduum. ¶ Quoniam enim in omni tempore velocius, & tardius eſt, velocius autem plus tranſit in æquali tempore; contingit autem & duplam, & ſeſquialterã tranſire longitudinem: (erit enim hæc ratio velocis.) Feratur igitur id, quod velocius eſt per ſeſquialteram in eodem tempore, & diuidantur magnitudines eæ quidem, quæ velocioris ſunt in quo A B, B C, C D in tres impartibiles: quæ vero ſunt tardioris, in duas, in quibus E F, F G: itaque & tempus diuidetur in tria im-

Te. 21.

Te. 22.

Te. 23.

partibilia: æqualem enim in æquali tempore transibit. Diuidatur igitur tempus in K L, L M, M N. Rursus autem quoniam tardius delatū est per E F, F G, & tempus diuidetur in duas partes. diuidetur ergo id, quod indiuiduum, & quod impartibile non impartibile transibit, sed in pluri Manifestum est ergo, quòd nullū est continuorum impartibile.

EXPLANATIONES.

EXTREMIS].*i. vltimis carens*[*utiq;*].*f. extremis*, *& diuisione*[*secundùm quantitatem*] .*i. in ultimis* [*tangere infinita infinitis, non finitis*] .*i & infinita puncta magnitudinis transeantur in infinitis nunc temporis*, *non autem finitis* [*sesquialteram*] *secundum proportionem trium ad duo.*

Summa, & diuisio in cap. 4.

NVNC indiuisibile temporis esse demonstrat, in quo nihil mouetur, neq; quiescit, & quodlibet mobile esse diuisibile. declaratur. Nunc indiuisibile esse proponit ibi [necesse autem & ipsum Nunc] & probat primò sic [est n. ultimum quoddam,] deinde sic [si autem diuisibile est nunc]. tertiò[simul autem] quartò[adhæc autem ipsius nunc]Nihil moueri in ipso nunc proponit sic [quod autem nihil in ipso nunc] & probat dicens [si.n. est]& quod non quiescat, ostēdit tribus rationibus, prima est hæc[quiescere.n.]. secunda [amplius si idem nunc]tertia est[amplius autem quiescere] quolibet mobile esse diuisibile narrat sic[quoniam.n. ex quoddam in quoddam.]

Te. 24. NEcesse autem est, & ipsum Nunc, quod non secundùm alterum; sed per se, & primum

mum dicitur, indiuisibile esse, & in omni tempore tale inesse: Est enim vltimum quoddam prçteriti, cuius versus hæc nihil futuri est: & rursus futuri, cuius versus illa nihil est præteriti: quod vtique diximus vtrorumque esse terminum. ¶ Hoc autem si demonstretur quòd hmôdi est ꝑ se, & idem; simul manifestũ erit, & qđ indiuisibile est. ¶ Necesse est igitur idē esse Te. 25.
Te. 26.
ipsũ Nunc, quod vltimum vtrorumq; temporum est. Si enim alterum est; consequenter nõ erit alterum alteri: propterea quod continuũ non est ex impartibilibus, si autem seorsum est vtrunq;; inter ea erit tẽpus: omne.n. continuũ huiusmodi est, vt aliquid sit vniuocum inter fines. At verò, si tempus medium est; diuisibile erit, omne enim tempus ostensum est, quòd diuisibile sit. quare diuisibile erit ipsum Nunc. Si autem diuisibile est ipsum Nũc; erit aliquid præteriti in futuro, & futuri in prçterito, secũdùm quod enim diuidetur, hoc terminabit prçteritum, & futurum tempus. ¶ Simul autem, Te. 27.
nec per se erit ipsum Nunc, sed per alterum: diuisio enim non est ipsius, quod per se est. Ad hæc autem ipsius Nunc hoc quidem preteritum erit, illud autem futurum, & non semper idem præteritum, aut futurum. Neque igitur ipsum Nunc idem: multipliciter enim diuisibile est tempus. ¶ Quare, si impossibile est hæc Te. 28.
inesse ipsi Nunc; necesse est idem esse, quod in vtroque est nunc. At vero, si idem est; manifestum est, quòd & indiuisibile est: si enim diuisibile est; rursus accident eadem, quæ & prius. ¶ Quòd igitur sit aliquid in tempore indiuisibile, quòd dicimus esse ipsum Nunc. manifestum est ex iis, quæ dicta sunt. Quòd autem Te. 29.

nihil in ipso Nunc mouetur, ex his manifestũ est. Si enim est; contingit & velocius moueri in ipso, & tardius. Sit igitur ipsum Nunc, in quo N. moueatur autem in ipso id, quod velocius est, per lineam A B. ergo quod tardius est in eodem per minorem ea quę est A B, mouebitur, vt per A C. quoniam autem tardius in toto ipso Nunc motum est per A C, velocius in minori, quàm hoc, mouebitur. quare diuidetur ipsum Nunc. sed erat indiuisibile. non ergo est

Te. 30. moueri in ipso Nunc. ¶ At vero neque quiescere. Quiescere enim dicebamus id, quod aptum est natura moueri, & non mouetur; quãdo aptum natura est, & vbi, & quo pacto. quare quoniam in ipso nunc nihil aptum est natura moueri; manifestum est, quod neque quie-

Te. 31. scere. ¶ Amplius, si idem Nunc in vtrisque temporibus est, contingit autem in hoc quidem moueri, in illo autem quiescere, toto: id autem, quod in toto mouetur tempore; in quo uis mouebitur eorum, quæ huius sunt, secundùm quod aptum est natura moueri, & quiescens similiter quiescet, accidet idem simul quiescere, & moueri: idem enim vltimum temporum vtrorumque ipsum Nunc est. Amplius autem quiescere quidem dicimus id, quod similiter se habet & ipsum, & partes nunc, & prius: in ipso autem Nunc non est prius: quare neque quiescere. Necesse est ergo & moueri id, quod mouetur, in tempore, & quiescere

Te. 32. id, quod quiescet. ¶ Quod autem mutatur omne diuisibile esse necesse est. Quoniam .n. ex quodam in quoddam omnis mutatio est: &, cum quidem est in hoc, in quod mutatum est, non amplius mutatur: cum autem est in eo

ex quo mutatur, & ipsum & partes omnes non mutantur: quod enim similiter se habet & ipsum & partes, id non mutatur: necesse est igitur partim aliquid eius, quod mutatur, in hoc esse, partim in altero: neque enim in vtrisque, neque in neutro esse possibile est. Dico autem in quod mutatur primùm secundùm mutationem, vt ex albo in fuscum, nō in nigrum: non enim necesse est id, quod mutatur, in vtrouis esse extremorum. manifestum igitur est, quòd omne id, quod mutatur, erit diuisibile.

EXPLANATIONES.

VTRORVMQVE] i. præteriti, & futuri [consequenter non erit] i. immediatè non succedit sibi alterum [seorsum] i. distans [tempus] s. medium [nec parte erit] i. diuisibile [idem] i. nunc præteriti, & futuri [in ipso] s. nunc [ex quoddam in quoddam] i. à termino à quo ad quem [in utrisq;] s. terminis.]

Summa, & diuisio in cap. 5.

MODOS quosdam, quibus motus diuiditur, quæ item simul cum motu diuiduntur per singula exponit. diuisionem motus proponit ibi [motus autem est diuisibilis] probat tribus rationibus, quòd motus diuidatur secundum partes mobilis, & prima est [sit igitur ipsius quidem A B] secunda [amplius si omnis quidem motus] tertia [amplius autem si est quidem] deinde, quòd diuidatur secundum diuisionem temporis sic [alia autem secundum tempus] postremò ostendit quæ sint ea, quæ simul diuidantur cum motu dicens [quoniam aut omne quòd mouetur] & declarat, quòd sicut consequuntur præmissa diuisibilitatem, ita se habent ad finitum, uel infinitum, & hoc ibi [& in hoc, quòd ipsa finita esse, aut infinita.]

Te. 33. Motus autem est diuisibilis dupliciter: vno quidem modo tempore, alio verò secundùm motus partium eius, quod mouetur. Vt, si ipsum A C mouetur totum; & A B mouebitur, & B C. Sit igitur ipsius quidem A B, motus D E, ipsius autem B C, E F motus partium, necesse est igitur totum, in quo D E, ipsius A C esse motum: mouebitur enim secundùm hunc: quoniam enim vtraque partium mouetur secundum vtrunq;. nihil enim mouetur secundùm alterius motum. quare totus motus totius est magnitudinis motus.

Te. 34. ¶ Amplius autem, si omnis quidem motus alicuius est, totus autem motus, in quo D F, neq partium est alterius: (partis enim vterq; est, neq; vllius alius cuius enim totus totius, & partes partiũ sunt: partes autem motus D F sunt partium A B C, & non aliarum: plurium enim non est vnus motus.) & totus vtique erit magnitudinis A B C.

Te. 35. ¶ Amplius autem, si est quidem totius motus alius, vt in quo H I, remouebuntur ab eo vtrarumque partium motus. hi autem ęquales erunt motibus D F, E F. vnus enim vnius est motus. Quare, si totus quidem diuidetur, qui est H I, in partium motus, æqualis erit H I motui D F. Si vero superest aliquid, vt K I, hic nullius motus: neque enim totius, neq; partium: propterea quòd vnius vnus est, neque alterius vllius: continuus enim motus est continuorum quorundam. Similiter autem est, & si excedit secundùm diuisionem. Quare, si hoc impossibile est; necesse est eundem esse, & æqualem. Hæc igitur diuisio, secundùm partium motus est, & necesse est cuiusuis partibilis ipsam esse.

Te. 36. ¶ Alia autem est secundùm tempus. Nam, cùm

omnis

omnis motus in tempore sit: tempus autem omne diuisibile sit, in minori autem minor motus sit: necesse est omnem motum diuidi secundùm tempus. ¶ Quoniam autem omne, quod mouetur, in aliquo mouetur, & tempore quodam, & totius eius, quod mouetur, est motus necesse est easdem esse diuisiones & téporis, & motus, & ipsius moueri, & eius, quod mouetur, & eius, in quo motus est. Verùm non omnium similiter, in quibus motus est, sed quãtitatis quidem secundum se, qualitatis autem secundùm accidens. Accipiatur enim tempus, in quo mouetur, in quo A, & motus, in quo B. Si igitur secundùm totum motum in toto tempore est motum, in dimidio secundùm minorem: & rursus hoc diuiso secundùm minorem hoc, & semper sic. Similiter autem & si motus diuisibilis, & tempus diuisibile: si enim toto in toto, dimidio, in dimidio, & rursus minore in minore. ¶ Eodem autem modo & ipsum moueri diuidetur. Sit enim in quo C, ipsum moueri. secundùm igitur dimidium motum minus erit toto, & rursus secundùm dimidij dimidium, & sic semper. Est autẽ, &, cùm quis designauerit ipsum secundùm vtrumque motum moueri, vt secundùm D C, & C E, dicere, quòd totum erit secundùm totum: si enim aliud, plura erunt moueri secundùm eundem motum, sicut determinauimus, & motum diuisibilem in partium motus esse: accepto enim ipso moueri secũdùm vtrunque, continuum erit totũ. ¶ Similiter autem demonstrabitur & longitudo diuisibilis, & omnino omne illud, in quo est mutatio: Verùm quædam secundùm accidens, quoniam id, quod mutatur, est diuisibile:

Te. 37.
Te. 38.
Te. 39.

vno enim diuiso omnia diuidentur. & in hoc, quod finita esse, aut infinita, similiter se habebit in omnibus. Secutum est autem maximè hoc diuidi omnia, & infinita esse, ab eo, quod mutatur: statim enim inest ei, quod mutatur, diuisibile, & infinitum. diuisibile igitur ostensum est prius: infinitam autem in sequentibus erit manifestum.

EXPLANATIONES.

ALICVIVS] .s.mobilis[unius vnus].i.unius mobilis unus motus[in aliquod] .i.secūdum aliquod genus, uel speciem.

Summa, & diuisio in cap.6.

ILLVD, in quo aliquid primò mutatum est, in diuisibile esse dicitur. quomodoq; primum in quo aliquid mutatur dari contingat, multipliciter ostenditur. in quo aliquid primò mutatum est indiuisibile esse tractat, sed primo aliqua præsupponit ibi[quoniã autem omne, quod mutatur] quod est, quod omne, q mutatur, mutatur de uno termino in alium, & hoc probat dupliciter. primò [quòd.n.mutatur] secundò [amplius & per. se vnamquanq;] deinde proponit dicens [in quo autem primò mutatum est id] & hoc probat sic[sit igitur diuisibile] deniq; ostendit quomodo in motu posit accipi primum, & proponit sic[dicitur aūt id, in quo] deinde probat tripliciter. primū ibi[sit. n. primum in quo A] & postea sic[neq; igitur eius, quod mutatum] tertiò [illud autem quod mutatur].

Tc. 40. QVoniam autem omne, quòd mutatur, ex quodam in quoddam mutatur; necesse est id, quod mutatum est, qn̄ primum mutatum

tatum est, esse in quo mutatum est: quod enim mutatur ab eo, ex quo mutatur, discedit, aut relinquit ipsum. & aut idem est mutari, & relinquere: aut relinquere sequitur mutari, reliquisse autem mutatum esse: similiter enim vtrunque se habet ad vtrunque. ¶ Quoniam ergo vna mutationum, quæ secundùm contradictionem est, quando mutatum est ex eo, quod non est, in id, quod est, dereliquit id, quod non est: erit igitur in eo, quod est: omne enim necesse est aut esse, aut non esse. Manifestum igitur est, quòd in mutatione secundùm contradictionem quod mutatum est erit in quo mutatum est. si autem in hac; & in aliis: similiter enim in vna, & in aliis. ¶ Amplius & per se vnamquanq; accipientibus manifestum est. siquidem necesse est id, quod est mutatum, esse alicubi, aut in aliquo. quoniam enim ex quo mutatum est reliquit, & necesse est esse alicubi; aut in hoc, aut in alio erit. Si igitur in alio, vt in ipso C, quod in ipsum B mutatum est; rursus ex ipso C mutatur in ipsum B non enim erat contiguum ipsi B. mutatio enim continua est. quare quod mutatum est, quando mutatum est, mutatur in quod mutatum est. hoc autem est impossibile. necesse est ergo quod mutatum est esse in hoc, in quod mutatum est. ¶ Manifestum igitur est, quod & id, quod factũ est, cum factum est, erit: & id, quod corruptũ est, non erit: nam & vniuersaliter dictum est de omni mutatione: & maximè est manifestũ in ea, quæ est secundùm contradictionem. Quòd igitur id, quod mutatum est, cum mutatum est primum, in illo est, manifestum est. ¶ In quo autem primo mutatum est id, quod mutatum est,

Te. 41.

Te. 42.

Te. 43.

Te. 44.

est, necesse est impartibile esse. Dico autem primum, quòd non propterea quòd alterum aliquid ipsius sit, huiusmodi est. Sit igitur diuisibile ipsum A C, & diuidatur secundùm B. si igitur in A B mutatum est, aut rursus in B C, non vtique in primo, quod est A C, mutatum erit. si autem in vtroq; mutabitur: (necesse est enim aut mutatum esse, aut mutari in vtroq;) & in toto vtiq; mutabatur. at erat mutatum. Eadem ratio autem est, & si in hoc quidem mutatur, in hoc autem mutatum est: erit enim aliquid primo prius. quare non erit vtiq; diuisibile illud, in quo mutatum est.
Tc. 45. ¶ Manifestum est igitur, quòd & id, quod corruptũ est, & quòd genitum est, in impartibili illud quidem corruptum, hoc autem genitum. Dicitur autem id, in quo primo mutatum est dupliciter. Aliud quidem, in quo primò perfecta est mutatio: tunc enim verum est dicere, quòd mutatum est. Aliud verò, in quo primo cœpit mutari.
Tc. 46. Quod igitur circa finem mutationis primum dicitur, existit, & est: cõtingit enim perfici mutationẽ. & est mutationis finis, qui iam & ostẽsus est indiuisibilis esse; propterea quòd finis est. quod autem secundùm principium est, omnino non est: non enim est principium mutationis, neq; id temporis, in quo primo mutabatur. Sit enim primum, in quo A D. hoc igitur indiuisibile quidem non est: accidet enim contigua esse ipsa Nũc. Amplius, si in C A tempore toto quiescit (ponatur enim quiescens) & in A quiescet. Quare, si impartibile est A D; simul quiescet, & mutatum erit: nam in A quiescit, in D autem mutatum est.
Tc. 47. ¶ Quoniam autem non est impartibile; necesse est diuisibile

le esse,& in quauis partium huius mutatum esse. Diuiso enim ipso A D, si in neutra quidem mutatum est,neq; in ipso toto.si verò in ambabus mutatur;& in toto:si autem in altera mutatum est, non in toto primo . quare necesse in quauis mutatum esse . manifestum igitur est, quòd non est in quo primo mutatum est : infinitę enim diuisiones sunt . ¶ Neq; igitur eius, quod mutatum est , aliquid primum est, quod mutatum sit. Sit enim D F primum mutatum ipsius D E.omne enim, quod mutatur,diuisibile esse demonstratum est,tempus aũt,in quo ipsum D F mutatum est , sit in quo H I.si ergo in toto ipsum D F.mutatũ est , in dimidio minus erit id,quod mutatum est , & prius ipso D F, & rursus hoc aliud,& illo aliud & semper sic.quare eius,quod mutatur,nihil erit primum,quod mutatum est . ¶ Quod igitur neq; eius , quod mutatur, neq; in quo mutatur tempore,primũ quicquam sit,manifestum est ex iis , quæ dicta sunt.Illud autem,quod mutatur,aut id,secundum quod mutatur , non amplius similiter se habebit . Tria nanque sunt , quæ esse dicuntur in mutatione , & quod mutatur, & in quo, & secundùm quod mutatur. vt homo, & tempus,& album.homo igitur,& tempus,diuisibilia sunt:de albo autem alia ratio est. verùm secundùm accidens quidem omnia diuisibilia sunt : cui enim accidit quale, aut album, illud diuisibile est. quoniam neq; in iis erit primum quæ quidem secũdùm se dicuntur diuisibilia, & non secundùm accidens, vt in magnitudinibus. Sit enim in quo A B, magnitudo , motum autem sit ex B in C primùm : igitur,si indiuisibile quidem erit B C ; impartibile impartibili

Te. 48.

Te. 49.

erit

erit contiguum. si verò diuisibile, erit aliquid ipso C prius, in quod mutatum est, & illo rursus aliud, & semper sic: propterea quòd nunquam deficit diuisio. quare non erit primum, in quod mutatum est. Similiter autem est & in quanti mutatione: etenim hæc in continuo est. Manifestum igitur est, quod in solo motu, qui secundum quale est, contingit indiuisibile per se esse.

EXPLANATIONES.

IN quo].i. in termino ad quem[similiter vtrumq; se habet ad utrumq;].i. sicut se habet deficere ad mutari, ita deficisse ad mutatum esse[secundũ cõtradictionem].s. inter esse [in hoc].i. in termino ad quem[erit].s. in termino ad quem[indiuisibilis est].i. omnis terminus continui [impartibile] scilicet tempus.

Summa, & diuisio in cap. 7.

QVODCVNQVE moueri præcedere aliquid mutatum esse, & econuerso, quibusdam rationibus demonstrat Arist. sed primò præmittit aliqua necessaria ad hoc ibi[quoniam autem omne, quod mutatur] deinde probat, quòd ante omne moueri præcedit mutatum esse tribus rationibus: prima est [hoc autem ostenso] secunda [amplius autem si] tertia [amplius autem si id] postea probat, quòd ante mutatum esse, præcedat mutari dupliciter. primò proponit sic [vbi totum autem] & ponit quoddam necessarium ad propositi probationem sic[omne.n.quod] et prima ratio est [quoniam igitur in tempore] secunda[amplius autem in magnitudine] deniq; ostendit idem esse etiam in illis mutationibus, quæ non sunt secundum aliqua continua dupliciter. primò[eadem enim] secundò [manifestum igitur quòd.]

Quoniam

QVoniam autem omne, quod mutatur, in tempore mutatur: dicitur autem in tẽpore mutari & vt in primo, & vt secundùm alterum, vt in anno, quia in die mutatur; in quo primo tempore mutatur id, quod mutatur, in quauis huius parte mutari necesse est. manifestum est igitur & ex definitione: primum enim sic dicebamus. ¶ Sed & ex his manifestum est. Sit enim in quo primo mouetur id, quod mouetur, in quo Y R, & diuidatur secundum K. omne enim tempus diuisibile est. in tempore igitur Y K aut mouetur, aut non mouetur: & rursus in tempore K R similiter. Si igitur in neutro mouetur; quiescet vtique in toto: moueri enim id, quod in nulla partium huius mouetur, impossibile est. si vero in altera sola mouetur: non vtique in primo mouetur, quod est Y R: secundùm enim alterum motus est. necesse. est igitur in quouis ipsius Y R motum esse. ¶ Hoc autem ostenso, manifestũ est, quod omne, quod mouetur, necesse est motũ esse prius. Si enim in Y R tempore primo magnitudo K L mota est; in dimidio, quod æque uelociter mouetur, & simul incœpit, per dimidium erit motum. Si autem æquè velox in eodem tempore motum sit aliquid; & alterum necesse est per eandem motũ esse magnitudinem. quare motum erit id, quod mouetur. ¶ Amplius autem, si in toto tempore Y R motũ esse dicimus, aut omnino, aut in quouis tempore, ex eo, quia accepimus vltimum ipsius Nunc: (hoc enim est id, quod terminat, & medium ipsorum Nunc tempus est:) & in alijs vtique similiter dicetur motum esse. dimidij autem vltimũ diuisio est. quare & in dimidio motum erit, & omnino in quauis Te. 50. Te. 51. Te. 52. Te. 53.

quauis partium : semper enim simul cum ipsa diuisione tempus est terminatum ab ipsis Nūc. Si igitur omne quidem tempus diuisibile est : quod autem est inter ipsa Nunc tempus est ; omne, quod mutatur, infinities mutatum erit.
Te. 54. ¶ Amplius autem, si id, quod continuè mutatur, & neque corruptum est, neque cessauit à mutatione; aut mutari, aut mutatum esse necesse est in quouis : in ipso autem Nunc non est mutari: necesse est mutatum esse secūdùm vnumquodque ipsorum Nunc. quare, si ipsa Nunc infinita sunt; omne, quod mutatur, infinitè erit mutatum.
Te. 55. ¶ Non solùm aūt id, quod mutatur, necesse est mutatum esse; sed etiam mutatū necesse est mutari prius : omne enim, quod ex quodam in quiddam mutatum est, in tempore mutatum est. Sit enim in ipso Nunc, ex A in B mutatum. ergo in eodem quidem Nunc, in quo est in ipso A, non mutatum est : simul enim erit in ipso A, & in ipso B. quod enim mutatum est, quando mutatum est, quòd non est in hoc, ostensum est prius. si verò in alio est; in medio est tempus : non enim contigua sunt ipsa Nunc.
Te. 56. ¶ Quoniam igitur in tempore mutatum est, tempus autem omne diuisibile: in dimidio aliud erit mutatum, & rursus in illius dimidio aliud, & semper sic. quare mutabatur vtique prius.
Te. 57. ¶ Amplius autem in magnitudine manifestius est, quod dictū est : propterea quod continua est magnitudo, in qua mutatur id, quod mutatur. Sit enim quippam mutatū ex C in D. ergo, si indiuisibile quidem est ipsum C D, id, quod impartibile est, impartibili erit contiguum. quoniam autem hoc impossibile est, necesse est magnitudinem esse id,
quod

quod est inter,& in infinita esse diuisibile. quare in illa mutatur prius. necesse est ergo omne, quod mutatũ est, mutari prius. ¶ Eadem enim Te. 58.
demonstratio est & in non continuis, vt & in contrarijs,& in contradictione. Accipiemus enim tempus,in quo mutatum est, & rursus eadem dicemus. quare necesse est id,quod mutatum est,mutari,& quod mutatur,mutatum esse.& est ipso quidem mutari mutatũ esse prius, ipso autem mutatum esse mutari,& nunquàm accipietur primùm. Causa autem huius est,nõ esse impartibile impartibili contiguum: in infinitum enim diuisio fit,vt in ijs, quæ augentur, & diminuuntur lineis. ¶ Manifestum est igitur Te. 59.
quòd & id, quod factum est, necesse est fieri prius, & quod fit factum esse,quæcunque diuisibilia, & continua sunt:non tamen semper id, quod fit,sed & aliud aliquãdo,vt illius aliquid, sicuti fundamentum domus. Similiter autem & in eo,quod corrumpitur, & eo, quod corruptum est: statim enim inest ei,quod fit,& quod corrũpitur,cùm sit continuum, infinitũ quoddam.& non est aut fieri nõ factum aliquid, aut factum esse quod non fit aliquid. similiter autẽ & in ipso corrumpi,& incorruptum esse. semper enim est ipso corrũpi corruptũ esse prius, ipso autem corruptum esse corrumpi. Manifestum est igitur,quòd & id,quod factum est, necesse est fieri prius,& quod fit factum esse: omnis enim magnitudo, & omne tempus semper diuisibilia sunt.quare,in quocunq; sit,non erit vtique,vt primo.

EXPLANATIONES.

VT in primo] .i. primum, & per se [secundùm alte-

alterum] i.*secundum partem*[*huius*].i.*temporis*[*sit*] .*s.sit tempus* [*neque corruptum est*] .i.*neque desinit moueri* [*in quo his*] .*s.nunc* [*est inter*] .*s.C, D.* [*non continuis*] .*s.mutationibus* [*factum*].i.*generatum.*

Summa,& diuisio in cap. 8.

FINITVM, & infinitum quo pacto in tempore, magnitudine, motu, ac mobili inueniantur, docet Aristo. secatur ergo caput in duas partes. In prima probat, quòd si magnitudo est finita; & tempus est, & econuerso. proponit ibi præsupponendo alia [*quoniam autem omne*] *deinde probat propositũ sic* [*quod igitur, si quid*] *postea ostendit, si tempus est finitum; & magnitudo est finita, ubi ait* [*eadem autem ratio est*] *in secunda parte demonstrat finitum, & infinitum similiter inueniri in mobili sicut in magnitudine, & tempore. proponit ibi* [*his autem demonstratis*] *probat dup. primò* [*in parte enim temporis*] *secundò*[*quoniam autem finitum*] *postremò asserit finitum, & infinitum inueniri in motu, sicut in præmissis dicens*[*quoniam autem neque finitum.*]

Te. 60. QVoniam autem omne id, quod mouetur, in tempore mouetur, & in plari maior magnitudo; in infinito tempore impossibile est per finitam moueri non eandem semper, & illius aliquid, quod mouetur, sed in toto totam. Quòd igitur, si quid moueatur æquè velociter; necesse est finitum in finito moueri, manifestũ est: accepta enim parte, quæ mensurabit totã, in tot æqualibus temporibus, quot partes sunt, per totam motum est. Quare, quoniam hæ finitæ sunt, & quanto vnaquæq;, & numero omnes, & tempus vtique erit finitum: toties enim erit tantum, quantum partis tempus multiplicatum,

catum secundùm multitudinem partium.¶Sed Te. 61.
&,si non æquè velociter,refert nihil. Sit enim in qua A,& B,spatium finitum,per quod motũ sit in infinito tempore,& tempus infinitum, in quo C D.Si igitur necesse est prius per alterum altero motum esse: hoc autem manifestum est, quod temporis in priori, & posteriori alterum est motum: semper enim in pluri alterum erit motum,siue æquè velociter,siue non æquè velociter mutetur,siue intendatur motus, siue remittatur,siue maneat,nihilminus. Accipiatur igitur spatij A B aliquid quod sit A E, quod mẽsurabit, A B. Hoc itaque in aliquo infiniti absolutum est tempore: in infinito enim nõ est possibile; totum enim in infinito. Et rursus alterũ, si cepero quantum est A E,necesse est in infinito tempore: totum enim in infinito: & sic accipiendo. Quoniam igitur infiniti quidem nulla pars est, quæ mensuret; (impossibile enim est infinitum esse ex finitis,& æqualibus,& inæqualibus: propterea quod mensurabuntur quæ finita sunt multitudine, & magnitudine à quodam vno,siue æqualia sint, siue inæqualia; definita autem magnitudine nihil minus: spatium autem finitum quanto A E mensuratur: in finito tempore A B mouebitur. Similiter aũt & in quiete. Quare neque fieri,neque corrumpi possibile est semper aliquid vnum, & idem.
¶ Eadem autem ratio est,& quod neque in finito tempore per infinitum possibile est moueri, Te. 62.
aut quiescere, siue regulariter moueatur, siue irregulariter. Accepta enim quadã parte,quæ metietur totũ tempus, in hac quantũ aliquod pertransibit ipsius magnitudinis, & non totã: in toto enim totam, & rursus in æquali aliam,

& in vnoquoque, similiter, siue æqualis sit, siue inæqualis ei, quæ est à principio. refert autem nihil, dummodo sit finitum quoddam vnaquæque: manifestum enim est, quòd consumpto tempore infinitũ non consumetur, finita ablatione facta, & per ipsum quantũ, & ipsum quoties. quare non transibit in tempore finito infinitum. nihilque refert magnitudinem, versus alteram, aut versus vtranque partem esse infi-

Te. 63. nitam: eadem enim erit ratio. ¶ His autem demonstratis, manifestum est, quòd neque finitã magnitudinem infinitum contingit transire in finito tempore propter eandem causam: in parte enim temporis finitam transibit, & in vna-

Te. 64. quaq; similiter: quare in toto finitam. ¶ Quoniam autem finitum non transibit infinitam in finito tempore; manifestum est, quòd neq; infinitum finitam: si enim infinitum finitam; necesse est & finitam transire infinitum: nihil enim refert vtrumuis esse id, quod mouetur: vtroque enim modo finitum transibit infinitũ. Cùm enim moueatur infinitum, in quo est A, erit aliquid ipsius secundùm B finitũ, vt C D. & rursus aliud, & aliud, & semper sic. quare similiter accidet infinitum motum esse per finitũ, & finitum transisse infinitum: Neq; enim fortassis possibile est aliter infinitum moueri per finitum, quàm quòd finitum transeat infinitũ, aut latione vtendo, aut mouendo. quare, quoniam hoc impossibile est; non transibit infini-

Te. 65. tum finitum. ¶ At verò neque infinitum in finito tempore transibit infinitum: si enim infinitum; & finitum: inest enim infinito finitum. Amplius autem & tempore accepto eadẽ erit

Te. 66. demonstratio. ¶ Quoniam autem neq; finitum infini-

infinitum transibit, neque infinitum finitum, neque infinitũ in finito tempore mouetur; manifestum est, quòd neque motus erit infinitus in finito tempore. quid enim refert motũ, aut magnitudinem, infinitum facere? necesse enim est, si vtrumuis; & alterum esse infinitum: omnis enim latio in loco est.

EXPLANATIONES.

ET in pluri maior] .i. *in pluri tempore maius spatium ab eodem mobili* [*sed in toto totam*] .i. *sed in toto tempore moueatur per totam magnitudinẽ* [*non æquè uelociter*] .s. *si non mouetur regulariter* [*quæ mensurat*] .s. *totum* [*unaquæque*] .s. *pars magnitudinis* [*versus alteram*] .s. *partem* [*tempore accepto*] .s. *finito, & spatio finito.*

Summa, & diuisio in cap. 9.

SICVT in motu, & in eo, quod mouetur primum non datur: sic in quiete, & in quiescente primum non dari ostenditur. & primò asserit Arist ot. quod omne, quod stat, mouetur, ibi [*quoniam autem omne*] *deinde quòd omne, quod stat, stat in tempore, duabus rationibus. prima est* [*quod enim mouetur.*] *secunda* [*amplius autem*] *quo modo dicatur primum in statione, asserit dicens* [*in quo autem tempore primò, id quod stat*] *etiam probat in ea non esse accipienda aliquam primam partem* [*vt autem id q mouetur*] *idem ostendit de quiete his uerbis* [*neque igitur quiescens*] *postremò aliquas narrat obseruationes, in quibus distinguit id quod mouetur ab eo, quod quiescit, ubi ait* [*quoniam autem omne.*]

QVoniam autem omne aut mouetur, aut quiescit, quod aptũ natura est, quando aptum est, & vbi, & quo pacto; necesse est om- Te. 67.

ne, quod stat, cum stat, moueri: si enim nō mouetur; quiescet: sed non contingit vt ad quie-
Te. 68. tem tendat quiescens.¶ Hoc autem demonstrato manifestum est, quod & in tempore stare necesse est: quod.n. mouetur, in tēpore mouetur: quod aūt stat, ostēsum est moueri: quare necesse est in tēpore stare.
Te. 69. ¶ Amplius aut, si velocius quidē, & tardius in tpe dicimus, stare aūt est velocius, & tardius.
Te. 70. ¶ In quo aūt tēpore primo id, qđ stat, stat, in quouis huius necesse est stare: diuiso enim tēpore, si in neutra quidem partium stat; neq; in toto. quare non vtiq; stat id, quod stat. si vero in altera; non vtique in primo toto stat: secundum enim vtrunq; in hoc stat, sicut dictum est, & in eo, quod mouetur, prius. Vt autem id, quod mouetur, non est in quo primo mouetur: sic neque in quo stat id, quod stat.
Te. 71. ¶ Neque enim ipsius moueri, neque ipsius stare aliquid est primum. Sit enim in quo primo stat in quo A B. hoc igitur impartibile quidem non contingit esse: motus enim non est in impartibili; propterea quod motum est aliquid ipsius: quod autem stat demonstratum est moueri. At vero, si diuisibile est; in quauis partium ipsius stat: hoc enim ostensum est prius, quod in quo stat primo, in quauis parte illius stat. Quoniam ergo tempus est, in quo primo stat, & non impartibile: omne autem tempus in infinita diuisibile; non est in quo primo statur.
Te. 72. ¶ Neque igitur quiescens, quando primum quieuit, est: in impartibili enim non quieuit; propterea quod non est motus in impartibili. in quo autem est ipsum quiescere, & ipsum moueri: tunc enim dicimus quiescere, quādo. & in quo aptum natura est moueri, non mouetur

tur id, quòd aptum natura est. ¶ Amplius autem & tunc dicimus quiescere; cum similiter se habet nunc & prius, tanquam non uno quodam diiudicantes, sed duobus minimis. quare non erit in quo quiescit, impartibile. Si uerò partibile est; tempus utique erit, & in quauis ipsius partium quiescet: eodem enim modo demonstrabitur, quo & in prioribus: quare nihil primum erit. hæc autem causa est, quia quiescit quidem, & mouetur omne in tempore. tẽpus autem non est primum; neque magnitudo, neque omnino vllum continuum: omne enim in infinita partibile est. ¶ Quoniam autem omne, quod mouetur, in tempore mouetur, & ex quodam in quoddam mutatur: in quo tẽm pore mouetur secundùm se, & non quia in illius aliquo; impossibile est tunc secundum aliquid esse primum, quod mouetur: quiescere. n. est in eodem esse, tempore aliquo & ipsum, & partium vnamquanq;: sic enim dicimus quiescere, quando in alio, & alio. Nunc verum sit dicere, quòd in eodem & ipsum, & partes sunt. Si autem hoc est quiescere; non contingit id, quod mutatur, secundùm aliquid esse totũ secundùm primum tempus: tempus enim omne diuisibile est. quare in alia, & alia ipsius parte verum erit dicere, quòd in eodem sit & ipsum, & partes. Si verò non sic est, sed vno solo Nunc est; non erit tempore vllo secundũ aliquid, sed secundùm terminum temporis. in ipso autem Nunc est quidem semper secundum aliquid manens; nõ tamen quiescit: neque. n. moueri, neque quiescere est in ipso Nũc. sed non moueri quidem uerũ est in ipso Nunc, & esse secundùm aliquid; in tempore autem non contingit

Te. 74.

Te. 74.

esse, secundùm quod quiescit: accideret enim id, quod fertur quiescere.

EXPLANATIONES.

QVOD stat], i. quod tendit ad quietem [secundùm utrunque] .i. partem [non vno quodam dijudicante, sed duobus minimis]. s. non dijudicemus quietem per aliquod unam tantùm, sed per comparationē duorum adinuicem [siue verò partibile] .s. tempus, in quo quiescit [non quia in illius aliquo] s. non ratione partium [in eodem] .s. loco.

Summa, & diuisio in cap. 10.

RATIONES Zenonis motum auferentes cōfutantur, ac diluuntur. primò ergo asserit, quod Zeno malè ratiocinabatur, ubi ait [Zeno autem malè ratiocinatur] & hoc probat ibi [si enim semper quiescit] deinde explicat quatuor Zenonis rationes. prima est [prima quidem] secunda [secunda autem ea] tertia, & quarta sunt notá aspicienti. denique ponit solutiones dicens [est autem deceptio] & manifestat in terminis, ubi ait [vt sint stantes aequales] postea narrat rationem, qua Zeno excludebat mutationem ibi [at verò secundum eam] vltimam soluit rationem, quæ destruebat motum sphæricum sic [rursus in circulo.

Te. 75. ZEno autem malè ratiocinatur. Si enim semper (inquit) quiescit omne, aut mouetur, cùm est secundùm æquale: est autem semper id, quod fertur, in ipso Nunc secundùm æquale; immobilem eam esse sagittam, quæ fertur.

Te. 76. ¶ Hoc autem falsum est: non enim componitur tempus ex ipsis Nunc indiuisibilibus, sicut

cut nec alia magnitudo ulla. ¶ Quatuor autem Te. 77.
sunt rationes de motu Zenonis, præbētes difficultatem soluentibus. Prima quidem est ea, quæ de ipso non moueri est; propterea quòd prius ad medium oportet peruenire id, quod fertur, quàm ad finē: de qua diuisimus in prioribus rationibus. ¶Secunda autem ea, quæ Te. 78.
uocatur Achilles. Est autem hæc, quod tardius nūquam apprehēdetur currens à uelocissimo. ante enim necesse est eat persequens, vnde impetum cœpit fugiens. quare semper aliquo id, quod tardius est, antecedere necesse est. ¶ Est Te. 79.
autem & hæc ratio eadem illi, quæ in duo æqualia fit sectioni: differt autem in diuidendo non in duo acceptam magnitudinem. Non attingi igitur tardius accidit ex ratione. fit autem propter idem cum bipartitione: in vtrisq; enim accidit non peruenire ad terminum, diuisa quodāmodo magnitudine. Sed additur in hac, quod neque velocissimum tragicè dictum; in persequendo tardius. quare necesse est solutionem esse eandem. Putare autem quòd præcedens non attingitur, falsum est: cùm enim præcedit, non attingitur: sed tamen attingetur; si oporteat transire finitum. hæ igitur sunt rationes duę. ¶ Tertia autem, quæ nunc dicta est, Te. 80.
quòd sagitta, quæ fertur, stat. Accidit autem propterea quod sumit tempus componi ex ipsis Nunc: non dato enim hoc, non erit syllogismus. ¶ Quarta autem ea, quæ de ijs est, quæ in Te. 81.
stadio mouentur econtrario æqualibus magnitudinibus iuxta ęquales, his quidem à fine stadij, illis verò à medio æquali velocitate, in quo accidere putat ęquale esse tempus dimidiū duplo. ¶ Est autem deceptio in eo, ꝙ hoc quidem Te. 82.

iuxta quod mouetur, illud autē iuxta id, quod quiescit, per æqualem magnitudinem censet æquali velocitate æquali tempore ferri. hoc autem falsum est. Vt sint stantes æquales magnitudines, in quibus ipsa A A A A. aliæ autem, in quibus ipsa B B B B, incipientes à medio ipsorum A, æquales secūdùm numerum his, & magnitudinem; aliç aūt, in quibus ipsa C C C C, ab vltimo, æquales his numero, & magnitudine, & æque veloces ipsis B. Accidit igitur primum B simul in vltimo esse, & primum C, omnium, quæ iuxta seinuicem mouentur: Accidit igitur ipsum C iuxta omnia ipsa A transijsse, ipsa autem B iuxta dimidium ipsorum: quare & medium esse tempus. æquali enim vtrunq; est iuxta vnumquodque. Simul autem accidit ipsa B iuxta omnia C transijsse. simul enim erit primum C, & primum B in contrariis vltimis; equali tempore motum iuxta vnumquodque ipsorum B, quanto circa vnumquodque ipsorum A, vt inquit; propterea quòd vtraque æquali tempore iuxta ipsa A fiunt. Ratio igitur hæc est, accidit autem ob id, quod dictum est, falsum. ¶ At verò secundùm eam, quæ in

Te. 83. contradictione est, mutationem, nihil nobis impossibile; vt, si ex non albo in album mutatur, & in neutro st; sic vtique neque album est, neque non album: non enim, si nō totum in vtrouis sit; non dicetur album, aut non album: albū enim dicimus, aut non albū, non quia totū sit huiusmodi; sed quia plurimæ, aut maximè præcipuæ partes. nō idem autem est & non esse in hoc, & non esse in hoc totum. Similiter autem & in eo, quod est, & in eo, quod non est, & in aliis, quæ secundùm cōtradictionem sunt, erit.

non enim ex necessitate in altero oppositorũ, in neutro autem totum semper. ¶Rursus in circulo, & in sphæra, & omnino iis, quæ in seipsis mouentur, quoniam accidet ipsa quiescere: in eodem enim loco secundum tempus quoddã erunt & ipsa, & partes. quare quiescent simul, & mouebuntur. ¶Primò nanq; partes non sunt in eodem vllo tempore. Deinde & totum semper mutatur in alterum: non enim eadem est ea, quæ in ipso A sumitur, circũferentia, & ea, quę ab ipso B, & quæ ab ipso C, & aliorum vno quoque signorum, nisi vt musicus homo, & homo, quia accidit: quare mutatur semper altera in alteram, & nunquam quiescet. Eodem autem modo & in sphæra, & aliis, in seipsis mouentur. Te. 84. Te. 85.

EXPLANATIONES.

SECVNDVM æquale] .s. locum [quod tardius] .s. curri [tragicè] .i. cum fastu uerborum [stat .i. quiescit [non erit syllogismus] .s. ad propositum [stadio] .s. in aliquo [iuxta æqualia] .i. per spatia æqualia [in contradictione] ut de non albo in album.

Summa, & diuisio in cap. I I.

IMPARTIBILE quoquomodo moueri nõ posse tripl ci ratione declarat Arist. unde destruit opinionem Democriti ponentis atomos per se mobiles. proponit ibi [demonstratis autem his] prima aũt ratio est [mutetur .n. ex A B] secunda [amplius neq; pũctum] tertia [amplius si omne in tẽpore mouetur.]

DEmonstratis autem his, dicimus quod id, quòd impartibile est non contingit moueri, nisi secundum accidens, vt corpore moto, ut magnitudine, in qua est: sicuti si id, quod Te. 86.

in naui est, moueatur nauis motu, aut pars totius motu. Impartibile autem dico id, quod est secundùm quantum indiuisibile: etenim partium motus alteri sunt & secundùm ipsas partes, & secundùm totius motum. Viderit autem aliquis, & in sphæra maximè, differentiã; non enim eadem velocitas erit & partiũ, quæ sunt iuxta centrum, & quæ extra, & totius, tãquàm non vno existente motu. Vt igitur diximus, sic quidem contingit moueri id, quod impartibile est, vt is, qui in naui sedet, naui currente; per se autem non contingit. ¶ Mutetur enim ex A B, in B C, siue ex magnitudine in magnitudinem, siue ex forma in formam, siue secundùm contradictionem. tempus autem sit in quo primo mutatur, in quo D. Ergo necesse est ipsum eo, quo mutatur, tempore, aut in A B esse, aut in B C. aut aliud quidem quid huius in hoc, aliud autem quid in altero: omne enim, quod mutatur, sic se habebat. In vtroq; igitur non erit aliquid ipsius: partibile enim erit. At verò neq; in B C. mutatum enim erit: supponitur autem mutari. Relinquitur igitur ipsum in A B esse eo, quo mutatur, tempore, quiescet ergo: in eodem enim esse tempore quondam quiescere est. ¶ Quare non contingit id, quod impartibile est, moueri, aut omnino mutari: Vnicè enim hoc pacto esset ipsius motus; si tẽpus esset ex ipsis Nunc: semper enim in ipso Nunc motum esset, & mutatum, vt moueatur quidem nunquam, motum autem sit semper. Hoc autem quod impossibile sit, demonstratũ est & prius: neq; enim ex ipsis Nunc est tempus, neq; linea ex punctis, neq; motus ex momentis est: nihil enim aliud facit hoc dicens, quam

Te. 87. (margin, beside "rente; per se autem non contingit")
Te. 88. (margin, beside "quiescere est")

quàm motum ex impartibilibus; sicut si tempus ex ipsis Nunc, aut magnitudinem ex punctis. ¶ Amplius autem & ex his manifestum est, quòd neq; punctum, neq; aliud indiuisibile vllum contingit moueri: omne enim, quod mouetur, impossibile est per maius moueri seipso prius, quàm aut per æquale, aut minus. si autem hoc; manifestum est, quòd & punctum per minus, aut equale mouebitur primùm. quoniam autem indiuisibile est, impossibile est minus moueri prius: per æquale ergo sibiipsi. quare erit linea ex punctis: semper enim cum per æquale mouetur; omnem lineam punctũ mensurabit: si autem hoc impossibile est; & moueri indiuisibile impossibile est. ¶ Amplius autem, si omne in tempore mouetur, in ipso autem Nunc nihil: omne autem diuisibile tempus est: erit aliquod tempus minus quouis eorum, quæ mouentur, in quo mouetur per tantum, quantum ipsum est. Hoc igitur erit tempus, in quo mouetur; propterea quod omne in tempore mouetur: tempus autem omne diuisibile esse demonstratum est prius. Si ergo punctum mouetur; aliquod erit tempus minus, in quo ipsum motum est. sed impossibile est: in minori enim per minus necesse est moueri. quare erit diuisibile id, quod indiuisibile est in minus: sicuti & tempus in tempus: vnico enim modo moueretur id, quod impartibile est, & indiuisibile: si esset in ipso Nunc impartibili moueri possibile: eiusdem enim rationis est in ipso Nunc moueri, & indiuisibile quid moueri.

Te. 89.

Te. 90.

EXPLANATIONES.

QVAE extra] *i. versus superficiem exteriorem*

rem sphæra [& totius tanquam uno non existente motu].i.& quæ est etiam velocitas totius, ac si motus ille non sit unius, sed diuersorum [siue ex forma in forma] i. de qualitate in qualitatem [secundùm contradictionem] ut in generatione, & corruptione [per maius].s.spatium.

Summa, & diuisio in cap. 12.

NVLLAM mutationem esse infinitam probatur varijs rationibus. proponit ibi Arist. [mutatio autem nulla] deinde, quod mutationem est infinita secundùm speciem præterquam in motu locali, vbi ait [omnis .n.] postea declarat quomodo sit in motu locali sic [latio autem sic non erit finita] deniq; quo pacto motus possit esse infinitus tempore dicens [sed si esse possit sic .]

Te. 91. MVtatio autem nulla est infinita: omnis .n. est ex quodam in quiddam, & ea, quæ in contradictione, & quæ est in contrariis. Quare earum, quæ secundùm contradictionem sunt, affirmatio, & negatio terminus est: vt generationis quidem id, quod est: corruptionis verò id, quod non est. Earum autem, quæ sunt in cõtrariis, ipsa contraria: hæc enim sunt extrema mutationis. quare & alterationis omnis: ex contrariis enim quibusdam est alteratio. Similiter autem & augmentationis, & diminutionis: augmentationis enim terminus est, qui secundùm naturam propriam est perfectæ magnitudinis: diminutionis verò, huius remotio.

Te. 92. ¶Latio autem sic quidem non erit finita: non enim omnis in contrariis est. Sed, quoniã impossibile est diuisum esse sic ex eo, quia non contingit esse diuisum: multipliciter enim di-

citur impossibile:) diuidi nō contingit id, quod sic impossibile est diuidi: nec omnino quod impossibile est fieri, fieri: neq; quod mutari impossibile est, cōtinget vtiq; mutari in id, in q̄d possibile est mutari. ¶ Si ergo id, quod fertur, mutetur in aliquid, & possibile erit mutari. quare non est infinitus motus, neq; feretur infinito motu: impossibile enim est transire illū. Quod igitur sic non est infinita mutatio, vt nō finiatur terminis, manifestum est. ¶ Sed, si esse possit sic, vt tempore sit infinita, vna & eadem existens, considerandum est: nam una quidem si non fiat, nihil fortassis prohibet: vt si post lationem alteratio sit, & post alterationem augmentatio, & rursus generatio: sic enim semper quidem erit tempore motus, sed non vnus; propterea quod non est vnus ex omnibus. Vt autem fiat vnus, non contingit infinitum esse tempore, præter vnum. hic autem est vnus, ipsa circularis latio. Te. 93. Te. 94.

EXPLANATIONES.

IN contrariis]. i. secundùm qualitates [*non enim omnis in contrariis*] .i. non omnis loci mutatio est sursum, vel deorsum simpliciter [*infinita*] .s. motus [*non unus*] scilicet secundum numerum [*præter unum*] idest, præterquam in una specie motus.

CVRTII MARINELLI QVAESTIONVM Solutio in Lib. VI. Phys.

Quę. 1. *EX indiuisibilibus impossibile est esse aliquid cōtinuum, sentit sic Arist. tex. 1. datur tamē instantia: quia sicut se habet unitas ad numerum: ita punctus ad lineam. sed numerus est compositus ex unitatibus, ut in arithmetica Boetii. ergo & linea ex punctis, quæ quidem sunt indiuisibilia. soluit Iand. hanc controuersiam sic, quòd duplex est compositio. una est ex partibus essentialibus, alia ex partibus quantitatiuis. differunt autem partes essentiales à partibus quantitatiuis multipliciter. Primò, quia partes essentiales non sunt eiusdem rationis inter se, nec cum toto, quantitatiuæ uerò sunt eiusdem rationis, saltem in aliquibus compositis. Secundò partes quantitatiuæ non sunt in eodem loco, sed in diuersis locis aliquo modo, ita s. quòd una est extra aliam, sed essentiales non sunt una extra aliam. Tertiò una pars quantitatiua in aliquibus compositis potest remanere corrupta alia, sed in compositione essentiali propria minimè. Quartò totum compositum ex diuersis partibus quantitatiuis est in maiori loco, quàm pars; ut totum corpus hominis est in maiori loco, quàm caput. sed totum compositum ex diuersis partibus essentialibus non est in maiori parte, quàm totum. Vlterius considerandum est, quod differt linea absoluta, & linea terminata; nam linea absoluta est dimensio secundum longum, non autem secundum latum, & profundum. linea uerò terminata est quoddam aggregatum ex es-*

sentia lineæ, & terminis: sicut homo albus est aggregatum ex essentia hominis, & albedine. supponendum est etiam, quòd punctus est quid indiuisibile secundum quantitatem, ut in primo Euclid. Nunc ad quæstionem possunt dici tria. Primò, quòd linea nullo modo composita est ex punctis, tanquàm ex partibus quantitatiuis. Secundò quòd essentia lineæ secundum se non est composita ex punctis, tanquàm ex partib. essentialibus. Tertiò, quòd linea terminata est composita ex punctis quadam compositione simili essentiali. & Lycon. ad argumentum ait, quòd punctus est ubique in línea potentialiter; sed non actualiter: uel quòd in definitione lineæ cadit punctus formaliter; sed non materialiter.

QVAERIT Burl. an indiuisibile additum alicui faciat maius. soluit dicens, quòd facere maius est dup. uel entitatiuè, uel quantitatiuè. & facere maius quantitatiuè est dup. uel secundum quantitatem continuam, uel discretam. dico igitur, quòd indiuisibile additum alteri facit maius entitatiuè; quia magis de entitate est in duobus indiuisibilibus, quàm in uno. sed non quantitatiuè; nisi secundum quãtitatem discretam: quia numerus ternarius est maior binario solum per unitatem. sic etiam respondet Tat. Quæ. 2.

AN punctum sit aliquod ens positiuum dubitat Iand. Q. 3. non enim est aliquod sensibile, & extra intellectum. attamen ingreditur in def. lineæ. soluit dicens, quòd positio multip. accipitur. primò sumitur pro ordine partium in toto in habitudine ad locum. & hoc modo positio est vnum prædicamentorum. Secundò pro significabilitate, seu sensibilitate partium quantitatiuorum in toto. & hoc modo pertinet ad quantitatem continuam. & his modis punctus non habet positionem. ultimò dicitur positio ipsa existentia alicuius indiuisibilis inter duas lineas cõtiguas, Quæ. 3.

nel inter duas partes linea determinatæ. & sic punctus habet positionem; nam punctus continuã s duas partes lineæ est inter duas illas lineas sine medio, & non alibi. punctus autem terminans est inter duas lineas contiguas adinuicem, & non alibi.

Qu.æ.4. CONTINVVM non esse diuisibile in indiuisibilia, vult Aristot. text. 3. datur instantia, quòd esset processus in infinitum in indiuisionem, si non perueniret ad aliquod indiuisibile. soluit Tat. quod continuum est diuisibile semper in partes eiusdem proportionis: sed non eiusdem quantitatis. deinde aliquid dicitur diuisibile dupliciter, vt ait Bur. vno modo quia habet partem extra partem, & illo modo cœlum, & omne continuum est diuisibile in semper diuisibilia: quia quacunque parte eius data illa habet partem extra partem, ut alia aliam. Secundò aliquid dicitur diuisibile; quia potest diuidi per actualem separationem unius partis ab alia. & sic continuum non est diuisibile in semper diuisibilia: daretur enim minus minimo.

Quæ.5. CIRCA tex. 6. Iauel. & Iand. mouent hanc dubitationem an necesse sit motũ fieri super aliquod diuisibile, ita quod repugnet fieri super indiuisibile. pro parte affirmatiua est Aristo. pro negatiua ratio; quia super indiuisibile potest applicari aliquid, quod successiuè moueatur. glossat Iand. q super indiuisibile per se omnino non potest fieri motus propriè dictus; tamen supra indiuisibile potest fieri motus per accidens, inquantum ipsum indiuisibile est coniunctum aliqualiter diuisibili, super quod fit motus per se. & sic etiam Iauel Q. 2.

Quæ.6. EIVSDEM rationis est, & magnitudinem, & tempus, & motum ex indiuisibilibus componi, ut asserit phi. tex. 4. datur tamen instantia; quia magnitudo est quoddam permanens: tempus autem, & motus

motus nequaquam. soluit Ianel. q aliqua possunt esse eiusdem rationis dupliciter. Primò quia conueniunt in aliqua natura siue specifica, siue generica. & hoc modo indiuidua eiusdem speciei sunt eiusdem rationis. Secundò, quia licet non conueniant in natura: conueniunt tamen in aliqua consequentia, respectu alicuius prædicati. primo modo tria hæc non sunt eius rationis; sed secundo. & Burl. tempus, magnitudo, & motus eodem modo se habent quantum ad componi ex indiuisibilibus, aut diuidi in indiuisibilia. atque etiam Iand. si enim vnum istorum componatur ex indiuisibilibus; & reliquum componitur. uel ut ait Egid. dicuntur esse eiusdem rationis; quia quantitas, & diuisio unius dependet à quantitate, & diuisione alterius: quantitas enim temporis dependet à quantitate motus, & quantitas motus à quantitate magnitudinis. Addit Iand. quòd magnitudo, & motus non sunt eiusdem rationis secundum speciem specialissimam quantum ad componi, uel non componi ex indiuisibilibus: compositiones enim diuersificantur secundùm diuersitatem partium. constat tamen, q partes magnitudinis sunt diuersæ à partibus motus secundum speciem specialissimam.

NON *simul esse moueri, & motum esse narrat philoso: in tex. 7. sequeretur enim, vt ait Comm. q motus esset ociosus. glossat hanc sententiam Iand. Q. 7. q moueri, & motum propriè non est simul in eodẽ instanti. & subdit. aduertendum est, quòd quamuis moueri, & motum esse non possint esse simul positiuè in eodem instanti: tamen sunt simul priuatiuè. s. per priuationem medij: quia inter moueri, & motum esse non est aliquod medium.* Quæ. 7.

OMNE, *quod mouetur, conuenit uelocius, aut tardius moueri tex. 15. affirmat Arist. tamen instãt multi dicentes, quòd impossibile est cœlum moueri* Quæ. 8.

 uelo-

uelociùs, quàm nunc moueatur : ab intelligentia enim inuariabili mouetur, & illud est incorruptibile. soluunt dubitationem hanc Burl. Iand. & Iauel. auctoritate Auer. in Comm. *quòd mobile consideratur dupli. quatenus mobile, & ut tale mobile naturæ determinatæ : sic motus consideratur dupl. uel quatenus est motus, vel quatenus est in rebus naturalibus, siue materialibus. & sic dicitur, quod omne mobile, quatenus mobile potest tardius, uel citius moueri quatenus mobile, sed quatenus mobile naturæ determinatæ, & motum à tali motore, non potest uelocius moueri: sic motui non repugnat, vt sit uelocior, uel tardior; sed quatenus fuerit in rebus alterius, & alterius naturæ. Egid. dat eandem solutionem, quod scilicet motus, uel consideratur vt continuus, & sic potest semper esse uelocior, & tardior; potest enim augumentari in infinitum: uel consideratur ut est quid naturale. & sic non potest esse; datur enim status.* D. Thom. *in* Comm. *ait, quòd de natura alicuius rei possumus loqui dupliciter, vel secundum rationem communem, uel secundùm quòd ad propriam materiam applicatur. & nihil prohibet aliquid, quod non impeditur ex ratione communi rei impediri ex applicatione ad aliquam materiam determinatam. & similiter ex communi natura motus non prohibetur, quin qualibet uelocitate data possit alia uelocitas maior inueniri. sed impeditur ex determinatis uirtutibus mobilium, & mouentium. sic etiam* Egi.

Quæ.9. *CONTINVVM esse diuisibile, & magnitudinem in semper diuisibilia narrat philo. in tex. eod. glossat Egid. quòd magnitudo semper diuisibilis est, ut quod continuum est, non autem ut naturalis. non repugnat autem magnitudini naturali simpliciter esse diuisibile. sed repugnat magnitudini naturali, prout habet esse in tali specie, uel in tali*

A S-

ASSERIT Aristo. in tex. 18. tempus, motū, & magnitudinem esse infinita; attamen ratio est contraria: nam quoddam finitum potest moueri super infinitam magnitudinem tempore finito, uel quoddā moueri super magnitudinem finitam tempore infinito. respondet huic dubitationi D. Thom. Iand. & Iauel. quòd magnitudo, motus, & tempus possunt imaginari esse finita, uel infinita dupliciter. primò ex ultimis. i. ex terminis. dicitur magnitudo finita ex ultimis, si in ea datur principium, ante quod nihil est illius magnitudinis, & datur postquam nihil est eiusdem idem. intellige de motu, & tempore opposito autem modo dicitur magnitudo infinita ex ultimis, quando caret tali principio, & fine. & dico eodem modo de motu, & tempore. sed intellige de motu infinito facto semel super magnitudinem infinitam ex ultimis, & similiter de tempore mensurante prædictum motum. & hoc dico, ut præseruetur motus infinitus ex reiteratione, secundò ex diuisione. & dicitur magnitudo finita ex diuisione; si esset deuenire ad ultimam partem indiuisibilem. & idem intellige de motu, & tempore. unde ponuntur hæ conclusiones. prima, magnitudo, motus, & tempus se consequuntur secundum finitum, & infinitum ex diuisione. Secunda, tria prænominata se consequuntur quò ad finitum, & infinitum ex ultimis. Burl. dicit, quòd tempus, & magnitudo eodem modo se habent ad infinitatem, quo ipse loquitur de tempore mensurante motum factum super magnitudinem, cuius nulla pars iteratur per motum. & nullum tale tempus est infinitum. unde tempus mensurans motum factum est super magnitudinem rectam: & illa magnitudo recte eodem modo se habet quantum ad infinitatem. Qu. 10.

NVNC esse in omni tempore, vult phil. tex. 24. sed nunc esset pars temporis: quod falsum est. soluit Qu. 11.

ad differentiam motus metaphysici, quales sunt actiones immanentes, ut uelle, & intelligere. dico propriè ad differentiam mutationis substantialis, quæ est motus communiter dictus. & Taia. motus est entitas successiua, & sic est de essentia eius, ut animal de essentia hominis: vnde sequitur, quòd simpliciter negandum est, quòd motus fiat in instanti, uel debet accipi motum largè, ut se extendit ad mutationem. & Iand. inquit; si accipiatur moueri propriè, prout distinguitur contra mutatum esse, & sumatur propriè instans, siue nunc pro indiuisibili simpliciter; in instanti non contingit moueri.

OMNE, quod mutatur esse diuisibile, asserit philo. tex. 32. instant multi dicentes, quòd punctus potest moueri ad motum corporis, & est indiuisibilis. glossat hanc sententiam D. Tho. & primò narrat opinionem aliquorum sic. Sciendum est autem, quòd Comm. in hoc loco mouet dubitationem de hoc, quòd si Aristo. non intelligit hic demonstrare, quòd mobile sit diuisibile, nisi de mobili, quod mouetur motu, quę dixit esse in solis tribus generibus, quantitate. s. qualitate, & ubi, demonstratio sua non erit utilis; quia etiam, quod mutatur secundum substantiam, est diuisibile. & inducit ad hoc plurimas solutiones, quarum una est Alex. dicentis, quòd nulla transmutatio est indiuisibilis, aut in non tempore. deinde solutionem Themistij asserentis, quòd & si sit aliqua transmutatio in non tempore, hoc latet, & Aristo. utitur eo, quod est manifestum, s. quòd transmutatio sit in tempore. recitat quoq; solutionem Auemp. qui inquit, quòd hic non agitur de diuisione mutabilis secundū quantitatem; sed mutabilis secundum quòd subiectum diuiditur per accidentia contraria, quorum unum mutatur in alterum. & addit postea suam solutionem, quòd illæ mutationes, quæ dicuntur fieri in non tem- Qu. 14.

pore, sunt termini quorundam motuum indiuisibiliã, accidit ergo aliquid transmutari in non tempore, inquantum, s. quilibet motus terminatur in instanti. & quia illud, quod est per accidens, prætermittitur in demonstrationibus, ideo illa Aristo. in hac demonstratione utitur, ac si omnis demonstratio esset diuisibilis, & in tempore. a tamen hoc uidetur esse falsum; non enim Aristo. in sua demonstratione utitur quasi principio, quòd omnis sit mutatio diuisibilis, cum magis econuerso ex diuisione mobilis procedat ad diuisionem mutationis. Sed utitur principijs per se motus, quæ est necesse concedere in quacunque mutatione, s. quòd illud, quod mutatur, quando est secundum totum, & partes in termino, à quo mutatur, nondum mutatur secundum illam mutationem; & quod, quãdo est in termino ad quem, non mutatur; sed mutatũ est; & quòd non potest esse nec in utroque totum, nec in neutro. unde ex necessitate sequitur, quòd in quacunque mutatione, illud, quod mutatur, dum mutatur, sit partim in uno termino, & partim in alio. sed hoc diuersimodè inuenitur in diuersis mutationibus; in illis enim mutationibus, inter quarum extrema est aliquod medium, id, quod mutatur, non est secundum diuersas partes suas in diuersis extremis secundum ipsa extrema, sed secundum aliquid adiunctũ, sicut cum materia mutatur de priuatione ad formã ignis, dum est in ipso mutari: est quidem sub priuatione secundum seipsam: sed partim est sub forma ignis non secundum seipsam, sed secundum aliquid ei adiunctum, s. secundum propriam dispositionem ignis, cuius partem recipit, antequàm forma ignis habeat. unde infrà probabit Aristo. quòd generatio, & corruptio sunt diuisibiles: quia quod generatur, prius generabatur. & fortè hoc modo intellexit Ale. quòd omnis transmutatio est diuisibilis, s. uel secũdũ

seipsam,

seipsam. uel secundùm motum ei adiunctum. sic etiā intellexit Themi. quod Arist. assumpsit id, quod erat manifestum, & prætermisit id, quod erat latens: quia nondum erat locus dicendi de diuisibilitate mutationum. quare omnes mutationes quidem diuisibiles sunt non secundùm propria extrema; sed per ea, quæ eis adiunguntur, & hoc Auer. uoluit, quòd hoc est per accidens, aliquas mutationes esse in non tempore. Egid. dat aliam solutionem, quòd si loquimur de mutatione, quæ est finis motus, quæ dicit solùm mutatum esse; mutatur secundùm quòd partim est in termino à quo, & partim in termino ad quem nec de tali mutatione non loquitur Phi. si uerò loquimur de huius mutatione, non ut dicit solùm mutatum esse; sed ut includit motum præcedētem; ratione motus præcedentis est ibi assignare diuisionem: id enim quod mutatur substantialiter, siue illud quod generatur, prout generatio est finis motus, non sumitur, ut dicit solum mutatum esse; sed ut includit motum præcedentem, qui fit in tempore: & successiuè dicitur accipere partem post partem. Iand. ad quæstionem ait, quod omne, quod mouetur, per se est partibile: ita q̀ nullū simpliciter indiuisibile per se mutatur. & intelligitur de indiuisibili secundùm magnitudinem. & aduertendum est, quòd quanquam indiuisibile non mouetur per se solitariè; tamen potest moueri per accidens, in quantum est in aliquo subiecto, quod mouetur.

MOTVM diuidi ad diuisionem mobilis vult Phil. in tex. 33. glossat Burl. quod motum diuidi ad diuisionem mobilis potest intelligi dup. primò, quod pars post partem moueatur, & hoc est impossibile de aliquo continuo, quod secundùm se totum mouetur. Secundò potest intelligi comparando motum solum ad subiectum, in quo est: & sic motus diuiditur ad Qu. 15.

diuisionem mobilis, in quo est, sicut albedo ad diuisionem subiecti, in quo est.

Qu. 16. ILLVD tempus, in quo aliquid primò mutatũ est esse indiuisibile narrat Arist. tex. 44. instant multi dicentes, quod si id, ad quod aliquid mutatum est, est diuisibile; ergo & illud in quo. ad hanc quastionem ait Iand. quòd illud tempus, in quo aliquid primò mutatum est indiuisibile est, & intelligit illud, in quo primùm mutatum est, in quo non est mutatum ratione vnius partis solùm. & ait Egid. potest dici mutatum esse in tempore: quia mutatum est in instanti, quod est aliquid temporis. sed tunc non primò mutatum est in tempore. Iauel. in Q. 8. ait; quòd id, ad quod aliquid primò mutatum est, potest dup. cõsiderari: primò secundùm se: ut sic contingit ipsum esse diuisibile: secundò quantùm ad receptionem in eo, quod mutatur, sumendo receptionem pro fine acquisitionis formæ, vel rei, ad quam est motus; & sic est indiuisibile. Philo. autem considerat quò ad receptionem.

Qu. 17. IN motu non esse primum mutatum esse à parte antè asserit Phi. in tex. 46. quod videtur esse falsum; quoniam datur primũ mutatũ à parte finis motus; ergo cur non & in principio? respondet Tat. quòd duplex est mutatum esse; quia quoddam est completum quod nihil aliud est, quàm terminus totius motus: & hoc modo est dare primum mutatum esse. aliud est incompletum, quod est vnitiuum partium motus adinuicem. & hoc pacto in motu non est dare tale mutatum esse: cum non sit dabilis prima pars ipsius motus, saltem diuidendo motum per partes eiusdem proportionis; cum ante omnem partem motus sit aliqua pars motus. Iauel. sentit, quòd per primum mutatum esse possumus intelligere duo ex parte principij in motu: primò primam partem motus,

ante-

antequam sit assignabilis prior, atque diuisibilis in priorem, & posteriorem secundò possumus intelligere aliquod indiuisibile à quo initiatur motus, & ante quod nihil est de tali motu. Qua de re, in motu finito ex parte principij non est assignabile primum mutatum esse in primo sensu. Secundò, in motu finito ex parte principij est assignabile primum mutatum esse in secundo sensu: sed illud indiuisibile, à quo initiatur motus, & ante quod nihil est illius motus non potest dici proprio significato primum mutatum esse; non enim in motu quodcunque indiuisibile dicitur propriè mutatum esse, nisi ipsum praecesserit totus motus, uel aliqua eius pars: nam esse motum, uel mutatum supponitur praecisè moueri, uel mutari. Iand. Q. 15. asserit, non esse in motu accipere primò mutatum esse suscipiendo partem motus, secundùm quam aliquid mouetur: tamen si quod indiuisibile, à quo motus initiatur accipitur; nõ inconuenit aliquod primum mutatum esse in eo sumi posse, quod pars motus minimè est.

DVBITAT Egid. in tex. 49. vtrum in motu in qualitate sit dare primum mutatum esse: respondet, quòd qualitas, quae per motum alterationis introducitur, dupliciter consideratur, scilicet quantum ad essentiam, & quantum ad esse. quantum ad essentiam, & per se est quid indiuisibile; & sic non est dare primum, neq; ultimum si autem consideretur quãtum ad esse, quod habet in materia; per accidens competit ei diuidi, & per consequens esse primum mutatum esse in ea. Sumitur enim diuisio secundùm intensionem, & extensionem, & sicut qualitas est materia utroque modo diuiditur. prout autem in talibus motibus motus est continuus non est dare primum mutatum esse; sed prout non habet ibi esse cõtinuitatem, quodammodo est ibi dare primò mutatum esse. non Qu. 18.

autem

autem propriè est continuitas in motibus, prout qualitates diuiduntur secundùm extensionem, &c.

Qu. 19. OMNE, *quod ex quoddam in quoddam mutatum est, in tempore mutatum esse vult Phil. tex. 55. glossat hanc sententiam Ægid. sic, quòd hic accipitur mutatum esse, non vt dicit terminum motus secundum: quia planum est, quòd tale mutatum esse mensuratur instanti. accipitur ergo hic mutatum esse, ut includit motum præcedentem, qui de necessitate mensuratur tempore.*

Qu. 20. OMNE, *quod factum est, uel generatum ut exponit D. Tho. necesse est fieri prius, & id quod fit antea factum esse; & similiter, quod corrumpitur sentit Phil. tex. 59. limitatur hanc sententiam D. Thom. dicens, quòd in generatione secundum aliud est mutatum esse, & secundum aliud mutari; nam mutatum esse est secundum formam: mutari verò non secundũ negationem formæ, quæ non suscipit magis, & minus secundũ se, sed mutari est secundum aliquid adiunctum negationi quod suscipit magis, & minus, quod est qualitas. & ideo generatum esse est terminus eius, quod alterari, & similiter corruptum esse. & quia motus denominatur à termino ad quem; ipsum alterari, quia habet duos terminos, scilicet formam substantialem, & qualitatem, dupliciter nominatur; potest enim dici & alterari, & fieri, et corrumpi & hoc modo accipi fieri, & corrumpi pro ipso alterari secundum quòd terminatur ad esse, uel non esse. & addit Arist. Quæcunque tamen sunt diuisibilia, & continua: quod quidem dixit, ut Auer. placet ad excludenda quædam, quæ indiuisibiliter fiunt absque motu continuo, ut intelligere, & sentire, qui non dicuntur motus nisi æquiuocè. uel potest dici, quod hoc Philo. addidit, ut accipiatur generatio cum toto motu continuo præcedente. sed id, quod fit prius fa-*

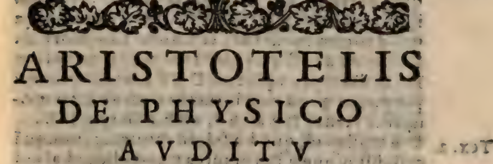
ctum

ctum esse diuersimodè inuenitur in diuersis, quædã enim sunt simplicia, quæ habent simplicem generationem, sicut aer, aut ignis. & in his non generatur pars ante partem; sed simul generatur, & alteratur totum, & partes: & in talibus, id quod factum est, ipsummet prius fiebat: & quod fit ipsummet prius factum est propter continuitatem alterationis præcedentis. quædam sunt composita ex dissimilibus partibus, quorum pars generatur post partem, sicut in animali prius generatur cor, & in domo fundamentum, & in his quod fit, prius factum est, non ipsummet; sed aliquid eius. uerum quia oportet deuenire ad aliquam partem, quæ tota simul fit necesse est, ut in aliqua parte id quod fit, factũ, secũdũ fit aliquem terminum acceptum in alteratione præcedenti: sicut dum generatur animal; iam factum est cor: & dum generatur cor; iam factum est aliquid, non quidem aliqua pars cordis, sed aliqua alteratio facta est ordinata ad generationem cordis. multa ex his narrat Burl. auctoritate Auer. & Egid. & addit, quòd hic conclusiones sunt veræ, & sufficienter demonstratæ in factione, & corruptione in continuis, sed in non continuis, cuiusmodi est factio, uel destructio domus non debent intelligi.

DVBITAT Egid. tex. 86. ubi Arist. ait, & nanque partium motus alij sunt secundum, quòd partium, an partes moueantur per se. respondet, quòd cũ partes non sint nisi in potentia in toto, & cum partes secundùm, quòd huiusmodi non habeant esse per se; per se moueri non possunt. licet ergo partes mouea͂tur per accidens; non tamen sic per accidens, ut accidentia, & formæ, quæ nullo modo per se mouentur; unde motus partium non est omnino per accidens. Qu. 21.

OMNE quod fiat, cum fiat, moueri vult. Phi. tex. 67. attamen hoc uidetur falsum: sequeretur Qu. 22.

vetur enim quòd quies esset motus. soluit Burl. quòd Philo. per stare intelligit tendere ad quietem. unde stare, & moueri sunt idem subiecto, & duo secundum modum. Auer. assignat duplicem differentiam inter statum, & motum. prima est quòd stare dicitur respectu quietis; sed moueri respectu formæ secunda; quòd stare dicitur respectu habiti; sed moueri respectu habendi. & sic sunt unum secundum subiectum; quia prædicantur de eodem subiecto; nam eadem transmutatio & est motus, & est status. sed differunt secundum modum; quia status dicitur respectu quietis, & motus respectu formæ.

ARISTOTELIS DE PHYSICO AVDITV

LIBER SEPTIMVS.

SVMMA LIBRI EX AVER.

A tex. 1. usque ad 9. declarat omne motum habere motorem.

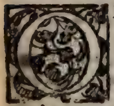
A tex. 9. ad 14. narrat omnia mota in loco reduci ad primum motum.

A tex. 14. ad 21. disserit quomodo omnis motus est simul cum eo, quod mouet in loco.

A tex. 21. usque ad finem ostendit, qui motus sint comparabiles.

Summa, & diuisio in cap. 1.

OMNE motum ab alio moueri proponit Arist. dicens [omne quod mouetur] & hoc probat dupliciter. primò sic [si igitur in seipso non habet princip.] secundò [amplius id quo ad seipsum.]

Mne, quod mouetur, necesse est ab aliquo moueri. si igitur in seipso non habet principium motus; manifestum est, quod ab altero mouetur. si autem in seipso; accipiatur in quo A B quod moueatur, si non ex eo,

quia partium huius aliqua mouetur. Primum igitur opinari A B à seipso moueri, propterea quod totum mouetur, & à nullo externorum, simile est ac, si quis ipso D E mouente ipsum E F, & illo moto opinetur D E F à seipso moueri propterea quod non intuetur utrū ab utro moueatur vtrum D E ab E F, an E F ab ipso D E.

Tex. 2. ¶ Amplius id, quod à seipso mouetur, nunquā cessabit moueri; propterea quod aliquid aliud stetit, quod mouebatur. Necesse est ergo, si quid desinat moueri eo, quod aliud aliquid stetit; hoc ab altero moueri. hoc autem, cum manifestum factum sit, necesse est omne, quod mouetur, moueri ab aliquo. Quoniam enim acceptū est A B moueri; diuisibile erit; omne enim, quod mouetur diuisibile est. diuidatur igitur in C. necesse est igitur, B C quiescente, quiescere & A B. si enim non; accipiatur moueri. B C igitur quiescente mouebitur vtique A C. nō ergo mouetur per se A B sed supponebatur, per seipsum moueri primum. manifestum est igitur, quod C B quiescente, quiescet & B A, & tunc desinet moueri. sed, si quid ex eo, quia aliud quiescit, fiat, & cessat moueri; hoc ab altero mouetur. manifestū est igitur, quod omne, quod mouetur, ab aliquo mouetur: diuisibile enim est omne, quod mouetur: & parte quiescente, quiescet totum.

EXPLANATIONES.

A B altero] .i. extrinseco [*in quo*] .i. mobile [*utrū ab vtro moueatur*] .i. quæ pars sit mouens, & quæ mota.

Summa, & diuisio in cap. 2.

IN mouentibus, ac motis in infinitum non procedi, sed primum, ac motorem dari tum oppositio, tum simpliciter probabitur. secatur in duas partes hoc caput: in prima proponit dicens [quoniam autem omne] concludit, quod erit aliquid quod primò causa erit motus. in secunda probat propositum s. non procedi in infinitum, ubi ait [si enim non sit infinitum] & quia aliqua supposuit, probat illa sic esse ibi [sic igitur videtur] denique ostendit prædictam rationem habere efficaciam & ex suppositione, & simpliciter, ubi inquit [sed si id quod mouetur.]

QVoniam autem omne, quod mouetur, ab aliquo mouetur; necesse est & omne, quod mouetur in loco, moueri ab alio: & id igitur, quod mouet, ab altero; quoniam & ipsum mouetur, & rursus hoc ab altero. non aũt in infinitum abibit sed stabit alicubi, & erit aliquid, quod primò causa erit motus. ¶ Si enim non, sed infinitum procedat; sit A quidem id, quod ab ipso B mouetur, B verò ab ipso C, C autem ab ipso D, atque hoc igitur modo in infinitũ procedat. quoniam ergo simul & ipsum mouens mouetur; manifestum est, quòd simul mouebitur & A, & B: cũ enim mouetur ipsum B; mouebitur & A: & cum mouetur B; & ipsum C: & cum C; ipsum D. erit igitur simul & motus ipsius A, & ipsius B, & ipsius C, & reliquorum cuiusque. & accipere igitur vnumquodque ipsorum poterimus: etenim, si vnũquodque ab vnoquoque mouetur; non minus vnus numero est cuiusque motus, & non infiniti extremis: quare si quod mouetur, omne

Tex. 3.

Tex. 4.

Tex. 5. ex quodam in quiddam mouetur. ¶ Aut enim numero accidit eundem esse motum, aut genere, aut specie. Numero igitur dico eundem motum, qui ex eodem in idem numero in eodem tempore numero fit; vt ex hoc albo, quod est vnum numero, in hoc nigrum secundùm hoc tempus, quod est vnum numero: si enim secundùm aliud; non amplius vnus erit numero, sed specie. Genere autem idem est motus, qui in eodem prędicamento substantiæ, vel alterius generis est. Specie autem, qui est ex eodem specie in idem specie: vt ex albo in nigrũ, aut ex bono in malum. hæc autem dicta sunt

Tex. 6. & in prioribus. ¶ Accipiatur igitur motus ipsius A, & sit in quo E, & ipsius B, in quo F, & ipsius C, & D, in quo G, & H, & tempus, in quo moueatur A, sit K: determinato autem motu ipsius A, determinatum erit & tempus, & non infinitum, quod est K: sed in eodem tempore mouebatur A, & B, & reliquorum vnumquodque. accidit ergo motum E F G H, infinitũ existentem, in tempore finito moueri, quod est K. In quo enim A mouebatur, & quæ post A consequenter sunt, omnia mouebantur infinita existentia quare in eodem mouentur: etenim aut æqualis erit motus ipsius A motui ipsius B, aut maior. refert autem nihil: prorsus enim infinito motui in tempore finito accidit moueri. hoc autem impossibile est. ¶ Sic igitur videbi-

Tex. 7. tur demonstrari id, quod ab initio diximus; nõ tamen demonstratur; propterea quod nullum inconueniens accidit: contingit enim in tempore finito infinitum motum esse, non autem eundem, sed alterum, & alterum, multis motis, & infinitis, quod quidem accidit & in ijs, quæ

nunc

nunc diximus. ¶ Sed, si id, quod mouetur primò secundùm locum, & corporali motu, necesse est tangere, aut continuum esse mouenti, vt vidimus in omnibus hoc contingere; erit ex omnibus vnum ipsum totum, aut cōtinuum. Hoc igitur possibile accipiatur, & sit magnitudo quidem, aut continuum, in quo A B C D. huius autem motus E F G H. refert autem nihil finita sit, an infinita: similiter enim in tempore finito K mouebitur, aut finita, aut infinita. horum autem vtrunque impossibile est. ¶ Manifestum est igitur, quòd stabit aliquando, & non in infinitum abibit, quod semper ab altero; sed erit aliquid, quod primum mouebitur. Nihil autem referat, supposito quodam, hoc demōstrari: eo enim quod esse potest, posito, nullum inconueniens oportebat accidere. Tex. 8. Tex. 9.

EXPLANATIONES.

S I enim non] .s. concedatur, quod sit aliqua causa prima motus [& A, & B]. i. mouens & ipsum mobile [extremis]. i. per priuationem ultimorum [secundum aliud] .s. tempus [accipiatur igitur] .s. quod simul moueatur & mouens, & motum, & quòd potest accipi motus vniuscuiusque mobilium tanquàm finitus; & unus [quod ab altero] scilicet mouetur.

Summa, & diuisio in cap. 3.

I N motu locali & alterationis mouens esse simul cum eo, quod mouetur, monstrat Arist. proponit ibi [primum autem mouens] deinde probat hoc: sed primò enumerat species motus eas definiendo, ubi ai: [quoniam autem tres sunt motus] deinde demonstrat esse uerum in motu locali sic [primum igitur] postea narrat modos, qui sunt quatuor. s. pulsio; tra-

ctio, uectio & uertigo, quibus aliquid mouetur ab altero, & proponit sic [quod autem ab alio] & ait mouens esse simul cum motu in pulsione his uerbis [pulsionis igitur] in vectione sic [uectio autem] in tractione dicens [tractio autem] in uertigine ibi [uertigo autem componitur] hi quatuor motus reducuntur ad pulsum, & tractum, ubi inquit [manifestum igitur] & probat sic [hoc manifestum est] in motu autem alterationis alterans, & alteratum simul esse proponit dicens [at uerò neque inter id, quod alteratur] & probat dupliciter, primò [hoc autem manifestum est ex inductione] secundò [quale.n. alteratur] & asserit in alteratione sensus alterans, & alteratum esse simul, ubi inquit [huic enim aer continuus] probat idem in motu augmenti, & decrementi sic [& id, quod augetur.]

PRimùm autem mouēs, non vt id, cuius causa; sed vnde principium motus est simul cū eo, quod mouetur. Simul autē dico; quia nihil inter ipsa est hoc.n. cōe est in omni, qđ mouetur, & quod mouet.¶ Quoniā autē tres sunt
Te. 10. motus, & is, qui secundū locū, & qui secundū quale, & qui secundùm quātum; necesse est, & ea quæ mouentur, tria esse. qui quidem est secundum locum; Latio: qui vero secundum quale, Alteratio: qui verò secundùm quantum, Augmentatio, & Diminutio. Primum igitur de latione dicamus: hæc enim primus motuum est. Omne itaque, quod fertur, aut ipsum à seipso mouetur, aut ab altero. Si igitur à seipso; manifestum est, quod, cum in ipso mouens sit, simul erit mouens, & quod mouetur, atque nihil inter ipsa erit. Quod autem ab alio mouetur, quadrifariam mouetur: motus enim ab altero qua-

tuor sunt, Pulsio, Tractio, Vectio, Vertigo; etenim alios omnes ad hos reduci congruum est. Pulsioni igitur alia quidem est impulsio, alia vero expulsio. Impulsio igitur est, cum mouens, id, quod mouetur, non relinquit. Expulsio vero, quando expellens relinquit. Vectio autem in tribus erit motibus: nam quod vehitur, non secundùm se mouetur, sed secundum accidēs; ex eo enim mouetur, quia in eo, quod mouetur, est, aut supra id, quod mouetur, id autem, quod vehit, mouetur aut pulsum, aut tractum, aut vertigine actum. manifestum est igitur, ꝙ vectio in tribus erit motibus. Tractio autem, aut cum ad seipsum, aut ad alterum velocior est motus trahentis, nō separatus a motu eius, quod trahitur: etenim ad seipsum est tractio, & ad alterum. Et reliquæ etiam tractiones eadē specie ad has reducentur, vt Inspiratio, & Expiratio, & Sputatio, & quæcunque corporum excretiuæ aut receptiuæ sunt, & spathatio etiam, & Radiatio: horum enim aliud quidem congregatio est, aliud vero disgregatio; & omnis itaque motus secundùm locum congregatio, & disgregatio est. Vertigo autem componitur ex tractione, & pulsione: id enim quod mouet, pellit hoc: trahit autem illud. Manifestum igitur est, quod, si simul pellens, & trahēs est cum eo, quod pellitur, & eo, quod trahitur: nihil est medium inter id, quod mouet, & id quod mouetur. Hoc autem manifestum est ex dictis: nam pulsio aut à seipso, aut ab alio ad aliud motus est; Tractio autem ab alio ad seipsum, aut ad aliud. Ad hæc autem Compulsio, & Depulsio. Proiectio autem, quando uelocior motus fit eo, qui est secundùm naturam eius,

quod fertur; vehementiore facta pulsione, & eousque facta accidit ferri, quousq; uehementior fit motus eius, quod fertur. Manifestum est igitur, quod id, quod mouetur, & mouẽs simul
Te. 11. sunt, & nihil inter ipsa medium est. ¶ At vero neque inter id, quod alteratur, & alterans quippiam medium est: hoc autem manifestum est ex inductione. In omnibus enim simul esse accidit alterans vltimum, & primum, quod alteratur; quale enim alteratur, ex eo, quia sensibile est. Sensibilia autem sunt, quibus differunt corpora à se inuicem; vt grauitas, leuitas, durities, mollities, sonus, silentium, albedo, nigredo, dulcedo, amaritudo, humiditas, siccitas, densitas, raritas, & horum media. similiter autem & alia, quæ sub sensibus sunt, quorum est & calor, & frigus, & lenitas, & asperitas: hæc enim sunt passiones subiectæ qualitatis: his enim differunt sensibilia corpora, aut secundũ horum aliquid magis, & minus, & quia patiuntur aliquid horum: nam, quia calefiunt, aut frigefiunt, aut dulcescunt, aut amaricantur, aut secundùm aliquid aliud prædictorum: similiter & animata corpora, & inanimata, & animatorum partes quæcunque sunt inanimatæ.
Te. 12. ¶ Atque etiam ipsi sensus alterantur: patiuntur enim: actus enim ipsorum motus est per corpus, patiente aliquid sensu. Secundùm quæ igitur inanimata alterantur, & animata, secundũ hæc omnia alterantur: secundùm autem, quæ animata alterantur, secundùm ea non alterantur inanimata: secundùm enim sensus non alterantur: & latet inanimata, cum alterantur, nihil autem prohibet & latere animata, cum alterantur: quando non secundum sensus accidit

ipsis alteratio. Si igitur sensibiles quidem passiones sunt, per has autem alteratio est: hoc iā manifestum est, quod patiens, & passio sunt simul, & inter hæc medium nihil est: huic enim aer est continuus, aeri autem coniungitur corpus, & superficies quidem ad lumen terminatur, lumen autem ad visum. similiter autem & auditus, & odoratus ad mouens ipsos primum. eodem autem modo simul & gustus, & sapor est. ¶ Similiter autem & inanimatis, & insensibilibus: & id, quod augetur etiam, & augens: appositio enim quędam est Augmentatio. quare simul sunt & quod augetur, & augens. & Diminutio quoque. diminutionis autē causa est ablatio quædam. Manifestum est igitur, quòd inter mouens vltimum, & quod mouetur primum, nihil est in medio consistens eius, quod mouet, & eius, quod mouetur. Te. 13.

EXPLANATIONES.

PRIMVM], *i. immediatum mobili, & non primum in ordine mouentium* [*in tribus erit motibus*] *s. aliis* [*ad seipsum, aut alterum*] *quia contingit esse tractionem ad ipsum attrahentem, & ad alterum in motibus uoluntariis* [*subiectę qualitatis*]. *i. contentæ sub genere qualitatis inanimatę*]. *i. non sensitiua* [*huic*]. *s. sensui, puta uisui*.

Summa, & diuisio in cap. 4.

QVAECVNQVE alterantur, quòd non sint primæ, uel quartæ speciei qualitatis; sed secundum sensibiles tantùm alterantur, & quòd alterationes non sint circa animæ habitus, & dispositiones ostendit. proponit primum dicens [*quod autem, et ea*] *probat propositum* [*aliorum enim*] *probat quod*

suppoſuit, primò quòd non ſit alteratio in quarta ſpecie qualitatis duabus rationibus, prima eſt [id.n.ex quo forma ſtatuæ] ſecunda [amplius & aliter] ſecundò, quòd neque in prima ſpecie qualitatis his uerbis, [neque.n.in habitibus] Quòd autem alterationes non ſint circa animi habitus, & diſpoſitiones. proponit ita [neque igitur] & primò probat quò ad partem ſenſitiuam, deinde quò ad intellectiuam. quò ad primam ibi [uirtus enim perfectio,] quòd transmutatio uirtu-
Te. 13. *tis, & malitiæ conſequitur aliquam alterationem, dupliciter ratione, prima eſt [quòd autem alteretur aliquid] ſecunda [& in totam moralem uirtutem] alterationem non eſſe in anima intellectiua dup. demonſtrat, primò [ſciens enim] ſecundò [neque itaq; actus generatio] & ultimò declarat, quòd in acceptione ſcientiæ non eſt generatio. dicens [quæ autem à principio acceptio ſcientiæ.*

Te. 14. QVòd autem ea, quæ alterantur, & omnia à ſenſibilibus alterantur, & ſolum horũ alteratio eſt, quę ſecundùm ſe dicuntur
Te. 15. pati ab his, ex his conſiderabimus. ¶ Aliorum enim maximè vtique quis exiſtimabit in figuris, & formis, & habitibus, & in horum remotionibus, & acceptionibus alterationem eſſe: videtur enim eſſe alteratio. Non eſt autem neque in his; ſed fiunt; cum quędam alterantur, hæc: nam denſata, aut rarefacta, aut calefacta, aut frigefacta materia: alteratio autem non eſt: id enim ex quo forma ſtatuæ eſt, non dicimus formam, neque id, ex quo figura pyramidis eſt, aut lecti: ſed denominãtes hoc quidem æneum, illud verò cereum, aliud autem ligneum; hoccine, quod alteratur dicimus: æs enim humidum eſſe dicimus aut calidum, aut

durum

durum: & nō solùm sic, sed et ipsum humidū, & calidum æs, æquiuocè dicentes cum passione materiam. Quoniam igitur ex quo quidem forma, & figura, & quod factum est, equiuocè non dicitur cum figuris, quę ex illo sunt: quod autem alteratur, cum passionibus equiuocè dicitur; manifestum est, quod in solis sensibilibus alteratio est. ¶ Amplius & aliter inconueniens est: dicere enim hominem alteratum esse, aut domum, quæ accepit finem, ridiculum est si perfectionem domus parietem, aut tegulam dixerimus alterationem esse, & cum parietibus clauditur domus, aut tegula tegitur, alterari domum. ¶ Manifestum autem est, quod alteratio non est in ijs, quæ fiunt: neque enim in habitibus: habitus enim uirtutes, & uitia sunt. virtus autem omnis, et vitium eorum, quę ad aliquid, sicut sanitas quidem calidorum, & frigidorum cōmensuratio quædam est, aut eorum, quæ sunt intrà, aut ad continens. similiter autem & pulchritudo, & robur eorū sunt, quæ ad aliquid sunt: dispositiones enim quædā eius, quod præstantissimum est, ad optimum sunt. dico autem præstantissimum, quod cōseruat, & disponit circa naturam. Quoniam ergo virtutes quidem, & uitia sunt ad aliquid: hæc autem neque generationes sunt, neque ipsorū est generatio, neque omninò alteratio; manifestum est, quod nō est omnino ipsa alteratio circa habitus. ¶ Neque igitur circa animæ uirtutes: & vitia: Virtus enim perfectio quædam est: vnumquodque enim tunc maximè perfectum est; cùm adeptum est propriam uirtutem & maximè secundū naturam: ut circulus tunc maximè secundùm naturam est; cum maximè

Te. 16.

Te. 17.

Te. 18.

circulus est. Vitium autem corruptio horum, & remotio est. ¶ Fit igitur cum alteratur quippiam, & acceptio virtutis, & uitij abiectio: alteratio tamen horum neutrum est. Quod autem alteretur aliquid manifestum est; uirtus enim aut impassibilitas quædam est, aut passiuū sic, vitium autem passiuum, aut cōtraria passio uirtuti. Et in totum, moralem uirtutem in uoluptatibus, & tristitijs esse accidit; aut enim secūdùm actum voluptas est, aut per memoriā, aut per spem. Si igitur secūdùm actum; sensus causa est: si autem per memoriam, aut per spem; ab ipso est: aut enim similia passi sumus iis, qui reminiscuntur voluptatis, aut similia patiemur sperantibus. ¶ At verò neque in intellectiua parte animæ est alteratio: sciens enim maximè eorum, quæ ad aliquid dicitur. Hoc autem manifestum est. Secundùm enim nullam potentiam motis, fit in nobis scientia; sed cum extiterit aliquid: ex ea enim, quæ est secundū partem experientia, vniuersalem accipimus scientiam. Neq; itaque actus generatio est; nisi quis & respectionem, & tactum generationes dicat; tale enim est actus. quæ autem à principio acceptio sciētię, nec est generatio, nec alteratio: nam, quia quieta est, residetque anima; sciens fit, & prudens. Vt igitur, neque cum dormiens excitatus est aliquis, aut ebrius esse desijt, aut ægrotans reualuit; factus est sciens, quamuis prius non poterat uti, & secundùm scientiam agere: sed abeūte perturbatione, & ad trāquillitatem veniente mente inerat potētia ad sciētiæ vsum. sic vtique huiusmodi aliquid fit id; quod est à principio, in scientiæ existentia per turbationis enim quies quędam est, & trāquillitas.

Te. 19. (margin, beside "Fit igitur cum alteratur quippiam")

Te. 20. (margin, beside "sperantibus")

litas. Neque igitur pueri possunt quid discere, neque iudicare sensibus, similiter atque seniores; multa enim perturbatio circa ipsos fit, & motus. Sedantur autem, & desinunt perturbari aliquãdo quidem à natura, aliquando uerò ab alijs. in vtrisq; autem his alterari aliquid accidit; sicuti cum excitatur, & fit uigilans ad actum. Manifestum est igitur, quòd alteratio in sensibilibus est, & in sensibili parte animæ; in alia autem nulla, nisi secundùm accidens.

EXPLANATIONES.

A sensibilibus] i. secundum qualitates sensibiles [non est]. s. alteratio [hac]. s. fiunt [non est]. s. in prædictis [forma]. s. quæ dat esse specificum artificiato [figura] s. quæ terminat quantitatem [non dicimus] s. principaliter [æquiuocè] .i. non æqualiter [in habitibus] .s. corporeis [quæ sunt intra] .i. humores, ex quibus componitur corpus [ad continens] idest ad totum corpus, uel ad aërem continentem [ad optimum] .i. ad finem, qui est operatio [alterationem] id est alteratio propriè dicta [actus] idest scientiæ, quæ est consideratio.

Summa, & diuisio in cap. 5.

QVAESTIONE proposita, utrum omnis motus omni motui comparabilis sit, bonæ comparationis conditiones declarat. postea motus tam genere diuersi, quam idem adinuicem quomodo comparentur, deque generis pluralitate, ac speciei unitate plura dicuntur. quæstionem proponit sic [dubitabit autem aliquis] obiicit ad positam dubitationem duobus modis, primò ibi [at cum in æquali tempore] secundò [in circulo autem] & excludit quandam causam dubitationem dicens [amplius nihil differt]

postea

postea soluit dubitationem propositam inquirendo, cui aliquid sit comparabile. Et tria requiruntur ad comparationem, primò [sed quæcunq; non sunt æquiuoca] secundum [an quia in alio primo] tertium [sed non solum oportet comparabilia] quomodo autem comparetur motus uel idem, uel diuersi generis, explicat tripliciter. primò in communi, secundò comparando motus diuersorum generum, tertiò comparando motus unius generis adinuicem. primum asserit dicens [sic etiã circa motum] secundum [si autẽ aliud quidem] tertium [quia si quæ in æquali tempore] denique concludit motus non esse comparabiles nisi eiusdem speciei ubi ait [quia quæ in æquali tempore.]

Te. 21. DVbitabit autem aliquis, utrum omnis motus omni comparabilis est, an non. Si igitur omnis comparabilis est & æquè uelox est, quod in æquali tempore per æquale mouetur; erit circularis quædam æqualis rectæ, & maior etiã, & minor. Amplius alteratio, & latio quædam æqualis erit; cùm in æquali tempore aliud alteratum sit, aliud verò latum. erit ergo passio æqualis longitudini. sed impossibile est. At, cùm in æquali tempore per æquale mota fuerit: tũc æquè velox est: æqualis autem non est passio omnis longitudini. quare non est alteratio lationi æqualis: aut minor: quare nõ omnis com-
Te. 22. parabilis est. ¶In circulo autem, & recta, quomodo accidet? Inconueniens enim est, nisi sit circulariter similiter hoc moueri, & hoc super rectam sed confestim necesse est aut uelocius, aut tardius: vt, si hoc decliue sit, hoc autem accliue. ¶Amplius nihil differt in ratione, si quis
Te. 23. dicat necessarium esse confestim uelocius, aut

tardius

tardius moueri erit enim maior, & minor circularis recta: quare & æqualis. Si enim in A tempore, hoc quidem lineam B transit, illud vero lineam. C. maior erit linea B linea C: sic enim, quod velocius est, dicebatur. ergo, si & in minore æquale velocius est. quare erit aliqua pars ipsius A, in qua B circuli partem æqualem transibit, & illud in toto A lineam C. ¶ At verò, si sunt comparabilia; accidit id, quod nuper est dictū, esse æqualem rectā circulo. sed comparabilia non sunt: neque igitur ipsi motus. Sed quæcunque non sunt æquiuoca, omnia comparabilia sunt. veluti, cur comparabile non est, utrum acutius sit stylus, an vinum, aut vltima: quia enim æquiuoca sunt; non comparantur. sed vltima ipsi, quæ est iuxta vltimam comparabilis est: quoniam idem significat acutum in vtrisque. ergo non idem velox, hic, & ibi: multo autem adhuc minus in alteratione, & latione. ¶ An primùm quidem hoc non verum est, quòd, si nō sint æquiuoca, comparabilia sunt: Multū enim idem significat in aqua, & aere, & comparabilia non sunt. Si autem non; duplum quidem idem (duo enim ad vnum (& non comparabilia sunt. ¶An & in his eadem ratio: etenim & multum æquiuocū est: sed quorundā & rationes æquiuocè sunt. vt, si dicat aliquis, quòd multum est tantum, & adhuc aliud tantum, & æquale æquiuocum. & vnum quoque, si contingit, confestim æquiuocum. si autem hoc; & duo. ¶Verum propter quid alia comparabilia sunt, alia verò non; si vna quidem est natura? An, quia sunt in alio primo susceptiuo? equus igitur, & canis comparabilia sunt, vtrum albius; in quo enim primo

Te. 24. Te. 25. Te. 26. Te. 27.

moi lem eſt, ſuperficies: & ſecundùm magnitudinem ſimiliter. aqua autem, & uox non in alio nanque. ¶ An manifeſtum eſt, quòd erit ſic
Te. 28. quidem omnia unum facere. in alio autem dicere vnum quodq; eſſe, & erit idem æquale, &
Te. 29. dulce, & album; ſed in alio. ¶ Amplius, ſuſceptiuum non quoduis eſt, ſed vnum vnius primū. Sed non ſolum oportet comparabilia non ęquiuoca eſſe; ſed & nō habere differentiam, neq; quod, neq; in quo. dico autem, vt color habet diuiſionem. Non ergo eſt comparabile ſecundum hoc, vt vtrum coloratum ſit magis album quàm nigrum: hæc enim comparantur, non ſecũdùm aliquem colorem, ſed quatenus color eſt, ſed ſecũdùm albedinem. Sic & circa motũ, æque velox, quod in æquali tempore mouentur per æquale, tantum longitudinis in hoc.
Te. 30. ¶ Si autem aliud quidem alteratum eſt, aliud verò latum; æqualiſne erit hæc alteratio, & æquè velox lationi? ſed inconueniens eſt. cauſa autem, quia motus habet ſpecies. quare, ſi quæ in æquali tempore lata ſunt per ęqualem longitudinem, ęquè velocia erunt æqualis recta, & circularis. Vtrum ergo cauſa ſit, quia latio genus ſit. an quia linea genus? tempus enim ſemper idem impartibile ſpecie. An ſimul illa ſpecie differũt? etenim latio ſpecies habet; ſi illud, ſuper quod mouetur, ſpecies habeat. Amplius autem, ſi per quod: vt ſi pedes; ambulatio: ſi alæ; volatio. An non. ſed figuris latio eſt. Quare quæ in ęquali tempore mouentur per eandem magnitudinem, ęquè velocia ſunt. eandem autem indifferentem ſpecie, & motu indifferentē ſpecie. ¶ Quare hoc conſiderandũ, quę ſit differen
Te. 31. tia motus. Et ſignificat ſermo iſte, quòd genus non

non unū quid est, sed ab hoc latēt multa. Sunt autem æquiuocationum aliæ quidem multum distantes, aliæ autem habentes quandam similitudinem. aliæ vero propinquæ aut genere, aut similitudine rationis. quapropter non vidētur æquiuocationes esse; cum sint. Quando igitur altera est species; si idem in alio, aut si aliud in alio? Et quęnam difinitio, aut quo discernemus quod idem est album, & dulce, aut aliud; ex eo ne quia in alio uidetur alterum, an qui omnino non idem? ¶ De alteratione autem quomodo est æquè velox alteri altera? Si itaque est sanari alterari; est autem hunc quidem velociter, illum autem tardè sanari, & simul quosdam; quare est alteratio æquè velox: in æquali enim tempore alteratum est. Sed quid alteratum est? æquale enim hic non dicitur: sed vt in quantitate æqualitas, ita hic similitudo. Sed sit idem, quod mutatur in ęquali tempore ęquè velox. Vtrum ergo eo, in quo passio, an passione oportet comparare? hic igitur, quod sanitas eadem sit, est accipere, aut quòd neque magis, neque minus, sed similiter existit. Si autem ex altera passio sit, vt alteratur id, quod dealbatur, & id, quod sanatur; his nihil inest idem, neque æquale, neque simile, vt iam hæc species faciunt alterationis: & non est vna, vt neque latio. quare considerādum est, quot sunt species alterationis, & quot lationis. Si igitur quæ mouentur, specie differunt, quorum sunt motus secundùm se, & non secundùm accidens; & motus ipsi specie differunt: si autem genere; genere: si uerò numero; numero. ¶ Sed vtrum oportet ad passionem respicere, si eadem sit, aut similis, si æquè velo-

Te. 32.

Te. 33.

cies sint alterationes? an ad id, quod alteratur? vt si huius quidem tale dealbatum sit, huius autem tantum, an ad vtrunque? Et eadem quidem, aut alia passione. si passio eadem sit: ęqualis autem, aut inæqualis; si illud sit inęquale.

Te. 34. ¶Et in generatione quoque, & corruptione idem cōsiderandum est, quomodo æquè velox generatio est; si in æquali tempore generetur idem, & indiuisibile; vt homo; sed non animal. velocior autem, si in ęquali aliud: non enim habemus aliquod duorum, in quibus ipsa diuersitas, vt dissimilitudo. Et, si est numerus substantia, maior, & minor numerus eiusdem speciei est. sed est innominatum quod commune est, & utrunque, vt maior passio, aut excedens magis, quantum autem maius.

EXPLANATIONES.

RECTAE] scilicet lationi [possit] i. passibilis qualitas [si sint comparabilia] i. motus rectus, & circularis [aut ultima] i. uox suprema in melodijs [in his] i. multo, & duplo [in alio] s. receptiuo [quod erit sic] scilicet si pr. pter hoc solùm aliqua essent comparabilia; quia est subiectum indifferens [neque quod] i. neque ex parte forma, qua recipitur [habet diuisionem] scilicet in diuersas species [in hoc] i. secundùm mutationem eiusdem speciei [in figuris] sed secundum quandam figuram motus [& si est numerus substantia] scilicet ut putabant Platonici [utrarq.] i. diuersitatem, qua accidit maioritate, & minoritate numeri.

Summa, & diuisio in cap. 6.

MOTUM omnem comparari docet, unde caput diuiditur in duas partes, in prima quomodo cōparentur

parentur motus locales, in secunda alij motus, in prima primò ponit ea mouentia, & mota dicens [quoniam autem omne mouens] deinde narrat regulas comparationis, quæ sunt tres; prima secundùm diuisionem mobilis, qua est [si igitur A] alia à parte mouentis ita [& si eadem potentia] & consequenter excludit duas falsas comparationes; prima est [& si ipsum E ipsum F] secunda [si igitur ipsum A] tertia regula est secundùm oppositam congregationem, quam narrat dicens [si uerò duo, & utrunque] in secunda parte ponit easdem comparationis regulas in alijs motibus his uerbis [secundùm igitur sic est in alteratione] postremò declarat comparationes ueras ibi [in duplo duplum] & excludit falsam comparationem sic [si autem alterans.] Te. 37

QVoniã aũt mouẽs mouet semper aliquid, & in aliquo, & usque ad aliquid. dico autem in aliquo: quia in tempore: vsq; ad aliquid autem: quia per quantam aliquam longitudinem; semper enim simul mouet, & mouit. quare quantum aliquid erit, per quod in motum est, & in quanto. si igitur A est mouens, B aũt id, quod mouetur, per quám autẽ motum est, longitudo C, in quanto autem tempus, in quo D. In æquali igitur tempore æqualis potentia ipsi A dimidium ipsius B per duplam ipsius C mouebit: per C autem in dimidio ipsius D sic enim erit proportio. ¶ Et, si eadem potentia idem in hoc tempore per tãtam mouet; & per dimidiam in dimidio mouebit: & dimidia virtus per dimidium mouebit in æquali tempore per æquale. vt ipsius A potentiæ sit dimidia, quæ ipsum E, & ipsius B ipsum F dimidium. Similiter igitur se habet & secundùm Te. 35. Te. 36.

dùm

dũm proportionem uirtus ad grauitatem. quare per æquale, & in æquali tempore mouebũt.
Te.37. ¶Et si ipsum E ipsum F mouet in ipso D per ipsam C; non necessarium est in æquali tempore id, in quo E, duplum ipsius F mouere per dimidium ipsius C. Si igitur ipsum A ipsam B mouebit in ipso D per tantam, quanta est ipsa C, dimidium ipsius A in quo E, ipsum B non mouebit in tempore, in quo D, neq; in aliquo ipsius D per aliquid ipsius C, secundum quod analogum est ad totã C, ut A est ad E. omnino enim si contigerit, non mouebit aliquid: si enim tota uirtus per totam mouit dimidia non mouebit neque per quantãuis, neque in quantouis: vnus enim mouebit nauem, si nauem quidem trahentium diuidatur uirtus in numerum, & in longitudinem, per quam omnes mouerunt. Propter hoc Zenonis ratio non est vera, quod sonet milij quæuis pars: nihil enim prohibet non mouere eum aerem in ullo tempore, quẽ mouet dum caderet totus modius. neque itaque pars tantum, quantum mouebit cum toto. si sit per se; hoc non mouet: neque enim ulla est, nisi potentia in toto.
Te.38. ¶Si vero duo, & utrunque horum utrunque mouet per tantum in tãto, & compositæ potentiæ compositum ex ponderibus per æqualem mouebunt lõgitudinem, & in æquali tempore: analogum enim est.
Te.39. ¶Num igitur sic est & in alteratione, & in augmentatione? Aliquid enim est augens, aliquid autem & id, quod augetur. in quanto autem tempore, & quantum, aliud quidem auget, aliud autem augetur. Et alterans, & id, quod alteratur similiter. & aliquid, & quantum secundum ipsum magis, & minus alterata sunt,

& in quanto tempore, in duplo duplum, aut duplum in duplo: dimidium autē in dimidio tempore, aut in dimidio dimidium; aut in æquali duplum. Si vero alterans aut augens tantum in tanto aut auget, aut alterat; non necesse est & dimidium in dimidio, & in dimidio dimidium: sed, si contigerit; nihil alterabit, aut augmentabit, sicuti & in pondere.

EXPLANATIONES.

AD aliquod] .i. quantitatem spatij [idem] .s. mobile [per tantam] .s. magnitudinem [quæuis pars] .s. proiecta in terram [illa] .s. partium [per tantum in tanto] idest tantum mobile in tanto tempore [analogum enim est] idest est enim inter ea proportio [in duplo duplum] .i. in duplo tempore mouebit duplum [sicuti & in pondere] idest sicut dictum est, quod dimidiata potentia non potest mouere totum pondus, neque per totum spatium, neque per aliquam eius partem.

CVRTII MARINELLI QVAESTIONVM Solutio. in Lib. VII. Phys.

Quæ.1. NIHIL moueri à seipso, scribit philo. in tex.1. attamen datur instantia, quòd quæcunq; habent principium intrinsecum motus, mouentur à seipsis; ut animata, & elementa. soluit dubitationem Egid. dicens, quòd idem mouere seipsum est idem, q agere in seipso. cum ergo oporteat esse aliquem cōtactum agentis ad patiens, & semper sit aliqua conuersio agentis super patiens; non est intelligibile idem seipsum moueri, nisi sit idem supra seipsum conuersiuum. nullum autem corporeum, uel diuisibile propter distantiam partium est in seipsum conuersiuum, nisi fortè una pars conuertatur ad aliam; sed non totum ad totum. diuiditur autem totum corporeum vel in partes essentiales, vt animal in animam, & corpus: vel in partes quantitatiuas, vt diuiditur aer in diuersas partes aeris. vtroque ergo modo in talibus pars mouet partem: vt in motu locali una pars essentialis mouet aliam, sicut anima mouet corpus. & in motu huiusmodi vna pars quantitatiua mouet aliam: vt musculi mouent chordas, & neruos, & nerui digitos. sic etiam in motu ad formam, vna pars quantitatiua mouet aliam; & una pars aeris calefacta calefacit aliam. cum ergo quæritur, utrum aliquid possit mouere seipsum; aut loquimur de motu sumpto propriè, qui non competit nisi rebus corporeis: aut de motu sumpto

sumpto metaphoricè, secundùm ꝙ intelligere dicitur esse quiddam motus. & hoc secundo modo non est inconueniens aliquid mouere seipsum; ut etiam ait D. Thom. in comen. si autem loquimur de motu propriè dicto; ut est motus localis, uel motus ad formam; tunc aut per se, aut per accidens. si per accidens; non est inconueniens idem mouere seipsum; vt anima mouet corpus, & corpore moto mouetur anima. unde anima mouendo corpus per se seipsum mouet per accidens. sed si loquimur per se; aut accipitur per se largè, aut propriè. si largè; sicut moueri per partem est moueri per se, sic non est inconueniens aliquid mouere seipsum per se. si verò accipiatur per se propriè; sic non. & Iand. ait, quòd aliquid moueri à seipso potest intelligi dupliciter vno modo per se primò. & sic nihil mouet seipsum. secundò per se; sed non primò. i. ratione partium, & sic mouet seipsum illud, ꝙ mouetur à principio intrinseco. & per se hoc loco sumitur, ut ait Burl. secundũ quòd opponitur ei, quod est ab extrinseco, ita quòd omne illud, quod mouetur ab intrinseco, dicatur per se moueri.

OMNE, quod quiescit ad quietem alterius moueri ab alio, narrat philo. in tex 2. declarat Burl. hanc sententiam auctoritate Com. s. quòd omne, quod quiescit essentialiter per se, et primò ad quietem alterius mouetur ab illo alio, ad cuius quietem per se, & essentialiter quiescit, ut rota mota in horologio per se quiescit ad quietem ponderis descendentis; per se enim mouetur ad motum illius. contrà verò pondus rotæ quiescit ad quietem rotæ, sed à posteriori, et quasi ab effectu. & ideo non sequitur, ꝙ pondus moueatur à rota. Secundò ait, ꝙ illud, ad cuius quietem mobile quiescit, est eius motor. Quæ. 2.

EX omnibus mobilibus, & mouentibus posse fieri vnum continuum est sententia Aristo. in tex. 8. ra- Quæ. 3.

tio tamen est contraria: ex contrarijs enim fieret unum, & ex corruptibilibus, & incorruptibilibus. soluit Iauel. auctoritate Egidij, Alb. Mag. & D. Tho. sic, quòd mobilia, & mouentia omnia simul sumpta corporea tàm superiora, quàm inferiora, tàm contraria, quàm non contraria, tàm simplicia, quàm composita, tàm animata, quàm inanimata dupliciter considerari possunt. s. ut corporea. & ex corporeitate vnũquodque eorum est quantum continuum: & ut sunt talia corporea, i. vt determinata ad proprias naturas. primo modo non repugnat eis continuari; sed secundo. & Iand. dat duas responsiones; prima, quòd Arist. non dicit hoc secundùm opinionem propriam, sed eorum, cum quibus arguebat. Secunda est, non esse intentionem Arist. quòd ex omnibus mobilibus possit fieri unum continuum, nec contingere hoc ponere in esse simpliciter, & absolutè sed; quòd si hoc poneretur, adhuc ex eo non sequitur, quòd motus infinitus fieret in tempore finito; sed ex alio posito ab aduersario, scilicet ex eo quòd ponitur esse infinita mouentia, & mobilia.

Quæ. 4. *IN motu locali mouens esse simul cum moto affirmat phil. in tex. 9. instant multi, quòd intelligẽtiæ mouent cœlum, & non sunt in eodem loco cum cœlo. limitat hanc sententiam Tat. dicens, quòd mouens, & motum esse simul potest intelligi dup. uno modo, quòd sint in eodem loco adæquato: alio, quòd sint simul simultate immediationis. i. quòd nihil mediet inter mouens, & motum. tunc ponuntur aliquæ propositiones. Prima, non oportet mouens principale, & motum esse simul simultate loci proprij. s. adæquati: licet aliquando contingat ita, & hoc quando idẽ est mouens, & mobile. Secunda mouens principale est simul cum moto, quò ad contactum virtualem; sed non semper, quò ad contactum mathematicum, uel corporalem.*

Ter-

Tertia, mouens minus principale, seu instrumentale, ut in pluribus est simul cum moto simultate loci proprij, & hoc maximè, quando tale est qualitas, ut grauitas in lapide. at Egi. inquit: intelligendum est esse simul mouens, & motum; non quia sint in eodem loco, ut si manus impellat lapidem; manus, & lapis nō est in eodem loco. sed sufficit, quòd inter manum, & lapidem non cadat corpus medium: unde corpus mouens proximum dicitur esse simul cum moto. & est hæc explanatio Aristo. Iand. autem ad quæstionem hæc narrat. Primò eorum, quæ moueantur localiter alia mouentur à se, intelligendo, quòd habeant unam partem mouentem, & aliam motam: alia ab alio, ita quòd motor non est intrinsecus moto. Secundò motor est duplex. s. propinquus, & remotus. Tertiò aliqua intelliguntur esse simul dupli. s. simul tempore, et simul secundùm locum: & adhuc simul secundùm locum dupliciter positiuè. s. quòd sit simul in eodem loco propinquo, ut anima in corpore: alio modo quasi priuatiuè. & sic dicitur esse simul cum alio, quod est ei contiguum, inter quæ non est medium. ad quæstionem igitur dico. Primò, quòd mouens actu, & motum actu sunt simul tempore: Secundò, quòd mouens, & mobile propinquum non uniuersaliter sunt simul, scilicet quòd sint in uno loco proprio: Tertiò, quòd omne mouens propinquum est simul cum mobili tertio modo simulatis. & ferè hæc omnia, quæ narrat Iand. & asserit Iauel. Burl. verò in Comm. ait, quòd esse simul consideratur dupliciter positiuè, seu affirmatiuè, & negatiuè. quando accipitur positiuè: tunc aliqua esse simul dicuntur, cum sunt in eodem loco adæquato. & sic loquitur philo. in 5 huius. & hæc est simultas adæquationis. & hoc modo quanta replentia loca sunt simul, ut albedo, & dulcedo in lacte sunt simul cum subiecto, in quo sunt. hoc etiam modo indiui-

 sibilia.

sibilia corporum tangentium se sunt simul; non distãt enim secundùm situm. sed quando simul esse accipitur negatiuè; tunc aliqua esse simul dicuntur, cum non est medium inter illa. & tali modo corpora tangentia se sunt simul; & forma indiuisibilis mouens corpus: simul est cum corpore moto, sic quòd inter illa non est medium, & hæc sunt simul simultate immediationis. aliqua etiam dicuntur esse simul in loco simultate indistinctionis, & sunt illa, quæ non distinguuntur secundum locum. & hæc competit motori indiuisibili, uel intelligentiæ.

Quæ. 5. *TRACTVS autem ab alio ad ipsum, aut ad aliud est, vt vult in tex. 10. tamen omne agens naturale trahit ad se, remouet dubium hoc Egi. auctoritate Auer. s. quòd duplex est agens, naturalis & uoluntarium. si est naturale; ad se trahit: si voluntarium; & ad se, & ad aliud. sic etiam colligitur à D. Tho. in Com.*

Quæ. 6. *NON esse medium inter alterans, & alteratum est sententia tex. 11. instant multi de magnete, & de sole alterante hæc inferiora sine hoc, quòd calefaciat orbes medios. glossat hanc propositionem D. Thom. in commen. quòd passiua recipiunt actionem actiuorum secundùm proprium modum. & ideo media, quæ sunt inter alterans & ultimum alteratum, aliquid patiuntur à primo alterante. sed forte non eodem modo, sicut ultimum alteratum. sic etiam Egid. aliquid igitur accipit rete à pisce stupefaciente manum piscatoris; sed non stupefactionem. quia non est apta. & similiter orbes medij aliquid recipiunt à sole scilicet lumen. Iand. autem asserit, quòd duplex est alterans propinquum, scilicet & remotum. deinde duplex est alteratio, vna, quæ est permutatio de una qualitate ad aliam contrariam, ita quod non solum acquiritur aliqua qualitas in alterabili; sed etiam*

tiam remouetur, vel abijcitur contraria inexistens in eo. & hæc uocatur alteratio propriè dicta; alia est, quæ est mutatio ad aliquam qualitatem sine abiectione contrarij præxistentis in passo. & hæc uocatur alteratio impropriè dicta. aliqui vocant primam alterationem corruptiuam, & secundam perfectiuam. Nunc dicendum est, quòd alterans remotum non est simul cum alterato; sed propinquum est simul cum alterato. & Ianel. easdem dat responsiones, quas dedit, vbi an mouens, & motum simul. ad rationes dicendum est, quòd sol, & magne non alterant vt alterans propinquum, sed remotum.

ALTERATIONEM solùm esse ad qualitates tertiæ speciei, quartæ autem nequaquam asserit Philoso. tex. 14. ratio tamen contrà; omne enim, quòd transmutatur, alteratur. transmutatio autem in quarta specie qualitatis est. soluit Iand. controuersiam dicens, quòd duplex est alteratio, quædam propriè dicta, & quædam impropriè. alteratio propriè dicta est, cum aliquod subiectum continuè acquirit partem post partem alicuius qualitatis, impropria autem est, quæ est acquisitio cuiuscunque qualitatis de nouo, quæ non erat in subiecto. & hoc secundo modo est alteratio in quarta specie qualitatis. sic etiam Ianel. in Q. 5. quæ tantummodo non est in quarta specie, sed etiam in prima, scilicet in habitu, & dispositione. Egid. & Burleus aiunt secundùm Auerr. quòd Philoso. non loquitur nisi de alteratione corruptiua, quæ est à qualitate contraria in contrariam: deinde quòd alteratio, de qua loquitur Aristote. est primò inter qualitates tangibiles, quæ sunt quatuor: Secundariò verò est inter contraria tangibilia, quæ sequuntur qualitates primas, vt mollities. Quæ. 7.

ALTERATIONEM esse in parte sensi- Quæ. 8.

bili animæ vult Philoso. in tex. 20 glossat Egid. dicens, quòd esse alterationem in parte sensitiua est duplex, vel in virtute, vel in organo. fit ratione organi. sed uirtutis sensitiua negatur Burl. auctoritate. Auer. ait, quòd per partem corporalem sensibilem animæ intelligit animæ passiones factas in virtute concupiscibili, quas sequuntur passiones corporales, vt rubor &c. & vocauit hanc partem anima corporalem; quia indiget corpore.

Quæ. 9. *IN acceptione scientiæ non esse alterationem, neque generationem est sententia tex. 20. tamen alijs in locis aßerit Aristote. intelligere esse quoddam pati. soluit hanc controuersiam D. Thom. dicens. Primò, quòd Aristote. locutus est secundum opinionem Platonis, & hoc etiam ait Burl. in Commen. Secundò, quòd etiam saluatur hoc secundùm opinionem Aristote. vnde considerandum est, quòd susceptiuum aliquod tripliciter potest se habere ad formam suscipiendam: quandoque enim est in vltima dispositione ad susceptionem formæ, nullo impedimento existente nec in ipso, nec in alio: & tunc statim susceptiuum recipit formam, sicut patet in aere illuminato ad præsentiam solis. aliquando autem susceptiuum non est in vltima dispositione ad susceptionem formæ; & tunc per se requiritur alteratio, secundùm quam materia dispositionem acquirat. aliquando verò susceptiuum est in vltima dispositione ad formam; sed adest aliquod impedimentum, sicut cùm aer impeditur ad susceptionem luminis. & tunc adest alteratio, vel mutatio per accidens. intellectus ergo poßibilis per se considera us semper est in vltima dispositione ad recipiendam speciem intelligibilem. si ergo non adsit aliquod impedimentum: statim ad præsentiam obiectorum per experimentum acceptiuorum, aduenit ei species intelligibilis. si*

uerò sit impedimentum, sicut iuuenibus accidit, oportet talia impedimenta auferri. & sic per accidens necessaria est alteratio. Auerr. autem, vt ait Burl. asserit, quòd philosophus loquitur hoc in loco secundum propriam opinionem; quia loquitur de parte intellectiua, quæ est quędam intelligentia separata, & abstracta à materia; quæ secundùm ipsum non potest alterari, nec aliquam rem nouam in se recipere. sed nos dicimur per eam intelligere: quia ipsa est cognitio quædam. tamen illa scientia, quæ est intelligentia separata non est nobis scientia, neque cognitio; nisi quando à nobis passiones, & motus corporales sunt sedati, & phantasmata debitò modò ordinata.

DVBITAT Burl. tex. 21. an qualitas sit æqualis longitudini, uel spacio: quanta enim est albedo, tanta est superficies, vt Aristo. in prædica. soluit idem dicens, quòd æqualitas est duplex, scilicet quantitatiua, & qualitatiua: æqualitas quantitatiua est æqualitas secundùm quantitatem; sed qualitatiua est æqualitas in gradu formæ. sed hic de æqualitate quantitatiua loquitur. Qu. 10.

AEQVIVOCA non esse comparabilia affirmat philoso. in tex. 24. declarat hanc sententiam Iauel. in Q. 6. dicens, quòd contingit fieri comparationes tribus modis, scilicet communiter, propriè, & propriissimè. relictis duobus primis: quoniam philoso. intelligit de tertio; dico, quòd tres conditiones requiruntur, quòd prædicatum in quo fit comparatio sit verè vniuocum, & quòd recipiatur in vtròque extremo eodem modo, & quòd sit eiusdem naturæ secundùm speciem specialissimam. Secundò eorum quæ sunt, quædam sunt vniuoca purè, ut quæ conueniunt in specie specialissima. quædam purè æquiuoca, quæ in solo nomine conueniunt. quædam Qu. 11.

magis declinant ad vniuoca, sicut ea, quæ sunt vnius generis: genus enim prædicatur vniuocè de speciebus. Tertiò comparabilia comparantur, vel secundùm quòd aliqua vniuntur secundum proportionem, uel secundùm quòd vniuntur secundum proportionalitatem. dicuntur autem illa vniri secundum proportionem, quæ ad se inuicem seruant aliquam habitudinem, vt numeri ad numerum. ea autem vniuntur secundum proportionalitatem, quæ non ad se inuicem; sed ad alia comparantur: quoniam proportionalitas est duarum proportionum similitudo ex quinto Euclidis, ut duæ proportiones quę habent proportionalitatem. dicens, sicut se habent 6. ad 3. ita 4. ad 2. & hæc potest seruari inter res diuersorum generum, & quæ non sunt eiusdem rationis, & inter analoga, non autem inter purè æquiuoca: sit ergo prima conclusio. comparatio secundum proportionem, quæ est verè, & propriè comparatio non potest esse inter æquiuoca, nec inter analoga: sed solùm inter vniuoca, quæ non solùm sunt vniuoca ex ratione, sed ex natura specifica. Secunda conclusio. comparatio secundum proportionalitatem, quę largè est comparatio, licet non possit esse inter simpliciter æquiuoca, ut æquiuoca sunt; potest tamen esse inter ea, quæ sunt analoga, quæ non sunt omnino eiusdem rationis: & Egid. ait, quòd Philosoph. intelligit per æquiuoca illa, quæ non sunt verè vniuoca.

Qu. 12. *QVAERIT Egid. in Commen. 36. vtrum sit simpliciter verum, quòd sicut augetur potentia; sic diminuatur tempus, ut Philoso. vult. asserit, quòd uirtus motoris duplex est; quædam, quæ supponit potentiam passiuam, vt virtus secundorum agentium; & quædam non præsupponens talem potentiam: vt virtus agentis primi, quod potest agere absque*

absque præsuppositione passiuæ potentiæ. cum ergo quæritur, vtrum secundum quòd augetur virtus motoris, diminuatur tempus in motu; dicendum est, quod in secundis agentibus, & in his, quæ agunt ex suppositione passiuæ potentiæ habet veritatem hoc. de agente autem primorum verificatur.

ARISTOTELIS DE PHYSICO AVDITV

LIBER OCTAVVS.

SVMMA LIBRI EX AVER.

A tex.1. vsque ad 21 ostendit motum ante, retroq́; sempiternum esse.

A tex.21. ad 45. docet primum motorem esse penitus immobilem.

A tex.45. ad 54. manifestat primum motorem esse æternum.

A tex. 54. vsque ad finem declarat nullum motum æternum præter circularem esse, & primum mouens esse incorporeum, & abstractum.

Summa,& diuisio in cap.1.

DE sempiternitate motus in genere quæstionem mouet Aristo.eiusq; partes prosequens, quanta utilitatis sit ostendit.postea declarat, quomodo sit sempiternus soluens argumenta in contrarium adducta.denique disputat contra Anax. & Empedoclem negantes motus æternitatem. Diuiditur ergo hoc caput in tres partes. in prima parte proponit dubitationem, an scilicet factus sit motus his uerbis [vtrum autem factus sit] postea scribit opiniones ad vtramque partem,

tem, ubi ait [sed quotquot quidem] denique ostendit utilitatem huius considerationis sic [considerandum igitur de hoc] in secunda parte narrat rationes probantes sempiternitatem motus, quæ sunt duæ, prima est [dicimus itaque motum] & probat necessitatem talis rationis sic [alia enim mouent singulariter] secunda est [ad hæc autem prius, & posterius] & consequenter ait motum semper esse futurum ibi [eadem autem est ratio] in tertia parte arguit contra Anaxago. & Empedoclem probantem rationem eorum falsam esse, ubi inquit [similiter & dicere] & ostendit, q hac ratione inconuenientius utebatur Anax. quàm Empedo. dicens [at vero nihil inordinatum] postremò excludit quandam falsam opinionem, ubi inquit [omnino autem existimare.]

TRVM autē factus est aliqñ motus, cū non esset prius, & corrūpitur rursus, adeo, vt moueat nihil: an neq; factus est, neq; corrūpitur, sed semper erat, & semper erit, & hoc immortale, & sine quiete ijs inest q̄ sunt, veluti vita quędā, q̄ inest natura subsistentib. oībus? Esse igitur motū omnes affirmant de natura aliquid dicentes; propterea q mundum faciunt, & de generatione, & corruptione est contēplatio omnibus ipsis: quā impossibile est esse, nisi sit motus. Sed quotquot quidem infinitos mundos & esse dicunt, & quosdam quidem fieri, quosdam autem corrumpi; semper dicūt esse motum: necessarium enim est generationes, & corruptiones ipsorū esse cum motu. Quicunq; autem unum, aut non esse semper, etiam de motu supponunt secundum rationem. ¶ Si igitur contingit aliquā do Tex. 1. Tex. 2.

do nihil moueri, dupliciter necesse est hoc accidere. Aut enim, vt Anaxagoras dicit: inquit enim ille. simul omnibus existentibus, aut quiescentibus infinito tẽpore, mentem fecisse motum, & disgregasse. Aut ut Empedocles, in parte moueri, & rursus quiescere. moueri quidem, cùm amicitia ex multis facit vnum, aut lis multa ex uno: quiescere uerò in intermedijs tẽporibus, sic dicens, *Quatenus unum quidem ex pluribus consueuit nasci, Et rursus uno generatò plura perficiuntur: Eatenus quidẽ & fiunt, & non est ipsis firmũ æuum. Quatenus uerò permutantur omnino, neque simul desinunt. Eatenus semper sunt immobilem secundùm circulum.* Hoc enim, quatenus permutantur, hinc illuc dicere ipsum opinandum

Tex. 3. est. ¶ Considerandum igitur de hoc quomodo se habet. operæpręcium enim est non solùm ad eam, quę de natura est, considerationem aspicere ueritatem; sed & ad methodum, quæ de

Tex. 4. principio primo est. ¶ Incipiemus autem primum ex definitis à nobis prius in phisicis. Dicimus itaque motum esse actum mobilis, secundũ quod est mobile. Necesse est ergo existere res, quæ possunt moueri secũdum vnumquenque motum. Et sine etiam motus definitione omnis utique cõfitebitur, necessarium esse moueri id, quod potest moueri secundùm unumquenq; motum: ut alterari quidem alterabile, ferri autẽ secũdùm locũ mutabile. quare prius oportet combustibile esse antequàm comburatur; & combustiuum, prius quàm comburat.

Tex. 5. ¶ Ergo & hęc necessarium est aut facta aliquã-

Tex. 6. do esse, cum non essent, aut perpetua esse. ¶ Si igitur factũ est mobilium, ac motiuorum vnũquodq;, necessarium est prius, quàm accepta,

aliam

aliam esse factam mutationem , & motum, secundùm quem factum est id , quod potest esse motum,aut mouisse. ¶ Si autem quę sunt,antè erant semper , motu non existente ; irrationabile quidem videtur etiā ijs , qui à seipsis sciūt. At uero magis ultra progressis hoc necessariū est accidere. Si enim , alijs quidem mobilibus existentibus , alijs autem motiuis , aliquando quidem est quid primum mouens , aliquid autem,quod mouetur, aliquādo autem nihil, sed quiescit ; oportet hoc mutari prius : erat enim aliquid causa quietis . quies enim priuatio motus est. quare ante primam mutationem erit mutatio prior. ¶ Alia enim mouent singulariter , alia autem & secundùm cōtrarios motus; ut ignis quidem calefacit, frigefacit autē non: scientia autem videtur contrariorum esse vna. Videtur igitur & illic esse aliquid eiusmodi: frigidum enim calefacit, uersum quodammodo, & abscedens, sicut & peccat uoluntarius sciēs, quando econtrario vtitur scientia. At verò quęcunq; possunt facere,aut pati, aut mouere,aut moueri, ea moueri non penitus possunt ; sed si sic se habeant, & appropinquent sibi inuicem . quare, cum propinqua fuerint, & ita fuerit, vt sit hoc quidem motiuum, illud autem mobile; aliud quidem mouet , aliud autem mouetur. ¶ Si igitur nō semper mouebatur , manifestum est quòd non sic se habebant, vt posset hoc quidem mouere , illud autem moueri;sed oportebat mutari alterum ipsorum. necesse enim est in ijs,quæ sunt ad aliquid, hoc accidere : vt , si non erat duplum , nunc duplum est, mutari, si non utrunq; alterum. erit ergo quędam mutatio prior prima.¶ Ad hęc autem,prius & posterius

Tex. 7.

Tex. 8.

Tex. 9.

Te. 10.

rius quonammodo erunt, tẽpore non existente, aut tempus, non existente motu: Si vero tempus est ipsius motus numerus, aut motus quidam: si quidem tempus semper est; necesse est & motum perpetuum esse. At vero de ipso quidem tempore, præter vnum, concordes esse uidentur omnes: ingenitum enim esse dicunt. & propter hoc Democritus monstrat, quòd impossibile est omnia esse facta: tempus enim ingenitum esse. Plato verò ipsum generat solus, simul enim ipsum cum cœlo factum esse: cœ-
Te. 11. lum autem factum esse ait. ¶ Si igitur impossibile est & esse, & intelligere tempus sine ipso Nunc: Nunc autem est medium quoddam, & principium, & finem habens simul, principium quidem futuri temporis, finem verò præteriti; necesse est semper esse tempus: vltimum enim finiti accepti temporis in aliquo ipsorum Nũc erit: nihil enim est accipere in tempore, præter Nunc. Quare, quoniam est & principium, & finis ipsum Nunc; necesse est ipsius vtraque ex parte semper esse tempus. at vero, si tempus; manifestum est quòd necesse est & motum esse: si-
Te. 12. quidem tempus passio quædam motus est. ¶ Eadem autem est ratio & de eo, quod est incorruptibilem esse motum. Vt enim in eo, quod est factum esse motum, accidit quandam esse priorem mutationem prima; sic hic posteriorem vltima: non enim simul desinet moueri, & esse mobile, vt comburi, & esse combustibile: contingit enim cõbustibile esse, quod non com-
Te. 13. buritur, nec motiuum, & mouens. ¶ Et ipsum autem corruptibile oportebit corruptum esse; cũ corrumpitur: & huius corruptiuum rursus posterius: corruptio enim mutatio quędam est.

Si igitur hæc impossibilia sunt; manifestum est quod est perpetuus motus, & non aliquando quidem est, aliquando autem non: etenim sic dicere figmento magis assimilatur. ¶ Similiter autem & dicere, quod aptum natura sic est, & hoc oportere putare principium esse. quod qui dē videtur Empedocles dixisse, quod vincere, & mouere in partes amicitiam, & litem inest rebus ipsis ex necessitate; quiescere uerò in medio tempore. ¶ Fortassis autem & unum principium facientes, ut & Anaxagoras, sic vtique dixerint. At vero nihil inordinatum est eorum, quæ natura, & secundùm naturam fiunt. Natura enim causa ordinis est omnibus: infinitū autem ad infinitum nullam rationem habet: ordo autem omnis ratio est. Infinito autem tēpore quiescere, postea motum esse aliquando, huius autem nullam esse differentiam, quare nunc potius, quàm prius: neque rursus aliquē ordinem habere non amplius naturæ est opus: aut enim simpliciter se habere oportet id, quod natura est, & non aliquando quidem sic, aliquā do uerò aliter: (ut ignis sursum natura fertur, & non aliquando quidem, aliquādo verò nō:) aut rationē habere quod non simpliciter. Quare melius est, vt Empedocles, & si quis alius dixit, sic se habere, in parte uniuersum quiescere, ac rursus moueri: ordinē enim iam quēdam habet, quod tale est. Sed & hoc dicentem oportet non affirmare solùm; sed & causam ipsius dicere: & nō ponere, neque censere vllam sententiam irrationabilem; sed aut inductionem, aut demōstrationem afferre; hæc enim, quæ supposita sunt, causæ non sunt. neque hoc erat litis, vel amicitiæ esse; sed huius quidem

Te. 14.

Te. 15.

congregare, illius verò disgregare. Si verò insuper determinetur ipsum in parte, dicēdum est in quibus sic: vt quòd est aliquid, quod congregat homines, scilicet amicitia, & fugiunt inimici abinuicem: hoc enim supponitur & in toto esse: videtur enim in quibusdam sic esse. hoc autem & per æqualia tempora indiget aliqua ratione. Omnino autem existimare principium esse hoc sufficiēs, quòd semper aut est sic, aut fit, non rectè est opinari: ad quod Democritus reducit de natura causas, quòd sic & prius fiebat: ipsius autē Semper non vult principium quærere, dicens in quibusdam rectè, in omnibus autem non rectè: etenim triangulus habet duobus rectis semper angulos æquales. sed tamen est quædam perpetuitatis huius altera causa: principiorum tamen, quæ perpetua sunt, nō est altera causa. Quòd igitur nullum tempus aut erat, aut erit, quando motus non erat, aut non erit, tot dicta sint.

EXPLANATIONES.

MOTVS] scilicet in communi [& corrumpitur] .i. deficiat [vnum] scilicet mundum [se habet] .s. veritas [ad methodum] .s. metaphysicæ [accepta] scilicet prima mutatio [singulariter] i. vno modo tantū [præter vnum] .s. Platonem [ipsum eum cælo] .i. tempus [incorruptibile] .i. non habens finem [sic est] .i. quandoque esse, & quandoque non [rationem] .i. proportionem [huius] scilicet amicitiæ.

Summa, & diuisio in cap. 2.

TRIVM rationum solutiones, quæ apparenter concludunt motum quandoque incepisse, afferuntur. proponit dicens [contraria autem his] ratio prima est

[primo.

[primo quidem] secunda [amplius uidemus] tertia [multo autem magis] deinde eas soluit ordinatim, ut apparet.

CONtraria autem his non difficile est solue- Te. 16.
re. Videbitur autem ex hisce consideran-
tibus contingere maximè motum esse aliquan
do, cùm nō esset omnino. Primo quidem; quia
nulla perpetua mutatio est; mutatio enim om
nis apta natura est esse ex quodam in quoddā.
quare necesse est omnis mutationis terminum
esse cōtraria, in quibus fit: in infinitum autem
moueri nihil. ¶ Amplius videmus, quod possibi Te. 17.
le est id moueri, quod neque mouetur, neque
habet in seipso vllum motū: vt in inanimatis,
quorum neque pars vlla, neque totum moue-
tur: sed quiescens mouetur aliquando. oporte
bat autem aut semper moueri, aut nūquàm; si
non fit, cùm non esset. Multò autem magis, quod
tale est in animatis, manifestum est: cùm enim
in nobis nullus insit motus aliquando; sed quie
scamus; mouemur tamen aliquādo, & fit ali-
quando in nobis ex nobisipsis principium mo-
tus, & si nihil extrinsecus moueat: hoc enim in
inanimatis similiter non videmus, sed semper
mouet ipsa aliquid aliud eorum, quę sunt ex-
tra: animal autem ipsum dicimus seipsum mo
uere. quare, si quiescit aliquādo penitus; in im-
mobili motus vtiq; fiet à seipso, & non ab ex-
terno. Si autem in animali hoc possibile est fie
ri; quid prohibet idem hoc accidere & in vni-
uersoi? si enim in paruo mūdo fit; & in magno:
&, si in mundo; & in infinito: si contingit qui-
dem moueri infinitū totum; & quiescere. ¶ Ho- Te. 18.
rum igitur id, quod primùm dictum est, non

eũdem semper, & vnum numero esse motum, qui ad opposita fit, rectè dicitur: hoc enim fortassis necessarium est; si non semper vnum, & eundem esse possibile est vnius, & eiusdem motum, dico autem, vt vtrum vnius chordæ vnus, & idem sonus sit, an semper alius, ipsa similiter se habente, & mota. Attamen qualitercumq; eãdem se habeat, nihil prohibet vnum, & eundem esse aliquem, quo continuus est, atque perpetuus. manifestum autem erit magis

Te. 19. ex ijs, quæ posterius ¶ Moueri autem id, quod non mouetur, nullum est inconueniens; si aliquãdo quidem sit id, quod mouet extrinsecus, aliquando autem non. Hoc tamen, quomodo vtique erit, inquirendum est. dico autem, vt idẽ ab eodem motiuo existente aliquando quidem moueatur, aliquando autem non: nihil enim aliud dubitat hoc dicens, quàm propter quid nõ semper eorum, quæ sunt, alia quidem quie-

Te. 20. scunt, alia verò mouentur. ¶ Maximè autem videbitur Tertium habere dubitationem; propterea quòd fit, cùm non esset prius; motus: id videlicet, quod accidit in animatis: quiescens enim prius, postea vadit, mouente exteriorum nullo, vt videtur. Hoc autem falsum est: conspicimus enim semper aliquid eorum, quæ congenita sunt, moueri in animali. huius autẽ motus ipsum animal causá non est; sed continens forsitã. Ipsum autem dicimus seipsum mouere non secundùm omnem motum; sed secũdum motũ secundũm locum. Nihil igitur prohibet, magis autem fortassis necessarium est in corpore multos fieri motus à continente. horum autem quibusdam intellectum, aut appetitum mouere: illo autem totum iam animal mouere,

quale accidit circa somnos: sensibili enim nullo inexistente motu, inexistente tamen aliquo rursus excitantur animalia. sed manifestũ erit & de his ex sequentibus.

EXPLANATIONES.

CVM non esset].i. cum prius non fuerit [fit] scilicet transmutatio [in paruo mundo] .i. in homine [vnius, & eiusdem].s.mobilis [continens] idest aer, aut corpus cæleste.

Summa, & diuisio in cap. 3.

PROPOSIT *A diuisione rerum omnium, quæ ad motum, & quietem, non omnia semper quiescere, aut semper moueri ratiocinatur, & entia quædam esse, quæ nec semper quiescunt, nec semper mouentur, sed quandoque mouentur, & quandoque quiescunt, docet. diuisionem proponit dicens [quia quædam eorum quæ sunt] deinde excludit tria membra prædictæ diuisionis. primum [dicere igitur omnia quiescere] secundum [ferè autem & omnia] & ostendit quomodo, hanc secundam positionem .s. omnia semper moueri, aliqui posuerunt ibi [& dicunt quidam] sed improbat hanc tribus modis, & primò quantum ad motum augumenti ibi [neque enim augeri] secundò quantùm ad alterationem his uerbis [similiter autẽ & in alteratione] vltimò quò ad motum localem dicens [& de ipso ferri] tertium membrum reprobat, .s. quod quædã semper quiescant, et quędã moueãtur, & non sit tertium genus. proponit ibi [at verò nec alia quidem contingit] & hoc probat sic [& ad hoc quia aduersatur] deinde resumit illa, quę dicta sunt, ibi [principium autem rursum] & iterum reprobat primum membrum, vbi inquit [quòd igitur non possibile*

bile sit.] *Et duo membra excludit præmissa diuisionis, vbi ait* [*similiter autem imposibile.*]

Te. 21. PRincipium autem considerationis id erit, quod & dictæ dubitationis, quare quædam eorum, quæ sunt, aliquando quidem mouētur, aliquando autem rursus quiescunt. Necesse est autem aut omnia quiescere semper, aut omnia semper moueri: aut alia quidem moueri, alia autem quiescere. Et rursus horum aut ea, quæ mouentur, moueri semper: quę verò quiescunt quiescere: aut omnia apta nata esse similiter moueri, & quiescere, aut reliquū adhuc & tertium: cōtingit enim eorum, quæ sunt, alia quidem semper immobilia esse, alia verò semper moueri, alia autem vtraque participare. quod quidem à nobis dicendum est: hoc enim habet solutionem omnium dubitatorum, & finis nobis est huius negocij.

Te. 22. ¶ Dicere igitū omnia quiescere, & huius rationem quærere, dimittentes sensum, infirmitas quædam est intellectus. & de toto aliquo, sed nō de parte ambiguitas est, neque solùm contra Physicum: sed ad omnes sciētias (vt ita dicam) & omnes opiniones; propterea quòd motu vtuntur omnes. Amplius autem de principijs instantiæ, vt in ijs, quę circa Mathematica sunt, rationib. nihil sunt ad Mathematicum, similiter autem & in alijs, sic neq; de eo quod nunc dictum est, ad Physicum: suppositio enim est, quòd natura principium motus est.

Te. 23. ¶ Ferè autem & omnia dicere moueri, falsum quidem est, minus autem hoc præter methodum: posita enim est natura in naturalibus principium sicuti motus, & quietis: tamen physicum magis est motus. Et dicunt quidam

moueri

moueri eorum, quæ sunt, non aliqua quidem, alia verò non; sed omnia, & semper, sed latere hoc nostrum sensum. Ad quos, quanuis non determinent, quo motu dicant, an omnibus, non est difficile occurrere: neque enim augeri, neq; minui possibile est cõtinuè; sed est & medium. Est autem similis ratio illi, quę est de eo, quod est guttam conterere, & enascentia lapides discindere: non enim, si tantũ expullit, aut remouit gutta; & dimidiũ in dimidio tempore prius. sed ut nauis tractio, ita & guttæ tot tantum mouent; pars autem illarum in nullo tempore tantum: diuiditur enim quod remotum est in plura; sed nihil eorum motum est seorsum, sed simul. Manifestum est igitur, quòd non est necessarium semper aliquid abire, quia diuiditur ipsa diminutio in infinita; sed totum aliquando abire. Similiter autem & in alteratione qualibet: non enim, si partibile est in infinitum id, quod alteratur; ob id & alteratio, sed simul vniuersa fit sæpe, sicut congelatio. Amplius, cùm ægrotauerit aliquis; necesse est tempus fieri, in quo sanabitur, & non in termino temporis mutari. necesse est autem in sanitatem mutari, & in aliud nihil. Quare dicere continuè alterari, ualde manifestis est aduersari: in contrarium enim alteratio est. Atque lapis neque durior fit, neque mollior. ¶Et de ipso ferri mirabile est, si latuit lapis qui deorsum fertur, aut manens in terra. Amplius autem terra, & aliorum unumquodque ex necessitate, manent quidem in proprijs locis, mouentur autem violentè ex his. Si igitur quædam ipsorum sunt in proprijs locis; necesse est neque secundùm locum omnia moueri. Quòd igitur impossibile sit Te. 24.

aut semper omnia moueri, aut semper omnia quiescere, ex his, & alijs similibus crediderit vtique aliquis. At uero neque alia quidem contingit semper quiescere, alia uerò semper moueri, aliquando autem quiescere, & aliquando moueri nihil. Dicendum est autem, quod impossibile sit, quemadmodum & in dictis prius, & in his: videmus enim in eisdem fieri dictas mutationes. Et ad hęc: quia aduersatur manifestis; qui contendit: neque enim augmentatio, neque violentus erit motus; si non mouebitur præter naturam quiescens prius. Generationem igitur aufert, & corruptionem hic sermo. ferè autem & ipsum moueri, fieri quippiã, & corrumpi uidetur omnibus: in quod enim mutatur, fit hoc, aut in hoc. ex quo autem mutatur, corrumpitur hoc, aut hinc. ¶ Quare mani-
Te. 25. festum est, quod alia quidem mouentur, alia verò quiescunt, censere autem omnia aliquando quidem quiescere, aliquando uerò moueri, hoc iam coniungendum est ad olim dictas rationes. Principium autem rursus idem faciendum est à nunc determinatis, à quo quidem in
Te. 26. cœpimus prius. ¶ Aut enim omnia quiescunt, aut omnia mouentur: aut eorum, quæ sunt, hæc quidem quiescunt, hæc autem mouētur. Et, si eorum, quæ sunt, alia quidem quiescũt, alia verò mouentur; necesse est aut omnia aliquando quidem quiescere, aliquãdo verò moueri: aut ipsorum quædam quidē semper quiescere, alia verò semper moueri: alia autem aliquando quidem quiescere, aliquando verò moueri. Quòd igitur non possibile sit omnia quiescere, dictum quidem est & prius: dicamus autem & nunc. Et si enim secũdùm ueritatem sic

se habet, sicut quidam dicunt, esse id, quod est infinitum, & immobile; attamen non videtur aliquid secundùm sensum, sed mouētur multa eorum, quæ sunt. Si igitur sit opinio falsa, aut omnino opinio, & motus est. &, si imaginatio sit, & si aliquādo quidē sic videatur esse, aliquā-do autē aliter: imaginatio enim, & opinio motus quidam esse videntur. Sed de hoc quidem considerare, & quærere rationem eorum, quæ melius habemus, quàm si ratione indigeremus, malè iudicare est id, quod melius est & peius, & credibile & non credibile, & principium & non principium. Similiter autē impossibile est & omnia moueri, aut alia quidē semper moueri, alia verò semper quiescere. Ad omnia enim hæc sufficiens est vna fides: videmus enim quędam aliquando quidem moueri, aliquando autem quiescere. Quare manifestum est, quòd impossibile sit similiter omnia quiescere, & omnia moueri continuè; eo quòd alia quidē semper mouentur, alia verò quiescunt semper.

EXPLANATIONES.

DICTAS mutationes] *s. de motu in quietem, & de quiete in motum* [*mutetur*] *s. secundum terminum* [*fit hoc*]. *s. quantum ad motum alterationis, & augumenti* [*aut in hoc*] *i. quantum ad motum localem* [*ex quo*] *i. sicut à termino à quo* [*corrumpitur hoc*] *s. in motu alterationis, & augumenti* [*aut ab hinc*] *idest quantum ad motum localem.*

Summa, & diuisio in cap. 4.

QVODCVNQVE motum ab alio moueri multipliciter ostenditur, & de grauium, & leuium motore

motore agitur. sed primò scribit Aristo. tres diuisiones motus dicens [mouentium igitur & eorum] & manifestat quomodo inueniatur motus secundum naturam, & extra naturam in ijs, quę mouentur à seipsis, ubi ait [quod enim ipsum à seipso mouetur] postea probat, quòd omne, quod mouetur ab alio moueatur dupliciter. & primò in quibus sit manifestum, ibi [& maximè moueri] Secundò in quib. est dubium, ubi inquit [maximè autem dubitatur] & probat quatuor rationibus huiusmodi non mouere seipsa, prima [ut enim ipsa à seipsis] secunda [& sistere possunt seipsa] tertia [quia si in ipso igne] quarta [amplius quomodo contingit] grauia autem & leuia quomodo moueantur, ostendit: & primò asserit quod mouentur ab aliquo, ubi ait [sed & accidit & hæc] deinde à quo moueantur [potentia autem est leue] sed ante ostendit quot modis dicatur esse in potentia dicens [quoniam autem quod potentia] & soluit quandam quæstionem si. [attamen quæritur hoc] postremò concludit, ubi ait [si igitur omnia.]

Te. 27. Reliquum est igitur considerandum, vtrum omnia sint huiusmodi vt moueantũ, & quiescant: an aliqua quidem sic, aliqua verò semper quiescant, aliqua aũt semper moueantur: hoc enim demonstrandum est à nobis. Mouẽtium igitur, & eorũ, quæ mouentur, alia quidem per accidens mouent, & mouentur: alia autem per se. Per accidens quidem, vt quecunque ex eo, quia sunt in mouentibus, aut ijs, quæ mouentur, & quæ per partem. Per se autem, quæcunq; non ex eo, quia sint in mouente, aut in eo, quod mouetur, neque ex eo, quia pars aliqua ipsorũ mouet, aut mouetur. Eorum autem, quę per se, alia quidem à seipsis, alia verò ab alio. Et alia quidem

quidem natura, alia uerò uiolentia, & præter naturam: quod enim ipsum à seipso mouetur, natura mouetur, vt vnumquodque animaliũ: mouetur enim animal ipsum à seipso. quorumcunque autem motus principium in seipsis est, hæc natura dicimus moueri. quapropter animal quidem totum natura ipsum seipsum mouet: corpus tamen contingit & natura, & præter naturam moueri; refert enim & quali motu moueatur, & ex quali elemẽto cõstet. Et eorum, quæ ab alio mouentur, alia quidem mouentur natura, alia uerò præter naturam. Præter naturam quidem, ut terra sursum, & ignis deorsum. Amplius autem partes animalium sæpe mouentur præter naturam iuxta positiones, & motus modos. ¶ Et maximè moueri ab aliquo id, quod mouetur, in ijs, quæ præter naturam mouentur, est manifestum; propterea quòd manifestum est ab alio moueri. Postea autem quæ sunt præter naturam eorum, quæ sũt secundùm naturam, ipsa, quæ à seipsis, vt animalia: non enim hoc est immanifestum, an ab aliquo mouentur; sed quomodo oportet accipere id ipsius, quod mouet, & id, quod mouetur. Videtur enim vt in nauibus, & in ijs, quæ non natura constant, sic & in animalibus esse diuisum id, quod mouet, & id, quod mouetur, & sic totum ipsum seipsum mouere. Maximè autem dubitatur reliquum dictæ vltimæ diuisionis: eorum enim, quæ ab alio mouentur, hęc quidem pręter naturam posuimus moueri, alia autem relinquuntur opponi, quia natura. Hæc autem sunt, quæ dubitationem afferunt, à quo moueantur, vt leuia, & grauia: hæc enim ad opposita quidem loca violentia mouentur: ad propria Te. 28.

pria autem, leue quidem sursum, graue autem
Te. 29. deorsum natura. ¶ A' quo autem, nō adhuc manifestum, vt cū mouētur præter naturā: etenim ipsa à seipsis dicere impossibile est: vitale enim hoc, & animatorum est proprium. Et sistere possent seipsa. dico autem, vt si ambulandi causa sit sibi, & non ambulandi. quare, si in ipso igne est sursum ferri; manifestum quòd in ipso, & deorsum. irrationabile autem est illud, vno motu moueri solùm à seipsis; si ipsa seipsa mouēt.
Te. 30. ¶ Amplius quomodo contingit continuum aliquod & compositum ipsum seipsum mouere? Quatenus enim vnum, & continuum, non tactu, eatenus impassibile est. sed quatenus separatum est, eatenus hoc quidem aptū natura est facere, illud verò pati. Neq; ergo horum vllum ipsum seipsum mouet (consita enim sunt) neq; aliud continuum vllum: sed necesse est diuidi mouēs in vnoquoq; ab eo, quod mouetur: vt in inanimatis videmus, cùm aliquod animatorū mouet illa. ¶ Sed accidit & hæc ab aliquo semper moueri. fiet autem vtique manifestum diuidentibus causas. Est autem & in mouentibus accipere quæ dicta sunt. Alia enim præter naturam ipsorum motiua sunt, vt vectis non natura ponderis motiuus est. Alia verò natura, vt actu calidum motiuum est calidi potentia; similiter autem & in alijs huiusmodi. Et mobile quoque similiter natura, quod est potentia quale, aut quantum, aut vbi, cùm habeat principium tale in seipso, & non secundùm accidens; erit enim idem, & quantum, & quale; sed alterum alteri accidit, & non secundùm se inest. Ignis itaque, & terra mouentur ab alio, violentia quidem; cùm præter naturam: natura autem; cùm

ad suos ipsorum actus potentia existūt. ¶ Quoniam autem quod potentia est, multipliciter dicitur; hæc causa est, vt non sit manifestū, à quo hæc moueantur: vt ignis sursum & terra deorsum. Est autem potentia aliter sciēs, qui discit, & qui habet iam, & non contemplatur. semper autem, cum simul actiuum, & passiuū sint, fit aliquando actu, quod est potentia, ut ipsum discens: & ex eo, quod potentia est, alterum fit potentia: qui enim habet scientiam, non autē contemplatur, potentia est sciens quodammodo; sed non vt & antea, q̄ disceret. cùm autem sic se habet, si aliquid non prohibeat, operatur, & contemplatur, aut erit in contradictione, & ignorantia. Similiter autem hæc se habent & in Physicis; frigidum enim potentia calidum est. cùm autem fuerit mutatum; iam ignis est, vrit autem, nisi quid prohibeat, & impediat. similiter autem se habet & circa graue, & leue. leue enim fit ex graui, vt ex aqua aer: hoc enim potentia primùm, & iam leue est, & operabitur confestim, nisi quid prohibeat. actus autē ipsius leuis est alicubi esse, & sursum. prohibetur autem; cùm in contrario loco est. & hoc similiter sese habet & in quanto, & in quali. Attamen quæritur hoc, quare ad suum locum mouētur leuia, & grauia. Causa autem est, quia apta natura sunt aliquo. & hoc inest ipsi graui, & leui esse, hoc quidem ipso sursum, illud aūt ipso deorsum determinatum. Potentia autem est & leue, & graue multipliciter, sicut dictum est: cùm enim est aqua potētia; quodam modo est leue; &, cū aer est; adhuc potētia est: contingit. n. impeditum, & nō sursum esse. sed, si auferatur impediēs; agit, & semper superius fit. Similiter aūt Te. 32.

& quale, vt actu sit, mutatur: illico.n.contẽplatur sciens, nisi aliquid prohibeat: & ipsũ quantum extenditur, nisi quid prohibeat. Qui autẽ id, quod sustinet, & prohibet, mouit; est vt moueat, est verò vt nõ: vt qui columnam diuulsit, aut qui lapidem remouit à vase in aqua: secundùm accidens enim mouet: sicut reflexa sphæra non à pariete mota est; sed à proijciente. Quòd igitur nihil horũ ipsum mouet seipsum, manifestum est; sed motus habet principium,
Te. 33. non mouendi, neque faciendi; sed patiẽdi. ¶Si igitur omnia, quæ mouentur, aut natura mouentur, aut præter naturam, & violẽtia: & quæ vi & præter naturam, omnia à quodam, & ab alio: eorum autem, quæ natura rursus, & quæ à seipsis mouentur, ab aliquo mouẽtur, & quæ non à seipsis, vt grauia, & leuia: (aut.n.ab eo, quod generauit, & fecit leue, aut graue: aut ab eo, quod impediẽtia, & prohibentia soluit) omnia vtique, quæ mouentur, ab aliquo mouebũtur. Hoc autem dupliciter: Aut enim non per seipsum mouens, sed per alterum, quod mouet mouens, aut per seipsum. Et hoc, aut primum post vltimum, aut per plura: vt baculus mouet lapidem, & mouetur à manu mota ab homine: hic autem non amplius ex eo, quia ab alio moueatur. Vtraque igitur mouere dicimus, & primum, & vltimum mouẽtium; sed magis primum: illud enim mouet vltimum; sed nõ hoc primum. & sine primo quidem vltimũ non mouebit; illud autem sine hoc: vt baculus nõ mouebit non mouente homine.

EXPLANATIONES.

NON adhuc manifestum] .s.cum moueatur secundum

cundum naturam[illa].s.pars [hæc] .s.grauia, & leuia[idem].s.subiecto[cum extra naturam] .s.motus eorum est extra naturalem ipsorum potentiam.

Summa, & diuisio in cap. 5.

NON esse processum in infinitum in mouentibus, & mobilibus dicitur, omneq; mouens moueri demonstratur impossibile; sed est deuenire ad motorem, uel omnino immobilem, uel seipsum mouentem. unde caput diuiditur in duas partes: in prima ostendit, quod non est possibile, quòd in infinitum aliquid ab alio moueatur. & præmittit aliqua, ubi ait[hoc autem dupliciter] deinde probat propositum dup. primò sic [si ergo necesse est omne] secundò, [amplius autem] in secunda parte probat, quòd non omne mouens mouetur, & primò scribit quandã diuisionem sic [postea autem] & talis diuisionis destruit primũ membrum tripliciter: primò [primum igitur si secundum accidens] secundò [& rationabiliter hoc accidit] vltimò [quapropter & Anaxagoras] sequitur deinde aliam partem diuisionis. s. quòd omne, quod mouetur, moueatur ab aliquo, quod mouetur per se non secundum accidens, & hoc affirmat duabus rationibus, prima sic [sed manifestum est] secunda est [amplius autem his.]

SI ergo necesse est omne, quod mouetur, ab aliquo moueri, & aut ab eo, quod mouetur ab alio, aut non: & si ab alio quidem, quod mouetur; necesse est aliquid esse primum mouens, quod non ab alio. Si autem huiusmodi est primum; non necesse est esse alterum: impossibile enim est in infinitum abire mouens, & ipsum, quod mouetur ab alio: infinitorum enim nihil est primum. Si ergo omne quidem, quod mo- Te. 34.

uetur,

uetur, ab aliquo mouetur, primum autem mouens mouetur quidem, nõ autem ab alio: necesse est ipsum à seipso moueri. ¶ Amplius autem & sic ipsam hanc rationem est aggredi. Omne enim mouẽs & aliquid mouet, & aliquo: aut enim seipso mouet ipsum mouens, aut alio: vt homo seipso, aut baculo: & ventus deiecit aut ipse, aut lapis, quam impulit. impossibile est autem mouere sine eo, quod seipso mouet id, quo mouet. Sed, si ipsum seipso mouet; non necesse est aliud esse, quo mouet. si uerò sit alterum id, quo mouet; est aliquid, quod mouebit, nõ quodam, sed seipso, aut in infinitum abibit. Si igitur aliquid, quod mouetur, mouet; necesse est stare, & non in infinitum ire: si enim baculus mouet ex eo, quia mouetur à manu; manus mouet baculum. si autem & hanc aliud mouet; & hunc aliud aliquid mouens est. Cum itaque aliquo moueat semper alterum; necesse est prius ipsum esse seipso mouens. Si igitur mouetur quidem hoc, non autem est aliud mouens ipsum; necesse est ipsum seipso mouere. quare & secũdùm hãc rationem, aut mox id, quod mouetur ab eo, quod ipsum seipso mouet, mouebitur,

Te. 35.

Te. 36. aut uenit aliquando ad aliquid tale. ¶ Postea autem, quæ dicta sunt, & sic considerantibus accident hæc eadem. Si enim ab eo, quod mouetur; mouetur omne, quod mouetur; aut hoc rebus ipsis inest, secundùm accidens, vt moueat quidem id, quod mouetur; non tamen propterea quòd mouet ipsum semper: aut non; sed per se. Primùm igitur, si secundùm accidens; non est necesse moueri id, quod mouetur. Si autem hoc est, manifestum est, quòd contingit aliquãdo nihil moueri eorum, quæ sunt: non enim necessarium

cessarium est accidens; sed contingit non esse. Si ergo ponamus possibile esse; nullum impossibile accidet, falsum autē fortassis. sed motum nō esse impossibile est: ostensum enim est prius hoc, quod necesse est motum semper esse. ¶ Et rationabiliter hoc accidit. Tria enim necesse est esse, quod mouetur, & mouens, & id, quo mouet. Id igitur, quod mouetur, necesse est quidē moueri, mouere autem non necesse est. id autem, quo mouet, & mouere, & moueri: pariter enim mutatur hoc, simul, & secundum idem cum eo, quod mouetur, existens. manifestum autem est in mouentibus secundum locum: tangant enim seinuicem necesse est sic vsque ad aliquid: mouens autem sic, vt sit non id, quo mouet, immobile. Quoniam aūt videmus vltimum, quod moueri quidem pōt, motionis aūt principium non habet, & quod mouetur quidem, ab alio autem, sed non à seipso; rationabile est (vt ne necessarium dicamus) & tertium esse, quod mouet quidem; cùm sit immobile. Quapropter & Anaxagoras rectè dicit mentem impassibilem inquiens, & immistam esse; quoniam motus principium ipsum facit esse: sic enim utique solum mouebit; cū sit immobilis: & vincet; cum sit immistus. ¶ At vero, si non secundum accidens; sed ex necessitate mouetur mouens, si autem non moueatur, non utique mouebit; necesse est mouens, quatenus mouetur, aut sic moueri, vt secundum eandē speciē motus, aut secundum alteram. dico aūt, quale est aut calefaciens & ipsum calefieri, & sanans sanari, & ferens ferri, aut sanans ferri, ferens autem augeri. Sed manifestum est, ꝙ impossibile est. oportet igitur vsque ad indiuidua diuidē Te. 37. Te. 38.

tem dicere: vt, si quid docet Geometricè operari; hoc docet Geometricè operari secundùm idem: aut, si proiicit; proiicit secundùm eundẽ modum proiectionis: aut non sic quidem, sed secundùm aliud ex alio genere: vt quod fert quidem augeri, quod autem hoc auget alterari ab alio: quod autem hoc alterat, secundum alium quendã moueri motum. sed necesse est stare: finiti.n.sunt motus ipsi. Rursus aũt reflectere, & alterans dicere ferri idem facere est, ac si mox dicat ferens ferri, & doceri docens: manifestum.n.est, ꝙ & à superiore mouente mouetur id, quod mouetur omne, & magis à primo mouentium. At verò hoc quidem impossibile est: docẽs.n.accidit discere, quorũ hoc quidem non habere, illud autem habere sciẽtiam necessarium est. Amplius autem his magis irrationabile est, ꝙ accidit, omne motiuũ esse mobile; si omne, quod mouetur, ab eo, quod mouetur, moueatur: erit.n.mobile: vt, si aliquis dicat, ꝙ omne sanatiuum & sanans sanabile erit: & ædificatiuum ædificabile, aut statim, aut per plura. dico autem, ut si mobile quidem ab alio est omne motiuum, sed non secundùm eundẽ motum mobile, quo mouet propinquum; sed secundùm alterum, vt sanatiuum discibile. sed hoc ascendendo perueniat aliquando ad eandem speciem, ut diximus prius. Alterum igitur horum impossibile est, alterum autem figmentum: inconueniens enim est alteratiuum aug-

Te. 39. mentabile ex necessitate esse. ¶Non ergo necesse est semper moueri quod mouetur ab alio, eoque moto. stabitur ergo. quare aut à quiescente mouebitur id, quod mouetur primum, aut ipsum seipsum mouebit. At verò, si oportet

tet etiam considerare, vtrum causa motionis sit, & principium ipsum seipsum mouēs, an id, quod ab alio mouetur, illud omnis vtique ponet: id enim, quod per se est causa, sēper prius est eo, quod secundū alterum, & ipso existēte.

EXPLANATIONES.

HOC].s. quod mouetur [aut primum post ultimum].i. quod est sibi proximum post secundum mouens [quod non].s. moueatur [à seipso moueri].i. uirtute propria [ad aliquid tale].s. seipsum mouens [& id quo mouet].s. & instrumentum quo mouens mouet [impossibile est] scilicet stare ad speciem subalternam [vsque ad indiuiduam diuidentem].i. ad speciem specialissimam.

Summa, & diuisio in cap. 6.

QVODCVNQVE seipsum mouens diuidi in duas partes, quarum altera mouens est respectu alterius, nec alio modo mouens seipsum reperiri monstratur. & quomodo partes seipsum mouentes considerari debeant, & cuius rationis sint, dicitur. diuiditur caput in duas partes. Prima proponit mouens seipsum non totum mouet se totum, ubi ait [impossibile igitur est ipsum] & probat dup. primò [feretur enim totum] secundò [amplius autem determinatum est] deinde excludit quosdam modos, quos aliquis posset existimare in motu mouentis seipsum, & primò declarat, quòd mouentis seipsum non mouetur utraque pars ab altera. proponit sic [quod autem non est ipsum seipsum] & probat quadrupliciter. prima ratio est [neque enim erit primum] secunda [amplius non necesse est] tertia [amplius non necesse est mouens] quarta [amplius secundum quem mouet motū] excludit alium modum.s. quòd mouētis seipsum pars

seipsam non mouet, & proponit sic [at verò neque ipsius] & adducit ad hoc probandum duas rationes, prima est [totum enim si mouetur.] secunda [amplius si tota ipsa] in secunda parte declarat, quomodo huiusmodi partes se habeant adinuicem, & proponit sic [quoniam autem mouet] & hoc probat tali ratione [sit enim A mouens] & consequenter mouet quandam dubitationem, ubi ait [dubitationem autem habet] quam soluit ibi [an potentia quidem.]

Te. 40. QVare hoc considerandum est, sumpto alio principio, si quid mouet seipsum, quomodo mouet, & secundum quem modum. Necesse igitur est omne, quod mouetur, esse diuisibile in semper diuisibilia: hoc.n. ostensum est prius in iis, quæ vniuersaliter de natura, ꝙ omne, quod per se mouetur, continuum est. Impossibile igitur est ipsum mouens seipsum penitus mouere ipsum seipsum: feretur.n. totum, & feret secundū eandem lationem, vnum existens, & indiuiduum specie, & alterabitur, & alterabit. quare docebit utique, & docebitur simul: & sanabit, & sanabitur secundùm eādem sanitatem. Amplius autem determinatum est, ꝙ mouetur id, quod mobile est. hoc autem est potentia, cum mouetur, non actu. quod autem potentia est, ad actum pergit. est autem motus actus mobilis imperfectus. mouens autem iam actu est: vt calefacit calidum, & omnino id, qđ habet formā, generat. quare simul idem, & secundum idem calidum erit, & non calidum. similiter autem & aliorum vnumquodq; eorū, quæ necesse est mouēs habere vniuocum. eius ergo, quod seipsum mouet, hoc quidem mouet, illud autem mouetur. ¶ Quòd autem non

Te. 41.

est ipsum seipsum mouens sic, vt vtrunque ab vtroque moueatur, ex his manifestum est: neque enim erit primum mouens vllum, si vtrunque vtrunque mouebit: quod enim prius magis causa est mouendi, quàm sequens, & mouebit magis. Dupliciter enim mouere est, aliud quidem id ipsum, quod ab alio mouetur, aliud autem seipso: proximius autem est quod longius est ab eo, quod mouetur à principio, quàm quod in medio est. Amplius non necesse est mouens moueri, nisi à seipso: secundùm accidens ergo contrà mouet alterum: at sumpsi contingere nō mouere. erit ergo aliud quidem, quod mouetur, aliud autem mouens immobile. Amplius non necesse est mouēs contrà moueri; sed aut immobile aliquid mouere necesse est, aut ipsum à seipso moueri; si necesse quidem est semper motum esse. Amplius secundùm quem mouet motum, etiam vtique mouebitur. quare calefaciens calefit. ¶ At verò neque ipsius primò seipsum mouentis, aut vna pars, aut plures mouebunt ipsa seipsam vnaquæque: totum enim si mouetur ipsum à seipso, aut ab aliquo eorum, quæ sunt ipsius, mouebitur, aut totum à toto. Si igitur, quia mouetur aliqua pars ipsa à seipsa; hæc vtique erit illud primum ipsum seipsum mouens: separata enim hæc quidem mouebit ipsa seipsam, totam autem non amplius. Si verò totum à toto mouetur; secundùm accidens hæ mouebunt ipsæ seipsas. Quare, si non necessarió, accipiantur non moueri à seipsis. Ipsius igitur totius aliud mouebit, cùm immobile sit, aliud autem mouebitur: solum enim sic possibile est aliquid per seipsum motiuum esse. Amplius, si to- Te. 42.

ta ipsa seipsam mouet; hoc quidem mouebit ipsius, illud autem mouebitur. igitur A B & à
Te. 43. seipsa mouebitur, & ab A. ¶ Quoniam aũt mouet aliud quidem, quod mouetur ab alio, aliud autem immobile existens: & mouetur hoc quidem mouens, illud autem nihil mouens, ipsum seipsum mouens; necesse est ex immobili esse, mouente tamen: & adhuc ex eo, quod mouetur, nõ mouet autem ex necessitate, sed qualitercunque euenit. Sit enim A mouens quidẽ, & immobile, B verò id, quod & mouetur ab A, & mouet id, in quo C, hoc autem motum quidem ab ipso B, mouens autem nihil: si enim & per plura veniat aliquando in C, sit per unum solum. totum ergo A B C ipsum seipsum mouet. sed, si aufero ipsum C; ipsum quidem A B mouebit ipsum seipsum: ipsum enim A est mouens, B verò, id quod mouetur. ipsum autem C non mouebit ipsum seipsum, neque penitus mouebitur. At verò neque B C mouebit ipsa seipsam sine ipso A: nam B mouet ex eo, quia mouetur ab alio; non quia à seipso parte aliqua. ipsum igitur A B solum seipsum mouet. Necesse est igitur ipsum seipsum mouens habere mouens, immobile tamen, & id quod mouetur, nihil autem mouet ex necessitate, tangentia autem aut vtraque seinuicem, aut alterũ alterũ. Si igitur continuum est id, quod mouet; (quod enim mouetur continuum esse necessariũ est;) manifestum est, ꝙ totum ipsum seipsum mouet, non eo, ꝙ ipsius aliquid huiusmodi sit, vt ipsum seipsum moueat; sed totum mouet ipsum seipsum, & mouens, & motum; eò ꝙ ipsius aliquid est ipsum mouens, & id, quod mouetur: non enim totum mouet, neq; totum moue-

tur; sed mouet quidem ipsum A, mouetur autem ipsum B solum: ipsum autem C ab ipso B non amplius: impossibile enim est. ¶Dubitationem autem habet, si auferat aliquis aut ab ipso A, si continuum est, id, quod mouet quidem, sed immobile est; aut ab ipso B, quod mouetur; an reliquum vtique ipsius A mouebit, aut reliquum ipsius B mouebitur. si enim hoc; non vtique erit, quæ primò mouetur à seipsa, quæ est A B: remota enim ab A B adhuc mouebit seipsam reliqua A B. An potentia quidē vtrunque nihil prohibet, aut alterum, id .s. quod mouetur, diuisibile esse, actu autem indiuisibile. si autem diuidatur, non vlterius esse eandem habens potētiam. quare nihil prohibet in ijs, quæ diuidi possunt, potentia primò inesse. Manifestum est igitur ex his, quòd est primū mouens immobile: siue .n. confestim id, quod mouetur, ab aliquo aūt mouetur, stet ad immobile primum, siue ad id, quod mouetur quidem, ipsum autem seipsum mouens est, & sistens; vtroque modo accidit vtique id, quod primum mouet, in omnibus esse motis immobile. Te. 44.

EXPLANATIONES.

MOVERE ipsum seipsum] .s. *seipsum secundū totum* [*eandem sanitatem*] .s. *numero* [*vniuocum*] .i. *conueniens in nomine, & ratione cum moto* [*hoc quidem mouet*] .i. *una pars* [*utrumque*] .s. *pars* [*proximius*] .s. *primo mouenti* [*longius ab eo*] .i. *remotum ab ultimo* [*tangentia aut vtraque*] .s. *hę duæ partes* [*vtrunque*] .s. *mouens, & motum.*

Summa, & diuisio in cap. 7.

PRIMVM mouens perpetuum, & immobile

 esse.

esse, primum ex animalium seipsa mouentium generatione, ac corruptione; deinde ex ratione sumpta ex principijs mouentibus, exponit Aristo. proponit sic [quoniam autem oportet] & proba tali ratione [si autem quis uelit] & demonstrat, quòd magis debeat poni unum princip. perpetuum, quàm multa, ubi ait [unum autem magis quàm multa] deinde concludit necesse esse aliquod vnum primum mouens immobile sic [manifestum autem est] aliam rationem sumptã à parte principiorum mouentium recitat; sed prius, ea quæ dicta sunt in principio huius tractatus, ubi inquit [& rursus cum respexerit] deinde ponit rationem ibi ex quibus credere licet] & excludit quandam obiectionem ibi [non est autem idem] primum motorem perpetuum esse probat dup. primò [at uero si aliquid est] secunda [est autem hoc manifestum] & infert quandam conclusionem, quam supra dimiserat insolutam ibi [manifestum igitur factum est.]

Te. 45. QVoniam autem oportet motum semper esse, & non intermitti; necessarium est esse aliquid perpetuum quod primum mouet, siue vnum sit, siue plura, & primum mouens immobile esse.

Te. 46. ¶ Vnumquodq; igitur immobiliũ quidem, mouentium autem, perpetuum esse nihil ad præsentem sermonem. Quòd autem necessarium est esse aliquid, quod semper immobile quidem ipsum sit omni extranea mutatione, & simpliciter, & secundum accidens, motiuum autem alterius; manifestum est considerantibus sic. Sit autem, si quis velit, in quibusdam contingens, vt sit aliquando, & non sit sine generatione, & corruptione: fortassis enim necessarium est, si quid impartibile aliquando quidem est, aliquando autem non est, sine mutatione

tatione aliquando quidem esse, aliquando autem non esse omne tale. Et principiorum immobilium quidem, motiuorum autem quædam aliquando quidem esse, aliquando autem non esse, contingat & hoc. sed nequaquam omnia quidem possibile est: manifestũ enim est, quod causa quædam ijs, quę ipsa se ipsa mouēt, inest, vt aliquando quidem sint, aliquando autem non sint: quod enim ipsum seipsum mouens est, omne necesse est magnitudinem habere; si nihil mouetur impartibile. id autem, quod mouet, nulla necessitate est ex dictis. Vt igitur alia quidem generentur, alia verò corrumpantur, & hoc fit continuè; nulla causa est immobilium quidem, non semper autem existētium. neque rursus eorum, quæ semper quidem hæc mouent, horum autem alia: ipsius enim, quod semper est, & continui neque vnumquodque ipsorum causa est, neque omnia: nam sic se habere perpetuum, & ex necessitate est. omnia autem infinita, & non simul omnia sunt. ¶ Manifestum est igitur, quod quanuis decies millies aliqua principia immobilium quidem, mouentium autem, & multa eorum, quę ipsa se ipsa mouent, corrumpantur, alia verò insuper generentur; & hoc quidem immobile existens hoc mouet, alterum autem hoc, at nihilominus aliquid esse, quod continet: & hoc præter vnumquodque esse id, quod est causa, vt alia quidem sint, alia verò non, & continuæ mutationis, & hoc quidem his, hæc autem alijs causa motus sint. ¶Si igitur perpetuus motus est; perpetuum erit & mouens primum, si vnum est. sin verò plura; plura perpetua. Vnum autem magis, quàm multa, & finita, quàm infinita oport-

Te. 47.

Te. 48.

tet existimare: eisdem enim accidentibus semper finita magis accipere oportet: in ijs enim quæ natura sunt, oportet finitum, & id, quod melius est, si contingat, esse magis. sufficiens autem est, etiam si vnum quod, cùm primum immobilium perpetuum sit, erit alijs principium
Te. 49. motus. ¶ Manifestum autem est ex hoc, quòd necesse est esse aliquid vnum, & perpetuum primum mouens: Ostēsum est enim, quòd necesse est semper motum esse. si verò semper; necesse est; & continuum esse: etenim quod semper est, continuum est: quod autem consequenter est, non est continuum. At uerò, si continuus est; vnus est. vnus autem; si & ab vno mouente, & vnius sit, quod mouetur: si enim quidam aliud, & aliud mouebit; non continuus totus motus, sed consequenter erit. Ex his igitur crediderit
Te. 50. aliquis esse quid primũ immobile. ¶ Et rursus, cùm respexerit ad principia mouentium. Esse igitur quædam entium, quæ aliquando quidē mouentur, aliquando verò quiescunt, manifestum est. Et per hoc factum fuit manifestum, quòd neque omnia mouentur, neque omnia quiescunt, neque alia quidem semper quiescunt, alia verò semper mouentur; quæ nanque ad ambo prona sunt, & potentiam habent vt aliquando quidem moueantur, aliquando verò quiescant, demonstrant de ipsis. Quoniam autem huiuscemodi omnibus sunt manifesta: volumus autem demonstrare & duorum vtranque naturam, quòd sunt alia quidem semper immobilia, alia autem, quæ semper mouentur: procedentes autem ad hoc, & ponentes omne, quod mouetur, ab aliquo moueri, & hoc esse aut immobile, aut quod mouetur; & quod mo-

uetur aut à seipso, aut ab alio semper, processimus vt accipiamus quod eorum, quæ mouentur, est principium: eorum quidem, quæ mouentur, id, quod ipsum seipsum mouet: omnium autem id, quod immobile est. videmus autem & manifesta esse eiusmodi, quæ mouēt ipsa se ipsa, vt animatorum, & animalium genus. Hęc igitur & opinionem præbebant, ne fortè cōtingat motum fieri; cum non esset omnino: propterea quòd nos in his videmus hoc cōtigere: immobilia enim cum sint aliquando, mouentur rursus, vt videtur. ¶ Hoc autem oportet accipere, quòd secundùm vnum motum ipsa mouent, & quòd secundùm hunc non propriè; nō enim ex ipsis est causa, sed insunt alij motus naturales animalibus, secundùm quos non mouentur per seipsa: vt augmentatio, diminutio, respiratio, quibus mouetur animalium vnumquodque, cum quiescit, & non mouetur secundùm eum motum, qui est à seipso. Huius autem causa est continens, & multa ingredientium, vt quorundam alimentum: nam, dum concoquitur, dormiunt: dum autem disgregatur; excitantur: & mouent seipsa; cum primum principium ab externo sit. quapropter nō semper mouentur continua à seipsis: aliud enim est mouens ipsum, quod mouetur, & mutatur ad vnū quodque mouentium seipsa. In omnibus autem his mouetur primū mouens, & causa vt ipsum seipsum moueat à seipso, secundùm accidens tamen: mutat enim locū corpus. quare & quod in corpore existit: & quod in vecte mouēs seipsum. ¶ Ex quibus credere licet, quòd si quid est immobilium quidem, mouentium autem, & ipsorum, quæ mouētur secundùm accidens, Te. 51. Te. 52.

impossibile est continuo motu mouere. Quare, si necesse est quidem cōtinuè esse motum; esse quid oportet primum mouens immobile, & non secundùm accidens, si futurum est (vt diximus) in ijs, quæ sunt, vt sit incessabilis quidam, & immortalis motus, & manere ens ipsum in seipso, & in eodem: principio enim manente necesse est omne manere, continuū existens ad principium. Non est autem idem moueri secūdùm accidens à seipso, & ab altero: moueri enim ab alio, & eorū, quæ sunt in cœlo, quibusdam principij, inest, quæ secundùm plures feruntur lationes: alterum autem corruptibilibus solum. ¶ At verò, si aliquid est semper huiusmodi; mouens quidem, immobile autem, & ipsum perpetuum, necesse est & ipsum primū, quod ab hoc mouetur, perpetuum esse. Est autem hoc manifestum quidem & ex eo, ꝙ non aliter esset generatio, & corruptio, & mutatio in alijs, nisi aliquid moueat id, quod mouetur: immobile n. eodem & vno motu semper mouebit eodem modo, tanquam nihil ipsum mutetur ad id, quod mouetur. quod autem mouetur ab eo quidem, quod mouetur, ab immobili autē mouetur iam; propterea quòd aliter, ac aliter se habet ad res ipsas, non eiusdē motus erit causa: sed propterea, quòd in contrarijs est locis aut formis; contrariè præstabit, vt moueatur vnumquodque aliorum, & aliquando quidem quiescat, aliquando autem moueatur. Manifestum igitur factum est ex dictis, & quod in principio dubitabamus, curnā non omnia aut mouentur, aut quiescunt, aut alia quidem mouentur semper, alia verò quiescunt; sed quædā aliquando quidē, aliquando autem non. Huius

Tc. 53.

enim causa manifesta nunc est, quòd alia quidem ab immobili sempiterno mouentur, quapropter semper mutantur; alia verò ab eo, quod mouetur, & mutatur: quare & ipsa necessariũ est mutari. Immobile autem, vt dictum est, tanquam simpliciter, & eodem modo, & in eodem permanens, secundùm vnum, & simplicem mouebit motum. Te. 53.

EXPLANATIONES.

SECVNDVM vnum motum ipsa mouent].i. animalia seipsa mouent secundum motum localem [huius] s. motus naturalis causa [& manere ens ipsum in seipso, & in eodem].i. quòd dispositio vniuersi maneat in sua dispositione, & in eodem statu [ab altero].i. ratione alterius [alterum].i. moueri per accidens secundum seipsum.

Summa, & diuisio in cap. 8.

MOTVM localem cæteris alijs motibus priorem esse probat, proponit ibi [at uerò & alio facto]; & quatuor rationibus, prima per proprietates motuum, ubi ait [impossibile est enim augumentationẽ] secunda, quæ potius est secundum opinionem antiquorum [amplius autem omnium passionum] tertia [amplius & hinc considerantibus] quarta [maximè autẽ manifestum est.]

At uerò & alio facto principio, magis erit de his manifestum; considerandum enim est, utrum aliquem motum contingat esse continuum, an non. &, si contingit; quis est hic, & quis primus est motuum. Manifestum enim est quòd, si necessarium quidem est semper motũ esse, primus autem hic, & continuus est; quòd Te. 54. Te. 55.

primum

primum mouens mouet secundùm hunc motum, quem necessarium est unum, & eundem
Te. 55. esse, & continuum, & primum. ¶ Tribus autem existentibus motibus, alio quidem secundùm magnitudinem, & alio secundùm passionem, & alio secundùm locum, quem uocamus lationẽ: hunc necessarium est esse primum: impossibile enim est augmentationem esse, alteratione nõ præexistente: quod enim augmentatur, est quidem ut simili augeatur, est autem ut dissimili: contrarium enim alimentum dicitur esse contrario. adiungitur autem omne factum simile simili. necesse igitur est alterationem esse eam, quæ in contrarium est, mutationem. At uerò, si alteratur; oportebit esse alterans, & agens ex potentia calido actu calidum. Manifestum est igitur, quòd mouens non similiter se habet; sed aliquando quidem propinquius, & aliquando autem longius ab eo, quod alteratur, est. hæc autem sine latione non contingit esse. Si ergo necesse est semper motum esse; necesse est & lationem esse semper primam motuum. & si lationis alia quidẽ prior, alia verò posterior est; primam. Amplius autem omnium passionum principium est dẽsitas, & raritas: etenim graue & leue, & molle & durum, & calidum & frigidum, densitates videntur esse, & raritates quædam, densitas autem, & raritas congregatio, & disgregatio, secundùm quas generatio, & corruptio substantiarum dicitur. quæ autem congregantur, & disgregantur, necesse est & secundùm locum mutari. At verò & eius, quod augmentatur, & diminuitur, mutatur secundùm locum magnitudo. ¶ Amplius & hinc considerãtibus erit manifestum, quòd latio prima est. pri
Te. 56.

mum

mum enim, vt & in alijs, sic & in motu dicetur vtique multifariam. Dicitur autē prius, & quo non existente non erunt alia, illud verò sine reliquis. Et quod tempore. Et quod secūdùm substantiam. Quare, quoniam motum quidem necessarium est esse continuè, erit autem continuè, aut qui continuus est, aut qui consequenter, magis autem qui continuus est, & melius est continuum, quàm consequenter esse: quod autem melius est, semper arbitramur in natura esse, si possibile est: possibile autem est cōtinuū esse. demonstrabitur autem posterius, nunc autem hoc supponatur, & hunc nullum posse esse nisi lationem: necesse est itaque lationem esse primā: nulla enim necessitas est aut augmētari, aut alterari id, quod fertur: neque igitur generari, aut corrumpi. horum autem nullum esse contingit, si continuus non sit, secundùm quem mouet primum mouens. ¶ Adhuc, tempore primum: perpetuis enim solum competit moueri secundùm hunc. Sed in vnoquoque eorum quidem, quę habent generationem, lationē necesse est postremum esse motuum: post enim generationem primum alteratio est, & augmētatio. sed latio iam perfectorum motus est. Sed alterum necesse est moueri secundùm lationem prius, quod & generationis causa erit ijs, quæ fiunt, non generatum, ut id, quod genuit, eo, quod generatum est. Videbitur autem generatio vtique esse prima motuū; propterea quòd factam esse oportet rem primùm. hoc autem in vno quidem quouis eorum, quæ fiunt, sic se habet: sed alterum quid necesse est prius moueri ex ijs, quæ fiunt, quod & ipsum nō fit, & hoc alterum prius. Quoniam autem generationem Te. 57.

tionem impossibile est esse primam: (omnia enim, quæ mouentur, essent corruptibilia) manifestum est, quòd neque eorum, qui cōsequenter sunt, motuum vllus prior est. Dico autem cōsequenter, augmentationem, postea alterationem, & diminutionem, & corruptionem: omnes enim posteriores sunt generatione. Quare, si neque generatio prior latione est; neque aliarum vlla mutationum.

Te. 58. ¶ Omnino autem videtur id, quod fit, esse imperfectum, & ad principium ire. quo fit, vt quod generatione posterius est, natura prius sit. vltimò autem latio inest omnibus ijs, quæ sunt in generatione. Quapropter viuentium alia quidē omnino immobilia sunt propter indigentiam instrumenti, vt plantæ, & multa genera animalium; alijs autem, cùm perficiūtur, inest. Quare, si magis inest latio ijs, quę magis nacta sunt naturā; & motus hic primus aliorum erit secundùm substantiam.

Te. 59. ¶ Et ꝓpter hæc, & quia minime motuum id, quod mouetur, dum fertur, substantia amittit: secundùm enim solā nihil mutatur ab esse: vt, cum, quid alteratur; quale: cum uerò augetur, & diminuitur; quātum.

Te. 60. ¶ Maximè autem manifestum est, quod mouens ipsum seipsum maxime secundùm hunc mouet propriè, qui secundùm locū est, & etiam dicimus hoc esse eorum, quæ mouentur, & mouent, principium, & primum ijs, quæ mouētur, id scilicet, quod ipsum seipsum mouet.

EXPLANATIONES.

SECVNDVM magnitudinem] .i. *secundum quantitatem, quæ uocatur augumentum, & diminutio* [*secundū passionem*], *i. qualitates* [*& quod secundum*

dum substantiam] *idest substantiæ complementum* [*esse primam*] *idest simpliciter* [*omnino immobilia*] *scilicet secundum locum* [*secundum substantiam*] *idest perfectionem substantiæ.*

Summa, & diuisio in cap. 9.

OMNES alij motus à locali continuos esse non posse declarat Arist. proponit sic [*quod igitur latio*] *probat hoc tali ratione*[*omnes enim ex oppositis*] *deinde excludit quasdam obiectiones, prima ubi inquit* [*nihil enim differt contrarias*] *secunda* [*nec si non necesse*] *tertia ibi* [*non oportet autem turbari.*]

QVòd igitur latio primus motuū sit, manifestum est ex his. Quæ autem latio prima sit, nunc demonstrandum est. simul aūt & quod nunc, & quod prius suppositum est, quod contingit quendam motum continuum esse, & perpetuum, manifestum erit eadem Methodo. Te. 61.
¶ Qui igitur aliorum motuum continuum nullum contingit esse, ex his manifestum est: omnes enim ex oppositis ad opposita sunt & motus, & mutationes: vt generationi quidem, & corruptioni ens, & non ens termini sunt: alterationi autem cōtrariæ passiones: augmentationi uerò, & diminutioni aut magnitudo, & paruitas, aut perfectio magnitudinis, & imperfectio. contrarij autem, qui in contraria. id autē, quod non semper mouetur hac motione, existit autē prius, necesse est prius quiescere. manifestum est igitur quòd quiescet in contrario id, quod mutatur. Similiter autem & in mutationibus: opponuntur enim generatio, & corruptio simpliciter, & singularis singulari. Quare, si impossibile est simul mutari secundum oppo- Te. 62.

 sitas;

sitas: non erit continua mutatio, sed inter ipsas medium erit tempus: nihil enim differt contrarias, aut non contrarias esse, quæ secundùm cõtradictionem sunt, mutationes; si modo impossibile sit simul eidem adesse: hoc enim rationi nihil utile est. Nec si non necesse est quiescere in contradictione, neque est mutatio quieti cõtrarium: non enim fortassis quiescit, quod non est: corruptio autem est in non ens, sed si solũ medium sit tempus: sic enim non est mutatio continua: neque enim in prioribus contrarietas vtilis erat; sed non cõtingere simul esse. Nõ oportet aũt turbari, quòd idem pluribus erit cõtrarium, vt motus statui, & motui, qui est in cõtrarium: sed solum hoc accipere, quod opponitur quodanmodo & motui, & quieti motus cõtrarius; vt æquale & mediocre excedenti, & ei, quod exceditur: & quòd non contingit simul

Te. 63. oppositos esse aut motus, aut mutationes. ¶ Amplius autem & in generatione, & corruptione etiam penitus absurdum esse uidebitur; si factum confestim necesse est corrumpi, & nullo tempore permanere. Quare ex his utique fides alijs fiet: physicum enim est similiter sese habere in omnibus.

EXPLANATIONES.

METHODO] .i. secundum artificialem considerationem [contrariæ passiones] .i. passibiles qualitates [contrarij] .s. sunt motus [simpliciter] .i. communiter [eidem] .s. subiecto [in contradictione] .i. in aliquo contradictoriorum terminorum.

Summa, & diuisio in cap. 10.

NVLLVM localem motum, neque rectum, neque

quę reflexum perpetuò continuum eſſe poſſe, ſed ſolū circularem oſtenditur. & aliquæ de motus reflexi cōtinuitate quæſtiones proponuntur, ac ſoluuntur, & denique quibuſdam rationibus communibus concluditur motum reflexum eſſe continuum non poſſe. nullum motum præter circularem continuum eſſe proponit ibi [quod autem contingit] & probat de motu recto, ubi ait [quod autem id quod fertur] deinde de reflexo dicens [maximè autem manifeſtum eſt] deinde proponit, & ſoluit tres dubitationes. primam ibi [quapropter & ad dubitationem] quam ſoluit his uerbis [non ergo ponendum cum A affuit] ſecunda dubitatio eſt [eodē modo occurrendum] ſolutio eſt, ſed prius excludit aliam ſolutionem [ſed verum dicendū eſt]. tertia dubitatio eſt, & ſolutio [manifeſtum eſt autē] quæ manifeſtat per exempla dicens [ſit tempus] poſtea aſſerit, quòd tempus non diuiditur in diuiſibilia ſic [ſi verò quod fuerit prius] rationes autem communes demonſtrantes motum reflexum continuum non eſſe, proponit ibi [logicè autem conſiderantibus] & oſtendit hoc & in motu reflexo, & in alijs motibus: in reflexo duabus rationibus, prima eſt [omne enim quod continue] ſecunda [ſimul autem & ex hoc] in alijs motibus adducit tres rationes. prima eſt [ſi enim omne quod mouetur] ſecunda [amplius & hac ratio] tertia [amplius ſi non continuum.]

QVòd autem contingit eſſe quendam infinitum vnum exiſtentem, & cōtinuum, & hic eſt circularis, nūc dicamus. Omne enim, quod fertur, mouetur aut circulari, aut recto, aut miſto. quare, ſi neque illorum alter continuus eſt; neque illum, qui ex utriſque compoſitus eſt, eſſe eſt poſſibile. quod autem id, quod fertur recto, & finito, non feratur cōtinuè, ma- Tc. 64.

nifestum est; reflectitur enim: reflexum autem recto contrarijs mouetur motibus: contrarius enim secundùm locum est is, qui est sursum, ei, qui est deorsum: & qui est in ante, ei, qui est in retro: & qui est ad sinistra, ei, quod est ad dextra: loci enim cõtrarietates hæ sunt. Quis autẽ est unus, & continuus motus, prius definitum est quod is, qui est unus, & in uno tempore, & in non differenti secundum speciem. Tria enim sunt, & quod mouetur, vt homo, aut Deus: & quãdo, ut tempus: & tertium id, in quo. hoc autem est aut passio, aut forma, aut locus, aut magnitudo. cõtraria autem differunt specie, & nõ vnum sunt. loci autem sunt dictæ differentiæ. Signum autem est, quòd motus contrarius est, qui est ab A ad B ei, qui est ab ipso B ad A, quia sistunt, & cessare faciunt seinuicem, si simul fiat. Et in circulo similiter: vt qui est ab A ad B, ei, qui est ab A ad C. sistunt enim, si cõtinui sint, & non fiat reflexio; propterea quod contraria mutuo se corrumpunt, & impediunt. sed non

Tc. 65. is, qui est in latus, ei, qui est sursum. ¶ Maximè autem manifestum est, quòd impossibile est eum motum esse continuum, qui super recta fit: quia reflexum necessarium est stare, non solùm super recta, sed etiam si secundùm circulum feratur; non enim idem est circulo ferri, & circulum: est enim aliquando quidem vt id continuet, quod mouetur, aliquando autem vt in idem profectum, vnde moueri cœpit, reflectatur iterum. Quòd autem necesse est stare, fides est non solum in sensu: sed & in ratione. Principium autem hoc est. tribus enim existentibus, principio, medio, & fine, medium ad vtrunque ambo est, & numero quidem vnum,

ratione verò duo. Amplius autem aliud est esse potentia, & esse actu. Quare rectè quodlibet signum eorum, quæ inter extrema sunt, potentia quidem est medium: actu autem non est, nisi diuiserit hanc, & superstans iterum cœperit moueri. sic autem medium ipsum principium fit, & finis, principium quidem posterioris, finis autem prioris. Dico autẽ, vt si A, quod fertur, stet in B, & iterum feratur in C. cum autem continuè feratur, neque adesse, neque abesse potest A in B signo, sed solum esse in ipso Nũc. in tempore autem nullo, nisi cuius ipsum Nunc diuisio est in toto. Si autem affuisse ponat aliquis, & abfuisse; semper stabit A, quod fertur. impossibile enim est simul & affuisse A in B, & absuisse: in alio ergo, & alio signo temporis. tẽpus igitur erit, quod in medio est. quare quiescit A in B. similiter autem & in alijs signis: eadem enim ratio est & in omnibus. Cum autem vtatur ipsum A, quod fertur, ipso B medio, & fine, & principio, necesse est stare; propterea quòd duo facit similiter, atque si cogitauerit. sed ab A quidem signo abfuit, principio, in C, autem affuit; cum finierit, & steterit.

¶ Quapropter & ad dubitationem hoc est dicendum; habet enim dubitationem hanc. Si enim sit ipsa E ipsi F æqualis, & A feratur continuè ab extremo ad C, simul autem sit A in B signo, & D feratur ab F extremo ipsius ad G regulariter, & velocitate eadem ipsi A; ipsum D ante veniet ad ipsum G, quàm ipsum A ad C. prius enim se mouens, & discedens prius venire necesse est. Non ergo simul affuit A in B, & abfuit ab eodem. quapropter & posterius fit: si enim simul; non posterius erit, sed neces- Te. 66.

se erit stare. Non ergo ponendum est, cum A affuit in B; ipsam D moueri simul ab F extremo: si enim affuerit A in B; erit & absuisse, & non simul. sed erat in sectione temporis, & nō in tempore. Hic igitur est impossibile sic dicere in continuo; sed in eo, quod reflectitur, necesse est sic dicere. Si enim G feratur ad ipsum D, & iterum reflectens deorsum feratur; extremo D fine, & principio vtetur vno signo, vt duob. quapropter stet necesse est, & non simul affuit in ipso D, & abijt ab ipso D. ibi enim simul esset, & non esset in eodem nunc ¶ At verò quæ

Te. 67. olim illata fuit, solutio non dicenda est. Non enim contingit dicere, ꝙ est in D ipsum G in sectione neque affuit, neque abfuit: necesse enim est ad finem venire, qui actu est, non potentia. quod igitur in medio est, potentia est. hoc autē actu, & finis quidem à deorsum, principium autem desursum. Et motum ergo similiter. necesse est ergo stare quod reflectitur super recta. nō igitur contingit continuum motum esse perpetuum super recta. eodem autem modo occurrendum est & ijs, qui interrogant Zenonis rationem. & volunt si semper dimidium transire oportet. hęc autem infinita sunt: infinita autem transire impossibile esse. Aut vt eandem hanc rationem quidam aliter interrogant, volentes simul, cum quid mouetur, dimidium prius numerare, cum adest, secundùm vnumquodq; dimidium. quare, cum pertransierit totam; infinitum accidit numerasse numerum. hoc autē in

Te. 68. confesso est impossibile esse. ¶ In primis ergo de motu sermonibus soluebamus; quia tempus habet in seipso: nihil.n. absurdum est, si in infinito tempore infinita transit aliquis. similiter

autem

autem infinitum & in longitudine eſt, & in tẽpore. Sed hæc ſolutio ad interrogantem quidẽ ſe habet ſufficienter: interrogabatur enim, ſi finito tempore contingit infinita tranſire, aut numerare: ad rem autem ipſam, atque veritatem non ſufficienter. ſi enim aliquis dimittens magnitudinem, & interrogauerit, ſi infinito tempore contingit infinita tranſire; interroget de ipſo tempore hæc (habet enim tempus infinitas diuiſiones) non amplius ſufficiẽs erit hæc ſolutio: ſed verum illud dicendum eſt, quod quidem diximus in nuper dictis ſermonibus. Si enim aliquis continuam diuiſerit in duo dimidia; hic vno ſigno, tanquàm duobus, vtitur: facit enim ipſum & principium, & finem. ſic autem facit & qui numerat, & qui in dimidia diuidit. Sic autem diuidente, neque erit cõtinua linea, neq; motus: continuus enim motus continui eſt. in continuo autem inſunt quidem infinita dimidia; ſed non actu, ſed potentia. Si verò faciat actu; non faciet cõtinuum, ſed ſtabit. quod quidem in numerante dimidia, manifeſtum eſt, quòd accidit: vnum.n.ſignum neceſſe eſt ipſi numerare duo: alterius.n.dimidij principium, alterius autem finis erit; ſi non vnã numeret continuam, ſed duo dimidia. Quare dicẽdum eſt ad interrogantem, ſi contingit infinita tranſire aut in tempore, aut in longitudine, ꝙ eſt quidem ſic, eſt autem non ſic: actu enim ſi ſint, non contingit: potentia autem contingit: qui.n.continuè mouetur, ſecundùm accidens infinita tranſiuit, ſimpliciter autem non: accidit enim lineæ infinita dimidia eſſe. ſubſtãtia autem ipſa altera eſt, & eſſe. ¶Manifeſtum aũt eſt, & ꝙ, niſi aliquis faciat temporis ſignũ Te. 69.

 (quod

(quod prius, & posterius diuidit) semper posterioris ad ipsam rē erit simul idē ens, & nō ens: & quando factum erit, non erit. signum igitur vtrisque commune est, & priori, & posteriori, & idem, & vnum numero, ratione autem non idem: huius enim finis est, alterius autē principium: ad ipsam autem rem semper posterioris passionis est. Sit enim tempus, in quo A C B, res in quo D. hęc in A quidē tēpore alba, in B verò non alba: in C ergo alba, & nō alba. in quolibet enim ipsius A verum est dicere albam; si toto hoc tēpore erat alba, & in B non albam: C autē in vtrisque. non ergo dandum est in toto, sed præter ultimum nunc, in quo C: hoc autē iam posterius. & si fiebat non album, & si corrumpebatur album in toto A, factum est, aut corruptum in C. quare album, aut non album primum in illo uerum est dicere, aut, cum est factum, non erit, & cum corruptum est, erit: aut simul album, & non album, & omnino ens, & non ens esse necesse est. Si verò qđ fuerit prius non ens, necesse est fieri ens, & cùm fit, non est; non est possibile in impartibilia tempora diuidi tempus. si enim in A tempore fiebat D album, factum est autem simul & in altero impartibili tempore, sed contiguo, in B, si in A fiebat & non erat, in B verò est; generationem oportet esse quādam mediam. quare & tempus erat, in quo fiebat. Non enim eadem ratio erit & ijs, quæ non impartibilia dicunt: sed ipsius temporis, in quo fiebat, factum est, & est in vltimo signo, cui nullum est contiguum, aut consequenter: impartibilia autem tempore consequenter sunt. Manifestum autem, quod, si in A toto tempore fiebat, quòd non est maius tē-

pus,

pus, in quo factũ est,& fiebat, quàm id, in quo toto solum fiebat. ¶ Quibus igitur aliquis tanquàm proprijs credet rationibus,hæ, & huiusmodi quædam sunt. Logicè autem conside- Te. 70. rantibus & ex his uidebitur alicui idem hoc accidere. Omne enim, quod continuè mouetur;si à nullo prohibeatur, in quod quidem venit secundùm lationem, de hoc & prius ferebatur.vt,si ad B venit, ferebatur ab B; & non,cum prope erat, sed mox vt cœpit moueri.cur enim magis nunc, quàm prius? similiter autem & in alijs. Quod autem ab A ad C fertur, rursus ueniet ad A, continuè motum.Cum ergo ab A ad C ferebatur; tunc & ad A fertur,eo,qui à C est, motu: quare simul contrarijs: contrarij enim sunt,qui secundùm rectam fiunt. simul autem & ex hoc mutatur, in quo non est.si igitur hoc impossibile est; necesse est stetur in C. non est ergo unus motus: qui enim statu intercipitur, non est unus. ¶ Amplius autem & ex his manifestum est vniuersaliter magis de omni mo- Te. 71. tu. Si enim omne, quod mouetur, moueatur aliquò dictorum motuum, & quiescat aliqua oppositarum quietum: (non enim erat àlius præter istos:) quod autem non semper mouetur secundum hunc motum, dico autem quicunque sunt diuersi specie, & non si qua pars est totius;necesse est prius quiescere secundùm oppositam quietem; quies enim priuatio motus est. Si igitur contrarij quidem motus sunt, qui secundùm rectam fiunt, simul autem non contingit moueri contrarijs motibus, quod ab A ad C fertur; non vtique feretur simul & ab ipso C ad A. Quoniam autem non simul fertur, mouebitur autem secundùm hunc motũ: neces-

necesse est prius quiescat apud C. hęc enim est oppoſita quies, ei, qui eſt à C, motui. Manifeſtũ igitur eſt ex ijs, quæ dicta ſunt, ꝙ non eſt conti

Tc. 72. nuus motus. ¶Amplius autem & hæc ratio magis propria eſt ijs, quæ dicta ſunt: ſimul.n. corruptum eſt non album, & factum eſt album. ſi igitur continua alteratio eſt ad album, & ex albo, & non manet aliquo tempore; ſimul corruptum eſt non albũ, & factũ eſt non albũ: trium enim erit idem tempus. Amplius non, ſi continuũ eſt tẽpus; & motus, ſed conſequenter. quomodo enim erit vltimũ idem contrariorum, vt dealbationis, & denigrationis?

EXPLANATIONES.

SECVNDVM rectum, & finitum]. *ſ. magnitudinem* [*vnius*] *.ſ. ſubiecti* [*tria enim*] *.ſ. conſiderantur in omni motu* [*ferri circulo*] *.i. circulariter ſecundum proprietatem circuli* [*& ferri ſecundum circulum*] *.i. pertranſire ſuo motu circulum* [*ipſa E ipſæ F æqualis*] *.i. ſint duæ magnitudines ęquales* [*poſterius rei*] *.i. rei generatæ, aut corruptæ* [*hoc iam poſterius*] *ideſt vltimus terminus mutationis.*

Summa, & diuiſio in cap. 11.

SOLVM motum circularem continuum eſſe demonſtrat Ariſt. & primum eſſe. proponit ibi [*qui autem ſuper circularem*] *& probat dupliciter. primò ibi* [*quod enim ex A mouetur*] *ſecundò,* [*& qui in circulo quidem*] *Poſtea declarat, quòd in nullo alio genere poſſit eſſe aliquis motus continuus dicens* [*manifeſtum ex hac diuiſione*] *motum circularem eſſe primum motuum localium probat duabus rationibus. prima eſt* [*omnis enim latio*] *ſecunda* [*amplius motus prior.*]

Qui

QVi autem super circularem sit, erit vnus, & continuus; nihil enim impossibile contingit. Quod enim ex A mouetur, simul mouebitur ad A, secundùm idem propositũ: ad quod enim veniet, & mouetnr ad hoc: sed non simul mouebitur cõtrarijs, neq; oppositis. Non enim omnis, qui est ad hoc, ei, qui est ex hoc, contrarius est, aut oppositus. Sed contrarius quidem est, qui super recta fit: huic enim est contrarius secundùm locum, vt qui secũdùm diametrum fit: distat enim plurimum. Oppositus autem est, qui est secũdùm eandem longitudinem. quare nihil prohibet continuè moueri, & nullo tempore deficere. Circularis enim motus est, qui ab eodem in idem: Rectus autem, qui ab eodẽ in aliud. Et qui in circulo quidem fit, nunquã in eisdem est: qui verò secundùm rectam sæpe in eisdem. Eo igitur, qui semper in alio, & alio fit, contingit moueri continuè: eo verò, qui in eisdem sæpe, non contingit: necesse enim esset simul moueri oppositis. Quare neq; in semicirculo, neq; in alia circunferentia vlla contingit moueri continuè: sæpe enim necesse est secundum eadem moueri, & cõtrarijs mutari mutationibus: nõ enim copulatur principio finis: q autem circuli est, copulatur, & solus est perfectus. ¶ Manifestum autẽ est & ex hac diuisione, q non alios contingit motus esse continuos: in omnibus enim accidit secũdum eadem moueri sæpe: vt in alteratione per media, & in eo, qui est quantitatis, per medias magnitudines, & in generatione, & corruptione similiter: nihil em̃ differt ea pauca, vel multa facere, in quibus est mutatio, aut medium addere quippiam, vel au ferre: vtroq; enim modo accidit per eadẽ moueri

Te. 73.

Te. 74.

ueri sæpe. Manifestum est igitur ex his, quòd neque qui de natura differunt, bene dicunt, qui omnia sensibilia moueri semper dicunt; moueri enim necesse est aliquo illorum motuum, & maximè secundùm illos est alterari: fluere enim dicunt semper, atque diminui. amplius autem & generationem, & corruptionẽ, alterationem esse dicunt. Ratio autem nunc dixit vniuersaliter de omni motu, ꝙ nullo motu contingit moueri continuè, præterquam circulari. quare neque secundùm alterationem, neque secundùm augmentationem. Quòd igitur neque infinita sit mutatio vlla, neque continua, præter circularem lationem, tot à nobis dicta sint.

EXPLANATIONES.

SECVNDVM propositum] idest secundùm eundem processum mobilis eodem ordine partium seruato [neque in alia circunferentia] .i. quacunque alia circuli portione [secundum eadem] .s. media [ea pauca, uel multa] .i. media [illorum motuum] scilicet non continuorum.

Summa, & diuisio in cap. 12.

MOTVM circularem quibusdam communibus rationibus, & ex Antiquorum sententijs primum, continuum ac regularem esse comprobat. proponit ibi [rationabiliter autem] & probat tribus rationibus, & auctoritate antiquorum. prima ratio est [eius enim qui super rectam] secunda [accidit autem econuerso] tertia [amplius autem & regularem] probat auctoritate antiquorum dicens [quod autem ea, quæ secundum locum.

Quod

QVòd autem lationum circulatio prima sit, Te. 75.
manifestũ est. Omnis enim latio, sicut & prius diximus, aut circularis est, aut sup recta, aut mista. Hac autem necesse est priores esse illas: ex illis enim constat. Recta autem circularis: simplex enim, & perfecta est magis. in infinitum igitur non est secundùm rectam ferri: quod enim sic est; infinitum non est. sed neq;, si esset; moueretur vtique aliquid: non enim id fit; quod impossibile est: transire autẽ infinitũ impossibile est. Ea autem latio, quę super finita recta fit; si reflectatur quidem, composita est, & duo motus: si vero nõ reflectatur; imperfecta est, & corruptibilis. Prius autem & natura, & ratione, & tempore, quod perfectum quidem est, imperfecto est; corruptibili autem incorruptibile Amplius motus prior est, quem contingit perpetuũ esse, eo, quem non contingit. Circularem igitur contingit perpetuum esse, aliorum autem neque corruptionem, neque alium vllum. statum enim oportet fieri. si autem status est; corruptus est. ¶Rationabiliter autem accidit circularem vnum esse, & continuum; & non eũ, qui super recta fit Eius enim, qui super recta fit, determinatum est & principiũ, & medium, & finis, & omnia habet in seipso. quare est vnde, id incipiat, quod mouetur, & vbi desinat: apud enim terminos quiescit omne, aut vnde aut vbi. Ipsius autem circularis, indeterminata sunt. cur enim magis quoduis eorum, quæ sunt in linea, terminus erit? similiter enim vnumquodque & principium, & medium, & finis est, vt semper quædam sint in principio, & fine, & nunquam. Quare mouetur, & quiescit quodammodo sphæra: eundem enim occupat locum.

Te. 76.

locum. Causa autem est, qm̃ omnia hæc accide sunt ipsi centro: principium enim, & mediũ magnitudinis, & finis est. Quare fit, vt, propterea ꝙ hoc extra circunferentiam est; nõ sit, vbi id, quod fertur, quiescat, quasi transierit: semper enim fertur circa mediũ; sed non ad extremũ. propterea autem ꝙ hoc manet; & semper quiescit quodammodo totum, & mouetur continuè. Accidit autem econuerso. etenim, quoniã mensura motuum circumlatio est; primum necesse est ipsam esse: omnia.n. mensurantur primo. & quia primus est; mensura est aliorũ. Amplius autem & regularem contingit circularẽ esse solum: qui.n. super recta fiunt, irregulariter à principio feruntur, & ad finem. omnia.n. quantò plus distant ab eo, quod quiescit, feruntur velocius. circularis autem solius neq; principium, neq; finis in ipso natura est, sed extra.

Te. 77. ¶ Quòd autem ea, quæ est secundùm locum, latio, primus motuum sit, testantur oẽs, quicunque de motu fecerunt mentionem. principia.n. ipsius tribuunt mouentibus, secundùm huiusmodi motum. Disgregatio enim, & congregatio motus secundùm locum sunt, sic autẽ mouent amicitia, & lis: ipsarum.n. hæc disgregat, illa autem congregat. Atque mentem primum mouentem dicit Anaxagoras disgregare. Similiter aũt & quicunq; talem quidem nullã causam dicunt; sed propter vacuũ moueri dicunt: etenim hi eo, qui secundùm locum est, motu naturam moueri dicunt. motus.n. qui propter vacuum fit, latio est, & vt in loco: aliorum aũt nullum inesse primis, sed ijs, quæ sunt ex his, putant: augmentari enim, & diminui, & alterari, cum congregantur, & disgregantur imparti

bilia

bilia corpora, dicunt. Eodem autem modo & quicunque per densitatem, aut raritatem confi ciunt generationem, aut corruptionem: congregatione enim, & disgregatione hæc disponunt. Amplius autem & præter hos, qui animā causam motus faciunt: ipsum.n.seipsum mouens principium esse dicunt eorum, quæ mouētur. mouet autem animal seipsum, & omne animatum eo, qui secundùm locum est, motu. Et propriè quoq; moueri dicimus solum, quod mouetur eo, qui secundùm locum est, motu. si autem quiescat quidem in eodem, augmentetur autem, aut diminuatur, aut alteretur; quodammodo moueri, simpliciter autem moueri, nō dicimus. Quòd igitur semper & motus erat, & erit omni tempore, & quodnam sit principium perpetui motus, adhæc autē quis motus primus, & quem motum perpetuum contingit solum esse, & quòd primum mouens immobile sit, dictum est.

EXPLANATIONES.

HOC extra circunferentiam est] .i. quia principium, & finis circularis magnitudinis est extra circulationem.s. in centro [sed extra] .i. in centro.

Summa, & diuisio in cap. 13.

POTENTIAM finitam tempore infinito posse mouere, neque infinitam potentiam in magnitudine reperiri pro primi motoris vnitate sic natura probanda demonstrat Aristo. ac præterea an proiectorum motus sint continui: & primum motorem indiuisibilem esse, & impartibilem nullam prorsum habens magnitudinem. ad motum infinitum requiri potentiam infinitam sic ostendit. [Horum aūt unum

quidem

quidem est] in magnitudine finita non posse esse infinitam potentiam declarat dicens [quod autem omnino] nec in magnitudine infinita posse esse potentiã finitam probat duabus rationibus. prima est [sit igitur id quo A B] secunda [est autem & sic demonstrare.] Motus proiectorum an continuus necne proponit ibi [de ijs autem quæ feruntur] & excludit quandam solutionem, quæ dicitur fuisse Platonis dicens [si autem simul mouet] postea dat solutionem ibi [necesse autem est] deinde concludit ex præmissis talem motum non esse continuum, ubi ait [hic igitur in ijs] his narratis accedit ad proprium propositum. s. ad ostendendam unitatem primi motoris, & circa hoc agit tria; primò ostendit unitatem eius ibi [quoniam autem in ijs, quæ sunt] secundò quomodo ab uno motore possit esse motus continuus, ubi ait [si igitur motum subiens] & consequenter declarat motum, qui est ab immobili, regularem esse sic [& regularis] tertiò ubi sit princip. motus continui primi, ubi inquit [necesse est autem] postremò mouet quandam dubitationem [habet autem dubitationem] quam ibi soluit [aut enim ipsum.]

Te. 78 QVod autem hoc necesse est impartibile esse, & nullam habere magnitudinem, nunc dicamus, primum de prioribus ipso determinantes. Horum autem vnum quidẽ est, quòd impossibile est, vllum finitum mouere infinito tempore. tria enim sunt, quod mouetur, & mouens, & tertium, in quo, scilicet tempus. hæc autem aut omnia infinita sunt; aut omnia finita, aut aliqua, vt duo, aut vnum. Sit igitur A mouens, quod autem mouetur B, tempus infinitum, in quo D. Ipsum igitur D moueat aliquam partem ipsius B, quæ sit in

quo

quo E. Non igitur in æquali ipsi C. in maiore enim maius. quare non est infinitum tempus illud, quod est ipsius F. sic itaque ipsi D addendo consumam ipsum A, & ipsi E ipsum B: tempus autem non consumam, semper remouens æquale: infinitum enim est; quare totum A totum B mouebit in tempore finito ipsius C. Non ergo possibile est à finito moueri aliquid secundùm infinitum motum. Quòd igitur non contingit finitum infinito tempore mouere, manifestum est. ¶ Quòd autem omnino non contingit in magnitudinè finita infinitam esse potentiam, ex his manifestum est. Sit enim maior potentia semper, quæ æquale in minori tempore facit, vt quæ calefacit, aut dulcesacit, aut proijcit, & omnino mouet. Necesse est ergo & à finito quidem, infinitam autem habente potentiam, pati aliquid patiens, & plus quàm ab alio: maior enim est infinita potentia. At verò tempus quidem non contingit esse vllum. Si enim sit in quo A, tempus, in quo infinita vis calefecit, aut pepulit, A B, autem in quo finita quædam, ad hanc, maiorem semper accipiēdo finitam; perueniam aliquando ad id, quod est in A tēpore mouisse: ad finitum enim semper addens excedam omne determinatum: & auferens semper deficere faciam similiter: inæquali ergo tempore mouebunt finita, ac infinita. hoc autem est impossibile. nullum itaque finitum contingit infinitam potentiam habere: ¶ Neque igitur nec in infinito finitam. attamē contingit in minori magnitudine maiorem potentiam esse; sed adhuc magis in maiori maiorem. Sit igitur id, in quo A B, infinitum. pars igitur B C habet potentiam aliquam, quæ in ali-

Te. 79. (margin, beside "festum est. ¶ Quòd autem omnino non con-")
Te. 80. (margin, beside "¶ Neque igitur nec in infinito finitam.")

quo tempore mouit D, in tempore, scilicet in quo E F. Si igitur ipsius B C duplum accipiam; in dimidio mouebit tēpore ipsius E F: sit enim hæc proportio: quare in F H mouebit, ergo sic accipiendo semper ipsum A B nunquam trāsibo: tempore aūt dato, semper minus accipiam: infinita ergo potētia erit: omnem enim finitam potentiam excedit. Omnis autem finitæ potentiæ necesse est finitum esse & tēpus; si enim in quodam tanta, maior in minori quidem, sed determinato mouebit tempore, secundum conuersionem proportionis. Infinita autem omnis potētia est, vt & multitudo, & magnitudo, quæ
Te. 81. excedit omnem finitam. ¶ Est autem & sic demonstrare hoc. accipiemus enim quandam potentiam, eandem genere ei, quæ est in infinita magnitudine, in magnitudine finita existentem, quæ mensurabit eam, quæ in infinita est, finitam potentiam. Quòd igitur non infinitam contingit esse potentiam in finita magnitudine, neque finitam in infinita, ex his palam est.
Te. 82. ¶De ijs autem, quæ feruntur, bene se habet dubitare quandam dubitationem primū. Si enim omne, quod mouetur, mouetur ab aliquo; quęcunque non ipsa seipsa mouent, quomodo mouent aliqua continuè, non tangente eo, quod mouit, vt proiecta. Si autē simul mouet & aliud quid is, qui mouit, vt aerem, qui, cū mouetur, mouet; similiter impossibile est primò non tangente, neq; mouente moueri, sed simul omnia & moueri, & quiescere, cùm id, quod primùm mouet, cessauerit. & si facit, quemadmodū lapis, veluti si mouet id, quod mouit. Necesse autem est, hoc quidem dicere, quòd primū mouēs facit, vt possit mouere aut aer hic, aut aqua,

aut aliud quid huiusmodi, quod aptum natura est mouere, & moueri: sed non simul cessat mouere, & moueri: sed moueri quidem simul: cùm mouens cessauerit moueri; mouens aūt adhuc est. quapropter mouetur quid alij contiguum. & in hoc eadem ratio est. Cessat autem, cùm in ipso cōtiguo minor fuerit virtus, quàm vt moueat. tandem autem cessat, cum nō amplius fecerit prius mouens, sed motum patiens solum. hæc autem necesse est simul cessare, hoc quidē mouere, hoc autem moueri, & totam motionē. Hic igitur in ijs, quæ possunt aliquādo quidem moueri, aliquando autem quiescere, fit motus. & non cōtinuus, sed videtur: aut enim existentium consequenter est, aut se tangentium; non enim vnum mouens est; sed contingua adinuicem sunt. Quapropter & aere, & in aqua fit huiusmodi motus, quem dicunt quidā circum obsistentiam esse. Impossibile autem est aliter dubitata soluere, nisi dicto modo. Circumobsistentia autem simul omnia moueri facit, & mouere: quare & cessat: nunc autem videtur vnū aliquid continuè moueri: ab aliquo igitur: nō enim ab eodem. ¶ Quoniam autem in ijs, quæ sunt, necesse est semper motum esse continuū: Tc. 83. hic autem unus est: necesse autem est vnum & magnitudinis alicuius esse: (non enim mouet quod magnitudine caret:) & vnius & ab vno: non enim esset continuus, sed contiguus alter alteri, & diuisus: mouens igitur, si vnum est, aut subiens motum mouet, aut immobile existens. Si igitur motum subiens consequi oportebit, & mutari ipsum, simul autem moueri ab aliquo: quare stabit, & perueniet, ad id quod est moueri ab immobili: hoc enim non necesse est simul

mutari;sed semper poterit aliquid mouere:nã sine labore est sic mouere. Et regularis hic motus,aut solus,aut maximè:non enim habet mutationem vllam id,quod mouet.oportet autem id,quod mouetur ab illo,non habere mutatio-
Te.84. nem, vt similis sit motus. ¶ Necesse est autem aut in medio,aut in circulo esse: hęc enim principia sunt. sed celerrimè mouentur, quę proxima sunt mouenti: huiusmodi autem est ipsius
Te. 85. totius motus:illic ergo ipsum mouens. ¶Habet autem dubitationẽ, si contingat aliquid, quod mouetur,mouere cõtinuè,sed non, vt id, quod pellit, iterum & iterum,& eo quod consequenter sit, continuè; Aut enim ipsum oportet pellere,aut trahere,uel utrunque,aut alterum aliquid excipiens aliud ab alio, sicut dudum dictum est in ijs, quæ proijciuntur, si, cùm diuisibilis sit aer, aut aqua, mouet; sed ut qui semper mouetur. utroque autem modo non possibile est vnum esse;sed contiguum. Solus itaque is continuus est; quo ipsum immobile mouet: semper enim similiter se habens,& ad id,quod
Te. 86. mouetur similiter se habebit,& continuè.¶Determinatis autem his manifestum est, quòd impossibile est primum mouens, & immobile habere aliquam magnitudinem: Si enim magnitudinem habet; necesse est aut finitam ipsam esse, aut infinitam. Quòd igitur infinitam non contingat magnitudinem esse, ostensum est prius in Physicis. Quòd autem finitam impossibile est habere infinitam potentiam, & quòd impossibile est à finita moueri aliquid infinito tempore,demonstratum est nunc: primum autem mouens perpetuo mouet motu,& infinito tempore: manifestum itaque est, quòd indiui-

ibile est, & impartibile, & nullam habens magnitudinem.

EXPLANATIONES.

TRIA enim sunt] scilicet in quolibet motu [in infinito] scilicet quanto [sic mouere] scilicet absque sui mutatione [similis] idest vniformis [necesse est, aut in medio] idest, quòd primus motor sit aut in centro [principia] scilicet magnitudinis circularis [totius] idest firmamenti [illic] idest in circulo.

CVRTII MARINELLI QVAESTIONVM

Solutio in Lib. VIII. Phys.

Quæ. 1. *QVAERVNT Iand. & Iauel. an supposito, q motus sit æternus: is dependeret à primo mouente, vt ab agente, vel efficiente. pro parte affirmatiua est talis ratio: nam sequeretur quòd numerus mouentium non esset secundum numerum motuum cœlestium. pro negatiua talis. quod efficitur est in potentia ad esse, & dum efficitur, existit in potentia ad actum. sed rei æternæ repugnant hæc; quia si est æterna; semper est actu, & non potest non esse. ergo sibi repugnat habere agens, & efficiens. si motus igitur esset æternus; sequeretur, quòd non moueretur ab agente, vel efficiente. soluit hanc controuersiam Iauel. Q. 5. ad mentem Arist. Comm. & D. Tho. s. ex doctrina philo in lib. 2. de anima, tex. 57. sicut actio, siue agere est duobus modis, sic & agens: nam quædam est actio corruptiua, per quam corrumpitur aliqua forma existens in subiecto, siue sit substantialis, siue accidentalis. & huic actioni correspondet agens remouens vnum contrarium à subiecto, & introducens alterum; vt quando ignis agit in aquam corrumpens frigiditatem, & introducens oppositum. & tale agens est contrarium passo, & communicans in materia cũ passo. quædam est actio, quæ non est corruptiua, sed perfectiua. & dicitur sic, quia nullum contrarium abijcitur à subiecto; sed subiectum actionis alicuius exi-*

existentis in actu recipit aliquid, ad quod erat in potentia & huic actioni corrispondet agens, quod agit in subiectum non corrumpendo contrarium: & hoc modo luminosum dicitur agens respectu Diaphani: & sicut hæc actio dicitur apud philo. in 2. de anima, tex. 57. salus, siue perfectio; sic & hoc agens dicitur perficiens, siue actuans. vnde concludit, q. si daretur motus æternus, dependeret à primo motore secundò; sed non primò: sic etiam Iand.

NEQVE augeri, neque diminui possibile est continuè. sic ait philo. in tex. 23. sed augmentũ non esset verè motus; si continuus non esset; sed potius mutatio. soluit hoc dubium Iand. in Q. 7. sic, quòd augumentationem esse motum continuum potest intelligi tripliciter. uno modo quòd sit perpetuus simpliciter, & unus numero: continuitas enim motus accipitur vno modo pro perpetuitate ipsius, & identitate numerali. alio modo potest intelligi, quòd augumentatio sit motus continuus à primo principio, vsque ad vltimum terminum, ita quòd aliquod augumentabile continuè augumentetur sine quietis interruptione per totum tempus, à cuius principio incepit augeri, & in termino cessabit augumentari. alio modo potest intelligi, q augumentatio sit motus cõtinuus, ita q per aliquod tempus duret sine quietis interuentu. & hæc vocatur continuitas partialis. & his dictis respondet, q augumentatio est continua tertio modo dicta. Ianel. autem negat augumentum esse continuum aliquo horum modorum. & hoc secundũ opinionem Philo. Auer. & D. Thom. philo: enim assimilat motum augumenti motui guttarum stillantium, & excauantium lapidem, qui non est continuus. & D. Thom. in Comm. ait. non est possibile aliquid augeri continuè, ita quòd quantitas aucti diuidatur secundùm tempus, adeo q in qualibet parte temporis ali-

Qu. 3.

Quæ. 2.

Qu. 4.

quid eius augeatur; sed interponitur medium tēpus post augumentum vnius partis, in quo nihil augetur, sed fit dispositio ad augumentum: & sic etiam Egid. vnde Iauel. in fine ait, quod ratione motus localis concomitantis augumentum, qui est verè continuus, potest dici augumentum continuum; sed non essentialiter.

Quæ. 3 ET sicut in augumento non est motus continuus, sic neque in alteratione. eodem tex. attamen si hoc esset verum; sequeretur, quod aliquod calefaciens approximatum patienti disposito secundum conuenientem distantiam non calefaceret calefactibile. quod videtur falsum. remouet dubitationem hanc Iand. Q. 8. sic, quod alterabile, cum sit corpus, est diuisibile in infinitum, & hoc in 6. huius. deinde alteratio potest accipi dupliciter: vno modo pro qualitate fluente, cuius vna pars generatur post aliam, quousque perficiatur. alio modo pro fluxu continuo, quo ipsum alterabile fluit de vna parte ad aliam. item alterationem esse diuisibilem in infinitum potest intelligi quantum ad partes ipsius alterabilis, sic quod pars minor ipsius alterabilis prius tempore recipiat formam ablterante, quàm pars maior. item quòd alterationis sint partes infinitæ potest intelligi de alteratione pro qualitate fluente, & pro fluxu qualitatis. quare alteratio, quæ est qualitas fluens est diuisibilis in infinitū, & similiter quæ est fluxus qualitatis continuus est diuisibilis in infinitum in suas partes. vltimò alteratio non est diuisibilis in infinitum secundùm partes alterabilis, adeò, quòd semper prius tēpore vna pars s. minor recipiat qualitatem agentis, quàm maior.

Quæ. 4. DVBITANT multi circa tex. 27. an in animali mouente seipsum anima sit mouens, & pars mota sit corpus: ait enim Aristo. mouetur ipsum animal à seipso. tamen instatur, quia mouetur ab appetibili,

limi-

limitat propositionem hanc Tata. dicens, quòd aliquid moueri à seipso multis modis dicitur; primò quando secundum se totum mouetur aliquo motu. hoc modo animal non mouetur à se. Secundò, quando non indiget aliquo motore extrinseco, nec intrinseco. & sic nihil mouetur à se. Tertiò si componitur ex motore, & moto tanquàm ex partibus, quarum vna est mouens, & alia mota. & hoc modo animalia, & grauia, & leuia mouentur à se. Quartò aliquid dicitur moueri à se; quia potest incipere motum post quã quieuit, nullo motore extrinseco, vel particulari mouente concurrente. & hoc modo animal mouetur à se localiter. Præterea duplex potest esse mouens in animali. s. mouens quo. quod in animali est ipsa anima, sed in alijs est forma substantialis, vel alia qualitas motiua: & mouens quod, quod est ipsum totũ compositum, quod mouet, vt dicimus, quod graue mouet se tanquàm mouens quod, et grauitas sua mouet ipsum, & mouens quo. similiter dicitur in animali, quod animal mouet se, tanquàm mouens quod, & anima tanquàm mouens quo. est etiam sciendum, quòd animal mouetur ab appetibili in genere causæ finalis; non in genere causæ efficientis. & sic patet quid dicendum omnibus instantijs. Iauel autem sentit, quòd anima non est, quæ moueat omnes partes animalis; sed in eo assignantur distinctæ partes distinctarum rationum, & complexionum, eo quòd animal est totum ætherogeneum: inter has est dare vnam primã, cui primò insidet anima secundùm virtutem motiuam. & hæc pars mouens est per calorem; & spiritũ communicatum eis ab illa parte primo mouente. & hanc opinionem asserit esse Aristote. in lib. de motu animalium. & subdit. anima se habet in illa parte sicut auriga super currum, & sicut Rex in ciuitate. deinde ait, q duplex est mouens vt quo, & quod: nã

respectu

respectu inferiorum, quæ calefiunt Sole, mouẽs quo lux mouens, & quod est sol. Et differunt hæc duo; quia mouens quo est actus, & non propriè dicitur ens in actu, nisi prout distinctum ab ente in potẽtia, potest dici ens actu. mouens autem vt quod est ens actu; quia sibi debetur existere, & non propriè dicitur actus nisi sit mouens separatum, vt intelligentia, qua dicitur actus metaphoricus. item mouens, quo non est necesse, quòd distinguatur secundum esse à moto; sed mouens quod. postea ad propositionem ait, quòd animal est mouens seipsum; quia anima est principium intrinsecum primum quo mouetur animal. deinde animal non est mouens seipsum; quia animal fit mouens partes corporis vt quod, sed quia in animali datur vna prima pars, cui primò communicat anima virtutem motiuam, & per hanc cæteræ partes mouentur.

Quæ. 5. MOTVM *animalem naturalem esse sentit philo. eodem tex. sed omnis motus naturalis tantummodo est ad vnam distantiam secundum locum, vt igni ferri sursum: at in animali ad plures differentias loci. glossat hanc sententiam D. Tho. dicens; quòd si motus animalis, quo mouet seipsum, comparetur ad totũ animal est naturalis; quia est ab anima, quæ est natura, & forma animalis: sed si comparetur ad corpus; contingit huiusmodi motum & esse naturalem, & contra naturam: hoc enim considerandum est secundùm differentiam motus, & elementi; ex quo constat animal: si enim animal constat ex elemento graui prædominanti, & moueatur sursum; erit motus violentus quantum ad corpus, & sic Egi. & Tat. auctoritate Scoti in 4. senten. & sic Burl. uerò inquit, quòd motus naturalis animalis est triplex: quidam est talis ratione animæ tantùm, quidam ratione corporis, & quidam ratione animæ, & corporis, siue ratione*

ele-

elementi prædominantis. vt si aliquis saltet sursum; ille motus est naturalis animalis ratione animæ tantùm. si descendat deorsum; est naturalis ratione corporis. si mouetur ad locum elementi prædominantis in eo; est naturalis vtroque modo. deinde motus dicitur naturalis dupliciter largè. s. & strictè. largè, omnis motus, qui est à principio intrinseco mobilis, dicitur naturalis. vnde motus naturalis ab anima ad quamcunque differentiam positionis dicitur naturalis. strictè uerò est is, qui est propinquißimus ei, quod mouetur illo motu. quare solùm motus progreßiuus est naturalis animali. Iand. uerò Iauel. & Tat. dicant, quòd naturale multis modis sumitur: vno modo vt distinguitur contra uiolentũ, & dicitur naturale, qđ est à principio intrinseco siue actiuo, siue pasßiuo: & ex opposito dicitur violentum, cuius principium est extra. Secundò naturale sumitur, vt distinguitur contra voluntarium, seu appetitiuum. & hæc distinctio est famosa; colligitur enim ex dictis Aristo. in libr. 1. cœli. vnde dicitur naturalis motus hoc secundo modo, qui fit sine cognitione operantis. dicunt igitur ad dubitationem, quòd motus animalis est naturalis secundum quod, natura'e distinguitur contra violentum: Secundò, quòd ille motus non est naturalis, prout naturale distinguitur contra voluntarium.

GRAVIA, & leuia non moueri à seipsis, vult philo. in tex. 29. ratio tamen est contrà: mouentur enim leue sursum naturaliter, ergo à seipso: illa enim dicuntur habere principium motus in seipsis, quæ à natura mouentur. limitat propositionem hanc Scot. vt ait Tat. in 2. senten. d. 2. Q. 10. dup. primò, quòd non mouentur à seipsis, sicut agens per cognitionem mouet se; quia non possunt se sistere circa centrum; neque moueri diuersis motibus, vt animalia, quæ possunt se sistere circa terminum. hinc potest haberi, Quæ. 4.

beri,

beri, quòd graue non potest esse primum mouēs. illud .n. per cognitionem mouet. dicit secundò quòd necessariò mouentur ab alio; quò ad actum primum ad grauitatem .s. vel formam substantialem. vnde ipsa non reducunt se de potentia secunda ad actū secundum, nisi prius reducta fuerit de potentia prima ad actū primum. qua de re sequitur, quòd licet oē graue, & leuè moueat se effectiuè de potentia secunda ad actum secundum; mouetur tamen ab aliquo extrinseco de potentia prima ad actum primum. & Tat. ait, quòd remouens prohibens non mouet graue per se; sed per accidens: immo ipsum graue remouet impediens; quando vincit virtutem impedientis. Burl. autem ait motus est exitus de potentia ad actum; ideo oportet distinguere potentiam, vt intelligatur de qua potentia aliquid posset educere se, & de qua non. potentia ergo est duplex: quædam essentialis, & quædam accidentalis: essentialis est potentia ad formam, quæ est principium operationis. accidentalis est potentia habentis formam ad operationem secundum formam. & secundum philo. aliquid potest educere seipsum de potentia accidentali ad actum; sed non de essentiali. est ergo dicendum quòd grauia, & leuia quando mouentur de potentia essentiali ad actum; mouentur à generante: vt cum terra eleuatur sursum, vt ex ea generetur ignis; generans ignē ex terra dat terræ leuitatem, & motum localem sursum. verum de hac potentia essentiali ad actum non videtur esse difficultas; sed de grauium, & leuium motore, quando sunt extra propria loca: & etiam si mouentur à generante; est intelligendum tanquam à motore remoto: habet .n. illas formas, per quas mouētur a motore generante. dicendum est ergo, quòd mouentur à suis grauitatibus, & leuitatibus per se. Iand. autem auctoritate D. Th. asserit, quòd moueātur

imme-

immediate à suo generante, quamuis distaret, & esset corruptum: quoniam ex quo impreßit grauitatem, stāte grauitate stat mouens uirtualiter. et dato quòd esset corruptum secundum substantiā, non est corruptū secundū virtutem, quā impressit in mobili: & quoniā grauitas non distat à graui; ideo quandiu stat grauitas: stat generans simul cum graui. à remouente autem impediens mouetur per accidens, etiam si immediate. & hac est opinio Aristot. in tex. 33. & 4. cœli. tex. 25. dicens; aut à generante, & faciente graue, & leue, aut ab impedientia, & prohibentia soluente. & sic etiam ait Egid. in Comm. alij. dicunt, quod graue in actu in potentia accidentali ad vbi deorsum, non mouet seipsum per se; sed per accidens: alij autem, quòd ipsum graue in actu, quando est in potentia accidentali ad motum deorsum, non habet in se aliquam uirtutem actiuam sui motus; sed uirtus actiua huius motus est uirtus loci naturalis grauis .s. deorsum. & Alex. Achil. in lib. 3. de Elem. ait, q̃ elementum, aut est in potētia eßentiali ad motū. aut accidentali. si in essentiali; indiget elementū generante, quo ducatur in actum. primū igitur mouens est generans, sed ipsum & mouens remotū; quia generando dat formā, quæ est principiū immediatū motus. si aūt in accidentali ad motum; quod prius mouet, est remouens prohibens, & ipsum est mouens per accidens. deinde mouet forma elementi, & hæc est immediatum per se, & principale mouens, quod mouet se, materiam suam, & medium, medium verò vt aer est medium adiuuans. & sic elementum mouet se, & adiuuatur. ordo igitur mouentium est remouens prohibens, quod licet per accidens moueat elementum; per se tamen mouet impedimentum. deinde forma mouet materiam, & totum elementum, et medium. Tertiò totū elementum categorematicè

ticè capiendo totum, mouet se. ratione tamen partis essentialis, & etiam mouet medium. Quartò medium adiuuat elementum in motu suo. motu autem sunt impedimentum à remouente prohibens, aut materia mota à generante, & à forma. deinde elementum mouetur, & forma eius à forma, & à generante, & à remouente prohibens. medium mouetur ab elemento, & à seipso: cum ipsum excitatum fuerit ab extrinseco. prius igitur mouetur medium ab elemento, antequam medium moueat elementum. Et antè dixit auctoritate Auer. 4. cœli. Comm. 22. quòd motor, & motum non distinguuntur in actu abinuicem, vt in animali: sed sunt idem subiecto, & differunt secundum modos: grauitas enim in lapide est motor secundum quòd est forma tantùm, & ipsa est mota, inquantum est in prima materia.

Quæ. 7. SENTIT Aristo. tex. 42. quòd totum animal moueat seipsum. attamen multis alijs in locis vt in 7. ait contrà. soluit Burl. dicens, quòd in mouente seipsum est tria considerare, scilicet mouens actiuè, & motum passiuè, & ipsam reciprocationem. quoniam cum dicimus animal mouere seipsum, dicimus tria, scilicet animal mouere, & animal moueri, & reciprocè, scilicet animal moueri à seipso primò. & hoc tripliciter, vel secundùm quòd primò refertur ad motum passiuè, vel secundum quòd refertur ad mouens actiuè, vel secundum quòd refertur ad ipsam reciprocationem. primis duobus modis est falsum dicere, quòd aliquid mouet se primò: quia nec animal, nec cor, nec aggregatum ex animali, & corde est primum mouens, nec etiam ipsum motum. si verò. Primò referatur ad reciprocationem; est verum, quòd animal mouet seipsum. sic etiam Egid.

Quæ. 8. MOTORES corporum cœlestium per accidens moueri vult phil. tex. 52. datur tamen instantia: nullus

lius enim motor, qui per accidens mouetur, mouet motu æterno, vt vult ipse Arist. soluit Egid. quòd moueri aliquid potest intelligi dup. per se, vel per accidēs. & per accidens dup. vel secundum se, uel ratione alterius. omnes enim motores mouentium seipsa, ut omnes animæ sunt immobiles per se: animæ tamen corruptibilium licet sint immobiles per se; tamē sunt mobiles per accidens & per se, & à se. animæ verò cœlorū non sunt mobiles, nec per se, nec per accidens, tamen motores sphærarum inferiorum motarum diuersis motibus possunt dici moueri per accidens ratione alterius, scilicet sphæræ. Iand. verò ait, quòd aliquid mouetur per accidens dup. vel à seipso, vel per accidens ab altero. non mouetur primo modo, vt aliqui dicunt. sed considerandum est, quòd motor orbis inferioris moueri per accidens ab alio potest intelligi dup. ut etiam ait Iauel. uno modo, quòd ille motus recipiatur ab ipso mobili, & vniatur ei secundum esse accidentaliter, ita quòd per illum motum transferatur de hoc ubi ad aliud ubi. Secundò potest intelligi, quòd moueatur per accidens ab alio hoc modo, s. quòd ille motus attribuitur ei ratione alterius, cui appropriatur in moto, & sic dicitur quòd motor orbis inferioris mouetur per accidens ab alio: quia cum talis motor sit appropriatus tali mobili & mobile moueatur tali motu per accidens. s. ab alio motore; motor eius proprius pōt dici moueri per accidēs illo modo.

MOTVM *localem esse priorem cæteris motib. est sententia tex. 55 sed, quòd motus localis sit posterior cæteris aliis, scribit tex. 58. quod. n. generatione posterius natura prius. limitat hanc sententiam Iand. auctoritate Arist. in tex. dicens, quòd prioritas est triplex. vno modo illud dicitur prius, quo non existente non essent alia, illud verò sine reliquis. Secundò prius alio tempore. Tertiò secundum substantiam,* Quæ. 9.

scilicet

scilicet perfectionem. Item motus dup. possunt comparari adinuicem, vel ut sunt in vno, & eodẽ subiecto, vel vt inueniũtur in diuersis subiectis. quare dicitur ad quæstionem, quòd si motus localis, & alij cõparentur adinuicem prout sunt in diuersis mobilibus, s. vt motus localis est in cœlestibus, & alij sunt in istis inferioribus, est prior primo modo. Secundò si comparetur motus localis ad alios motus, prout sunt in diuersis subiectis; est prior tempore alijs motibus. Tertiò si comparetur motus localis ad alios motus, prout inuenitur in eodem subiecto; est prior secundum perfectionem. & hæc etiam Iauel.

Qu. 10. GENERATIONEM præcedere alterationem, ait phi. in tex. 57. & de prioritate temporis locutus est, vt D. Th. & Egi. com. 57. tamen contraria est auctoritas multis in locis; quod. n. generatur, prius alteratur. soluit Egi. auctoritate Com. quòd generatio sic præcedit alterationem, sicut prædicamenta se adinuicem sequuntur. nam sicut substantia est prior qualitate, sic generatio, quæ est uia in substantiam est prior alteratione. & sic præcedit per accidens. possumus tamen aliter dicere, quòd istud præcedere, intelligendũ est in eodem generabili, & corruptibili, quòd necesse est prius esse per generationem, quàm alterari per alterationem. Bur. verò ait, quòd si loquimur de prioritate secundum tempus; nec generatio est prior alteratione nec contrà. prioritate autem perfectionis substantia est prior.

Qu. 11. IMPOSSIBILE esse aliquod finitum mouere secundum infinitum tempus, sentit Arist. tex. 78. ratio tamen contraria esse cœlum. n. mouet tempore infinito hæc inferiora, & tamen est in magnitudine, in qua semper est uirtus finita. limitat propositionem hanc Iauel. Q. 15. primò quòd secundum aliquas intẽtio philo. hoc loco est, quòd mouens finitæ potentiæ nõ

potest

potest mouere tempore infinito: vno motu numero perpetuo; non inconuenit tamen, quòd moueat tempore infinito perpetuo vno secundum speciem, uel secundum genus. unde cęlum mouet hæc inferiora tempore infinito motu vno secundũ speciem: in inferioribus. n. nõ datur unum mobile numero durãs tempore infinito. alij vero & D. Th. dicũt, quòd intentio phil. est, quòd nullum mouens finitum potest mouere per tempus infinitum si sit prima causa infiniti, siue perpetui motus: secus autem enim si sit causa secũdaria accipiens uirtutem mouendi à prima infinita: nam non inconuenit, quòd moueat tempore infinito per reiterationem. & sic intelligentia finitæ potentiæ accipiens uirtutem mouendi à primo motore infinitæ potentiæ, potest mouere orbem suum tempore infinito, & cęlum motum ab ea mouere hæc inferiora: & ad hoc quòd aliquid sit causa motus infiniti per reiterationem, non oportet quòd habeat virtutem infinitam, sed sufficit habere uirtutem immobilem finitam. & secundum opinionem D. Thom. in Comm. at Egid. & Burl. in Commen. ait, quòd illa conclusio est intelligenda de motore fatigabili, qualis est mouens existens in magnitudine corruptibili. sed de motore infatigabili non est verum; quia non maior virtus requiritur in motore infatigabili ad mouendum per duos dies, quàm per unum.

PRIMUM *motorem esse in medio, aut in circulo narrat philo. tex. 84. attamen multis in locis contrà; in magnitudine enim non est; soluit D. Thom. quòd dicitur primum mouens esse in aliqua parte sui mobilis, non per determinationem suæ substantiæ, sed per efficientiam motus; quia ex aliqua parte sui mobilis mouere incipit. & ideo potius, & dicitur esse in cęlo quàm in terra, & potius in Oriente. & sic etiam Egid.* Qu. 12.

CVRTII MARINELLI QVAESTIONVM Solutio in Lib. VIII. Phys.

Quæ.1. *QVAERVNT Iand. & Iauel. an supposito, q motus sit æternus: is dependeret à primo mouente, ut ab agente, vel efficiente. pro parte affirmatiua est talis ratio: nam sequeretur quòd numerus mouentium non esset secundum numerum motuum cœlestium. pro negatiua talis. quod efficitur est in potentia ad esse, & dum efficitur, existit in potentia ad actum. sed rei æternæ repugnant hæc; quia si est æterna; semper est actu, & non potest non esse. ergo sibi repugnat habere agens, & efficiens. si motus igitur esset æternus; sequeretur, quòd non moueretur ab agente, vel efficiente. soluit hanc controuersiam Iauel. Q.5. ad mentem Arist. Comm. & D. Tho. s. ex doctrina philo. in lib. 2. de anima, tex. 57. sicut actio, siue agere est duobus modis, sic & agens: nam quædam est actio corruptiua, per quam corrumpitur aliqua forma existens in subiecto, siue sit substantialis, siue accidentalis. & huic actioni corr spondet agens remouens vnum contrarium à subiecto, & introducens alterum; vt quando ignis agit in aquam corrumpens frigiditatem, & introducens oppositum. & tale agens est contrarium passo, & communicans in materia cum passo. quædam est actio, quæ non est corruptiua, sed perfectiua. & dicitur sic, quia nullum contrarium abijcitur à subiecto; sed subiectum actionis alicuius exi-*

existentis in actu recipit aliquid, ad quod erat in potentia. & huic actioni corrispondet agens, quod agit in subiectum non corrumpendo contrarium: & hoc modo luminosum dicitur agens respectu Diaphani: & sicut hæc actio dicitur apud philo. in 2. de anima, tex. 57. salus, siue perfectio: sic & hoc agens dicitur perficiens, siue actuans. vnde concludit, quod si daretur motus æternus, dependeret à primo motore secundò; sed non primò: sic etiam Iand.

NEQVE augeri, neque diminui possibile est continuè. sic ait philo. in tex. 23. sed augmentum non esset verè motus, si continuus non esset; sed potius mutatio. soluit hoc dubium Iand. in Q. 7. sic, quòd augumentationem esse motum continuum potest intelligi tripliciter. uno modo quòd sit perpetuus simpliciter, & unus numero: continuitas enim motus accipitur vno modo pro perpetuitate ipsius, & identitate numerali. alio modo potest intelligi, quòd augumentatio sit motus continuus à primo principio, vsque ad vltimum terminum, ita quòd aliquod augumentabile continuè augumentetur sine quietis interruptione per totum tempus, à cuius principio incepit augeri, & in termino cessabit augumentari: alio modo potest intelligi, quod augumentatio sit motus cõtinuus, ita quod per aliquod tempus duret sine quietis interuantu. & hæc vocatur continuitas partialis: & his dictis respondet, quod augumentatio est continua tertio modo dicta. Iauel. autem negat augumentum esse continuum aliquo horum modorum. & hoc secundũ opinionem Philo. Auer. & D. Thom. philo. enim assimilat motum augumenti motui guttarum stillantium, & excauantium lapidem, qui non est continuus. & D. Thom. in Comm. ait. non est possibile aliquid augeri continuè, ita quòd quantitas aucti diuidatur secundùm tempus, adeo quod in qualibet parte temporis ali- Quæ. 2.

quid eius augeatur; sed interponitur medium tēpus post augumentum vnius partis, in quo nihil augetur, sed fit dispositio ad augumentum. & sic etiam Egid. vnde Iauel. in fine ait, quod ratione motus localis concomitantis augumentum, qui est verè continuus, potest dici augumentum continuum; sed non essentialiter.

Quæ.3 ET sicut in augumento non est motus continuus, sic neque in alteratione. eodem tex. attamen si hoc esset verum; sequeretur, quod aliquod calefaciens approximatum patienti disposito secundum conuenientem distantiam non calefaceret calefactibile. quod videtur falsum. remouet dubitationem hanc Iand. Q.8. sic, quod alterabile, cum sit corpus, est diuisibile in infinitum, & hoc in 6. huius. deinde alteratio potest accipi dupliciter: vno modo pro qualitate fluente, cuius vna pars generatur post aliam, quousque perficiatur. alio modo pro fluxu continuo, quo ipsum alterabile fluit de vna parte ad aliam. item alterationem esse diuisibilem in infinitum potest intelligi quantum ad partes ipsius alterabilis, sic quod pars minor ipsius alterabilis prius tempore recipiat formam ablterante, quàm pars maior. item quòd alterationis sint partes infinitæ potest intelligi de alteratione pro qualitate fluente, & pro fluxu qualitatis. quare alteratio, quæ est qualitas fluens est diuisibilis in infinitū, & similiter quæ est fluxus qualitatis continuus est diuisibilis in infinitum in suas partes. vltimò alteratio non est diuisibilis in infinitum secundùm partes alterabilis, adeò, quòd semper prius tēpore vna pars s. minor recipiat qualitatem agentis, quàm maior.

Quæ.4. DVBITANT multi circa tex. 27. an in animali mouente seipsum anima sit mouens, & pars mota sit corpus: ait enim Aristo. mouetur ipsum animal à seipso. tamen instatur, quia mouetur ab appetibili, limi-

limitat propositionem hanc Tata. dicens, quòd aliquid moueri à seipso multis modis dicitur; primò quando secundum se totum mouetur aliquo motu. hoc modo animal non mouetur à se. Secundò, quando non indiget aliquo motore extrinseco, nec intrinseco. & sic nihil mouetur à se. Tertiò si componitur ex motore, & moto tanquàm ex partibus, quarum vna est mouens, & alia mota. & hoc modo animalia, & grauia, & leuia mouentur à se. Quartò aliquid dicitur moueri à se; quia potest incipere motum postquã quieuit, nullo motore extrinseco, vel particulari mouente concurrente. & hoc modo animal mouetur à se localiter. Præterea duplex potest esse mouens in animali. s. mouens quo. quod in animali est ipsa anima, sed in alijs est forma substantialis, vel alia qualitas motiua: & mouens quod, quod est ipsum totũ compositum, quod mouet, vt dicimus, quod graue mouet se tanquàm mouens quod, et grauitas sua mouet ipsum, & mouens quo. similiter dicitur in animali, quod animal mouet se, tanquàm mouens quod, & anima tanquàm mouens quo. est etiam sciendum, quòd animal mouetur ab appetibili in genere causæ finalis; non in genere causæ efficientis. & sic patet quid dicendum omnibus instantijs. Iauel autem sentit, quòd anima non est, quæ moueat omnes partes animalis; sed in eo assignantur distinctæ partes distinctarum rationum, & complexionum, eo quòd animal est totum ætherogeneum: inter has est dare vnam primã s. cui primò insidet anima secundùm virtutem motiuam. & hac pars mouens est per calorem, & spiritũ communicatum eis ab illa parte primo mouente. & hanc opinionem asserit esse Aristote. in lib. de motu animalium. & subdit. anima se habet in illa parte sicut auriga super currum, & sicut Rex in ciuitate. deinde ait, q duplex est mouens vt quo, & quod: nã respectu

respectu inferiorum, quæ calefiunt Sole, mouẽs quo lux mouens, & quod est sol. Et differunt hæc duo; quia mouens quo est actus, & non propriè dicitur ens in actu, nisi prout distinctum ab ente in potẽtia, potest dici ens actu. mouens autem vt quod est ens actu; quia sibi debetur existere, & non propriè dicitur actus nisi sit mouens separatum, vt intelligentia, quæ dicitur actus metaphoricus. item mouens, quo non est necesse, quòd distinguatur secundum esse à moto; sed mouens quod. postea ad propositionem ait, quòd animal est mouens seipsum; quia anima est principium intrinsecum primum quo mouetur animal. deinde animal non est mouens seipsum; quia animal sit mouens partes corporis vt quod, sed quia in animali datur vna prima pars, cui primò communicat anima virtutem motiuam, & per hanc cæteræ partes mouentur.

Quæ. 5. *MOTVM animalem naturalem esse sentit philo. eodem tex. sed omnis motus naturalis tantummodo est ad vnam distantiam secundum locum, vt igni ferri sursum: at in animali ad plures differentias loci. glossat hanc sententiam D. Tho. dicens; quòd si motus animalis, quo mouet seipsum, comparetur ad totũ animal est naturalis; quia est ab anima, quæ est natura, & forma animalis: sed si comparetur ad corpus; contingit huiusmodi motum & esse naturalem, & contra naturam: hoc enim considerandum est secundùm differentiam motus, & elementi; ex quo constat animal: si enim animal constat ex elemento graui prædominanti, & moueatur sursum; erit motus violentus quantum ad corpus, & sic Egi. & Tat. auctoritate Scoti in 4. senten. & sic Burl. uerò inquit, quòd motus naturalis animalis est triplex: quidam est talis ratione animæ tantùm, quidam ratione corporis, & quidam ratione animæ, & corporis, siue rationæ*

ele-

elementi prædominantis. vt si aliquis saltet sursum; ille motus est naturalis animalis ratione animæ tantùm. si descendat deorsum; est naturalis ratione corporis. si mouetur ad locum elementi prædominantis in eo; est naturalis vtroque modo. deinde motus dicitur naturalis dupliciter largè. s. & strictè. largè, omnis motus, qui est à principio intrinseco mobilis, dicitur naturalis. vnde motus naturalis ab anima ad quamcunque differentiam positionis dicitur naturalis. Strictè verò est is, qui est propinquißimus ei, quod mouetur illo motu. quare solùm motus progreßiuus est naturalis animali. Iand. verò Iauel. & Tat. dicant, quòd naturale multis modis sumitur: vno modo vt distinguitur contra violentũ, & dicitur naturale, qđ est à principio intrinseco siue actiuo, siue passiuo; & ex opposito dicitur violentum, cuius principium est extra. Secundò naturale sumitur, vt distinguitur contra voluntarium, seu appetitiuum. & hæc distinctio est famosa; colligitur enim ex dictis Aristo. in libr. 1. cœli. unde dicitur naturalis motus hoc secundo modo, qui fit sine cognitione operantis. dicunt igitur ad dubitationem, quòd motus animalis est naturalis secundum quod, naturale distinguitur contra violentum. Secundò, quòd ille motus non est naturalis, prout naturale distinguitur contra voluntarium.

GRAVIA, & leuia non moueri à seipsis, vult philo. in tex. 29. ratio tamen est contrà: mouentur enim leue sursum naturaliter, ergo à seipso: illa enim dicuntur habere principium motus in seipsis, quæ à natura mouentur. limitat propositionem hanc Scot. vt ait Tat. in 2. senten. dist. 2. Q. 10. dup. primò, quòd non mouentur à seipsis, sicut agens per cognitionem mouet se; quia non possunt se sistere circa centrum, neque moueri diuersis motibus, vt animalia, quæ possunt se sistere circa terminum. hinc potest haberi, Quæ. 6.

beri,

beri, quòd graue non potest esse primum mouet. illud .n. per cognitionem mouet. dicit secundò quòd necessariò mouentur ab alio; quò ad actum primum ad grauitatem .s. vel formam substantialem. vnde ipsa non reducunt se de potentia secunda ad actũ secundum, nisi prius reducta fuerit de potentia prima ad actũ primum. qua de re sequitur, quòd licet oẽ graue, & leuè moueat se effectiuè de potentia secunda ad actum secundum; mouetur tamen ab aliquo extrinseco de potentia prima ad actum primum. & Tat. ait, quòd remouens prohibens non mouet graue per se; sed per accidens: immo ipsum graue remouet impediens; quando vincit virtutem impedientis. Burl. autem ait. motus est exitus de potentia ad actum; ideo oportet distinguere potentiam, vt intelligatur de qua potentia aliquid posset educere se, & de qua non. potentia ergo est duplex: quædam essentialis, & quædam accidentalis. essentialis est potentia ad formam, quæ est principium operationis. accidentalis est potentia habentis formam ad operationem secundum formam. & secundum philo. aliquid potest educere seipsum de potentia accidentali ad actum; sed non de essentiali. est ergo dicendum quòd grauia, & leuia quando mouentur de potentia essentiali ad actum; mouentur à generante: vt cum terra eleuatur sursum, vt ex ea generetur ignis; generans ignẽ ex terra dat terræ leuitatem, & motum localem sursum. verum de hac potentia essentiali ad actum non videtur esse difficultas; sed de grauium, & leuium motore, quando sunt extra propria loca: & etiam si mouentur à generante; est intelligendum tanquam à motore remoto: habet .n. illas formas, per quas mouẽtur a motore generante. dicendum est ergo, quòd mouentur à suis grauitatibus, & leuitatibus per se. Iacel. autem auctoritate D. Th. asseris, quòd moueãtur

D. Th.

imme-

immediate à suo generante, quamuis distare t, & esse corruptum: quoniam ex quo impreßit grauitatem, stāte grauitate stat mouens uirtualiter. et dato quòd esset corruptum secundum substantiā, non est corruptū secundū virtutem, quā impresit in mobili: & quomiā grauitas non distat à graui; ideo quandiu stat grauitas: stat generans simul cum graui. à remouente autem impediens mouetur per accidens, etiam sic immediate. & hac est opinio Aristot. in tex. 33. & 4. cœli. tex. 25. dicens; aut à generante, & faciente graue, & leue, aut ab impedientia, & prohibentia soluente. & sic etiam ait Egid. in Comm. alij. dicunt, quod graue in actu in potentia accidentali ad vbi deorsum, non mouet seipsum per se; sed per accidens: alij autem, quòd ipsum graue in actu, quando est in potentia accidentali ad motum deorsum, non habet in se aliquam uirtutem actiuam sui motus: sed uirtus actiua huius motus est uirtus loci naturalis grauis .s. deorsum. & Alex. Achil. in lib. 3. de Elem. ait, quod elementum, aut est in potētia eßentiali ad motū. aut accidentali. si in essentiali; indiget elementū generante, quo ducatur in actum. primū igitur mouens est generans, sed ipsum & mouens remotū; quia generando dat formā, quæ est principiū immediatū motus. si aūt in accidentali ad motum; quod prius mouet, est remouens prohibens, & ipsum est mouens per accidens. deinde mouet forma elementi, & hac est immediatum per se, & principale mouens, quod mouet se, materiam suam, & medium, medium verò vt aer est medium adiuuans. & sic elementum mouet se, & adiuuatur. ordo igitur mouentium est remouens prohibens, quod licet per accidens moueat elementum; per se tamen mouet impedimentum. deinde forma mouet materiam, & totum elementum, et medium. Tertiò totū elementum categorematicè

ticè capiendo totum, mouet se. ratione tamen partis essentialis, & etiam mouet medium. Quartò mediũ adiuuat elementum in motu suo. motu autem sunt impedimentum à remouente prohibens, aut materia mota à generante, & à forma. deinde elementum mouetur, & forma eius à forma, & à generante, & à remouente prohibens. medium mouetur ab elemento, & à seipso: cum ipsum excitatum fuerit ab extrinseco. prius igitur mouetur medium ab elemento, antequam medium moueat elementum. Et antè dixit auctoritate Auer. 4. cœli, Comm. 22. quòd motor, & motum non distinguuntur in actu abinuicem, vt in animali: sed sunt idem subiecto, & differunt secundum modos: grauitas enim in lapide est motor secundum quòd est forma tantùm, & ipsa est mota, inquantum est in prima materia.

Quæ. 7. SENTIT Aristo. tex. 42. quòd totum animal moueat seipsum. attamen multis alijs in locis vt in 7. ait contrà. soluit Burl. dicens, quòd in mouente seipsum est tria considerare, scilicet mouens actiuè, & motum passiuè, & ipsam reciprocationem. quoniam cum dicimus animal mouere seipsum, dicimus tria, scilicet animal mouere, & animal moueri, & reciprocè, scilicet animal moueri à seipso primò. & hoc tripliciter, vel secundùm quòd primò refertur ad motum passiuè, vel secundum quòd refertur ad mouens actiuè, vel secundùm quòd refertur ad ipsam reciprocationem. primis duobus modis est falsum dicere, quòd aliquid mouet se primò: quia nec animal, nec cor, nec aggregatum ex animali, & corde est primũ mouens, nec etiam ipsum motum. si verò. Primò referatur ad reciprocationem; est verum, quòd animal mouet seipsum. sic etiam Egid.

Quæ. 8. MOTORES corporum cœlestium per accidens moueri vult phil. tex. 52. datur tamen instantia: nullus

ius enim motor, qui per accidens mouetur, mouet motu æterno, vt vult ipse Arist. soluit Egid. quòd moueri aliquid potest intelligi dup. per se, vel per accidēs. & per accidens dup. vel secundum se, uel ratione alterius. omnes enim motores mouentium seipsa, ut omnes animæ sunt immobiles per se: animæ tamen corruptibilium licet sint immobiles per se; tamē sunt mobiles per accidens & per se, & à se. animæ verò cælorū non sunt mobiles, nec per se, nec per accidens, tamen motores sphærarum inferiorum motarum diuersis motibus possunt dici moueri per accidens ratione alterius, scilicet sphęræ. Iand. verò ait, quòd aliquid mouetur per accidens dup. vel à seipso, vel per accidens ab altero. non mouetur primo modo, vt aliqui dicunt. sed considerandum est, quòd motor orbis inferioris moueri per accidens ab alio potest intelligi dup. ut etiam ait Iauel. uno modo, quòd ille motus recipiatur ab ipso mobili, & vniatur ei secundum esse accidentaliter, ita quòd per illum motum transferatur de hoc ubi ad aliud ubi. Secundò potest intelligi, quòd moueatur per accidens ab alio hoc modo, s. quòd ille motus attribuitur ei ratione alterius, cui appropriatur in moto, & sic dicitur quòd motor orbis inferioris mouetur per accidens ab alio: quia cum talis motor sit appropriatus tali mobili & mobile moueatur tali motu per accidens. s. ab alio motore; motor eius proprius pōt dici moueri per accidēs illo modo.

MOTVM localem esse priorem cæteris motib. est sententia tex. 55 sed, quòd motus localis sit posterior cæteris aliis, scribit tex. 58. quod .n. generatione posterius natura prius. limitat hanc sententiam Iand. auctoritate Arist. in tex. dicens, quòd prioritas est triplex. vno modo illud dicitur prius, quo non existente non essent alia, illud verò sine reliquis. Secundò prius alio tempore. Tertiò secundum substantiam, Quæ. 9.

scilicet

scilicet perfectionem. Item, motus dup. possunt compa rari adinuicem, vel ut sunt in vno, & eodẽ subiecto, vel vt inueniũtur in diuersis subiectis. quare dicitur ad quæstionem, quòd si motus localis, & alij cõparentur adinuicem prout sunt in diuersis mobilibus. s. vt motus localis est in cœlestibus, & alij sunt in istis inferioribus, est prior primo modo. Secundò si comparetur motus localis ad alios motus, prout sunt in diuersis subiectis; est prior tempore alijs motibus. Tertiò si comparetur motus localis ad alios motus, prout inuenitur in eodem subiecto; est prior secundum perfectionem. & hæc etiam Iauel.

Qu. 10. *GENERATIONEM præcedere alterationem, ait phi. in tex. 57. & de prioritate temporis locutus est, vt D. Th. & Egi. com. 57. tamen contraria est auctoritas multis in locis; quod. n. generatur, prius alteratur. soluit Egi. auctoritate Com. quòd generatio sic præcedit alterationem, sicut prædicamenta se adinuicem sequuntur. nam sicut substantia est prior qualitate, sic generatio, quæ est uia in substantiam est prior alteratione. & sic præcedit per accidens. possumus tamen aliter dicere, quòd istud præcedere, intelligendũ est in eodem generabili, & corruptibili, quòd necesse est prius esse per generationem, quàm alterari per alterationem. Bur. verò ait, quòd si loquimur de prioritate secundum tempus; nec generatio est prior alteratione nec contrà. prioritate autem perfectionis substantia est prior.*

Qu. 11. *IMPOSSIBILE esse aliquod finitum moue re secundum infinitum tempus, sentit Arist. tex. 78. ratio tamen contraria esse cœlum. n. mouet tempore infinito hæc inferiora, & tamen est in magnitudine, in qua semper est uirtus finita. limitat propositionem hanc Iauel. Q. 15. primò quòd secundum aliquas intẽtio philo. hoc loco est, quòd mouens finitæ potentiæ nõ*

potest

potest mouere tempore infinito: vno motu numero per petuo; non inconuenit tamen, quòd moueat tempore infinito perpetuo vno secundum speciem, uel secundum genus. unde cęlum mouet hæc inferiora tempore infinito motu vno secundũ speciem: in inferioribus.n.nõ datur unum mobile numero durãs tempore infinito. alij vero & D.Th. dicũt, quòd intentio phil. est, quòd nullum mouens finitum potest mouere per tempus infinitum si sit prima causa infiniti, siue perpetui motus: secus autem enim si sit causa secũdaria accipiens uirtutem mouendi à prima infinita: nam non inconuenit, quòd moueat tempore infinito per reiterationem. & sic intelligentia finitæ potentiæ accipiens uirtutem mouendi à primo motore infinitæ potentiæ, potest mouere orbem suum tempore infinito, & cęlum motum ab ea mouere hæc inferiora: & ad hoc quòd aliquid sit causa motus infiniti per reiterationem, non oportet quòd habeat virtutem infinitam, sed sufficit habere uirtutem immobilem finitam. & secundum opinionem D. Thom. in Comm. at Egid. & Burl. in Commen. ait, quòd illa conclusio est intelligenda de motore fatigabili, qualis est mouens existens in magnitudine corruptibili. sed de motore infatigabili non est verum; quia non maior virtus requiritur in motore infatigabili ad mouendum per duos dies, quàm per unum.

PRIMUM motorem esse in medio, aut in circulo narrat philo. tex. 84. attamen multis in locis contrà; in magnitudine enim non est. soluit D. Thom. quòd dicitur primum mouens esse in aliqua parte sui mobilis, non per determinationem suæ substantiæ, sed per efficientiam motus; quia ex aliqua parte sui mobilis mouere incipit. & ideo potius, & dicitur esse in cęlo quàm in terra, & potius in Oriente. & sic etiam Egid. Qu. 12.

Qu. 13. *VVLT philo. quod citius moueantur illa corpora cœleſtia, quæ ſunt proxima mouenti eodem tex. attamen ſaturnus complet curſum ſuum in 30. annorum. ſoluit hoc dubium Egi. & D Tho. in comm. ſ. quòd in corporibus cœleſtibus inuenitur dup. motus, vnus totius firmamenti, quo. ſ. totum firmamentum reuoluitur ab Oriente in Occidente motu diurno. Et ille eſt primus motus. alius motus eſt, quo ſtellæ mouentur econuerſo ab Occidente in Orientem. & in hoc motu tantò vnumquodque cœleſtium corporum velocius mouetur, quantò propinquius eſt centro, vt volunt Aſtrologi. ſed ſecundum motum totius firmamenti eſt econuerſo: nam quantò aliquod cœleſtium corporum eſt remotius à terra; tantò velocius mouetur: quia pertranſit maiorem magnitudinem in eodem tempore.*

Qu. 14. *DVBITAT Egid. & omnes ſcriptores, an primum mouens ſit infiniti vigoris: ſi. n. eſſent infinitæ potentiæ: moueret in non tempore: nam ait Ariſt. in hoc lib. 8. ſi ſemper maior virtus mouet in minori tẽpore; ergo ſi virtus eſſet infinita moueret in inſtanti. contrà ei eſt auctoritas eius. ſ. quòd potentia finita nõ poteſt mouere tempore infinito. at primum mouet tẽpore infinito. ſoluit Egi. auctoritate Com. diſtinguendo inter motorem coniunctum, & ſeparatum; primũ enim cælum mouetur à prima cauſa, qui eſt motor ſeparatus mediante motore coniuncto, ut mediãte motore appropriato, qui dicitur eſſe anima ipſius primi cœli. quòd patet ex hoc ſecundum phil. ſi aliqua ſtella adderetur illi orbi; motor ille moueret cum labore, et pena, quòd non eſſet, ſi motus ille eſſet à prima cauſa immediatè tantum. cum ergo dicitur, quòd motus eſſet in inſtanti, verum eſt ſecundum Com. ſi motor primus moueret immediatè corpus cœleſte, & non mediante motore proprio, qu eſt uirtutis finitæ. & & ſi prima cauſa non mediate aliquo motore moueret cœ-*

lum,

lum, non fieret motus in instanti; quia contra rationẽ motus est, quod mensuretur instanti: dicere.n. motum fieri in instanti est dicere motum non esse motum. & hoc ẽt Card. Caiet. & Iauel. auctoritate D. Th. & propter hoc ait Egi. quòd alij conati sunt soluere distinguẽdo inter agens naturale, & intellectuale: nam agens naturale agit toto suo posse: tantum.n. agit, quãtum agere potest. sed agens intellectuale agit per speciem apprehensam, & per uoluntatem: non,n. agit, quantũ potest; sed quantùm vult, vnde dicebat D. Tho. com. 79. non ædificator tantum ædificat, quantùm potest; sed quantum exigit ratio formæ conceptæ: virtus enim infinita non in magnitudine existens mouet non secundum proportionem uirtutis; sed secundũ rationem formæ apprehensæ. i. secundum quòd conuenit fini, & naturæ subiecti. denique ait Egi. quòd ut prius dicebatur, est distinguendum inter potentiam primi agentis, & potentia aliorum agentium, siue sine intellectualia, siue naturalia.

ARISTOTELIS STAGIRITAE, PERIPATETICORVM Principis, de Cœlo.

LIBER PRIMVS.

SVMMA LIBRI.

A tex.1.ad 5.scribit Arist. quid sit corpus naturale, & quòd mundus sit perfectus.
A tex. 5. ad 20. quòd detur corpus rotundum simplex, nec graue, nec leue.
A tex.20.ad 33.quòd sit nec generabile, nec corruptibile, & quòd simplicia corpora sint quatuor.
A tex.33.ad 76.quòd mundus sit quantitatis finitæ.
A tex.76.ad 99.quòd mundus sit vnus.
A tex.99. ad 101. quòd extra mundum non sit nec vacuum, nec plenum
A tex.101.ad finem, quòd mundus non sit generabilis, nec corruptibilis, disputat.

Summa, & diuisio in cap.1.

AD scientiam naturalem pertinent corpora, & magnitudines, & quæ definitio corporis, & qualis sit eius perfectio, & denique quo mundus sit perfectus. quòd Physicus cōsiderare debeat corpora, & magnitudines, proponit Arist. ibi [scientia de natura] & probat sic [natura.n.constantium] definit corpus

hit uerbis [corpus verò quod omniquaque] & declarat omnia esse tria tribus rationibus. prima est [quemadmodum enim] secunda [quapropter a natura incipientes] tertia [assignamus autem]. perfectionem corporis ostendit ibi [quapropter, quoniam] quomodo autem uniuersum sit perfectum ostendit, dicens [ipsum autem omne.]

SCIENTIA de natura ferè plurima videtur circa corpora, & ma- Tex. 1.
gnitudines, & horum passiones, atque motus, adhuc autem circa principia, quę talis substantiæ sunt: natura enim constantium hæc quidem sunt corpora, & magnitudines, hæc autem corpus habent, & magnitudinem, hęc verò principia eorum, quæ habent, sunt.¶ Continuũ igitur est, Tex. 2.
quod diuisibile est in semper diuisibilia: Corpus verò, quod omniquaque diuisibile est: Magnitudinis autem ea quidem, quæ ad vnum, linea: quæ autem ad duo, planum: quæ verò ad tria, corpus. & pręter has non est alia magnitudo; propterea quòd ipsa tria omnia sunt, & ipsum ter omniquaque. Quemadmodum enim aiunt & Pythagorei, ipsum omne, & omnia tribus determinata sunt: finis enim, & medium, & principium numerum habent eum, qui ipsius omnis est: hæc autem eum, q. trinitatis est. Quapropter à natura accipientes, tanquam leges illius, & ad sacrificia Deorum hoc vtimur numero. Assignamus autem & appellationes ad hunc modum: duo enim ambo quidem dicimus, & duos ambos, omnes autem non dicimus: sed de tribus hãc appellationem dicimus primum. hæc autem, quemadmodum dictum

est, sequimur; propterea quòd natura ipsa sic
Tex 3. inducit. ¶ Quapropter, quoniam omnia, & omne, & perfectum secundùm formam non differunt abinuicē, nisi in ipso materia, & in quibus dicuntur corpus vtique solum erit è magnitudinibus perfectum: solum enim terminatum est tribus: hoc autem est omne. tripliciter autē cum sit diuisibile; omniquaq; diuisibile est. aliorum autem, hoc quidem ad vnum, hoc autem ad duo: vt enim numerum adepta sunt; sic & diuisionem, & continuitatem: hoc enim ad vnū continuum est, hoc autem ad duo, hoc verò om-
Tex. 4. niquaque tale. ¶ Quacunque igitur magnitudines diuisibiles sunt, & continuæ hę sunt. Si autem & continuæ, omnes diuisibiles sint; nondū manifestum est ex ijs, quæ nunc. Sed illud quidem manifestum est, quod non est in aliud genus transitio, quemadmodum ex longitudine in superficiem: si in corpus autē, ex superficie; nō enim adhuc talis perfecta erit magnitudo: necesse enim est fieri egressum secundùm defectionem. non est autem possibile perfectum deficere: omniquaque enim est. Vnumquodq; igitur corporum, quæ in partis forma sunt, secundum rationem tale est: omnes enim habet dimensiones: sed ad propinquum tactu terminatum est. quapropter modo quodam multa corporum vnumquodque est. Ipsum autem omne cuius hæ partes sunt, perfectū necesse est esse, & quemadmodum nomen ipsum significat omniquaque, & non hac quidem, hac autē non. De ipsius igitur uniuersi natura, siue infinita sit secundùm magnitudinem, siue finita sit secundùm totam molem, posterius considerandum est.

Summa

Summma, & diuisio in cap.2.

PRAETER quatuor elementa esse aliud corpus ostendit quinque rationibus, sed aliqua prius prę supponuntur ratione motus, & mobilis considerandi, incipit præsupponere illi [omnia enim naturalia] deinde aliqua à parte motus narrat dicen [omnis autem motus] postea à parte mobilium ibi [quoniam autem corporum] adducit primam rationem, quæ est [si igitur est simplex] secunda [amplius si motus] tertia [at uerò & primam] quarta [atque si quis adhuc] ultima est [ad hæc autem si est circularis.]

DE ijs autem, quæ secundùm speciem ipsius partes sunt, nunc dicamus, hoc facto principio. Omnia enim naturalia corpora, & magnitudines, secundùm se, mobiles secũdùm locum esse dicimus: naturam enim motus principium ipsis esse dicimus. Omnis autem motus, qui secundùm locum fit, quẽ vocamus lationẽ, aut rectus, aut circularis, aut ex his mistus est: simplices enim hi duo soli. causa autẽ est, quoniã & magnitudines hæ simplices solùm sunt, recta, & circularis. Circularis igitur est, qui circa medium fit: Rectus autem, qui sursum, & deorsum. Dico autem sursum quidem eum, qui à medio: Deorsum verò eum, qui ad medium. ¶ Quare necesse est omnem esse simplicem lationem, hanc quidem à medio, hanc vero ad medium, hanc autem circa medium. & videtur sequi secundùm rationem hoc ea, quæ à principio: etenim & corpus perfectũ est in tribus, & motus ipsius. ¶ Quoniam autem corporum illa quidem sunt simplicia, hæc autem composita ex his: (dico autem simplicia quidem, quæ-

Tex. 5.

Tex. 6.

Tex. 7.

cunque motus principiũ habent secundùm naturam, puta ignem,& terrã, & horum species, & cognata his :) necesse est & motus esse illos quidem simplices, hos autem mistos quodammodo: simplicium quidẽ simplices, mistos autem compositorum: moueri autem secundùm
Tex. 8. prædominans. ¶ Si igitur est simplex motus, simplex autem est circularis motus,& simplicis corporis simplex est motus, & simplex motus simplicis corporis:(etenim, si compositi sit, secundùm prædominans erit :) necessarium est esse aliquod corpus simplex; quod natum est ferri circulari motu secundùm suam ipsius na-
Tex. 9. turam. ¶ Violentia enim contingit illo; qui alterius, & alterius est; secundùm naturam autem impossibile; si vnus quidem sit vniuscuiusque simplicium motus is, qui secundùm na-
Te. 10. turam. ¶ Amplius, si motus præter naturam contrarius est ei, qui secundùm naturam est, & vnum vni contrarium; necesse est, cum simplex circularis sit, si non erit secũdùm naturam lati corporis, præter naturam ipsius esse. Si igitur ignis, aut aliud quippiam talium est circulariter latum; contraria, quæ secundùm naturam ipsius est latio, erit circulari. sed vnũ vni contrarium est, quæ autem sursum,& deorsum in-
Te. 11. uicem contrariæ sunt. ¶ Si verò alterum est corpus, quod circulariter feratur præter naturam; erit ipsius aliquis alius motus secundùm naturam: sed hoc impossibile est; si enim qui sursum: ignis erit, aut aer: si autẽ qui deorsum;
Te. 12. aqua, aut terra. ¶ At verò & primam quidem necessarium est esse talem lationẽ; perfectum enim prius natura est imperfecto. circulus autem perfectorum est, recta verò linea nulla: ne-

que enim infinita: haberet enim terminum, atque finem. neque finitarum vlla: extra enim omnes aliquid est augeri: enim cõtingit quancunque. Quare, si prior motus prioris sit natura corporis, circularis autem prior recto: qui verò super recta simplicium corporum est (& enim ignis super recta sursum fertur, terrę verò deorsum ad mediũ) necesse est, & circularem motum alicuius simplicium esse corporum; mistorum enim lationem diximus esse secundùm prædominans in mistione simplicium.

¶ Ex his igitur manifestum est, quod esse nata est quædam substantia corporis alia, præter eas, quæ hic sunt sunt, cõsistentias, diuinior, ac prior his omnibus. ¶ Atque, si quis adhuc accipiat omnem esse motum, aut secundum naturam, aut præter naturam, & eum, qui alij præter naturam est, esse alteri secundùm naturam, quale qui sursum, & qui deorsum fiunt, patiuntur: ille enim igni, hic autem terræ præter naturam, & secundum naturam est. quare necessarium est & circularem motum (quoniã his præter naturam est) alterius cuiusdã esse secundum naturam. ¶ Ad hæc autem, si est circularis alicui latio secundum naturam; palàm est, quod erit vtiq; aliquod corporum simplicium, ac primorum, quod natum est, quemadmodum ignis sursum, & terra deorsum, circulariter ferri secundùm naturã. Si autem præter naturam feruntur ea, quæ feruntur circulariter, circulari latione; mirabile, & omnino irrationabile est continuum solum hunc motũ, & sempiternum existentem, præter naturam esse: videntur enim in alijs citissimè corrumpi quæ præter naturam sunt. Quare, si est ignis id, Te. 13. Te. 14. Te. 15.

quod

quod circunfertur, quemadmodum aiunt quidam; non minus ipsi motus iste præter naturā est, quàm qui deorsum: ignis enim motum eũ videmus esse, qui à medio secundùm rectam.

Te. 16. ¶ Quapropter ex omnibus his aliquis ratiocinando crediderit, quòd est aliquod præter corpora, quæ hic, & circa nos sunt, alterum separatum, tantò honorabiliorem habens naturam, quanto quidem plus distat ab ijs, quæ hic sunt.

Summa, & diuisio in cap. 3.

CORPVS circulare, & simplex nec graue, nec leue esse docet Aristo. proponit dicens [quod neque grauitatem, neque] deinde definit graue, & leue, vbi ait [graue igitur sit] his præsuppositis concludit corpus circulariter motum nec graue, nec leue esse dicēs [corpus igitur] & probat sic [nam secundum naturā] deinde excludit quandam obiectionem ibi [quoniam autem ad idem]

Te. 17. QVoniam autem eorum, quę dicta sunt, hæc quidem supponuntur, hæc autem ostensa sunt; manifestum est, quòd neq; leuitatem, neque grauitatem habet corpus omne. Oportet autē supponere quid dicimus graue, & leue, nunc quidem sufficienter quo ad in pręsentia est opus; diligentius autem rursus, cum considerabimus de substantia ipsorum. Graue igitur sit, quod ferri natum est ad medium. Leue autem, quod à medio. Grauissimum autem, quod omnibus substat, quæ deorsum feruntur. Leuissimum verò, quod omnibus supereminet, quę sursum feruntur. Necesse est autem omne, quod fertur, aut deorsum, aut sur-

sum,

sum, aut leuitatem habere, aut grauitatem, aut ambo, non autem ad idem: ad alia enim sunt grauia, & leuia, vt aer ad aquam, & ad terram aqua. ¶Corpus igitur, quod circulariter fertur, impossibile est habere grauitatem, aut leuitatẽ; neque enim secundùm naturam, neque pręter naturam contingit ipsum moueri, aut ad medium, aut à medio. Nam secundùm naturam non inest ipsi, quæ super recta fit latio: vna enim erat vniuscuiusque simplicium: quare erit idem alicui eorum, quę sic feruntur. præter naturam autẽ lato aliquo, si qui deorsum fit; præter naturam est, qui sursum fit, rit secundũ naturam. si verò qui sursum præter naturam, qui deorsum secũdùm naturam: posuimus enim contrariorum, cui alter pręter naturam est alterum esse secundùm naturam. ¶ Quoniam autem ad idem fertur totũ, & pars secundum naturam, vt tota terra, & parua gleba; accidit primò quidem ipsum, neque leuitatem habere vllam, neque grauitatem: aut enim ad mediũ, aut à medio posset ferri secundum suam ipsius naturam. Deinde, quòd impossibile sit moueri eo, qui secundùm locum fit, motu, aut sursum, aut deorsum detractum. ęquè enim secundùm naturam contingit moueri motu alio, neque præter naturam, aut ipsum, aut particularum vllam: eadem enim ratio est de toto, & parte.

Te. 18.

Te. 19.

Summa, & diuisio in cap. 4.

CORPVS circulare simplex, nec generabile, nec corruptibile, nec augmentabile, nec alterabile esse ostendit Arist. nec præter corpora simplicia datur aliud corpus. primam partem proponit ibi [Et

quod

quod ingenerabile &c.] *quod ingenerabile sit, probat sic* [*propterea quòd sit non augumentabile sic.* [*at verò & id omne*] *inalterabile his verbis* [*si autem est inaugumentabile*] *quòd sit ingenerabile &c. producit tria signa. primum* [*videtur autem & ratio*] *secundùm* [*accidit autem & hoc*] *tertium* [*uidetur autem*] *non esse alia corpora præter dicta proponit ibi* [*manifestum est ex dictis*] *& probat septem rationibus aperitur, quòd motui circulari non sit alius motus contrarius. prima est* [*primum quidem*] *secunda* [*deinde si quis*] *tertia* [*similiter autem*] *quarta* [*similiter autem & si quis*] *quinta* [*si autem & ista*] *sexta* [*at verò neque ea*] *vltima* [*si autem circularis circulari.*]

Te. 20. Similiter autē rationabile est existimare de ipso, & quòd ingenerabile, & incorruptibile, & inaugmentabile, & inalterabile sit; propterea ꝙ sit quidem omne id, quod generatur, & ex cōtrario, & subiecto quodam: & corrumpitur, similiter ex subiecto quodam, & à cōtrario, & in contrarium; quemadmodum in primis dictum est sermonibus. contrariorū autem & lationes contrariæ. Si igitur huic nihil contrarium contingit esse, ex eo quia lationi circulari non sit aliquis contrarius motus; rectè videtur natura id, quod futurum erat ingenerabile, & incorruptibile, exemisse à contrarijs, in contrarijs enim est generatio, atque corruptio.

Te. 21. ¶ At verò & id omne, quod augmentatur, augetur à cognato adueniente, & resoluto in materiam. huic autem non est, ex quo factum sit. Si autem est & inaugmentabile, & incorruptibile; eiusdem intelligentiæ est existimare & inalterabile esse: est enim alteratio motus se-

cundùm

eundùm qualitatem. qualitatis autem habitus quidem, & dispositiones non sine mutationibus fiunt, quæ secundùm passiones fiunt, vt sanitas, & morbus. secundùm autem passionem quęcunque transmutantur naturalium corporum habentia, videmus omnia & augmentationem, & diminutionem; ut & animalium corpora, & partes ipsorum, & plantarum, similiter autem & elemẽtorum. ¶ Quare, si circulare corpus neque augmentationem habere contingit, neque diminutionem; rationabile est & inalterabile esse. Quòd igitur sempiternum, & neque augmentationem habens, neque diminutionem, sed insenescibile, & inalterabile, & impossibile est primum corporum, si quis suppositis credit, manifestum ex dictis est. Videtur autem & ratio ijs, quæ apparent attestari: & ea, quę apparent, rationi. Omnes enim homines de Dijs habent existimationem: & omnes eam, qui sursum est, locum Deo tribuunt, & Barbari, & Græci, quicunque putant esse Deos, tanquam uidelicet immortali immortale coaptatum sit: impossibile enim aliter. Si igitur est aliquid diuinum, quemadmodum & est: & nunc dicta de prima substantia corporum dicta sunt bene. Accidit autem & hoc per sensum sufficienter, quo ad humanum dixisse fidem: in omni enim præterito tempore secundùm traditam inuicẽ memoriam, nihil videtur transmutatum, neque secundùm totum vltimum cœlum, neque secũdùm partem ipsius propriam vllam. Videtur autem & ipsum nomen ab Antiquis traditum esse vsque ad tempus præsens, hoc modo existimantibus, quo & nos dicimus; neque enim semel, neque bis, sed infinities oportet putare Te. 22.

easdem peruenire opiniones ad nos. Quapropter tanq̃ altero quodam existente primo corpore prçter terram,& ignem, & aerem, & aquam,æthera appellauerunt supremũ locum,à currendo semper sempiterno tempore ponentes ipsi denominationem. Anaxagoras aũt abutitur nomine hoc non bene:nominat.n.æthera

Te. 23. pro igne. ¶ Manifestum est aũt ex dictis, & cur maiorem impossibile sit esse numerũ dictorũ corporum simplicium;simplicis.n. corporis necesse est motum simplicem esse: solos aũt hos esse dicimus simplices, eum, qui circularis est, & eũ,qui super recta fit: & huius duas partes, hanc quidem à medio, hanc verò ad medium.

Te. 24. ¶Quòd autem non est circulari lationi contraria alia latio,ex multis vtique quispiã accipiat fidem. Primum quidem ꝙ circunflexæ rectã op-

Te. 25. poni maximè ponimus ¶Concauum.n.& conuexum non solum adinuicem opponi vidētur: sed recto,cõbinata, adeptaq; compositionem. Quare si contrarius aliquis est; eum, qui super recta fit maximè necessariũ est contrarium esse

Te. 26. circulari motui. ¶Qui aũt super recta fiunt,inuicem opponuntur propter loca:sursum enim,& deorsum & loci est differentia, & contrarietas.

Te. 27. ¶Deinde si quis existimet eandem esse rationē, quę & in recta,& in circunflexa est(eam.n.quę ab A ad B fit,lationem contrariam esse ei, quæ à B ad A) eam,quæ super resta fit,dicit: hæc.n. finita est; circunflexæ autem infinitæ vtiq; erũt

Te. 28. circa eadem signa. ¶ Similiter autem & quæ in semicirculo vno fit, vt quæ à C ad D, & quæ à D ad C.eadem enim est ei,quæ super diametro est: semper.n. vnumquodque distare secũdùm

Te. 29. rectam ponimus.¶Similiter autem & si quis circulum

culum faciens, eam, quæ super altero semicirculo est, lationem contrariam ponat ei, quæ in altero, vt in toto circulo eam, quę ab E ad F, semicirculi G, ei quæ ab F ad E, in semicirculo H. Si autem & istæ sunt cõtrariæ, at non profecto quæ super toto circulo fiunt lationes, inuicem propter hoc contrariæ sunt: ¶ At vero neque ea, quæ ab A ad B est, circularis latio, contraria est ei, quę ab A ad C. ex eodem enim in idem motus est contraria autem latio determinata est ex contrario in contrarium esse. ¶ Si autem circularis circulari esset contraria; frustra utique esset altera: in idem .n. præterea necesse est quod circulariter fertur, vndecunq; incipit, ad omnia similiter peruenire contraria loca. Sunt autem loci contrarietates sursum & deorsum, ante & retro, dextrum & sinistrum: lationis autem contrarietates secundùm locorum sunt contrarietates. ¶ Si enim ęquales essent; non utique esset motus ipsarum. si autem alter motus dominaretur; alter vtique non esset. quare, si ambo essent; frustra vtique alterum esset corpus, non motum suo motu: frustra enim calceamentum hoc dicimus, cuius non est calceatio. Deus autem, & natura nihil frustra faciunt.

Te. 30.

Te. 31.

Te. 32.

Summa, & diuisio in cap. 5.

Mundum non esse infinitum ratiocinatur. & proponit ibi [vtrum sit quoddam corpus infinitũ] deinde aßignat rationem intentionis ex diuersitate, quæ fit propter prædictam positionem sic [an hoc sit vnum] & probat [si quidem modica transgresßio] deinde declarat, quo ordine sit agendum in tractanda hac quæstione ibi [necesse igitur omne corpus] postea

stea probat, quòd corpus, quod versatur, non potest esse infinitum, sex rationibus. prima est [si enim infinitum sit corpus] secunda [amplius si à finito tempore] tertia [amplius autem ex his] quarta [insuper quemadmodum lineam] quinta [amplius si C sit centrum] sexta [præterea si infinitum sit cœlum] ostendit idem de corpore, quòd mouetur motu recto, quatuor rationibus. proponit ita [at verò neque id] prima ratio est [contrariæ enim sunt rationes] secunda [amplius si sursum, & deorsum] tertia [at verò quod sursum] quarta [& ad hæc si grauitas non est infinita] probat quod supposuerat in hac vltima ratione ibi [patet autem ex his] deinde [amplius si maioris corporis] præterea [& inæqualium magnitudinum] & postea excludit duas obiectiones, primam [nihil autem refert] secundum [nihil autem refert ad demonstrationem] deinde probat, quòd non possit esse grauitas infinita. proponit ibi [at verò quod] & præsupponit aliqua necessaria, ubi ait [si enim tanta grauitas] deinde arguit ita [necesse est igitur his] & excludit quandam obiectionem, vbi inquit [at verò necesse est] postquam probauit, quod nullum corporum sit infinitum particulariter; id ostendit communibus rationibus, tam naturalibus, quàm logicis. sed primum præmittit aliquas diuisiones ibi [necesse itaque omne corpus] deinde probat tria: primum, quòd non est possibile corporis similium partium esse infinitas species, ubi inquit [quod igitur non possibile est] secundò nec esse corpus infinitum dissimilium partium ita [at verò si ex finitis] tertiò nec similium partium sic [at verò nec infinitum totum similare] præterea [at verò neque omnino] & denique adducit vnam rationem communem probantem non esse infinitum corpus, ubi inquit [sit enim in quo A.] & excludit quandam obiectionem ibi [at verò & quæcunque quidem corpora] narratis

uiis rationibus Physicis, aperit logicas, & proponit si [rationibus autem] & primò probat tribus rationibus de infinito continuo, prima est [sed & neque in rectum] secũda [amplius siue natura habeat motum] tertia [amplius quid est id] postremò adducit tres rationes probantes non esse infinitum etiam si non continuam, quarum prima est [quo una gleba fertur] secunda [præterea si grauitatem habes] ultima [præterea si ubi præter naturam.]

SEd, qm̃ manifestum est de his; & de reliquis considerandum est: Et primũ, vtrũ sit quoddam corpus infinitum, quemadmodum plurimi Antiquorum Philosophorũ putauerunt, an hoc sit vnum quod impossibilium: sic.n. aut illo modo se habere, non aliquid parum, sed totum refert, ac omnino ad eã, quę de veritate est, speculationem: ferè. n. hoc est principium cõtrarietatum omnibus, qui aliquid de tota natura enunciarunt, & fuit, & erit vtique. si quidẽ modica transgressio à ueritate discedentib. fit longè decies millies maior: vt si quis minimã quãdam esse dicat magnitudinem : hic.n. minimũ introducens, maxima utique amoueret Mathematicorum. Huius aũt causa est, quia principiũ virtute maius est, q̃ magnitudine. quapp quod in principio modicum est, in fine fit per q̃ magnum, infinitum aũt & principij, & quantitatis virtutem habet maximam . quare nihil absurdum est, neq; irrõnabile admirabilẽ esse dñiam ex eo, ꝙ sumptum sit, ꝙ est aliquod corpus infinitum. ¶ Quapp de ipso dicendum est à principio resumẽtib. Necesse est igitur oẽ corpus aut simplicium, aut cõpositorum esse. quare & infinitum aut simplex erit, aut cõpositum. At verò Te. 33.

& ꝙ finitis ſimplicib. neceſſe eſt finitum eſſe cõpoſitum, manifeſtum eſt: quod. n. ex finitis & multitudine, & magnitudine cõponiť, finitum eſt & multitudine, & magnitudine: tm̃. n. erit, quanta ſunt, ex quib. eſt compoſitum.

Te. 35. ¶ Reſtat igiť videre, vtrum contingat aliqđ ſimplicium infinitum eſſe magnitudine, an hoc impoſſibile, prius itaq; cum tractauerimus de primo corporum, ſic conſideremus & de reliquis. Quòd igiť neceſſe ſit oẽ corpus, qđ circulariter ferť, finitum eſſe, ex his manifeſtum eſt. Si n infinitũ ſit corpus, qđ circulariter ferť; infinitę erunt q̃ a medio eijciunť. infinitorum autẽ diſtãtia infinita eſt. diſtantiam autem dico linearum, extra quam nullam eſt ſumere magnitudinẽ, tangentem lineas. hanc ergo neceſſe eſt infinitã eſſe: finitarum. n. ſemper erit finita. Amplius autem ſemper eſt data maiorem accipere. quare quẽadmodum numerum dicimus infinitum, quia maximus nõ eſt, eadem rõ & de diſtãtia. Si igiť infinitum non eſt ptranſire, infinito autem exiſtente, neceſſe eſt diſtantiã infinitam eſſe: non vtiq; contingeret cęlum moueri circulariter. cęlum autem videmus circulo ferri. & rõne ẽt determinauimus, ꝙ alicuius eſt circularis motus.

Te. 36. ¶ Amplius a finito tpe ſi abſtuleris finitum tp̃s; neceſſe eſt & reliquum eſſe finitum, & habere principium ſi tp̃s autem inceſſus habet principium; eſt principium ẽt motus: quare & magnitudinis, ſuper qua inceſſit, ſimiliter autem hoc & in alijs. Sit itaq; linea, in qua A C E, infinita ad alteram partem, qua eſt E. alia autem, in qua B B, ad vtramq; partem infinita. Si itaq; deſcribat circulum linea A C E, à centro C fereť circulariter linea A C E, ſecans aliqñ lineã B B tpe finito:

finito : totum.n.tp̄s,in quo circulariter latum ē
cœlum,finitum est: & albatum igiť,quo secans
ferebať.erit igiť aliqđ principium,quo primum
lineam A C E lineam B B secuit. sed impossibi-
le est,non est igiť circulariter verti infinitum :
quare neq; mundum , si esset infinitus . ¶ Am- Te. 37.
plius autem & ex his manifestum est, ꝙ infini-
tum impossibile sit moueri. Sit.n.linea A , quæ
ferať iuxta lineam B finita iuxta finitā . necesse
est igiť simul & lineam A a linea B absolui, & li
neam B a linea A. quantum. n.altera acceperit
alterius,& altera illius tātum. Si igiť amb ę mo
ueanť in contrarium; velocius vtiq; absoluenť.
si autem iuxta manentem ferať; tardius eadem
celeritate moto eo,qđ iuxta fertur . ¶ Sed illud Te. 38.
quidem manifestum est , ꝙ impossibile sit infi-
nitam pertrāsire in tp̄e finito . in infinito ergo:
ostensum.n.est hoc prius in ijs,q̄ de motu. Re-
fert autem nihil, aut finitam ferri iuxta infini-
tam,aut infinitam iuxta illam: cùm.n.hæc mu
tatur iuxta illam;& illa mutať iuxta hanc simi-
liter mota,& non mota.verum, si moueantam
bę;citius absoluentur : q̄uis aliq̄ñ nihil ꝓhibet
eam,q̄ mouetur iuxta quiescentem, velocius ꝑ
transire,q̄ eam,quæ contrà mouetur,siquis fe-
cerit eas,q̄ contra mouentur, ambas ferri lētè :
eam autem,quę iuxta quiescentem,multo illis
ferri velocius. Nullum est igitur ad rōnem im-
pedimentum,ꝙ iuxta quiescentem: qñquidem
motam contingit lineam A iuxta motā lineam
B tardius trāsire. Si igitur infinitum est tp̄s,quo
finita,quæ mouetur,absoluitur, & id in quo in
finita ꝑ finitam mota est ; necesse est infinitum
esse . Impossibile est igiť infinitum moueri oī-
no:si.n.ei per minimam moueatur;necesse est,

vt infinitum fiat tps. at verò cœlum circumit, & vertitur totum circulo in tpe finito. quare circumit circuli totam, quæ intus est, vt A B, finitam. Impossibile est igit id infinitum esse, quod
Te. 39. circulo fert. ¶ Insuper, quemadmodum lineam, cuius finis est, impossibile est esse infinitã; sed, si ad longitudinem, & superficiem similiter, qua finis est nõ contingit. cùm autem fuerit finita; nusq̃: vt quadrangulum infinitum, aut circulũ, aut sphæram, quemadmodum neq; pedale infinitum. Si igitur neq; sphæra, neq; quadrangulum, neq; circulus est infinitus, non existente autem circulo; neq; vtiq; circularis latio erit. similiter autem nõ infinito existente, neq; vtiq; erit infinita. si verò circulus infinitus non sit; nõ vtiq; mouebitur circulariter infinitum corpus.
Te. 40. ¶ Amplius autem, si C centrum sit, linea autem A B infinita, & linea E ad rectum infinita & linea C D, quæ mouet; nunq̃ absoluetur à linea E, sed semper se habebit quemadmodum linea C E: secat. n. qua est F. non igit circulariter fert
Te. 41. infinita. ¶ Præterea, si infinitum sit cœlum, moueatur autem circulo; in tpe finito infinitum erit pertransiens. Sit. n. cœlum quidem, qđ manet infinitum: qđ autem in hoc mouet, ęquale. quare si transit circulariter, infinitum cum sit; infinitum æquale sibi pertransiuit in tpe finito,
Te. 42. sed hoc erat impossibile. ¶ Est autem conuersim dicere, q̃, si finitum est tps, in quo reuolutum est; & magnitudinem eam, quam pertransiuit,
Te. 43. necesse est esse finitam: æquale autem sibi pertransiuit. finitum igitur & ipsum est. ¶ Quòd igitur id, quod circulo mouet, non est interminatum neq; infinitum, sed habet finem, manife-
Te. 44. stum est. ¶ At verò neq; id, qđ ad medium, neq;

qđ à medio ferĩ,infinitum erit:cõtrariæ.n.sunt lationes,quæ sursum, & q̃ deorsum : contrariæ autem ad contraria loca.contrariorum autem, si alterum determinatum est; & alterum determinatum erit . medium autem determinatum est:si.n.vndecunq; feratur deorsum id, qđ substat,non cõtingit transire ultra medium. determinato ergo medio,& eum,qui sursum est, locum necesse est determinatum esse. si verò loca definita sunt,& terminata;& corpora erunt terminata.¶Amplius,si sursum, & deorsum definita sunt;medium necesse est esse definitum: Te. 45.
Si.n.non est definitum;infinitus vtiq; erit motus. hoc autem ꝙ impossibile sit, ostensum est prius. determinatum ergo est medium; quare & corpus,qđ in hoc aut est,aut fore põt. at verò,qđ sursum,& deorsum fertur,corpus põt in hoc fore:natum est.n.hoc quidem à medio moueri,hoc verò ad medium.¶Ex his itaq; manifestum est,ꝙ non cõtingit corpus esse infinitum. Te. 46.
Et ad hæc,si grauitas non est infinita;neq; vtiq; horum corporum vllum erit infinitum:necesse .n. est infiniti corporis infinitam esse & grauitatem. Eadem autẽ rõ erit & de leuitate : si.n.est infinita grauitas,est & leuitas, si infinitum sit, qđ superferĩ.¶Patet autem ex his.Sit.n.finita,& sumatur infinitum quidem corpus,in quo A B, grauitas autem ipsius,in quo C, auferaĩ igiĩ ab infinito finita magnitudo,in qua B D : & grauitas eius sit in quo E. Ipsum igitur E ipso C minus erit:minoris.n grauitas minor est. mensuret itaq; minor quotieslibet: & vt grauitas minor ad maiorem ; ita B D ad B F fiat : contingit .n.auferri ab infinito quantumuis. Si ergo proportionales sunt magnitudines grauitatib. mi- Te. 47.

nor autem grauitas minoris est magnitudinis; & maior vtiq; erit maioris: æqualis ergo erit finiti, & infiniti grauitas. Amplius, si maioris corporis maior est grauitas; ipsius G B maior erit grauitas, q̃ ipsius F B. quare finiti grauitas, q̃ infiniti maior erit. & inæqualium et magnitudinum eadem grauitas erit: inæquale.n. finito est
Te. 48. infinitum. ¶Nihil autem refert grauitates commẽsurabiles sint, an incõmensurabiles: etenim, si incommensurabilia sint; eadẽ erit ratio: ut si E tertio mensurans excedat C grauitatem: magnitudinibus.n. B D tribus totis sumptis maior erit earum grauitas, q̃ ea, in qua C. quare idem
Te. 49. erit impossibile. ¶Amplius autem contingit & commensurabiles sumere: nihil.n. refert incipere à grauitate, an à magnitudine. Vt si sumat commensurabilis grauitas ipsi C, ea in quo E, & ab infinito auferatur, id qđ habet grauitatẽ, in quo E. vt B D. deinde vt grauitas ad grauitatẽ B D, ita ad aliam fiat magnitudinem, ut ad B F: cõtingit.n. infinita existente magnitudine quãtumuis auferri: his.n. sumptis commensurabiles erunt & magnitudines, & grauitates inuicẽ.
Te. 50. ¶Nihil igit̃ refert ad demõstrationem magnitudo, similis sit grauitatis, an dissimilis. semper.n. est assumere æquè grauia corpora ipsi B D, ab infinito quãtauis aut auferendo, aut addendo. Quare manifestũ ẽ ex dictis, ꝙ non erit infiniti corporis finita grauitas. infinita igit̃. si ergo hoc impossibile est; & infinitum aliqđ esse corpus
Te. 51. impossibile est. ¶At verò ꝙ infinitam quandam esse grauitatem impossibile sit, ex his manifestum est. Si.n. tanta grauitas per tantum in hoc tpe mouetur; tanta & adhuc in minori. & eam analogiam, quam grauitates habent, tpa ecõtra

rio habebunt.vt,si dimidia grauitas in hoc; dupla in dimidio huius. ¶ Prætereà finita grauitas Te. 52.
oēm finitam lineam transibit in quodam tpe finito. Necesse est igitur ex his, si qua est infinita grauitas; moueri quidem, quatenus tanta est, quanta finita, & amplius: non moueri autem, quatenus proportione qdem ſm excessus oportet moueri: contrariæ autem maiorem in minori. rō autem nulla est infiniti ad finitum, minoris autem tpis ad maius finitum; sed semper in minori: minimum autem non est. ¶ Neq;, si esset; Te. 53.
set; vtilitas vlla vtiq; esset: alia.n.quæpiam finita maior sumpta fuisset in eadem rōne, in qua infinita ad alteram esset. quare in æquali tpe, p æquale vtiq; moueret infinita finitæ. sed impossibile est. At verò necesse est, si in quātouis tpe, finito autem, mouet infinita; & aliā in eodem hoc finitam grauitatem moueri per quoddam finitum. ¶ Impossibile est igitur infinitā esse gra Te. 54.
uitatem, similiter autem & leuitatem. & corpora ergo infinitam habentia grauitatem, & leuitatem est impossibile. Quòd igitur non est infinitum corpus, palàm est & per ea, q̄ particularia sunt speculantib. hoc modo, & vniuersaliter considerantibus, non solum ſm rōnes, quæ in ijs, quæ circa principia dicta sunt à nobis: determinatum est.n & ibi vniuersaliter prius de infinito quō est, & quō non est, sed & nunc alio modo. ¶ Post hæc autem considerandum est et, Te. 55.
si infinitum quidem corpus non sit vniuersum ipsum; tm̄ tū sit, ut plures sint cœli. Forte.n.vtique quis hoc dubitabit, q̄ quemadmodum, qui circa nos, mundus constitutus est, ita nihil prohibeat & alios esse plures cœlos, plures qdem vno, non tū infinitos. ¶ Primum autem dicamus Te. 56.

vniuersaliter de infinito. Necesse est itaq; corpus oẽ aut infinitum esse, aut finitum. &, si infinitum; aut dissimilare oẽ, aut similare. &, si dissimilare; aut ex finitis speciebus, aut ex infinitis.

Te. 57. ¶Quòd igĩ non possibile est ex infinitis, manifestum est; si quis nobis sinat manere primas suppositiones. Finitis.n. primis motib. existentib. necesse est & species simplicium corporum esse finitas: simplex.n. est simplicis corporis motus, simplices autem finiti motus sunt: necesse autem semper est motum habere oẽ corpus naturale. At verò, si ex finitis exit infinitum; necesse est & partium vnamquamq; esse infinitam: dico autem, vt aquam, aut ignem. sed impossibile est: ostensum est.n. ꝙ neq; grauitas, neq; leuitas est infinita.

Te. 58. ¶Amplius, necessarium est infinita magnitudine, esse & loca ipsarum. quare & motus infinitos oĩum esse. hoc autem est impossibile, si ponamus veras esse primas suppositiones, & neq; qđ deorsum ferĩ in infinitum posse ferri, neq; qđ sursum ꝟm eandem rõnem: impossibile.n. est id fieri, qđ non contingit esse factum, similiter in tale, & tanto, & vbi. dico autem si impossibile est factum esse album, aut cubitale, aut in Aegypto esse; & fieri aliqd horum impossibile est. Impossibile est igitur & ferri illuc, quò nullum, qđ ferĩ, peruenire põt.

Te. 59. ¶Præterea, & si discretę sunt, nihilominus continget, vtique ex oĩbus ignem infinitum esse.

Te. 60. ¶Sed corpus est, qđ vndiq; dimensionem habet. Quare, quõ possibile est plura quidem esse dissimilia, vnumquodq; autem eorum infinitum esse? omni.n. ex parte vnumquodq; infinitum esse oportet.

Te. 61. ¶At verò neq; infinitum totum similare cõtingit esse. Primum.n. nõ est alius ꝑter istos motus:

tus: habebit igiť vnum horum.si autem hoc;accidet aut grauitatem infinitam esse, aut leuitatem infinitam.at verò non põt corpus,qđ circulo ferť,esse infinitum:impossibile.n.est infinitũ ferri circulo,nihil.n.refert hoc dicere, aut dicere cœlum infinitum esse. hoc autem ostensum est,ꝙ sit impossibile. ¶At verò neq; oĩno cõtingit infinitum moueri:aut.n ꝭm naturam mouebitur,aut uiolentia.& si violentia;est ipsi & qui ꝭm naturam est: quare & locus alius proprius, in quẽ ferať.hoc autem impossibile est. ¶Quòd autem oĩno impossibile sit infinitum à finito pati aliquid,aut finitum facere, ex his manifestum est.Sit.n.infinitum,in quo A, finitum aũt, in quo B,tp̃s autem , in quo mouit aliquid , aut motum est,in quo C.si itaq; ab ipso B ipsum A calefactum est,aut pulsum,aut aliqd aliud passum , aut ẽt quoduis motum in tpe, in quo C, sit D ipso B minus , & minus in ęquali tpe minus moueat.sit autem id,in quo E, ab ipso D alteratum.qđ itaq; est D ad B,hoc erit E ad finitũ aliquod. ¶Sit itaq; qđ æquale quidem est, in æquali tpe æquale alterans : qđ autem minus est in ęquali minus:qđ autem maius maius: tm̃ autem, quantum proportionale erit id qdem , qđ maius est ad minus. Non igiť infinitum ab vllo finito mouebiť in vllo tpe : minus. n.aliud in ęquali tpe à minori mouebiť ad qđ id,qđ proportionale est;finitum erit:infinitum.n ad finitum in nulla proportione est. ¶ At verò neq; infinitum vllo in tpe mouebit finitum. Sit.n.in quo A infinitum,B verò finitum,tp̃s in quo C.igiť D in C minus ipso B mouebit.sit F. qđ itaq; est B, & F totum ad F,ipsum E eandem rõnem sit habens ad D. mouebit igiť E ipsum B F in C. finitum

Te. 62. Te. 63. Te. 64. Te. 65.

tum igit̃, & infinitum in ęquali tp̃e alterabunt. sed impossibile est: in minori. n., qđ maius est supponebat̃, sed sumptum tp̃s idem semper faciet: quare non erit tp̃s vllum, in quo mouebit. At verò in infinito quidẽ non est mouisse, neq; motum esse: finem. n. non habet; actio autem,

Te. 66. & passio habent. ¶ Neq; infinitum igit̃ ab infinito contingit aliqd pati. Sit. n. A infinitum, & B, tp̃s autem, in quo passum est B ab A; in quo C D. Pars igit̃ infiniti, in quo E, quia totum B passum est nõ in tp̃e ęquali idem. supponatur. n. in minori tp̃e moueri, qđ minus est. sit E motum ab A in tp̃e D. qđ itaq; est D ad C D, hoc est ipsum E ad aliquid ipsius B finitum. hoc igit̃ necesse est ab A motum esse in tp̃e C D. ab eodem . n. supponatur in maiori, & minori tp̃e maius, & minus pati q̃cunq; proportionaliter tp̃i diuisa sunt.

Te. 67. ¶ In nullo igit̃ tp̃e finito possibile est infinitum ab infinito motum esse. in infinito ergo. sed infinitum quidem tp̃s non habet finem:

Te. 68. qđ autem motum est, habet. ¶ Si igit̃ oẽ corpus sensibile habet virtutem actiuam, aut passiuã, aut ambas; impossibile est corpus infinitum sẽ-

Te. 69. sibile esse. ¶ At verò & quęcunq; quidem corpora in loco sunt, oĩa sensibilia. non est igitur vllum corpus infinitum extra cęlum. At verò neque vsq; ad aliquid: nullum igit̃ oĩno corpus extra cœlum est. Si. n. intelligibile sit; erit in loco: Extra. n. & Intra locum significant. quare erit sensibile. sensibile autem nullum est nõ in

Te. 70. loco. ¶ Rationabilius autem est aggredi & sic. Neq;. n. circulo possibile est moueri infinitum, similare existens; medium. n. infiniti non est: qđ verò circulo circa medium mouet̃. At verò neque sup recta possibile est ferri infinitum. oportebit

rebit.n.alterum esse tãtum locum infinitum,in quem feretur ẜm naturam, & alium tantum, in quem prẹter naturam.¶ Amplius, siue natura habeat motum eundi in rectum, siue violentia moueatur; vtroq; modo oportebit infinitã esse mouentem potentiam: etenim infinita infiniti est, & infiniti infinita vis: quare erit & mouens infinitum. Ratio autem est in ijs, quæ de motu, ꝙ nihil finitorum virtutem hẽt infinitã, neque infinitorum quicq̃ virtutem habet finitam. Si igitur erit id, qđ ẜm naturam, & præter naturã contingit moueri; erunt duo infinita, & qđ mo uet sic, & qđ mouetur. ¶Amplius, quid est id, qđ infinitum mouet? Si.n. ipsum se ipsum moueat; aĩatum erit. hoc autem quõ possibile, infinitum esse aĩal? Si autem aliud quid est mouens; duo erunt infinita, & mouens, & qđ mouet̃, dr̃ia ẜm formam, & potẽtiam. ¶Si autem vniuersum nõ sit continuum; sed, quemadmodum dicit Democritus, & Leucippus, disterminata sunt vacuo; necessarium est oĩum vnum esse motum: disterminata.n. sunt figuris. naturam autem esse dicunt ipsorum vnam, quemadmodum si aurum esset vnumquodq;, segregatum. Horũ autem, quemadmodum dicimus, necessarium est eundem esse motum: quò.n. vna gleba, & tota terra fertur, atq; totus ignis, & scintilla in eundem locum. quare neq; leue simpliciter vllum erit corporum; si oĩa habent grauitatem. si aũt leuitatem; graue nullum erit. ¶Præterea, si grauitatem habet, aut leuitatem; erit aut vltimum quid vniuersi, aut medium. hoc autem est impossibile; cum infinitum sit. oĩno autem, vbi non est medium, aut vltimum, neq; hoc qdem est sursum, hoc autem deorsum, nullusq; latio-

Te. 71.

Te. 72.

Te. 73.

Te. 74.

nis locus erit corporib. hoc aũt non existente, motus nõ erit. necesse.n.est moueri aut ſm naturam, aut pręter naturam. hæc autem determinata sunt locis & proprijs, & alienis.

Te. 75. ¶Pręterea, si vbi præter naturã aliquid manet, aut fertur, necesse est cuiusdam alterius esse hunc locum secundùm naturam (hoc autem credibile est ex inductione) necesse sanè est non omnia grauitatem habere, aut leuitatem; sed hæc quidē, hæc verò non. Quòd igitur infinitum non sit corpus ipsius vniuersi, ex his manifestum est.

Summa, & diuisio in cap. 7.

MVNDVM vnum tantummodo esse numero demonstrat, & proponit sic [cur autem neq; plures.] hoc probat tribus rationibus. prima est [omnia enim et mouent] secunda [præterea necesse est omnes mundos] & excludit vnam obiectionem ibi [existimare autem] tertia ratio est [at verò necesse est] & excludit aliam obiectionem sic [si autem specie eadem.]

Te. 76. CVR autem neque plures esse cœlos possibile sit dicamus: hoc enim diximus considerãdũ esse; siquis nõ putat vniuersaliter ostensum esse de corporibus, quod impossibile est extra mũdum hunc esse quoduis ipsorum, sed solùm de indefinitè positis dictam esse rationē. Omnia enim & manēt, & mouent violētia, & ſm naturam. & ſm naturã quidē, in quo manēt nõ violentia, & ferũtur, & in quē feruntur, & manēt: in quo autē violētia, & ferũtur violentia: & in quem violētia feruntur, violētia & manēt. Amplius, si violētia hęc latio sit; cõtraria ſm naturã.

Te. 77. ¶ Ad mediũ aũt, quod hic est, si violētia feratur terra illinc; hinc ferēt illuc ſm naturã. &, si ma-

net hic;motus; q illinc fit,nõ violẽtia fit, & feretur huc ſm naturã:vnus.n.eſt motus ſm naturam. ¶Præterea neceſſe eſt omnes mũdos ex eiſdem eſſe corporibus, ſimiliter aũt exiſtẽtes ſm naturã.At verò & corporũ vnũquodque neceſſarium eſt eandẽ habere potentiam, vt dico ignem, & terrã, & quæ inter hæc media ſunt. Si .n.æquiuoca hęc ſunt, & nõ ſm eandẽ ſpeciẽ dicũtur ea, quæ illic, & quæ apud nos ſunt; & ipſum vniuerſum æquiuoce dicetur mũdus. Palàm eſt igitur,ꝙ hoc quidẽ à medio ferri natum eſt,hoc aũt ad medium ipſorum ; ſi omnis ignis eiuſdem ſpeciei cùm igni eſt, & aliorum vnũquodque,quẽadmodũ &, quæ in hoc ſunt partes ignis . Quòd aũt neceſſe ſit ſic ſe habere ex ijs,quæ circa motus dictæ ſunt, ſuppoſitionibus manifeſtum:nã & motus finiti ſunt:& vnũquodque elementorum dĩ ſm vnumquemque motũ.¶Quare,ſi & motus ijdẽ ſunt;& elemẽta neceſſe eſt eſſe ubiq;eadẽ.Natę ſunt igitur ferri & ad hoc quidẽ mediũ terræ partes,quæ in alio mũdo ſunt,& ad hoc quidẽ extremũ , q ibi eſt, ignis.ſed impoſſibile eſt.Si .n.hoc accidat.;neceſſe eſt ferri ſurſum quidẽ terram in proprio mũdo,ignem aũt ad mediũ; ſimiliter aũt & eã, quæ hic eſt,terram à medio ferri ſm naturam, dum ad mediũ,quod illic eſt,fertur ; propterea quod mũdi ſic poſiti ſunt adinuicẽ. ¶ Aut.n.nõ ponendum eſt eandẽ eſſe naturam ſimplicium corporũ in pluribus cœlis, aut dicentes ſic mediũ vnũ, & extremũ facere neceſſe eſt. hoc autem; cũ ſit abſurdũ, impoſſibile eſt mũdos vno plures eſſe. ¶Exiſtimare aũt aliã eſſe naturã ſimpliciũ corporũ,ſi diſtent minus, aut plus à proprijs locis, irrationabile eſt.quid.n.refert tanta

Te. 78. Te. 79. Te. 80 Te. 81.

dicere

dicere longitudine distare, an tāta? differēt.n. ſm rationē eò magis, quo plus: forma aūt eadē
Te. 82. est. ¶ At verò necesse est aliquē esse motū ipsorum. Quòd.n.mouent, manifestum est. Vtrum igit vi omnibus moueri, & cōtrarijs dicemus? Sed quod nō natū est omnino moueri, impossibile est hoc vi moueri. Si igitur est aliquis motus ipsorum ſm naturā, necesse est eorum, quæ eiusdē sunt speciei; & singulorū ad vnū numero locū existere motū, vt ad hoc aliquod me-
Te. 83. diū, & ad hoc aliquod extremū. ¶ Si aūt ad eadem specie, plura aūt numero, quia & singula plura quidē sunt, specie aūt vnūquodq; indifferens est; non huic quidē partiū, huic aūt nō, tale erit, sed similiter omnibus; similiter.n.omnes ſm speciē indifferentes sunt adinuicē; nu-
Te. 84. mero aūt altera est quæcūq; à quacūq;. ¶ Dico aūt hoc, quoniā si partes, quæ hic sunt, & quæ in altero mūdo, adinuicem similiter se habent; & sumpta hinc nihil differenter se habet ad aliquam earū partiū, quę in aliquo alio mundo sunt, & quę in hoc ipso, sed similiter: differunt
Te. 85. .n.nihil specie abinuicē. ¶ Quare necessariū est, aut dimouere has suppositiones, aut medium vnū esse, & extremū. hoc aūt existente, necesse est & cœlum vnum solum esse, & non plures, his eisdem argumētis, & eisdem necessitatibus.

Summa, & diuisio in cap. 7.

QVONIAM Arist. supposuit in præcedenti capite, quòd naturalia corpora habeant loca determinata, sed quæ feruntur; nunc ostendit propositum, et opinionem contrariam destruit. primum proponit sic [quod autem sit aliquid] hoc probat & ratione, & signo. ratio est [omnino quòd mouetur] signum [conie-

ctura

stura autem est] destruit opinionem aliorum, qui dicebant, quòd feruntur ab aliquo exteriori. & proponit ibi [at verò neque ab alio] & probat tripliciter primò [tardius enim moueretur] secundò [neque uelocius] tertiò [& vnde vi.]

QVòd autem sit aliquid, quò nata est terra ferri, & ignis, palàm est & ex alijs: omnino. n. quod mouetur, ex quodã in quiddam mutat. & hæc, ex quo, & in quod, specie differũt: omnis. n. mutatio finita est: vt quod sanatur, ex morbo in sanitatẽ, & quod augmẽtatur, ex paruitate in magnitudinẽ. & quod fertur igitur: etenim hoc fit alicũde aliquo. oportet igitur specie differre, ex quo, & in quo natũ est ferri (quẽadmodũ id, quod sanatur) nõ quò contigerit, neq; quò vult mouẽs. & ignis ergo, & terra nõ in infinitũ ferũtur; sed ad opposita: opponũtur aũt ꝑm locũ sursum, & deorsum; quare ista sunt termini lationis. ¶ Quandoquidẽ & q̃ circularis est, habet quodãmodo opposita ea, q̃ ꝑm diametrum, vniuerso aũt nõ est contrariũ quicquam: quare & his aliquo modo motus ad opposita fit, & finita. Necesse est igitur esse aliquẽ finẽ, & nõ in infinitũ ferri. ¶ Coniectura autẽ est nõ in infinitũ ferri, terrã quidẽ, quãto propinquior fuerit medio, velocius ferri; ignẽ aũt quãto ei quod est sursum. si aũt infinitũ esse; infinita vtiq; esset & velocitas. si verò velocitas; & grauitas, & leuitas: vt. n. quod inferius magis tẽdit velocitate, q̃ alterũ, grauitate vtiq; est velox: sic, si infinitũ esset huius incremẽtũ; & velocitatis incremẽtũ infinitũ vtiq; esset. ¶ At verò neq; ab alio hoc quidẽ ipsorũ sursum fert, hoc aũt deorsum; neq; vi (quẽadmodũ quidã aiũt) per-

Te. 86. Te. 87. Te. 88. Te. 89.

p̄ extrusionē: tardius.n.moueretur maior ignis sursum,& maior terra deorsum: nūc aūt cōtrà semper maior ignis velocius fert, & maior terra in suum locū. Neq; velocius vtiq; prope finē ferrētur; si vi, & extrusione mouerētur: omnia .n.ab eo,quod vim attulit,longius existētia,tardius feruntur; & vnde vi,illuc feruntur non vi.

Summa,& diuisio in cap. 8.

MVNDVM esse unum duplici ratione declarat. prima est [præterea autem & per eas] secunda [tribus enim existentibus.]

Te. 90. QVare ex his speculātibus est accipere fidē de ijs,quæ diximus, sufficiēter. Prçterea aūt & per eas,quç ex prima Philosophia sunt rationes, ostendet vtiq;, & ex eo,q̄ circulariter fit, motu, quē necessariū est sempiternū similiter hic esse, & in alijs mūdis. Manifestum aūt etiā sic fiet cōsiderātibus; q̄ necesse est vnū
Te. 91. esse cœlum. ¶ Tribus.n.existētibus corporeis elemētis, tria erūt & loca elemētorū. Vnus qdē subsistentis corporis,q̄ circa mediū est. Alter autē eius,quod circulariter fertur. q̄ quidē est extremus. Tertius,q̄ inter hęc medius est q̄ medij est corporis: necesse est.n.in hoc esse id, quod superfertur: si.n.nō in hoc;extra erit.sed impossibile est extra: hoc.n.sine grauitate,hoc aūt habens grauitatē, magis aūt deorsum est cuiusuis corporis grauitatē habentis locus;si q̄ in medio est,ipsius grauis est.At verò neq;prćter naturā: alij.n.erit.s̄m naturā, alij aūt nō est.necesse est igit̄ vt in medio sit. huius aūt ipsius qnę sint differētię,posterius dicemus.De corporeis igit̄ ele-

mentis,

mẽtis, & quę sint, & quot, & quis vniuscuiusq; locus, insup aũt omnino quot ſm multitudinẽ sint ipsa loca, manifestũ est nobis ex dictis.

Summa, & diuisio in cap. 9.

PLVRES esse mundos impossibile esse docet. proponit ibi [quòd autem non solum vnus] & hoc probat duplici syllogismo. primus est [in omnibus enim] secũdus [quorum autem est forma] postea soluit quandam obiectionem, quæ oritur ex præmissis sic [considerandum autem rursus.]

QVòd autẽ nõ solum vnus est, sed & impossibile esse plures, insup autẽ ꝙ sempiternus, cùm incorruptibilis sit & ingenerabilis, dicamus, primũ dubitatione facta de ipso. ¶ Videbit̃.n. vtiq; sic cõsiderãtibus impossibile vnum, & solum esse ipsum. In omnibus.n. & q̃ natura, & quę ab arte facta sunt, & cõstãt, aliud est ipsa ꝑ seipsam forma, & mista cum materia: vt sphęrę aliud forma, & aurea, & ęnea sphęra: & rursus circuli alia forma, & ęneus, & ligneus circulus: nam quod quid erat esse sphęrę, aut circulo dicẽtes, nõ dicemus in ratione aurum, aut æs, tanq̃ nõ existant hęc de substãtia. si verò ęneam, aut auream dicemus; etiam si non possumus intelligere, aut sumere aliud aliquid prę ter singulare: nĩque.n. nihil ꝓhibet hoc accidere, vt si solus vnus sumatur circulus: nihilo .n. minus aliud erit esse circulo, & huic circulo: & illud q̃dem forma, hoc autem forma in materia, & eorum, q̃ singularia sunt. Quoniam igitur cœlum est sensibile; singularium vtiq; erit: sensibile.n. omne in materia existit. si autem singularium; aliud erit esse huic cœlo, & cœlo sim- Te. 92. Te. 93. Te. 94.

pliciter. Alterum igit est hoc cœlum, & cœlum simpliciter: & hoc qdem vt species, & forma, illud autem, vt cum materia mistum. Quorũ autem est forma quædam, & species, eorum aut sunt, aut esse possunt plura singularia: siue .n. sint species, quemadmodum dicunt quidam, necesse est hoc accidere. siue etiam separatum nihil talium sit; non minus: in omnibus .n sic videmus, quorumcunq; substãtia in materia est, plura, & infinita esse ea, quę eiusdem sunt speciei. quare aut sunt plures cœli, aut contingit plures esse. Ex his igit suspicabitur vtiq; aliquis & esse, & contingere plures esse cœlos.

Summa, & diuisio in cap. 10.

MVNDVM constare ex tota sua materia, affirmat Arist. & extra cœlum nullum corpus esse. de primo sic agit [Alia] deinde quot modis dicatur cœlum, ait [vno igitur modo] & consequenter asserit de quo, nunc intelligat [tripliciter igitur cum dicatur] probat postea, quòd extra cęlum non sit corpus quatuor rationibus, sed primò ponit vnam diuisionem corporum, quæ est [si enim est extra] prima ratio est [simplicium igitur nullum] secunda [præter autem naturam] tertia [si autem non simplicium] quarta [at verò neque esse.]

Te. 93. CONsiderandum autem est rursus quid horum dr bene, & quid non bene. Aliam igitur esse formę rationem eam, quæ sine materia est, & eam, quæ in materia est, bene dr. sitque hoc verum. sed nihilominus nulla necessitas est ꝑpter hoc plures esse mundos; neq; cõtingit esse plures; si iste ex tota est materia, quemadmodum & est. ¶ Sic autẽ magis fortè erit, quod

Te. 94.

dici-

dr̃, manifestũ. Si.n.simitas curuitas est in naso, aut carne, & caro est materia simitatis, si ex oĩbus carnibus vna fiat caro, & existat in hac simitas; nihil vtiq; aliud aut esset simum, aut cõtingeret fieri. similiter autẽ &, si carnes, & ossa materia sunt in homine, si ex omni carne, & ossibus non potentibus dissolui homo fieret; non vtiq; cõtingeret alium esse hominem. similiter autem & in alijs: omnino.n. quoruncunq; substantia est in subiecta quadam materia, horum nihil contingit fieri, non existente aliqua materia. ¶Cœlum aut est quidem eorum, quę singularia sunt, & eorum, quæ ex materia. sed, si non ex parte ipsius constat, sed ex vniuersa, esse quidem ipsius Cœli, & huius Cœli aliud est, nõ tamen aut erit aliud, aut vtiq; contingit fieri plures; ꝑpterea ꝙ hoc materiã comprehendit vniuersam. Hoc igĩt ipsum restat ostendere, ꝙ ex vniuerso naturali, & sensibili constat corpore. ¶ Dicamus autem primùm quid dicimus esse Cœlum, & quotupliciter, vt magis nobis manifestum fiat, quod quærĩt. Vno igitur modo Cœlum dicimus substantiã extremæ vniuersi circumlationis, aut corpus naturale, quod in extrema est circumlatione uniuersi: consueuimus.n. maximè extremum, & sursum vocare Cœlum, in quo & diuinum omne collocatum esse dicimus. Rursus autem alio modo corpus continuum extremæ circumlationi ipsius vniuersi, in quo Luna, & Sol, & quædam astrorum sunt: etenim hęc in Cœlo esse dicimus. Præterea aliter dicimus Cœlum contentum corpus ab extrema circumlatione: totum.n. & vniuersum consueuimus dicere Cœlum. ¶ Tripliciter igĩt cùm dicaĩ Cœlum; totum ab extrema con-

Te. 95.
Te. 96.
Te. 97.

tentum circumlatione necesse est ex omni cõstare naturali, & sensibili corpore: propterea ꝙ neq; vllum est extra Cęlum corpus, neq; contingit esse. Si.n. est extra extremam circumlationem corpus naturale; necesse est ipsum aut simplicium esse corporum, aut compositorum, & aut ꝼm naturã, aut pręter naturam sese habere. Simplicium igitˉ nullum vtiq; erit: quod.n. circulariter fertur, ostensum est, ꝙ nõ põt permutare suum ipsius locum. At verò neque id, quod à medio, esse põt, neq; quod substat: ꝼm.n.

Te. 97. naturã nõ vtiq; erunt: alia.n. ipsorum sunt propria loca. Præter autem naturã si sunt: alij cuidam erit ꝼm naturam, q extra est, locus: eum .n. q huic pręter naturam est, necessarium est alij esse ꝼm naturam. sed non est aliud corpus præter hæc. Non ergo est possibile vllũ simplicium corporum extra Cœlum esse. si aũt non simplicium; neq; mistorum: necesse est.n. & sim

Te. 98. plicia esse, misto existente. ¶ At uerò neq; esse est possibile: aut.n. præter naturam erit, aut ꝼm naturam, & aut simplex, aut mistum. quare rursus eadem veniet ratio: nihil.n. refert cõsiderare, si est; an fore põt. Manifestũ est igitˉ ex dictis, ꝙ neq; est extra, neq; fore cõtingit vllius corporis molem: ex tota.n. est propria materia totus mũdus: materia.n. ipsi est naturale corpus, & sensibile. Quare neq; nunc sunt plures Cęli, neque fuerunt, neq; contingit fore plures; sed unum, & solum, & perfectum est hoc Cœlum.

Summa, & diuisio in cap. 11.

Te. 99. *EXTRA mundum nec uacuum, nec tempus, neque locus est. qualia sint ea, quæ sunt extra mundũ, ostendit. primum proponit sic [simul autem manife-*

ctum est] de uacuo probat ibi[in omni nunquam loco] de tempore ubi ait[tempus autem est]quæ autem sint ea,quæ extra mundum sunt,declarat his verbis[quapropter neque quæ illic sunt.

Simul autem manifestum est, ꝙ neq; locus, Te. 99.
neque vacuum,neq; tempus est extra cœlũ:
in omni .n.loco corpus esse possibile est.Vacuũ
autem esse dicunt , in quo non est corpus, pos-
sibile autem est esse . Tempus autem est nume-
rus motus. motus autem sine naturali corpore
non est. ¶ Extra autem Cœlum ꝙ neq; est neq; T. 100.
cõtingit esse corpus, ostensum est. Manifestum
igit est,ꝙ neq; locus,neq;vacuum,neq;tempus
est extrinsecus. Quapropter neque quæ illic
sunt, nata sunt in loco esse,neq; tempus ipsa fa
cit senescere, neq; vlla transmutatio ullius eo-
rum est,quę sup extima disposita sunt lationẽ;
sed inalterabilia, & impassibilia, optimam ha-
bentia uitam , & per se sufficientissimam , per-
seuerant toto æuo: etenim hoc nomen diuinè
enunciatum est ab Antiquis: finis .n. q cõtinet
vitæ vniuscuiusq; tempus, cuius nihil est extra
ſm naturam, æuum vniuscuiusq; vocatum est.
Secundum eandem autem rationem & totius
Cœli finis, & finis omne tempus , ac infinitatẽ T. 101.
continens, æuum est, ab eo; ꝙ sit semper, sum-
pta denominatione,immortale,& diuinũ. vnde
& alijs communicatũ est, his quidem exactius,
his autẽ obscurius, esse,& uiuere. Etenim,quẽ-
admodum in uulgaribus sententijs circa diui-
na sæpe declaratur rationibus , ꝙ diuinum ip-
sum intransmutabile esse necesse est omne, pri
mum,ac maximè summum.quod sic se habẽs,
attestatur ijs,quæ dicta sunt:neque.n.aliud me

lius est, quod moueat: illud.n.esset vtique diuinius: neq; habet prauitatem vllam, neq; indigēs suorum bonorum ullo est. Et incessabili vtique motu mouetur rationabiliter: omnia enim quę mouentur, quiescūt; cùm uenerint in ꝓprium locū. eius autē corporis, quod circulariter mouetᷓ, idē est locus, vnde incœpit, & in quē finit.

Summa, & diuisio in cap. 12.

OPINIONES antiquorū circa æternitatem mundi narrantur, ac confutantur. & primò proponit opiniones prius aliorum esse narrandas, ubi ait [his autem determinatis] & probat tribus rationibus, prima est [contrariorum enim] secunda [simul autem & magis] tertia [nam uideri] deinde narrat tres opiniones. prima est Platonis, ubi inquit [sed genitum hi] secunda Democriti, ubi ait [hi autem corruptibilem] ultima Empedoclis Agrigentini.i.[quidā autem uicissim] improbat primam duabus rationib. prima est [genitum igitur esse] secunda [amplius autem] & excludit quondam excusationem opinionis Platonis dicens [auxilium autem] tertiam impugnat ibi [vicissim autem constituere] & secundam, quæ est Democriti, sic scribit [omnino aut factum corrumpi.]

T. 101. HIs autem determinatis dicamus post hæc utrum sit ingenerabilis, an generabilis, & incorruptibilis, an corruptibilis, narratis prius aliorum opinionibus: cōtrariorum.n. demōstrationes dubitationes de cōtrarijs sunt, Simul autem & magis vtiq; credibilia erūt dicenda ijs, q ante audierit dubitatorum sermonū iustificationes: nam videri in dicta causa condēnare, minus vtiq; nobis inierit: etenim oportet eos arbitros esse nō aduersarios, q veritatem sunt indi-

indicaturi sufficienter. ¶ Genitum igit omnes T. 102.
esse dicunt: sed genitũ, hi qdem sempiternum:
alij vero corruptibilem, queadmodum quodcunq; aliud eorum, q̃ natura cõstant. Quidam
autẽ uicissim, qñq; qdem sic, qñq; autem aliter
se habere patientem corruptionem, & hoc semper perseuerare sic, queadmodum Empedocles
Agrigentinus, & Heraclitus Ephesius. Genitum
igit esse, sempiternum tñ esse dicere, impossibilium est: sola. n. hæc ponenda sunt rationabiliter, queçũq; in multis, aut omnibus uidemus esse: de hoc autem accidit contrariorum: T. 103.
oĩa.n.quę generant, & corrumpi vident. ¶ Amplius autem quod nõ habeat principium sic se
habendi; sed non põt aliter habere prius p omne euum, impossibile est & mutari; erit.n.aliqua causa, quę, si prius esset, possibile vtiq; esset
aliter habere quod impossibile est aliter sese
habere. Si autem prius ex aliter habentibus cõstitutus est mundus, si quidem semper sic habẽtibus, & impossibilibus aliter habere; non vtiq;
factus ẽ. Si autem factus est; necesse est scilicet
& illa possibilia esse aliter habere, & non semp
sic se habere. quare & constituta dissoluent, &
dissoluta prius constituta fuerunt. & hoc infinities; aut sic habebat, aut poterat. Si autẽ hoc;
non vtiq; erit incorruptibilis, neq; si aliter habeat aliqñ, neque si possibile sit aliter habere.
¶ Auxilium autem, quod quidam eorum conãtur afferre sibijpsis, q dicunt incorruptibilem T. 104.
qdem esse, sed factum, non est uerum. Similiter.n.dicũt ijs, q designationes describunt, &
seipsos dixisse de generatione, non tan q̃ generato aliqñ; sed doctrinæ gratia, tanq̃ qui magis
cognoscant, si, velut designationem, viderint factum.

T. 105. ctum. ¶ Hoc autem est, quemadmodũ dicimus, non idem: in effectione n. designationum, positis oĩbus esse simul, idem accidit: in horum aũt demonstrationibus, non idem, sed impossibile: quę.n. accipiunt prius, & posterius, subcontraria sunt.
T. 106. ¶ Ex inordinatis.n.aliqñ ordinata facta esse dicunt. simul aũt idem inordinatum esse, & ordinatum impossibile est; sed necesse est generationem esse separantem, & tp̃s.in designationibus autem nihil tpe segregatum est. Quòd igit est impossibile simul sempiternum esse ipsum, & factum esse, manifestum est.
T. 107. ¶ Vicissim autem constituere, atq; dissoluere, nihil aliud facere est, q̃ extruere ipsum, sempiternum q-dem, sed mutantem formam: quemadmodum si quis ex puero virum factum, & ex viro puerum, qñq; quidem corrumpi, qñq; autem esse putet: palam.n.est, ꝙ & seinuicem elementis conuenientibus, non quiuis ordo fit, & constitutio, sed idem: p̄sertim & ꝑm eos, qui hunc sermonem dixerunt, qui dispositionis vtriusque causam faciunt ipsum contrarium. Quare, si totum corpus continuum existens, qñque q̃dem sic, qñq; autem illo modo disponitur, & pornatur, vniuersi autem constitutio mundus est, & Cęlum; non vtiq; mundus fiet, ac corrumpet, sed dispositiones ipsius.
T. 108. ¶ Omnino aũt factum corrumpi, & non reuerti, vno quidem existente impossibile est: priusq̃.n. fieret, semper existebat, quæ ante ipsum erat, constitutio, quam non factam non possibile esse dicimus trãsmutari. infinitis autem existentib. contingit magis. At verò & hoc, vtrum impossibile sit, an possibile, erit manifestum ex ijs, quę posterius.
T. 109. ¶ Sunt autem quidam, quibus fieri posse vr̃, & ingenerabile

rabile quippiam existens corrumpi, & genitum incorruptibile perdurare, ut in Timæo. ibi. n. ait Timæus, Cęlum factum quidem esse; non tñ esse corruptibile, sed fore quidem reliquo semper tempore. ad quos naturaliter quidem de cęlo solùm dictum est, vniuersaliter autẽ de omni speculantibus erit & de hoc manifestum.

Summa, & diuisio in cap. 13.

NVNC propriam recitat Arist. sententiam. sed ante præmittit hæc consideranda, scilicet quot modis generabile, & corruptibile, & ingenerabile, & incorruptibile dicatur. proponit igitur [primum autẽ diuidendum est] deinde ostendit quot modis dicitur ingen tum ibi [dicitur autem ingenerabile] & generabile sit [eodem autem modo] corruptibile sit [aut enim quòd prius] incorruptibile hoc modo [& de incorruptibili.]

PRimum autem diuidendum est, quõ ingenerabilia, & generabilia dicimus, & corruptibilia, & incorruptibilia. Multipliciter. n. cum dicãtur, & si nihil refert ad rationem: necesse est intellectum indeterminatè se habere, si quis eo, qđ multipliciter diuiditur, tanq̃ indiuisibili vtatur: immanifestum. n. est ſm quam naturam ipsi accidit, qđ dictum est. ¶Dicit autem Ingenerabile vno quidem modo, si sit aliquid nunc, qđ prius non erat, sine gñatione, & mutatione, quemadmodum quidã tãgi, & moueri dicunt: non. n. generari dicunt id, qđ tangitur, neq; id, qđ mouetur. Vno autem, si quid, quod põt fieri, aut factum esse, non est: similiter. n. & hoc ingenerabile, quia contingit fieri. Vno verò, si qd oĩno impossibile est factum esse, vt q̃nq; qdem sit, T. 110. T. 111.

sit, qñq; autem non. Impossibile autem dr dupliciter: aut.n.simpliciter, quia non verum est dicere, ꝙ factum vtiq; erit: aut quia non facilè,
T. 112. neq; citò, aut bene. ¶Eodem autẽ modo & Generabile. Vno quidem, si quod non erat prius, posterius sit, siue genitum, siue absq; generatione qñq; quidem non ẽt, rursus autem sit. Vno autem, si possibile sit, siue ueritate definito possibili, siue facilitate. Vno verò, si gñatio ipsius sit ex eo, qđ non est, in id, qđ est, siue iam existente, sed per gñationem, existente; siue etiam
T. 113. nondum existente, verum cõtingente. ¶Et Corruptibile autem, & Incorruptibile similiter. Aut .n. qđ prius aliquid est, posterius autem nõ est, aut contingit non esse, corruptibile esse dicimus, siue corruptionem subiens aliqñ, & mutationem, siue non. Est autem qñ & qđ per corruptionem contingit non esse, corruptibile esse dicimus. Et adhuc aliter qđ facilè corrumpit, quod dixerit aliquis vtique facilè corruptibi-
T. 114. le. ¶Et de Incorruptibili eadem ratio. Aut.n. qđ sine corruptione qñque quidem est, quandoq; autem non est, vt tactus ipsos, qui, cum prius sine corruptione sint; posterius nõ sunt. Aut existens quidem, impossibile autem non esse. Aut etiam non futurum aliqñ, nunc autem existẽs: tu.n. es, & tactus nũc, sed tñ corruptibiles estis: quia erit aliquando, quando neque esse verum erit dicere, neq; hæc tangere. Maximè autem propriè quod quidem est, sed impossibile est corruptum esse sic, vt nunc existens posterius non sit, aut contingat non esse. Aut & id, quod nondum corruptum est, contingit autem posterius non esse Dicitur autem incorruptibile, & quod non facilè corrumpitur.

Sum-

Summa,& diuiſio in cap. 14.

QVOT modis dicitur posſibile, & imposſibile oſtendit. proponit ibi [itaque ſi hæc] quot modis poſſibile ſic [ſi igitur aliquid] imposſibile [& vtique ſi quid] excludit quandam obiectionem ibi [nihil autē nos] deinde proponit, quæ dicenda ſint ſibi [determinatis autem his.]

ITaque, ſi hæc ſic ſe habēt, conſiderādum eſt, T. 115.
quomodo dicimus poſſibile, & impoſſibile. Propriiſſimè.n.dictum incorruptibile eſt eo, ꝙ non poſſit corrumpi.neq; aliqñ qdem eſſe, aliqñ autem nō. Dicit autē & ingenerabile, quod impoſſibile eſt, & quod nō potens eſt fieri ſic, vt prius qdem non ſit, poſterius autem ſit, vt diametrum commenſurabilem. ¶Si igit aliquid T. 116.
pōt mouere ꝑ ſtadia centum, aut leuare pōdus; ſemꝑ ad plurimum dicimus. vt talenta leuare centum, aut ꝑ ſtadia ambulare centum; quamuis & partes, q̄ infra ſunt, poſſit, ſi & exceſſum. tanq̄ oporteat definiri potentiam ad finem exceſſus. neceſſe eſt igitur id, quod ſm exceſſum tot pōt, & quæ infra ſunt, poſſe: vt ſi talenta cētum leuare: & duo: & ſi ꝑ ſtadia centum, & per duo poſſe ambulare. Potentia autem ipſius exceſſus eſt. Et vtiq; ſi quid non pōt tātum; ſm exceſſum nobis dicentibus, & plura non pōt: vt non potens per mille ambulare ſtadia, manifeſtum eſt, ꝙ neq; per mille & vnum. ¶Nihil autē T. 117.
nos turbet. determinet.n. ſm exceſſus finem id, quod propriè poſſe dr. Forſitan.n. inſtabit vtiq; quis, ꝙ non neceſſe ſit quod dictum eſt. Videns .n. ſtadium, non vtiq;, quę infra ſunt, videbit magnitudines. ſed contrà potius, potens videre

pun-

punctum, aut paruum audire sonum, & maiorum habebit sensum. Sed nihil refert ad rationem. determinet.n.aut in potētia, aut in re excessus: id.n.quod dr̄, manifestum est: visus.n.q minoris est, excedit: velocitas autem, q̄ est maioris.

T. 118. ¶ Determinatis autem his, dicere oportet id, quod deinceps est. Si itaq; sunt quędam possibilia & esse, & nō; necesse est tempus aliquod plurimum ipsius esse, & ipsius non esse determinatum esse. dico autem quo possibile est rē esse, & quo possibile est non esse, ſm quodcūq; prædicamentum: vt hominem, aut album, aut tricubitum, aut aliud quodcunq; talium: si.n.nō erit quantum quoddam, sed semper proposito maius, & quo non est minus; infinito erit tempore idem possibile esse, & nō esse alio infinito: sed hoc impossibile.

Summa, & diuisio in cap. 15.

OMNE sempiternum esse ingenitum, & incorruptibile declarat. præsupponitur ergo aliquid prius, ubi ait [principium autem] deinde probat propositum duabus rationibus. prima est [si itaque aliquid finito] secunda est [similiter autem.]

T. 119. PRincipium autem sit hinc. Nam Impossibile, & Falsum non idem significat. est autem Impossibile & Possibile, & Falsum & Verum ex suppositione quidem: dico autem vt triangulum impossibile est duos rectos habere, si hæc & diameter commensurabilis est, si hæc sunt autem simpliciter & possibilia & impossibilia, & falsa & vera. Non igitidē est, & falsum aliquid esse simpliciter, & impossibile simpliciter: te.n.non stantem dicere stare, falsum quidem est; non autem

tem impossibile. similiter autem & citharizantem, non autem cantantem cantare dicere, falsum quidem est; sed nō impossibile. simul autem stare, & sedere, & diametrum commensurabilem esse non solum falsum est; sed & impossibile. Non igit idem est supponi falsum, & impossibile. accidit autem impossibile ex impossibili. Sedendi igitur, & standi simul habet potentiam: quia qñ habet illam; & alteram: sed non sic, vt simul sedeat, & stet; sed in alio tempore.

¶Si itaq; aliquid infinito tpe plurium habet potentiam; non est in alio tpe, sed hoc simul. quare, si quid infinito tpe existens, corruptibile est; potentiam habebit vtiq;, vt non sit. Si itaq; infinito tempore est, sit id, quod potest, s. non esse, simul igitur & erit, & non erit fm actum. falsum igitur accidet vtique, quia falsum positum est: sed, si non impossibile esset; non vtiq; & impossibile esset id, quod accidit Omne igitur, qđ semper est, simpliciter incorruptibile est. similiter autem & ingenerabile: si n. generabile; erit possibile tpe aliquo non esse. ¶Corruptibile enim. i. quod prius quidem erat: Nunc aūt non est, aut quod contingit aliqñ posterius nō esse. Generabile autem est, quod cōtingit prius non esse. Sed in quo, id quod semper est, possibile sit vt non sit, nullum est tempus aut finitum, aut infinitum: etenim finito tempore potest esse, si & infinito. non igitur contingit unum, & idem semper posse esse, & non esse. at verò neq; negationem, ceu inquam non semper esse. impossibile est ergo & semper quidem aliquid esse, atq; corruptibile esse. Similiter autem neq; generabile: duorum enim terminorum si impossibile sit posteriorem sine priore existere, si hunc impossi-

T. 120.

T. 121.

T. 122.

possibile existere;& posteriorem.quare,si quod semper est, non contingit aliquando non esse; impossibile est & generabile esse.

Summa, & diuisio in cap.16.

COMPARAT sempiternum ad corruptibile, & genitum, & ostendit, quòd simul esse nō possunt. prius præmittuntur aliqua necessaria ibi [quoniam autem negatio] quæ probantur dup. ratio prima est [vtriusque enim negatio] secunda [ratio autem vniuersalis] deinde argumentatur ad propositum ibi [neq; igitur] & omne ingenitum, & incorruptibile esse sempiternum [nonne igitur.]

T. 122. QVoniam autem negatio eius quidem, q̄ semper potest esse, est, quod nō semper potest esse: quod aũt semper pōt non esse, contrarium est, cuius negatio est, qđ nō semper pōt non esse; necesse est negationes amborum eidem inesse, & esse medium eius, qđ semper est, & eius, qđ semper non est, id, qđ possibile est esse, & non esse: vtriusque.n. negatio qñque existet: si non semper sit. Quare, si & quod non semper non est; erit qñq;, & nō erit & qđ non semper potest esse sanè, sed qñq; est ita, vt & non sit. idem igitur erit possibile esse, & non. & hoc est amborum medium. ¶Ratio autē vniuersalis hęc est. Sint.n.A, & B nulli eidem possibilia in esse: oī aũt A, aut C & B, aut D: necesse est itaq;, cui neq; A inest, neq; B oī inesse C D. sit itaq; E medium inter A B. contrariorum.n. quod neutrum est, medium est. huic itaq; necesse est ambo inesse, & D, & C. oī.n. aut A, aut C inest. quare & ipsi E. qm̄ igit A impossibile, C inerit. eadē autem ratio & in ipso D.

T. 123.

Neque

¶ Neque igitur, qđ semper est, neq; qđ semper non est, generabile, aut corruptibile est. Manifestum autem est, ꝙ, & si generabile, aut corruptibile est; non sempiternum est; simul.n.erit possibile semper esse, & possibile non semper esse. hoc autem ꝙ impossibile sit, ostensum est prius. T. 124
¶ Nonne igit, si & ingenerabile est, atque ens est hoc; necesse est sempiternum esse? similiter autem & si incorruptibile sit, atq; ens? Dico autem ingenerabile, & incorruptibile ea, quæ propriè dicunt. Ingenerabile quidē, qđ est nūc, & prius non erat verum dicere non esse. Incorruptibile autem, qđ nūc existens. posterius nō verum erit dicere non esse. An, si hæc quidem adinuicem sequunt, & ꝙ ingenerabile incorruptibile est, & ꝙ incorruptibile est ingenerabile; necesse est & sempiternum vtrunq; sequi: &, si quid ingenerabile; sempiternum: & si quid incorruptibile; sempiternum. T. 125.

Summa, & diuisio in cap. 17.

Quòd generabile, & corruptibile se inuicem consequantur, demonstrat, & ingenitum, & incorruptibile. deinde reprobat opinionem Platonis. proponit ibi [manifestum autem est ex definitione] hoc probat ibi [& si generabile] & ostendit, unde hoc oporteat supponi ita [sin verò non inuicem] deinde probat, quòd genitum, & corruptibile conuertantur [palam est ex prioribus] & hanc probat exemplis dicens [sit enim A] & ostendit, quòd ingenitum, & incorruptibile conuertantur, ubi ait [sit itaq; in quo E] aliquid autem esse genitum, & non corrumpi, ut putabat Plato, impossibile esse ostendit. proponit ibi [dicere autem nihil] & probat duplici uia: primò ex parte potentiæ eius, quod ponitur generari, uel corrumpi: & hoc tripli-

tripliciter . prima est [praeterea cur potius] secunda [amplius autem] tertia[amplius si prius] & concludit dicens [manifestum est] secundò ex parte causae sic [est autem & sic considerare] & excludit unam obiectionem dicens [at uerò neque] & denique ostendit propositum principale per rationem naturalem ibi [& naturaliter.]

T. 126. MAnifestum est autem & ex definitione ipsorum: etenim necesse est, si corruptibile sit;generabile esse:aut n.ingenerabile, aut generabile est.si.n.ingenerabile est;& incorruptibile esse supponitur.& si generabile;corruptibile esse necesse est:aut.n.corruptibile, aut incorruptibile est.sed,si incorruptibile;ingenerabile
T. 127. esse supponebatur . ¶ Sin verò non inuicem se sequuntur incorruptibile,& ingenerabile;non necesse est aut ingenerabile, aut incorruptibile,sempiternum esse . Quod autem necesse est sequi, ex his manifestum est : generabile. n. & corruptibile sequuntur seinuicem. Palā autem est,& hoc ex prioribus:nam inter id.quod semper est,& quod semper non est,est medium id, quod neutrum sequitur:hoc autem est generabile,& corruptibile : possibile enim est & esse, & non esse vtrunq; determinato tempore.dico autem vtrunq; & esse, & non esse quanto quo-
T. 128. dam tempore.¶Si ergo est quid generabile,aut corruptibile ; necesse est hoc medium esse Sit enim A, quod semper est, B autem quod semper non est,C verò generabile,D autem corruptibile. necesse est itaque C medium esse inter A,& B.horum.n.ad neutrum terminum tempus est,in quo aut A non erat,aut B erat. generabile autem est necesse aut actu, aut potentia esse,

esse, ipsis autem A B neutro modo. quanto igitur quodam, & determinato tempore ipsum C & erit, & rursus non erit. similiter autem & in ipso D corruptibili. generabile igit, & corruptibile vtrunque est. sequuntur igitur seinuicem generabile, & corruptibile. ¶ Sit itaque, in quo E, ingenerabile; id autem, in quo F, generabile; id verò, in quo G incorruptibile; id autẽ, in quo H, corruptibile. Ipsa igitur F H quòd sequuntur seinuicem, ostensum est. Quando itaque sic posita sunt, vt hæc, velut F quidem, & H consequentia; E verò, & F nullum eidem, quodlibet autem horum alterum, similiter autem & ipsa G H, necesse est & ipsa E G sequi seinuicem. Sit enim E non sequens G, ipsum igitur F sequetur: quodlibet enim aut E, aut F. at uerò & H id, quod F; ipsum igitur G sequetur H. sed supponebatur impossibile esse. Eadem autem ratio est, quod G sequatur E. sed sic se habet ingenerabile in quo E ad generabile, in quo F, vt & incorruptibile, in quo G, ad corruptibile, in quo H. ¶ Dicere autem nihil prohibere generatum quippiam esse incorruptibile, & ingenerabile existens corrumpi, semel existente, huic q. dem generatione, huic autem corruptione, perimere est datorum aliquid: aut enim infinito, aut quanto quodam determinato tempore possunt omnia aut agere, aut pati, aut esse, aut nõ esse. & infinito, propterea quod determinatum est aliquo modo infinitum tempus, quo non est maius. quod autem aliquo pacto est infinitum, neque infinitum est, neque determinatum. ¶ Præterea, cur potius in hoc signo id, quod semper erat prius, corruptum est, aut id, quod nõ erat infinitum, generatum est? si enim T. 129. T. 130. T. 131.

nihil potius, infinita autem sint signa; palam est, quòd infinito tempore erat aliquid generabile, & corruptibile. potest igitur non esse infinito tempore: simul enim habebit potentiam vt non sit, & sit, ipsum quidem prius; si corruptibile; ipsum autem posterius, si generabile. quare, si posuerimus esse quæ possunt; opposita
T. 132. simul erunt. ¶ Amplius autem & hoc similiter in omni signo existet. quare infinito tempore existendi, & non existendi habebit potentiam. sed ostensum est; quod impossibile est hoc. Amplius, si prius potentia existit actu; omni existet tempore & quod ingenerabile est, & non ens infinito tempore. fieri autem potest. simul igitur non erat, & existendi potentiam habebat, & tunc existendi, & posterius infinito tem-
T. 133. pore. ¶ Manifestum est autem & aliter, quòd impossibile sit quod corruptibile est, non corrumpi aliquãdo: semper enim erit simul & corruptibile, & incorruptibile actu. quare simul erit possibile & semper esse, & non semper. corrumpitur igitur aliquando corruptibile. & , si generabile est; factum est: possibile enim est fa-
T. 134. ctum esse, & non semper esse. ¶ Est autem & sic cõsiderare, quòd impossibile est aut factum aliquãdo quippiam incorruptibile perdurare, aut quod ingenerabile est, & semper prius existens corrumpi: nihil enim à casu aut incorru-
T. 135. ptibile, aut ingenerabile esse potest. ¶ Quòd .n. à casu est, & quod à fortuna, præter id, quod semper, & quod vt plurimum, aut est, aut fit. quod autem in finito tempore aut simpliciter, aut ab aliquo tempore est, aut semper, aut vt
T. 136. plurimum existens est. ¶ Necesse est igitur natura talia quandoque quidem esse, quandoque autem

autem non. talium autem eadem potentia est contradictionis. & materia causa est, vt sint, & non sint. quare necesse est simul existere actu opposita. At verò neque verum est dicere nunc quod est in priore anno, neque in priore anno quòd nunc est. Impossibile ergo est id, quod nō est aliquando, posterius sempiternum esse: habebit enim posterius & eam, quæ est, non existendi potentiam: ¶ Verùm non eam, vt tunc non sit, quando est (existit enim actu ens) sed in anno priore, & præterito tempore. Si itaque id, cuius habet potentiam, existens actu erit igitur verum dicere nunc, quòd non est in priore anno. sed impossibile est: nulla enim est potentia, ipsius fuisse; sed ipsius esse, aut futurum esse. ¶ Similiter autem & si prius sempiternum existens, posterius non est: habebit enim potentiam eius, quod actu non est quare, si posuerimus quod possibile est; verum erit dicere nunc, quòd hoc est in priore anno, & vniuersaliter in præterito tempore. ¶ Et naturaliter autem, & non vniuersaliter considerantibus; impossibile est, aut quod sempiternum erat prius, corrumpi posterius: aut quod prius non erat, posterius sempiternum esse: corruptibilia enim omnia, & generabilia, & alterabilia sunt. alterantur autem contrarijs, & ex quibus constant, quę natura sunt, & ab eisdem ipsis corrumpuntur.

T. 137.
T. 138.
T. 139.
T. 140.

ARISTOTELIS DE COELO,

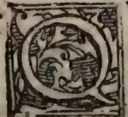
LIBER SECVNDVS.

SVMMA LIBRI.

A tex.1.ad tex.51.de circulari corpore tractat.
A tex.41.ad 72. de stellis considerat.
A tex.72.ad finem de Terra.

Summa, & diuisio in cap. 1.

DE æternitate cœli agit Aristo. sed primò infert conclusionem antea dictam ita[quòd igitur neq;]deinde proponit in genere his uerbis[quia bene se habet] & probat cęli motum esse finem aliorum motuum, ubi ait[nam & finis]postea id aperit in speciali ita [cęlū autem]& adducit talem rationem [præsens autem] an moueatur sine labore, declarat sic[amplius autem sine labore]& excludit tres opiniones contrarias. prima est[quapropter neq; secundum] secunda[neq; obuolutionem]tertia[& verò nec ab anima.]

Tex. 1. Vòd igitur neq; factum sit vniuersum cęlum, neq; contingat ipsum corrumpi, quemadmodū quidam dicunt, sed sit vnum, & sempiternum, principium quidem,&finem, non habēs vniuersi æui, habens autem, & continens in seipso in

finitum

finitum tps; & ex dictis licet accipere fidem, & per opinionem eam, quæ ab aliter dicentib. & gñantibus ipsum effluxit: si.n. sic quidē sese habere contingat, eo autem modo, quo illi dicũt, non contingat; magnum vtiq; habebit & hoc momentum ad fidem de immortalitate ipsius, & sempiternitate. ¶Quare bene se habet queq; sibi ipsi persuadere Antiquos, & maximè patrũ nostrorum veros esse sermones, ꝙ est immortale aliquid, ac diuinum eorum, quę motum quidem habent, talem tñ habent, vt nullus sit finis ipsius, sed potius iste aliorum finis sit: nam & finis continentium est. & hic perfectus existens, continet imperfectos, & habentes finē, ac quietē. ipse quidem neq; principium vllum habet, neq; finem; sed incessabilis est infinito tpe. aliorum autem, horum quidem principij causa est, horum aũt suscipiens quietem. Cœlũ autem, & qui sursum est, locum, Antiqui quidem Dijs attribuerunt, vtpote quod solum est immortale. ¶Pręsens autem testificatur rō, ꝙ ingenerabile, & incorruptibile. Amplius autē impassibile oīs mortalis difficultatis est. Amplius aũt sine labore; ppea ꝙ nulla indiget violētia necessitate, quæ ꝓhibens detineat ipsum aptum; natura aliter ferri: oē.n. tale laboriosum est, quò magis sempiternũ fuerit, & dispositionis optimæ expers. ¶Quapp neq; ſm Antiquorum fabulã arbitrandum est sese habere, qui dicunt Atlante quodã ipsi opus esse ad salutem: videntur.n. & q hunc constituerunt sermonē, eandē habere opinionē, quã posteri: nã, quasi grauitatē haberēt, terreaq; essent omnia, quæ sursum sunt corpora, substituerunt ipsi fabulosè necessitatem animatam: neq; itaq; hoc modo existimandum est.

Tex. 2.
Tex. 3.
Tex. 4.

Tex. 5. ¶ Neque ob uolutionem celerioris lationis proprio motu existentem adhuc conseruari tanto
Tex. 6. tpe, quemadmodum Empedocles inquit. ¶ At verò nec ab aĩa cogente rõnabile est manere sempiternum: Neque.n.possibile est talem esse vitam animæ sine tristitia, & beatam: necesse .n.est motum cum violentia existentem, si quidem mouet, cùm ferri aptum natura sit primũ corpus aliter, & mouet continuè, negotiosum esse, & oĩ carente ocio mente concepto. si quidem neq; vt aĩæ mortalium aĩalium requies, inest ea, quæ circa somnum fit, corporis remissio; sed necesse est Ixionis cuiusdam fatum detinere ipsam, sempiternum, & indomitum. Si itaq;, quemadmodum diximus, contingit dicto se habere modo de prima latione; non solùm de ipsius sempiternitate sic existimare melius, sed & solum vtiq; habebimus sic consentaneè diuinationi ei, quæ de Dijs est, enunciare concordes sermones. sed de talibus quidem sermonibus satis sint, quæ nunc dicta sunt.

Summa, & diuisio in cap. 2.

QVAE sit diuersitas partium cęli, quæ accipiuntur secundum diuersitatem situs in eodem cęlo, demonstrat Arist. proponit sic [quoniam autem quid dam] & ostendit quibus corporibus, & quomodo differentiæ corporum inueniantur in illis, vbi ait [determinatum est igitur] & differentiæ quomodo se habeant ordinatim inter se dupl. primò [est autem sursum quidem] secundò [amplius autem aliter] deinde dicit tal a non esse in omnibus corporibus ibi [quapropter non in omni corpore] & declarat Pythagoricos malè attribuisse cęlo tales differentias, sic [quapropter & Pythagoreos] & hoc quatuor rationibus. prima

ma est[nihilò enim] secunda[& sursum, & deorsum] tertia [ad hæc autem] quarta [ad hæc autẽ sursum] quomodo autem sint in cęlo, demonstrat ibi[nobis autem] & excludit duas obiectiones, quæ sunt [non enim oportet] quas ita soluit [sed intelligere] deinde secundum quam dimensionem cęli consideretur sursum, & deorsum sic [dico autem longitudinem] & probat sic[differentiam enim] postremò declarat, quis polorum sit sursum, & quis deorsum, & hoc dup. primò sic[polorum autem his] secundò [verum secundæ circumlationis.]

QVoniam autem quidam sunt, qui dicunt esse quippiam cœli dextrum, & sinistrũ, quemadmodum vocati Pythagorei (illorum .n. hic sermo est) cõsiderandum est, vtrum hoc sese habeat modo, vt illi dicunt, an potius aliter; si oportet hæc principia corpori ipsius vniuersi adiungere: cõfestim .n. primum, si dextrum existit, & sinistrum, adhuc prius existimãdum est priora existere principia in ipso. Determinatum est igitur de his, in ijs, quæ circa aĩalium motus; ꝑpea ꝙ propria illorum naturæ sunt: manifeste .n. aĩalibus inesse videntur, his quidem oẽs tales partes (dico autem, vt & dextrum, & sinistrum) his autem aliquę, plantis autem sursum, & deorsum solum. ¶Si autẽ oportet accommodare cęlo aliquid talium, & quod primum, quemadmodum diximus, in aĩalibus inest, rõnabile est existere in ipso: nam, cum tria sint; vnumquodq; veluti principium quoddam est. dico autem tria sursum & deorsum, & ante & oppositum, & dextrum & sinistrum: has .n. distantias oẽs rõnabile est inesse corporibus perfectis. Est autem sursum quidem longitu- Tex. 7. Tex. 8.

gitudinis principium, dextrũ aũt latitudinis, antè vero profunditatis. Amplius autem aliter ſm motus: principia.n.hæc dico, vnde ijs, quæ hæc habent, motus primum incipiunt. eſt autẽ ab ipſo quidem ſurſum augmentatio, à dextris autem qui ſm locum fit; ab ijs verò, quæ antè ſunt, qui ſm ſenſum. antè.n.dico, in quo ſenſus ſunt.

Tex. 9. ¶ Quapp & non in oĩ corpore ſurſum & deorſum, & dextrum & ſiniſtrum, & ante & poſt quærendum eſt; ſed in ijs, quæ cum aĩata ſint, motus principium in ſeipſis habẽt: in nullo.n. inanimatorũ videmus, vnde eſt principiũ motus: aliqua.n.oĩno non mouentur, aliqua verò mouent quidem, ſed non ab oĩ parte ſimiliter: vt ignis ſurſum ſolum, & terra ad medium.

Te. 10. ¶Sed in his quidem dicimus ſurſũ & deorſum, & dextrum & ſiniſtrum, ad nos referẽtes: Aut .n.ſm noſtra dextra, quemadmodum diuinatores: aut ſm ſimilitudinem ad noſtra, quẽadmodum ea, quæ ſunt ſtatuæ: aut quę contrario modo ſe habent poſitione: dextrum.n.id, quod eſt ſm noſtrum ſiniſtrum: ſiniſtrum verò contrarium: & poſt, qđ ſm noſtrum antè. In his autẽ ipſis nullam videmus dĩam: ſi.n.ecõtrario vertantur, contraria dicimus dextra, & ſiniſtra, ſurſum & deorſum, antè, & poſt.

Te. 11. ¶Quapp & Pythagoreos vtiq; quiſpiam admirabitur, ꝙ duo ſola hæc principia dixerunt, dextrum, & ſiniſtrũ: illa autem quatuor omiſerunt, quæ non minus principalia ſunt: nihilo.n. minorem dĩam habent, quæ ſurſum ſunt, ad ea, quæ deorſum: & quę antè, ad ea, quę poſt, q̃ dextra ad ſiniſtra in oĩbus animalibus: hæc.n. potentia differunt ſolum; illa autem & figuris.

Te. 12. ¶Et ſurſum, & deorſum oĩbus animatis ineſt ſimiliter, & animalibus,

bus,& plãtis.dextrum aũt, & sinistrũ non inest in plantis. Præterea aũt vt longitudo latitudine prior est;si sursum magnitudinis principiũ est, dextrum aũt latitudinis.prioris aũt principium prius est ; sic prius vtiq; erit sursum dextro ſm gñationem;qñq; multifariam dr̃ prius. Ad hęc autem, si sursum quidem est, vnde est motus, dextrum aũt,à quo,antè autem,ad quod ; ẽt sic vtiq; quandam potentiã principis habebit sursum ad alias species.Itaq; & quia omiserũt maximè propria principia ; iustum est ipsos increpare, & quia hæc in oĩbus similiter putabant inesse. Nobis aũt,qm̃ determinatum est prius, ꝙ in habentib.principium, motus tales potẽtia insunt: ¶ Cœlum aũt aĩatum est, & hẽt motus Te. 13.
principium ; manifestum est, ꝙ habet sursum, & deorsum,& dextrum,& sinistrum. Nõ enim oportet dubitare ex eo, quia rotunda sit figura ipsius vniuersi,qũo erit huius hoc quidem dextrum,hoc aũt sinistrum, similib.existentib.partib.omnibus, & motis oĩ tpe : sed intelligere, quemadmodum,si quis in quib. habeat dextrũ ad sinistrum dr̃iam,ẽt figuris,deinde circumponat sphæram:habebit.n.potentiam differentẽ; videbitur autem minimè, pp similitudinem figuræ.Eodem autem modo & de principio motus : etenim, etsi nunq̃ incœpit;principium tñ habeat necessarium est,vnde incœpisset;si inciperet qđ mouet,moueri: atque,si steterit;mouebit vtiq; iterum . ¶Dico aũt longitudinẽ qdem Te. 14.
ipsius eam,quæ ſm polos est,distantiam:& polorum,hunc quidem sursum,hunc autem deorsum: differentiam enim in his solis hemisphæriorum videmus; propterea quòd non mouentur poli.Simul autem & consueuimus dicere

latera in mundo, non qđ sursum est, & deorsũ; sed qđ est præter polos, tanq̃ hoc longitudo sit: id.n.ad latus est, quod est prçter sursum, & deorsum. Polorum autem is quidem, q supra nos apparet, ea, quæ deorsum exiſtit, pars eſt: qui
Te. 15. vero nobis immanifestus est, q̃ sursum. ¶ Dextrum.n.vniuscuiusq; dicimus, vnde principiũ est eius, qui ſm locum fit, motus. circumlationis autem cœli principium est; vnde astrorum ortus sunt. quare hoc vtiq; erit dextrum: vbi autem occasus, siniſtrum. Si igit & a dextris incipit, & ad dextra circunfert; necesse est sursum esse eum, qui nõ apparet, polum: si.n. is erit, qui manifestus est; ad sinistra erit motus: qđ qdem
Te. 16. non dicimus. ¶ Manifestum est igit, ꝙ immanifestus polus est sursum, & qui illic habitant, in eo sunt, qđ sursum est, hemisphærio, & apud dextra: nos autẽ in eo, qđ deorsum est, & apud sinistra, econtrario q̃ vt Pythagorei dicunt: illi .n. nos & sursum faciunt, & in dextra parte: illis vero, qui illic sunt, deorsum, & in sinistra: accidit aũt contrarium. Verùm secundæ circunlationis, veluti planetarum nos qdem in ijs q̃ sursum, & in dextris sumus; illi autem in ijs, q̃ deorsum, & in sinistris: econtrario.n. his principium motus est; ppea ꝙ cõtrariæ sunt lationes. quare accidit nos quidẽ esse apud principium, illos autem apud finem. De partibus igitur ſm distãtiam, & ſm locum definitis tot dicta sint.

Summa, & diuiſio in cap. 3.

QVOMODO reperiantur diuersitates partium in cœlo, quantum ad ordinẽ sphærarum: declarat, & quòd non sit tantùm una sphæra circulariter mota: proponit dubitationem [quoniam autem non est con-

trarius

trarius] & aperit difficultatem soluendæ quæstionis [quanquam animus] dat verò causam dup. primò per viam compositionis procedendo à primò ad ultimū, secundò per uiam resolutionis: & circa primum sex enumerat. primò probat, si cœlum est æternum, & circulare; oportet esse mobile in æternum, ubi ait [ob hoc habet] secundò, si cœlum mouetur circulariter; id fit terra, dicens [cur igitur] postea si est terra; est ignis ibi [at verò si terra] quartò si est ignis & terra, quòd sint alia duo ibi [at verò si est ignis] quintò si alia corpora sunt; necesse est esse generationem, & corruptionem, ubi ait [his autem existentibus] sextò q. si est generatio; necesse est esse alium motum, dicens [si uero generationem] via autem resolutiua, ubi inquit [nunc autem tantùm.]

QVoniam autem non est contrarius circularis motus circulari; considerandum est, curnam plures sint lationes: quanq̄ eminus tẽtantib. facere qōnem, longè aūt nō ab eo loco, sed multo magi eo, q eorum, q̄ accidunt ipsis, de admodum paucis habemus sensum: attñ dicamus. Causa autem de ipsis hinc sumenda est. Eorum vnumquodq;, quorum est opus, est gratia operis: Dei autem operatio immortalis est: hoc autem est vita sempiterna: itaq; necesse est motum sempiternum Deo inesse. q̄m autem cęlum tale est; (corpus. n. quoddam diuinum est) ob hoc habet circulare corpus, qd' natura circulariter mouet semper. Cur igit non totum cęli corpus tale est? q a necesse est manere aliqd corporis lati circulo, id inquā, qd' in medio existit. illius autem nullam possibile est manere partē, neq; oīno, neq; in medio. ¶ Etenim motus ipsius fm naturam esset ad medium. natura autē Te. 17. Te. 18.

circu-

circulariter mouet: nõ.n. esset sempiternus motus: nã nihil ̃pter naturã sempiternum est. posterius autem est, qđ ̃pter naturam existit eo, qđ ꝺm naturã. & excessus quidam est in gñatione qđ ̃pter naturã est eius, qđ ꝺm naturã. Necesse est igiť terrã esse: hæc.n. quiescit in medio. nũc igiť supponať hoc, posterius aũt demonstrabiť de ipso. At verò, si terram; necesse est & ignem esse: contrariorum.n. si alterum natura est; necesse & alterum esse natura, si sit cõtrarium, & esse quandã ipsius naturam: eadem.n. est materia contrariorũ. Et priuatione prior affirmatio: dico autem, veluti calidum frigido. quies aũt, & grauitas; dicuntur per priuationẽ leuitatis,
Te. 19. & motus. ¶At verò, si est ignis, & terra; necesse est & ea, quæ inter ipsa sunt, esse corpora: contrarietatem.n. habet vnumquodq; elementorũ ad vnumquodq;. supponatur autẽ & hoc nũc, posterius autem tentandum erit ostendere. His autem existentibus, manifestum est, ꝙ necesse est gñationem esse eò, ꝙ ipsorum nihil possibile est esse sempiternum: patiuntur.n. & agunt contraria à seinuicem, & corruptiua inuicem
Te. 20. sunt. ¶ Insuper aũt non est rõnabile quippiam mobile esse sempiternum, cuius non contingit esse ꝺm naturam motum sempiternum. horũ aũt est motus. Quòd igiť necessarium sit esse generationem, ex his manifestum est: si verò gñationem: necesse & aliã esse lationem, aut vnã, aut plures: ꝺm.n. eã, quæ totius est, similiter necessariũ est sese habere & elementa corporum ad inuicem: diceť autem & de hoc planius in
Te. 21. sequentibus. ¶Nunc aũt tm̃ manifestum est ꝓp quam causam plura sunt circularia corpora; quia necesse sit generationem esse; gñationem

autem;

autem; si & ignem: hunc aũt, & alia; si & terrã: hãc autem; quia necesse est manere aliqd semper, si & moueri aliquid semper oportet.

Summa, & diuisio in cap. 4.

COELVM est sphærica figuræ, & perfectæ proponit ibi Arist. [figuram autem sphæricam] & probat dup: primò [omnis itaque figura] secũdò [amplius autem] & ostendit, quæ sit prima figurarum corporalium, ubi ait [similiter autem] & narrat opinionẽ aliorum sic [amplius autem diuidentes] figuram autem circularem conuenire cęlo dupl. demonstrat, primò [quoniam autem prima] secundò [amplius si motum] & tertiam adducit rationem probantem cœlum esse sphæricæ figuræ supponendo aliqua, ubi ait [sumet autem utique.]

FIguram autem sphæricam necesse est habere cęlum: hęc.n. æst & maximè propria substantiæ, & natura, prima. Dicamus autẽ vniuersaliter de figuris, q̃ prima sit & in planis, & in solidis. Oĩs itaq; figura plana, aut recti linea ẽ, aut circũlari linea: & recti linea qdem à plurib. continet̃ lineis, circuulati linea autem ab vna. Qm̃ igit̃ prius natura ĩn vnoquoq; gñe est vnũ multis, & simplex cõposito: prima vtiq; erit planarum figurarum circulus. ¶Amplius autem, si perfectum id est extra qd' nihil eorum, q̃ ipsius sunt, possibile est accipere, quemadmodum determinatum est prius: & rectæ qdem appositio semper est, circulari autem nunq̃; manifestum est, ꝙ perfecta vtiq; erit ea, quæ continet circulum. quare, si perfectum prius est imperfecto, & ob hæc prima vtiq; erit figurarum, circulus. Similiter autem & sphæra solidarum: sola.n. illa Te. 22. Te. 23.

la continet vna superficie, recti lineæ autẽ pluribus: vt.n.se habet circulus in planis, sic sphæra
Te. 24. in solidis.¶Amplius autem, & diuidẽtes in plana, & ex planis corpora gñantes, testes fuisse his vñr: solam n. solidarum sphæram non diuidunt, tanq̃ non habentem plures superficies q̃ vnam. diuisio.n.in plana, non vt secans quis in partes diuidet totum, hoc efficit modo, sed vt in diuersa specie. Quòd igit solidarum figurarũ
Te. 25. prima sit sphæra, palam est. ¶Est autem & ẜm numerum ordinem assignantib. sic ponentib. rõnabilissimum, circulum quidem ẜm vnum, triangulum autem ẜm dualitatem, qm duo recti sunt. si autem ẜm triangulum, vnum, ci cu-
Te. 26. lus non erit figura. ¶Qm autem prima quidem figura primi est corporis, primum aũt corpus, qd' in extrema circulatione; sphæricũ id v.iq; erit, ꝙ circulari circunfert latione. Et qd' igit continuum illi est: sphærico.n.continuum est sphæricum. Similiter autem & quæ ad medium horum sunt: q̃.n.a sphærico cõtinentur, & tangunt, tota sphærica necesse est esse: q̃ autem infra eam, qd' planetarum sunt, tangunt eam, q̃ supra est sphæram. quare sphærica vtique erit oĩs: oĩa.n.tangunt, & continua sunt sphæris.
Te. 27. ¶Amplius, qm vr, & supponit circulariter circumferri ipsum vniuersum, demonstratum est autẽ, ꝙ extra vltimam circunlationem neq; vacuum est, neq; locus: necesse est & pp hæc sphæricum esse ipsum. Nam, si erit rectilineum: accidet & locum esse extra, & corpus, & vacuum: nã rectilineum, qd' circulariter vertit, nunq̃ eãdem occupabit regionẽ; sed vbi prius erat corpus, nunc non erit: & vbi nunc non est, iterum erit pp permutationem angulorum. Similiter

autem

autem & si quæ alia figura fiat non æquales ha bens eas, q̃ ex medio, lineas, vt lenticularis, aut oualis: in oĩbus. n. accidet & locum, & vacuum esse extra lationem: ppea q̄ non eandem regionem totum occupat. ¶ Amplius autem, si motuum qdem mensura est cœli latio, quia sola continua est, & regularis, & sempiterna: in vnoquoq; autem mẽsura, qđ minimum: minimus autem est motus velocissimus: manifestum est, q̄ velocissimus vtiq; erit oĩum motuum cœli motus. ¶ At verò eorum, q̃ a seipso ad seipsum sunt, minima est circuli linea: ſm autem minimam velocissimus motus est. Quare, si cœlum circulariter ferẽ, & velocissimè mouet; sphæricum ipsum necesse est esse. ¶ Samet autẽ vtiq; qs & ex his, quæ circa medium collocata sunt, corporib. hanc fidem. Si. n. aqua quidẽ est circa terram, aer vero circa aquam, ignis autem circa aerem, & superiora corpora ſm eãdem rõnem: continua. n. quidem nõ sunt, tangunt autem hæc: superficies autem aquæ sphærica est: qđ autem sphærico continuum est, aut mouet circa sphæricum; & ipsum tale necessarium est esse: quare & pp hoc manifestum fuerit, q̄ sphęricum est cœlum. ¶ At verò q̄ aquæ superficies talis sit, manifestum est suppositione, sumpta q̄ apta natura est semper cõfluere aqua ad magis concauum: magis autem concauum est, qđ centro propinquius est. Ducanẽ igiẽ ex centro linea A B, & linea A C, & producatur, in qua B C. ducta igiẽ ad basim linea, in qua A D, minor est eis, q̃ ex centro: magis concauus igiẽ locus est. quare influet aqua, donec vtiq; æquetur. æqualis autem est ijs, q̃ ex centro, linea A E. quare necesse est apud eas, q̃ ex cẽtro, esse aquam: tunc

Te. 28. Te. 29. Te. 30. Te. 31.

tunc.n.quiescet.linea autem,q̃ eas, q̃ ex e~tro, tãgit,circularis est: sphærica igit aquę supficies
Te. 32. est, in qua B E C. ¶Quod igit sphæricus sit mundus,palã est ex his,& ꝙ cũ diligentia adeo rectè tornatus sit,vt nihil aut manufactũ sese hẽat similiter, aut aliud qppiã eorũ,quæ apud nos in oculis existit,nihil eorũ,ex quib. constitutionẽ accepit,sic põt regularitatẽ suscipere,& diligentiã,vt primi,quod circum est, corporis natura: manifestum.n.est, quod proportionabiliter se habet,quemadmodum aqua ad terram, & elementorum ea,quæ plus semper distant.

Summa, & diuisio in cap. 5.

DE modo motus cæli; qui est potius ad unam, quàm ad aliam partem.proponit quæstionem ibi[sed si nihil] secundò ostendit difficultatem dubitationis, vbi ait [fortè igitur] tertiò soluit sit [nunc aũt id.]

Te. 33. QVoniam aũt est dupliciter in circulo moueri,vt ab A,aliud qdẽ ad B, aliud aũt ad C, ꝙ non sint cõtrarij hi,prius dictũ est: sed,si nihil,vt contingit,aut à casu in sempiternis esse põt,cęlũ uerò sempiternũ est, & circularis latio;pp quàmnã cãm ad altera fertur, sed non ad altera? necesse.n. est & hoc aut principium esse,aut esse ipsius principium. ¶Fortè igi
Te. 34. tur de quibusdam enunciare aliquid tẽtare, & de omnibus, & prætermittere nihil, videbitur vtiq; esse signum aut multæ amentię, aut multæ promptitudinis,non tñ iustum est omnes similiter increpare, sed videre oportet causam dicendi,quænam sit. Præterea quo pacto se habeat in credendo,vtrum humano modo, an validius.Certiores igitur necessitates qñ quis fuerit

rit affecutus; tunc gratiam habere oportet inueçnientibus: nunc autem id, quod videtur, dicendum est. Si. n. natura semper facit eorũ, quç fieri possunt, quod optimum est, est aũt quemadmodum earum, quç super recta fiunt, lationum ea, quæ ad eum, qui sursum est, locum, honorabilior (diuinior. n. est locus, qui sursum est, eo, qui deorsum) eodem modo & quæ ad antè fit ea, quæ ad post: si quidem sic se habent & dextrum & sinistrum, quemadmodum dictum est prius. Attestatur et dicta dubitatio; ꝙ hẽt prius, & posterius: hæc. n. causa soluit dubitationem. si enim se habet quàm potest optimè: hæc vtiq; erit causa eius, quod dictum est: optimum. n. est moueri simplici motu, & incessabili, & hoc ad id, quod honorabilius est.

Summa, & diuisio in cap. 6.

MOTVS cæli quomodo vniformis sit, narrat, proponit dicens [de motu autem ipsius] probat hãc quatuor rationibus, prima est [si enim irregulariter] secunda [praeterea quon am] tertia [etenim si fit] quarta [adhuc & irrationabile] sed motus cæli, neq; intẽditur, neq; remittitur: et hoc proponit ibi [at verò neq;] & probat dupli, primò [infinitus enim] secundò [amplius si quis.]

DE motu aũt ipsius, ꝙ regularis sit, & nõ irregularis, deinceps postea, quæ dicta sũt, erit percurrendum. dico aũt hoc de primo cœlo, & de prima latione: in ijs. n. quæ subter sunt, pluresiã lationes cõuenerunt in vnum. Si. n. irregulariter mouebitur; manifestum est, ꝙ intensio erit, & status, & remissio lationis: oĩs. n. irre- Te. 35.

 gularis

gularis latio & remissionem habet, & intensionem, & statum. Status autem est, aut vnde fert, aut quo, aut in medio: vt fortè ijs quidem, quæ ſm naturam mouent, quo ferunt; ijs autem, q̃ pter naturam, vnde: proiectis autem in medio. Circularis autem lationis nõ est, aut vnde, aut quo, aut medium: neq;.n. principium, neq; finis, neq; medium est ipsius simpliciter: tpe em̃ sempiterna est, & longitudine simul ducta, & minimè interfecta. quare, si non est lationis ipsius status; neq; irregularitas erit: irregularitas

Te. 36. .n. fit pp intensionem, & remissionem. ¶ Præterea, qm oẽ, qđ mouetur, ab aliquo mouetur: necesse est motus irregularitatem fieri, aut pp ipsum mouens, aut pp id, qđ mouetur, aut pp ambo: siue .n ipsum mouens nõ eadem virtute moueat, siue id, qđ mouet, altereſ, & non permaneat idem, siue ambo mutenſ, nihil prohibet irregulariter moueri id, qđ moueſ. Nihil autem horum possibile est circa cœlum fieri: nam id, qđ moueſ, ostensum est q̃ primum est, & simplex, & ingenerabile, & incorruptibile, & oĩno immutabile. ipsum autem mouens multò magis rõnabile est esse tale: primum .n. primi, & simplex simplicis, & incorruptibile, & ingenerabile incorruptibilis, & ingenerabilis motiuũ est. Qm̃ igiſ id, qđ moueſ, non mutaſ, cum sit corpus; nec id, qđ mouet, mutabit, incorporeũ

Te. 37. existens. ¶ Quare & lationem impossibile est irregularem esse. Etenim, si sit irregularis; aut tota mutaſ, & qñq; quidem fit velocior, qñq; autem tardior rursus, aut partes ipsius. Partes igiſ q̃ non sunt irregulares, manifestum est: iã .n. facta fuiss. distantia astrorum in infinito tpe, hoc quidem velocius moto, hoc autẽ tardius. nõ vr̃

autem

autem vllum distantijs aliter sese habere. At vero neq; totam contingit mutari: remissio enim vniuscuiusque fit pg impotentiam: impotentia autem pter naturam est: etenim oēs impotentiæ, q̄ in aīalibus insunt, pter naturam sunt, vt senectus, & decrementum: tota.n. fortasse aīalium constitutio ex talib. constat: q̄ differunt ꝓprijs locis: nulla.n. partium suam habet regionem. Si igit in primis id non est, qđ pter naturā est (simplicia.n. sunt, & immista, & in propria regione, & nihil est ipsis cōtrarium) neq; vtiq; impotentia erit, quare neq; remissio, neq; intēsio: si.n. intensio fuerit, & remissio. ¶ Præterea & irronabile est infinito tpe impotens esse id, qđ mouet, & rursus alio infinito potens. Nihil.n. esse vr infinito tpe pter naturam: impotentia autem pter naturam est. neq; æquali tpe pter naturam, & ſm naturam, neq; omno potens, & impotens: necesse autem est, si remittatur motus; infinito remitti tpe. At vero neque intendi semper, aut rursus remitti possibile est: infinitus.n. vtiq; erit, & indeterminatus ipse motus. oēm autem ex aliquo in aliquid esse diximus, & determinatum. ¶ Amplius, si quis accipiat esse aliqđ tps minimum, quo no contingit in minori moueri Cœlum (vt.n. neq; ambulare, neq; citharizare in quouis tpe possibile est, sed est vniuscuiusq; actionis determinatum minimū tps in non excedendo, sic neq; moueri Cęlum in quouis tpe possibile est.) Si igitur hoc verum sit, non erit vtiq; semper intensio lationis. si autem non erit intensio; neq; remissio: similiter n. ambo, & alterum, si eadem intenditur velocitate, aut maiori; & infinito tpe. ¶ Reliquum ē itaq; dicere vicissim inesse motui velocius ip- Te. 38. Te. 39. Te. 40.

sum, & tardius. hoc aũt penitus irrõnabile est, & figmento simile. Amplius aũt & nõ latere in his rõnabilius est: sensibiliora.n. sunt iuxta se-inuicem posita. Quòd igitur vnum, & solum est Cęlum, & hoc ingñabile, & sempiternum, & insup motũ regulariter, hactenus nobis dictũ sit.

Summa, & diuisio in cap. 7.

QVALIS sit natura, & substantia stellarũ narratur. proponit ibi & explanat [rationabilissimum itaque] deinde stellas non esse de natura ignis, ait ibi [calor autem] postea respondet tacitæ obiectioni sic [& hæc maximè.]

Te. 41. DE vocatis autem Astris consequens vtique erit dicere, & ex quibus constant, & in q̃bus figuris, & quinam sunt ipsorum motus. Rationabilissimum itaq; fuerit & ea, quæ à nobis dicta sunt, consequens vnumquodq; astrorum ex hoc facere corpore, in quo existit, lationem habẽs: qm̃ diximus aliquid esse, quod circulariter ferri natura natũ est. Vt.n. ignea dicentes esse, ob hoc dicunt, q̃a id, qđ sursum est, corpus, ignem esse dicunt: vtpote, cum rationabile sit vnumquodq; constare ex ijs, in quibus unum-

Te. 42. quodq; est, sic & nos dicimus. ¶Calor autem ab ipsis, & lumen generaũ, attrito aere ab illorum latione: nã natura aptus est motus ignire ligna, & lapides, & ferrum. Rationabilius igiĩ est id, qđ est igni propinquius: propinquius autem est aer: uelnti & in ijs, quæ feruntũ, sagittis. hæ.n. & ipsæ sic igniuntur, ut plumbei mucrones colliquescant. & quoniam hę igniunĩ; necesse est & eum, q in circuitu ipsarum est, aerem hoc idem pati. Hę igiĩ ipsæ incalescunt: quia in aere ferũtur,

tur, q ob plagam motu fit ignis. eorum autem, quæ sursum sunt, vnumquodq; in sphæra fertur, vt ipsa quidem non igniant, aerem autẽ, cũ sub corporis circulariter moti sphæra existat, necesse est, cũ illa ferẽ incalescere, & hac maximè, qua Sol extat infixus. quapropter approximante ipso, & oriente, & super nos existẽte, generaẽ calor. Quòd igiẽ neq; ignea sint, neque in igne ferantur, hæc nobis dicta sint de ipsis.

Summa, & diuisio in cap. 8.

QVALITER stellæ moueantur, declarat Arist. & vtrum ex eorum motu sonus fiat. quò ad primum probat tribus rationibus, quòd stellæ per se non mouentur. prima per quandam diuisionem, vbi ait [quoniam autem uidentur] secunda [præterea quando sphæræ] tertia [ad hæc irrationabile] utrum autem sonus causetur à motu stellarum. proponit sic [manifestum est ex his] postea narrat rationem, & responsionem Pythagoricorum sonum affirmantium ibi [videtur autem quibusdam] & improbat eorum responsionem dicens [hæc autem quemadmodum] postremò dicit. q sonus non fit ab eis duabus rationibus, proponit sic [sed rationabiliter] prima ratio est [quæcunq; n.] secunda [veluti id quòd.]

QVoniam autem vñr & astra transferri. & totum Cœlum: necessarium est, aut quiescẽtibus vtrisq; fieri mutationẽ, aut motis, aut altero quidẽ quiescente, altero aũt moto. Vtraq; igitur quiescere impossibile est, quiescente qdem terra: neq; n. fierent, quæ vñr. supponaẽ autẽ terram quiescere. ¶ Reliquum itaq; est aut vtraq; moueri, aut hoc qdẽ moueri, hoc autem quiescere. Si igiẽ ambo mouebunẽ; irrationabile est easdem velocitates astrorum, & Te. 43. Te. 44.

circulorum esse: vnũquodq;.n.ęquè velox erit, atq; circulus, in quo ferť: vñt.n.vnà cum circulis trāsferri rursus in idem. accidit igiť simul & astrum pertransiuisse circulum, & circulum latum esse sua latione, suamque ptransiuisse circunferentiam. Non est autem rationabile eandem rationem habere velocitates astrorum, & magnitudines circulorum: circulos.n. nihil absurdum est, sed necessarium est proportionabiliter se habere velocitates ad magnitudines: astrorum autem eorũ vnumquodq;, quæ in his sunt, nequaquā rationabile existit. si.n. ex necessitate illud, quod maiori circulo ferť, velociùs erit; palàm est, ꝙ, si transferanť astra in suos inuicem circulos; hoc qdem erit uelocius, hoc autem tardius. sic autem non habebunt vtiq; proprium motum, sed ferenť à circulis.
Te. 45. ¶Si uero à casu accidit; neq; sic rationabile est, vt in oībus simul & circulus sit maior, & latio velocior eius astri, qđ in ipso est. Vnum.n. aut duo hoc modo sese habere nihil absurdum est: oīa autē similiter, figmento simile est. simul autem & non est in ijs, quę sunt natura, id, qđ fit vt accidit: neq; id, qđ vbiq;, & in oībus est, fit à fortuna.
Te. 46. ¶At verò rursus, si circuli manent, ipsa autem astra mouenť; eadem & similiter erunt absurda: accidit.n. velocius moueri quæ sunt extra, & uelocitates esse ſm magnitudines circulorum. Qm̃ igiť neq; vtraq; moueri rationabile est, neq; astrum solum; reliquum est circulos qdem moueri, astra aũt quiescere, & infixa circulis ferri: solùm.n. sic nullum absurdum accidet. celeriorem.n. esse maioris circuli uelocitatem rationabile est circa idem centrum infixis: vt.n. in alijs maius corpus velocius ferť propria latio-

latione;sic & in circularibus: maius.n.& eorũ, quæ auferunt ab ijs,quæ ex centro,maioris cir culi segmẽtum. ¶Quare rationabiliter in æqua li tẽpore maior circunferet circulus.& non diuelli Cœlum pp hoc accidet, & quia ostensum est totum ipsum continuũ esse. ¶ Praterea, qm̃ sphærica sunt astra, quemadmodum & alij dicunt, & nobis consentaneum dicere,ex illo quidem corpore generantibus, corporis aũt sphærici duo motus sunt p se.volutatio,& uertigo,si mouerent astra p seipsa;altero vtiq; horum mouerent. sed neutro vĩr. Si.n.uertigine agerent; vtiq; manerent in eodẽ, & non mutarent locũ: qđ & vĩ, & oẽs dicunt. Amplius antẽ oĩa quidẽ rationabile est eodem motu moueri. solus aũt astrorum Sol hoc facere vĩ, oriens,& occidens: & iste non p se, sed ob elongationem nostri uisus : visus.n.porrectus longe uoluitur pp imbecillitatem.quæ forte causa est, vt scintillare videantur stellæ fixæ. planetæ autem non scintillare: planetę.n.propè sunt. quare uisus, potens existens,ad ipsos peruenit; ad manentes autem tremit,pp longitudinem porrectus longè valde, tremor autẽ ipsius facit astri uideri esse motũ: nihil.n.refert moueat visus, an id, qđ vĩ. ¶ At uerò ꝙ non uoluant astra, manifestum est : qđ .n.voluit, uerti necesse est : Lunæ autem semp id patens est, qđ vocat facies. quare, qm̃ ea quidem, quæ p seipsa mouent, pprijs moueri motibus rationabile est, his autẽ non vĩr moueri; palam est, ꝙ non mouebunt p seipsa. ¶ Ad hæc irrationabile est nullum organum ipsi pbuisse naturam ad motum (nihil.n.vt contingit facit natura) neq; curam qdem animalium habuisse, q̃ autem tã preciosa sunt, despexisse. sed vĩ

Te.47.

Te.48.

Te.49.

tanq̃ ex industria abstulisse oĩa, p̃ quę continge bat progredi p̃ seipsa, & quamplurimum semo-
Te. 51. uisse ab ijs, quæ organa ad motũ habent. ¶ Quapp & rationabiliter vtiq; videbit̃, & totum cœlum sphæricum esse, & astrorum vnumquodq;: ad eum.n. q in eodem fit, motum sphæra figurarum maximè utilis est: sic.n. utiq; velocissimè mouebit̃, & maximè occupabit eũdem locum: ad eum autem, q in antè fit, ineptissima: nequaq̃.n. similis est p̃ seipsa motiuis: nihil.n. depressum habet, neq; eminens, ut rectilineum, sed plurimum à figura corporum, q̃ progrediunt̃ distat. Qm̃ igit̃ oportet Cœlum quidem moueri eo, qui in ipso est, motu, alia antẽ astra non progredi p̃ seipsa; rationabiliter utiq; utrunq; erit sphæricum: sic.n. maximè hoc qdem mouebit̃, hoc autem quiescet.
Te. 52. ¶ Manifestum est autẽ ex his, q̃ & dicere fieri his latis harmoniam, tanq̃ consonis factis sonis, lepidè quidem; ac egregiè ab ijs, qui dixerunt, dictum est; non tñ sic se se veritas habet. Vr autem quibusdam necessarium esse tantis latis corporibus fieri sonũ: qm̃ & iis, quæ sunt apud nos, neq; moles habẽtibus æquales, neq; tali uelocitate, qualis est Solis, & Lunę, latis. Amplius autem, tot astris multitudine, tantisque magnitudine latis uelocitate tanta latione, immensum quendam magnitudine sonum non fieri est impossibile. supponens autem hæc, & uelocitates ex spatijs habere consonantiarum rationes, vocẽ fieri dicunt harmonicã, latis circulatiter astris. Qm̃ autem irrationabile videbat̃ nos uocẽ hanc non audire, caussam huius dicunt esse, genitis confestim ad esse sonum, ut non sit manifestus ad contrariũ silentium: inuicem.n. vocis, & silentij esse diju dica-

dicationem. quare quemadmodum fabris ferrarijs pp consuetudinem nihil vr̃ interesse, & hoībus idē accidere: hęc aũt, quēadmodũ dictũ est prius, cõcinnè dicũt, & musicè, impossibile est aũt hoc sese habere modo. ¶ Nõ.n. solũ hoc nihil audire, absurdũ est, de quo soluere conãtes cãm illã afferunt, sed & illud nihil pati sine sensu: excedētes n. soni destruunt ēt inaīatorũ corporũ moles, vt sonus tonitrui lapides, & corpora validissima dissipat. tot aũt latis, & sono ptransefũte ad eam, quę ferĩ, magnitudinem, multiplicem magnitudinē necessariũ est, & peruenire huc, & ingens esse robur uiolentiæ. ¶ Sed rationabiliter neq; audimus, neq; pati vñr corpora violentam vllam passionem, qa nullus fit sonitus. simul autem erit & causa horum manifesta, & testimonium dictorum à nobis sermonum, ꝙ sint veri. Id autem, qđ dubitatum est, fecitque Pythagoreos dicere fieri consonantiã illis latis, nobis erit indicium quæcunq; .n. per seipsa ferunt, faciunt sonum, & plagam: qcunque autē in eo, qđ ferĩ, infixa sunt, aut insunt, vt in naui partes, non est possibile sonare: neq; ipsam nauim, si ferat in fluuio. ¶ Quãuis eisdem rationibus utiq; licebit dicere, ꝙ absurdum est, si tantę nauis malus latus, & puppis non facit sonum multum, aut rursus ipsa nauis mota: qđ autem ferĩ in eo, qđ nõ ferĩ, facit sonum: in eo autem, qđ ferĩ continuè, & non facit plagam, impossibile est sonarè. ¶ Quare hic dicendum est, ꝙ si ferenĩ corpora horũ, siue in aeris multitudine fusa per uniuersum, siue ignis, quemadmodum omnes dicunt; necessarium esset, vt facerent ingentem magnitudine sonum: hoc autē facto, & huc peruenire, ac destruere. Quare,

Te. 53. Te. 54. Te. 55. Te. 56.

re,qm̄ non vr̄ hoc accidere; neq; animata,neq; violenta ferer̄ latione vllum ipsorum,veluti id, qđ futurum erat.prouidente natura,ꝙ non hoc modo sese habente motu, nihil vtiq; esset eorum,quę sunt circa hic existentem locum,similiter se habens. Quòd igit̄ sphærica sint astra,& ꝙ non mouent̄ per seipsa,dictum est.

Summa, & diuisio in cap.9.

QVOMODO stellæ sint ordinatæ inter se, & figuræ sphæricæ, & hoc ibi [de ordine autem ipsarum] quid circa hoc pertineat ad considerationem naturalis,inquit[accidit autem] quòd autem sint figuræ sphæricæ duabus rationibus probat. proponit sic [figuram autem] prima ratio est[quoniam enim] secunda [amplius autem.]

Te. 57. DE ordine aūt ipsorum, quo quidem modo singula disponunt̄, vt quædam sint priora, quędam vero posteriora,& quomodo spatijs se habeant ad seinuicem,ex ijs,quę circa Astrologiam,consideret: dr̄.n.sufficienter.

Te. 58. ¶Accidit autem ſm rationem fieri vniuscuiusq; motus ipsis spatijs,vt alij quidem sint velociores alij autem tardiores. Qm̄.n.supponit̄ extremam Cœli circulationē & simplicem esse, & velocissimā, eas autem, q̄ aliorum sunt,& tardiores, & plures; (vnumquodq; .n.contra fert̄ Cœlo in suo ipsius circulo) rationabile iam est propinquissimum quidem simplici, & primæ circulationi in plurimo tp̄e pertransire suum ipsius circulū, longissimè autem distans in minimo,aliorū autem semper propinquius in maiori, longius autem distans in minori: propinquissimum n.maximè superatur:qđ autē longissime abest oīum minimi-

minimè, pp distantiam: media aũt ſm rationẽ iam distantiæ, vt etiam oſtẽdunt Mathematici.

¶Figuram autem vniuſcuiuſq; aſtrorum ſphęricam eſſe maximè vtiq; quis rationabiliter exiſtimabit. Qm̃.n.oſtenſum eſt, ꝙ neq; natura ſunt apta moueri per ſe ipſa: natura autem nihil abſq; ratione, fruſtraq; facit; palam eſt, ꝙ & figuram talem dedit immobilibus q̃ minimè eſt motiua. minimè autem motiua eſt ſphæra; ꝑpterea ꝙ nullum habet organum ad motum. quare patet, ꝙ ſphærica vtiq; erunt mole. Amplius autẽ ſimiliter quidem oĩa, ac vnum. Luna autem oſtendit̃ per ea, q̃ circa viſum, ꝙ ſphærica ſit: non.n. vtiq; fieret accreſcens, & decreſcens, plurimum quidem altera ex parte curua, altera concaua, aut vtrinq; curua, ſemel autem bipartita. Et rurſus per Aſtrologica: quia non vtiq; eſſent Solis eclypſes, lunulæ ſpeciem præſe ferentes. quare, ſi unum eſt tale; palam eſt, quòd & alia vtique erunt ſphærica. Te. 59.

Summa, & diuiſio in cap. 10.

MOVET philo. duas quæſtiones, deinde ſoluit eas. prima eſt [amplius autem] deinde probat, quod ſuppoſuit dicens [manifeſtum autem] & manifeſtat ordinem planetarum ibi [ſimiliter & de alijs] ſecunda dubitatio ita [atque hoc merito] & oſtendit difficultatem talium quæſtionum ibi [de his igitur] primam difficultatem ſoluit aliqua prius ſupponendo [videtur autem optimè] ſecundam ibi [de dubitatione aũt] quam probat tribus rationibus, prima eſt [ob unũ quidẽ] ſecũda [erit aũt] tertia [et inſuper ob hoc.

DVabus autem exiſtẽtibus dubitationibus, de quibus merito quilibet dubitauerit, tẽtan- Te. 60.

tandum est id dicere, qđ vī, veneratione dignā esse magis q̃ temeritate reputantes promptitudinem illam, siquis pp Philosophiæ sitim, etiā paruas in ijs sufficientias amet, de quibus maximas habemus dubitationes. Amplius autem, cùm multa sint huiusmodi, non minus existit mirabile, pp q̃ causam non semper ea, q̃ plus distant à prima latione, moueant pluribus motibus: sed media plurimis. Rationabile.n.esse videbit, primo corpore vna latione lato, propinquissimum paucissimis moueri motibus, veluti duobus, contiguum autem tribus, aut aliquo alio tali ordine. Nunc autem accidit contrariū: paucioribus.n.Sol, & Luna mouent motibus, q̃ errantium astrorum nonnulla; q̃uis longius à medio, & propinquius primo corpori sint, q̃ ipsa. Manifestum autem hoc de quibusdam et visu factum est. Lunam.n.vidimus bipartitam q-dem existentem, subintrasse ex astris illud, qđ est Martis, qđ occultatum quidem fuit ſm nigrum illius, exiuit autem ſm clarum, & lucidum. Similiter autem & de alijs dicunt astris. Qui dudum ea obseruauerunt à plurimis annis Aegyptij, Babylonij, à quibus multam fidem

Te. 61. habemus de unoquoq; astrorum. ¶ Atque hoc merito dubitauerit utiq; aliquis, & pp q̃ causam in prima quidem latione tanta sit astrorum multitudo, vt ex ijs, q̃ numerari nequeunt, esse videat totus ordo: in alijs autem vnum seorsum singulare, duo autem, aut plura non videant in eadem infixa latione. De his igit quærere quidem bene se habet & ad eam, quę ad plura se diffundit, intelligentiam, q̃uis paruas habeamus causas; tantaque elongatione distemus ab ijs, q̃ circa ipsa accidūt: sit tñ ex talibus

contem-

contemplamur; nihil vtiq; irrationabile videbit id esse, quod nunc dubitatur. sed nos de ipsis, vt corporib. solùm, & vnitatibus, ordinē q. dem habentib. inanimatis aūt oīno cogitamus. oportet autē, ac si participarēt actione, & vita, existimare: sic.n. nihil, id esse videbitur præter rōnem, quod accidit. ¶ Videt aūt optimè quidē se habenti inesse ipsum bonum sine actione: propinquissimo aūt per paucam, ac vnā: ijs aūt, quæ longissimè absunt, p plures. Queādmodum in corpore, hoc quidē neq; exercitio vtens, bene se habet: hoc verò, si modicum deambulauerit: huic autem & lucta est opus, & cursu, & pugna: rursus aūt alij, neq; quantumlibet laborāti hoc quidem adhuc inerit bonum: sed aliud aliquid. ¶Est aūt difficile aut multa, aut sæpe rectè agere, veluti multos tallos Coenses proijcere difficile est: sed vnum, aut duos, facile. Et rursus, qñ hoc quidem opus fuerit huius gratia facere, hoc aūt alterius, & hoc alterius; in vno q. dem, aut duob. facile est adipisci: quātò autem vtiq; per plura, difficilius. Quapp oportet putare & astrorum actionem esse talem, qualis aīalium est, ac plantarum. etem hic hoīs actiones plurimæ sunt: multa.n. bona pōt adipisci, ita vt multa agat, & aliorum gratia. ¶Ei autem, qđ q̃ optimè sese habet, nihil actione est opus: est.n. ipsum id, cuius gratia. Actio verò semper est in duobus, cùm & cuius gratia sit, & qđ huius gratia. aliorum aūt aīalium pauciores: plantarum autē parua quædā, ac una fortasse: aut.n. vnum aliquid est, quod assequitur, quemadmodū & homo, aut etiam ipsa multa omnia pręuia sunt ad optimum ipsum. Hoc igitur habet, & particeps est optimi: illud autem peruenit propè per paucas

Te. 62. Te. 63. Te. 64.

pauca: aliud verò per multa: aliud autem nec aggreditur quidem: sed satis est ad id, quod est propè vltimum, peruenire. ut, si sanitas e finis, hoc quidem semper sanum est, aliud verò attenuatum, aliud autem cum cucurrit, & attenuatum est, aliud autem ēt alio quopiā facto currendi

Te. 65. gratia. quare plures sunt motus. ¶ Aliud autem non põt ad sanitatem peruenire: sed ad hoc solum, vt currat, aut attenuetē: & horum alterum

Te. 66. finis est ipsis. ¶ Maximè. n. est optimum oībus illum sortiri finem. si autem nō semper; melius est, quantò propinquius fuerit optimo. Et ob hoc terra qdem oīno nō mouetur, propinqua vero, paucis motib. nō n. perueniunt ad ipsum vltimum, sed quousq; diuinissimum illud principium sortiri possunt. Primum autem cœlum statim sortitur per vnum motum: quæ autem sunt in medio primi, ac ultimorum, perueniūt quidem: sed per plures motus.

Summa, & diuisio in cap. 11.

OPINIONES, ac rōnes falsæ circa situm, quietē, & motū, & figurā terræ. declarat ergo Arist. prius opinionem de situ terræ, ubi ait [de positione igitur] narrat rationes dicens [honorabilissimo] postea [amplius autem] & hanc rationem soluit his uerbis [tanquā medium.] De motu, & quiete ait esse duas opiniones. prima [non. n. eodem modo] secunda [quidam autem in centro] opiniones de figura narrat ibi [similiter autem] & scribit duas rationes secundæ opinionis, quæ afferebat terram habere figuram timpani. prima est [faciunt aūt] secunda [sed adhuc.]

Te. 67. DE dubitatione autem, ꝙ in prima quidem, quæ vna est, latione autorum magna multitudo

titudo consistat, aliorum autem singulatim vnũ quodq; acceperit ꝓprios motus. ¶Ob vnum q. dem vtiq; q. is primum rationabiliter existima uerit hoc esse. Intelligere.n. oportet vitę & principij vniuscuiusq; multũ esse excessum primi ad alia. ¶ Erit autem vtiq; hic accidens ſm rationem: prima.n.vna existẽs multa mouet corporum diuinorum: multa autẽ existentes vnũ solum vnaquęq;: erratium.n.vnumquodq; pluribus ferẽ lationibus. Sic igiẽ exæquat natura, & ordinem quendam facit, vni quidem lationi multa tribuendo corpora, vni vero corpori multas lationes ¶Et insuper ob hoc vnum habent corpus aliæ sphærę; quia multa corpora mouent eæ, quæ sunt ante vltimam, & eam, quæ unum astrum habet: in multis.n.sphæris ultima sphæra ferẽ innexa: unaquæq; autem sphæra corpus existit. Illius igiẽ commune erit opus: hæc enim est propria quæq; per naturam latio. ¶ Hæc autem velut adiacet. omnis autem finiti corporis ad finitum potentia est. Sed de astris quidem circulari motu latis dictum est, qualia nam secundum substantiam sint, & secundum figuram, & de latione, & ordine ipsorum.

Te. 68. Te. 69. Te. 70.

Summa, & diuisio in cap. 12.

NARRANTVR rationes impropriæ, & inconuenientes antiquorum asserentium terram quiescere. mouet dubitationem Arist. his uerbis [dubitasse igitur] insufficientiam rationum ostendit dicens [circa autem huius solutiones] deinde narrat quinque solutiones prædictæ dubitationis, prima est [si enim ob hac] secunda [alij autem in aqua] hac probat tribus rationibus, prima est [tanquam non eadem] secunda [amplius autem] tertia [præterea si totã] postea idemon-

monstrat earum defectus dicens [verum uidentur] tertia est [Anaximenes autem] quam improbat tribus rationibus. prima est [primum igitur si non lata] secunda [quamuis quietis] tertia [omnino autem] quartam solutionem recitat sic [quia autem monet] quam improbat dup. primò [at neq; vertigine] secundò tres rationes adducit. prima est [absurdũ autem] secunda [præterea propter quã] tertia [at verò] quintam solutionem scribit dicens [sunt autem quidam, & improbat quinque rationibus. prima est [hoc aũt lapidem] secunda [at verò non est necessarium] tertia [absurdum est] quarta [mirabile autem est [quinta [at verò.]

Te. 72. RElìquum autem est de Terra dicere, & vbi posita sit, & vtrum de ijs sit, quæ quiescũt, an ex ijs, quæ mouent, & de figura ipsius. De positione igit non eandem omnes habent opinionem. sed cùm plurimi, q totum cœlum finitum esse aiunt, in medio iacere dicant: contrà qui circa Italiam incolunt, vocanturq; Pythagorei, dicunt: in medio. n. ignem esse inquiunt: terram autem astrorum vnum existentem, circulariter latam circa medium, noctem, & diẽ facere. Amplius autem oppositam aliam huic conficiunt terram, q̃ antiththona nomine vocant: non ad apparentia rationes, & causas querentes; sed ad quasdam opiniones, & rationes suas apparentia attrahentes, & tentantes adornare. ¶ Multis autem, & alijs videbit non oportere terræ medij regionem assignare, fidem nõ ex ijs, quæ apparent, cõsiderantibus, sed potius ex rationibus: honorabilissimo. n. putant conuenire honorabilissimam competere regionẽ. esse autem ignem quidem terra honorabiliorem

Te. 73.

rem, terminum autem medijs ipsis. extremum autem, & medium terminum esse. quare, ex his ratiocinantes, ipsam nõ putant in medio sphæræ iacere, sed magis ignem. Amplius autem Pythagorei quidem, propterea q maximè conuenit id seruari, qđ est principalissimum ipsius vniuersi, medium autem esse tale (quem Iouis carcerem nominant) hãc habere regionem ignẽ. ¶ Tanq̃ medium simpliciter diceret, & magnitudinis medium, & rei medium esset, atq; naturę: q̃uis quemadmodum in animalibus non idem est animalis, & corporis medium; sic existimandũ est magis & circa totum cœlum. Propter hãc igit causam, nihil eos oportet turbari circa vniuersum, neq; adducere carcerem ad centrum: sed illud quærere medium ipsum quale quid est, & vbi natura aptum est esse: illud.n. medium principium est, & honorabile: loci aũt medium assimilat extremo magis, q̃ principio: qđ.n. determinatũ est, medium est: qđ vero determinat, finis est. honorabilius autem est continens, & finis, q̃ finitum: hoc.n. materia est, illud autem substantia constitutionis est. ¶ De loco igit terræ hanc habent quidam opinionem. Similiter autem & de quiete, & motu. Non.n. eodem modo omnes existimant: sed quicunq; quidem non in medio iacere aiunt ipsam, moueri circulariter circa medium: non solum autem hanc, sed & antichthona, quemadmodum diximus prius. Quibusdam aũt vi & plura corpora talia posse ferri circa medium, nobis immanifesta pp obiectũ terræ. Quapropter & Lunę eclypses plures, q̃ Solis fieri inquiunt; eorũ.n. quæ feruntur, vnũquodq; occultare ipsam, sed non solum terram: qm cum terra non sit cen-

Te. 74.

Te. 75.

trum; sed distat per totum ipsius hemisphæriũ, nihil prohibere putant ea, quæ apparent, accidere similiter non habitãtibus nobis in centro, sicut, si in medio ẽt esset terra: nihil.n.neq; nũc efficere insigne per dimidium distantibus diametri. Quidam autem & iacentem in centro dicunt ipsam volui, & moueri circa semper statũ polum, quemadmodum in Timæo scriptũ est.

Te. 76. ¶ Similiter autem & de figura ambigit̃. Alijs.n. terra esse vr̃ sphęrica, alijs vero lata, & figura tympano similis. faciunt autem indicium (quia occidens, & oriens Sol rectam, & nõ circularẽ occultationem sub ipsa terra facere vr̃: tanquã oporteat, si sit sphęrica, circularem fieri abscissionem) non attendentes & distantiam Solis ad terram, & circunferentiæ magnitudinem, quomodo in apparentibus paruis circulis recta apparet à longe. Propter hanc igit̃ apparentiã nihil ipsos non credere oportet non rotundã molem esse terræ. Sed adhuc addunt, atq; dicunt, pp quietem esse necessarium ipsam figurã hãc habere: etenim de motu, & quiete dicti modi

Te. 77. multi sunt. ¶Dubitasse igit̃ oĩbus contigisse necessarium est: forsitan.n.mentis fuerit irrationabilioris non admirari, quonammodo parua quidem terræ particula, si eleuata dimittat̃, fertur, & manere non vult, & maior semper velocius, totam autem terram, si quis dimittat, cùm eleuauerit, nõ vtiq; ferat̃, nunc vero quiescit tã ta grauitas. At verò, si quis ẽt latis particulis ipsius, anteq̃ cadant, subtrahat terram; ferentur

Te. 78. deorsum nullo obsistente. ¶Quare dubitare q̃dem oĩbus, vt philosophatẽt, meritò causa fuit. Circa autem huius solutiones, ꝙ non magis ab surdę videant̃ esse dubitatione ipsa, mirabit̃ vti

que

que aliquis: Quidã.n.ob hæc infinitam inferiorem terrę partem esse aiunt, in infinitum ipsam radicatam esse dicentes, quemadmodum Xenophanes Colophonius, ne negotia habeant quærentes causam. Quapropter & Empedocles sic increpauit dicẽs: *Immensum ne patent terrę ima, ac largior æther, Vt frustra lingua multorũ dicta fuere, Ore effusa hominum de toto pauca videntum.* Alij autem in aqua iacere: hunc.n. antiquissimum accepimus sermonem, quem dixisse aiunt Thalem Milesium: tanq̃ ex eo, quia natans sit, ipsa maneat, quemadmodum lignum, vel aliquid tale aliud: etenim horum super aerem quidem nihil natura aptum est manere, sed super aquã.
¶ Tanq̃ nõ eadem sit ratio de terra, & aqua vehente terrã: neq; .n. aqua nata est manere sublevata: sed super aliquid est. Amplius autem, quemadmodum aer aqua leuior est; sic & aqua terra. quare quonam modo possibile est id, qđ leuius est, deorsum magis iacere eo, qđ grauius est ẜm naturam? Præterea, si tota nata est manere super aq̃; manifestum est, ꝙ & particularum ipsius vnaquæq;. nunc autem non vr̃ hoc fieri; sed quęlibet particula ferť in fundum, & velocius maior. ¶ Verùm vñr usq; ad aliquid q̃rere; sed non quousq; dubitari possibile est; oĩbus.n. nobis hoc consuetum est nõ ad rem quęstionẽ facere; sed ad contraria dicentẽ; etenim ipse in seipso quęrit, quo ad nõ amplius habeat ipse sibi ipsi contradicere. Quapropter bene q̃siturum, per proprias in genere instantias ad instandum idoneum esse oportet. hoc autem est ex eo, ꝙ oẽs contemplatus sit differentias. ¶ Anaximenes autem, & Anaxagoras, & Democritus latitudinem causam manendi ipsam esse

Te. 79.

Te. 80.

Te. 81.

dicunt: non.n.diuidere; sed eum, qui subtus est aerem obturare. qđ corpora, quæ latitudinem habent, vnt facere: hæc.n.& ad uentos cum difficultate mobilia sese habent pp reluctantiam. Hoc igit ipsum facere latitudine terrā ad suppositum aerem, hunc autem non habentem, quò transferat, locum sufficientem, totum simul deorsum quiescere, quemadmodu in clepsydris aqua. Quòd autem possit multam grauitatem ferre cōprehensus, & manens aer, indicia multa dicunt. Primum igit, si non lata figura terræ

Tc. 82. sit; pp hoc quidem non quiescet. ¶Quamuis qetis non latitudo causa sit ex ijs, quę dicunt; sed magnitudo magis; pp coarctationem.n.non habens transitum, aer manet ob multitudinem: multus autem est aer; propterea ꝙ à magnitudine multa terræ comprehēdit. quare hoc erit, & si sphęrica quidem fuerit terra, tanta autem ſm magnitudinem: manet.n.ſm illorum rationem.

Tc. 83. ¶Omnino autem ad eos, qui sic dicunt de motu, non est de parte dubitatio; sed de toto quodam, ac vniuerso; à principio.n.determinādum est, utrum sit aliquis corporibus natura motus, an nullus: & vtrum natura quidem nō est, uiolentia autem est. Qm̄ autem de ijs determinata sunt prius, quęcūq; pro ea, quæ aderat, facultate habebamus, vtendum est vt existentibus. Si.n.nullus natura motus sit ipsorum; neque uiolentus erit. si autem neq; natura, neq; violentia est; nihil omnino mouebit: nam & de his ꝙ necessarium sit accidere determinatum est prius.

Tc. 84. ¶Et insuper ꝙ neq; quiescere contingit. vt.n.motus existit aut violentia, aut natura; sic & quies. At uero, si est motus aliquis ſm naturam; non vtiq; violentia erit latio solum, ne-

que quies. ¶Quare si uiolentia nunc terra quie- Te. 25.
scit; & simul uenit ad medium lata, pp uertigi-
nem: hãc.n.causam omnes dicunt ex ijs, quę in
liquidis ferunt, & circa aerem accidunt: in his
.n. semper ferunt maiora, grauioraq; ad mediũ
conuersionis. Quapropter terram omnes, quot
quot cœlum generant, ad medium conuenisse
dicunt. Quia autem manet; quærunt causam.
Et dicunt qdam hoc modo; φ latitudo, & ma-
gnitudo ipsius causa est. Alii autem; quemad-
modum Empedocles, cœli lationem circulari-
ter circuncurrentem, & velocius latam terrę la
tionem prohibere: quemadmodum aqua, q̃ in
cyathis est. etenim hæc, circulariter cyatho la-
to, cùm plerunq; sub ęre ipso existat; tamen nõ
ferẽ deorsum nata deorsum ferri, pp eandem
causam. ¶At, neq; uertigine prohibente, neque Te. 26.
latitudine, sed aere qui subijt; quonam feretę
nam; si mouetẽ uiolentia ad medium; & manet
uiolentia. ẽm naturam autem necessarium est
esse aliquam ipsius lationem. Hęc igiẽ vtrũ sur-
sum, an deorsum, an vbi est? esse.n. quandã est
necessarium. Si autem nihilo magis deorsum, q̃
sursum, aer autem, qui sursum est, non prohi-
beat eam, quæ sursum fit, lationem; neq; vtiq;
q sub terra est, prohibebit eam, quæ deorsum:
easdem.n. eorundem necessarium est esse cau-
sas eisdem. ¶Amplius autem ad Empedoclem Te. 8
illud et quispiam dixerit. qñ.n. elementa stabãt
separatim per litem; quę causa ipsi terrę quie-
tis erat? non.n. & tunc vertiginem in causa es-
se dicet. Absurdum autem est & nõ intelligere,
φ prius quidem pp vertiginem ferebanẽ partes
terrę ad medium; nunc autẽ pp q̃ causam oĩa
grauitatem habentia ferunẽ ad ipsam; non.n.

Te. 88. vertigo appropinquat ad nos. ¶ Præterea pp q̄ causam & ignis sursum fert? non.n. pp vertiginem. si aūt his ferri aliquo natus est; manifestū
Te. 89. est, q & terram existimandum est. ¶ At vero neque vertigine graue, & leue determinatum est: sed, prius existentibus grauibus, & leuibus, illa qdem ad medium veniunt, hæc verò superemi nent pp motum. Erat igit, & anteq̄ fieret vertigo, hoc quidem graue, illud vero leue. Quę quo nam determinata sunt, & quo pacto sunt apta natura ferri, aut quò? infinito.n. existente, impossibile est esse sursum, & deorsum; determi-
Te. 90. nata autem sunt his graue, & leue. ¶ Plurimi igitur circa causas has immorant. Sunt autem quidam, qui pp similitudinem dicunt ipsam manere, vt ex antiquis Anaximander: nihilo.n. magis sursum, q̄ deorsum, aut ad latera id ferri conuenit, qd' in medio collocatum est, & similiter ad extrema sese habet. simul autē impossibile est ad contraria fieri motum, quare ex necessitate
Te. 91. manet. ¶ Hoc autem lepidè quidem, nō verè tamen dr: Secundum.n. hanc rationem necessarium est omne, quodcunq; ponat in medio, manere. quare & ignis quiescet: qd'.n. dictum est,
Te. 92. non est proprium terrę. ¶ At vero non est necessarium: non.n. solùm vr manere in medio; sed & ferri ad mediū: quo.n. quęuis fert particula ipsius, eo totam ēt ferri est necessarium: quo autem fert aliquid ꝑm naturam, & ibi manere ꝑm naturam. Non igit, ꝓpterea q similiter sese habet ad extrema: hoc.n. oībus est commune: fer-
Te. 93. ri autem ad medium proprium terrę. ¶ Absurdum autem est & hoc quidem quærere, cur nā terra manet in medio; non quærere autem cur ignis in extremo: Nam, si & illi natura locus ex

tremus

tremus est; manifestum est, ꝙ necessarium est esse quendam & terrę natura locum. Si autem non huic est hic locus, sed ꝑꝑ similitudinis necessitatem manet; (quemadmodum de capillo est sermo valido quidem; sed similiter vndique extenso, ꝙ non disrumpet: & de esuriente, ac sitiente vehemẽter quidem, similiter autem & ab esculentis, & poculentis æqualiter distante: etenim hunc quiescere necessarium est:) quærẽdum est ipsis de ignis quiete in extremis. Mirabile autem est & de quiete quidem quęrere: de latione verò ipsorum non quęrere, ꝓpter q̃ causam hoc quidem sursum fertur, hoc autem deorsum ad ipsum medium nullo impediente.

¶ At vero neq; verum est, qđ dr̃: ſm accidens tamen hoc verum est, ꝙ necessarium est manere in medio omne, cui nihil magis huc, q̃ illuc moueri conuenit. Sed ꝓpter hanc rationem non manet; sed mouebit: non tñ totum, sed discerptum. Te. 94.

¶ Eadem.n.congruet ratio & in igne: necesse .n.&, si ponaẽ, quiescere similiter, atq; terram: similiter.n.sese habebit ad signorum extremorum quodcunq;. attamen fereẽ à medio, quemadmodũ & vr̃ ferri (nisi quid prohibeat) ad extremum; verum non totum ad unum signum: hoc.n.necesariũ est solùm accidere ex ratione, q̃ de similitudine fit: sed proportionalis particula ad proportionalem extremi partẽ. dico autem veluti quarta pars ad quartam continentis ipsius partem: nullum.n.corporum pũctum est. vt autem & ex magno venire in minorem locum potest condensatum; sic & ex paruo in maiorem, rarius factum. quare & terra hoc modo moueretẽ a medio, ꝓpter similitudinis rationem; si non natura terrę locus iste esset. Quę- Te. 95.

cunq; igitur sunt & de figura ipsius existimata, & de loco, & quiete, & motu ferè hęc sunt.

Summa, & diuisio in cap. 13.

SCRIBIT Arist. de quiete, & situ terræ ueritatem, & opinionem propriam proponit sic [nos autem dicamus] deinde ostēdit, quòd impossibile est terram sic moueri tribus rationibus, & dictis astrologorum. prima est [quòd autem impossibile] secunda [præterea omnia] tertia [præterea latio partium] & circa hoc mouet quandam dubitationem sic [dubitabil autem] quam sic soluit [necesse est itaq;] deinde probat, quòd corpora grauia mouentur ad medium, ubi ait [quòd autem ferantur] dicta astrologorum producit ibi [attestantur autem his.]

Te. 96. NOs autem dicamus primùm, vtrum habeat motum, an maneat. Nam, vti diximus, alij quidem ipsam vnum astrorum esse faciunt, alij autem, in medio ponentes, volui, & moueri dicunt circa medium polum. Quòd autem impossibile sit, manifestum est sumpto principio, quòd, si ferē siue in medio existens, siue extra medium; necessariū est ipsam uiolentia moueri hoc motu: non.n. ipsius terrę est: etenim particularum vnaquæq; hanc haberet lationem: nunc autem super recta oēs ferunt ad medium. quapropter, cùm uiolentia sit, & pręter naturam; non possibile est sempiternam esse: mundi autem ordo

Te. 97. sempiternus est. ¶ Pręterea oīa, quę ferunt latione circulari, subdeficere vīr, ac moueri plurib. vna latione, præter primam sphæram: quare & terram necessarium est, siue circa medium, siue in medio posita ferat, duabus moueri lationib. Si autē hoc acciderit; necessarium est fieri mutationes, ac cōuersiones fixorum astrorum. hoc

autem

autem non vr fieri: sed semper eadem apud eadem loca ipsius & oriunt, & occidunt. ¶ Praeterea latio partium, & ipsius totius ꝭm naturam ad medium est vniuersi: ob hoc.n.et existit posita nunc in centro. ¶ Dubitabit autem aliquis, cum idē sit amborum medium; ad utrum ferātur ea, quę grauitatem habent, & partes terrae ꝭm naturam. utrum, quia uniuersi est medium, an quia est terrę? Necesse est itaq; ad id, qd' est vniuersi: etenim leuia, & ignis, quę in contrariū grauitatibus terrę ferunt, ad extremum loci cō tinentis medium ferunt. ¶ Accidit autem idem medium esse terrae, & vniuersi: ferunt.n.& ad terrae medium; sed ꝭm accidens. quatenus medium habet in ipso uniuersi medio. Quod autē ferant & ad terrae medium, signum est, ꝙ lata pondera ad hanc non ęquè distātia ferunt; sed ad similes angulos. quare ad unum mediū, & illud, qd' terrę est feruntur ¶ Manifestum est igitur, ꝙ necesse est in medio terrā esse, & immobilem, & ꝑpter dictas causas, & quia pondera, quę sursum uiolentia proijciunt, ad perpendiculum rursus ferunt in idem, et si in infinitum uis illa proijciat. Quod igit neq; moueat, neque extra medium iaceat, manifestū est ex his. ¶ Ad hęc autem manifesta est ex dictis causa quietis. Si.n.natura nata est ferri vndiq; ad medium, quemadmodum vr, & ignis rursus à medio ad extremum; impossibile est latam esse quamcūque ipsius particulam à medio, nō vim passam: una.n.latio vnius est, & simplex simplicis, sed non contrariae: quae autem à medio fit ei, quae ad mediū, est contraria. Si igit quamcunq; partem impossibile sit latam esse à medio; manifestum est ꝙ & totam adhuc impossibilius: ad qd enim

Te. 98. Te. 99. T. 100. T. 101. T. 102.

enim pars nata est ferri, & totum illuc natū est. Quare, si im possibile sit moueri, nisi à potiore uirtute; necessarium utiq; erit eam manere in
T. 103. ipso medio. ¶Attestant autem his & ea, quæ à Mathematicis dicta sunt circa Astrologiam. ea, enim quæ apparent, accidunt translatis figuris, quibus determinatus est astrorum ordo, tanquàm in medio posita terra. De loco igitur, & quiete, ac motu, quomodo sese habent, tot dicta sint de ipsa.

Summa, & diuisio in cap. 14.

TERRAM esse sphæricæ figuræ ostendit: proponit dicens[ipsam autem figuram] & probat & rationibus naturalibus, & mathematicis. naturales sunt duæ. prima est [vnaquæque enim] & excludit duas obiectiones contra præmissam rationem, primò ubi ait[quod igitur] secundò [quod.n.utique] secunda ratio est ibi[at quia omnia grauia]rationes autem astrologicæ sunt tres. prima [præterea quoque per ea] secunda [præterea per astrorum apparentiam] tertia [mathematicorum etiam.]

T. 104. IPsam autem figuram habere sphæricam necessarium est; vnaquęq; enim particularum grauitatem habet ad medium vsque. & minor à maiori pulsa nō potest intumescere; sed comprimi magis, & cedere altera alteri, donec veniat ad medium. Oportet autem intelligere id, quod dicitur, perinde atq; si facta esset eo modo, quo & Physiologorum aliqui factam esse dicunt. Verùm illi quidem violentiam causam ponunt eius, quæ deorsum fit, lationis. Melius tamen est ponere veritatem, & dicere hoc accidere propterea, quòd naturam habet id, quod gra-

grauitatem habet, vt ad medium ferat. In potẽtia igitũ existente mistura, disgregata ferebantũ similiter vndiq; ad medium. Siue igitũ similiter ab extremis diuisæ partes conueniant ad medium, siue aliter sese habentes, facient idem. ¶Quod igitur similiter vndique ab extremis latorum ad medium necessarium sit similem fieri omni ex parte molem, manifestum est: æquali enim omni ex parte apposito, æqualiter est necesse distare medio extremum: hæc autem figura sphæra est. Nihil autem refert ad rationem, etiam si non undique similiter conueniant ad mediũ partes ipsius: maiorem .n. semper minorem, quæ ante se est, propellere necessarium est, ad medium vsque propensionem habentibus ambobus, & grauiori impellente vsque ad hoc minus pondus. ¶ Quod enim vtiq; quis dubitauerit, eandem habet cum his solutionem. nam, si terra existẽte in medio, & sphærica, multiplex grauitas addatur ad alterum hemisphærium; non idem erit ipsius totius, & terræ medium. quare aut non manebit in medio: aut, si manebit, quiescet quidem, etiam non habens medium, quò & nunc moueri est nata. ¶ Quod igitur dubitatur, hoc est. Videre autem non est difficile modicum insistentes, & diuidentes, quomodo censemus quantamuis magnitudinem grauitatem habentem ad medium ipsum ferri; manifestum enim est, quòd non quousque tangat centri extremum; sed oportet præualere, quod est maius, donec vtiq; suo ipsius medio medium ipsum acceperit: hucusq; enim propensionem habet. Nihil igitur refert hoc dicere in gleba, & parte quauis, aut in tota terra: non enim propter paruitatem, aut magnitudinem

T. 105. T. 106. T. 107.

tudinem dictum est id, quod accidit; sed de omni propensionem habente ad medium. quare, siue tota alicunde ferebatur, siue secundum partem, necessarium est eousque ferri, donec vtique vndecunque similiter sumat medium, coactis minoribus à maioribus propulsione

T. 108. propensionis. ¶ Siue igitur facta est, hoc necessarium factam esse modo. quare manifestum est, quòd sphærica generatio ipsius: siue ingenerabilis semper manens, eodem modo se habere, quo & si genita primùm genita fuisset. Et secundùm hanc itaque rationem necessarium est figuram ipsius sphæricam esse, & quia omnia grauia ad similes angulos; sed non æquè distantia feruntur. hoc autem aptum est ad id, quod natura sphæricum est. Aut igitur est sphærica, aut natura sphærica. oportet autem vnumquodque tale dicere esse, quale quod natura solet esse, & quod est; sed non quod vi, ac præter

T. 109. naturam. ¶ Præterea quoque & per ea, quæ apparent secundum sensum; neque enim Lunæ eclypses tales haberent decisiones: nunc enim in ijs, quæ secundùm mensem fiunt, figurationibus omnes accipit diuisiones: etenim recta fit, & vtrinque curua, & concaua. circa autem eclypses semper curuam habet definientem lineam. Quare, quoniam eclypsim patitur propter terræ obiectionem, terræ circunferentia,

T. 110. sphærica existens figuræ causa erit. ¶ Præterea per astrorum apparentiam non solùm manifestum est, quòd rotunda; sed & quòd magnitudine non magna sit. Paruò enim facto nobis transitu ad meridiem, & Vrsam, manifestè alter fit Horizon circulus, ita, vt astra, quæ sunt super caput, magnam habeant mutationem, &

non

non eadem appareant & ad Vrſam, & meridiẽ tranſeuntibus. quædam enim in Aegypto quidem ſtellæ uidentur, & circa Cyprum, in ijs autem, quæ ad Vrſam vergunt, regionibus, non videtur. & aſtrorum ea, quæ ſemper in ijs, quæ ad Vrſam vergunt, apparent, in illis locis occidunt. Quare non ſolum ex his manifeſtum eſt, rotundam eſſe figuram terræ; ſed & ſphæræ non magnæ: non enim tam celeriter inſigne quippiam faceret, trãſlatis nobis adeò parum. ¶ Quapropter exiſtimantes eum, qui circa Herculeas columnas eſt, locum coniungi ei, qui circa Indicam, & hoc modo mare vnum eſſe, non admodum incredibilia exiſtimare videntur. Dicunt autem, coniectantes etiam ex elephantibus, quòd circa vtraque loca extrema exiſtentia genus eſt ipſorum, tanquàm extremis (quia ſibi inuicem coniunguntur) hoc paſſis. ¶ Mathematicorum etiam, qui circunferentiæ magnitudinem ratiocinari tentant, ad quadringenta eſſe dicunt ſtadiorum millia. ex quibus coniectantibus non ſolùm ſphæricam eſſe terrę molem neceſſarium eſt; ſed & non magnam, ad aliorum aſtrorum magnitudinem. T. 111. T. 112.

ARISTOTELIS DE COELO,

LIBER TERTIVS.

SVMMA LIBRI.

Prima, veluti exordium est totius libri, dicta commemorans, dicendaq; proponens.

Secunda Antiquorum sententia de generatione & corruptione rerum naturalium enunciat.

Tertia sermonẽ destruit dicentem, partem dari indiuisibilem per propositiones naturales, alias à propositionibus Mathematicis, de quibus in Physicis.

Quarta Generationem non omnibus, sed aliquibus naturalium corporum inesse posse exponit.

Quinta scrutatur causas Generationis in Cõpositis.

Sexta Generationem in Elemẽtis esse ostẽdit, & hãc secundum partem, non secundum totum.

Septima Elementorũ Generationẽ nõ ex vno corpore, nec ex non corpore, sed ex alteutris esse ostendit.

Octaua Antiquorum sermones de mutua Elementorum Generatione refellit.

Tex. 1. E primo igitur cęlo, & partib. insuper autem de astris in ipso satis, & ex quibus constant, & qualia natura sunt, ad hæc autẽ & ꝙ ingenita sunt, & incorruptibilia, pcurrimus prius. Qm aũt eorum, quæ natura dicunt, hæc qdem sunt substãtiæ, illa vero opera, & passiones harum: (dico aũt Substantias qdẽ, sim-

simplicia corpora, vt ignem, & terram, & q̃ sūt eiusdem cum his ordinis, & q̃cunq; ex his, veluti & eorum cęlum, & partes eius, & rursus aĩalia, & plantas, & partes horum. Passiones aūt, & opera, & motus horum vniuscuiusq;, & aliorū, quorum causæ sunt hæc elementa ſm virtutē suam, insuper autem alterationes, & inuicem transitiones: manifestum, ꝙ plurimā accidit de natura historiam de corporibus esse: oēs.n.naturales substantiæ, aut corpora, aut cum corporib.generant̃, ac magnitudinib. hoc autem manifestum est & ex eo, ꝙ determinatum est, quæ sint natura & ex singulorum contemplatione. De primo igit̃ elementorū dictum est, & quale quid est ſm naturam, & ꝙ incorruptibile, ac ingenerabile. Reliquum est autem de duob. dicere; simul autem accidet de his dicentib. & de generatione, & corruptione considerare.

Summa Secunda. Antiquorũ sententias de Generatione, & corruptione rerum Naturalium enunciat.

Generatio n. aut oĩno non est, aut solum in his est elemētis, & ijs, quæ ex his sunt, hoc autem ipsum primum fortè est contemplandū, vtrum sit, an nō sit. Ij igit̃, qui prius philosophati sunt de veritate, & in ijs, quos nunc nos dicimus, sermonib. & inuicem discrepantes fuere. Quidā enim ipsorum auferebant oĩno gñationem, & corruptionē: nihil.n.eorum, quę sunt, aut generari aiunt, aut corrumpi: sed solum videri nobis, vt Melisso, atq; Parmenidi, quos, & si alia dicunt bene: non t̃n oportet putare naturaliter dicere: esse.n. entium quædam ingñabilia, & omnino immobilia, magis est alterius, atque prioris, q̃ naturalis considerationis. Illi verò, quia nihil quidem aliud præter sensibilium Tex. 2.

sub-

substantiam existimauerunt esse, tales aũt quasdam naturas intellexerunt primi, si aliqua cognitio, aut prudẽtia erit, sic trãstulerunt ad hęc illinc rõnes. ¶ Alij aũt, quasi de industria, cõtrariam his habuerunt opinionem. Sunt.n.quidã, qui aiunt nullam rerum ingenerabilem esse; sed oẽs generari: generatas verò; has quidẽ incorruptibiles permanere, alias autẽ rursus corrumpi, maxime quidem Hesiodus, deinde & aliorum ij, qui primi de natura disseruerũt. Alij autem oĩa alia aiunt generari, & fluere, esse verò fixè nihil: vnum autem quoddam solum pſistere, ex quo hæc omnia trãsfigurari nata sunt: qđ quidem videntũ velle dicere, & alij multi, & Heraclitus Ephesius. Sunt autem quidã, qui & oẽ corpus generabile faciunt, componentes ex superficiebus, ac dissoluentes in superficies.

Tex. 3.

Summa Tertia, quæ destruitur sermo, dicens partem dari indiuisibilem per propositiones Naturales, aliaẽ a propositionibus Mathematicis, de quibus in Physico auditu.

Pars prima. Impossibilia Mathematicis consequentia, & naturalibus consequi, nõ autem econtrario.

Tex. 4. DE alijs igitur alter erit sermo. his verò, qui hoc modo dicunt, & oĩa corpora cõstituũt ex superficieb. quæcunq; qdem alia accidit dicere cõtraria ipsis disciplinis, promptum est videre: atñ iustum erat, aut non amouere, aut ipsa credibiliorib. rõnibus, q̃ suppositiones sint, amouere. ¶ Deinde manifestum est, ꝙ eiusdem est rõnis solida quidem ex superficieb. cõponi, superficies aũt ex lineis, has aũt ex punctis: sic aũt his sese habentib. non est necesse lineę partem lineam esse. De his aũt consideratum est

Tex. 5.

prius

prius in ijs, quæ de motu sermonibus, ꝙ longitudines non sunt indiuisibiles. ¶Quęcunque vero de naturalibus corporibus impossibilia accidit dicere faciētibus indiuisibiles lineas, paululum nunc quoque consideremus: quę.n.impossibilia in illis accidunt, & naturalia sequuntur: quæ vero hæc, in illis non oīa; ppea ꝙ hæc quidē ablatione, Mathematica, Physica vero appositione dicunt. ¶Multa autem sunt, quę indiuisibilibus inesse non possunt, naturalibus aūt necessarium est: veluti, si quid est indiuisibile: in indiuisibili.n.diuisibile esse impossibile est. passiones autem oēs diuisibiles dupliciter sunt: aut.n.ſm speciem, aut ſm accidens: secūdum speciem quidem, veluti coloris album, & nigrum. secundùm accidens autē, si id, cui inest, diuisibile sit. quare passionum quæcunq; simplices sunt, omnes sunt diuisibiles hoc modo. Tex. 6. Tex. 7.

Pars Secunda. Contradicit dicentibus generationem fieri ex superficiebus.

Caput Primum. Impossibilia, ita dicentes comitātia, enumerat.

QVapropter impossibile ipsum in talibus est considerandum. Si itaq; impossibilium est, vtroq; nullā habente grauitatē, ambo habere grauitatē: sensibilia aūt corpora, aut oīa, aut aliqua grauitatē habēt, veluti terra, & aqua, vt & ipsi dixerint, si punctum nullā hēt grauitatē; manifestum est, ꝙ neq; lineæ. si aūt nō hæ; neq; superficies: quare neq; corporum vllum. ¶At verò, ꝙ Pūctum nō possibile sit grauitatē habere; est manifestum, graue.n.oē, & grauius, leue vero leuius cōtingit aliquo esse. grauius aūt, aut leuius fortè non necesse est graue, aut leue esse: quemadmodum & magnum quidē, est maius; Tex. 1. Tex. 2.

maius aũt non oĩno magnum: multa n. sunt, q̃; cum sint parua simpliciter; maiora quibusdam alijs sunt. Si itaq; id, qđ cum graue sit, grauius est, necesse est grauitate maius esse; & graue oẽ diuisibile vtiq; erit: punctum aũt indiuisibile
Te. 10. supponit esse ¶Præterea, si graue qdem desum quid, leue aũt rarum qđ est: densum aũt hoc à raro differt, ꝙ in æquali mole plura insunt. Si igit est punctum graue, & leue; erit, & densum, & rarum. sed densum qdem est diuisibile, pun-
Te. 11. ctũ aũt indiuisibile. ¶Si vero oẽ graue, aut molle esse, aut durum est necesse; facile est ex his impossibile aliqđ colligere: nã Molle est, qđ in seipsum cedit: Durũ vero, qđ nõ cedit: qđ autẽ
Te. 12. cedit, diuisibile est. ¶At vero neq; ex ijs, q̃ grauitatem nõ habent, erit grauitas: in quot. n. accidet hoc, & in qualib. aut quõ determinabũt nõ uolẽtes fingere? Et, si oĩs grauitas grauitate maior, grauitatę maior est; accidet & vnumqđq; impartibilium grauitate habere. Si. n. quatuor puncta grauitatem habent; qđ aũt ex plurib. cõstat, q̃ hoc eo, ꝙ est graue, grauius existit. quod aũt graui grauius est, graue sit, est necesse, quẽadmodum & albo albius est albũ; qđ maius est vno puncto, grauius erit, ablato ęquali. quare &
Te. 13. vnum punctum grauitatẽ habebit ¶Præterea, si supficies solũ ꝓm lineã cõtingit cõponi; absurdum est: queãdmodũ. n. & linea ad lineã vtroq; modo cõponit, & ꝓm longitudinẽ, & ꝓm latitudinẽ; oportet & superficiẽ cũ supficie eodẽ modo. linea aũt põt cum linea cõponi ꝓm lineã superpositã, non solùm appositã. At verò, si & ꝓm latitudine cõtingit cõponi; erit aliqđ corpus, qđ neq; est elementum, neq; ex elemẽtis, cõposi-
Te. 14. tum ex sic cõpositis superficieb. ¶Præterea, si su-

perfi-

perficierũ multitudine grauiora sunt corpora, quẽadmodũ in Timęo determinatũ est manifestũ est, ꝙ habebit & linea, & punctũ grauitatẽ: ꝓportionabiliter.n. ĩuicẽ se habẽt, quẽadmodũ & prius diximus. Sin verò nõ hoc differunt modo, sed ex eo, ꝗa terra ꝗdẽ grauis est, ignis verò leuis; erit & superficierũ hęc ꝗdẽ leuis, illa verò grauis, & linearũ itaq; , & punctorũ similiter: nã terræ supficies erit grauior, ꝗ̃ ꝗ̃ ignis. Oĩno aũt accidit nullã vnꝗ̃ esse magnitudine, aut posse tolli; si similiter se hẽt punctum quidem ad lineam, linea verò ad superficiem, hoc autẽ ad corpus: oĩa.n. si in seinuicem resoluant; in prima resoluent. quare continget vtiq; puncta sola esse, corpus autem nullum. ¶Ad hæc autẽ & si tps similiter sese habeat; auferet vtiq; aliqñ, aut cõtinget auferri: ipsum.n. Nunc indiuisibile est, veluti punctum lineæ. ¶ Idẽ autẽ accidit & ijs qui ex numeris cõponunt Cœlum: quidã .n. naturam ex numeris constituunt, quemadmodum & Pythagoreorum ꝗdam. ¶Nam naturalia corpora vident grauitatem habere, ac leuitatem: vnitates autẽ neq; corpus facere possunt compositæ neq; grauitatem habere.

Te. 15.

Te. 16.

Te. 17.

Caput Secundum. Omne corpus in rectum mobile, graue esse, aut leue, aeremq; necessarium esse motibus, & naturali, & violento.

QVòd aũt necessarium sit motũ aliquẽ simplicib. corporibus oĩbus natura inesse, ex his est manifestum. Qm.n. moueri vñr, vi moueri sanè est necessariũ, si propriũ non habẽt, uiolentia aũt, & pręter naturam idẽ. At verò, si præter naturam est aliquis motus; necesse est esse & ẜm naturam, præter quem ille est. Et, si multi præter naturam; vnum, qui secũdum na-

Te. 18.

turam : ſm naturã.n.ſimpliciter, præter naturā
Te. 19 verò multos habet unumquodq; ¶Amplius autem & ex quiete manifeſtum eſt; etenim quieſcere neceſſarium eſt, aut ui, aut ſm naturam. ui autem ibi manet, quo & fert vi: & ſm naturam, quo ſm naturam. Qm igr vi aliquid manere in medio, ſi qdem ſm naturam; manifeſtū eſt, ꝙ & latio, quę huc fit, ſm naturam ipſi ineſt. Si autem vi, quid ferri prohibet? Si.n.quieſcit, eundem reuoluemus ſermonem : neceſſe.n.eſt aut ſm naturam eſſe primum quieſcens, aut in infinitum abire : qđ quidem eſt impoſſibile. Si verò mouet id, qđ prohibet ferri, quēadmodū Empedocles inquit; terram ob virtiginem quieſcere, aliquò ſanè ferret, cū in infinitum ſit impoſſibile : nullū.n.fit impoſſibile. infinitum autem tranſire impoſſibile eſt : quare neceſſe eſt, vt ſtet alicubi, qđ fert, & ibi non ui maneat, ſed ſm naturam. Si autem eſt ſm naturam quies; eſt & motus ſm naturam, ea, quę ad hunc locū
Te. 20. fit, latio. ¶Quapp & Leucippo, & Democrito dicentibus ſemper moueri prima corpora in uacuo, & in infinito, dicendum erat quo motu & quis ſm naturam ipſorum motus. Si.n.elementorum aliud ab alio mouet violentia; & ſm naturam neceſſe eſt aliquem vniuſcuiuſq; motū eſſe, præter quē is eſt, qui eſt uiolentus: & oportet primum mouentem non vi mouere, ſed ſm naturam: in infinitum.n.abibit, ſi non erit quippiam ſm naturam mouens primum; ſed ſemꝑ
Te. 21. qđ prius vi mouet, mouebit. ¶Hoc autem idem accidere neceſſarium eſt, & ſi, quemadmodum in Timæo ſcriptū eſt, anteq̃ factus eſſet mūdus; mouebant elementa inordinatè : neceſſe.n.eſt aut violentum eſſe motum, aut ſm naturam. Si

autem

autem ſm naturam mouebant; neceſſe eſt mũdum eſſe, ſi quis uelit cum diligentia contemplari: tunc.n. primum mouẽs neceſſe eſt mouere, ipſum ſubiens motum ſm naturam: & quæ mouet non uiolentia, in proprijs quieſcentia locis, eum facere, quem nunc habẽt ordinem, ea quidem, quæ grauitatem habent, ad mediũ: quæ aũt leuitatem, à medio. hanc autem mundus habet diſpoſitionem. ¶Præterea tantum insup percunctabit aliquis, vtrum poſſibile erat, an non poſſibile, quæ mouẽt inordinatè, etiam miſceri talibus miſtionibus aliqua, ex quibus conſtant ea, quæ ſm naturam conſtituunt corpora, (dico aũt, veluti oſſa, & carnes) queadmodũ Empledocles inquit fieri in amicitia. dicit.n. Te. 22.

Multa quidem ſine collo capita emerſerunt.

¶His autem, qui infinita in infinito ea, quę mouent, faciunt, ſi unum quidem eſt id, qđ mouet; neceſſe vna latione ferri; quare non inordinatè mouębũt. Si autem infinita ſint ea, quę mouẽt; & lationes infinitas eſſe eſt neceſſe. Si.n. finitę ſint; ordo aliquis erit: non.n. ex eo, quia non feruntur in idem, inordinatio accidit: neq; .n. nunc in idem ferunt oĩa; ſed quę eiuſdem ſunt generis ſolùm. ¶Pręterea inordinatio nihil eſt aliud, q̃ qđ præter naturam: ordo.n. eſt propria ſenſibilium natura. At verò & hoc abſurdnm eſt, ac impoſſibile, qđ infinitum eſt inordinatum habere motum: eſt.n. natura illa rerum, q̃ habent plures, & pluri tpe. Accidit igit ipſius contrariũ, inordinationem qdem eſſe ſm naturam, ordinem uerò, & mundum præter naturam: quanq̃ nihil, ut contingit, fit eorũ, quæ ſm naturã. ¶Vt autem hoc ipſum Anaxagoras rectè accepiſſe; ex immobilibus.n. inchoat mũdũ facere? Tẽtãt Te. 23. Te. 24. Te. 25.

autem & alij cõgregantes, aliquo modo rursus mouere, ac segregare. ex distantib. autẽ, & motis non est rõnabile facere gñationem. Quapp & Empedocles ꝑtermittit eum, qui est in amicitia: neq;.n. potuisset constituere Cęlum, ex separatis quidem constituens, congregationẽ autem faciens per amicitiam: ex segregatis.n. elementis mundus est cõstitutus. quare necessa

Te. 26. rium est, ut fiat ex uno, & congregato. ¶Quod igit sit naturalis quidam motus vniuscuiusque corporum, quo non vi mouenẽ, neq; prater naturam, ex his est manifestum, Quod autem sit necessarium quædam habere propensionẽ grauitatis, & leuitatis, ex his patet: moueri.n. dicimus esse necessarium. si autem id, qđ mouet, nõ habebit natura propensionem; impossibile erit moueri aut ad medium, aut à medio. Sit.n. hoc quidem, in quo A, non graue. illud vero in quo B, grauitatem habens. feraẽ autem non graue p lineam C D: ipsum verò B, in æquali tpe per lineam C E: per maius.n. fereẽ id, qđ grauitatem habet. Si itaq; diuidaẽ corpus habens grauitatẽ, ut linea C E ad lineam C D (põt.n. sic sese habere ad aliq̃ earum, quæ in ipso sunt, partium) si totum ferẽ per totam lineam C E; partem necesse est in eodem tpe per lineam C D ferri. quare per æquale fereẽ non graue, & grauitatem habens: qđ quidem est impossibile. Eadem autem

Te. 27. est ratio & in leuitate. ¶Præterea, si erit aliquod corpus, qđ mouet, neq; leuitatem, neq; grauitatem habens; necesse est vi moueri. qđ autem vi mouet, infinitum facit motum. Cùm .n. potẽtia quædam sit ea, quę mouet, quod autẽ minus est, ac leuius, ab eadem potentia plus moueaẽ; sit motum, hoc quidem, in quo A, nõ graue per

lineam

lineam C E: illud verò, in quo B grauitatem habens in æquali tpe per lineam C D. Diuiso igiť eo, qđ grauitatē habet, corpore, vt linea C E ad lineam C D, accidit id, qđ auferť à corpore grauitatem habente, per lineam C E ferri in ęquali tpe: qm̃ totum ferebať per lineam C D: nam velocitas minoris sese habebit ad eam, q̃ eſt maioris, vt maius corpus ad minus. Per æquale igitur non graue feret corpus, & grauitatem habens in eodem tpe. hoc autem eſt impoſſibile. Quare, qm̃, cū propoſito, per maius mouebiť interuallum; ꝙ graue non eſt, per infinitum vtiq; mouebiť Manifeſtum eſt igiť, ꝙ eſt neceſſe corpus oē definitum grauitatem habere, aut leuitatem. ¶Qm̃ aūt natura quidem ē, qđ in ipſo eſt motus principium, potentia autem qđ in alio eſt, quatenus aliud eſt: & ōīs motus, alius qdē ſm naturam, alius aūt violentus; eum quidem, qui eſt ſm naturam, veluti lapidi eum, qui deorſum fit, velociorem faciet id, qđ ſm potentiā: eum autem, qui p̄ter naturam oīno ipſa. ad ambo autem, tanq̃ inſtrumento, vtiť aere: natus eſt. n. hic & leuis eſſe, & grauis. Eam igitur, quæ ſurſum eſt, faciet lationem, quatenus leuis eſt, cum pulſus fuerit, ac ſumpſerit principium ab ipſa potētia: eam verò, q̃ deorſum, rurſus, quatenus grauis eſt: veluti. n. imprimens tradit vtriq;. Quapropter & non ſequente eo, quod mouit, fertur quod vi motum eſt: ſi. n. nō tale aliquod corpus eſſet, non vtique eſſet, qui vi fit, motus: & eum quoque, qui ſecundùm naturam vniuſcuiuſq; eſt, motum promouet eodem modo Quòd igitur omne, aut leue, aut graue ſit, & quomodo preter naturā ſeſe habeant motus, ex his manifeſtum eſt. Tc. 28

Summa Quarta. Generationem non omnibus, sed aliquibus naturalium corporum inesse posse.

Te. 29. QVod autem neq; oĩum sit generatio, neq; simpliciter nullius, patet ex dictis: impossibile.n.est uniuersi corporis esse generationem; si non & uacuum esse aliqđ separatum possibile sit: in quo.n.erit loco, qđ generaẽ, qñ factum est, in hoc prius vacuum esse est necessarium, corpore nullo existẽte: aliud.n.ex alio corpus fieri est possibile, ut ex aere ignem, oĩno autem ex nulla alia præexistente magnitudine est impossibile: maximè.n.ex corpore, potentia existente, & actu fiet corpus. sed, si id qđ potentia est corpus, nullum est aliud corpus actu prius: vacuum separatum erit.

Summa Quinta: Scrutatur causa Generationis in compositis, & sunt ipsa elementa.

Quæsitum primum. Compositorum corporũ esse principia, atque elementa.

Te. 30. RElíquum autem est dicere & quorum ẽ corporum generatio, & pp quid est. Qm̃ igiẽ in oĩbus cognitio est per prima: prima autem eorum, q̃ sunt, elementa sunt; cõsiderandum est, quęnam sint talium corporum elementa; & pp

Te. 31. qd sint, deinde posthęc, & quot, & qualia. ¶Hoc autem erit manifestum, supponentibus quęnã sit elementi natura. Sit itaq; Elementum, illud corporum, in qđ alia corpora diuiduẽ, qđ inest potentia, aut actu: hoc.n. utro modo, adhuc ambiguum est. ipsum autem est indiuisibile in diuersa specie: tale quid.n. elementum oẽs & in

Te. 32. oĩbus volunt dicere. ¶Si itaq; qđ dictũ ẽ, elemẽtum sit; necesse est esse aliqua talia corporũ: in carne.n. & ligno, & vnoquoq; taliũ inest poten-

Te. 33. tia ignis, ac terra. ¶Manifesta autẽ sunt hæc, ex

illis

illis segretata. in igne autē caro, aut lignum nō inest neq; ſm potentiam, neq; ſm actum: segregaret. n. vtiq;. Similiter autem neq;, si vnum aliqđ solum sit tale, in illo est: neq; .n. si erit caro, aut os, aut cæterorum quodcunq;, statim dicendum est inesse potentia: sed prius est considerandum, quisnam sit generationis modus. ¶Anaxagoras autem contrario, q̄ Empedocles, modo dicit de elementis. hic. n. ignem, & terrā, & ea, quæ eiusdem cum his sunt seriei, elementa inquit esse corporum, & componi oīa ex his. Anaxagoras vero contrarium: ea n. quæ sunt similaria, elementa. dico autem, ueluti ligna, carnem, os, & vnumquodq; talium, aerem autē, & ignē misturam, horum, & aliorum seminum oīum. esse. n. vtrunq; ipsorum ex indiuisibilib. similarib. oībus congregatis: quapp & fieri oīa ex his: ignem. n. & ætherem appellat idē. ¶ Qm̄ autem oīs naturalis corporis est motus, pprius, motuum aūt alij qdem simplices sunt, alij autē misti, & misti qdem mistorum, simplices autē simplicium sunt; manifestum est, q erunt quædam corpora simplicia: sunt. n. & motus simplices. ¶Quare patet & q sint elementa, & pp quid sint. Vtrum autem finita sint, an infinita: & si finita, quot numero, cōsequens erit considerare. Te. 34. Te. 35. Te. 36.

Quæsitum Secundum. Principia, & Elementa finita esse.

PRimùm igitur, q non sint infinita, quemadmodum putant quidam, est contēplandum. Et primùm eos in medium afferamus, q oīa, q̄ similaria sunt, elementa faciunt, quemadmodum Anaxagoras: nullus. n. eorum, qui sic censent, rectè accipit elementum. Videmus. n. multa ēt mistorum corporum in similaria diuidi. di Te. 37.

oo autem, vt carnem, & os, & lignum, & lapidẽ: quare si compositorum non est elementum; nó oẽ, qđ similare est, erit elementum, sed indiuisibile in diuersa specie, quemadmodum dictum est prius. Præterea, neq; sic sumentes elemẽtũ, necesse est facere infinita: oĩa.n.hæc reddent, et finitis existẽtib.si quis sumat. idem.n.faciet, & si duo, aut tria solum sint talia, quemadmodum conatur & Empedocles. Qm̃.n.& vt ipsis accidit nõ oĩa facere ex similaribus(faciẽ.n.nõ ex faciebus, neq; aliud quicq̃ eorum, quæ ſm naturam figurata sunt) manifestum est, ꝙ lõgè melius est finita facere principia: & hæc, q̃ minima, si eadem quidem oĩa demonstranda sint, quemadmodum censent & qui in Mathematicis versantur: semper.n. finita sumunt principia, aut specie, aut quantitate. Præterea, si corpus à corpore alterum dr̃ ſm proprias differentias, corporum autem differentiæ sunt finitæ (differunt.n.ipsis sensibilibus, hæc autem finita sunt, oportet autem hoc ostendi) manifestum est, ꝙ necesse est & elementa finita esse. At verò neq; vt alij quidam dicunt, vt & Leucippus, & Democritus Abderites, rõnabilia sunt, quæ accidunt. primas.n.magnitudines, multitudine q̃dem infinitas, magnitudine aũt indiuisibiles esse dicunt: & neq; ex vna multa fieri, neque ex multis vnum; sed harum complexione, ac amplexu oĩa generari. Nam quodam modo & isti oĩa entia faciunt numeros, & ex numeris: etsi .n.non manifestè declarant, hoc tñ volunt dicere. Ad hæc etiam, qm̃ differunt corpora figuris, infinitæ autem sunt figuræ; infinita & ipsa simplicia corpora aiunt esse. qualis autem, & quęnam sit elementorum cuiusq; figura, nihil insu

per

per determinauerunt; sed solùm igni sphærā assignauerunt; aerem aūt, & aquā, & alia magnitudine, & paruitate diuiserunt: q̃a sit ipsorum natura, veluti semen elementorum oīum. ¶Primum igit̃ idem est & his error, nō finita sumere principia; cū cuncta eadē dicere liceret. Pręterea, si non sint infinitæ elementorum d̄riæ; patet, ꝙ nō erunt elementa infinita. Ad hęc aūt necesse est, vt ij repugnent Mathematicis sciētijs, q̃ inuisibilia corpora dicūt, & multa ꝓbabiliū, & apparentium ſm sensum perimant, de quibus dictum est prius in ijs, quæ de Tpe, ac Motu diximus. ¶Simul aūt & cōtraria dicere ipsos sibiipsis necesse est: impossibile.n.est, si indiuisibilia sint elementa; magnitudine, paruitateq; differre aerē, & aquā, & terrā: nō.n.est possibile ex seinuicē fieri: deficient.n.semper maxima corpora; si segregent̃. aiunt aūt sic fieri aquā, & aerem, & terrā ex seinuicem. ¶Præterea neq; ſm horum opinionem videbunt̃ infinita fieri ipsa elementa; si corpora q̃dem differunt figuris, figuræ aūt oēs componunt̃ ex pyramidibus, rectilinea q̃dem ex rectilineis, Sphæra vero ex octo partibus: necesse.n.est aliqua esse principia figurarum. quare, siue unum, siue duo, siue plura sint, & simplicia corpora tot erūt multitudine. ¶Præterea, si vnicuiq; quidem elementorū est aliquis ꝓprius motus, & qui simplicis est corporis, simplex est: non sunt autem simplices motus infiniti; quia neq; simplices lationes plures sunt duab. neq; loca infinita sunt: neq; vtique sic erunt infinita ipsa elementa.

Te. 38. Te. 39. Te. 40. Te. 41.

Quæsitū Tertiū. Elementa uno plura esse declarat.

QVoniam autem necesse est finita esse, restat considerare, vtrum plura erunt, an vnum. Te. 42.

vnum. Quidā n. vnum solum supponunt, & horum hi quidem aquam, illi verò aerem, alij aūt ignem, nonnulli aqua qdem subtilius, aere vero densius. quod, cùm sit infinitum; oēs cœlos continere aiunt. Quicunq; igit̄ vnum hoc faciunt, aerem, aut aquam, aut aqua quidē subtilius, aere aūt densius, deinde ex hoc raritate, & densitate alia generant: latet eos seipsos aliud qppiam prius elemēto facere: est. n. ex elementis gñatio, compositio, vt aiunt, q̄ autem est in ipsa elementa, resolutio. quare necesse est id prius esse natura, qđ est subtilium magis partium. Qm̄ igit̄ aiunt oīum corporum ignē subtilissimum esse; primùm vtiq; erit natura ignis; refert autem nihil: necesse. n. est, vnum aliquod

Tc. 43. aliorum esse primum, & nō medium. ¶Præterea raritate quidem, ac densitate alia gñare nihil refert, an subtilitate, & grossitie: subtile. n. rarum: crassum vero volunt esse densum. rursus vero subtilitate, & crassitie idem est, qđ & magnitudine, & paruitate. Subtile. n. est, quod paruarum est partium: Crassum verò, qđ magnarū partium. qđ. n. extensum est ad multum, subtile est. tale autem est, qđ ex paruis partib. constat. quare ipsis accidit magnitudine, & paruitate diuidere aliorum substantiam. Sic autem determinantib. oīa accidet dicere ad aliquid, & nō erit simpliciter hoc quidem ignis, hoc verò aqua, hoc aūt aer; sed idem ad hoc quidē ignis, ad aliud vero quippiā aer. Quod qdem & ijs accidit, q plura quidem ipsa elementa dicunt, magnitudine vero, ac paruitate differre aiunt: nā, cùm quantitate determinatum sit vnumquodque; erit aliqua rō magnitudinum ad seinuicē. Quare eorum, q̄ hanc habent rōnem ad seinuicem;

cem; necesse est hoc quidē aerem esse, hoc verò ignem, hoc autem terram, hoc autem aquam; ppea φ maioribus rationes minorum insunt. ¶ Quicunq; autem ignem supponunt elementum ipsum, hoc quidem effugiunt, alia verò ipsis irrationabilia accidere est necessarium. Quidam.n.ipsorum figuram coaptant igni, vt ij, qui pyramidem faciunt Et horum alij quidem simplicius dicunt, φ figurarum quidem maximè incisiua est, corporum autem ignis. ¶ Alij verò psuasibilius dicunt, φ corpora quidem oīa componunt ex eo, φ est subtilium maximè partiū, figurę verò solidæ ex pyramidibus. quare, qm̄ corporum quidem ignis subtilissimum est, figurarum verò pyramis; maximè paruarum est partium, ac prima. prima autem figura primi corporis est, pyramis vtiq; erit ipse ignis. ¶ Alij autem de figura nihil enunciant, subtilissimarum autem partium solum elementum faciunt: deinde ex hoc composito aiunt fieri alia, quemadmodum si ex conflata auri arena. Vtriusq; autem eadem accidunt difficilia. Si.n. indiuisibile primum corpus faciunt, rursus venient prius dictæ rationes ad eandē hanc suppositionē. ¶ Prçterea non contingit hoc dicere naturaliter volentibus cōsiderare. Si.n. omne corpus corpori cōparabile sit ẜm quantitatem, habent autē sic pportionaliter magnitudines, & similium partium ad seinuicem, & elemētorum, velut oēs aquæ ad omnem aerem, & elementi ad elementum, similiter autem & in alijs: aer autem maior est aqua, & omnino id, qd' est subtiliorum partium, eo, φ est crassiorum; manifestum est, φ & elementum aquę minus erit, q̄ aeris. Si igit minor magnitudo inest maiori; diuisibile vtiq;

Te. 44.

Te. 45.

Te. 46.

Te. 47.

erit

erit aeris elementum, similiter autem & ipsius
Te. 48. ignis, & oĩno subtiliorũ. ¶Si vero diuisibile sit; ijs quidem, q̃ figurant ignem, accidit ignis partem non esse ignem: propterea ꝙ non componitur pyramis ex pyramidibus. Præterea non omne corpus esse aut elementum, aut ex elementis: pars.n.ignis, neq; ignis est, neq; alterum
Te. 49. elementum ullum. ¶Ijs verò, qui magnitudine determinant prius aliquid elemẽto elemẽtum esse, & hoc in infinitum abire, si omne corpus diuisibile sit; & qđ minimarum est partium ele-
Te. 50. mentum. ¶Præterea & his ẽt accidit dicere, ꝙ idem ad hoc q̃dem ignis est, ad aliud vero aer,
Te. 51. & rursus terra, & aqua. ¶Commune autem ijs oĩbus peccatum est, qui unum elementum supponunt, unum solum motum facere naturalẽ, & oĩum eundẽ: videmus.n. omne naturale corpus motus habere principium. Si igit̃ oĩa corpora vnum quid sunt; oĩum vtiq; erit vnus motus. & hæc eo magis necessarium est, quãto q̃dem maiora fiunt, moueri, quemadmodum & ignis, quãto quidem vtiq; maior fit, ferẽ uelocius sursum sua ipsius latione, accidit autem multa deorsum ferri uelocius. Quare, & pp hæc, & præterea qm̃ determinatum ẽ prius, ꝙ plures sunt naturales motus; manifestum est, ꝙ impossibile est unum esse elementum.

Summa Sexta. Generationem in simplicibus esse corporibus, elementis scilicet, & hoc secundùm partes, secundũ totum autem minimè.

Te. 52. Cum autẽ neq; infinita sint, neq; vnum; necesse est plura esse, atq; finita. Considerandum autem est primùm, vtrum sempiterna sint, an generata corrũpant: hoc.n. ostenso, manifestum erit, & quot, & qualia sint. Sempiterna igi-

tur esse est impossibile: videmus.n. & ignem, & aquam, & unumquodq; simplicium corporum dissolui. Necesse est autem aut infinitam esse, aut stare dissolutionem. Si igit infinita sit; erit & tps dissolutionis infinitum, & rursus compositionis: vnaquæq; n. partium in alio tpe dissoluit, & componit. quare accidet extra infinitum tps aliud esse infinitum; cum tps compositionis infinitum sit, & insuper prius hoc, qđ dissolutionis ita, vt extra infinitum fiat infinitum. qđ quidem est impossibile. Si autem stabit alicubi dissolutio; aut indiuisibile erit corpus, in quo stat: aut diuisibile quidem, non tñ vnquá diuidetur, quemadmodum vř Empedocles velle dicere. Indiuisibile igit non erit pp prius dictas rationes. Verùm neq; diuisibile quidem erit, nunq̃ autem dissoluendum: minus n. corpus facilius corruptibile est maiore. Si igit & maius corrumpit ꝯm hanc corruptionem, vt dissoluat in minora; adhuc qđ minus est, hoc pati magis est rationabile. Duabus autem modis videmus corrumpi ignem: nam & à contrario corrumpitur extinctus, & ipse a seipso marcescens hoc aũt patit minor à maiore, & velocius, quantò vtiq; fuerit minor. quare necesse est corruptibilia, & generabilia esse elementa corporum.

Sũma Septima. Elementorũ generationẽ nec ex nõ corpore, nec ex alio corpore, sed ex alterutris esse docẽs.

QVoniã aũt gñabilia sunt; aut ex nõ corpore, aut ex corpore erit gñatio. &, si ex corpore; aut ex alio, aut ex seinuicẽ. ¶ Qui igitur ex incorporeo generat sermo; facit vacuũ. Omne.n. quod fit, in aliquo fit, & aut incorporeum erit id, in quo ẽ generatio, aut habebit corpus. Et, si habebit corpus, duo simul erunt corpora Te. 53.
Te. 54.

in eodem, id, quod fit, & id, qđ præexistit. Si autem incorporeum; necesse est vacuum esse separatum. hoc autem, φ impossibile sit, ostēsum
Te. 55. est & prius. ¶ At verò neq; ex corpore aliquo cōtingit fieri elemēta: accidet.n.aliud corpus elementis prius esse: hoc autem, si grauitatem habebit, aut leuitatem; elemētorum erit aliquod: nullam autē cum habeat propensionem; immobile erit, & mathematicum. tale autē cum sit: nō erit in loco: in quo.n.quiescit, in hoc & moueri pōt. &, si vi; ꝑter naturam: si autem non vi; ſm naturam. Si igitur erit in loco, & alicubi; erit aliquod elementorum. Si autem nō erit in loco; nihil ex ipso erit: quod. n. fit, & ex quo fit, necesse est simul esse. Qm̄ autem neq; ex incorporeo fieri est possibile, neq; ex alio corpore; ex seinuicem fieri relinquitur.

Summa Octaua. Antiquorum Sermones de mutua Elementorum generatione refellit.

Caput Primum. Contradicit dicentibus generationem Elementorum esse per modum segregationis, & exitus.

Te. 56. RVrsus igitur est considerandum quisnā generationis ex seinuicem modus sit: vtrum, vt Empedocles dicit, & Democritus, an vt ij, q in superficies resoluunt, an alius ꝑter hos aliqs modus ē. Empedocles igit, & Democritus ignorant ipsi seipsos non gn̄ationem ex seinuicem facere; sed apparentem gn̄ationem: nam vnumquodq; , qđ inest, segregari inquiunt, tanq̄ ex vase sit gn̄atio, sed non ex quadam materia, ne-
Te. 57. que gn̄ari, mutato aliquo. ¶ Deinde, & si sic non minus sunt absurda, quæ accidunt: eadem .n. magnitudo non vī per constrictionem fieri grauior. Necesse autem est hoc, dicant, q aiunt

aquam,

aquã, quæ ineſt, ſegregari ex aere: cùm.n.aqua ex aere facta eſt; grauior eſt. ¶Præterea mixtorum corporum alterum ſeparatum non neceſſe eſt maiorem locum obtinere: cum autem ex aqua aer fit; maiorẽ occupat locum: qđ.n.ſubtiliorum eſt partium, in maiori loco fit. Manifeſtum eſt autem hoc quidem & in ipſa tranſitione: euaporante.n.humido, ac intumeſcente, rumpunt vaſa, quæ moles continent, pp loci anguſtiam. Quare, ſi oĩno nõ eſt vacuum, neq; extendunt corpora, quemadmodum aiunt hoc dicentes; manifeſtum eſt, ꝙ eſt impoſſibile. Si autem eſt vacuum, & extenſio; irrationabile eſt ex neceſſitate ſemper ampliorẽ locum id occupare, quod ſeparat. ¶ At neceſſe eſt & deficere eam, q̃ ex ſeinuicẽ eſt, gñationem; ſi in magnitudine finita non inſunt infinita finita. Cum.n. ex terra aqua fit; ablatum eſt aliquid ipſius terræ, ſi quidem ſegregatio generatio: & rurſus, cum ex derelicta; ſimiliter. Si igĩt ſemper hoc erit; accidet in finito infinita ineſſe. quoniã autem hoc impoſſibile eſt; non vtiq; ſemper fient ex ſeinuicem. Quod igitur non erit ſegregatione in ſeinuicem tranſitio, dictum eſt. Te. 58. Te. 59.

Caput Secundum. Inuehitur contra ponentes elementorum compoſitionem eſſe ex triangulis, in eoſq; hæc ipſa reſolui.

RElinquitur autem in ſeinuicem trãſmutata fieri. Hoc autem dupliciter: aut.n.transfiguratione, quemadmodum eadẽ cera fiet ſphæra, & cubus: aut diſſolutione in ſuperficies, quẽadmodũ quidã aiunt. Si igĩt trãsfiguratione fiunt; accidit ex neceſſitate indiuiſibilia dicere corpora: diuiſibilibus.n.exiſtentibus, non erit ignis Te. 60.

pars ignis neq; terræ terra; ppea ꝙ neq; pyramidis pars oĩno pyramis est, neq; cubi cubus.
Te. 61. ¶Si autem superficiei dissolutione; primũ quidem absurdum est non oĩa generare ex sese inuicem. qđ quidem ipsos dicere est necesse, atq; dicunt Neq;.n.rõnabile est unũ solum expers fieri transitionis, neq; vr̃ ẜm sensum; sed similiter oĩa trãsmutari in sese inuicem. Accidit autem eos de apparentib. dicentes, non consentanea dicere ijs, quæ apparent. Huius autem causa est nõ bene sumere prima principia: sed oĩa velle ad quasdam determinatas opiniones reducere: oportet.n. fortassis sensibilium quidem sensibilia, sempiternorũ verò sempiterna, corruptibilium autem corruptibilia esse principia, atque oĩno eiusdem generis cum ijs, quę subijciuntur. Hi vero pp horum amorem idem facere vñr, qđ ij, qui positiones in sermonib. seruãt: oẽ.n. sustinent, qđ accidit, tanq̃ vera habentes principia, pinde quasi nulla iudicare oporteat ex ijs, q̃ eueniunt, & maximè ex fine. Finis autem Effectiuæ quidem scientiæ est opus ipsum: Naturalis vero id, qđ semp propriè ẜm sensum
Te. 62. apparet. ¶Accidit autem ipsis terram maximè elemẽtum esse, & solam incorruptibilem; si id, qđ indissolubile est; & incorruptibile sit, & elementum: terra.n. sola indissolubilis est in aliud
Te. 63. corpus. ¶At verò neque in ijs, quæ dissoluuntur, triangulorum iuxta eleuatio rationabilis est. accidit autem & hoc in ea, quæ in sese inuicem fit, transitione; propterea quòd ex inæqua-
Te. 64. libus multitudine constant triangulis. ¶ Præterea necesse est ijs, qui hæc dicunt, non è corpore facere generationem: cum enim ex superficiebus factum fuerit; nõ ę corpore erit factũ.

Caput Tertium. Vniuersaliter refellit dicentes essentiales differentias, quibus diuersificantur elementa, esse figuras.

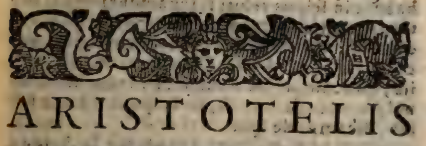
AD hæc necesse est non omne corpus esse diuisibile dicere; sed repugnare certissimis scientijs: nam Mathematicæ ipsum quidem intelligere accipiunt diuisibile. Hi verò neq; sensibile oẽ concedunt; ꝑpea ꝙ conseruare suppositionem ipsam volunt. Necesse.n.est eos, qui figuram faciunt vniuscuiusq; elementorum, & hac determinant substantias ipsorum, indiuisibilia facere ipsa: pyramide.n. aut sphæra diuisa aliquo pacto, qđ relinquit, sphæra, aut pyramis non erit; quare aut pars ignis, ignis non est, sed erit quid prius elemento; ꝑpea ꝙ oẽ aut elemẽtum est, aut ex elementis, aut non oẽ corpus diuisibile est. ¶Oĩno autem tentare simplicia corpora figurare, irrationabile est. Primò quidem, quia accidet non repleri toto: nã in planis tres figuræ vñr implere locũ, Triangulus, & Quadratum, & Sexãgulus. in solidis verò duæ solum, Pyramis, & Cubus. Necesse autem est plures his sumere; ꝑpea ꝙ plura faciũt elemẽta. ¶Deinde oĩa q̃dem simplicia corpora figuram accipere à continente loco vñr, maximè autem aqua, & aer. Permanere igit elementi figuram est impossibile: non.n. totum tangeret omni ex parte id, qđ continet. At verò si trãsformet; non amplius erit aqua, si figura differebat. Quare manifestum est, ꝙ nõ sunt determinatæ figuræ ipsorum. Sed vł natura hoc ipsum declarare nobis, qđ & ẜm rationem est: quemadmodum.n. & in alijs sine specie, & forma oportet subiectũ ipsum esse (maximè enim sic poterit formari, quemadmodum in Timæo scriptũ est, id, quod Te. 65. Te. 66. Te. 67.

omnia suscipit) sic & elementa oportet putare, vt materiam esse compositis: quapropter & possunt transmutari in seinuicem, separatis ijs,
Te. 68. quę secundùm passiones, differentijs. ¶ Ad hæc autem, quo pacto contingit fieri carnem, & os, aut quodcunq; compositorum corporum? neq; :n. ex ipsis elementis possibile est: propterea ꝙ non fit continuum ex compositione, neque ex superficiebus compositis: elementa enim generantur compositione, & non ea, quæ ex elementis constant. Quare, si quis exactè loqui uoluerit, & non in transitu rationes suscipere elemẽtis ipsas videbit gñationem auferre ex entibus.
Te. 69. ¶ At verò & ad passiones, & virtutes, & motus figurę nõ sunt congruę corporibus, ad quę maximè respicientes sic distribuerunt. veluti quoniam ignis facilè mobilis est, & calefactiuus, & exustiuus; alij quidem fecerunt ipsum sphærã, alij autem pyramidem. hæc enim facillimè quidem mouentur; propterea ꝙ minima tangunt, minimèq; stabilia sunt. maximè verò calefactiua sunt, & maximè exustiua; quia illa quidem tota est angulus, hæc autem acutissimi anguli. exurũt autem, & calefaciunt, vt aiunt, angulis.
Te. 70. ¶ Primum igitur circa motum vtriq; peccauerunt: nam etsi sunt figurarum hæ facillimè mobiles: non tñ ipsius ignis motu facilè mobiles sunt: motus enim ignis sursum fit, & secũdùm rectam, hæ autẽ facilè mobiles circulo sunt eo
Te. 71. motu, qui volũtatio appellatur. ¶ Deinde, si est terra cubus, propterea quòd stabilis est, ac manet, manet autem non vbiuis, sed in suo ipsius loco, ex alieno verò fert non prohibita, & ignis etiam, & alia similiter; patet, quòd & ignis, & vnumquodq; elementorum in alieno quidem

loco sphera est, aut pyramis, in proprio verò cubus. ¶ Amplius autem si calefacit, & vrit ignis pp angulos; oĩa elementa erunt calefactiua, magis autem forsitan alterum altero: omnia enim habent angulos, veluti id, quod octo sedium, & id, quod duodecim sedium. Democriti autem etiam sphæra, tanq̃ angulus quidam existens, vrit. quare different ipso magis, & minus. hoc autem, ꝙ sit falsum, manifestum est. Simul aũt accidet & mathematica corpora vrere, & calefacere (habent enim & illa angulos, & insunt in ipsis indiuisibilia, & sphæræ, & pyramides) præsertim si sint indiuisibiles magnitudines, sicuti dicunt. Nam, si hæc quidem vrunt, illa verò non; dicenda est differentia. sed non simpliciter sic dicendum est, vti dicunt. ¶ Præterea, si id, qđ vritur, ignitur, ignis autem sphæra est, aut pyramis; necesse est id, quod vritur, fieri sphæras, aut pyramidas. Incidere igitur, & diuidere sic sit ẽm rationem accidens figurę, ex necessitate autem pyramidem facere pyramidas, aut sphęram sphęras, penitus est irrationabile, & simile est, atq; si quis censeat gladium in gladios diuidi, aut serram in serras. ¶ Pręterea ridiculum est ad diuidendum solùm assignare figurã igni: vr enim magis congregare, & cõterminare, quàm segregare: segregat enim ea, quę non sunt eiusdem generis, congregat aũt ea, quæ sunt eiusdem generis. Et congregatio quidem per se est: conterminare enim, & vnire ipsius ignis est. segregatio autem per accidens: congregans enim id, quod eiusdem est generis, separat alienum. Quare, aut ad ambo oportebat assignare, aut magis ad congregandum. ¶ Adhæc autem, quoniam calidum, & frigidum contraria sunt

Te. 72. Te. 73. Te. 74. Te. 75.

potentiam; assignare frigido figuram aliquam est impossibile; quia oportet quidem contrariũ id esse, quod assignatur. nihil autem est contrarium figuræ. quapropter & omnes omittunt. & tamen decebat omnia determinare figuris, aut
Te. 76. nihil. ¶ Quidam autem de potentia ipsius tentantes dicere, cõtraria dicũt ipsi sibijpsis. Aiunt enim frigidum id esse, quod magnarum est partium; propterea quòd constringit, & non transit p meatus. manifestum est igitur & quòd calidum erit transiens, tale autẽ id est, quod subtilium est partium. quare accidit paruitate, & magnitudine differre calidum, & frigidum; sed non figuris. Prætereà, si inæquales sunt pyramides; magnę non ignis erunt, neque erit figura causa vrendi, sed contrarium. Quòd igit non figuris differant elementa, manifestum est ex
Te. 77. dictis. ¶ Quoniam autem proprijssimæ differẽtię corporum sunt quę secũdùm passiones, & opera, & potentias sumuntur (vniuscuiusque enim eorum, quæ natura constant, & opera, & passiones, & potentias esse dicimus) erit de his dicendum; vt, cùm considerauerimus hæc, vniuscuiusque ad vnumquodque differentias sumamus.

ARISTOTELIS DE COELO,

LIBER QVARTVS.

SVMMA LIBRI.

Prima de Antiquorum Sermone circa Graue, & Leue inquirit.

Secunda causam docet, quæ quædam ex simplicibus leuia sint, & quædam grauia.

Tertia ostendit quid graue sit, & quid leue; & quæ sint corpora, quibus hæc insunt, quot'q; numero, & accidentium eorum causas enunciat.

Summa Prima, Caput Primum. Huius libri propositum declarat.

DE Graui autem, & Leui quid vtrunq; est, & quęnā est natura ipsorum, considerandū est, & pp quam causam has potentias habent: est.n. de ipsis contemplatio sermonib. de motu propria. ¶ Graue.n.& leue, qa moueri aliquo modo naturaliter pōt, dicimus: Actionibus aūt ipsorum nomina posita nō sūt, nisi qs putet propensionē ipsam esse tale. Quia vero naturalis est tractatio de motu, hęc autem Tex. 1. Tex. 2.

habent in ſeipſis veluti ſuſcitamenta quędā motus; oēs quidem vtunt̄ potentijs ipſorum, nō tñ determinauerunt, p̄ter paucos. Viſis igitur primum ijs, quæ ab alijs dicta ſunt, & diſquiſitis ijs, quæcunque ad conſiderationem hanc diuidere neceſſarium ſit, ſic & quod videtur nobis, dicamus de ipſis.

Caput Secundum, De Graui, & Leui, quotupliciter eorum vnumquodq; dicatur, & Antiquos de horum tantum altero ſermonem feciſſe.

Tex. 3. Dicitur itaq; hoc q̄dem ſimpliciter Graue, & Leue, illud vero ad alterum. eorū.n.quæ grauitatem habēt, dicimus aliud quidē eſſe leuius, aliud verò grauius, vt ligno æs. De ijs igit̄, quæ ſimpliciter dicunt̄, nihil dictum eſt à prioribus, ſed de ijs, q̄ ad alterum: non.n.dicunt q̄d eſt ipſum graue, & quid ipſum leue; ſed quid ipſum grauius & quid ipſum leuius in habentib.

Tex. 4. grauitatem. ¶ Magis aūt erit manifeſtum q̄d dicimus ſic. Nā hæc quidē ſemper nata ſunt à medio ferri, illa verò ſemper ad mediū horum aūt id quidē, q̄d à medio fert̄, ſurſum dicimus ferri; deorſum verò id, ꝙ ad medium. Abſurdum .n.eſt non arbitrari in cęlo aliquid eſſe, q̄d quidem ſurſum ſit, aliud aūt deorſum, queādmodum quidā cenſent: non.n.eſſe aliud quidē ſurſum, aliud verò deorſum dicunt; ſi oī ex parte ſimile eſt, & vndiq; oppoſitis pedib. ambulabit vnuſquiſq; ipſe ſibi. Nos aūt ipſum vniuerſi extremum ſurſum dicimus, q̄d & ſm poſitionem

Tex. 5. eſt ſurſum, & natura primum. ¶ Qm̄ autē aliq̄d ipſius cœli extremum eſt, & medium; patet, ꝙ erit & ſurſum, & deorſum, quemadmodum & multi aiunt, verum non ſufficienter. Huius aūt

cauſa

causa est, quia putant non esse simile vndiq; cœlum; sed vnum esse solum, quod supra nos est, hemisphærium, qm̄ existimātes & circulariter esse tale, & medium similiter sese habere ad vniuersum; hoc quidem sursum dicēt esse, medium autem deorsum. ¶Simpliciter igitur Leue dicimus, qđ sursum ferť, & ad extremum. Graue autē, qđ simpliciter deorsum, & ad medium. Ad aliud autem leue, & leuius, quod duob. habentib. grauitatem, atq; molem æqualem, deorsum altero alterum natura velocius fertur ¶Eorum itaq;, qui prius ad eam, quæ de his est, cōsiderationem venerunt, plurimi ferè de hoc modo grauibus, & leuib. dixerunt solis, quorū ambobus habentibus grauitatem, alterum est leuius. sic autem, cùm pertractauerint, putant determinatum esse, & de simpliciter leui, & graui. ratio autem ipsis non congruit. Tex. 6. Tex. 7.

Caput Tertium. Antiquorum, veterum scilicet & iuniorum de Graui, & Leui sententias commemorat, & eorundem fallacias.

MAnifestum aūt erit hoc magis ijs, qui vlterius ꝓcesserint. Dicūt.n. grauius, & leuius nōnulli quidem, quemadmodum in Timæo existit scriptum. Grauius quidem, quod ex plurib. eisdem constat: Leuius autem, quod ex paucioribus, quemadmodum plumbo plumbum maius grauius est, & æs ære: similiter autem & aliorum eiusdem speciei vnumquodque: nam in excessu æqualium partium grauius vnumquodque existit. eodem autem modo, & ligno plumbum aiunt: ex quibusdam enim eisdem esse omnia corpora, & vna materia. sed non videri. Sic autem determinatis, non Tex. 8.

est

Tex. 9. est dictum de simpliciter leui, & graui. ¶ Nunc .n. ignis quidem semp leuis est, & sursum fert; terra aũt, & terrea oĩa deorsum, & ad mediũ. Quare, non pp paucitatẽ triangulorum, ex quibus constare aiunt vnumquodq; ipsorũ, ignis sursum ferri natus est: nam maior minus vtiq; ferret, & grauior esset; ex plurib. cum sit triãgulis. Nunc aũt vr contrarium: quantò .n. fuerit maior, leuior est, & sursum fert velocius. & desup ẽt paucus citius deorsum ferẽt ignis, mul-
Tc. 10. tus aũt tardius. ¶ Adhęc autem, qm̃ qđ pauciora quidem habet ea, q̃ sunt eiusdem gñis, leuius esse dicunt: qđ autem plura grauius; aerem aũt, & ignem, & aquam ex eisdem esse triangulis, sed differre paucitate, ac multitudine; quapp hoc quidem ipsorum esse leuius, hoc autẽ grauius; erit aliqua multitudo aeris, quæ grauior aqua erit. Accidit autem totum contrarium: nã & semper maior aer sursum ferẽ magis, & oĩno
Tc. 11. quælibet pars aeris sursum ex aqua fert. ¶ Nonnulli igiẽ hoc modo de leui, & graui determinauerunt. Alijs autem nõ satis visum est sic distinguere; sed quis Antiquiores essent ea, q̃ nunc est, ætate; nouo magis modo de ijs, quæ nunc sunt dicta, intellexerunt: vñr .n. corporum qdã mole quidem minora; existentia aũt grauiora. Patet igitur, ꝙ non satis est dicere ex æqualib. ipsis primis ea componi, quę æquè grauia sunt:
Tc. 12. æqualia .n. essent mole. ¶ Prima autem, & indiuisibilia ijs quidem, qui plana dicunt esse, ex quibus constant grauitatem habentia corpora, absurdum est dicere: ijs verò, qui solida, magis cõtingit dicere ipsorum maius esse grauius. Compositorum autem, qm̃ nõ vr hoc vnumquodq; sese habere modo; sed multa grauiora videmus

mus minora mole esse, quemadmodũ lana æs, aliam esse causam & putant quidam, & dicunt: ¶ Vacuum.n.cõprehensum corpora leuia reddere aiunt, & facere interdum maiora leuiora: plus.n.habere vacui: ob hoc.n.& mole esse maiora, composita sæpe ex æqualibus solidis, aut minoribus; oĩno autem & oĩs leuioris causam esse plus inesse vacui. dicunt igitur hoc modo. Te. 13.

¶ Necesse autem est addere, sic determinantib. non solum vacui habere plus, si leuius sit; sed & solidi minus: si.n. excedet talem proportionẽ; non erit leuius. Ob hoc.n.& ignem esse aiunt leuissimum; quia plurimum habet uacui. accidet igiť multum aurum plus habens vacui, mo dico igne esse leuius; nisi & solidũ habebit multiplex. quare hoc est dicendum. Te. 14.

¶ Quidam igiť eorum, qui non dicunt esse vacuum, nihil determinauerunt de leui, & graui, vt Anaxagoras, & Empedocles. Qui verò determinauerunt quidem, non autem dicunt esse vacuum, nihil dixerunt, cur corporum hęc q̃dem simpliciter leuia sunt, illa verò grauia, & ferunt hæc quidem semper sursum, illa aũt deorsum. Præterea de eo, ꝙ corporũ quędam maiore mole existentia, leuiora minorib. sunt, nihil meminerũt, neq; manifestũ est, quo pacto ex ijs, q̃ sunt dicta, cõsentanea apparentib. dicere ipsis accidet. Te. 15.

¶ Necessarium aũt est & eos, q de ignis leuitate, multum vacui habere, causam dicunt esse, ferè in eisdẽ hærere difficultatibus: minus.n.habebit solidi alijs corporibus, & vacui plus. attñ erit quædã ignis multitudo, in qua solidũ, ac plenũ excedit solida cõtẽta in aliqua modica multitudine terrę. Si aũt dixerint & vacui; quonã pacto definient ipsum simpliciter graue? Aut enim ex Te. 16.

eo,

eo, qa plus solidi hēt, aut qa minus vacui. Si igit̃ hoc dicēt; erit q̄dā multitudo terrę adeo pauca, in qua solidi erit minus, q̄ ī magna multitudine ignis. Similiter aūt &, si vacuo definierint; erit aliqd, qđ semp deorsū fert, leuius leui simpliciter, & lato semp sursum. hoc aūt est impossibile: simpliciter. n. leue seper leuius ijs est, q̄ grauitatē habēt, ac ferunt̃ deorsum. Leuius aūt nō semper leue est: ppea φ dr̃ in habentib. grauitatē alterum altero leuius, vt aqua terra. At verò neq; hoc, vacuū. s. pportionabiliter se habere ad plenum, sufficiēs est ad soluendā nunc dictā dubitationē. Accidet. n. & hoc modo dicentib. similiter impossibile: nā in maiore igni, atq; in minore eandē habebit rōnem solidū, ac vacuū. fert aūt velocius sursum maior ignis minore, & deorsum rursus similiter maius aurū, & plūbum, similiter aūt & aliorum vnumquodq; habētiū grauitatē. nō oportebat aūt hoc accidere, si hoc definitum est graue, ac leue. ¶ Absurdum aūt est

Te. 17. & si ob vacuum qdē sursum ferunt; vacuū aūt ipsum nō. At vero, si vacuum qdē sursum natū est ferri, deorsum aūt plenū, & pp hoc alijs causæ sunt lationis vtriusq; nihil de cōpositis oportebat cōsiderare, pp quid corporum quadā leuia sunt, q̄dā vero grauia: sed de his ipsis dicere, pp qd aliud quidē leue est, aliud autē habet grauitatē: preterea q̄ cā est, vt nō dissent plenum,

Te. 18. & vacuum. ¶ Irrationabile autē est & regionem vacuo facere, tanq̄ ipsum regio qdam non sit. Necessarium autē est, si mouet vacuum, esse ipsius quendā locum, ex quo mutat, & in quē. Ad hæc autem quę nā motus causa est? Nō. n. est vacuum ipsum: nō. n. ipsum mouet solum: sed &

Te. 19. ipsam solidum. ¶ Similiter autē accidit, & si aliquis

quis aliter definiat magnitudine, & paruitate, faciēs grauiora,& leuiora alia alijs, & alio quocunq; modo conficiens, solum autem eandem materiā oībus reddens, aut plures qdem, subcontrarias tñ: vna n. existente non erit ipsum simpliciter graue, ac leue, quemadmodum ex triāgulis constituentib. contrarias verò, quēadmodum q vacuum, & plenum, non erit dicere pp quā causam ea, q̄ sunt media inter simpliciter leuia,& grauia, grauiora,& leuiora inter se, & ijs, q̄ simpliciter sint. ¶ Magnitudine autem, & paruitate definite ficto quidē assimilat magis, q̄ q̄ prius. quia autē contingit ſm vnūquodque facere dr̄iam quatuor elementorū; tutius se hēt ad priores dubitationes. Ei verò, q vnā facit naturā eorum, q̄ magnitudine differunt, necessarium est idē accidere, qđ vnā facientib. materiā: & neq simpliciter esse aliquid leue, neq; ferri sursum; sed aut posterius latum, aut extrusum, & multa parua paucis magnis esse grauiora. Si autem hoc erit; accidet multum aerē, & multum ignem aqua esse grauiorē, & terra pauca. hoc aūt impossibile est. Quę igit ab alijs sunt dicta, hæc sunt, & hoc dicuntur modo. Te. 20.

Summa Secunda. Causam docet, qua quadam ex simplicibus Leuia sint, & quadam Grauia.

NOs autem primùm dicamus determinantes id, de quo maximè dubitant quidā, pp quid corporum quædam sursum, quædam verò deorsum feruntur semper secundùm naturā, quædam autem & sursum, & deorsum. Post hęc autem de graui, & leui, & accidentib. circa hæc passionibus; propter quam causam quæque sunt ¶ De hoc igit, quòd in suum ipsius locum fertur vnumquodque, similiter est existimandum, Te. 21. Te. 22.

dum,

dum, quemadmodum & circa alias gñationes, mutationesq;. Cum. n. sint tres motus, vnus q; dem ẽm magnitudinem, alter vero ẽm formã, tertius autem ẽm locum; in vnoquoq; horum mutationem videmus fieri ex contrarijs in contraria, & media, & nõ in quoduis esse cuiusuis mutationem. Similiter aũt neq; motiuum cuiusuis quoduis; sed vt alterabile, & augmẽtabile diuersum est, sic & alteratiuum, & augmẽtatiuum. Eodem itaq; modo existimãdum est, & qđ est ẽm locum motiuum, & mobile, nõ cuiusuis quoduis esse. Si igiť ad ipsum sursum, & deorsum motiuum quidem est ipsum grauefactiuum, ac leuefactiuum, mobile aũť sit qđ potentia graue est, atq; leue; in suum locũ ferri vnũquodq;, ad suã formã est ferri. Et sic magis vtiq; quis existimabit id, qđ dicebãt Antiqui, quod simile ferť ad simile: hoc. n. nõ accidit oĩno: nõ. n. si quis trãsponat terrã, vbi nunc est Luna; ferreť partium vnaquæq; ad ipsam, sed ad eum locum, vbi & nunc existit. Oĩno igiť similibus, & nõ differentib. ab eodem motu necesse est hoc accidere. quare quò nata ẽ vna aliqua ferri particula, & totum.

Te. 23. ¶ Qm̃ autem locus est ipsius cõtinentis finis, continent autem oĩa, q̃ mouenť sursum, & deorsum, & extremum, & medium; hoc aũt modo quodã fit forma contẽti, in suum locum ferri, ad simile ferri est: quæ. n. deinceps sunt, similia sunt inuicem, vt aqua aeri, & hic igni. Econuerso autem dicere in medijs quidẽ est, in extremis autem nõ, vt aerem quidem aquæ, aquam autem terrę; semper. n. qđ superius est ad id, qđ est sub ipso, vt forma ad materiã, sic se habent ad seinuicem.

Te. 24. ¶ Quærere verò pp quid ferť ignis sursum, & terra deorsum, idem

est,

est,& pp quid sanabile, si moueaẽ,& muteẽ quatenus est sanabile, in sanitatem venit; sed non in albedinem. similiter autem & oĩa alia alterabilia. At verò & augmentabile, cum mutaẽ, quatenus est augmentabile; nõ in sanitatem venit, sed in magnitudinis excessum. Similiter autem & horum vnumquodq;, hoc quidem in qualitate, hoc autem in quantitate mutaẽ,& in loco: leuia qdem sursum, grauia autẽ deorsum; nisi ꝙ hæc qdem in seipsis vñr habere principium mutationis (dico quippe graue,& leue) illa aũt non; sed extrinsecus, ut sanabile, ac augmentabile: quanuis qñq; & hęc ex seipsis muteñ, & paruo facto in ij., q̃ extra sunt, motu, alterũ qdem in sanitatem venit, alterum verò in augmentum. Et, qm̃ idem est sanabile,& ægritudinis susceptiuam, si moueaẽ; quatenus est sanabile, in sanitatem ferẽ: si autem quatenus ægrotabile; in ægritudinem. Magis autem his graue, & leue in seipsis habere vñr principium; ppea ꝙ proximè ad substantiam horum materia sit. Signum autem est, ꝙ latio absolutorum est, & gñatione ultima motuum. Quare primus utiq; erit,& ẽm substantiam hic motus. ¶Cùm igitur fit ex aqua aer,& ex graui leue; venit ad ipsum sursum, simul autem est leue, & nõ amplius fit, sed ibi est. Manifestum est itaq; ꝙ potentia ens, in actum ueniens, proficiscit illuc,& ad tãtum, & ad tale, vbi est actus & quãti,& qualis,& vbi. Eadem aũt causa est, vt ea, quæ iam existunt, atque sunt terra, & ignis, moueanẽ in sua loca, nullo impediente: etenim nutrimentum, cùm ꝓhibens,& sanabile, cùm detinens non fuerit; ferẽ cõfestim,& mouet ẽt: & id, qđ a principio fecit,& id, qđ subtraxit, aut vnde resiliuit, quẽ Te. 25.

admo-

admodum dictum est in primis sermonibus, in quibus determinauimus, quòd nihil horum ipsum seipsum mouet. Ob quã igitur causam fertur eorum, quę feruntur vnumquodque, & ferri in suum locum, quid sit, dictum est.

Sũma Tertia, ostẽdens quid Graue sit, & quid Leue, & quæ sint corpora, quibus hæc insunt, quotq; numero, & accidentium eorum causas ennuncians.

Caput Primum. Definit Graue, & Leue simpliciter.

Te. 26. DIfferentias autem, & ea, quę accidunt circa ipsa, nũc dicamus: Primum igitĕ definitum sit, quemadmodum vr̃ oĩbus, Graue quidẽ simpliciter id esse, qđ oĩbus subsidet; Leue autem, qđ oĩbus supereminet. Simpliciter autẽ dico, & ad genus respiciens, & ea, in quib. ambo nõ insunt: vt ipsius quidem ignis queuis magnitudo sursum ferri vr̃; nisi quippiam aliud forte sit prohibens: terra verò deorsum: eodẽ autem modo

Te. 27. & velocius, quod maius est. ¶ Aliter autẽ graue, & leue, quib. vtraq; insunt: etenim supereminent quibusdã, & substãt, quemadmodum aer, & aqua: simpliciter.n. neutrum horum leue est, aut graue: nã terra ambo leuiora sunt: supereminet .n. ipsi quæuis ipsorum particula; igni autẽ grauiora: substat.n. ipsorum quantauis vtiq; fuerit particula. ad seipsa verò simpliciter vnum quidem graue est, alterum autem leue: aer enim, quantuscunque sit, supereminet aquæ: aqua autem, quantacunque sit, aeri substat.

Caput Secundũ. Causam assignat, quæ aliqua compositorum corporum sint Leuiora in vno loco, quàm aliud corpus, & Grauiora eadem, in alio loco.

Te. 28. QVoniam autem & aliorum hæc quidem habent grauitatem, hęc autem leuitatẽ; mani-

manifestum est, quod horum quidem omnium causa est, quæ in compositis est, differentia: sm.n. quod sortita sunt illa, hoc quidem plus, illud autem minus, erunt corporum alia leuia, alia vero grauia. Quare de illis dicendum est: alia.n. sequent prima. quod quidem dicebamus oportere facere & eos, qui ob plenum graue esse dicunt, & ob vacuum leue. ¶ Accidit itaq; non vbique eadem grauia esse videri, & leuia propter primorum differentiam. dico autem ut in aere quidem grauius erit talenti vnius lignum plumbo vnius libræ; in aqua autem leuius. Causa autem est, quia omnia grauitatē habent præter ignem, & leuitatem, præter terram. Terram igitur, & quæ terræ habent plurimum, vbique grauitatem habere est necessarium: Aquam autem vbique, præterquam in terra: Aerem vero, præterquam in aqua, & terra. ¶ In sua enim regione omnia grauitatem habent, præter ignem, etiam aer ipse. Signum autem est; quia trahit plus inflatus vter, quàm uacuus. Quare, si aliquid plus habet aeris, quàm terræ, & aquæ; in aqua quidem contingit leuius esse, in aere vero grauius: aeri enim non supereminet, aquæ vero supereminet. Te. 29. Te. 30.

Caput Tertium. Explanat inuenta esse corpora simpliciter Grauia, & simpliciter Leuia, quæque ea sint.

QVòd aūt est aliqd simpliciter graue, & simpliciter leue, ex his est manifestum. Dico autem simpliciter leue, qd' semp sursum, & graue, qd semper deorsum natum est ferri, nō phibitum: talia.n. sunt aliqua, & non, quemadmodum putant quidā, omnia grauitatem habent, ra- Te. 31.

Te. 32. ¶Graue.n.esse vr quibusdam et alijs, & semper ferri ad medium. Est autem similiter, & Leue: videmus.n. quemadmodum dictum est prius, ꝙ terrea oībus substant, & ferunt ad medium. at verò determinatum est medium ipsum. Si igitur est aliquid, qđ oībus superemineт, quemadmodū vr ignis et in ipso aere sursum ferri, aer autem quiescere; patet, ꝙ hic fert ad extremū ipsum. quare non est possibile ipsum grauitatē vllam habere: substaret.n.alij. Si autē hoc; esset vtiq; aliquid aliud, qđ ferret ad extremum ipsum, qđ oībus, q̄ feruntur, supereminerеt. nunc autem nullum vr. Ignis igitur nullā habet grauitatem, neq; terra leuitatem vllam; si substat quidem oībus, & qđ substat fertur ad medium.

Te. 33. ¶At verò ꝙ medium sit, ad quod latio fit habentib. grauitatem, & à quo leuib. manifestum est ex multis. Primum quidem, quia in infinitum ferri contingit nihil: quemadmodum.n.nō est vllum impossibile, sic neq; fit. Latio aūt gnatio est alicunde aliquo. Deinde ad similes vr angulos ignis quidem sursum ferri, terra autem deorsum, & oē, quod grauitatem habet. quare necesse est ferri ad medium. Hoc autem vtrum accidit ad ipsum terræ medium, an ad vniuersi; quoniam idem ipsorum est, alius sermo est.

Caput Quartum. Causam ostendit, quâ danda sunt Graue, & Leue simpliciter, & etiam in comparatione, traditáq; illorum differentias, materiarum, formarumq; ratione.

Te. 34. QVoniam autem id, quod oībus substat, fert ad medium; necesse est id, qđ oībus supeminet, ferri ad extremum regionis, in qua faciunt motum: cōtrarium.n.est medium extre-

extremo: quod autem subſtat, ei, quod ſupereminet. Quapp & rõnabiliter graue, & leue duo ſunt: etenim loca duo ſunt, medium, & extremum. Eſt itaq; quippiam & inter hęc medium, quod ad vtrunq; ipſorum dr̃ alterum eſt. n. vt extremum, & medium amborum, quod inter medium eſt. ob hoc eſt aliquid ẽt aliud graue, & leue vt aqua, & aer. ¶ Dicimus aũt id qdem, qđ continet, formæ eſſe, quod autem continetur, materiæ, Eſt autem in oĩbus generib. hæc dr̃ia: etenim in qualitate, & quantitate eſt hoc quidem, vt forma magis, hoc autem, vt materia: & in ijs, quæ ẜm locum, ſimiliter; ſurſum quidem determinati eſt, deorſum vero materiæ. Quare & in ipſa materia, quę eſt ipſius grauis, & leuis, quatenus quidem tale eſt potẽtia, eſt ipſius grauis materia: quatenus vero tale, leuis. & eſt q. dem eadem, eſſe autem non idem: quemadmodum idem eſt corpus, & ęgrotabile, & ſanabile; eſſe autem non idem. Te. 35.

¶ Quod igitur tale habet materiam, leue eſt, & ſemper ſurſum, quod vero contrariam, graue, & ſemper deorſum. quæ autem diuerſas quidem ab ijs, habentes autem ſeſe ſic adinuicem, vt hę; ſimpliciter & ſurſum, & deorſum feruntur. Quapp aer, & aqua habet & leuitatem, & grauitatem, vtraq;. & aqua quidem, pter terram, oĩbus ſubſtat; aer autem, pter ignem, oĩbus ſupereminet. Te. 36.

¶ Qm̃ autem eſt vnũ ſolum, quod oĩbus ſupereminet, & unum ſolum, quod oĩbus ſubſtat; neceſſe eſt duo alia eſſe, quę & ſubſtant alicui, & alicui ſupereminẽt. Quare neceſſe eſt & materias tot eſſe, quot hęc ſunt, quatuor. ſ. ſic autem quatuor, vt vna quidem oĩum ſit cõis, præſertim ſi fiunt ex ſeinuicem; ſed eſſe alterum eſt. Te. 37.

¶ Nihil. n. prohibet, vt Te. 38.

inter contraria sit & vnum, & plura, quemadmodum in coloribus: multis enim modis dicitur, quod est inter, & medium ipsum.

Caput Quintum. Elementa omnia grauitatem habere in suo loco, prater ignem.

Te. 39. IN sua igitur regione vnumquodque eorum, quæ grauitatem habent, ac leuitatem, grauitatem habet (terra autem in omnibus habet grauitatem) leuitatem autem non habet, nisi in ijs, quibus supereminet. Quapropter si subtrahatur, fertur in id, quod deinceps est, deorsum, aer quidem in regionem aquæ, aqua autem in eam, quæ est terræ: sursum autem in eam quę ignis est ablato igni, non feretur aer, nisi vi, quemadmodum & aqua trahitur, cùm fuerit superficies vna, & velocius traxerit qui sursum, quàm sit latio, qua fertur aqua deorsum: neque aqua in eam, quæ aeris, nisi vti nunc dictum est. terra autem hoc non patitur: quoniam non est vna superficies. quapropter aqua quidem in vas ignitum trahitur, terra autem non. Quemadmodum autem neque terra sursum, sic neque ignis deorsum fertur, sublato aere: nullam enim habet grauitatem in sua regione, quemadmodum neque terra leuitatẽ. Feruntur autem deorsum duo, si infera subtrahantur: quoniam hoc quidem simpliciter graue est, quod omnibus substat, hoc autem ad aliquid graue existens in suam regionem, aut eorum, quibus supereminet, propter materiæ similitudinem fertur.

Ca-

Caput Sextum. Declarat iam dictas causas de Graui, & leui simpliciter, & quòd materia cuiusque eorum intuitu soluuntur dubitationes contingentes his, quæ vnam, & eandem eorum esse materiam ponunt, veluti dicentes vacuum, & plenum.

QVòd autem sit necessarium facere æquales differentias ipsis, est manifestum. Si enim vna est materia omnium, ut aut vacuum, aut plenum, aut magnitudo, aut trianguli; aut omnia sursum, aut omnia deorsum ferentur, altera autem latio non amplius erit. Quare leue nihil erit simpliciter, si omnia inclinantur magis; eò quod ex maioribus sunt corporibus, aut ex pluribus, aut quia sunt plena. hoc autem & uidemus, & ostẽsum est, quòd similiter & deorsum semper, & ubique feruntur, & sursum. Si vero uacuum sit, aut aliquid tale, quod semper sursum; non erit, quod semper deorsum. & intermediorum: itaque quędã erunt deorsum citius, quàm terra: in multo enim aere trianguli plures, aut solidi, aut parui erunt. non videtur autem vlla particula aeris deorsum ferri. Similiter autem & in leui, si illud fecerit aliquis superabundare materia. ¶ Si autem duæ sint; intermedia quomodo erunt facientia, quæ faciunt, aer, & aqua? veluti, si quis dixerit esse vacuum, & plenum. Ignem igitur vacuum, quapropter & sursum: terram vero plenum, quapropter & deorsum: aerem autem plus ignis habere, aquam autem terræ: erit enim quædam aqua, quæ plus ignis habebit pauco aere; & aer multus plus terræ pauca aqua. quare oportebit aeris quandã multitudinem velocius ferri deorsum,

Te. 40.

Te. 41.

quàm àqua pauca. hoc autẽ videtur nullo modo vnquam. Necesse est igitur quemadmodum & ignem sursum, quia hoc habet, puta uacuum, alia autem non, & terram deorsum; quia plenum habet, & aerem in suum ipsius, & superius quàm aqua sit, quià hoc quippiam habet, & aquam deorsum, quia tale. Si autem sint aut unum aliquid ambo, aut duo, ambo autem insint hęc vtrique; erit aliqua multitudo vtriusque, qua excedet, & aqua aerem paucum ipso sursum, & aer aquam ipso deorsum, quemadmodum sæpe dictum est.

Caput Septimum. Docet, quamuis figuræ non sint causa Grauis, & Leuis, eas tamen velocitati, & tarditati in motu coadiuuare.

Te. 42. FIguræ autem non sunt causæ, vt ferãtur simpliciter aut deorsum, aut sursum; sed vt velocius, aut tardius. propter quas autem causas non est difficile videre. Dubitatur enim nunc, cur lata ferramenta, & plumbum innatant super àquam, alia autem minora, & minus grauia, si rotunda sint, aut longa, vt acus, deorsum feruntur. Et, cur aliqua propter paruitatem natant in aere, vt auri arena, & alia terra, & puluerulenta. De his igitur omnibus putare quidem causam esse, quemadmodum Democritus, non rectè se habet. Ille enim inquit ea calida, quæ sursum feruntur ex aqua, sursum pellere ex habentibus grauitatem ea, quæ lata

Te. 43. sunt, stricta verò decidere: pauca enim esse, quæ repugnant ipsis. ¶ Oportebat autem in aere adhuc magis hoc facere, quemadmodum instat & ille ipse. sed, cum institit, soluit molliter;

ter: aut enim non in vnum, impetum facere fun, vocans fun motum eorum, quæ sursum fe runtur, corporum. ¶ Quoniam autem conti- Te. 44.
nuorum hæc quidem sunt facilè diuisibilia, hæc autem minus; & diuisiua etiam eodem modo, alia quidem magis; alia autem minus, has esse causas putandum est. Facile igitur diuisibile est, quod bene terminabile existit: & magis, quod magis. ¶ Aer autem magis, quàm Te. 45.
aqua talis est: aqua autem, quàm terra: & minus itaque in vnoquoque genere magis facilè diuisibile est, & distrahitur facilius. Quæ igitur habent latitudinem, quia multum comprehendunt; suprà manent; propterea quòd non facilè distrahitur quod maius est. Quæ verò contrario modo sese habent figuris, quia pauca comprehendunt; feruntur deorsum: propterea quòd diuidunt facilè: & in aere multò magis, quantò facilius diuisibilis est, quàm aqua. Quoniam autem & grauitas habet quandam virtutem, secundùm quam fertur deorsum, & continuam vt non distrahatur; hæc oportet ad se inuicem comparere. Si enim excedat virtus grauitatis eam, quæ est in continuo, ad distractionem, & diuisionem; per vim feretur deorsum velocius: si autem debilior sit; supernatabit. De graui igitur, & leui, & ijs, quæ circa hæc accidunt, determinatum sit nobis hoc modo.

ARISTOTELIS STAGIRITAE PERIPATETICORVM Principis de Generatione, & Corruptione

LIBER PRIMVS.

SVMMA LIBRI.

In prima de Generatione, & alteratione sermonem facit.
In secunda de Augmentatione.
In tertia de Tactu, *de ipso Agere, & Pati, & de Mistione.*

Summa prima, caput primum. Quæ sit libri intentio, Deque generatione, & alteratione Antiquorum sententiæ.

Tex. 1. E Generatione autem, & Corruptione eorum, quę natura generant, & corrumpunt, similiter de oībus & causas diuidendum, & rōnes eorum determinandum: amplius autem de Alteratione, & Augmentatione, q̃dvtrunq; : & vtrum existimãdum sit eandem esse naturã g̃nationis, & alterationis, an semotã, vt distinctum est & nominibus. Antiquorum igit̃ hi quidem vocatã simplicem g̃nationem ef se

se inquiunt alterationem: hi verò alterā gñationem, & alterationem. Quicunq;.n.vnum aliqđ dicunt esse vniuersum, & oīa ex vno generant, his quidem vtiq; necesse est gñationem alterationem dicere, & quod proprie fit alterari. Quicunq; aũt plures materias vnà ponunt, vt Empedocles, & Anaxagoras, & Leucippus, his alterũ. Sed tñ Anaxagoras propriā vocē ignorauit: dicit.n. ꝙ fieri, & destrui, idē cōstiuit ipsi alterari. multa aũt esse dicit elementa, quemadmodum & alij. Empedocles.n. corporea q̃dem quatuor, oīa autem cum mouentib. sex numero. Anaxagoras autem, & Leucippus, & Democritus infinita. Hic.n. ea, q̃ sunt similium partium, elemēta ponit, vt os, carnem, medullā, & alia, quorũ vniuscuiusq; vniuoca pars est. Democritus aũt, & Leucippus ex corporib. indiuisibilib. alia cōponi inquiunt. hæc aũt infinita & multitudine & formis esse, ipsa autē à seipsis differre his, ex quib. sunt, & positione, & ordine horum. Contrariè aũt videnī dicere Anaxagorici Empedocleis. Hi.n. inquiunt ignem, & aquā, & aerē, & terram elementa quatuor, & simplicia esse magis, q̃ carnē, & os, & talia similium partium. Illi autem hæc quidē simplicia, & elemēta esse, terram autem, aquā, & ignem, & aerem cōposita: seminarium.n. esse horum. Ijs igit, qui ex vno omnia cōstituunt, necesse est dicere generationem, & corruptionem alterationem: semper.n. subiectum manere vnum, & idem: tale autē alterari dicimus. Ijs autem, qui genera multa faciunt, differre à gñatione alterationem: coeuntib. enim, & dissolutis, generatio contingit, & corruptio. Ideo dicit Empedocles hoc modo, *quòd nullius naturæ est; sed solũ mistio, & fœdus mistorum.*

ferum. Quòd igitur proprius sit sermo eorũ suppositioni ita loqui, manifestum est, & q̃ dicunt hoc modo. Necesse autem est & his dicere gñationem esse aliquid p̃ter alterationem: impossibile tñ est ſm ea, q̃ ab eis dicunt. Hoc autem, q̃ dicimus rectè, facile est videre. quemadmodũ .n. videmus, quiescente substantia, in ea trāsmutationem fieri ſm magnitudinem, q̃ vocat augmentatio, & diminutio; sic & alterationem. sed tñ, ex quib. dicunt, plura principia facietes vno, impossibile est alterari: passiones .n. p quas hoc dicimus contingere, dr̃ie, elementorum sunt. dico autem, vt calidum, frigidum, album, nigrũ, siccũ, humidũ, molle, durum, & aliorum vnumquodq;. vt inquit Empedocles, *Solem album videri, & calidum omniquaque: Imbrem aũt in omnibus caliginosum, & rigidum*. similiter autem determinat & in reliquis. Quapp, si non sit possibile ex igne fieri aquam, neq; ex aqua terrã; neq; ex albo nigrum erit aliquid, neq; ex molli durũ. eadem autem rõ & de alijs, hoc autem erat alteratio. An & manifestum est, q̃ semper vnã cõtrarijs supponendum materiam, siue trãsmutetur ſm locum, siue ſm augmẽtationem, & diminutionem, siue ſm alterationem. Amplius autem similiter est necesse esse hoc & ſm alteratioñe: si .n. alteratio est; subiectum vnum elementum, & vna oĩum materia habentium adinuicẽ trãsmutationẽ: &, si subiectum vnum est; alteratio

Tex. 2. est. ¶ Empedocles igitur ipse vr̃ contraria dicere & ad apparentia, & ad seipsum. Simul .n. non dicit alterum ex altero fieri elementorum vllum, sed alia oĩa ex his; simul autem, in vnum cùm iunxerit naturam oẽm, pter litem, ex vno fieri rursus vnumquodq;, ita, vt ex vno aliquo, per

diffe-

differentias.s.quasdam separatis, & passiones, factum sit, hoc quidem aqua, illud autē ignis, quemadmodum dicit Solē album, & calidum: Terram autem graue, & durum. Ablatis igit̄ his drijs (sunt.n.auferibiles genitæ) manifestū est, q̄ necesse est fieri & terram ex aqua, & aquā ex terra. similiter autem & aliorum vnumquodq;: & nō tunc solum: sed & nunc, cùm trāsmutant passionib. Sunt.n.ex quib. dicit Empedocles, possibile aduenire, & separari rursus, p̄sertim aduersantib. adinuicem adhuc lite, & amicitia. ideoq; & tunc ex vno gñata sunt: non.n.ignis, & terra, & aqua, existētia adhuc, vnum erat oē. ¶Incertum aūt, & vtrum principium ipsorū ponendum vnum, an multa. dico aūt ignē, & terram, & coordinata horum: ꝑm id.n. quod vt materia supponit, ex quo mutata per motum fiunt ignis & terra, & aqua, vnum est elemētum: ꝑm id autem qđ hoc quidem ex compositione fit, coeuntib. illis, illa autem ex dissolutione, magis elementa quatuor illa, & priora natura. Tex. 3.

Caput Secundum. De quo tractandum sit in hoc libro. Quòd nō dentur indiuisibiles magnitudines. Quod Generatio non necessariò fiat per congregationem, & segregationem: & ideo generationem non esse alterationem.

OMnino itaq; de Generatione, & Corruptione simplici dicendū est, vtrum est: aut non est, & qūo est, & de alijs simplicib. motib. puta de Augmentatione, & Alteratione. ¶ Plato igit̄ solū de gñatione scrutatus est, & corruptione, qūo existant in rebus: & de gñ tione nō o[illegible] sed de ea, quæ est elementorum: qūo autē carnes, aut ossa, aut aliorū quid talium, nihil. Amplius, Tex. 4. Tex. 5.

neq;

neq; de alteratione, neque de augmentatione quō existāt in reb. Oīno autem p̄ter ea, q̄ superficietenus, de nullo aliquis instituit, p̄ter Democritum. hic autem vr̄ quidem de oībus curasse, iā verò in eo, qđ est quō, differt. De augmentatione.n. nullus quidem determinauit (vt dicimus) qđ nō & quiuis dicat, ꝙ adueniente simili augmentat̄. quō aūt hoc facit nō vltra. neq; de mistione, neq; de aliorum, vt ita dicā, vllo, vt de ipso agere, aut ipso pati, quō hoc quidem agit, illud verò patit̄ ſm naturales factiones. Democritus autem, & Leucippus, facientes figuras, alterationem, & gn̄ationem ex his faciunt; segre-
Tex. 5. gatione quidem, & cōgregatione gn̄ationem, & corruptionem; ordine autem, & positione alterationem. Qm̄ autem existimabāt verum esse in apparendo, cōtraria autem, & infinita sunt ea, q̄ apparēt; figuras infinitas fecerunt ita, vt trāsmutationib. ipsius compositi idem contrarium videat̄ alij, & alij, transmutet̄ paruo immisto, & oīno aliud appareat vno transmutato: ex eisdem.n. Tragœdia, & Comœdia fit literis. ¶ Qm̄ autem vr̄ ferè oībus esse aliud gn̄ationem, & alterationem. & generari quidem, & corrumpi, q̄ congregant̄, & disgregant̄, alterari aūt mutatis passionib. de his instituentes speculari oportet. Dubitationes autem habent hęc, & multas, &
Tex. 6. rōnabiles. Nam, si generatio est congregatio; multa accidunt impossibilia. Sunt autē rursus rōnes aliæ cogentes, nec faciles, vt dissoluant̄, ꝙ non contingit aliter sese habere, si gn̄atio nō sit congregatio, aut oīno non est gn̄atio: aut, si est, alteratio est. An, etsi hoc dissoluere sit diffi-
Tex. 7. cile, tentandum est. ¶ Principium autem horum oīum est, vtrum sic & generant̄, & alterant̄, &
aug-

augmentanẽ ea, q̃ sunt, & his cõtraria patiunẽ, primis maguitudinib. existentib. principijs omnium entium indiuisibilib. aut nulla est magnitudo indiuisibilis: differt.n.hoc plurimum: Et rursus, si magnitudines impartibiles, vtrum, vt Democritus, & Leucippus, corpora hę sunt, an, vt in Timæo, plana. Hoc igĩ ipsum, vt & in alijs diximus, irrõnabile est vsq; ad plana dissoluere. quapp magis rõnabile fuerit corpora esse indiuisibilia. Sed & hæc multã habent irrõnabilitatem. attñ & hos alterationem, & gñationẽ contingit facere, vt dictum est, versione, & cõtactu transmutantes idem, & figurarum differentijs. qđ quidẽ facit Democritus. quapp & colorem non dicit esse: versione.n colorari ijs autẽ, q in plana diuidunt, non amplius: nihil.n.fit præter solida ex compositis ẽm latitudinẽ: passionẽ.n. non possunt gñare aliquam ex ipsis. Causa aũt, quare minus possunt confessa videre, inexperientia est. quapp quicunq; magis versati sunt in naturalib. magis posśũt supponere talia principia, quib. multa possunt complicare. qui autẽ ex multis rõnibus minimè contemplatiui existentium sunt, ad pauca inspicientes, facilius enunciãt. ¶Videbit autem quis & ex his, quantum differunt qui Naturaliter, & qui Logicè cõsiderant. De eo.n. quod est indiuisibiles esse magnitudines, hi quidem inquiunt, quòd ipse triangulus multa erit. Democritus autem videbitur vtique proprijs, ac naturalibus rationibus persuaderi. Manifestum autẽ erit, quod dicimus, procedentibus. Habet enim dubitationem, si quis ponat corpus quoddam esse, & magnitudinem omniquaq; diuisibilem. & hoc possibile, quid enim erit, quod diuisionem ef- Tex. 8.

fugiet

fugit? Si.n.omniquaq; diuisibile est, & hoc possibile sit, siue simul sit hoc oīno diuisum (etsi nō simul diuisum sit) siue hoc fiat: nullum erit vtique impossibile. quapp & fm ipsum medium similiter. & oīno ēt, si oī ex parte natura est diuisibile, q̄uis sit diuisum; nullum erit impossibile factum: qm̄ neq;, si in decem millia decies millies diuisa fuerint, nullum est impossibile: & si forsitan nullus vtiq; diuidet. Qm̄ ergo oīquaq; tale est corpus; diuidatur. quid igit̄ erit reliquū? magnitudo? non.n.est possibile: nam erit quippiam non diuisum: erat autem oīquaq; diuisibile. At verò, si nullum erit corpus, neq; magnitudo, diuisio aūt erit; aut ex punctis erit, & sine magnitudine ea erunt, ex quib. compon it, aut nihil prorsus. quare, & si gn̄abitur ex nihilo, & corpus erit compositum, & ipsum vtiq; vniuersum nihil, nisi apparens. Similiter autem &, si fuerit ex punctis; non erit quantum: qñ.n. tangebant se in vna magnitudine, & vna erat magnitudo, & simul erant, nihil faciebant maius ipsum totum: diuiso.n. in duo, vel plura, neque maius, neq; minus est ipsum totum, q̄ prius; quare, si ēt oēs simul positæ fuerint; nullam facient magnitudinem. Sed & si quid, veluti rasura, diuiso corpore fit, & sic ex magnitudine corpus quoddam abit, idem sermo, illud qūo diuisibile. Si verò non sit corpus, sed forma aliqua separabilis, aut passio, quod recessit, & est ipsa magnitudo puncta, vel tactus hoc patiētes; inconueniens est ex non magnitudinib. magnitudinem esse. Amplius autem vbi erunt & immobilia, aut mota puncta? tactusque semper vnus duorum quorundam, tanq̄ existente aliquo preter tactum, & diuisionem, & punctum. Si itaq;

quis

quis ponat quoduis, aut quãtumuis corpus oĩquaq; diuisibile; hæc oĩa accidunt. Amplius si, cum diuisero, composuero lignum, aut aliquid aliud; rursus equale, & vnum erit. igit̃ sic se habet, vt patet, & si incidero lignum ſm quodcũque signum, oĩquaq; igit̃ diuisum est potentia. quid ergo erit præter diuisionem? Si.n. & est aliqua passio; at quomodo in hęc dissoluunt̃, aut gñant̃ ex his, aut quomodo separant̃ hæc? Quapropter, si quidem est impossibile ex tactibus, aut punctis esse magnitudinem; necesse est corpora indiuisibilia esse, atq; magnitudines. At verò & hæc ponentibus non minus accidit impossibile. consideratum autem est de his in alijs. ¶Sed hæc soluere tentãdum est: quapp rursus à principio dubitationem dicere oportet. Oẽ igit̃ corpus sensibile, esse diuisibile ſm quodcunq; signum, & indiuisibile, non est absurdum: hoc.n. potentia diuisibile, illud uerò actu existit: esse autem simul omniquaq; diuisibile potentia impossibile uidebit̃ esse. Si.n. possibile, & si fiat; nõ tamẽ vt sit simul ambo actu indiuisibile, & diuisum, sed diuisum ſm quoduis signum. nihil igitur erit reliquũ, & in incorporeum corruptum erit ipsum corpus, & gñabit̃ vtiq; rursus aut ex pũctis, aut omnino ex nihilo. & hoc quomodo erit possibile? At verò ꝙ diuidat̃ in separabiles, & semper in minores magnitudines, & in semotas, & separatas, manifestum est. Neq; itaq; successiuè diuidenti erit infinita in minutas partes sectio, neq; simul possibile est esse diuisum ſm omne signum; (non enim possibile est:) sed usq; ad aliquid. Necesse est igit̃ insecabiles inesse magnitudines inuisibiles; & pręsertim, si erit generatio, & corruptio, hęc quidem segregatione, Tex. 9.

gatione, illa uerò congregatione. Ratio igitur quę cogere vr esse magnitudines insecabiles, hęc ē. Quod autem latet obratiocinaris, & qua latet dicamus. Qm.n.non est punctum puncto contiguum esse oīquaq; indiuisibile: est quidem ut inest magnitudinibus, est autem ut non. Vr aūt, qñ hoc positum fuerit, & ubiq;, & oī in parte pūctum esse. quare necesse est diuisam esse magnitudinem ad nihil; ubique.n.esse punctum: quare aut ex tactibus, aut ex punctis esse. Hoc autem, ut inest, in omni parte est: quia vnum vbiq; est, & oē vt vnumquodq;. plura autē vno non sunt: consequenter.n.non sunt. quare non oī in parte. Si.n. ſm medium est diuisibilis; & ſm cōtiguum punctum erit diuisibilis. hoc autem non: non.n.est contiguum signum signo, aut punctum puncto: hoc autem est diuisio, aut compositio. Quare est & congregatio, & segregatio, sed neq; in impartibilia, & ex impartibilibus (multa.n. sunt inconuenientia) neq; ita, vt oī in parte diuisio facta sit: (si.n. esset contiguum punctum puncto; hoc vtiq; esset:) sed in parua, & minora est segregatio, & congregatio

Te. 10. ex minoribus. ¶Sed non simplex, & perfecta generatio congregatione, & segregatione determinata est, vt quidam inquiunt: eam verò, quę in continuo est, transmutationem, alteratione. Sed hoc est, in quo erant omnia; est. n. gñatio simplex, & corruptio non congregatione, & segregatione; sed cùm mutatum fuerit ex hoc in hoc tot. Alij autem putant alteratione esse oēm talem mutationem. Hoc autem differt: nam in subiecto, hoc quidem est ſm rationem, illud autem ſm materiam. Qñ igit in his fuerit transmutatio; gñatio erit, aut corruptio: quando au-

tem

tem in passionib. & ſm accidens; alteratio. Quę autem segregãtur, & congregant, facilè corruptibilia fiunt: si.n.in minores aquas aqua diuisa sit; citius aer generatur: si autem cõgregata sit; tardius. Magis autem erit manifestum in sequentib. nunc autem tantum determinatum sit, ꝙ impossibile est generationem esse cõgregationem, qualem quidam inquiunt.

Caput Tertiũ. Quæ simpliciter, quæve secundũ quid, aut secundum partem Generatio, atq; Corruptio dicenda sit: & cur vtraq; perpetuo duret.

Determinatis aũt his, primò speculandum, vtrũ sit aliqd, qđ gñatur simpliciter, & corrumpit, an ꝓpriè qdem nihil; semꝑ aũt ex aliquo, & aliqd. dico aũt ut ex laborãte sanum, & laborãs ex sano, aut paruum ex magno, & magnum ex paruo, & oĩa alia hoc modo. Si.n. simpliciter erit gñatio; simpliciter vtiq; fiet ex nõ ente. quare verum fuerit dicere, ꝙ inest qbusdã ipsum nõ ens: qdã.n. gñatio, ex non ente aliquo; vt ex nõ albo, aut ex nõ bono: simplex aũt ex simpliciter nõ ente. ipsum aũt Simpliciter, aut primum significat ſm vnumquodq; ꝑdicamentorum ipsius entis, aut uniuersale, & oĩa cõprehendens. Si igĩ primum; substãtiæ erit gñatio ex non substãtia. cui verò non inest substantia, neq; hoc, manifestum est, ꝙ neq; aliorum vllum ꝑdicamentorũ; vt neq; quale, neq; quantum, neq; ipsum vbi: separabiles.n. essent passiones à substãtijs. Si autem nõ ens oĩno; negatio erit uniuersaliter oĩum, quare ex nihilo necesse est id gñari, qđ generat. De his igĩ in alijs dubitatum est, atq; determinatum sermonibus amplius; breuiter autem & nunc dicendum est, quòd aliquo quidem modo ex non ente simpliciter Te. 11.

citer generatũ, modo aũt alio ex ente semper: ipsum.n.potẽtia ens, actu aũt non ens necesse est pexistere, dictum vtroq; modo. Quod autem & his determinatis admirabilẽ hẽt dubitationẽ, rursus diligenter est inquirendum, quõ est simplex gñatio, siue ex potentia entẽ, siue ẽt quodã
Te. 12. modo aliter, ¶Dubitabit.n.aliquis, an sit substãtiæ gñatio, & huius; sed nõ talis, & tanti, aut ipsius vbi. eodem autem modo & de corruptione. Si.n.quid gñatur; manifestum est, ꝙ erit potentia substãtia aliqua, actu aũt nõ, ex qua gñatio erit, & in quã necesse est id trãsmutari, qđ corrumpitũ. Vtrum igitũ inerit qd huic aliorũ actu? dico aũt vt nunqd erit quantum, aut quale, aut vbi id, qđ potẽtia solũ est hoc, & ens; simpliciter aũt nõ hoccine, neq; ens. Si.n.nihil, sed oĩa potentia: & separabile accidet id esse, qđ sic est nõ ens: & insuper (qđ maximè timentes erãt, q primi philosophati sunt) ex nullo gñari pexistẽte. Si aũt hoc quidem, esse hoc aliquid, aut substantiã non existet, sed aliorũ quippiã pdicamẽtorum: erunt, quẽadmodum diximus, separabi
Te. 13. les passiones à substãtijs. ¶Et de his igitũ quantũ fieri põt tractãdum est, & q̃ cã sit, vt gñatio sem
Te. 14. per sit, & q̃ simpliciter, & q̃ ſm partẽ. ¶ Cũ autẽ sit cã, vna qdem, vnde principiũ motus esse dicimus, vna aũt, materia, talẽ cãm dicere oportet: de illa.n.dictum est prius in de motu sermonibus, ꝙ est illud quidem immobile per oẽ tps, hoc vero, qđ mouetũ semper. horum aũt, de immobili qdem principio distinguere, prioris est Philosophiæ. De eo autem, quod, ppea ꝙ continuè mouetũ, alia mouet, posterius assignandum est, q̃ talis eorum, q̃ singularia dicunt, causa est.
Te. 15. ¶Nunc aũt ea, q̃ vt in materiæ specie ponitũ, cau
sam

sam dicamus,ob q̄ semper gñatio,& corruptio nō dificiunt ſm naturam: simul.n.forsitan hoc fiet manifestum & de eo, quod nunc dubitatū est, quonam pacto oporteat dicere de simplici gñatione, & corruptione. ¶Habet autem dubi- Te. 16.
tationem idoneam; & quæ causa sit,vt connectatur gñatio;siquidem qđ corrumpitur ad non ens abit,non ens autem nihil est:neq; .n.quid, neq; quale, neq; quātum ,neq; vbi ipsum non ens. Si igit̃ semper aliqd eorum, q̄ sunt,abit; cur non consumptum est iamdudum, & inane ipsum vniuersum? siquidem finitum est id, ex quo fit,eorum, q̄ generant̃ vnumquodq;. Non .n.ppea ꝙ infinitum id sit, ex quo gñatur, non deficit:hoc.n.est impossibile: actu.n.nullum in finitum, potentia autem ad diuisionem. Quare oportebat hanc esse solam non deficientē: qm̄ gñatur quiddam semper minus. nunc aūt hoc non videmus. ¶Quocirca, ppea ꝙ huius corru- Te. 17.
ptio alterius est gñatio, & huius gñatio alterius est corruptio; incessabilem necesse est transmutationem esse. De eo igit̃, qđ est gñationem, & corruptionem similiter semper esse circa vnūquodq; entium,hanc existimandum est sufficiētem oibus causam. ¶Propter quid autē hæc qui Te. 18.
dem simpliciter dicunt̃ gñari, & corrumpi, illa autem non simpliciter,rursus considerandum: siquidem idem gñatio quidē huius, corruptio autem huius,& corruptio quidem huius, gñatio aūt huius.quærit.n.hoc aliquā rōnem.Dicimus.n.ꝙ corrumpit̃ nunc simpliciter, & nō solum hoc:& hæc quidem est gñatio simpliciter, hæc autē corruptio.hoc aūt gñatur quidem aliquid,non aūt simpliciter gñatur: dicimus.n.discentem fieri quidē scientem:fieri aūt simpliciter

ter non. Quemadmodum igitur determinauimus sepe, dicentes, quod hoc quidem significat hoc aliquid, hoc autem non propter hoc contingit, quod quaeritur. Differunt.n.ea, in quae transmutatur id, quod transmutat: puta fortè quae in ignem est via gñatio simpliciter, corruptio autem alicuius est, puta terrę: terrę aũt generatio, aliqua gñatio, generatio autem non simpliciter, corruptio autẽ simpliciter, puta ignis; sicut Parmenides dicit, duo, ipsũ ens, & non ens inquiens, ignẽ, & terrã. Hæc autem, aut alia talia supponere nihil differt: modum.n. quaerimus, sed non subiectum. In non ens igitur simpliciter est corruptio simplex, in simpliciter aũt ens generatio simplex. quib. igitur determinata sunt, siue igniæ, & terr, siue alijs quibusdã, horum erit hoc quidem ens, hoc autem nõ ens. Vno igitur modo differet in hoc, simpliciter .s. generari, & corrumpi à non simpliciter. Alio autem modo, materia, qualiscunq; vtiq; sit. Cuius.n. magis dñæ hoc aliquid significãt, magis substantia est; cuius autẽ priuationẽ, non ens. puta, si calidum prædicamentum aliquid, & forma, frigiditas autẽ priuatio: differunt autẽ ignis, &

Te. 19. terra his dñijs. ¶ Vt autẽ multis magis, sensibili, & non sensibili differre: quñ. n. in sensibilẽ trãsmutata fuerit; materiã generari inquiunt: quãdo autẽ in non manifestã; corrumpi: ens.n. & non ens, eo quod sentiat, & non sentiat, determinant: quemadmodum scibile quidem ens, ignotum autẽ non ens: sensus.n. scientiæ hẽt virtutem. Quemadmodum igitur illi ipso sentire, vel ipso posse, viuere, & esse existimãt: ita & ipsas res, modo quodã prosequentes veritatẽ, idem autẽ dicentes non verum. Contingit itaq; secundum opinionẽ, & secundum veritatẽ: aliter & generari simplici-

pliciter,& corrumpi: ſpiritus.n.& aer ſm ſenſum qdem minus ſunt: ideo & q̃ corrumpunt ſimpliciter, in hęc trāſmutatione corrūpi dicūtur; generari autē, quādo in tangibile, & in terrā trāſmutata fuerit. ſm veritatē autem magis hoc aliquid, & forma hæc ſunt, q̃ terra. ¶ Eſſe igit ſimplicem generationem corruptionē exiſtentē alicuius, corruptionem autem ſimplicē generationem exiſtentem alicuius, dicta eſt cā: pp materiam.n. differre, aut eo, ꝙ ſubſtātia eſt, aut non: aut ꝙ hæc qdem magis, illa verò non: aut eo, ꝙ hæc qdem magis ſenſibilis eſt materia, ex qua, & in quam, illa verò minus eſt. ꝙ autem dicantur hæc quidem ſimpliciter generari, illa autem aliquid ſolum, non ex mutua generatione, ſm quem diximus nunc, modum. nunc.n. tantum determinatum ſit, quare oī generatione exiſtente corruptione alterius, & oī corruptione exiſtente alicuius alterius generatione, nō ſimiliter attribuimus generari, & corrumpi ijs, q̃ adinuicem tranſmutant. qđ autem poſt dr, non q̃rit hoc; ſed quare diſcens quidē non dr ſimpliciter generari, ſed quid generari ſciens; qđ autem pullulat, generari. hæc autem diſtincta ſunt prædicamentis: hæc enim hoc aliquid ſignificant, hæc autem quale, hæc autem quantum. Quæcunq; igitur non ſubſtantiam ſignificant, non dicuntur ſimpliciter generari: ſed aliquid fieri. ſed tamen ſimpliciter fieri in omnibus generatio quidem ſecundùm ea, quæ in alio ordine. dicitur: puta in ſubſtantia quidem, ſi ignis: ſed non ſi terra: in quali autem, ſi ſciens; ſed non, quando neſciens. De eo igitur, quod eſt hæc ſimpliciter generari, hæc autem ſecundùm quid, & vniuerſaliter, & in ſubſtan- Te. 20.

tijs ipsis dictum est: & cur gñatio continuè sit causa, vt materia, subiectum est; qm̃ trãsmutabile est in contraria, & est alterius gñatio semper in substãtijs alterius corruptio, & alterius cor-
Te. 21. ruptio alterius gñatio. ¶ At verò neq; dubitare oportet, quare gñatur aliquid semper, deperditis. Quemadmodum.n.& corrumpi simpliciter inquiunt, qñ ad insensibile uenerit, & nõ ens: similiter & gñari ex non ente inquiunt, qñ ex insensibili. Siue igiẽ existente aliquo subiecto, siue non; gñatur ex non ente. quare similiter & gñatur ex non ente, & corrumpiẽ in non ens, meritò igiẽ non deficit: gñatio.n.entis est corruptio non entis: corruptio aũt entis gñatio non
Te. 22. entis ¶Sed hoc non ens simpliciter, dubitauerit aliquis vtrum alterum contrariorum est: vt terra, & graue non ens, ignis autẽ, & leue ens. An non; sed est terra ens, ille verò nõ ens, materia terræ, & ignis similiter. Et an altera vtriusque materia. An non vtiq; fierent ex se inuicẽ, neq; ex cõtrarijs (his enim existunt contraria igni, terræ, equæ, aeri,) An est quidem vt eadem, est autem vt altera: quod enim quandoq; existens subijcitur, idem; esse autem non idem. De his igitur in tantum dictum sit.

Caput Quartum. Quo differant generatio, atq; corruptio ab alteratione.

Te. 23. DE gñatione autem, & alteratione dicamus quid differunt: dicimus.n.has esse alteras transmutationes abinuicem. Qm̃ igiẽ est aliqd' subiectũ, & aliud ipsa passio, q̃ de subiecto nata est dici, & est trãsmutatio vtriusq; horum. Alteratio quidem est, qñ manente subiecto, sensibili existente, transmuteẽ in eius passionib aut contrarijs, aut medijs existentibus. vt corpus sa

num

num est,& rursus laborat,manens idem: & ea
qnq; rotundum,qnq; autem angulare, idē existens.Qn autem totum transmutet, non manēte aliquo sensibili,vt subiecto eodem,sed vt ex genitura tota sanguis, aut ex aqua aer, aut ex aere oī aqua;Generatio iam hoc tale,huius aūt Corruptio.¶Maximè autem, si trāsmutatio fiat Te. 24.
ex insensibili insensibile,aut tactu, aut omnib. sensibus:vt qn aqua generat, aut corrumpit in aerem:aer.n.mediocriter insensibilis est.In his aūt,si aliqua maneat passio eadem contrarietatis in generato,& corrupto,vt qn ex aere aqua, si ambo transparentia,aut frigida;non oportet huius alteram passionem esse, in quam trāsmutat.si autem non;erit alteratio: vt musicus homo corruptus est,homo aūt immusicus generatus est,homo aūt manet idem.Si igit huius passio nō esset ꝭm se musica,& immusica; huius q dem esset gnatio,'huius autem corruptio. ideo hoīs quidem hæ sunt passiones, hoīs aūt musici,& hoīs immusici gnatio, & corruptio: nunc autem passio hæc manentis:ideo alteratio, talia. Quando igit ꝭm quantum fit transmutatio contrarietatis;Augmentatio est, & Diminutio: quando autem ꝭm locum;Latio: quando verò ꝭm passionem,& quale; Alteratio;quando autē nihil permaneat,cuius altera passio est, & accidens;oīno Generatio, huius autem Corruptio. Est aūt & materia maximè quidem, & propriè subiectum gnationis, & corruptionis susceptibile,modo autem aliquo & in alijs transmutationibus;qm̄ oīa subiecta susceptiua sunt contrarietatum aliquarum. De generatione igit,& corruptione,siue est,siue non,& quo modo est, & de alteratione, determinatum sit hoc modo.

Summa Secunda. De Augmentatione.

Caput Primum. Quomodo Augmentatio ab aliis differat motibus.

Te. 25. DE augmẽtatione autem reliquum est dicere, & quonã differt à generatione, & alteratione, & quõ augmentat̃ vnumquodq; eorum, q̃ augmentant̃, & diminuit̃ quodcunq; eorum, q̃ diminuunt̃. Scrutandum itaq; primò, vtrum solum in ipso, circa qđ eorum adinuicem dña est, vt ꝙ quidem ex hoc in hoc trãsmutatio, vt ex potentia substãtia in actu substãtiã, generatio est: q̃ autem circa magnitudinem, augmẽtatio, & diminutio: q̃ autẽ circa passiones, alteratio: vtraq; autẽ ex potentia existentib. in actum trãsmutatio dictorum est. An ẽt modus differt trãsmutationis: vr̃.n. id quidem, qđ alterat̃, non ex necessitate transmutari ſm locum, neq; qđ generatur. qđ autem augmentat̃, & diminuit̃: alio autẽ modo ab eo, ꝙ fertur. qđ.n. fertur, totum mutat locum: qđ autem augmentat̃, quemadmodum qđ extenditur: hoc.n. manente, particulæ transmutantur ſm locum, non quemadmodum quæ sphæræ: hæ.n. in æquali loco, toto manente, transmutãtur: quæ autem eius, quod augetur, semper in ampliorem locum, in minorem autem quæ eius, quod diminuitur.

Caput Secundum. Quæ sit Augmentationis materia.

Te. 26. QVòd igitur differt non solum in ipso circa quod, sed & sic, trãsmutatio eius, qđ generatur, & alteratur, & augmẽtat̃, manifestum est. Circa qđ autem est transmutatio augmentationis, & diminutionis (circa magnitudinem autem vr̃ esse) augeri, & diminui vtro modo ac

Te. 27. cipiendum ¶ Vtrum ex potentia qdem magni-

tudi-

tudine,& corpore,actu aũt incorporeo, & sine magnitudine gñari corpus, & magnitudo. Et, cùm hoc dupliciter cõtingat dicere; vtro modo augmentatio fit, vtrum ex ipsa separata ſm se materia,an existente in alio corpore. An impossibile vtroq; modo: separata.n.existens aut nullum possidebit locum,velut punctus aliqs, aut vacuum erit,aut & corpus nõ sensatum.horum autem hoc qdem nõ cõtingit,hoc autem necesse est in aliquo esse: semper.n. alicubi erit, qd' gñatur ex eo: quapp & illud aut scđm se, aut scđm accidens.¶Sed,si in aliquo inerit,si qdem separatum ita,vt aut non illius scđm se, aut secundùm accidens aliqd sit;cõtingent multa,& impossibilia. Dico autem vt,si gñatur aer ex aqua; nõ aqua erit transmutata, sed ppea ꝙ, vt in uase aqua inest, materia eius: infinitas.n.nihil prohibet materias esse: quapp & generari actu.Amplius neq; sic vr̃ generari aer ex aqua, vt exiens à manente. ¶ Melius ergo est facere oĩbus inseparabilem esse materiã, vt existentẽ vnã,& eandem numero: rõne autem nò unam. At verò neq; puncta, neque lineas ponendum corporis materiam pp easdem causas. illud autem,cuius hæc vltima,materia erat,quam nunquam sine passione possibile est esse, neq; sine forma. ¶ Generatur igitur simpliciter alterum ex altero,quemadmodum & in alijs determinatum est,& ab aliquo quoque actu existente,aut eiusdem generis, aut eiusdem speciei, vt ignis ab igne,aut homo ab homine: aut ab actu: durum enim à non duro generatur. ¶ Quoniã autem est & substantiæ corporeæ materia,corporis autem iam talis (corpus enim cõmune nullum)eadem & magnitudinis & passionis est,ratione

Te. 28.
Te. 29.
Te. 30.
Te. 31.

tione quidē separabilis; loco autem nō separabilis, nisi & passiones sint separabiles. Manifestum itaq; ex dubitatis, ꝙ non est augmentatio trāsmutatio ex potentia magnitudine; actu aūt nullā habente magnitudinem: separatum.n.esset qđ cōe.hoc aūt ꝙ impossibile sit, dictum est prius in alijs. Amplius aūt talis trāsmutatio nō augmētationis propria, sed generationis oīno: Augmentatio.n. est existentis magnitudinis additamentum : Diminutio aūt minoramentum. ideo oportet habere aliquā magnitudinem id, quod augeť. Quapp non ex materia sine magnitudine oportet esse augmentationem in actum magnitudinis:generatio.n.erit magis corporis,
Te. 32. non augmentatio.¶ Accipiendum itaq; magis, velut tangentes qōnem à principio, qualinam existente ipso augmentari, & diminui, causas quærimus. Videť itaq; eius, quod augetur, quæcunq; pars aucta esse : similiter autem & in diminutione minor generata esse : amplius autē adueniente aliquo augmētari, & recedente diminui. Necesse aūt ut incorporeo augmentari, aut corporeo. Si igiť incorporeo; erit separatum vacuum. impossibile aūt est à magnitudine materiā esse separatā, sicuti dictum est prius. Si aūt corporeo; duo corpora in eodem loco erunt, & qđ augeť, & qđ auget. est aūt & hoc impossibi-
Te. 33. le. ¶Sed neq; sic cōtingit dicere fieri augmentationē, & diminutionē, ut cū ex aqua aer : tūc.n. maior moles est generata: non.n.augmentatio hoc; sed gñatio quidem eius, in qđ transmutať, erit; corruptio aūt contrarij, augmentatio autē neutrius. Sed nullius, aut, si quid cōe amborum existit, eius, qđ generať, & eius, quod corrūpiť, vt si corpus, aqua aūt nō aucta est, neq; aer : sed
hoc

hoc qdem deperijt, hoc aũt gñatum est: corpus aũt, si qdem auctum est. Sed & hoc impossibile: oportet. n. saluare rõnẽ & inexistentiã eius, qđ augeť, & diminuiť. Hęc autem sunt tria, quorũ Vnum qdem est, quãcunq; partem maiorẽ fieri eius, q̃ augeť, magnitudinis; ut, si caro, carnis: Et adueniente aliquo: Et tertium, vt saluet qđ augeť, & permaneat. Cum. n. generať aliqd simpliciter, aut corrumpiť; nõ permanet: cum autẽ alterať, aut augeť, aut minuitur; permanet idẽ, quod augetur, aut alteratur; sed hic qdem passio, ibi autem magnitudo eadem nõ permanet. Si itaq; erit quę dicta est, augmentatio; continget nullo adueniente, neq; permanente augeri, & nullo recedente diminui, & non permanere quod augetur. sed hoc saluare oportet: supponitur enim augmentatio, tale.

Caput Tertium. Quid sit id, quod augetur.

DVbitabit aũt aliquis, qd sit qđ augeť, vtrum cui apponiť aliqd; vt si crus augeat, ipsum sit maius, qđ autẽ auget, nutrimentũ, non. Quare igiť nõ ambo aucta sunt? maius. n. & quod, & quo: quemadmodum qñ miscueris aquæ vinũ: similiter. n. plus vtrunq;. An qm̃ huius quidem manet substãtia, huius autem nõ, vt ea, q̃ nutrimenti: qm̃ & ibi dominãs dř in mistione, vt qđ vinum: facit. n. vini opus, sed nõ aquæ, vniuersa mistura. Similiter & in alteratione, si manet caro existens, & qđ aliquid est, passio autẽ aliqua existit earum, q̃ sm̃ se, q̃ prius non existebat; alteratum est hoc. Quo autem alteratum est, hoc qñq; quidem nihil passum est, qñq; autem & illud. Sed alterãs est principium motus in eo, qđ augmentať, & alterať: in his. n. mouens. qm̃ & ingrediens fieri poterit aliqñ maius, & qđ fruiť Te. 34.

ipso corpus, vt, si ingrediēs fiat spiritus, sed corruptum est hoc patiens, & mouens non in hoc.
Te. 35. ¶Qm̄ autem dubitatum est de his sufficienter, oportet & solutionem dubitationis tentare inuenire, saluantes, manente eo, qđ augeť, & adueniente aliquo augeri, recedente autē minui: adhuc aūt, qđcunq; signū sensibile, aut maius, aut minus factum esse, & non vacuum esse corpus, neq; duas magnitudines in eodē loco, neq; incorporeo augeri. Suscipiendū autem cām, cū determinauerimus primum, vnum qdem, ꝙ ea, q̄ sunt dissimilium partium, augenť; quia ea, q̄ sunt cōsimilium partium, augenť: componitur .n. ex his vnumquodq:. Deinde, ꝙ caro, & os, & vnaquæq; talium partium est duplex, queadmodum & aliarum in materia formā habentium: etem materia dř, & forma, caro, aut os. Quamcunq; igiť partem augmentari, & adueniente aliquo ꝭm formā quidem est possibile, ꝭm mate
Te. 36. riā autem non est. ¶Oportet.n. intelligere, quēadmodum, siquis mensurabit eadem mensura aquā: semper.n. alia & alia, quę gñatur: sic vtiq; augmentat materia carnis. & non cuiꝰsq; partium aliquid adijcitur; sed hoc qdem defluit, hoc autem aduenit, figuræ autem, & formę, cui
Te. 37. cunq; particulę. ¶In his aūt, q̄ sunt dissimilium partiū, hoc magis manifestū, vt manu, ꝙ ꝓportionaliter aucta est: materia.n. altera existens, manifesta est magis ipsa forma hic, q̄ in carne, & his, q̄ similium partium. ideo & mortui magis videnť esse adhuc caro, & os, q̄ manus, & brachium. Quapp est quidem, vt q̄cunque pars carnis aucta sit, est autem vt non: ꝭm formā.n.
Te. 38. cuicunq; accessit, ꝭm materiā vero nō. ¶Maius autem totum gñatum est, adueniente aliquo

quidem,

qdem, qđ vocaẽ nutrimentum, & contrarium, trãſmutato autẽ in eãdem formã, vt ſi ſicco adueniret humidum. cum autem aduenerit: tranſmutaretur, & generaretur ſiccum: eſt. n. vt ſimile ſimili augmentetur, eſt autem, vt diſſimili.

Caput Quartum. Quale ſit id, quod augetur. Quo pacto fiat Augmentatio, De differentia inter Augmentationem, & nutritionem: & quid ſit ipſa Corruptio.

DVbitabit autem aliquis, quale oportet eſſe id, quo augeẽ. Manifeſtum vtiq;, ꝙ potẽtia illud: vt, ſi caro; potentia carnẽ, actu igiẽ alterũ. corruptum aũt hoc, caro gñatum eſt. nõ igiẽ ipſum ſm ſe: generatio. n. eſſet, nõ augmentatio. ſed qđ augetur, in hoc. Quid igiẽ patiens ab hoc auctum eſt? An miſtum? quemadmodum ſiquis vino ſuperinfundat aquã: hic aũt poſſit vinum facere qđ miſtum: & quemadmodum ignis tangens vrenda vrit; ita in eo, qđ augeẽ, & exiſtente actu carne, qđ ineſt augmentatiuũ, adueniente potentia carne fecit actu carnem. Ergo ſimul exiſtente: ſi. n. ſeorſum; generatio: eſt. n. ita ignẽ facere, ad exiſtentem adiungentẽ ligna. ſed ſic qdem, augmentatio eſt: qñ autem ipſa ligna accenſa fuerint, generatio. ¶ Quantum autem vniuerſale qdem nõ generaẽ: quemadmodum nec aĩal, qđ nec homo, nec aliqđ eſt ſingularium: ſed, vt hic vniuerſale, ita & illic quantum. Caro igiẽ, & os, aut manus, aut nerui, & horum ea, q̃ ſunt ſimilium partium, adueniente quidem aliquo quanto, ſed non carne quãta. ¶ Secundum igitur ꝙ potentia compoſitum ex vtroq; eſt, vt quãta caro, ſic quidem auget: etenim quãtum oportet generari, & carnem. ſm autem quòd ſolum caro eſt, nutrit: etenim ſic differunt nu-

Te. 39.

Te. 40.

Te. 41.

trimentum, & augmentatio, rõne. Ideo nutrit quidem, quousq; saluum fuerit, & si diminuat: augmentat autem nõ semper. Et nutrimentum augmentationi id idem qdem est, ipso autẽ esse aliud: fm. n. q est id, qđ aduenit potentia quãta caro, augmentatiuum carnis est: fm autem q solum potentia caro, nutrimetum. Hæc autem forma sine materia, vt immaterialis potentia qdam, in materia est. Si autem aliqua aduenerit materia, existens potentia immaterialis, habens & quantum potentia, hę erunt maiores

Te. 42. immateriales. ¶Si autem amplius facere nõ possit, sed vt aqua vino, semper amplius mista; in fine aquosum facit, & aquam; tunc diminutionem facit quanti, forma autem manet.

Summa Quarta, De Tactu, de ipso Agere, & Pati, & de Mistione.

Caput Primum. Proponitur sermo de Elementorum generatione, ac de alijs, de quibus prius agere necesse est.

Te. 43. QVoniam autem oportet primum de materia, & de vocatis elementis dicere, & si sunt, & si non, & vtrum sempiternum sit vnum quodq;, aut gñetur aliquo modo: &, si gñetur; vtrum ex seinuicem generent oĩa eodẽ modo, aut aliqđ primum eorum vnum sit; necesse est prius vtiq; dicere, de quib. indeterminatè dicit nunc. Oẽs. n. qui elementa generant, & qui ea, q̃ ex elementis, segregatione vtunt, & congregatione, & ipso facere, & pati. Est autem cõgregatio mistio. Qũo autem misceri dicimus, non est determinatum manifestè. Sed neq; alterari possibile est, neq; segregari, neq; congregari, nullo faciente, neq; patiente. Etenim plura elementa facientes generant, faciendo, & patiendo abinuicem;

uicem; quanuis ex vno necesse sit dicere factionem. Et hoc rectè dicit Diogenes, quod, si nõ essent ex vno oĩa, non esset facere, & pati abinuicem, vt calidum infrigidari, & hoc calefieri rursus: non.n.transmutanẽ caliditas, & frigiditas in seinuicẽ; sed manifestum est, quod subiectum. Quapp in quib.facere est, & pati, necesse est horum vnã esse subiectã naturã. Oĩa igiẽ talia esse dicere nõ verum est; sed in quibuscunq; ipsum abinuicẽ est. Sed, si de ipso facere, & pati, & de mistione vidẽdum sit, necesse est & de tactu: neq; .n.facere hæc, & pati possunt propriè, quæ nõ est possibile seinuicem tangere: neq; nõ tãgentia seinuicem aliqualiter contingit misceri primum. Quapropter de tribus his determinandũ est, quid Tactus, & quid Mistio, & quid Factio. principium autem accipiamus hoc. Necesse enim entium, quibuscunque est mistio, esse hæc adinuicem tangibilia. &, si aliquid facit, hoc autem patiẽ principaliter, & in his similiter; ideo primùm dicendum est de Tactu.

Caput Secundum. De Tactu.

FErè igiẽ, vt & aliorum noĩum vnumquodq; dẽ multifariã, & hæc qdem equiuocè, hæc aũt altera ab alteris & priorib. sic sese habet & de tactu. sed tñ propriè dictum inexistit habẽtibus positionem: positio aũt, quib. & locus. etem mathematicis similiter reddendus est tactus, & locus, siue est separatum vnumquodq; ab ipsis, siue alio modo. Si igiẽ est, vt determinatum est prius: Tãgere vltima habere simul, hęc vtiq; tãgent seinuicẽ, qcunq; determinatas magnitudines, & positionẽ habẽtia, simul habent vltima. Qm aũt positio qdem quibuscunq; & locus inexistit: prima aũt dñia loci sursum, & deorsum, Te. 44.

&

& talia oppositorum: oĩa seinuicẽ tangentia graũitatem vtiq; habebunt, aut leuitatem, aut ambo, aut alterum. talia autẽ passibilia, & actiua. Quapp manifestum est, ꝙ hęc tãgere nata sunt seinuicem, quorum distinctis magnitudinibus simul vltima sunt, existentibus motiuis, & mobilibus adinuicem.
Te. 45. ¶Qm̃ autem mouens non similiter mouet, qđ mouet̃, sed hoc quidem necesse est motum & ipsum mouere, hoc autẽ immobile existens, manifestum est, ꝙ in faciente dicemus similiter. Etenim mouens facere aliqd inquiunt, & faciens mouere, sed tñ differunt, & oportet determinare. Non.n.possibile est mouens oẽ facere, si faciens opponemus patienti. hoc autem, in oĩb. in qbus motus passio. passio autem est, fm ꝙ alterat̃ solum, vt album, & calidum, sed mouere in plus est ipso facere. Illud igit̃ manifestum est, ꝙ est qdem, vt mouentia mobilia tangãt, est autem vt non. Sed determinatio ipsius tãgere vniuersaliter qdem est positionem habentium, & huius qdem motiui, huius autem mobilis, adinuicem autem motiui, & mobilis, in qbus existit facere, & pati. est igit, vt plurimum tãgens, id, qđ tangit, tangẽs: etenim mouent, mota oĩa ferè, q̃ coram sunt qbuscunque necesse, & apparet tangẽs tangere, qđ tangit. Est aũt, vt aliqñ inquimus, mouẽs tãgere solum id, qđ mouet̃: qđ autẽ tangit, nõ tãgere qđ tangit: sed quia mouent mota ea, quæ eiusdem generis, necesse uidetur esse, quod tangitur tãgere. Quapropter, si quid mouet immobile existens, illud quidem tanget ipsum mobile, illud autem non, inquimus.n. aliquando tristantem tangere nos, sed nos non eum. De tactu igitur, q in naturalibus, determinatum sit hoc modo.
Cæ-

Caput Tertium. Antiquorum opiniones, quæ sint ea, quæ agunt, & patiuntur, ac earum confutatio.

DE ipso autē Facere, & Pati dicendum conse- Te. 46.
quenter. Suscepimus.n.à priorib. subcōtra
rios adiuuicem sermones. Multi.n.concorditer
hoc dicunt, q̄ simile q̄dem à simili oē impassibi
le est, ppea q̄ nō magis actiuum, q̄ passiuum sit
alterum altero. oīa.n. similiter existunt eadem
similib. Dissimilia aūt, & dr̃ia facere, & pati ad
inuicem nata sunt; etem̄ qñ minor ignis à ma-
iori corrumpit̃, pp cōtrarietatem hoc inquiunt
pati: contrarium.n.esse multum pauco. ¶Demo Te. 47.
critus autem vltra alios propriè dixit solus. in-
quit.n. idem, & simile esse faciens, & patiens:
non.n.contingere altera, & differentia pati ab-
inuicem. Sed, si altera existentia faciunt aliquid
adinuicem, non s̃m q̄ altera, sed s̃m q̄ idem ali
quid inexistit, sic accidere hoc eis. Quę igit̃ dicū
tur, hæc sunt. ¶Vñr autem hoc modo dicentes Te. 48.
subcontraria apparere dicere. Causa autem cō
trarij sermonis est; qm̄, cum oporteat aliqd̄ to-
tum inspicere, partem aliq̄ dicunt ambo. Simi-
le.n. & oīquaq; indifferens rationabile est non
pati à simili aliquid. Cur.n. magis alterum erit
actiuum, q̄ alterum? Atque, si à simili pati aliqd
possibile est, & ipsum à seipso. Proinde, his ita
se habentibus, nihil utiq; erit aut incorruptibi
le, aut immobile, si simile s̃m q̄ simile, actiuū:
ipsum.n. seipsum mouebit omne. ¶ Et omnino Te. 49.
alterum, & nullatenus idem, similiter: nihil e-
nim patietur albedo à linea, aut linea ab albedi
ne, præterquam secundum accidens, puta, si ac
cidat albam, vel nigram esse lineam: non enim
extrudunt se ipsa à natura, quæcunque neque
contraria, neque ex contrarijs sunt.

Caput Quartum. Quid sit ipsum Agere, & Pati. Quæ sint ea, quæ verò agunt, & patiuntur. Propter quid: Et quomodo.

Te. 50. SEd qm̄ nō quodcunq; natum est pati, & facere, sed q̄cunq; aut cōtraria sunt, aut cōtrarietatem habent; necesse est & patiens, & faciens gn̄e qdem simile esse, & idem, specie aūt dissimile, & cōtrarium; natum.n.est corpus qdem à corpore, sapor aūt à sapore, color verò à colore pati: oīno aūt qđ eiusdem gn̄is ab eo, qđ eiusdē

Te. 51. gn̄is. ¶Huius autem cā est, ꝙ contraria in eodē gn̄e sunt oīa. faciunt autem, & patiunt̄ contraria abinuicem: quapp necesse est, aliquo quidē modo eadem esse & faciens, & patiens, aliquo aūt modo altera, & dissimilia abinuicem. Qm̄ aūt faciens, & patiens gn̄e quidem eadē, & similia, specie verò dissimilia, talia aūt contraria sunt; manifestum est, ꝙ actiua, & passiua adinuicem sunt contraria, & media. etem̄ oīno gn̄atio, & corruptio in his & ex his. Ideo & rōnabile iā ignem calefacere, & frigidum infrigidare, & oīno actiuum assimilare sibijpsi patiens; faciens.n. & patiens contraria sunt: & gn̄atio in contrarium quapp necesse est patiens in faciēs trāsmutari. sic.n.erit in contrarium generatio.

Te. 52. ¶Et ſm rōnem quoq;, non eadem sunt dicentes; ambo tñ est tangere naturam. Dicimus.n. pati qn̄q; quidem subiectum, vt sanari hoīem, & calefieri, & infrigidari, & alia eodem modo: qn̄que autem calefieri quidem frigidum, sanari autem laborans ambo autem sunt vera. ¶Eodem modo & de faciente. qn̄que.n. hoīem calefacere inquimus, qn̄que aūt calidum. est.n.vt materia ꝙ patitur, est autem v. contrarium. Ad illud igit respicientes, idem oportere habere exi-

existimauerunt faciens,& patiens ; ad alterum autem,contrarium.¶Eãdem quoq; rõnem existimandum est de ipso facere,& pati, quã & de ipso moueri,& mouere. Dupliciter.n.dr̃ & mouẽs.in quo.n.est principium motus, vt̃ hoc mouere:(principium.n.prima causarũ est:) & rursus vltimum ad id,quod mouet̃ ad gñationem. Similiter autem & de faciente : nam medicum sanare dicimus, & vinum. Primum igit̃ mouẽs nihil prohibet in motu q̃dem immobile esse, in quibusdã aũt & necessarium : vltimum aũt semper mouere,motum . In actione aũt primũ quidẽ impassibile est,vltimum aũt & ipsum patiens est. Quæcunq;.n.non habent candẽ materiam,faciunt impassibilia existentia, vt Medicatiua.ipsa.n.faciens sanitatem,nihil patit̃ ab eo, qui sanat̃.cibus aũt faciẽs & ipse patit̃: aut.n.calefit,aut infrigidat̃, aut aliud quid patit̃, simul faciens.Est aũt Medicatiua quidẽ, vt principiũ, cibus aũt vltimum est,& tangens. ¶ Quæcunq; igitur actiuorum nõ in materia habent formã, hæc quidem impassibilia sunt: q̃cunq; autẽ in materia,passibilia. Materiã.n.dicimus similiter eãdem,vt ita dicã,esse cuilibet oppositorum, vt genus existens.potens aũt calidum esse, p̃sente calefaciente,& approximãte,necesse est calefieri.Ideo,quemadmodũ dictũ est, factiuorũ hæc quidẽ impassibilia,hæc aũt passibilia. Et quẽadmodum in motu, eodẽ modo res sese habet & in factiuis:illic.n.primò mouens immobile est; & in factiuis primò faciens,impassibile est.¶Est.n.effectiua cã,vt vnde principium motus : cuius aũt gratia, nõ effectiua.Ideo sanitas non est effectiua,nisi ſm trãslationem: etenim faciens cũ inerit,generatur aliquid ipsum patiens. habiti-

Te. 53. Te. 54. Te. 55.

bus autem pſentib. nõ amplius generaẽ, ſed eſt iã. formæ aũt, & fines habitus quidã ſunt: materia aũt ſm ꝙ materia, paſſiuum. Ignis igiẽ habet in materia caliditatẽ, ſi aũt aliqua eſſet ſeparata caliditas, hæc nihil vtiq; pateretẽ. Hãc igiẽ forſitan impoſſibile eſt ſeparabilem eſſe. ſi autem ſunt quædam talia, in illis, vtiq; erit, quod dr̃, verum. Quid igiẽ ſit facere, & pati, & quib. inſit, & quare, & quõ, determinatum ſit hoc modo.

Caput Quintum. Variæ adducuntur Antiquorũ opiniones, quo pacto fiant Agere, & Pati, earumq; examinationes, ac confutationes.

Te. 56. QVomodo aũt põt hoc accidere, rurſus dicamus. His igitur vr̃ pati vnumquodq; per quoſdã meatus, ingrediente faciente vltimo, & principaliſſimo: & hoc modo videre, & audire nos inquiũt, & ſm alios ſenſus ſentire oẽs. Amplius videri p aerem, & aquam, & p transparentia, quia meatus habent, inuiſibiles quidem pp paruitatem, ſpiſſos autem, & ſm ordinẽ: & magis habere trãſparentia magis. Hi igitur in quibuſdã determinauerunt ita, quemadmodum & Empedocles, non ſolum in patientib. & facientib. ſed & miſceri ea inquiunt, quorumcunque

Te. 57. meatus adinuicem ſunt cõmenſurabiles. ¶ Via aũt maximè & de oĩb. uno ſermone determinauerunt Leucippus, & Democritus, principiũ cũ fecerint ſm naturã qđ eſt. Quidã.n. Antiquorũ opinati ſunt ex neceſſitate ens vnũ eſſe, & imobile: uacuũ.n. eſſe nõ ens: moueri aũt nõ poſſe, nõ exiſtẽte uacuo ſeparato. neq; rurſus mul

Te. 58. ta eſſe, non exiſtente ſegregãte. ¶ Hoc aũt nihil differre, ſi quis exiſtimet non cõtinuũ eſſe uniuerſum, ſed tangere diuiſim ab eo, qđ eſt dicere

fore

fore multa, & non vnum esse, & vacuum. Si.n. oĩquaq; diuisibile, nihil esse vnum, quapp neq; multa, sed vacuum oẽ. Si autem tum diuisibile quidem, tum aũt nõ, figmento alicui hoc vtiq; assimilari. quousq;.n. & pp qd ipsius totius hoc quidem ita se habet, & plenum est, illud autem diuisum? Amplius similiter dicere necessarium non esse motum. Ex his igitur rõnibus, trãscendentes sensum, & despicientes eum, ac si coueniat rõnem sequi, ipsum oẽ esse vnũ, & immobile, & infinitum quidam dicunt: finem.n. finire vtiq; ad vacuũ. Hi ergo ita, & pp has causas enunciauerunt de veritate. ¶ Amplius autem in Te. 59.
rõnibus quidem videntur hæc cõtingere, in rebus autem dementiæ simile est opinari ita: nullum.n. dementium egredi tantum, vt ignẽ vnũ esse existimet, & glaciem: sed solum bona, & apparentia pp assuetudinem, hęc quibusdã pp dementiã nihil videnẽ differre. ¶ Leucippus aũt Te. 60.
existimauit habere rõnem, q̃ ad sensum cõfessa dicentes, non destruent neq; gñationem, neq; corruptionem, neq; motum, & multitudinem entium cõfessus aũt hæc quidem apparentib. constituentib. autem vnum, vt non existat motus sine vacuo, vacuumq; nõ ens, & entis nihil non ens inquit esse. qđ.n. propriè ens oĩplenum existens; sed esse tale, non vnũ, sed infinita multitudine, & indiuisibilia pp paruitatem moliũ. hæc aũt in vacuo ferri, vacuum.n. esse, & cõgregata quidem gñationem facere, dissoluta autẽ corruptionem, facere autem, & pati, ſm q̃ existunt tangentia: secundùm.n. id, non vnum esse, & composita, & circumplicata; generare. ¶ Ex Te. 61.
vno autem secundum veritatem non vtique generari multitudinem, neq; ex verè multis v-

num: sed esse hoc impossibile. Sed ut Empedocles, & aliorum aliqui inquiunt pati, per meatus, ita & oēm alterationem, & oē pati. hoc modo gñari per vacuum facta dissolutione, & corruptione. similiter autē & augmentatione, subintrantibus alijs.

Te. 62. ¶ Ferè autem & Empedoclem necesse ē dicere, vt & Leucippus inquit. esse. n. quædam solida, sed indiuisibilia, nisi oīquaque meatus continui sint. hoc autē impossibile est: nullum. n. aliud solidum erit præter meatus; sed vniuersum vacuum. Necesse est igiī tangentia quidem esse indiuisibilia, intermedia autem eorum vacua, quos ille dicit meatus. Ita autem & Leucippus dicit de ipso facere, & pati. Modi igitur, ꝯm quos hæc quidem faciunt, hæc autem patiunī, ferè hi dicunī. & de his quidem, & quomodo dicunt, manifestum est. Et ad eorum positiones, quibus vtunī, ferè confesse vī id, qđ accidit, alijs autem minus: vt Empedocli quonam modo erit gñatio, & corruptio, & alteratio, non est manifestum. His. n. sunt indiuisibilia prima corporum, figura differentia solùm, ex quibus primis componunī, & in quę vltima dissoluunī. Empedocli autē alia quidem manifestum est, ꝙ vsq; ad elementa habent gñationem, & corruptionem. ipsorum verò horum quomodo generaī, & corrumpiī coaceruata magnitudo, nec manifestum est, nec contingit dicere ei, non dicenti & ipsius ignis elementum esse. similiter aūt & aliorum oīum, vt in Timæo scripsit Plato

Te. 63. ¶ Tantum. n. differt, vt non eodē modo Leucippus dicat, ꝙ hic quidem solida, ille autem plana dicit indiuisibilia: & hic qdem infinitis terminata esse figuris indiuisibilium solidorum vnumquodq;, ille aūt terminatis: qm indiuisi-

bilia vtriq; dicunt, & terminata figuris. Ex his itaq; gñationes, & segregationes, Leucippo quidem duo vtiq; modi essent, & per vacuum & ꝑ tactum: ob hoc.n.diuisibile est vnumquodque. Platoni autem ꝯm solum tactum: vacuum.n.nõ esse inquit. Et de indiuisibilibus quidem planitiebus diximus in prioribus sermonibus: de indiuisibilibus autem solidis amplius considerare, qđ accidit, relinquat̃ nunc. ¶Vt autem parũ egredientes dicamus, necessarium est & impassibile vnumquodq; dicere indiuisibilium (non .n.possibile est pati, nisi per vacuum) & nullius effectiuum passionis: neq; .n.durum, neq; frigidum possibile est esse. ¶Quamuis hoc inconueniens sit, solum attribuere circulari figurę calidum: necesse.n.est & contrarium frigidum alij alicui congruere figurarum. Inconueniens autem est, si hęc quidem insint, dico autem caliditas, & frigiditas, grauitas autem, & leuitas, & durities, & mollities nõ insint. ¶Sed tñ grauius ꝯm excessum dicit esse Democritus vnũquodq; indiuisibilium: quapp & calidius. talia autem existentia non pati abinuicem impossibile: vt à multũ excellenti calido remisse calidum. ¶Atqui si durum, & molle. molle autem iam in patiendo aliquid dr̃.qđ.n.cedit, molle. ¶Sed tamẽ inconueniens est, si nihil inest, nisi sola figura, & si inest, vna autem sola, vt hæc quidem dura, illa autem calida. nec.n.vna aliqua esset natura eorum. Similiter autem impossibile est, & si plura vni; indiuisibile.n.existens in eodem habebit passiones. quapropter &, si patiat̃ ꝯm ꝙ infrigidat̃, ꝯm id & aliquid aliud faciet, aut patiet̃. Eodẽ aũt modo & de passionib. alijs. ¶Hoc .n.& solida, & plana dicẽtib. indiuisibilia, cõtin

Te. 64. Te. 65. Te. 66. Te. 67. Te. 68. Te. 69.

git eodem modo:neq; .n.rariora,neq; densiora est possibile generari, vacuo non existente in in
Te. 70. diuisibilibus. ¶Amplius aute inconueniens est & parua quidem indiuisibilia esse, magna auté non. nūc.n.rōnabiliter maiora magis frangun tur, q̃ parua; hęc.n.dissoluunt facilius paruis, scilicet magna: p̄cedunt.n.ex multis: indiuisibilia autem penitus,quare magis,q̃ magnis,in-
Te. 71. existunt paruis? ¶Amplius aūt vtrum vna oīum sit natura illorum solidorum, aut differunt altera ab alteris: quemadmodum, si hæc q̄dē essent ignea, illa autem terrea mole: Si.n.vna natura est oīum, q̄d est, q̄d separauit? aut quare nō fiūt, cùm se tetigerint vnum? quemadmodum aqua, aquam qn̄ tetigerit. nihil.n.differt posterior aqua à priori. Si altera autem, qualia hæc sunt? Et manifestum est, ꝙ hęc ponendum est principia,& causas eorum, q̃ contingunt magis, q̃ fi-
Te. 72. guras. ¶Amplius autem differentia natura,& si fecerint, & si passa fuerint tangentia adinuicē.
Te. 73. ¶Amplius autem quid est, q̄d mouet? si.n.aliud, passiuum: si autem ipsum seipsum vnumquodque, aut diuisibile erit, ſm aliud q̄dem mouēs, ſm aliud autem motum, aut ſm idem contra-
Te. 74. ria inerunt. ¶Et nō solùm materia erit numero
Te. 75. vna,sed & potentia.¶Quicunq; igit per meatuū motum inquiunt passiones contingere, siquidem & plenis meatibus superfluunt meatus. Si .n. patit aliquid: sic vniuersum & si non meatus habens, sed ipsum continuum existens patiet
Te. 76. eodem modo.¶Amplius autem quomodo contingit de ipso perspicere accidere, vt dicunt? neque.n.ſm tactus contingit transire per transparentia, neq; p meatus, si plenus sit vnusquisq;. quid.n.differret ab eo, q̄d ē nō meatus habere?

omne

oē.n.ſic eſſe plenū. Sed & ſi vacua qdē hęc ſint, neceſſe aūt ſit corpora in ſe habere, idē cōtinget rurſum. Si aūt tāta ſint ſm magnitudinē, vt nō ſuſcipiāt corpus aliqđ, ridiculū ē paruū qdē exiſtimare vacuū eſſe, magnū aūt nō.neq; quātūcunq;, aut vacuū aliqd aliud exiſtimare dicere, p̄ter regionē corporis.quapp manifeſtū ē, ꝙ oī corpori mole æquale erit vacuū. Oīno autē meatus facere ſupfluū. Si.n. nihil facit ſm tactum, neq; p meatus trāſiens faciet.Si aūt tangēdo,& meatib.nō exiſtētibus hęc qdē patienī, illa aūt faciēt eorū, q̄ adinuicē hoc modo nata ſunt.Quòd ergo ita dicere meatus vt qdā exiſtimāt,aut falſum,& aut vanū ſit,manifeſtū eſt ex his. diuiſibilib. autem oīquaq; corporibus exiſtentibus, meatus facere, ridiculum eſt.ſecundùm.n.quòd diuiſibilia ſunt, poſſunt ſeparari.

Caput Sextum. Quo pacto vere fiant Generatio, & Actio, & Paſsio.

QVo aut modo inſit Generare entibus, & Facere,& Pati,dicamus, accipientes principium dictū ſæpe. Si.n.ē, hoc qdē poteſtate, hoc aūt actuū tale,natum aūt eſt nō tum qdē pati,t autē nō pati, ſed oīquaq;,ſm ꝙ eſt tale: minus aūt,& magis ſm qđ tale magis eſt,& minus:ſic vtiq; meatus aliqs dicet magis ineſſe, vt in fodiendis metallis ꝓtendunt paſſibiles venæ cōtinuæ. Te. 77.

¶Cōtinuum igiī vnumquodq;, & vnū exiſtens, impaſſibile eſt.Similiter autem, & nō tāgentia neque ſeipſa, neque alia,quę facere nata ſunt,& pati.Dico autem,vt nō ſolùm tāgens calefacit ignis,ſed & ſi lōge ſit,(aerem.n.ignis, aer aūt corpus calefacit) natus & facere,&pati. Te. 78.

¶Exiſtimare autem tum pati,tum autem non, cùm determinauerimus in principio hoc dicendum. Te. 79.

dum. Si.n.non oĩquaq; diuisibilis sit magnitudo, sed est corpus indiuisibile, aut latitudo; non vtiq; erit oĩquaq; passibile, sed neq; continuũ vllũ. Si aũt hoc falsum, & oẽ corpus diuisibile, nihil refert diuisum qdem esse, tãgere aũt, aut diuisibile esse. Si.n.segregari põt ꝯm tactus, ut aiunt quidã, & si nondum fuerit diuisum, erit diuisum. possibile.n.diuisum esse: fit.n.nullum impossibile. Oĩno aũt hoc generari modo, scissis corporib. incõueniens est. destruit.n.hic ser-
Te. 80. mo alterationem. ¶ Videmus.n.idem corpus, cõtinuum existens, quãdoq; quidem humidum, quãdoq; aũt congelatum, non diuisione, & cõpositione hoc patiens, nec versione, & tactu, sicut ait Democritus: neq;.n. transductum, neq; trãspositum, neq; mutatum ꝯm naturã, congelatum ex humido generatũ est, neq; nunc sunt dura, & cõgelata, indiuisibilia mollib. sed similiter oẽ humidum quandoq; autem durum, & cõ
Te. 81. gelatum est. ¶ Amplius aũt neq; augmentationẽ possibile esse, & diminutionem: nõ.n. quodcunque erit factum maius, si quidem erit appositio, & non oẽ mutatũ, aut misto aliquo, aut ꝯm se mutato. Quid igĩ est generare, & facere, & generari, & pati adinuicem, & quõ cõtingit, & quõ inquiunt quidam, non contingit autem, determinatum sit hoc modo.

Caput Septimum. Proponuntur dubitationes de ipsa Mistione, aliorumq; de his opiniones, ac earum confutationes.

Te. 82. RELiquum autem est considerare de Mistione secundùm eundem modum methodi. hoc enim erat tertium propositorum à principio. Considerandum autem est, quid est Mistio, & quid

& quid Miſcibile: & quibus exiſtit entium, & quomodo. Amplius autem vtrum eſt miſtio, an hoc falſum. Impoſſibile enim eſt aliquid alterum alteri miſtum eſſe, ſicut dicũt quidam. Exiſtentibus enim adhuc miſtis, & nõ alteratis, nõ magis nũc miſta eſſe inquiunt, quàm prius, ſed conſimiliter ſe habere: altero autem corrupto, non miſta eſſe, ſed hoc quidem eſſe, hoc autem non eſſe: miſtionem autem ſimiliter habentiũ eſſe. Eodem autem modo & ſi, ambobus cõgredientibus, corruptum eſt eodem, quæ miſcentur, vtrunque: non enim eſſe miſta nullatenus exiſtentia. ¶ Hic igitur ſermo videtur quærere, vt determinetur, quid differt miſtio à generatione, & corruptione, & quid miſcibile à generabili, & corruptibili. Manifeſtum enim eſt, ꝙ oportet differre, ſi quidem eſt: quapropter his exiſtentibus manifeſtis, dubitata ſolventur vtique. At verò nec materiam igni miſtam eſſe dicimus, nec miſceri, cùm ardet, aut ipſam ſuis particulis, neque igni: ſed ignem quidem generari, hanc autem corrumpi. Secundùm autem eundem modum, nec corpori nutrimentum, nec figuram ceræ miſtam formare molem, neque corpus, & album, neque omnino paſſiones, & habitus poſſibile eſt miſta eſſe rebus: ſaluata enim videntur. Atqui neque album, & diſciplinam contingit miſceri, nec aliud non ſeparabilium nullum. Sed hoc dicunt non bene, qui omnia quandoq; ſimul eſſe dicunt, & miſta eſſe: non.n. omne omni miſcibile, ſed oportet exiſtere ſeparabile vtrunq; miſtorum. paſſionũ autem nulla ſeparabilis. ¶ Quoniã autem ſunt entium illa quidem potentia, hæc autem actu, contingit miſta, eſſe quodammodo, & nõ eſſe,

Te. 83.

Te. 84.

actu

igitur non erit mistio, aut dicendum hoc, quomodo contingit fieri rursus.

Caput Octauum. Quo pacto fiat ipsa Mistio, & quæ sint miscibilia propriè, & quid sit ipsa Mistio.

SVnt itaq; vt dicebamus, entium hæc qdem actiua, illa aût ab his passiua. Hęc igit couertunt, quorumcunq; eadem materia est, & actiua adinuicem, & passiua abinuicem; hæc aût faciunt, impassibilia existentia, quorum nō est eadem materia. Horum igit non est mistio. ideo neq; Medicatiua facit sanitatem, neq; sanitas mixta corporib. ¶ Actiuorum aût, & passiuorum q̄cunq: sunt facilè diuisibilia, multa qdem paucis, & magna paruis composita, non faciunt mistionem, sed augmentationem dominantis: mutatur.n. alterum in dominans; ideo gutta vini decem millibus congijs aquæ non miscetur. soluitur enim forma, & mutatur in vniuersam aquam ¶ Quando autem potentijs adęquantur quodammodo, tunc mutatur quidem vtrunq; in dominans ex sui ipsius natura. non generatur autem alterum, sed medium, & commune. Manifestum est igit, q̄ hæc miscibilia sunt, quę cunq; facientium, contrarietatem habent: hæc enim sunt abinuicem passiua. Et parua quoq;, secus parua posita, miscentur magis: facilius enim inuicem permutantur, & citius. multum autē, & à multo tardius hoc operatur. Ideo & facile terminabilia diuisibilium, & passiuorum miscibilia sunt. diuiduntur enim in parua, hæc faciliter. hoc enim erat facilè terminabili esse, vt humida miscibilia maximè corporum; facilè terminabile enim maximè humidum diuisibilium, nisi uiscosum fuerit. hæc enim amplio-

Te. 87.

Te. 88.

Te. 89.

xem

rem vtique, & maiorem molem faciunt. Quando autem alterum solum passiuum erit, aut vehementer, illud autem valde remissè, aut nihil amplius quod mistum est ex ambobus, aut parum. quòd quidem contingit circa stannum, &
Te. 90. æs. ¶ Quædam enim balbutiunt adinuicem entium, & ancipita sunt. videntur enim quodammodo & miscibilia esse remissè, & vt alterum quidem susceptibile, alterum autem forma. quod & in his contingit. Stannum enim, vt passio aliqua existens sine materia æris, penè euanescit, & mistum recedit, cum colorauerit solùm. Idem autem hoc contingit & in alijs. Manifestum est igitur ex ijs, quæ dicta sunt, & quòd est mistio, & quid est, & propter quid est, & quæ miscibilia entium: quoniam sunt quædam talia, qualia sunt abinuicem passibilia, & facilè terminabilia, & facilè diuisibilia: hæc enim neque corrupta esse necessarium est mista, neque possunt eadem simpliciter esse, neq; compositionem esse mistionem eorum, neque ad sensum. Sed miscibile quidem est, quando facilè terminabile existens passiuum fuerit, & actiuum, & tali miscibile: ad omiomerum enim miscibile. Mistio autem est miscibilium alteratorum vnio.

A R I-

ARISTOTELIS DE GENERATIONE, & Corruptione

LIBER SECVNDVS.

SVMMA LIBRI.

In Prima elementorum principia, & eorũ numerum inquirit.
In Secunda de Elemẽtorum Generatione pertractat.
In Tertia de Mistorum generatione sermonem facit.
In Quarta Generationis, & corruptionis causas inuestigat.
Summa Primæ Caput primum. De huius libri intentione, de principio materiali generationis. elementorum opiniones, & Antiquorum, & propria.

E mistione igitur, & tactu, & de ipso facere, & pati, dictum ẽ, quõ existunt in reb. q transmutant ſm naturam. Amplius autem de generatione, & corruptione aliqua, simpliciter quõ est, & cuius, & pp quã causã. Similiter aũt & de alteratione dictum est quid alterari, & quã habet drĩam eorum vnumquodque. Reliquum autem est considerare circa vocata Tex. 1.

cata

cata Elementa corporũ: gñatio. n. & corruptio oĩbus natura consistentibus substantijs, non si-
Tex. 2. ne sensibilibus corporibus. ¶ Horum autem sub iectam materiam, hi quidem inquiũt esse vnũ, vt aerem ponentes, aut ignem, aut aliquid medium horum, & corpus existens, & separabile. Hi autem plures ſm numerum vno. hi. n. ignẽ, & terram. hi autem & hæc, & aerem tertium. hi autem & hæc, & aquam, quartum, vt Empedocles: ex quibus cõgregatis, & segregatis, aut alteratis ait contingere gñationem, & corru-
Tex. 3. ptionem rebus. ¶ Quòd igiť prima principia, & elementa bene se habet dicere, sit confessum, ex quibus transmutatis aut ſm cõgregationẽ, & segregationem, aut ſm aliam transmutationem contingit gñationem esse, & corruptionẽ. Sed facientes q̃dem unam materiam præter di cta. hãc autem separabilem, & corpoream, peccant; Impossibile. n. est sine contrarietate esse corpus hoc, sensibile existẽs. aut. n. leue, aut graue, aut calidũ, aut frigidum necesse est esse infinitum hoc, qđ quidam dicunt esse principium.
Tex. 4. ¶ Vt autem in Timæo scriptum est, nullam habet determinationem. Non. n. dixit manifeste illud, oẽ recipiens, si separatur ab elemẽtis: nec utitur ullo, dicens esse subiectum aliqđ vocatis elementis prius, vt aurũ, operibus aureis. sed & hoc non bene dř, hoc modo dictum. sed quorũ quidẽ alteratio est ita, quorum autem gñatio, & corruptio, impossibile illud appellant, ex quo gñatum est: q̃uis, inquit, longè verissimum esse
Tex. 5. aurum dicere vnumquodq; esse. ¶ Sed elemẽtis existentibus solidis, vsq; ad planities facit dissolutionem. impossibile aũt materiã primam pla
Tex. 6. nities esse. ¶ Nos autem dicimus aliq̃ materiam corpo-

corporum sensibilium, sed hanc non separabilem, sed semper cũ contrarietate, ex qua gñantur vocata elementa. determinatum est autẽ de his exactius in alijs. Sed tñ qm̃ & hoc modo sunt ex materia corpora prima, determinãdum est & de his principiũ quidẽ, & primũ existimãte, esse materiã, inseparabilẽ quidem, subiectã autẽ cõtrarijs: neq;.n. calidum materia est frigido, neq; hoc calido, sed subiectum ambobus. Quapp primum quidem potentia corpus sensibile principium est: ẜm aũt primas contrarietates: dico aũt vt caliditas, & frigiditas: tertiũ aũt iã ignis, & aqua, & talia, hæc.n. transmutanť in seinuicem, & non vt Empedocles, & alij dicũt: neq;.n. esset alteratio: cõtrarietates aũt nõ trãsmutanť: sed nõ minus &, vt corporis, qualia, & quot dicendũ principia: alij.n. supponẽtes vtuntur, & non dicunt quare aut talia, aut tot.

Caput Secundum. Quod qualitates tangibiles sint Elementorum principia, primaq; eorum differentiæ.

Voniã igiť q̃rimus sensibilis corporis principia, hoc aũt est tãgibile, tãgibile autẽ, cuius est sensus tactus; manifestum, ꝙ nõ oẽs contrarietates corporis formas, & principia faciũt, sed solum q̃ ẜm tactum: ẜm contrarietatẽ.n. differunt, & ẜm tangibilẽ contrarietatẽ. Ideo neq; albedo, neq; nigredo, neq; dulcedo, & amaritudo, similiter autem neq; aliarum sensibiliũ cõtrarietatum aliqua facit elementum; quamuis prior visus est tactu. quapp & subiectum prius. sed non est corporis tangibilis passio, ẜm ꝙ tangibile, sed secundùm alterum, & si fuit natura prius. ¶ Ipsorum aũt tangibilium diuidendum, quales primæ differentiæ, & cõtrarietates. Sunt Tex. 7. Tex. 8.

autem contrarietates ſm tactum hæ, calidum, frigidum, ſiccum, humidum, graue, leue, durũ, molle, lubricum, aridum, aſperum, lene, craſſum, tenue. Horum autẽ, Graue quidẽ, & Leue, neq; actiua, neq; paſſiua; non.n. faciendo aliqd alterum, neq; patiendo ab alio, dicunt. Oportet autem actiua, & paſſiua adinuicem eſſe elemẽta; miſcent.n. & tranſmutant in ſeinuicem. Calidum autem, & frigidum, & ſiccum, & humidum, illa qdem, quia actiua ſunt, hęc autẽ, quia paſſiua, dicunt. calidum.n. eſt, qđ congregat ea, q̃ ſunt eiuſdem gñis: ſegregare.n. qđ inquiunt facere ignem. cõgregare eſt ea, q̃ eiuſdem gñis ſunt; contingit.n. excipere aliena. Frigidum autem, qđ coniungit, & congregat ſimiliter & ea, q̃ eiuſdem gñis, & q̃ nõ eiuſdẽ gñis.
Tex. 9. ¶Humidum autem, qđ interminabile ꝓprio termino, facilè terminabile exiſtens. Siccum autem, facilè terminabile ꝓprio termino, difficulter autem terminabile.
Te. 10. ¶Tenue autem, & Craſſum, & Lubricum, & aridum, & durum, & molle, & alię drię, ex his. Qm̃.n. repletiuum eſt ipſius humidi, qa nõ eſt terminatum quidem, facilè autẽ terminabile exiſtens, & quia ſequit tãgens: tenue autẽ repletiuum; ſubtilium.n. partium, & qđ paruarum partium repletiuum: totum.n. totum tangit, tenue autẽ maxime tale eſt: manifeſtum ẽ, ꝙ tenue qdem erit humidi, craſſum autem ſicci.
Te. 11. ¶Rurſum autem lubricum quidem humidi; Lubricum.n. humidum aliquid paſſum eſt, velut oleum.
Te. 12. ¶Aridum autem ſicci: Aridum.n. eſt, qđ perfectè ſiccum, adeò, vt & cõgelatum ſit pp defectionem proprię humiditatis.
Te. 13. ¶Amplius, molle quidẽ humidi, durum autẽ ſicci; Molle.n. qđ cedit in ſeipſum, & nõ obſiſtit: qđ quidem

facit

facit humidum. & ideo non est humidum molle, sed molle humidi; durum autē sicci. Durum n. est, qđ congelatum est: congelatum autem siccum est. ¶Dicunt autē siccum, & Humidum multifariam. opponit.n sicco & humidum, & udum. & rursus humido, & siccum, & congelatum, oīa autem hæc sunt sicci, & humidi primorum dictorum. Qm̄.n. vdo opponit siccū, & Vdū quidem est, quot habet alienā humiditatē supsicietenus: Irrigatum autem, qđ in pfundo; siccū autem priuat hac; palā est, ꝙ vdum quidem erit humidi, oppositum autem siccum primi sicci. Te. 14.

¶Rursus autem humidum, & cōgelatum similiter. Humidum.n.est, qđ habet propriā humiditatem in profundo. Cōgelatum autem priuatur hac. quapp & horum e it hoc quidē sicci, illud autem humidi. Manifestum est igit, ꝙ oēs aliæ dr̄iæ reducunt ad primas quatuor. hæ autē non amplius in minores: neq;.n. calidum, qđ humidum, vel quod siccum. neq; humidum, quod calidum, aut quod frigidum. nec frigidum, & siccum, nec sub inuicē, nec sub calido, & humido sunt. quapp necesse est quatuor esse has. Te. 15.

Caput Tertium. Quot sint qualitatum primarum coniugationes: Quotusq; Elementorum numerus, Quaternarius scilicet.

QVoniā autem quatuor elementa sunt, ipsorum autem quatuor sex cōiugationes: contraria autem nō nata sunt cōiungi; (calidum.n. & frigidum esse idem, & rursus humidum, & siccum, impossibile est:) manifestum est, ꝙ quatuor erunt elementorum cōiugationes, calidi & sicci, & calidi & humidi: & rursus frigidi, & sicci, & humidi & frigidi. Et secuta sunt sm̄ rōnem simplicia apparētia corpora, & ignē, & ae- Te. 16.

rem,& aquã,& terrã.(Ignis.n.calidus,& siccus est.Aer autem calidus,& humidus:velut euaporatio.n.aer:Aqua autem frigida,& humida.Terra aũt frigida,& sicca.)vt rõnabiliter distribuãtur drĩæ primis corporib. & multitudo eorum
Te. 17. sit ẜm rõnem.¶Oẽs.n.qui simplicia corpora elementa faciunt, hi quidem vnum, hi autẽ duo, hi autem tria,hi aũt quatuor faciunt.Quicunq; igiť vnum solum dicunt esse, deinde densitate, & raritate alia generant,his cõtingit duo facere principia,& rarum,& densum,aut calidum, & frigidum: hæc.n.q̃ operanť:vnum autem sup
Te. 18. poniť,quemadmodum materia. ¶Qui aũt mox duo faciunt,vt Parmenides ignem, & terrã,intermedia misturas faciunt horum,vt aerem, &
Te. 19. aquã.¶Similiter autem & qui tria dicunt,quemadmodum Plato in diuisionib. medium. n.misturã facit.Et ferè eadem dicunt, & qui duo, & qui tria dicunt,præterq̃ ꝙ hi quidem in duo diuidunt medium, hi autem vnum solũ faciunt. Quidã aũt & mox quatuor dicunt, vt Empedocles.cõgregat aũt & hæc in duo:igni.n.;oĩa alia
Te. 20. opponit.¶Nõ est aũt ignis, & aer,& vnumq̃dq; ꝑdictorum simplex,sed mistum. Simplicia aũt, talia quidem sunt, non tñ eadem,vt qdꝫ simile igni est,igneum,non ignis;& quod aeri,aerem. similiter autem & in alijs. ¶Ignis autem est su-
Te. 21. perabundantia caliditatis, quemadmodum & Glacies frigiditatis. Congelatio.n.& Exarsio superabundantię q̃dam sunt,illa quidem frigiditatis,hæc autem caliditatis. Si igitur glacies est congelatio humidi,& frigidi;& ignis erit exarsio calidi,& sicci. ideo nihil ex glacie generať,
Te. 22. neq; ex igne.¶Existentib.autem quatuor simplicib.corporibus,vtrunq; duorum vtriusq; loco-
rum

rum est : ignis.n.& aer eius, qui ad terminum fert: terra autem,& aqua eius, qui ad medium. Et extrema quidem, & sincera ignis & terra; media aũt,& mista magis aqua,& aer. Et vtraque vtriusq; contraria: igni.n.cõtraria aqua, aeri autem terra. hæc.n.ex contrarijs passionibus constituta sunt.¶Sed tñ simpliciter quatuor existentia, vnius vnumquodq; est. Terra.n.sicci magis, q̃ frigidi: Aqua autem frigidi magis, quàm humidi: Aer autem humidi magis, quam calidi: Ignis autem calidi magis, quàm sicci. Te. 23.

Summa Secunda. De Elementorum generationes.

Caput Primum. De mutua Elementorum generatione facili, atque difficili.

QVoniã autẽ determinatum est prius, ꝙ est simplicib. corporib. ex seinuicem gñatio: simul autem & ẜm sensum vñr gñata: (nõ.n.esset alteratio: ẜm.n.ipsius tactus passiones alteratio est) dicẽdum est, qs modus adinuicẽ trãsmutationis.& vtrum oẽ ex oĩ gñari possibile sit, an hæc quidẽ possibile, hæc aũt impossibile. Quòd igiẽ oĩa nata sint adinuicem transmutari, manifestum est: Generatio.n.in contraria,& ex contrarijs: elementa autem oĩa habent contrarietatem adinuicem; quia drĩæ sunt contrariæ. his .n.ambæ contrariæ, vt igni, & aquæ; illud.n.siccum,& calidum, hoc autem frigidum, & humidum. illis autem altera solum, vt aeri & aquę, illud.n.calidum,& humidum, hoc aũt frigidum, & humidum. Quapp vniuersaliter quidẽ manifestum est, ꝙ oẽ ex oĩ generari natum est. Iã aũt secundum vnumquodq; nõ difficile est videre, quomodo quidem omnia ex omnibus erunt. Te. 24.

Te. 25. ¶Differt aũt in ipso citius, & tardius, & facilius, & difficilius. Quæcunq;.n. hñt cognationem ad inuicem, velox horum transmutatio est: q̃cunq; aũt non hñt, tarda; qa facilius est unum, q̃ multa transmutare. Vt ex igne q̃dem erit aer, altero transmutato. illud. n. erat calidum, & siccũ, hoc aũt calidum, & humidũ. quapp si vincat̃ siccũ ab humido, aer erit. Rursus aũt ex aere aqua erit, si vincatur calidũ à frigido. illud. n. erat calidum, & humidum; hoc aũt frigidum, & humidum. quapp transmutato calido aqua erit. Eodẽ quoq; modo ex aqua terra, & ex terra ignis. hñt n. ambo ad ambo cognationem. aqua. n. humidum, & frigidũ. terra aũt frigidũ, & siccũ. quapp victo humido, terra erit. Et rursus qm̃ ignis quidem siccus, & calidus; terra aũt frigida, & sicca; si corrumpet̃ frigidum, ignis erit ex terra. Quapp manifestum est, ꝙ circularis erit gñatio in simplicibus corporibus. & facillimus hic mod^s transmutationis, qa cognatio existit in ijs, quæ

Te. 26. consequenter. ¶Ex igne quoq; aquam, & ex aere, terram; & rursus ex aqua, & terra aerem, & ignem contingit q̃dem gñari, difficilius aũt; qa pluriũ est transmutatio. Necesse. n. est, si erit ex aqua ignis, corruptũ esse & frigidũ, & humidũ. Et rursus, si ex terra aer, corruptum esse & frigidum, & siccum. Similiter aũt, si ex igne, & aere aqua, & terra, necesse est ambo trãsmutari. hęc

Te. 27. igit tardior gñatio est. ¶Si aũt vnusquisque alterum corruptum fuerit, facilis quidem erit, non aũt in seinuicem transitus, sed ex igne q̃dem, & aqua erit terra, & aer: ex aere vero, & terra ignis, & aqua. Qñ. n. aquæ corruptum fuerit frigidum, ignis aũt siccum, aer erit. relinquitur. n. huius q̃dem calidum, illius aũt humidũ. Quãdo

autem

autem ignis quidem calidum, aquæ autem humidum, terra.quia relinquit, illius quidem siccum, huius autem frigidum. Similiter autem & ex aere, & terra ignis, & aqua. qñ.n.aeris corruptum fuerit calidum, terrę autem siccum, aqua erit; relinquit.n.illius quidem humidum, huius verò frigidum. Qñ autem aeris humidum, terrę autem frigidum, ignis; quia relinquit, illius q-dem calidum, huius autem siccum, q̃ quidem erant ignis. ¶ Confessa autem & sensui ignis generatio. maxime.n.ignis, flamma: hæc autē est fumus ardens: fumus autem ex aere, & terra. Te. 28.
¶ In ijs autem, q̃ cōsequenter sunt, nō cōtingit, corrupto in vtroq; altero, elemētorum factum esse trāsitum in vllum corporum, qa relinquuntur in ambob.aut eadem, aut contraria: ex neutro aũt contingit gñari corpus. vt, si ignis quidem corruptum fuerit siccum, aeris autem humidum, relinquitur in ambob.calidum. si autē ex vtroq; calidum, relinquuntur contraria, siccum, & humidum. similiter autem & in alijs; in oĩbus.n.ijs, quæ per consequentiam, inest hoc quidem idem, illud autem contrarium. Quapropter simul manifestum est, ꝙ quæ ex vno in vnum transeunt, vno corrupto, generātur: quæ autem ex duobus in vnum, pluribus. Te. 29.
¶ Quod ergo omnia ex omni generantur, & quomodo ad inuicem transitus fit, dictum est. Te. 30.

Caput Secundum. Quòd Elementa non sint naturalium corporum materia, nec alterum alteri.

SEd tñ adhuc, & sic considerabimus de eis. Si.n.est naturalium corporum materia, vt et vr̃ quibusdam, aqua, & aer, & q̃ talia sunt; necesse est aut vnũ esse, aut duo hæc, aut plura. Vnũ itaq; oĩa esse non est possibile, vt aerem oĩa, aut Te. 31.

aquam,aut ignem,aut terrã,si quidem trãsmutatio in contraria,& hoc transmutat in contrarium: Si.n.erit aer, si quidẽ permanet, alteratio erit,sed non gñatio.Simul autem neq; ita vr̄, vt aqua sit simul,& aer,aut aliud quodcunq;. Erit igit̄ aliqua contrarietas, & dr̄ia , cuius habebit aliq̃ alteram particulam ignis,vt caliditatẽ.Sed tñ nec ignis erit aer calidus:alteratio.n.tale, & nõ vr̄.Similiter autem rursus, si erit aer ex igne calido,in contrarium transmutatio erit . inerit igitur aeri hoc;& aer erit frigidũ aliqd. quapp impossibile est ignẽ aerem calidum esse : simul .n.idem calidum,& frigidum erit.aliud aliquid igit̄ p̄ter ambo idem erit,& aliqua alia materia cõis.Eadem aũt est rõ de oĩbus,qđ nõ est vnum

Te. 32. horum,ex quo oĩa.¶Sed neq; aliud aliquid p̄ter hæc,velut medium aliqđ aeris,& aquæ , vel aeris,& ignis,his autem crassius,illis aũt tenuius: erit.n.illud aer,& ignis cum contrarietate: sed priuatio alterum contrariorum. Quapp nõ contingit illud solum esse vnquam,vt inquiunt quidam,infinitum,& cõtinens: similiter igit̄ quod

Te. 33. cunq; horum,aut nullum. ¶Si igit̄ nullũ est sensibile prius his;hæc vtiq; erunt oĩa. Necesse est igit̄ aut semper manentia,& immutabilia inuicem,aut q̃ mutent̄,& aut oĩa,aut hæc qdẽ,hæc

Te. 34. autem non, vt in Timæo Plato scripsit. ¶ Quod igit̄ transmutari inuicem necesse est, demõstratum est prius;& ꝙ non similiter celeriter aliud ex alio,dictum est prius.qm̃ habentia quidẽ cognationem citius generant̄ ex seinuicem: non habentia autem tardius. Si igit̄ cõtrarietas vna est,ẜm quã trãsmutant̄,necesse est duo esse: materia.n. medium est insensibilis, & inseparabilis existens.Qm̃ autem plura vñr esse, duæ vtiq;

erunt,

erunt,q̄ minimæ. Duabus autem existentibus, non possibile est tria esse, sed quatuor, quemadmodum vr̄; tot.n. cōiugationes erunt: sex n. existentibus, duas impossibile est gn̄ari, qā contrariæ sunt adinuicē. De his igiē dictum est prius.

¶Quòd autem, qm̄ transmutanē adinuicem, impossibile est principium aliqd' esse horum, aut in extremo, aut medio, ex his manifestum. In extremis igiē nō erit, qm̄ ignis, aut terra essent oīa. & eadem est rō, acsi dicamus ex igne, aut terra esse oīa. Quod autem neq; medium, vt vr̄ qbusdam, aer quidem & in ignem transmutaē, & in aquam, aqua autem in aerem, & in terrā, vltima autem non amplius in seinuicem. Oportet.n. stare, & non in infinitum ire hoc in rectitudine ad vtraque: infinitę.n. contrarietates in uno erunt. Sit.n. Terra, in quo T, Lympha in quo L, Aer, in quo A, Ignis in quo I. Si ergo A transmutanē in I, & L, contrarietas erit eorum, quæ A I. sint hęc albedo, & nigredo. Rursus, si in L & A, erit alia. nō.n. idem L, & I. sint autem siccitas, & humiditas, S quidem Siccitas, H. autem Humiditas. Quapp, si quidem manet albū, erit lympha humida, & alba. sin autē nigra erit lympha; in cōtraria.n. transmutatio. necesse est igiē aut nigram, aut albam esse lympham. sit itaq; alba primum. Similiter igiē & ipsi I ipsum S inexistet, siccitas. erit igiē igni trāsmutatio in lympham: contraria.n. existit: ignis.n. primum quidem niger erat, deinde autē siccus: lympha autem humida, deinde verò alba. Manifestum itaque, q̄ omnibus ex seinuicem erit transmutatio & in his, quia & T, terrę inerunt reliqua, & duo cognata, nigrum, & humidum; hęc enim nondum coniuncta fuerunt. Te. 35.

Caput Tertium. Quòd in infinitum in rectum non possit procedere Elementorum generatio, sed quòd necessariò ipsa sint finita.

Tc. 36. QVòd autem in infinitum non possibile est ire, qđ ostensuri ad hoc prius uenimus; manifestum est ex his. Si.n.rursus ignis, in quo I, aliud trāsmutať, & nō reflectet, ut in P S, contrarietas q̄dam in I & P S alia exiſtet p̄ter prædictas: nulli.n.idem ſupponiť T L A I ipſum P S. Sit ergo ipſi quidem I ipſum B ipſi verò P S ipſum M.B ergo oībus inexiſtet T L A I; trāſmutātur.n.in ſeinuicem. Sed hòc quidem ſit nondum demōſtratum. ſed illud manifeſtum, ꝙ, ſi rurſus P S in aliud, alia erit cōtrarietas, & ipſi P S inierit, & I. ſimiliter autem ſemper cum appoſito cōtrarietas aliqua exiſtet ijs, q̄ ante. Quapp ſi infinita, & contrarietates infinitæ vni inexiſtent. ſi autem hoc, nō erit neq; terminatum eſſe aliquid, neq; gn̄ari: oportebit.n.ſi erit aliud ex alio, tot trāſire cōtrarietates, & amplius plures. quapp in aliqua quidem nunq̄ erit trāſmutatio, vt ſi infinita media ſint. neceſſe eſt autē, ſi q̄dem infinita elementa. Amplius autem neq; ex aere in ignem trāſmutatio, ſiquidem infinitę contrarietates. Fiunt autem & oīa vnum. neceſſe.n.omnes exiſtere, in inferiorib. quidem ipſo I eas, quæ ſuperiorum: his autem eas, quæ inferiorum: quapropter omnia vnum erunt.

Caput Quartum. Quòd Elementa cum plura ſint, nō ſint immutabilia, præcipuèq; aduerſus Empedoclem, huius opinionis authorem.

Tc. 37. ADmirabitur autem aliquis dicentes plura vno elementa corporum, vt non tranſmutent inuicem, ſicut Empedocles inquit, qūo cōtingit eis dicere cōparabilia eſſe elementa. Sed

tamen

tñ dicit sic.Hæc.n.æqualia oĩa. Si ergo ſm quãtum,neceſſe eſt idem aliquid eſſe exiſtẽs in oĩbus comparabilib.quo menſuranť.vt ſi ex aquę hemina fuerint heminæ aeris decem,idem aliquid igĩ erãt ambo,ſi menſuranť eodem. Si autem non ſic ſm quãtum comparabilia, vt quantum ex quanto,ſed ſm quantum poſſunt. velut ſi hemina aquæ æqualiter põt infrigidare & decem aeris,& ſic ſm quãtum, nõ ſm ꝙ poſſunt, aliquid.erit ergo & non quãti menſura cõparare & potentias, & ſm ꝓportionem. v.g.vt hoc calidum,hoc album.Hoc autem, vt hoc ſignificat.in quali quidem ſimile,in quanto autem ęquale.Inconueniens igiť vĩ, ſi corpora immutabilia exiſtentia, non ꝓportione comparabilia ſint,ſed menſura potentiarum,& eius,qđ eſt eſſe æquale calidum,aut ſimile ignis tãtum, & aeris multiplex:idem.n.plus,quia eiuſdem ſit generis,talem habebit rõnem.¶Sed neq; augumẽtatio vtiq; erit ſm Empedoclem, niſi ſm additionem.igne.n.augeť ignem. *Auget autem terra ſuum genus, æthera autem æther.* Hæc autem apponunť.vñr autem non ſic augeri ea, q̃ augentur. Te. 38.

¶Multo autem difficilius eſt eidem tradere de gñatione ſm naturam;Ea.n.q̃ gñantur ſm naturam,oĩa fiunt aut ſemper,aut vt multum.Ea autem,q̃ extra ipſum ſemper,& multum, à caſu, & fortuna. Quęnã igiť cã exiſtit huius, ex hoĩe hoĩem,aut ſemper,aut vt plurimum, & ex frumento frumentum, ſed non oliuam? Te. 39.

¶An & ſi ita compoſitum fuerit os non.n vt cõtingit cõuenientib.aliquid generať,quemadmodum ille inquit;ſed rõne aliqua Quæ igiť horum cã? nõ .n.ignis,aut terra. Te. 40.

¶At vero neq; amicitia, neq; lis.cõgregationis.n.ſolum illa.hoc aũt ſegregationis Te. 41.

tionis cā. hoc autem est substantia, q̄ vniuscuiusque, non solùm mistio, & fœdus mistorū, quemadmodum ille inquit. fortuna autem in his nominatur, sed non rō. est autem mista esse, vt cōtingit; natura .n. existentium cā est ita se habere, & vniuscuiusq; natura hæc est, de qua nihil dicit. Nihil igit̄ de natura dicit. sed tñ & bene hoc, & bonum. hic aūt mistionem solū laudat, quāuis & elementa segregat non lis, sed amicitia, q̄ natura priora sunt Deo. Dij autem & hęc.

Te. 42. ¶Amplius autem de motu dicit simpliciter: nō .n. sufficit dicere, ꝙ amicitia, & lis mouent, nisi hoc erat amicitiæ esse, ꝙ motu tali, liti aūt tali. Oportebat igit̄ aut definiuisse, aut supposuisse, aut demonstrasse, aut acriter, aut leniter, aut a-

Te. 43. lio quodam modo. ¶Amplius autem, qm̄ vñr & & ui, & p̄ter naturā moueri corpora;, & ſm naturam, vt ignis superius quidem nō vi, inferius autem vi. ei aūt, quod vi, id qđ ſm naturā, contrarium est: est aūt vi moueri, est igit̄ & ſm naturam moueri. Hoc igit̄ amicitia mouet, an nō? econtrario .n. est terram superius, & segregatio ni assimilat̄. & magis lis cā est eius, qui ſm naturam motus, q̄ amicitia. quapp & oīno p̄ter naturam amicitia erit magis. Simpliciter autem, nisi amicitia, aut lis mouet, eorum corporum nul-

Te. 44. lus motus est, neq; quies, sed incōueniēs. ¶Amplius autem & apparent, q̄ mouent: segregauit .n. lis. latus autem fuit superius æther, non à lite, sed qñq; quidem, inquit, velut à fortuna. *Sic .n fuit multoties tunc, frequenter autē aliter. Quandoq; autem*, inquit, *natum esse ignem sursum ferri, Aether autē longis terram ingrediebatur radicibus. Simul autem & mundum similiter habere*, inquit, *in lite nunc, & prius in amicitia.* Quid igitur ē id,

quod

qđ mouet primum, & cā motus? non.n.amicitia, & lis: ſed cuiuſdam motus hæ cauſæ ſunt: ſi autem ſunt, illud principium. ¶Inconueniens autem eſt, & ſi anima ex elementis, aut unum aliqđ eorum: alterationes n.animæ quomodo erunt, vt muſicum eſſe, & rurſus immuſicū, aut memoria, aut obliuio? Manifeſtum.n.ꝙ, ſiquidem ignis aīa ſit, paſſiones inerunt ei, quæcunque igni, ſecundum ꝙ ignis. Si autem miſtum, corporales. harum autem nulla corporalis eſt. Sed de his alterius opus eſt contemplationis. Te. 45.

Summa Tertia de Miſtorum generatione.

Caput Primum. Quo pacto Elementa mutuo generentur, & quo pacto ex eis generentur Miſta.

DE elementis autem, ex quib. corpora cōſtituta ſunt, quibuſcunq; quidem vř eſſe aliquid cōe, aut mutari in ſeinuicem; neceſſe eſt, ſi alterum horū, & alterum cōtingere. Quicunq; aūt nō faciunt ex inuicē gňationē, neq; ex vnoquoq;, niſi ſicuti ex pariete lateres, incōueniēs: qūo.n.ex illis erunt, carnes, & oſſa, & aliorum quodcunq;? Habet autem, quod dř, dubitationem, & apud eos, qui ex alterutris generāt, qūo generatur ex eis aliud aliquid præter hoc. dico autem, vt ſi ex igne eſt aqua, & ex hac generať ignis: eſt.n.aliqđ commune ſubiectū: ſed vtiq; & caro ex eis generatur, & medulla. hæc autē qūo generanť? Illis.n.qui dicunt, vt Empedocles, quis erit modus? neceſſe.n.eſt compoſitionem eſſe, ſicut ex lapidibus, & lateribus paries eſt. miſturaq; hæc ex ſaluatis quidem elemētis erit, ſecundū parua autem adinuicem compoſitis, ſic itaque caro, & aliorum vnumquodque. Te. 46.

Con-

Te. 47. ¶Cōtingit autem non ex qualibet parte carnis gñari ignem,& aquā, (quemadmodum ex cera gñaretur vtiq;,ex hac quidem parte sphæra,pyramis autem ex alia aliqua) sed contingebat ex vtraq; vtrunq; gñari.hoc igitur hoc gñatur modo ex carne,ex quolibet ambo.Eis autē,qui illo modo dicunt, non contingit: sed vt ex pariete lapis,& lateres, vterq; ex alio loco, & parte.

Te. 48. ¶Similiter autem & facientib.vnā eorum materiam habet aliq̃ dubitationem,quō erit aliquid ex ambobus,vt frigido,& calido,aut igne,& aqua. Si.n.est caro ex ambob.& neutrum eorū, neq; rursus compositio saluatorum, quid relinquit, nisi materiam esse qđ ex illis est? alterius .n.corruptio,aut alterum facit, aut materiam. Nunquid igit̄ qm̄ est & magis, & minus calidū, & frigidum,qñ quidem simpliciter fuerit alterum actu,potentia alterum erit:qñ autem non oīno,sed vt quidem calidum frigidum, vt autē frigidum calidum; quia q̃ miscent̄,corrumpūt excellētias adinuicem; tunc neq; materia erit, neq; illorum cōtrariorum vtrunq; actu simpliciter,sed medium.Secundùm verò,ꝙ est potentia magis calidum,q̃ frigidum, vel econtrà,ſm hāc rōnem duplo calidum potentia, aut frigidum,vel triplo,vel ſm alium talē modū. Erunt autem mista alia ex contrarijs, aut ex elemētis. & elementa ex illis potentia quodammodo existentib.non ita vero vt materia, sed ſm prædictum modum.& est ita quidem mistio, illo verò modo materia,qđ generatur.Qm̄ autem patiuntur contraria scđm eam,q̃ in primis, determinationem: est.n.actum calidum potentia frigidum,& actu frigidum potentia calidū.quapp si non coæquent̄,mutant̄ in seinuicem.similiter

autem

autem & in alijs contrarijs. Et primò quidem elemēta ita transmutant, ex his autem carnes, & ossa, & q̃ talia, calido quidem facto frigido, frigido autem calido, qñ ad medium veniunt. hoc.n.neutrum, medium autem multa, & non indiuisibile. Similiter autem & siccum, & humidum, & alia talia secundum medietatem faciunt carnem, & os, & alia huiusmodi.

Caput Secundum. Mista omnia ex quatuor constare simplicibus elementis.

OMnia autem mista corpora, q̃cunque circa medij locum sunt, ex oĩbus cōposita sunt simplicib. Terra.n.inest oĩbus, quia vnumquodque est maxime, & multum in proprio loco. Aqua autem; quia indigent terminari ipsa cōposita. solā autem esse simplicium facilè terminabilem, aquā. Amplius autem & terra sine humido non pōt cōsistere, sed hoc est, qđ cōtinet: si .n.auferat ex ipsa oĩno humidum, decidet vtique. terra igit, & aqua, pp has inexistunt causas. Aer autem, & ignis, qm̃ contraria sunt terræ, & aquæ: terra.n.aeri, aqua verò igni contraria est, vt contingit substātiam substantię cōtrariam esse. Qm̃ igit generationes ex contrarijs sunt, inexistunt autem altera extrema cōtrariorum, necesse est & altera inesse. quapp in oĩ cōposito oĩa simplicia inerunt. ¶ Testificari autem vr̃ & nutrimentum vniuscuiusq;: oĩa.n. nutriuntur ex eisdem, ex quibus sunt. oĩa verò ex multis nutriuntur: etenim quæcunq; viderent vno solo nutriri, vt aqua plantæ, multis nutriuntur; mista est.n.aquæ terra. ideo agricolæ tentant, cùm miscuerint, irrigare. Qm̃ autem est nutrimentum quidem materiæ, quod autem nutrit comprehensum cum materia, forma, & species,

Te. 49.

Te. 50.

ratio-

rationabile iā solùm simplicium corporum nutriri ignem oīum, ex seinuicem generatorum. quemadmodum & priores dicūt: solus.n.est,& maximè ipsius formæ ignis, quia natus est ferri ad terminum. vnumquodq; autem natū est ad suam ipsius ferri regionem. forma aūt, & species oīum in terminis. Quòd igit oīa corpora ex oībus cōstituta sunt simplicibus, dictum est.

Summa Quarta. De causis Generationis, & Corruptionis.

Caput Primum. Quòd oporteat inquirere causas rerum generabilium, & corruptibilium vniuersales. Quot, quæve sint istæ causæ: & nonnulli circa ipsos Antiquorum errores.

Te. 51. QVia verò sunt quædam generabilia, & corruptibilia, & generatio existit in eo, q est circa medium, loco; dicendum est de oī generatione, similiter quot, & quænam eius principia; facilius.n. sic singularia considerabimus, qn̄ de vniuersalibus acceperimus primum. Sunt igit & numero æqualia, & genere eadem, principia quæ & in sempiternis, & in primis: illud.n. vt materia est, hoc autem, vt forma. oportet aūt & tertium adhuc adesse; nō.n. sufficientia sunt ad gn̄andum duo: quemadmodum neq; in primis. Vt materia igit gn̄abilibus cā est, qđ possibile sit; & non sit. Hæc.n. ex necessitate sunt, vt æterna; hæc autem non sunt ex necessitate. Horum autem hæc quidē impossibile est non esse, hæc aūt impossibile est, quia nō contingit circa necessarium aliter se habere. Quædā verò esse, & non esse possibilia, qđ est generabile, & corruptibile; qn̄q;.n. est hoc, qn̄q; autem non est.

Qua-

Quapp necessarium est generationem, & corruptionẽ esse circa possibile esse, & nõ esse. Ideoque vt materia quidem, hæc est cã generabilib. vt autem cuius gratia, forma, & species, hęc autem est rõ vniuscuiusq; substantiæ. ¶Oportet autem adesse & tertium, qđ oẽs quidẽ somniant, dicit autem nullus. Sed hi quidẽ sufficientẽ existimauerunt causam esse ad generãdum formarum naturã, quemadmodũ in Phædone Socrates; etenim ille increpans alios, vt nihil dicẽtes, supponit, ꝙ sunt entium hæc qdem formę, hęc aũt participatiua formarum: & ꝙ esse quidem vnumquodq; dicit ſm formã, generari autem ſm susceptionem, & corrũpi ſm abiectionem. quapp, si hęc vera sunt, formas existimat ex necessitate causas esse & gñationis, & corruptionis. Hi autem ipsam materiã: ab hac.n. esse motum. Neutri autem dicunt bene. Si.n. sunt causæ formæ, quare non semper generant continuè, sed qñq; quidem, qñq; autem non, existentib. & formis semper, & participatiuis? Amplius aũt in quibusdam contemplamur aliã causam esse: sanitatem.n. Medicus facit, & scientiam sciens, existente & sanitate ipsa, & scientia, & participatiuis. similiter autem & in alijs ſm potentiam operantis. ¶ Si autem materiã quis inquiat generare pp motum, naturalius vtiq; dicerret ita dicentibus: alterans enim, & transformans, magis causa est generari. & in omnibus consueuimus hoc dicere efficiens, similiter & in ijs, q̃ natura, & in ijs, quæ ab arte sunt, quod vtique moriuum. Sed tamen, neque hi rectè dicunt: materiæ enim est pati, & moueri; & mouere autem, & facere alterius potentiæ. Manifestum autem & in ijs, quæ arte, & natura gene-

Te. 52.

Te. 53.

rantur: non.n.ipsa facit aqua animal ex sei[illegible], neq; lignum lectum, sed ars. Quocirca & hi dicunt non rectè ꝓpter hoc, & qm̄ derelinquunt principaliorem causam; auferunt.n. quod quid
Te. 54. est esse, & formam. ¶ Amplius autem & potentias attribuunt corporibus, ꝓpter quas & generant valde instrumentaliter, auferentes eã, quæ secundùm formam, causam. Qm̄ enim natum est, vt inquiunt, calidum quidem segregare, frigidum autem congregare; & aliorum vnumquodque, hoc quidem facere, hoc autem pati: ex his dicunt & per hæc, omnia alia generari, & corrumpi: videtur autem & ignis ipse mo-
Te. 55. tus pati. ¶ Amplius verò simile faciunt, vt si qs serræ, & vnicuiq; instrumentorum attribuat causam eorum, quæ generantur; necesse.n.est serrante diuidi, & poliente leuigari, & in alijs similiter. Quocirca, si quam maximè facit, & mouet ignis, sed quomodo mouet non vident: quoniam deterius quàm instrumenta. nobis autem & vniuersaliter prius dictum est de causis, & nunc determinatum est de materia, & forma. Amplius autem, quoniam secundùm lationem motus demonstratum est, quòd est perpetuus, necesse est his existentibus & generationem esse continuè. Latio enim faciet generationem incessanter, quia adducit, & abducit generatiuum. Simul autem manifestum est, quod & priora bene dicta sunt, primam transmutationum lationem, sed non generationem dicere; multum enim rationabilius èns non enti generationis causam esse, quàm non ens enti ipsius esse. quod fertur igitur est; quod generatur autem non est: propter quod & latio prior est generatione.

Ca-

Caput Secundum. Quæ sit causa perpetuitatis Generationis, & Corruptionis. Quòd oporteat deuenire ad vnum primum. Et à quo dicatur motus continuitas.

QVoniam autem suppositum est, & demonstratum continuam esse reb. generationem, & corruptionem, dicimus autem lationem cām esse gñationis; manifestum est, q̄ vna existente latione nō contingit fieri ambo, quia contraria sunt. idem.n.& similiter se habens semper idem natum est facere. quocirca generatio erit semper, aut corruptio. Oportet autem multos esse, & cōtrarios motus, aut latione, aut inæqualitate: contrariorum.n.cōtrariæ causæ. Ideoq; non prima latio cā generationis, & corruptionis est; sed q̄ secundum obliquum circulum: in hac.n.& continuum unum est, & moueri duob. motib. Necesse. n. si erit semper continua generatio, & corruptio, semper aliqd moueri, vt non deficiant ipsæ trāsmutationes: duob. autem; vt nō solùm contingat alterum. Continuitatis igitur, quæ est totius, latio causa est, accedendi vero, & recedendi inclinatio: contingit.n. quandoq; fieri longè, quandoq; verò propè. Inæquali verò distantia existente inæqualis erit motus. Quocirca, si in adueniendo, & in propè esse generat; & in recedendo, & longè fieri, id ipsum corrumpit. Et si in sæpe aduenīēdo generat, & in sæpe recedendo corrumpit; contrariorum.n. contrariæ causæ. ¶Et in æquali tpe corruptio, & generatio, q̄ secundùm naturam. Ideo & tps, & vita vniuscuiusq; numerū habēt, & hoc modo determinantur: oīum.n. est ordo. Et oē tps, & vita mensurantur circuitu. sed ta-

Te. 56.

Te. 57.

men nõ eadem oĩa, sed hæc qdem minori, hęc autẽ maiori. his.n.annus, his autem maior, alijs
Te. 58. autem minor circuitus est mensura. ¶ Apparent autem & ƒm sensum confessa his, q̃ à nobis dicta sunt; videmus.n. ꝙ adueniente quidem Sole gñatio est. recedente autẽ corruptio, & in ęqua li tpe vtrunq;: æquale.n.tps generationis, & corruptionis, quæ ƒm naturam. Sed contingit sæpe in minori corrumpi, pp adinuicem confusionẽ. inęquali.n. existẽte materia, & non vbiq; eadẽ, necesse est gñationes inæquales esse, & has q-dem celeriores, illas autem tardiores. quocirca accidit pp horum generationem alijs fieri corruptionem. Semper verò, vt dictum est, cõtinua erit generatio, & corruptio, & nunq̃ deficiet pp
Te. 59. eam, q̃ diximus, cãm. ¶ Hoc autem rõnabiliter contingit. Qm̃.n. in oĩbus inquimus, qđ melius est desiderare naturam semper: melius autem esse q̃ nõ esse. esse autem quot modis dicimus, in alijs dictum est: hoc autem in omnibus impossibile existere, propterea quòd lõge a principio distãt: reliquo modo cõpleuit totum Deus, continuam faciens generationem. ita enim maximè continuabitur ipsum esse; quia proximè est substantiæ fieri semper generationẽ. Huius autem causa, vt dictum ẽ sepe in circulo latio; sola enim continua. Ideo & alia, quæcunq; trãsmutantur adinuicem secundùm passiones, & potentias, ut simplicia corpora, imitantur circularem lationem; cum enim ex aqua aer generetur, & ex aere ignis, & rursus ex igne aqua, circulo dicimus reuertisse generationem, quia rursus reflectitur. quocirca & recta latio: imitans
Te. 60. circularem continua est. ¶ Simul autem manifestum ex his quod quidã dubitant, quare vno

quo-

quoque corporum in propriam lato regionem, in infiniro tpe nō distrahuntur corpora. Causa .n.hnius est adinuicem transitio: si enim vnum quodque maneret in sua ipsius regione, & non transmutaretur ab eo, quod propè, iam vtique distracta fuisset. transmutantur igitur propter lationem duplicem existentem. quia autē transmutantur, non contingit manere vllum eorū in vlla regione ordinata. Quòd igitur est generatio, & corruptio, & propter quam causam, & quid generabilie, & corruptibile, manifestum est ex his, quæ dicta sunt. ¶Quoniam autem necesse est esse aliquod mouens, si motus erit, vt dictū est prius in alijs: &, si semper quòd oportet aliquid semper esse: &, si continuus, vnum, idem, & immobile, & inalterabile, & ingenerabile: & si multi circulares motus, multa quidē, omnia autem quodammodo esse hæc necesse sub vno principio: continuo autem existente tēpore, necesse motum continuum esse, si quidē impossibile tempus sine motu esse: continui igitur alicuius numerus tempus: circularis ergo, quemadmodum in his, qui in principio sermonibus, determinatum est ¶Continuus autem motus vtrum, quia id, quod mouetur, continuū est, an quia id, in quo mouetur, velut locum dico, aut passionem? Manifestum itaque quòd, eo ꝙ id, quod mouetur. quomodo enim continua passio, nisi quia res, cui accidit, continua est? Si autem & eo quod id, in quo, soli loco hoc inest; magnitudinem enim quandam habet. huius autem quod circulo solùm continuum. quocirca ipsum sibi ipsi semper continuum est. Hoc igitur est, quod facit contتnuum motum, quod circulo fertur corpus: ipsę aūt motum tempus.

Te. 61.

Te. 62.

Caput Tertium. Quo pacto fiat in ipsis rebus consecutionis, & reuersionis necessitas, ac quo etiam pacto non fiat.

Te. 63. QVoniam autem in his, q̃ continuè mouent̃ ſm gñationem, aut alteratione, aut oĩno trãſmutationem, videmus cõſequenter exiſtens, & qđ gñatur hoc poſt hoc, vt non deficiat; cõſiderandum vtrum eſt aliquid, qđ ex necesſitate erit, an nihil, ſed oĩa cõtingit nõ facta

Te. 64. eſſe. ¶ Quod.n.q̃dam manifeſtum eſt. & mox ipſum erit, & ipſum erit futurum, alterum ꝓpter hoc. Quod.n.verum dicere ꝙ erit, oportet hoc eſſe qñq; verum, qđ eſt. qđ autem nunc verum eſt dicere, qđ futurum eſt, nihil ꝓhibet non factum eſſe: ambulaturus.n.quis non ambulabit.

Te. 65. ¶ Oĩno autem, q̃m cõtingit q̃dam entium eſſe, & non eſſe, manifeſtum eſt ꝙ & q̃ gñantur, ita ſe habebunt, & nõ ex neceſſitate hoc erit. Vtrũ igit̃ oĩa ſint talia, an non; ſed q̃dam neceſſe eſt

Te. 66. ſimpliciter fieri. ¶ Et eſt, quemadmodum in ipſo eſſe, hęc quidem impoſſibilia non eſſe, hæc aũt poſſibilia; ita & circa gñationem. vt factas eſſe verſiones neceſſe eſt, & non poſſibile eſt, nõ cõ-

Te. 67. tingere. ¶ Si igit̃ qđ prius neceſſe eſt factũ eſſe; & qđ poſterius erit, vt, ſi domus, fundamẽtum; ſi verò hoc, lutum: nunquid, ſi fundamentum factum eſt, neceſſe & domum factã eſſe, an nõ amplius, niſi & illud neceſſe ſit gñatũ eſſe ſimpliciter? ſi aũt hoc, neceſſe &, fundamẽto generato, gñatam eſſe domum: ſic.n.qđ prius ſe habebat ad poſterius. quare, ſi illud erit, neceſſe illud prius gñatum eſſe. Si igit̃ neceſſe gñatum eſſe poſterius, & quod prius neceſſe. & ſi quod prius, & quod poſterius igitur neceſſe: ſed non ꝓp illud, ſed q̃m ſuppoſitum erat ex neceſſitate futurum.

futurum. In quib. igit̃ posterius necesse esse, in his cõuertit̃, & semper priori g̃nato, necesse est g̃natum esse posterius. ¶Si igit̃ in infinitum tendat ad inferius, nõ erit necesse posterius hoc generatum esse simpliciter: sed neq; ex suppositione; semper. n. alterũ antea necesse erit: ideo & illud necesse g̃natum esse. quocirca, si non est principium infiniti, neq; primum erit aliquod, pp qd' necesse erit g̃natum esse. At verò neq; in terminum habẽtibus hoc est dicere verè, ꝙ simpliciter necesse sit g̃natum esse, vt domum, qñ fundamentum generatum fuerit; qñ. n. generatum fuerit, nisi necesse semper hoc generari, accidet semper esse, cõtingens non semper esse. sed oportet generationi semꝑ esse: ex necessitate. n. est eius generatio. ipsum. n. ex necessitate, & semper simul. qd'. n. est necesse, non possibile non esse. quo circa, si est ex necessitate, sempiternum est: &, si sempiternum est, ex necessitate. &, si generatio, igit̃ ex necessitate, sempiterna & generatio huius: &, si sempiterna, ex necessitate. Si igit̃ alicuius ex necessitate simpliciter g̃natio sit, necesse circumire, & reuerti; necesse. n. est aut finẽ habere generationẽ, aut nõ. &, si non, aut in rectum, aut circulo. Horũ aũt, siquidem erit sempiterna, non in rectum possibile est, quia nequaq̃ est principium. neq;, si inferius, vt in futuris accipiamus, neq; superius, vt in generatis. necesse autẽ est esse principiũ, non finita existente, & sempiternam esse. ideo necesse est circulo esse. Conuerti igitur necesse erit, ut si hoc ex necessitate est, & quod prius ergo. sed, si hoc, & quod posterius necesse generari. & hoc semper vtique continuè: nihil enim hoc differt dicere per duo, aut multa. In circulari Te. 68.

lari igitur motu, & generatione est quod ex necessitate simpliciter. &, si circulo. necesse vnum quodque generari, & generatum esse. &, si ne-
Tc. 69. cesse, horum generatio circulo. ¶Hęc itaque rationabiliter: quoniam perpetuus, & alibi apparuit circulo motus, & qui cœli. quoniam hęc ex necessitate generantur, & erunt, quot huius motus sunt, & quot propter hunc. Si enim, qđ circulo mouetur, semper aliquid mouet, necesse est & horum circularem esse motum, vt superiori latione existente circulari, Sol sic. Quoniã autem sic anni tempora propter hoc circulo generantur, & reuertuntur. his autem ita genera-
Tc. 70. tis quæ omnia ab his. ¶Quare ergo hæc quidem ita videntur; vt aquę, & aer circulo generari. &, si nubes erit, oportet & pluere: &, si pluet, oportet & nubem esse? homines verò, & animalia non reuertuntur in seipsa, vt rursus generatur idem? non enim necesse, si pater generatus est, te generatum esse sed si tu, illum. in rectum autem videtur esse hæc generatio. Principium autem considerationis rursus hoc, vtrum similiter omnia reuertuntur, an nō. sed hæc quidem numero, hæc autem specie solùm. Quorumcunque igitur incorruptibilis est substãtia, quæ mouetur, manifestum quòd & numero eadem erunt, motus enim sequitur, quod mouetur. Quorumcunque autem non, sed corruptibilis. necesse est specie, numero autem non, reuerti; ideo aqua ex aere, & aer ex àqua specie idem, non numero Si autem & hæc numero: sed non quorum sobstantia generatur, existẽs talis, qualis potest non esse.

ARISTOTELIS STAGIRITAE PERIPATETICORVM Principis Meteorologicorum

LIBER PRIMVS.

SVMMA LIBRI.

In Prima declarat ea, quæ, tanquã principia, eorum, quæ in his libris tractantur, cognitionẽ antecedũt.
In Secunda de his, quæ in superiori loco generantur, sermonem facit.
In Tertia de his, quæ in inferiori loco terræ propinquiori.
In Quarta de Fluminibus, ac Fontibus.

Summa Prima. Caput Primum. Eorum, quę hactenus dicta sunt, rememoratio, dicẽdorumq; explicatio.

E primis igitur causis naturæ & de omni motu naturali: adhuc autem de rectè dispositis ẜm superiorem lationẽ astris, & de elementis corporalibus, & quot, & quæ, & de ea, q̃ adinuicem, trãsmutatione, & de generatione, & corruptione cõmuni dictũ est prius. Reliquum autẽ huius methodi est adhuc consi-

cōſiderandum, quod oēs priores Meteorologiā vocabant. Hęc autem ſunt, quæcunq; accidunt ſm naturam quidem, inordinatiorem tñ, primi elementi corporum, circa locum maximè propinquum lationi aſtrorũ, vt & de Lacte, & Cometis, & ignitis, & motis imaginibus, & q̄cunque ponemus vtiq; aëris eſſe communes paſſiones, & aquæ. Adhuc autē terræ q̄cunq; ſpecies, & partes, & paſſiones partium, ex quibus & de Flatibus, & Terrę motibus cōſiderabimus vtiq; cauſas, & de oībus, quæ fiunt ſm motus horũ: in quibus hęc q̄dem dubitamus, hæc autem attingimus quodammodo. Adhuc autem de Fluminum caſu, & Vorticibus, & accenſis Turbinibus, & alijs circularibus quæcunq; pp congelationem accidunt paſſiones horum corporum. Cùm autem pertranſiuerimus de his, ſpeculabimur, ſi q̄d poſſumus ſecundũ inductũ modũ dicere de animalibus, & plantis vniuerſaliter, & ſingillatim. Ferè.n. his dictis, finis vtiq; factus erit totius eius, q̄d à principio, nobis propoſiti.

Caput Secundum. Cœlum eorum, quæ circa elementa accidunt, effectricem eſſe cauſam, Elementa verò materialem.

SIc igitur cùm incœperimus dicamus de ipſis primò. Q̃m.n. determinatum eſt prius à nobis, vnum quidem principium corporum, ex q̄bus conſtat circulariter latorum corporum natura, alia autem quotuor corpora, pp quatuor principia, quorum duplicem eſſe dicimus motum, hunc quidem à medio, illum autē ad medium: quatuor autem exiſtentibus his, igne, & aere, & aqua, & terra, oībus q̄dē his ſupereminens, eſſe ignem, ſubſtans autem terram, duo autē, q̄ ad ipſa his ꝓportionaliter ſe habēt: aer

enim-

enim igni est ꝓpinquior, q̃ alia; aqua autem terrę. qui itaq; circa terram est totus mundus, ex his constat corporibus, de quo accidentes passiones dicimus esse sumendum. Est autē ex necessitate cōtinuus quodammodo iste superioribus lationibus: vt oīs ipsius virtus inde gubernet: vnde.n.motus principium oībus inest, illā causam putandum primam. Adhæc autem hic quidem perpetuus est & finem motus non habens loco, sed semper in fine: hæc autem corpora oīa finitis distant locis abinuicem. Quare accidentium circa ipsum ignem, & terram, & cognata his, vt in materiæ specie eorū, q̃ fiunt, causas oportet putare: subiectum.n.& patiens appellamus hoc modo: causa autē, vt vnde motus principium, eorum, quæ semper mouētur, virtus causa ponenda. Resumentes igit̃ eas, q̃ à principio, positiones, & dictas prius determinationes, dicamus & de Lactis imaginibus, & de Cometis, & alijs, quæcunq; existunt his cognata. Dicimus itaq; ignem, aerem, & aquam, & terram fieri ex seinuicem, & vnumquodque horum in vno quoque existere potentia, sicut & aliorum, quibus vnum aliquid, & idem subijcitur, in quod etiam resoluuntur vltimum.

Caput Tertium. Neque Aerem, neque ignem solum, intermedium replere locum.

PRimò igitur dubitabit vtiq; quis circa vocatum aerem, q̃ oporteat accipere ipsius naturā in mundo, ambiente terrā, & quomodo se habet ordine ad alia dicta elemēta corporum; Moles.n.terræ quāta sit ad ambiētes magnitudines, nō immanifestū.iā.n.uisum est p Astrologica theoremata à nobis, ꝙ multo ēt quibusdā astris minor ē. Aquę aūt naturā cōgregatā, & separatam

paratam neq; videmus, neq; cõtingit segregatã esse ab eo, qđ circa terrã locatum est, corpore, vt à manifestis, mari, & fluminib. & si qđ in ꝓfundo immanifestum nobis est. Mediũ itaq; inter terram, & vltima astra, vtrum vnum aliqđ putãdum sit ſm naturã esse corpus, aut plura: Et si plura, quot, & vsq; quo determinata sunt locis. Nobis igit̃ dictum est prius de primo elemẽto, quale ſm virtutem est, & quare totus circa superiores lationes mũdus illo corpore plenus est. Et hanc opin. non solùm nos habemus, vr̃ autem Antiqua q̃dam existimatio hæc, & priorum hoĩum: dictus.n.æther antiquam accepit appellationem. quã Anaxagoras qdem igni idẽ putasse mihi vr̃ significare: superiora. n. plena igne esse. & ille eam, q̃ ibi, potentiã, æthera vocare putauit, hoc quidem rectè putans: corpus .n. semper currẽs, simul, & diuinum aliquid ſm naturã nisi sunt existimare, & determinauerũt noĩare æthera illud tale, tanq̃ nulli eorum, quæ sunt apud nos, existens idem: non.n. dicemus semel, neq; bis, neq; rarò easdẽ opiniones reuerti factas in hoĩbus, sed infinities. Quicunq: aũt ignem purum esse aiunt id, qđ ambit, & non solum q̃ ferunt corpora, qđ aut intermedium terræ & astrorum, aerem, cõsiderãtes utiq;, q̃ nunc ostenduntur per Mathematica sufficienter, fortè vtiq; desisterent ab hac puerili opinione; valde .n. simplex est putare vnũquodq; eorũ, q̃ feruntur, esse paruum magnitudinibus, qa vr̃ aspiciẽtib. hinc nobis sic. Dictum est igit̃ & prius in his, q̃ circa superiorẽ locum, speculationibus: dicamus aũt eandem rõnem & nunc. Si.n. & distantiæ plenæ sunt igne, & corpora constãt ex igne, pridẽ annihilatũ vtiq; esset vnumquodq; alio-

rum

rum elementorum. At verò neq; aere solo plena: multum.n.vtiq; excederet æqualitatẽ cõis proportionis ad coordinata corpora. Et etiam, si duob.elementis plenus, q intermedius terrę, & cęli locus est: nulla.n.vt ita dicam, particula, terrę moles est, in qua cõtenta est, & tota aquæ multitudo ad ambientem magnitudinem. Videmus autem non in tanta magnitudine factum excessum molium, cum ex aqua disgregata aer fit, aut ignis ex aere. Necesse autem est eandem rõnem habere, quã habet tãtilla, & parua ad factum ex ipsa aerem, & tota aqua ad totum. Differt aũt nihil, neq; si quis dicat quidem nõ fieri hæc ex seinuicẽ, æqualia tñ virtute esse: ſm.n. hũc modũ necesse est ęqualitatẽ virtutis inesse magnitudinib. ipsorũ, quẽadmodũ si facta ex se inuicẽ existerẽt. Quòd igit neq; aer, neq; ignis solũ repleuit intermedium locũ, manifestũ est.

Caput Quartum. De ordine ignis, & aeris ad ipsum cœlum. Cur in suprema aeris regione Nubes non fiant. De caliditate Solis in hac inferiora.

Reliquum autem est, cum dubitauerimus dicere, qũo ordinata sunt duo ad primi corporis positionẽ. dico aũt aerem, & ignem. Et pp quã causam caliditas à superiorib. astris fit his, q̃ sunt circa terram, locis. De aere igit dicentes primo, sicut supposuimus, dicamus sic & de his iterum. Si itaq; fit aqua ex aere, & aer ex aqua, pp quã quidem causam nõ coguntur nubes in superiori loco? conueniẽbat.n. magis, quãtò remotior à terra locus, & frigidior: quia neq; ita propè astra calida existentia est, neque propè radios à terra refractos, qui prohibent propè terram cogi, disgregantes caliditate consistentias;

fiunt

fiunt.n. nubium congregationes ; vbi desinunt iã radij, ppea ꝙ sparguntr in immensum. Aut igitur non ex oĩ aere nata est aqua fieri : aut, si similiter ex oĩ, qui circa terram est, non solum aer est, sed veluti vapor. quã pp rursus coguntur in aquam. At vero, si tantus existens aer oĩs, vapor est, videbitur vtiq; multum excedere aeris natura, & aquæ. si quidem superiores distantiæ plenæ sunt corpore aliquo: & igne quidem impossibile; quia exiccarentur vtiq; alia oĩa: relinquitur itaq; aere, & q̃ circa terrã totam, aqua: vapor .n. aquę disgregatio est. De his igitur dubitatum sit hoc modo. Nos autem dicamus, simul & ad dicenda determinãtes, & ad nunc dicta. Quod .n. est sursum, & vsq; ad Lunam, dicimus esse corpus alterum & ab igne, & aere. quinimo & in ipso, hoc quidem purius esse, illud aũt minus sincerũ, & drias habere ; & maximè quà desinit ad aerem, & ad eum, qui circa terram, mundum. Cum autem ferr̃ primum elemẽtum circulo, & corpora, q̃ in ipso sunt, id, qđ propinquum est, semper inferioris mundi, & corporis motu disgregatum accendit, & facit caliditatẽ. Oportet autem intelligere sic, & hinc cùm incœperimus; qđ .n. sub ea, q̃ sursum est, circumlatione corpus, velut materia q̃dam existens, & potentia calida, & frigida, & sicca, & humida, & quæcunq; aliæ has sequuntur passiones, fit tali, & est & à motu, & immobilitate, cuius causam, & principium diximus prius. In medio igit̃, & circa medium est grauissimum, & frigidissimum segregatum, terra, & aqua. circa hæc autem, & attigua his & aer, & qđ pp consuetudinem vocamus ignem, non est autem ignis. excessus .n. calidi, & ueluti feruor est ignis. Sed o-

portet intelligere dicti à nobis aëris id, qđ est circa terram, velut humidum, & calidum esse: ppea q vaporet, & exhalationem habeat terræ, qđ autem super hoc, calidum iam, & siccum. Est.n. Vaporis natura, humidum, & calidū: Exhalationis autem, calidum, & siccum. Et est vapor quidem potentia, velut aqua: exhalatio autē potētia, velut ignis. Cur igiť in eo, qui sursum est, loco non cogant nubes, hanc existimādum est cām esse; quia non inest aer solum, sed magis ignis. Nihil autem phibet & pp circularem lationem phiberi nubes cogi in superiori loco. Fluere.n.necessarium est oēm in circuitu aerē, quicunq; non intra circunferentiam capiť definientem, vt & terra sphærica sit tota: vř.n.& nunc ventorum generatio in stagnantib. locis terræ, & non excedunt uenti altos mōtes. Fluit autem aer circulariter: quia simul trahiť cum totius circulatione: ignis.n.cum eo, qđ sursum est, elemento; cum igne autem aer contiuuus est. Quare & pp motum phibetur cōgregari in aquam. sed semper q̄cunq; particula ipsius grauescit, extruso in superiorem locum calido, deorsum fertur, alia autem, in parte simul sursum fert cum exhalato igne. & sic continuè hoc quidem perseuerat, aere plenum existens, hoc aūt igne: & semper aliud, & aliud fit vnumquodq; ipsorum. De eo igiť, qđ est non fieri nubes, neque in aquam cōgregationem, & quō oporteat accipere de loco intermedio astrorum, & terræ, & quo est corpore plenus, tot dicta sint. De facta aūt caliditate, q̄ exhibet Sol, magis quidem secundùm se, & diligenter in ijs, quæ de sensu, conuenit dicere; calidum.n. passio quædam sensus est. Propter q̄ aūt causam fit, nō talibus existentibus

ſtentib.illis ſecundùm naturam, dicendum eſt & nunc. Videmus itaq; motum, ꝙ pōt diſgregare aerem, & ignire: vt & q̃ ferunt, liquefieri videant ſæpe. Vt igit fiat tepor, & calor, ſufficiēs eſt efficere ēt Solis latio tantùm. velocem etem oportet, & non longè eſſe. Quæ igit aſtrorum eſt velox quidem, longè autem: q̃ autem Lunę, deorſum quidem, tarda autem: q̃ autem Solis, ambo hæc habet ſufficienter. Fieri autē magis ſimul cum Sole ipſo caliditatem rōnabile eſt, ſumentes ſimile ex ijs, quæ apud nos fiunt; etenim hic eorum, q̃ uiolentia ferunt, vicinus aer maximè fit calidus. & hoc rōnabiliter accidit. maximè.n.motus ſolidi diſgregat ipſum. Et pp hanc igit cauſam pertingit ad hunc locum caliditas, & quia ambiens ignis aerem ſpargitur motu frequenter, & fert violentia deorſum. Signum autem ſufficiēs, ꝙ qui ſurſum eſt locus, nō ſit calidus, neq; ignitus, eſt ēt diſcurſus aſtrorum. ibi enim non fiunt. deorſum autem: q̃uis quæ magis mouentur, & citius, ignantur citius. Adhæc autem Sol, qui maxime eſſe videtur calidus, uidetur albus, ſed non igneus exiſtens.

Summa Secunda. De his, quæ in ſuperiori loco generantur.

Caput Primum. De Cauſis accenſarum Flammarum, diſcurrentium Syderum, Trabium, & Caprarum.

His autem determinatis, dicamus pp q̃ cauſam, Flammę accenſæ apparent circa cœlum, & diſcurrētia Sydera, & vocari à quibuſdā Trabes, & Capræ; hæc.n.oīa ſunt idem, & p eandem cauſam: differunt autem ipſo magis, & minus. Principium autem & horum, & multorū

aliorum

aliorũ hoc est: calefacta.n.terra à Sole, exhalationem necessarium est fieri, non simplicem, vt quidam putant, sed duplicem, hanc quidẽ magis vaporosam, illã aũt magis spirituosam. illã quidem q̃ eius, quod in terra, & super terrã est, humidi, vaporem; hãc autem, q̃ ipsius terrę existentis siccæ, fumosam, & harum, spirituosam qdem supereminere, pp calidum: humidiorem aũt subesse pp pondus. Et ppea hoc modo ordinatum est, qđ in circuitu: primò.n.sub circulari latione est calidum, & siccum, quod dicimus ignem: innominatum.n.est, & cōe in oĩ fumosa disgregatione: attñ, qa maximè natum est tale corpus exuri, sic necessarium ẽ vti noĩbus. Sub hac aũt natura Aer. Oportet aũt intelligere, veluti succensum fomitẽ, hoc, qđ nunc diximus ignẽ, extensum esse circa vltimũ sphæræ, q̃ circa terrã est, vt modicum motum sortiẽs exurat̃ sæpe, sicut fumus: est.n. flãma spiritus sicci ardor. Quã igit̃ maximè optimè se habeat talis cõsistẽtia, qñ à circulatione mota fuerit, aliqualiter exurit̃. Differt igit̃ ſm succensi fomitis positionem, aut multitudinẽ; Si.n.latitudinẽ habeat, & lõgitudinem succensus fomes, sæpenumero vr̃ accensa flãma, veluti in area ardente stipula. Si autem ſm lõgitudinem solummodo, q vocãtur Trabes, & Capræ, & Sydera. Et si qdem maior sit succensus fomes ſm lõgitudinem, q̃ ſm latitudinẽ, qñquidem quasi ex scintillis, simul autem ardens: (hoc autem fit propterea ꝙ ignitur ſm modica quidem, ad principium autem. Capra vocatur: quando autem sine hac passione, Trabś. Si verò longitudines exhalationis secundùm parua, & multipliciter dispersæ fuerint, & similiter secundùm latitudinem, & pro-

funditatem Sydera,quę unt uolare,fiunt.Aliqñ igit à motu exhalatio exusta generat ipsa, aliqñ autem ab aere,pp frigus coacto,extrudit, & segregat calidum. quapp & latio ipsorum assimilat magis proiectioni, sed non exustioni. Dubitabit.n.aliquis, vtrum veluti q̃ sub lucernis posita exhalatio à superiori flāma accendit inferiorem lucernam:(mirabilis. n. & huius uelocitas est,& similis ꝓiectioni,sed non vt alius,& alius fiat ignis:)an proiectiones eiusdē corporis sunt discursus. Vr itaq; pp ambo.etenim sic,vt q̃ à lucerna fit:& quædam,quia expellunt,proijciuntur,veluti ex digitis nuclei, vt & in terrā, & in mare videant cadere,& noctu, & per diem, serenitate existente. deorsum autem iaciunt; qa densitas deorsum inclinat propellens.quapp & fulmina deorsum cadūt;oīum n. horū gñatio, non exustio, sed segregatio ab expulsione est: qm̄ & ƒm naturā calidum sursum natū est ferri oē.Quæcunq; igitur magis in superno loco cogunt,exusta fiunt exhalatione: quæcunq; autē demissius, segregata, ppea ꝙ congregatur, & frigescit humidior exhalatio.hæc.n.congregata,& inspissata,deorsum tendens propellit, & deorsum facit calidi proiectionem.Propter positionem autem exhalationis, qualitercunq; posita habeat latitudinē, & ꝓfunditatem; sic fert aut sursum, aut deorsum, aut ad latus, vt plurimū autem ad latus;ppea ꝙ duab.ferat lationib.violentia qdem deorsum, natura aūt sursum: oīa .n.ƒm diametrū feruntur talia.quapp & discurrentiū syderū plurima obliqua fit latio. Oīum itaq; horum cā, vt materia quidem, exhalatio; vt autem mouens,aliqñ quidem quæ sursum latio, aliqñ autem aeris cōcrescentis coagulatio.

Omnia

Omnia autem hæc sub Luna fiunt; Signum aũt est, apparens ipsorum velocitas, similis existẽs ijs, quæ à nobis proijciuntur: quæ, quia prope nos sunt, multùm uidentur uelocitate præter-gredi & astra, & Solem, & Lunam.

Caput Secundum. De imaginum causa noctu apparentium.

APparent autẽ aliqñ noctu serenitate existen te consistentes multæ imagines in cęlo, veluti Hiatus, & Foueæ, & Sanguinei colores. Causa aũt & in his eadẽ; Cum.n. manifestus est consistens, qui sursum aer, vt ignitio fiat & ignitio aliqñ quidem talis fit, vt flamma videatur ardere, aliqñ autẽ veluti trabes ferantur, & sydera, nullum inconueniens est, si coloretur idem hic aer cõcrescens oĩmodis coloribus: per spissius .n. transparens minus lumen, & refractionem suscipiens aer, oĩmodos colores faciet. maximè autem puniceum, aut purpureum; quia hi maximè ex igneo, & albo fiunt, permistis ſm superappositiones, veluti oriuntia astra, & occũbentia, si fuerit æstus, & per fumum punicea apparent. Et refractione ẽt facient, cum speculũ fuerit tale, vt non figuram, sed colorẽ suscipiat. Quare aũt non multo tpe maneant hæc, cõsistẽtia cã est, velox existens. Hiatus autem, disrupto lumine ex obscuro, & nigro facit, vt videaţ habere aliquã profunditatẽ. Sępe autem ex talib. & Trabes excidunt, cum concretum fuerit magis, concretum autem amplius, Hiatus vř. Oĩno autem in nigro album multas facit varietates, veluti flãma in fumo. Die igit Sol prohibet, nocte autem, excepto puniceo, alij pp similẽ colorationem non apparet. De discurrentib. igitur

astris, & ignitis, adhuc autem & de alijs imaginibus talibus, quæcunq; festinas faciunt imaginationes, has existimare oportet causas.

Caput Tertium. De Cometis, Antiquorum opiniones, ac earum confutationes.

DE Cometis autẽ, & vocato Lacte dicamus, cũ dubitauerimus ad dicta ab alijs primò. Anaxagoras igit̃, & Democritus aiunt esse cometas coapparentiã errantium stellarum; cum, ppea ꝙ propè veniunt, videant̃ tãgere seinuicẽ. Italicorum autem quidã, vocatorumq; Pythagoreorum vnum dicunt ipsum esse errãtium syderum, sed post multum tp̃s apparitionẽ ipsius esse, & excessum ad modicum, qđ accidit & circa Mercurij stellam: quia.n. modicum superascendit, sæpe nõ apparet, ita vt post tp̃s multum appareat. Similiter autem his & qui sub Hippocrate Chio, & discipulo eius Aeschylo enunciauerunt: sed comam nõ ex seipso aiunt habere, sed errantem pp locum aliqñ accipere, refracto nostro visu ab humore attracto ab ipso ad Solẽ. Quia autem subdeficit tardissimo tpe, apparere post tp̃s plurimum aliorum astrorum, vt cum ex eodem appareat subdefecisse per totũ suum circulum. subdeficere aũt ipsum, & ad vrsam, & ad austrum. In intermedio igit̃ loco tropicorum nõ attrahere aquã ad seipsum, qa exusta ẽ à Solis latione. Ad Austrum aũt, qñ ferat̃, copiã qdem habere talis humiditatis. sed, quia parua ẽ sectio circuli, q̃ super terrã, q̃ autem deorsum multiplex, nõ posse visum hoĩum fractum ferri ad Solem, neq; ipsi tropico appinquãte, neq; in æstiuis uersionib. existente Sole. quapp in his qdem locis neq; fieri cometen ipsum. Qñ verò

ad Boreã subdefecerit, accipere comam, qa magna est circunferentia, q̃ est supra horizontẽ. q̃ autem est subtus, pars circuli, parua: facilè.n.visum hoĩum pertingere tunc ad Solem. Oĩbus autem his hæc qdem cõiter accidit dicere impossibilia, hęc autem & separatim. Primò igitur dicentib. ꝙ errantiũ est vna stellarum cometes. Errãtes.n.oẽs, in circulo aĩalium paruorum subdeficiunt: cometæ autem multi visi sunt extra circulum. Deinde & plures vno simul facti sunt sæpe. Ad hæc aũt, si pp refractionem comã hñt, sicut ait Aeschylus, & Hippocrates, oportebat aliqñ apparere & sine coma stellã hãc, qm̃ subdeficit qdem & ad alia loca, comã autem habet nõ vbiq;. nunc autem nulla visa est p̃ter quinq; stellas. istæ aũt sæpe; simul oẽs eleuatę apparent super horizõtem. Et manifestis aũt existentib. ipsis oĩbus, & nõ apparentib. oĩbus, sed qbusdã existentib. apud Solem, nihiloĩus cometæ apparent facti sæpe. At verò neq; hoc verum, ꝙ in loco ad Vrsã fit cometes solum, simul & sole existente circa versiones æstiuales; Magnus.n.ille cometes factus circa eum, q in Achaia fuit, terræ motũ, & circa fluctus ascensum ab occasib. ęquinoctialib ortus fuit. Et ad austrum iã multi facti sunt. Imperãte aũt Athenis Eucle Molonis, facta fuit comata stella mense Ianuario, Sole existente circa versiones hyemales. Et qdem tã tã refractionem fieri & ipsi impossibilium esse aiunt. Cõe autem his, & cõtactum dicentib. primò qdem, ꝙ & nõ errantium comã accipiunt q̃dã. & hoc nõ solum Aegyptijs credere oportet (etem̃ illi aiunt) sed & nos vidimus. Earum.n.q̃ sunt in femore canis, stella q̃dã habuit comã, obscuram tñ: intendentib.n. ipsam habes fiebat

lumen: adijcientib. autē sensim visum, maius. Adhęc autem oēs, q. nostris tpibus visi sunt, sine occasu disparuerunt in loco super horizontē, cōsumpti paulatim: ita, vt neq; vnius stellę dere linqueret corpus, neq; pluriū. Qm̄ & magna stel la, de qua prius meminimus, apparuerit qdem hyeme in gelu, & serenitate à vespera, Aristæo imperāte. & prima qdē die nō apparuit, tanq̄ p̄- occumbēs ante Solē, sequenti aūt apparuit, quā tum cōtingit: minimum .n. subdefecit. & mox occubuit. lumē aūt se extēdit vsq; ad tertiā par tē Cœli, veluti saltus. quapp & uocata fuit via. ascēdit aūt vsq; ad zonā Orionis, & ibi dissoluta fuit. Atq; Democritus concertauit p opinione sua: ait. n. apparuisse, dissolutis cometis, & stellas quasdā. Hoc aūt non oportebat aliqñ q- dem fieri, aliqñ autem non, sed semper. Ad hæc aūt & Aegyptij aiunt errātium & ad seipsas, & ad nō errātes fieri cōuentus. & ipsi vidimus iam bis stellā Iouis in Geminis subeuntē quandā, & occultasse, sed nō cometē factū. Præterea aūt & ex rōne manifestum. Stellæ. n. etsi maiores, & minores appareāt; attñ indiuisibiles per se esse vñr. Quemadmodum igiť &, si essent indiuisibi- les, tāgentes nullam vtiq; facerēt magnitudinē maiorem, sic & qm̄ non sunt quidem, vñr autē indiuisibiles, & coeuntes, nihil videbuntur ma iores ƒm magnitudinem existere. Quòd igitur dictæ de ipsis causæ falsæ existunt, & si non per plura, attamen & per hęc sufficienter patet.

Caput Quartum De Cometarum causis, ac eorum differentijs Aristotelis opinio.

QVoniā autem de immanifestis sensui puta mus sufficienter demōstrasse ƒm rōnē, si ad

ſi ad poſſibile reduxerimus, ex ijs, q̃ nunc dicun tur, exiſtimabit vtiq; aliquis ſic de his maximè accidere. Supponit.n. nobis mundi eius, q circa terram, quantum ſub circulari eſt latione, eſſe primã partem exhalationẽ ſiccã, & calidã. Ipſa aũt, & continui ſub ipſa aeris adhuc multum, ſimul circunducit̃ circa terram à latione, & motu circulari: cum autem fertur, & mouet̃ hoc modo, quacunq; contigerit, bene tẽperata exiſtens, ſępe ignit̃. quapp dicimus fieri & ſparſorũ ſyderum diſcurſus. Cum igit̃ in talem condenſationem inciderit pp ſuperiorem motum principium igneum, neq; ſic multum valde, vt cito, & ad multum exurat, neq; ſic debile, vt extinguat cito, ſed maius, & ad multum, ſimul autẽ ab inferius accidat aſcendere bene temperatã exhalationem, hoc ſit ſtella comata, qualitercunq; exhalatum extiterit figuratum. Si.n. oĩquaq; ſimiliter, Cometes: ſi autem in lõgitudinem, vocatur Barbata. Sicut autem talis latio, ſtellæ vr̃ eſſe; ſic & manſio, quaſi ſtellę mãſio vr̃ eſſe. Simile.n. eſt id, qđ fit, velut ſiquis in palearum cumulum, & multitudinem impulſerit titionem, aut ignis principium iniecerit modicũ: vr̃.n. ſimilis & ſyderũ diſcurſus huic; cito.n. pp aptã diſpoſitionem ſuccẽſi fomitis ſuccedit in lõgitudinem. Si itaq; hoc maneat, & nõ conſumat̃ pertrãſiens, quà maximè denſatus eſt ſuccenſus fomes, fiet vtiq; principium lationis cõſummatio diſcurſionis. Talis & comata eſt ſtella, vt diſcurſus ſyderis, habens in ſeipſo terminum, & principium. Qñ igitur in ipſo inferiori loco principium cõſiſtentiæ fuerit, per ſe apparet cometes. qñ autem ſub aſtrorum aliquo, aut nõ errantium, aut errantium à motu cõſtiterit

exhalatio, tunc cometes fit horum aliquis. Non .n. apud ipsa astra coma fit. sed quemadmodum areæ circa Solem, & Lunã apparent, assequentes, ẽt si trãsferant astra, cum sic fuerit cõdensatus aer, vt passio hæc fiat sub Solis itinere, sic & coma astris, velut area est. Attñ area qdem fit pp refractionem talis ſm colorem, ibi autem in ipsis exhalationib. color apparens est. Qñ igit iuxta stellã facta fuerit talis cõcretio, eadem necesse est apparere latione, & moueri cometen, quà qdem fert stella cum autem constiterit per se, tunc tardãtes vñr: talis .n. est latio mundi, q circa terrã. Hoc .n. maxime indicat non esse refractionem quandã cometen, vt area in succenso fomite puro, ad ipsã stellã factã, & nõ, vt dicunt Hippocratici, ad Solem, qa & per se fit cometa sæpe, & frequentius, q̃ circa aliquas determinatarum stellarum. De area igit cãm posterius dicemus. De eo aũt, qd' est esse igneã cõsistentiã ipsorum, argumentum oportet putare, ꝙ significãt facti plures flatus, & siccitates. Palã .n. est, ꝙ fiunt, ꝓpterea ꝙ multa est talis excretio. quare sicciorem necessarium est esse aerem, & disgregari, & dissolui euaporans humidũ à multitudine calidæ exhalationis, ita vt nõ cogat facilè in aquã. Manifestius aũt dicemus & de hac passione, qñ & de flatib. dicendi fuerit tp̃s. Qñ igit crebri, & multi apparent, sicut dicimus, sicci, & spirituosi fiũt anni notabiliter. Qñ aũt rariores, & tenuiores magnitudinę, similiter qdem non fit tale. Attñ frequenter fit qdam excessus spiritus, aut ſm tp̃s, aut ſm magnitudinẽ. Qm̃ & qñ in Aegos fluuijs, cecidit lapis ex aere a flatu eleuatus, cecidit per diem. fuit aũt & tunc comata stella, facta à vespera. Et circa magnã stellã comatam

matã ficca erat hyems, & borealis. Et fluctus ꝓpter cõtrarietatem ventorum factus fuit. In sinu.n. Boreas dominabat, extra aũt Auster flabat magnus. Adhuc autem Nicomacho Athenienfib. ꝑside factus fuit paucis dieb cometes circa ęquinoctialẽ circulũ, nõ à vespera faciens ortũ, in quo q circa Corinthũ flatus euenit. Eius aũt, ꝙ est nõ fieri multos, neq; sæpe cometas, & magis extra tropicos q̃ intra, cã est Solis, & astrorum motus, nõ solùm segregans calidum, sed & disgregans, qd' consistit. Maxime autem causa est, ꝙ plurimum in Lactis cõgregantur regionem.

Caput Quintum. De Lacteo circulo Antiquorum opiniones, earumq; confutationes.

QValiter autem, & ꝓpter quã cãm sit, & qd est Lac, dicamus iã. ꝑpercurremus aũt & de hoc, q̃ ab alijs dicta sunt primò. Vocatorum igit Pythagoreorum quidã aiunt viã esse hãc. hi quidem excidentiũ cuiusdã Astrorum, ẜm dictã sub Phaethonte lationẽ: hi autem Solẽ hoc circulo delatum esse aliqñ aiunt. Velut igitur exustum esse hunc locum, aut aliq̃ aliã talẽ passionem passum esse à latione ipsorum. Inconueniens autem est non cointelligere ꝙ, siquidem hæc erat cã, oportebat, & Zodiacum circulum sic se habere, & magis, q̃ eum, qui Lactis; oĩa.n. in ipso ferruntur errantia, & non Sol solus. Manifestus autem est nobis totus circulus; semper enim ipsius manifestus est semicirculus nocte, sed nihil videtur tale passus, nisi si qua copulatur pars ipsius ad Lactis circulum. Anaxagorici autem, & Democritici lumen esse Lac aiunt astrorum quorundam: Solem enim cum sub terra fertur, non respicere quædam astrorum.

Quæ-

Quæcunq; igit aspiciunt ab ipso, horum qdem non apparere lumē: ꝓhiberi.n.à Solis radijs. q-buscunq; autem obsistit terra, ita ut nō aspiciātur à Sole, horum ꝓpriū lumen aiunt esse Lac. Manifestum autem ꝙ & hoc impossibile; Lac.n. semper idē in eisdem est astris: apparet.n.maximus esse circulus. à Sole autem semp altera, quæ nō aspiciunt, quia non in eodem manet loco. oportebat igit cū trāsfert Sol, transferri & Lac. nunc aūt nō apparet hoc factū Adhæc aūt, si, quemadmodum ostendit in ijs, q̃ circa Astrologiam, speculationib. Solis magnitudo maior est q̃ terræ, & distantia multo maior astrorum ad terrā, q̃ Solis, sicut Solis ad terrā, q̃ Lunę; nō vtiq; longe alicubi à terra conus, qui à Sole cōijciet radios, neq; vtiq; umbra terræ, q̃ uocatur nox, erit apud astra: sed necesse Solem oīa astra circunspicere, & nulli ipsorum terrā obsistere. Amplius autem est tertia quædā opinio de ipso. Dicūt.n.qdam Lac esse refractionem nostri visus ad Solem, sicut & stellam comatā. Impossibile autem est & hoc: Si.n.videns quieuerit, & speculū, & qđ vī oē, in eodē signo speculi eadē apparebit vtiq; pars imaginis. si autem moueatur speculū, & qđ vī, in eadē qdem distantia ad videns, & quiescęns, adinuicem aūt neq; æquè uelociter, neq; in eadem semp distantia, impossibile eandē imaginē in eadē esse parte speculi. Quę aūt in lactis circulo ferunt astra, & Sol, ad quē fit refractio, mouent, manētib. nobis, & similiter, & ęqualiter ad nos distātia, à seipsis aūt nō æqualiter: aliqn̄.n. medijs noctibus Delphin oritur, aliqn̄ verò diluculo: partes autem Lactis eædē manēt in vnoquoq;. atqui nō oportębat, si erat imago. sed nō in eisdem adhuc esset hęc

passio

passio locis. Amplius autem noctu in aqua, & talibus speculis Lac qdem illucescit aspicientibus, visum autem refrangi ad Solem quomodo est possibile? Quòd igit neq; via planetarum vllius, neq; lumē est astrorum, q̄ non vñr, neq; refractio, ex his manifestum est. ferè autē hæc solùm sunt, quæ vsq; nunc tradita sunt ab alijs.

Caput Sextum. De Lactei circuli essentia opinio propria.

NOs autem dicamus, cùm reassumpserimus suppositum nobis principium. Dictum .n. est prius, ꝙ extremum dicti aeris potentiam habet ignis, ita ut motu disgregato aere, segreget talis consistentia, qualem & comatas stellas esse dicimus. Tale itaq; oportet intelligere fieri, qđ in illis, cùm nō ipsa p se facta fuerit talis excretio, sed sub aliquo astrorum, aut fixorum, aut errantium; tunc.n. tales vñr cometæ, quia assequunt ipsorum lationem, queādmodū Solē talis cōcretio, à qua pp refractionē aereā apparere dicimus, cū sic fuerit dispositus aer. Quod itaq; ſm vnū astrorū accidit, hoc oportet accipere fieri circa totū Cœlū, & superiorē lationē oēm. Rationabile.n.ē, siquidē vnus astri motus incendit, & eū, q oīum est facere tale aliqd, & exufflare & cū his adhuc. ſm quem locum creberrima, & plurima, & maxima existunt astra. Zodiacus igit pp Solis lationem, & planetarum dissoluit talem consistentiam. quapp multi quidem cometarum extra tropicos fiunt. Amplius autem neq; circa Solem, neq; circa Lunam fit coma: citiùs.n. disgregant, q̄ ut coacta sit talis cōcretio. iste aūt circulus, in quo Lac apparet aspicientib. & maximus existēs est, & positu situs

sic,

sic, vt multum tropicos excedat. Adhæc aũt locus plenus est astris maximis, & fulgidissimis, & adhuc sparsis vocatis (hoc aũt est & oculis videre manifestũ) vt & pp hoc cõtinuè, & semper hęc oĩs aggraget cõcretio. Signum aũt est. Etem ipsius circuli amplius lumen est in altero semicirculo, habente duplatum: in hoc.n. plura, & crebriora sunt astra, q̃ in altero, tanq̃ nõ ꝓpter alteram aliq̃ causam fiat lustratio, q̃ pp astrorũ lationẽ. Si.n. & in hoc circulo fit, in quo plurima ponunt astrorũ, & ipsius circuli in eo, qđ magis vr spissum esse, & magnitudine, & multitudine astrorum, hanc par est existimare cõuenientissimã cãm esse passionis. Cõsideret aũt & circulus, & q̃ sunt in ipso astra, ex descriptione. Sparsa aũt vocata sic quidẽ in sphærã nõ erit ordinare. qa nullã hẽt assiduè vnũqđq; positionẽ manifestã: ad cęlum aũt respicientib. est palã: in solo.n. hoc circulorũ intermedia plena talib. astris sunt: in alijs aũt deficiunt manifestè. Quare siquidẽ, & cur appareant cometæ approbamus cãm, tanq̃ dictã mediocriter, & de Lacte eodẽ modo existimandum est sese habere: qđ.n. ibi circa vnum est passio, coma, hoc idẽ circa circulũ quendã accidit fieri. Et est Lac, vt ita dicã, veluti definitum, maximi pp segregationẽ coma circuli. Quapp, quẽadmodum prius diximus, nõ multi, neq; sępe fiunt cometę, qa cõtinuè segregata est, & segregat ẽm vnumquẽq; circuitum in hunc locum semper talis cõsistẽtia. De factis igit in eo, qui est circa terram, mundo, cõtinuo superiorib. lationibus, dictum est, & de discursu astrorum, & ignita flamma, adhuc autem de cometis, & uocato lacte: ferè enim sunt tot passiones apparentes circa hunc locum.

Summa Tertia. de his, quæ in loco inferiori, terræ propinquiori generantur.

Caput Primum. De generatione Vaporis, Nubis, Caliginis, Pluuiæ, Roris, Pruinæ, & Niuis.

DE loco autē, positione secundo post hunc, primo autē circa terram dicamus; iste.n.locus cōis est aquæ, & aeri, & accidentib. circa superiorem gñationem ipsius. sumendum autē & horum principia, & causas oīum similiter. Qđ igit est, vt mouens, & pcipuum, & primum principiorum, circulus est, in quo manifestè Solis latio, disgregans, & cōgregans, ex eo q ppè fit, aut lōgius, causa gñationis, & corruptionis est. Manente autem terra, qđ circa ipsam est humidum, à radijs, & ab alia, q̄ desuper est, caliditate euaporans, fert sursum. Cum autem caliditas, q̄ duxit ipsum sursum, derelinquit, & illa qdem disperdit ad superiorē locum, hæc autem & extinguit. ppea q̄ suspendit lōgius in aerem, q est super terram, cogit iterum vapor infrigidatus, & pp derelictionem caloris, & pp locum, & fit aqua ex aere: facta autē iterum fert ad terram. Est autem, q̄ quidem ex aqua exhalatio, Vapor: q̄ autem ex aere in aquam, Nubes: Caligo autē, nebulæ decidentia, eius, q̄ in aquam concretionis: quapp signum magis est serenitatis, q̄ aquarum: est.n. caligo, veluti nebulæ sterilis. Fit autē circulus iste, imitans Solis circulum: simul.n. ille ad latera permutatur, & iste sursum, & deorsum. Oportet autem intelligere hunc veluti fluuium, fluere circulariter sursum, & deorsum, cōem aeris, & aquæ: propè enim existente Sole, vaporis sursum fluit fluuius. Cum autem elongatur, aquæ deorsum. & hoc perenne vult

fieri,

fieri, ſm ordinem; Quare, ſi obſcurè dicebant Oceanum priores, fortè vtiq; hunc fluuium dicebant circulariter fluentē circa terrā. Cum aũt eleuat̃ humidum ſemper pp calidi virtutem, & iterum fertur deorſum pp infrigidationem ad terram, propriè noĩa paſſionib. imponuntur, & quibuſdam dĩijs ipſarum: cum.n. ſm modica feratur, Gutta: cum autem ſm maiores partes, Pluuia uocatur. Ex eo autem, qđ in die euaporat, quantum nõ ſuſpenſum fuerit, pp paucitatem ſurſum ducentis ipſum ignis, ad eã, q̃ eleuatur, aquam, iterum cum deorſum feratur, qñ infrigidatum fuerit noctu, uocat̃ Ros, & Pruina: Pruina quidem, qñ vapor congelat̃ prius; q̃ in aquã concretus fuerit iterum. fit autem hyeme, & magis in hyemalibus locis. Ros aũt, cum cõcretus fuerit in aquam vapor, & neq; ſic fuerit tepor, vt exiccetur ſurſum ductum, neq; ſic frigus, vt congeletur vapor ipſe, ppea ꝙ aut locus tepidior, aut anni tp̃s ſit. Fit.n. magis in temperie, & in temperatis locis: pruina autẽ, ſicut dictum eſt, econtrario: palam.n. eſt, ꝙ vapor calidior eſt aqua: habet.n. eleuãtem adhuc ignẽ. quare amplioris eſt frigiditatis ipſum congelare. Fiunt autem ambo ſerenitate, & tranquillitate: neq;.n. eleuabuntur, non exiſtente ſerenitate, neq; coacta eſſe vtiq; poterunt, vento flante. Signum autem eſt, ꝙ fiunt hæc, quia nõ longè ſuſpendit vapor: in montib.n. nõ fit pruina. Cauſa autem eſt, vna quidem hęc, ꝙ ſurſum ducitur ex cauis, & humectis locis: quare, veluti onus portans maius, ſurſum ducens caliditas, q̃ ſm ſeipſam, non põt eleuare ipſum ad multũ locum altitudinis, ſed propè dimittit iterum. Alia autẽ eſt, quia diffluit maximè aer, exiſtens

in

in altis, q dissoluit consistentiam talem. Fit aũt ros, vbiq; australibus, non borealibus, p̃terquã in Ponto. ibi aũt econtrario: borealib. n. fit, australibus aũt non fit. Causa autem est similiter, sicut ꝙ temperie quidem fit, hyeme aũt nõ. Auster. n. temperiem facit, Boreas autem hyemẽ: frigidus. n. est. quare ex hyeme exhalationis extinguit caliditatem. In Ponto aũt Auster qdem non sic facit temperiem; vt fiat vapor. Boreas aũt, pp frigiditatem circumobsistens, calidum cõgregat. quare plus uaporat magis. Sæpe autẽ hoc & in exteriorib locis est videre fieri: vaporant. n. putei borealib. magis, q̃ australibus; sed borealia qdem extinguunt, anteq̃ coacta sit aliqua multitudo: in australib. autem finiť congregari exhalatio. ipsa autem aqua non congelať hic, quemadmodum in circa nubes loco. Inde. n. tria veniunt corpora; quæ coguntť pp infrigidationem, aqua, & nix, & grando. Horum autẽ duo quidem proportionaliter, & pp easdẽ causas fiũt ijs, q̃ inferius, dĩa ꝑm magis, & minus; & multitudine, & paucitate. Nix. n. & pruina idem, & pluuia, & ros; sed illud qdem multum, hoc aũt paucum est. Pluuia. n. ex multo vapore fit, q infrigidať. Huius aũt cã est, & locus multus, & tp̃s existẽs, in quo colligiť, & ex quo. Paucum autem, Ros: diaria. n. est consistentia, & locus paruus. manifestat aũt gñatio, existens velox, & parua multitudo. Similiter aũt & pruina, & nix: cum. n congelata est nubes, Nix est: cũ aũt vapor, Pruina. Quapp aut tp̃is anni, aut regionis signũ est frigidæ: non. n. vtiq; cõgelareť, adhuc multa inexistente caliditate, si nõ superuinceret frigus: in nube. n. adhuc inest multum calidum, residuum ignis, qui euaporare fecit

ex

ex terra humidũ. Grãdo aũt ibi qdem fit: in vaporãte aũt ꝓpinquo terræ hoc deficit. Quemadmodũ.n.diximus, vt quidem ibi nix, hic fit pruina; vt autem ibi pluuia, hic ros; vt aũt ibi grãdo, hic non contra respondet simile. causa autem, cum dixerimus de grandine, erit manifesta.

Caput Secundum. De grandinis generatione.

OPortet aũt accipere simul & accidentia circa gñationem ipsius. & q̃ nõ seducunt, & q̃ vñr esse rõnabilia. Est.n. grãdo glacies. congelatur aũt aqua hyeme. Grãdines aũt fiunt vere quidẽ, & autumno maximè, deinde & maturationis fructuum tpe: hyeme aũt rarius, & qñ minus fuerit frigus. Et uniuersaliter fiunt grãdines quidem in temperatiorib. locis, niues aũt in frigidiorib. Incõueniens autem est & cõgelari aquã in eo, qui est sursum, loco: neq;.n. congelatã esse possibile est, anteq̃ facta sit aqua: neq; aquã vllo tpe possibile est manere eleuatã. At verò neque sicuti guttæ sursum qdem insident ꝓp paruitatem, immorantes aũt in aere. (sicuti & in aqua terra, & aurum ꝓp paruitatem partium sępe supernatant) sic in aere aqua. coeuntib. autẽ multis paruis, magnæ deorsum ferunt̃ guttæ. hoc aũt nõ contingit fieri in grandine: non.n. coalescunt congelata, vti humida. Palam igit̃, ꝙ sursum tanta aqua mansit: non.n. vtiq; congelata fuisset tanta. His igit̃ vĩ passionis causa esse huius, & gñationis, cum expulsa fuerit nubes in superiorem locum, magis existẽtem frigidũ, ꝓpea ꝙ desinũt ibi refractiones radiorum à terra, & veniens illuc aqua congelat̃. quapropter & æstate magis, & in tepidis regionib. fieri grãdines, qm̃ amplius calidum sursum pellit à ter-

ra nubes. Accidit autem in valde altis minimè fieri grandinem: q̃uis oportebat, quemadmodum & niuem uidemus, in altis maximè fieri. Adhuc autem sæpe visæ sunt nubes delatę cum sono multo secus ipsam terrã, vt terribile esset audientib. & videntib. tanq̃ futuro aliquo maiori. aliqñ aũt, & sine sono talib. uisis nubibus, grando fit multa, & magnitudine incredibilis, & figuris nõ rotunda: ppea ꝙ non multo tpe fit latio ipsius tanq̃ ꝓpe terram facta congelatione, sed non sicut illi aiunt. At vero necessarium est ab ea, q̃ maximè cã est congelationis, maximas fieri grandines: glacies. n. grando est. & hoc cuicunq; est manifestum Magnæ aũt sunt, q̃ figuris non rotundæ. hoc aũt signum est. ꝙ sint congelatæ ꝓpe terram: q̃. n. ferunt eminus, ppea ꝙ ferunt longè, circumfractæ fiunt, & figura rotundæ, & magnitudine minores. Quòd igit non ex eo, ꝙ expellit in superiorem locum frigidum, congelatio accidit, palam Sed qm̃ videmus ꝙ fit circumobsistentia calido, & frigido inuicem (quapp in tpibus frigida sunt inferiora terræ, & tepida ĩ gelu) oportet putare & hoc in eo, qui sursum, fieri loco. Quare in tepidioribus anni tpibus circumobsistentiam passum intus frigidum, propter eam, q̃ in circuitu est, caliditatem, aliqñ quidem cito aquam ex nube facit, aliqñ verò grandinem. quapropter & guttæ multo maiores in tepidis fiunt dieb. q̃ in hyeme, & aquæ impetuosiores; impetuosiores. n. dicunt, cum congregatiores: congregatiores autem propter celeritatem condensationis. Hoc autem ipsum fit contrà, q̃ vt Anaxagoras dicit. Hic enim cum in frigidum aërem ascenderit, ait hoc pati. Nos autem, cum in calidum de-

ſcenderit,& maximè,cum maximè. Cũ aũt adhuc magis circumobſiſtẽtiam paſſum eſt intus frigidum ab exteriori calido. aquã cum fecerit congelauit magis,& fit grando . Accidit autem hoc,cum citius fuerit congelatio, q̃ aquę latio deorſum.Si.n fertur quidem , in tanto aũt tpe, frigiditas autem vehemens exiſtens in minori congelauit, nihil prohibet ſublimem exiſtentẽ congelatã fuiſſe,ſi cõgelatio in minori fiat tpe, q̃ quæ deorſum fit latio.Et quanto vtiq; propinquius,& cõgregatior fit cõgelatio, & aquæ impetuoſiores fiũt,& guttæ, & grãdines maiores, ppea ꝙ breui ferant̃ loco . & non crebræ guttæ magnę cadunt pp eandem cãm. Minus aũt ęſtate fit, q̃ vere,& autumno, magis tñ q̃ hyeme;qa ſiccior ẽ aer æſtate:in vere aũt adhuc humidus: in autumno autem iam humectatur. fiunt autẽ aliqñ,vti dictum eſt, & in maturationis fructuũ tpe grandines,pp eandem cãm . Confert autem adhuc ad celeritatem congelationis & p̃calefactam fuiſſe aquam ; citius.n. infrigidat̃. quapp multi, cum aquam infrigidare cito voluerint , ad Solem ponunt primò. Et qui circa Pontum , cum in glacie habitacula faciunt ad piſcium venationes: (venantur.n.intercidentes glaciẽ) aquam calidã arũdinibus circunfundunt, ppea ꝙ citius congelatur:vtuntur.n.glacie,tanquam plumbo,vt quieſcant arundines. Calida autem fit citò conſiſtens aqua in regionibus, & tpibus calidius.Fiunt autẽ & circa Arabiam,& Aethiopiam æſtate aquę,& non hyeme,& hę impetuoſæ,& eadem die ſæpe,propter eãdem cauſam : citò.n. infrigidantur per circumobſiſtentiam : quę fit : propterea quòd calida eſt regio valde. De pluuia igitur,& rore, & niue , & pruina , & gran-

grandine propter quam causam fiunt, & quæ natura ipsorum est, tot dicta sint.

Summa Quarta. de Fluminibus, ac Fontibus.

Caput Primum. De Fluuiorum, ac Fontium generatione.

DE ventis autem, & oībus flatibus, adhuc autem de fluuijs, & mari dicamus, primò & de his cum prædubitauerimus ad nos ipsos: sicut.n.& de alijs, sic & de his nihil accepimus dictum tale, q̄d non & quilibet vtiq; dicat. Sunt autem quidam, qui aiunt vocatum aerem, motum quidem, & fluentem Ventum esse: consistentem autem eundem hunc iterum nubē, & aquam. tanq̄ eadem natura existente aquæ, & flatus, & ventum esse motum aeris. Quapp & eorum qui sapienter volunt dicere, quidam vnum aiunt ventum esse oēs ventos, quia accidit & aerem motum vnum, & eundem esse oēm: videri autem differre, nihil differentem, pp loca, vnde fuerit fluens semper: similiter dicētes, quemadmodum vtique si quis putet & fluuios oēs vnum fluuium esse. Quare melius multi dicunt sine inquisitione, q̄ qui cum inquisitione sic dicunt. Si.n.ex vno principio oēs fluerent, & ibi spiritus eodem modo, fortè dicerent vtique aliquid, dicentes sic. si autē similiter hic, & ibi, palam q ornatè dictum hoc erit falsum. Qm̄ hoc quidem optimam habet considerationem, quid est ventus, & q̄uo fit, & quid est mouens, & vnde principium ipsorum, & vtrum quemadmodum ex vase oporteat accipere fluentem ventum, & eousq; fluere, donec vtiq; euacuatū sit vas, veluti ex vtribus emissum, aut quemadmodū pictores pingunt, ex seipsis principium

emittentes. Similiter aūt & de gñatione Fluuiorum vr̃ quibusdā se habere. Eleuatam.n.à Sole aq̃,iterum pluentē congregatam sub terra fluere, vt ex aluo magna, aut oēs ex vno,aut alium ex alio, & nō fieri aquam vllā,sed collectam ex hyeme in talia receptacula hanc fieri multitudinem fluuiorum.Quapp & maiores semper hyeme fluere, q̃ æstate.& hos qdem esse semp fluētes, hoc aūt nō semper fluentes: quorum.n.pp magnitudinem alui multa collecta aqua est, vt sufficiat,& nō prius cōsumat,q̃ superueniat imber,in hyeme iterum hoc qdem semper fluētes esse sine fine:qbuscunq; autem minora receptacula sunt, hi ꝓpter paucitatē aquę exiccant̄ anteq̃ superueniat aqua de cœlo, euacuato vase. Quamuis manifestum est, ꝙ,si qs velit,cùm fecerit velut receptaculum ꝑ oculis quotidianæ aquæ fluēti cōtinuè intelligere multitudinem, excedet vtiq; magnitudine terrę molem,vel nō multum deficiet, q̃ suscipit̄ oīs fluens aqua per annum. Sed palam, ꝙ accidunt qdem & multa talia in multis locis terrę Enimuero incōueniēs est,si qs nō putet ꝓpter eandem cām aquam ex aere fieri, pp q̃ quidem super terrā, & in terra. quare si & ibi ,pp frigiditatem cogit̄ vaporans aer in aquā,& ab ea,q̃ in terra frigiditate;idem hoc oportet putare accidere,& fieri non solùm segregatā aquam in ipsa,& hāc fluere sed & fieri cōtinuè Amplius aūt nō fiente,sed existente aqua quotidie, nō tale est principium fluuiorū, veluti sub terra stagna q̃dam segregata,sicut quidam dicunt,sed similiter,sicut & in eo q est super terrā,loco paruę cōsistūt guttę,& iterū ipsæ cum alijs , ac tādem cum multitudine descēdit pluēs aqua:sic & in terra ex paruis cōstillari primo,

mo, & esse, veluti scaturiēte in vnum terra, principia fluuiorū. Manifestat aūt ipsum opus. Qui .n. aquæ ductus faciunt, è cuniculis, & fossis cō ducunt, quasi vtiq; sudante terra ab excelsis. Quapp, & fluxiones fluuiorum ex montib. vñt fluentes. & plurimi, & maximi fluuij fluunt ex maximis montibus. Similiter autē & fontes plurimi montibus, & locis altis vicini sunt. in campestrib. autem sine fluuijs pauci fiunt oïno; Mōtana .n. & alta loca, velut spongia, supersuspensa, ſm modica quidem, in multis autem locis scaturiunt, & cōstillant aquam: suscipiunt. n. descendentis aquę magnā multitudinem: (quid .n. differt cōcauā. & supinā, aut pnam circunferentiam esse, & curuam? vtroq;. n. modo æqualem molē cōprehendet corporis:) & ascendentem vaporē infrigidant, & cōdensant iterum in aquam. quapp, quēadmodum diximus, maximi fluuiorum ex maximis vñt fluentes montibus. Palam autem est hoc cōsiderantib. terræ circuitus: hos. n. inquirendo à singulis, sic descripserunt, quoscunq; nō accidit ipsosmet vidisse, & dicere. In Asia igiť plurimi ex Parnaso vocato monte vñt fluentes, & maximi fluuij. Hic autē mons dr esse maximus oīum, qui ad Orientem hyemalem; illis. n. qui iam transcenderit hunc, apparet mare, qđ extra est, cuius terminus non palam his, qui hinc. Ex hoc igiť fluunt & alij fluuij, & Bactrus, & Choaspes, & Araxes. Ab hoc autem abscindiť Tanais, pars existens in Mæotidem paludem. Fluit autem & Indus ex ipso, oīum fluuiorum fluxio plurima. Ex Caucaso autem & alij fluunt multi & ſm multitudinem, & secundùm magnitndinem excedentes, & Phasis. Caucasus autem maximus mons est eo-

rum,qui ad Orientem æstiualem,& multitudine, & altitudine. Signa autem altitudinis quidem,quia vī & à vocatis Profundis,& à nauigātibus in stagnum. Insuper illustrant Sole ipsius summitate vsq; ad tertiā partem, nocte, & ab aurora, & iterum à vespera.Multitudinis autē, quia multas habet sedes,in quib. & gentes habitant multæ, & stagna esse aiunt magna: attñ omnes sedes esse aiunt manifestas vsq; ad vltimum verticem Ex Pyrenæo autem, hic autem est mons ad Occidentem æquinoctialem in Gallia,fluunt Ister, & Tartessus, iste quidem extra Columnas,Ister autem p totā Europam in Pontum Euxinum. Aliorum autem fluuiorum plurimī ad Vrsam ex montibus Arcynijs.Hi autem & altitudine,& multitudine maximi circa locū hunc sunt. Sub ipsa autem Vrsa super vltima in Scythiam q̄ vocant Rhiphę,de quarum magnitudine sermones,qui dicunt, valde sunt fabulosi.Fluūt igit plurimi,& maximi post Istrum aliorum fluuiorum hinc, vt aiunt. Similiter autem & circa Lybiam,hi qdem ex Aethiopicis montibus & Aegon, & Nyses.hi aūt maximi diuulgatorum & Chremetes vocatus,qui in exterius mare fluit, & Nili fluxus primus ex Argenteo vocato monte.Eorum autem,qui circa Grçcum locum, Achelous quidem ex Pindo, & Inachus hinc.Strymo autem,& Nestus, & Hebrus, omnes tres existentes ex Scombro. Multi autem fluxus & ex Rhodope sunt. Similiter autem & alios fluuios inueniet quis vtiq; fluentes.sed testimonij gratia hos diximus:qm̄ & quicunq; ipsorum fluunt ex paludibus,paludes sub montibus positas esse accidit omnes ferè, aut sub locis altis ex adductione.Quòd igit̄ nō oportet pu
tare

tare sic fieri principia fluuiorum, vt ex determinatis aluis, manifestum. Neq; .n. vtiq; sufficiens esset locus terræ, vt ita dicam, sicuti neq; nubium, si qđ est oporteret fluere solum, & nõ hoc qdem recederet, hoc autẽ oriret; sed semper ab existente dispensaret. Et sub mõtibus esse fontes attestat, ppea ꝙ, qa confluit ad modicum, & paulatim, ex multis humiditatib. distribuit locus, & fiunt sic fontes fluuiorum. Verùm & talia esse loca, habẽtia multitudinem aquę, veluti stagna, nihil incõueniens est: sed nõ tãta, vt hoc accidat, nihil magis, ꝙ̃ si qs putet manifestos esse fontes fluuiorum. ferè.n. ex fontib. plurimi fluunt. simile igit est illos, & hoc putare esse corpus aquæ totum. Quod autem sint tales fauces, & distantiæ terræ, manifestant absorpti fluuij. Accidit autem hoc in multis locis terræ, vt Peloponnesi plurima talia circa Arcadiã sũt. Cã autẽ est, qa montosa existens nõ habet effluxus ex alueis in mare: repleta.n. loca, & nõ habẽtia effluxũ, ipsa inueniũt trãsitum in pfundũ, cogẽte desuper adueniẽte aqua. Circa igitur Græciã parua talia oĩno sunt facta. Sed est sub Caucaso stagnũ, qđ vocãt q ibi, mare. hoc enim multis fluuijs, & magnis ingrediẽtibus, nõ habẽs effluxũ manifestum, deriuat sub terra, iuxta Coraxos, circa vocata Profunda Ponti. hæc aũt sunt infinita quædam maris pfunditas. nullus.n. vnꝙ̃, qui descenderit, potuit terminũ inuenire. Hic autẽ longè à terra ferè ad trecenta stadia potabilem ponũt aquã ad multũ locũ, non aũt continuè, sed in tres partes. Et circa Ligusticã nõ minor Rhodano absorbet qdem fluuius; & iterum egredit secundùm alium locum Rhodanus autem fluuius est nauibus trãsmeabilis.

Caput Secundum. De permutatione, & vicissitudine aquarum, & continentis: Et de Diluuijs.

NOn semp autem eadem loca terræ, neque aquosa sunt, neq; arida, sed permutantur ẜm fluuiorum gñationes, & defectus. Quapp & q̄ sunt circa cõtinetē, permutanť, & q̄ circa mare & nõ semp hęc qdem terra, hæc aũt mare pseuerant oĩ tpe, sed fit mare quidem, vbi aridas vbi autem nunc mare, hic iterum terra. ẜm quēdam tñ ordinē putare oportet hoc fieri, & circuitũ. Principium aũt horum, & cã est, ꝙ & terræ interiora, sicuti corpora plantarũ, & animalium statum habēt, & senectutem Sed istis qdē nõ ẜm partem hęc accidit pati, sed simul totum in statu esse, & decrementum pati necessarium est: terræ autem hoc fit ẜm partem pp frigus, & caliditatem. Hæc igiť & crescunt, & minuuntur pp Solem, & circumlationem. pp hæc autem & virtutem partes terræ accipiunt differentē. Quare aliquandiu aquosa possunt permanere, deinde exiccanť, & senescunt iterum. Alia autem loca viuificanť, & aquosa fiunt ẜm partē. Necesse autem est, cùm loca fiũt sicciora, fontes deleri. his aũt accidentibus, fluuios primò qdē ex magnis paruos, deinde tandem fieri siccos. Cùm autem fluuia trãsmutanť, & hinc qdem deleņť, in alijs aũt ꝓportionabiliter gñanť, permutari mari: vbi.n. excitatus à fluuijs s. perabũdabit, abscedens, aridã facere necessarium est. vbi aũt fluxionib. abundans exiccabať, affusum iterum hic staguare. Sed ppea, ꝙ fit oĩs naturalis circa terrã gñatio per successionem, & in temporibus lõgissimis ad nostrã vitã, latēt hęc facta, & prius oĩum gentium interitus fiũt, & corruptiones, q̄ memo-

memoret horum permutatio à principio ad finem. Maximè igit corruptiones fiunt, & citissimæ in p̄lijs, aliæ autem morbis, hę autem sterilitatib. & in his, hę q̄dem magnę, hę autem ſm modicum, vt lateant tal um gentium ēt trāſmigrationes. p̄pea ꝙ hi q̄dem derelinquunt regiones, hi aūt permanent vſq; ad hoc, donec vtiq; nō amplius possit alere regio multitudinē vllā. à prima igit desertione ad vltimā par est fieri longa tp̄a, ita ut nullus meminerit, sed saluatis adhuc his, qui sunt superstites, obliuionē factā esse p̄p tp̄is multitudinem Eodem aūt modo oportet putare & habitationes latere, q̄n primā factę sunt gentibus singulis in permutatis, & factis siccis ex paludosis, & aquosis: etem̄ hic paulatim in multo fit tp̄e incremētū, vt no sit memoria qui primi, & q̄n, & qualiter se habentib. locis, venerunt. Vt accidit & circa Aegyptum. Etem̄ hic locus semper siccior v̄r fieri, & tota regio fluuij adaggeratio esse Nili p̄pea autem, ꝙ paulatim & siccatis paludib. p̄pinqua inhabitata sunt, ex tp̄is longitudine ablatum est principium. Vñr igit & ora oīa, excepto vno Canobico, manufacta, & nō fluuij existētia. Et antiquitus Aegyptus, Thebæ vocatæ. Indicat aūt & Homerus, sic recēs existēs (vt ita dicā) ad tales p̄mutationes. illius. n. loci facit mentionē, tanq̄ non dū Memphi existente, aut oīno, aut nō tāta. Hoc aūt pars est sic accidere; inferiora. n. loca superioribus posterius habitata fuere: Paludosa. n. ad amplius tp̄s necessariū est esse p̄pinquiora adaggerationi, p̄pea ꝙ stagnāt in vltimis semper magis. permutat aūt hoc, & iterum aptè habet: cùm. n. desiccant loca, veniūt ad bene habēdū. Quę aūt prius bene temperata, cum superexiccantur,

cant̄,tunc fiūt deteriora. quod quidem accidit Græciæ, & circa Argiuorum, & Mycenæorum regionē. Troicorum.n.tpe Argia quidem, quia paludosa erat, paucos poterat alere. Mycenæa autem bene habebat: quapp honoratior erat. nunc autem contrarium pp dictā causam; hæc .n.inutilis facta est,& sicca prorsus; illius autem ea,q̄ tunc,ppea φ stagnabant, inutilia erāt,nūc vtilia facta sunt. Sicut igitur in hoc loco accidit existente paruo, idem oportet putare hoc accidere & circa magna loca,& regiones totas. Qui igitur respiciunt ad modicum, causam putant talium esse passionum totius mutationē, tanq̄ generato cœlo. quapp & mare minus fieri aiūt, tanq̄ φ exiccetur, quia plura loca apparent hoc passa nunc, q̄ prius. Est autem horum hoc quidem verum, illud autem non verum Plura.n. sunt,q̄ prius aquosa, nunc aūt continens fiunt. Verum & contrarium: in multa.n. loca considerantes inueniemus superuenisse mare. Sed huius cām non mundi gñationem putare oportet; ridiculum.n.est pp paruas,& momētaneas per mutationes mouere ipsum totum. terræ autem moles, ac magnitudo nihil oīno est ad totum cœlum. Sed oīum horum causam existimare oportet, quia fit per tpa finita, vt in tpibus, quæ ẜm annum, hyems; sic circuitu quodā magno magna hyems. & excessus imbrium. Hic autem non semper ẜm eadem loca; sed quemadmodū qd' vocat sub Deucalione diluuium; Etenim hic circa Græcum locum factus fuit maximè, & huius circa Gręciā antiquā. hæc autem est circa Dodonem, & Acheloum: iste.n. multis in locis fluxiones permutauit: habitabant.n. Selli hic, & q vocabant̄ tunc quidem Græci, nunc autem

Hel-

Hellenes.Cum igit fiat talis excessus imbrium, putare oportet ad multum tps sufficere.& sicut nunc eius,qd' est fluuiorum,hos quidē esse semper fluentes,hos aūt non:hi quidem aiunt causam esse magnitudinem sub terra hiatuū, nos autem magnitudinem altorum locorū, & spissitudinem,& frigiditatem ipsorum: ista.n.plurimam & suscipiunt aquam, & operiunt, & faciunt. Quibuscunq; aūt paruæ suspensæ sunt montium consistentiæ,aut laxæ,& lapidosæ, & argillosæ: hæc pdeficere sic putare oportet, in quib.vtiq; facta fuerit talis humidi latio, vt sēper fluentes fiant humiditates locorum magis. tpe autem hæc sicca apparent fieri magis,altera autem minus,q̄ aquosa sunt;donec veniat iterū descensus circuitus eiusdem. Qm̄ aūt necesse est totius quidem fieri quandā permutationē, non tñ gñationem,& corruptionem, siquidem maneat totum, necesse est quemadmodū nos dicimus non eadē semper loca humida esse mari,& fluuijs,& sicca.Manifestat autem id, quod fit: quos.n. dicimus Antiquissimos hominum esse Aegyptios,horum regio tota facta vr̄, & esse fluuij opus.& hoc ꝯm regionē ipsam aspicieti manifestum est. Et q̄ circa Rubrum mare argumentum sufficiens:hoc.n.Regum aliqs tentauit perfodere:non.n.paruas vtiq; haberet ipsius vtilitates, si fieret nauigabilis totus locus. Dr̄ autem primus Sesostris conatus fuisse Antiquorum, sed inuenit mare,existens altius terra. quapp & iste primò, & Darius posterius cessauit fodere,vt non corrumperetur fluxus fluuij, cōmisto mari.Manifestum est igitur, ꝙ mare vnū hæc oīa continuum erant. Quapp & q̄ circa Lybiā Ammoniam regionem humiliora vīr, &

pro-

profundiora pter rōnem inferioris regionis: pa
fā.n.ꝙ adaggeratione facta, facta sunt stagna,
& continens.tpe aūt facto, derelicta & stagnās
aqua desiccata, est iam annihilata. At vero & q̃
sunt circa Mæotidem paludem creuerunt allu-
uione fluuiorum tm̄, vt multo minores magni-
tudine naues nunc innatent ad q̄stum, q̄ anno
sexagesimo. Quare ex hoc facile est rōcinari, ꝙ
& primo vt multa stagnorum, ita & hoc opus ē
fluuiorum, & tandē necesse est totum fieri sic-
cum. Adhuc aūt Bosphorus semper quidē fluit,
ppea ꝙ adaggerat. Et est adhuc hæc oculis vide-
re, quo accidunt modo: Qñ.n.ab Asia interce-
ptionem faciebat fluxus, qđ erat posterius, sta-
gnum factum fuit, paruum primo, deinde exic-
catum fuit. post hoc aūt alia ab hac interceptio
& stagnum ab hoc, & hoc semper similiter sic
accidit. Hoc autē facto sæpe necesse tpe ꝓcedē-
te veluti fluuium fieri, tādē autē & hunc siccū.
Manifestum igit̃, qm̄ tp̄s nō deficit, & totum est
æternum, ꝙ neq; Tanais, neq; Nilus semper flu
xit, sed erat aliqñ siccus locus, vnde fluūt; opus
.n.ipsorum habet terminum, tp̄s autē nō hēt. Si
militer autē hoc & in alijs fluuijs cōgruet dice-
re. At verò, si qdem fluuij fiunt, & corrumpunt,
& nō semper eadem loca terræ sunt aquosa, &
mare necesse est permutari similiter. mari autē
hęc qdem deserente, hęc autem qđ supergre-
diente semper, manifestum est, ꝙ totius terræ
non semper eadē, hæc quidē sunt mare, hæc au
tem continens, sed permutant̃ tpe oīa. Cur igit̃
terræ nō semper eadē aut cōtinēs fiunt, aut na-
uigabilia, & pp quam causam hæc accidunt, di
ctum est. similiter autem & pp quid fluuiorum,
hi quidem semper fluentes sunt, hi autem nō
ARI-

ARISTOTELIS METEOROLOGICORVM

LIBER SECVNDVS.

SVMMA LIBRI.

In Prima tractat de Mari.
In Secunda de Ventis.
In Tertia de Terræ motu.
In quarta de Coruscatione, & Tonitruo.

Summa Prima, Caput Primum. De Maris generatione, & essentia Antiquorum opiniones, ac earũ confutationes. Et cur ipsum fluere videatur.

DE Mari autẽ, & quę natura ipsius, & propter quam causam est salsa tãta aquæ multitudo, adhuc autem de ea, quę à principio, generatione dicamus. Antiqui igitur, & versantes circa Theologias, faciunt ipsius fontes, vt ipsis sint principia, & radices terrę, & maris. Magis tragicum enim sic, & venerabilius existimauerunt fortè esse, quod dicitur, tanquam magna quædam hæc pars totius existens, & reliquum cœlum totum

circa

circa hunc locũ cõsistere, & huius gratia, tanq̃ existentem honoratissimum, & principium. Sapientiores autem humana sapientia faciunt ipsius gñationem. Esse.n.primò humidum omnẽ locum, qui circa terrã est: à Sole aũt cum exiccatur, qđ quidem euaporauit spiritus, & uersiones Solis, & Lunę aiũt facere, reliquum autem mare esse. quapropter & minus exiccari putãt, & tandem fore aliqñ totum siccum. Quidã aũt ipsorum aiunt, cum calefiet à Sole terra, veluti sudorem fieri. quapropter & salsum esse; etẽ sudor salsus. Quidã autem salsedinis cãm terrã esse aiunt: quemadmodum.n. & quæ per cinerem colatur aqua salsa fit, eodem modo & hoc salsum esse, mista ipsi tali terra. Quòd igit fontes maris impossibile sit esse, per existentia tam considerare oportet: Aquarum.n. quæ circa terram sunt, hæ quidem fluxibiles existunt, hę aũt stabiles. Fluxibiles igit oẽs, fontanæ. De fontib. autem diximus prius, q̃ oportet intelligere, nõ tanq̃ q̃ ex uase dispensetur principiũ esse fontem, sed ad qđ semper fiens, & confluens occurrit primum. Stabilium aũt hæ quidẽ collectitiæ & subsidentes, veluti paludosæ, & q̃cunq; sunt stagnales, multitudine, & paucitate differentes, hæ autem fontanæ, hæ autem omnes manufactæ. dico autem ueluti puteales uocatæ: oium .n. oportet superius fontem esse fluxu. quapropter hæ quidem spontaneæ fluunt, fontanæ, & fluuiales: hæ aũt arte indigent operante. Dñiæ igitur tot, & tales aquarum sunt. His autem sic determinatis, impossibile est fontes esse maris: in neutro.n. horum generum possibile est esse ipsum: neq;.n. effluxibile est, neq; manufactũ. fontanæ autem omnes horum alterum passæ sunt.

ſunt. ſpontaneam autem ſtabilem tantam mul titudinem nullam videmus, ꝙ fontana fiat. Adhuc autem plura ſunt maria adinuicem, q̃ non cõmiſcenť ſm vllum locum. quorum Rubrum quidem vr ſm modicum communicãs cum eo mari, qđ extra columnas eſt, Hyrcaniũ autem, & Caſpium, & ſeparata ab hoc, & circumhabitata in circuitu. quare nõ vtiq; laterent fontes, ſi ſm aliquem locum ipſorum eſſent. Fluens au tem mare vr ſm anguſtias, ſicuti propter adiacentem terrã in modicum ex magno coarctať pelago: propterea ꝙ libratuř huc & illuc ſæpe. Hoc autem in magna multitudine maris immanifeſtum eſt. qua autem propter anguſtiã terræ modicum obtinet locum, neceſſarium eſt eã, q̃ in lato eſt, modicã librationem ibi apparere magnam. Quod autem intra Herculeas columnas eſt, totum ſm terræ concauitatem fluit, & fluuiorum multitudinem: Mæotis. n in Pontum fluit: iſte autem in Aegæum. oĩa autem præter hæc maria minus faciunt hoc euidenter. Illis autem & propter fluuiorum multitudinem accidit hoc: (plures. n. fluuij in Euxinum fluunt, & Mæotin, q̃ in ampliorem regionem ipſius) & propter breuitatem profunditatis. Semper enĩ adhuc profundius vr eſſe mare, & Mæotide quidem Pontus, hoc autem Aegęum, Aegęo autem Siculum. Sardonicum autem, & Tyrrhenicum profundiſſima ſunt omnium. Quæ autem extra columnas ſunt, breuia quidem propter lutum. ſine flatu autem ſunt, vt in concauo, mari exiſtente. Sicut igitur & ſecundum partem ex altis fluuij apparent fluere, ſic & totius terræ ex altioribus, quę ad Vrſam, fluxus fit plurimus. quare hæc quidem propter effuſionem non profun

da

da,hæc autem extra maria,profunda magis. De eo autem, quod est, ea,quæ ad Vrsam sunt,esse terræ alta,signum quoddā est & hoc,multos pſuasos esse Antiquorum Meteorologicorum Solem nō ferri sub terra,sed circa terram,& locum hunc.obscurari autem, & facere noctem, ꝑpterea ꝙ alta sit ad Vrsam terra. Quòd igitur neq; fontes possibile sit esse maris, & ꝑpter q̄ causam sic vr̄ fluere,talia,& tot nobis dicta sint.

Caput Secūdum. De Maris essentia,& loco: Et cur à fluminibus in ipsum ingredientibus non reddatur maius. Nonnullarumq; absurdarum opinionum derisio,ac confutatio.

DE generatione autem eius,si factum est, & de sapore,quæ causa sit salsedinis,& amaritudinis, dicendum. Causam igitur, quæ fecit priores putare mare principium esse, & corpus totius aquę,hæc est; Videbitur enim rationabile,esse corpus totius aquæ .sicut & aliorum elementorum est cōgregata moles, & principium propter multitudinem, vnde trasmutatur,cùm partitur, & miscetur alijs,vt ignis quidem in superioribus locis: aeris autem multitudo, quæ post ignis locum:terræ autem corpus,circa qđ hæc omnia posita sunt manifeste. quare palam est,quòd secundùm eandem rationem & de aqua necesse est quærere. Tale autem nullum aliud corpus videtur positum totum simul, sicut & aliorum elementorum præter maris magnitudinem;quod enim fluuiorum,neq; totum simul,neque stabile,sed vt factum semper videtur quotidie. Ex hac itaque dubitatione principium humidorum, & omnis aquæ putatum est esse mare. quapropter & fluuios non solum in

hoc,

hoc, sed & ex hoc aiūt quidem fluere: colatum .n. fieri, qđ salsum est, potabile. Opponit autem altera ad hanc opinionem dubitatio, cur nō est consistens aqua hæc potabilis, si quidem princi pium est totius aquæ, sed salsa. Causa autem, si mul & huius dubitationis solutio erit, & de ma ri primam accipere existimationem necessariū rectè; Aqua.n. circa terram extensa, sicuti circa hanc aeris sphera, & circa hanc quæ dr̄ ignis: (hic.n. est oīum vltimus, siue vt plurimi dicunt, siue vt nos) lato autem Sole hoc modo, & ꝑpea permutatione, & gn̄atione, & corruptione exi- stente; quod quidem subtilissimum est, & dulcis simum sursum ducit per singulos dies, & fert, cum disgregat, & euaporat in superiorem locū: ibi aūt rursum coactum ꝑpter infrigidationē, deorsum fert iterū ad terrā. & hoc semper vult facere natura sic, vt dictū est prius. Quapropter & deridendi sunt oēs, quicunq; priorum existi- mauerunt Solē ali humido. Et ꝑpter hoc qdam ēt aiunt facere versiones ipsum: non.n. semper posse eadē loca exhibere ipsi alimētum. neces- sariū aūt esse hoc accidere circa ipsum, aut cor rumpi. etem manifestū, ignem, quandiu habue rit alimentum, tandiu viuere. humidum autem igni esse alimentū solum, tanq̄ pertingat usq; ad Solem, qđ sursum ducit humidi, aut ascēsus talis sit, qualis qdem factæ flammæ, ꝑpter quā signum accipientes sic & de Sole putauerunt. Hoc aūt non est simile. Flāma.n. propter conti- nuum humidum, & siccum, q̄ permutantur, fit, & nō aliť: nō.n. eadem existens, permanet ullo tempore, vt ita dicam. Circa Solem autem im- possibile est hoc accidere; quoniam; si alitur q- dem eodem modo, sicut illi quidem dicunt, pa-

lam ꝙ & Sol non solum, sicut ait Heraclitus, nouus quotidie est, sed semper nouus cõtinuè. Adhuc autem q̃ à Sole fit eleuatio humidi, similis est calefactis aquis ab igne. Si igĩt neq; succensus alit ignis, neq; Solem par erat existimare, ẽt si omnem calefaciens euaporare fecerit aquã. Inconueniens autem & solum curasse de Sole, aliorum autem astrorum ipsos negligere salutem, tantorum & multitudine, & magnitudine existentium. Idem autem accidit & his irrõnabile, & dicentib. primò humida existente terra, & mundo, q est circa terram à Sole calefacto, aerem factum esse. & totum Cęlum augmentatum, & hoc flatus exhibere, & uersiones ipsius facere. Apertè.n. semper sursum ductam videmus descendere iterum aquam, & si non per annum reddatur, & per singulas regiones similiter. sed in aliquib. ordinatis tpibus reddiĩ omne acceptum, velut neq; ꝙ alant superiora, neque hic quidem maneat aer iam post g̃nationem, hic autem fiat, & corrumpaĩ iterum in aquam. sed similiter totum dissoluatur, & consistat iterum in aquam. Potabile igitur, & dulce ꝓpter leuitatem sursum ducitur, omne salsum autem subsidet propter grauitatem, ut in suo proprio loco. Hoc.n. putandum est, & dubitatum esse cõuenienter: (irrationabile.n si non est aliquis locus aquæ, sicut & aliorum elementorũ) & hanc esse solutionem. Quem.n. videmus locum occupare mare, iste non est maris, sed magis aquę. vr̃ autem maris, quia q͛ quidem salsum est, deorsum manet propter pondus: q͛ autem dulce, & potabile sursum ducitur propter leuitatem. Quemadmodum in aĩalium corporib. Etenim in his alimento ingrediente dulci. humidi ali-

men-

menti subsidentia, & excrementũ apparet amarum esse, & salsum: dulce.n. & potabile ab innato calore attractum in carnes, & aliam constitutionem venit partium, vt quælibet nata est. Sicut igitur ibi inconueniens erit, si quis potabilis alimenti non putet locum esse aluum solã, quæ cito absumit, sed excrementi; qa hoc videt subsidens, & non vtiq; existimabit bene; similiter & in his: est.n. sicut dicimus, iste locus aquæ. Quapp & fluuij fluunt in ipsum oẽs, & tota, q̃ fit aqua: etenim ad maximè concauum fluxus est, & mare talem obtinet locum terræ, sed hoc qdem sursum fert cito pp Solem totum, hoc autem derelinquit pp dictam causam. Quærere autem antiq̃ dubitationem, pp quid tanta multitudo aquæ nusq̃ apparet: (per singulos.n. dies fluuijs fluentib. innumerabilib. & magnitudine immensis, nihilo mare fit amplius) hoc nullum qdem est inconueniens aliquos dubitasse, non tñ intuentem difficile est videre. Eadem.n. multitudo aquæ in latum diffusa, & tota simul, nõ in æquali tpe exiccatur: sed differt intantum, vt hoc quidem permaneat per totam diem, hoc autem non: quemadmodum si quis super mẽsam magnam diffuderit aquę cyathum, simul dum perspiciunt, vtiq; euanescet tota: quod vtiq; & circa fluuios accidit: continuè.n. fluentib. simul totis, semper qđ peruenit in immensum, & latum locum, exiccaẽ cito, & latenter. Quod autẽ scriptum est in Phædone de fluuijs, & mari, impossibile est. Dr̃.n. ꝙ oĩa quidem inuicem perforata sunt sub terra: principium autem oĩum sit, & fons aquarum vocatus Tartarus, circa medium aquæ q̃dam multitudo, ex quo & fluẽtia, & non fluentia prodeunt oĩa. Influentiã autem

facere in singulam fluxionum, ꝓpterea ꝙ agitetur semper, qđ primum, & principiũ: nõ habere. n. sedem, sed semper circa mediũ volui; motum aũt sursum, & deorsum facere effusionem ipsis fluxionib. Hæc autem in multis q̃dem locis stagnare, quale & qđ apud nos est mare. oĩa aũt iterum circulo circunduci ad principiũ, vnde incęperunt fluere: multa q̃dem & ſm eundem locum, q̃dam aũt & positione è regione effluxus: vt si fluere incęperunt ad inferius, desuper ingredi. esse autem vsq; ad medium, descẽsum: de cætero. n. ad accliue iam oĩbus esse lationem. Sapores aũt, & colores habere aquam, qualem vtiq; contigerit fluere terram. Accidit autem fluuios fluere non ad eundẽ semper ſm rõnem hanc. Qm̃. n. ad medium influunt, à quo q̃dem effluunt, nihil magis fluent ab inferius, q̃ desuper, sed ad q̃cunq; tenderit fluctuãs Tartarus: q̃uis hoc accidente, fiet vtiq;, qđ dr̃ sursum fluuiorum. quod quidem est impossibile. Insuper, quę fit aqua, & q̃ iterum sursum ducit, vnde erit? hanc. n. totam excludere est necessarium, si quidem semper saluat̃ æqualis: quantũ. n. extra fluit, iterum fluit ad principium. q̃uis oẽs fluuij videant̃ terminantes ad mare, q̃cunque non in alios, in terram aũt nullus: sed & si disperdantur, iterũ ꝓdeunt. Magni autem fiunt fluuiorum, q̃ longè fluunt per concauum; multorum. n. suscipiunt fluxiones fluuiorum, detrũcãtes loco, & lõgitudine vias: quapp̃ & Ister, & Nilus maximi fluuiorum sunt, qui in hoc mare exeunt. Et de fontibus, alij dicunt vniuscuiusq; fluuiorum alias causas, quia multi in eundẽ incidunt. Hæc itaq; oĩa manifestum est, ꝙ impossibile est accidere p̃sertim, & mari principium

inde

inde habente. Quòd igitur & aquę locus sit iste, & non maris, & propter quã causam hoc qdem potabile, immanifestum prægterq̃ fluens, hoc autem subsidet; & cur terminus magis aquæ, q̃ principium sit mare, quemadmodum quod in corporibus est excrementum alimenti omnis, & maximè humidi, dicta sint tot à nobis.

Caput Tertium De Maris Salsedine, ac eius Perpetuitate.

DE Salsedine autem ipsius dicendum est. Et vtrum semper est idem, aut neq; erat, neq; erit, sed deficiet; etenim sic putant quidam. Hoc igit visi sunt omnes confiteri, q̃ factum est: si quidem & oĩs mundus: simul.n. ipsius faciunt gñationem: quare palam est? q̃, si quidem perpetuum ipsum vniuersum, & de mari sic existimandum. Putare autem minus fieri ſm multitudinem, sicut ait Democritus, & tandem deficere, ab Aesopi fabulis nihil differre vr̃ persuasus sic: Etenim ille fabulosè dixit, q̃ bis qdem Charybdis absorbens, primò quidem montes fecit manifestos, secũdò autem insulas, vltimò autem sorbens aridam faciet oĩno. Illi igit congruebat irato aduersus portitorem talem dicere fabulam, veritatem autem quęrentib. minus. Propter quam.n. causam mansit primò, siue propter pondus, vt etiam quidam horum aiunt: (in promptu.n est huius causam videre) siue & propter aliud aliquid; palam est, quòd propter hoc permanere necessarium est, & reliquo tempore ipsum. Aut enim dicendum ipsis, quòd neque eleuata aqua à sole veniet iterum; aut, si quidem hoc, erit necessarium aut semper, aut quandiu quidem fuerit hoc, remanere mare, & ite-

iterum sursum ferri illud prius oportebit, qd' est potabile. quare nunq̃ exiccabit: rursus.n.p̃-ueniet descendens in ipsum, qd' p̃ascendit: differt.n.nihil semel hoc dicere, aut sæpe. Si igitur Solem cessare faciet quis à latione, q̃d erit exiccans? Si autem permittet esse circumlationem, semper appropinquãs, potabile, sicut diximus, sursum ducet: dimittet autem iterum, recedẽs. Acceperunt autem hanc sñiam de mari ex eo, ꝙ multa loca apparent ficciora nunc, q̃ prius. De quo causam diximus, ꝙ fm q̃dam tp̃a excessibus factis, aquæ hæc est passio, sed non pp totius gñationem, & particularum. & iterum erit contrarium &, cum facta fuerit, desiccabit iterum. & hoc sic necessarium est circulariter semper ire: magis.n. sic rõnabile est existimare, q̃ pp hæc Cœlum totum permutari. Sed de his q̃dem plus q̃ dignum erat, im moratus est sermo. De salsedine autem, his quidem, qui semel gña uerunt, & oĩno ipsum generant, impossibile est salsum facere. Siue.n. oĩs humidi circa terram existentis, & eleuati à Sole, qd' relictum est, factum est mare, siue inexistit tãtus sapor in multa aqua & dulci, ppea ꝙ immista est q̃dam terra talis, nihil minus, cùm aduenerit iterum aqua, q̃ euaporauit, necesse est, æquali q̃dem existente multitudine, & primò; & si neq; primò, neq; posterius salsum esse ipsum. Si autem & primò, confestim erat dicendum q̃ cã, & simul propter quid non, si & tunc sursum latum fuit, & nunc patit̃ hoc. At verò & quicunq; terram causam ponunt salsedinis, immistam: habere.n. aiunt multos sapores ipsam, vt q̃ à fluuijs simul deferat, propter mistionem faciat salsum: inconueniens est non & fluuios salsos esse. Quo.n. possibile

bile est,in multa quidem multitudine aquę,cui dens sic facere mistionem talis terrę,in vnaqua que autem non? palam.n.est, ꝙ mare est omnis fluuialis aqua:(in nullo.n.differt, nisi eò ꝙ salsum sit,à fluuijs) hoc autem illis aduenit in loco,in quem oēs simul fluunt. Similiter aūt ridiculum est, & si quis dicens sudorem terræ esse mare, putet aliqd manifestum dixisse,sicut Empedocles. Ad Poesin.n.sic dicens forte dixit sufficienter : translatio.n. Poeticum est : ad cognoscendum autem naturam,nō sufficienter. Neq; .n. hic palam est qualiter ex dulci poculo salsus fit sudor: vtrum abscedente quodam solum, vt dulcissimo,an commisto quodam, sicut in ijs,q̄ per cinerem colant̄ aquis. Vr̄ autem cā eadem, & circa excrementum in uesicam collectū : etenim illud amarum,& salsum fit , potato & eo, qđ in alimento est,humido,dulci existente. Si itaq; quemadmodum q̄ per calcem colat̄ aqua fit amara, & hæc cum vrina quidem simul delata tali quadam virtute, qualis & uī subsistens in uasis salsedo, cum sudore autem segrata ex carnibus,veluti abluente id,qđ tale est, ex corpore exeunte humido ; palam est, ꝙ & in mari id,qđ ex terra,humido commistum est,cā salsedinis est. In corpore igit̄ fit tale, alimenti subsidentia ꝑpter inconcoctionem. In terra aūt ſm quem modum existit,dicendum est . uīno autē quō possibile sit tantam aquæ multitudinem à desiccata, & calefacta segregari : minimam.n. oportet ipsam esse partem relictæ in terra . Adhuc ꝑpter quid non & nunc, cum exiccata fuerit terra,siue amplior,siue minor,sudat: humiditas.n. & sudor fiunt amara. Si.n.tunc,& nunc oportebat. Non vr̄ autem hoc accidere, sed hu-

mida quidem existens exiccatur, sicca autē existens nihil patiṫ tale. Quō igiṫ possibile est circa primam gñationem, humida existente terra, su dare exiccatam? Sed magis verisimile est, sicut aiūt quidam, absumpto plurimo, & eleuato humido pp Solem, qd' relictum est esse mare, humidam autē existentem sudare impossibile est. Quæ igitur dicuntur salsedinis causæ, diffugere vnt rōnem. Nos autem dicamus, principium cū assumpserimus idem, quod & prius. Qm.n. positum est duplicem esse exhalationem, hanc quidem humidam, illam autem siccam, palam est, ꝙ hanc putandum est principium esse taliū. Et vtiq; & de quo dubitasse prius necessariū, vtrū & mare semper permaneat eatundem existens partium numero, an specie, & quantitate earū, q̄ transmutanṫ semper partium, quemadmodū aer, & potabilis aqua, & ignis: semper.n. aliud, & aliud fit horum vnumquodq;, species autem multitudinis vniuscuiusq; horum manet, sicut fluentium aquarum, & flammæ fluxus. Manifestum itaq; est hoc, & probabile, ꝙ impossibile est, nō eandē esse de oībus his rōnem, & differre velocitate, & tarditate trāsmutationis, & in oībus gñationem esse, & corruptionē: hoc tñ ordinatè accidere oībus ipsis. His autem sic se habentib. tentandum est reddere cām & de salsedine. Manifestum itaq; est per multa signa, ꝙ fit talis sapor pp commistionem ali q̄; Etem in corporib. qd' inconcoctissimum salsum, & amarum, sicut & prius diximus: incōcoctissimum.n. est excrementum humidi alimenti. talis aūt est oīs qdem subsidentia, maximè autē q̄ in uesicā. Signum autē est, quia subtilissima est. q̄ aūt coquunṫ oīa cōsistere nata sunt. Deinde sudor, in quib.

quib: idem corpus coexcernit, qđ facit saporē hunc. Similiter autem & in his, q̄ adurunt; vbi n. nō dominatum fuerit calidum, in corporib. quidem fit superfluitas, in adustis autem cinis. Quapp & mare quidā ex adusta aiunt factum esse terra. Dicere autē sic quidē est inconueniēs. ex tali tñ verum est. sicut. n. & in dictis, sic & in toto & ex nascētib. & factis ƒm naturā semper oportet intelligere, sicut ex ignitis qđ relinquitur, talem esse terrā. Et vtiq; & eam, q̄ in aridā, exhalationem oēm: hęc. n. exhibet multā hanc multitudinem. Mista autē existente, sicut diximus, vaporosa exhalatione, & sicca, cū coacta fuerit in nubes, & aquā, necessarium intercipi aliq̄ multitudinem semper huius uirtutis, & simul deorsum ferri iterum in pluuijs; & hoc sēper fieri ƒm quendā ordinem, vt cōtingit, q̄ hic sunt participare ordine. Vnde igit gñatio salsi inest in aqua, dictum est. Et pp hoc australes aquæ latiores, & primæ autumnalium. Auster. n. & magnitudine, & spiritu æstuosissimus ventus est, & flat à locis siccis, & calidis. quare cū pauco vapore: quapp & calidus est: si. n. & nō talis, sed vnde incipit flare frigidus, nihil minus pcedens. ppea φ cōprehendit multā exhalationem siccā ex ppinquis locis, calidus est. Boreas aūt, velut à frigidis locis, uaporosus: quapp & frigidus. eò autem φ propellat, serenus hic, in contrarijs autem australib. aquosus. similiter autē & Auster serenus ijs, q circa Libyam. Multum igit in aqua, q̄ deorsum ferī, cōfert, qđ tale est. Et autumno latæ aquæ sunt; necesse. n. est grauissima primæ deferri. quare in qbuscunq; inest talis terræ multitudo, tēdunt citissimè deorsum hæc. Et calidum quidem mare pp hoc est; omnia

nia.n.q̄cunq; ignita fuerunt, hñt potentia calliditatem in seipsis. Videre autem licet & calcē, & cinerem, & subsidentiam aīalium & siccā, & humidam: & calidissimorum s̄m ventrem aīalium accidit calidissimam esse subsidentiam. Fit igit̄ pp hanc cām semper latius. Eleuat autē semper aliqua pars ipsius cum dulci, sed minor tanto, quanto & in pluente salsa, & lata dulci minor. quapropter æquale est, vt oīno dicam. Quod autem fit euaporans, potabile, & non in mare cōcrescit euaporans, qn̄ cogat iterum, cū tentauerimus dicamus. Patiunt̄ autem alia idē: etenim vinum, & oēs humores, quicunq; cum in vaporem mutati iterum in humidum consistant, aqua fiunt. Aliæ.n.passiones, per quandā commistionem, ipsius aquæ sunt. & qualecūq; aliquid fuerit, qd' commistum est, talem facit saporem. sed de his qdem in aliis tpibus conuenientiorib. facere oportebit considerationem. Nunc autē tm̄ dicamus, q maris existentis sem per aliqd sursum ducit, & fit potabile, & desuper in pluente descendit aliud factum. non qd' sursum ductum, & pp̄ter pōdus subsidet potabili Et pp̄ter hoc, neq; deficit, sicut neq; fluuij, nisi locis. hoc autem in ambob. necesse est accidere similiter. Neq; semper eadem partes permanent, neq; terra, neq; maris: sed tm̄ tota moles. Etenim de terra similiter oportet existimare: hoc.n̄.ascendit, illud autem iterum condescendit. & loca permutant & supernatantia, & descendentia iterum. Quòd aūt fit in cōmistione alicuius salsum, palā est nō solum ex dictis, sed & si quis vas cereum formās posuerit in mare circumligans os talib. vt non illiquescat maris, qd'.n.ingredit̄ per parietes cereos, fit potabi

lis aqua:tanq̃.n.percolatum qđ terrestre est, & qđ facit salsedinem ꝑpter commistionẽ, secernit. Hoc.n.cã est & grauitatis: (plus.n.trahit salsa, q̃ potabilis) & crassitiei: Etenim crassities differt intantum, vt naues ab eodem pōdere rerũ, q̃ vehunt, in fluuiis quidem ferè submergãtur, in mari aũt mediocriter se habeant, & nauigabiliter. quapropter aliqui in fluuijs onerãtium naues ꝑpter hanc ignorantiam damnum passi sunt. Coniectura aũt est admisti alicuius, ꝙ crassior est moles. Si.n aliquis aquam salsam fecerit valde, miscens sal, supernatant oua, et si sint plena: ferè.n.sicut lutum fit: tantam habet corpulentã multitudinem mare. Idem autem hoc operant̃ & circa salituras. Si autem est, sicut fabulant̃ q̃dam, in Palęstina tale stagnum, in qđ si quis immiserit obligatum hoĩem, aut iumentum, supernatat, & nõ submergit̃ in aqua; testimonium utiq; erit aliqđ dictis: dicunt.n.amarum sic esse stagnum, & salsum, vt nullus piscis innascatur. vestimenta aũt purgari, si quis, cum irrigauerit, quassauerit. Sunt autem & talia signa oĩa dictorum, ꝙ salsedinem facit corpus aliqđ & terrestre est, qđ inexistit: In Chaonia .n.fons est aquæ latioris. effuit autem hic in fluuium propinquum, dulcem quidem, pisces autem non habentem: elegerunt.n. vt qui ibi sunt fabulantur, optione data ab Hercule, qñ venit ducens ab Erythia boues, salem pro piscibus, qui fiunt ipsis ex fonte. Huiusmodi.n.aquæ cum decoxerint aliq̃ partem, reponunt, & fit frigefacta, cum euaporauerit humidũ cum calido, sales non gummosi, & cōpacti, sed laxi, & tenues, sicut nix. estq; virtute debilior alio, & multi delectãt iniecti, & colore nõ similiter

albi.

albi. Tale autem aliud fit & in Vmbricis: est: n. quidam locus, in quo nati sunt arundo, & iuncus. hos igitur comburunt, & cinerem immittentes in aquam decoquunt. cum autem dimiserint aliquam partem aquę, hæc infrigidata, salis fit multitudo. Quæcunque autem sunt salsæ fluxiones fluuiorum, aut fontium, plurimas quidem calidas aliquando esse oportet putare, deinde principium quidem extingui ignis. per quam autem penetrant terram, adhuc manere existentem, velut calcem, & cinerem. Sunt autem in multis locis & fontes, & fluxiones fluuiorum, omnifarios habētes sapores, quorum omnium causam ponendum inexistentem, aut ingenitam uirtutem ignis: cùm enim exuritur terra secundùm magis, & minus, omnifarias accipit formas, & colores saporum: aluminis enim & calcis, & aliorum talium fit plena virtutibus, per quæ, quæ percolantur aquæ, existentes dulces, transmutantur. Et hę quidem acidæ fiunt, quemadmodum quæ in Sicania Siciliæ. Ibi. n acida muria fit, & vtuntur sicut aceto ad quædam eduliorum suorum. Est autem & circa Lyncum fons quidam aquę acidę. Circa Scythiam autem amarus; quod autem defluit ab ipso, fluuium in quem ingredit, facit amarum totum. Differentiæ autem horum inde manifestæ sunt. Quales autem sapores ex qualib. fiunt commistionibus, dictum est de ipsis seorsum in alijs. De aquis igitur, & mari propter quas causas & semper continuè sunt, & quomodo transmutātur, & quæ natura ipsorum, adhuc autem quascunque passiones secundùm naturam ipsis accidit facere, aut pati, dictum est ferè nobis de plurimis.

Caput Primum. De uentorum essentia, ac generatione.

DE flatibus autem dicamus, cum sumpserimus principium dictum nobis iã prius. Sũt .n. duæ species exhalationis, vt dicimus, hęc quidem humida, illa autem sicca. vocatur autẽ hæc quidem vapor, illa autem ſm totum quidem innominata est: eo autem, qđ in parte, vtentes necesse est vniuersaliter appellare ipsam, velut fumum. Est autem neq; humidum sine sicco, neq; siccum sine humido; sed oĩa hæc dicuntur ſm excessum. Cum itaq; ferẽ sol circulariter, & cũ quidem appropinquauerit, per caliditatem sursum ducit humidum; lõgius aũt cum fiat, pp infrigidationẽ consistit iterum sursum ductus vapor in aquam (quapp hyeme magis fiunt aquę, & nocte, q̃ per diem: sed nõ vĩ, quia latent nocturnæ magis, q̃ diurnæ) descendens autẽ aqua distribuiẽ tota in terram, existit autem in terra multus ignis, & multa caliditas, & sol nõ solum illud, qđ supernatat terræ humidum trahit, sed & terra ipsam desiccat calefaciẽs, exhalatio autem, sicut dictum est, duplex existit, hæc qdem vaporosa, illa aũt fumosa, ambas necessariũ est fieri. Harum aũt q̃ quidem humidi plurẽ habet multitudinem, exhalatio principium pluentis aquæ est, sicut dictum est prius: sicca autem flatuum principium est, & natura oĩum. Hæc autem ꝙ isto modo necessarium sit accidere & ex ipsis operibus palam est; Etenim exhalationem differre est necessarium. Et Solem, & eam, quæ est in terra, caliditatem hæc facere non solùm possibile, sed necessarium est. Quoniam autem

altera

altera vtriusq; species, manifestum est, ꝙ differunt: & nõ eadem est uenti natura, & pluentis aquæ, sicut quidã aiunt: eundem.n.aerem motum quidem ventum esse, consistentem aũt iterum, aquam. Aer igiẽ, sicut in sermonibus ante hos diximus, fit ex his. Vapor.n.humidũ & frigidum: bene terminabile.n.est, vt humidum: qa autem aquæ est, frigidum est ꝓpria natura, sicut aqua non calefacta. Fumus aũt calidum, & siccum. quare veluti ex cognatis consistet vtique aer humidus, & calidus; Etenim inconueniens est, si qui circa singulos confusus est aer, iste fiat, cum mouet, flatus, & vndecunq; motus fuerit, ventus fit: sed non, sicut fluuios existimamus, nõ qualitercũq; esse aquæ fluentis, neq; si habeat multitudinem, sed oportet fontanam esse q̃ fluit, sic & de ventis habet: mouebit .n.vtiq; magna multitudo aeris ab aliquo magno casu, nõ habens principium, neq; fontem. Attestant autem q̃ fiunt dictis. Quia.n.cõtinuè quidem, magis autem, & minus & maior, & minor fit exhalatio, semper & nubes, & spiritus fiũt ꝑm tẽps vnumquodq;, vt nata sunt. Quia aũt aliqñ quidem vaporosa fit multo copiosior, aliqñ autem sicca, & fumosa, qñq; quidem pluuiosi anni fiunt, & humidi, qñq; autem ventosi, & sicci. Aliqñ igiẽ accidit & siccitates, & imbres multos simul, & ꝑm multam, & continuã fieri regionem, aliqñ autem & ꝑm partes. Sæpe.n.q̃ in circuitu est, regio accipit tẽpaneos imbres, & multos: In aliqua autẽ parte huius siccitas est. aliqñ autem cõtrarium, ea oĩ, q̃ in circuitu est, aut mediocrib. vtente aquis, aut ẽt magis sicca, vna aliqua pars aquę copiosam accepit multitudinem. Causa autem est, quia vt plurimum qui

dem

dem eandem passionem ad plurimam pertingere par est regionem, quia similiter ponuntur ad Solem q̃ propè sunt: nisi aliquid differẽs habeãt proprium. Quinimo aliqñ ſm hanc quidẽ partẽ sicca exhalatio facta est amplior, ſm aliã autem vaporosa: aliqñ autem contrarium. Et ipsius autem huius cã est, quia vtraq; decidit in attiguæ regionis exhalationem: vt sicca quidem ſm ꝓpriam fluit regionẽ: humida autem ad vicinã, aut ẽt in aliquem remotiorem locum propulsa est à flatib. aliqñ autem hæc quidem mãsit, contraria autem idem fecit. Et accidit hoc sæpe, sicut in corpore, si superior venter siccus fuerit, inferiorem contrariè disponi; & hoc sicco existente, humidum esse superiorem, & frigidum: sic & circa loca circumobsistentiam pati, & permutari exhalationes. Adhuc autẽ post imbres ventus vt plurimum fit in illis locis, in quib. cõtingit fieri imbres, & flatus cessant, aqua facta. Hæc.n.necesse est accidere ꝑꝑ dicta principia. Cum.n.pluerit, terra exiccata, & ab eo, qđ est in ipsa, calido, & ab eo, qđ desuper exhalat. hoc autem erat venti corpus. Et, cum talis segregatio fuerit, & venti dominentẽ, cessantib. quia segregatẽ calidum semper, & sursum ferẽ in superiorem locum, cogit vapor infrigidatus, & fit aqua; & cum in idem compulsæ fuerint nubes, & circumobstiterit ad ipsas frigiditas, aqua fit, & infrigidat siccam exhalationẽ. Cessare faciũt igiẽ aquæ factæ ventos, & cessantib. ipsæ fiunt ꝑꝑ has causas. Adhuc autem, ꝙ fiãt maximè flatus ab Vrsa, & Meridie, eadem causa est: plurimi.n. Boreæ, & Austri fiunt ventorum; Sol.n. sola hæc loca non accedit, sed ad hæc, & ab his. ad Occasus aũt, & Orientes semper ferẽ. quapꝑ

& nubes cogunt in lateribus: & fit accedente q̃dem, exhalatio humidi, abscedente autem ad contrarium locum, aquæ, & hyemes. pp lationē igit̃ ad tropicos, & à tropicis æstas fit, & hyems, & eleuat̃ sursum aqua, & fit iterum. Q̃m autem plurima quidem descendit aqua in his locis, ad q̃ vertitur, & à quibus; hęc autem sunt q̃ ad Vrsam, & Meridiem. vbi autem plurimā aquā terra suscipit, hic plurimā necessariū est fieri exhalationem, simili modo vt ex viridibus lignis fumum: exhalatio autē hæc vētus est, rōnabiliter vtiq; hinc fient plurimi, & principalissimi flatuum. Vocant̃ autem, q. quidem ab Vrsa, Boreæ: qui aūt à Meridie, Austri. Latio autem ipsorum, obliqua est: circa terram.n. fiant, cum fiat in rectum exhalatio: quia oīs, qui in circuitu est, aer consequit̃ lationem. Quapp & dubitabit vtique aliquis, vnde principium flatuum est, vtrum desuper, an desubter: motus.n. desuper est, & anteq̃ fient, aer clarus est, si fuerit nubes, aut caligo: significat.n. cum mouetur flatus principiū, anteq̃ manifestè venerit ventus, tanq̃ desuper ipsis habentibus principium. Q̃m autē est vētus multitudo q̃dam siccæ ex terra exhalationis, mota circa terram, palam est, q motus quidem principium desuper est, materiæ autem, & gn̄ationis desubter. Quà.n. tenderit, qd' ascendit, inde causa est: latio.n. eorum, quæ longius sunt à terra, domina est. & simul desubter quidem in rectum sursum fertur, & oē valet magis propè. Generationis autem principium palàm, qd' ex terra est. Quòd autem multis exhalationibus coeuntibus s̃m modicum, sicut fluuiorum principia fiunt, humorem manante terra, palā est & in operibus: vnde.n. singulatim flant, minimi

omnes

omnes sunt: ꝓcedentes autē & lōgè validiores flant. Adhuc autem & q̄ circa Vrsam in hyeme tranquilla sunt, & sine flatu: sed ſm modicum vlterius flās & latens, extra procedens iā flatus fit vehemens. Quæ igitur est venti natura, & quō fit, adhuc autē de siccitate, & de imbrium abundātia, & propter quam causam & cessant, & fiunt post imbres, & propter quid Boreæ, & Austri plurimi ventorum sunt, dictum est. ad hæc autem & de latione ipsorum.

Caput Secundum. Quas ob causas venti essent. Quibus temporibus nonnulli eorum fluent, & à quibus locis, De partibus terræ habitabilibus.

SOl autem & cessante facit, & commouet flatus; debiles.n.& paucas existentes exhalationes extinguit, & ampliori calido illud, quod in exhalatione minus existit, disgregat. Adhuc autē ipsam terrā ꝑuenit exiccans: anteq̄ facta fuerit multa simul excretio: sicut, si in multū ignē inciderit modicum exustibile, ꝑuenit sæpe anteq̄ fumum faciat, exustū esse. Propter has igitur cās cessare facit ventos, & à principio fieri ꝓhibet, cōsumptione quidem cessare faciēs, celeritate aūt siccitatis fieri prohibens. Quapp & circa Orionis ortū maximè fit trāquillitas, & vsq; ad Etesias, & Prodromos. Vniuersaliter aūt fiunt tranquillitates pp duas causas: aut.n.pp frigus, cum extinguit exhalatio, veluti cum fuerit gelu forte, aut cum marcescit à suffocatione. Plurimę autem & intermedijs temporibus, aut eò quòd nondum facta sit exhalatio, aut eò quòd iam præterijt exhalatio, & alia nondum aduenit. Incertus autem, & molestus Orion esse videtur, & occumbens, & oriens; quia in transmu

tatione tpis accidit Occasus, & Ortus, æstate, aut hyeme, & pp magnitudinem astri dierum fit aliqua pluralitas.transmutationes aũt oĩum turbulentæ sunt pp indeterminationem.Etesiæ autem flant post versiones, & Canis ortum. & neq; tunc qñ maximè propè fuerit Sol, neque qñ longè,& dieb. quidem flant, noctib. autem cessant.Causa autem est:quia propè qdem existens,ꝑuenit exiccans, anteq̃ fiat exhalatio: cũ autem abscesserit modicum,mediocris iam fit caliditas,adeo vt congelatæ aquæ liquescant,& terra exiccata,& à ꝓpria caliditate, & ab ea, q̃ Solis est,quasi ardescant,& exhalent.Nocte autem desinunt,qa congelata liquescere desistũt, pp frigiditatem noctium. Exhalat autem,neq; qđ congelatum est, neq; qđ nihil habet siccũ, sed,cum habeat siccum humiditatem,hoc calefactum exhalat. Dubitãt autẽ quidam pp quid, Boreæ quidem fiunt continui, quos vocamus Etesias post ęstiuales versiones, Austri autem sic non fiunt post hyemales. Habet autem non irrõnabiliter; fiunt.n. vocati Leuconoti opposito tpe,non sic autem fiunt continui. quapp latentes faciunt inquirere. Cã autem est, qa Boreas quidem à locis, quę sub Vrsa,flat, quæ plena aqua & niue sunt multa, quib. liquefactis à Sole post æstiuales versiones, magis q̃ in ipsis flant Etesiæ.sic.n.& suffocationes fiunt,nõ cùm maximè appropinquauerit ad Vrsam, sed cùm calefecerit ampliori tpe, adhuc autem ꝓpè.Similiter aũt & post hyemales versiones flant Ornithiæ; etem̃ hi Etesiæ sunt debiles.minores aũt, & tardiores Etesijs flant:septuagesimo.n.die incipiũt flare, ppea ꝙ longè existẽs Sol inualescit minus. Non continui autem similiter flant, qa

quæ

quæ in superficie, & debilia, tunc segregantur: magis autem congelata ampliori indigent caliditate. quapp interpollātes istimant, donec sub versionibus iterum a stiualibus flauerint Etesiç: qm̄ vult q̄ maximè continuè hinc semper flare ventus. Auster autem ab æstiua versione flat, & non ab altera Vrsa. Duabus.n.existentib. sectionibus possibilis habitari regionis, hac quidem ad superiorem polum, qui ₰m nos est, illa autē ad alterum, & ad Meridiem, & existente velut tympano (talis.n. figura terræ) excidunt ex centro ipsius ductæ, faciunt duos conos, hunc quidem habentem basin tropicum, illum aūt semper manifestum, verticem autem in medio terræ. Eodem aūt modo ad inferiorem polum alij duo coni terræ dissectiones faciunt. Hæ autem habitari solæ possibiles, & neq; vltra versiones: vmbra.n.non vtiq; esset ad Vrsam. nunc autem inhabitabilia prius fiunt loca, q̄ subdeficiat, aut permutet vmbra ad meridiem. Quæ autem sub Vrsa à frigore inhabitabilia. Fert aūt & Corona ₰m hunc locum; vī.n.super caput esse nobis, cū fuerit ₰m meridianum. Quapp & ridicule describunt nunc circuitus terræ: describunt.n. circularem habitatam. Hoc autem est impossibile & ₰m apparentia, & ₰m rōnem. Nam & ratio ostendit, ꝙ ad latitudinem quidem determinata est, circulariter autem copulari contingit pp temperaturam: (non.n. excedunt æstus, & frigus ₰m longitudinem: sed ad latitudinem. quare, nisi alicubi prohibet maris multitudo; totū est perambulabile:) & apparētia circa nauigationes, & itinera: multum.n. longitudo differt à latitudine; qd'.n. est ab Herculeis columnis vsq; ad Indicam, eo ꝙ est ex Aethiopia ad Mæotin,

& extrema Scythiæ loca, plus est, q̃ quinque ad tria ſm magnitudinem, ſi quis & nauigationes rōcinetur, & vias, quantum contingit accipere talium certitudines. Et quidem ad latitudinem vſq; ad inhabitabilia ſcimus habitatam: hic.n. pp frigus non amplius habitant, illic autem pp æſtum. Quæ autem extra Indicam ſunt, & columnas Herculeas pp mare non videntur copulari, vt continua ſit oīs habitabilis. Qm̄ autem ſimiliter ſe habere neceſſe eſt, locum quendam ad alterum polum, ſicut quem nos habitamus, ad eum, qui eſt ſupra nos: palā eſt, ꝙ proportionaliter ſe habebunt & alia, & flatuū cōſtitutio. Quare, queādmodum hic Boreas eſt, ſic & illis ab illa, q̃ ibi eſt Vrſa, aliquis vētus exiſtit, quem nihil poſſibile eſt pertingere huc; qm̄ neq; Boreas iſte in eā, q̃ hic habitat̄, oēm flat; eſt.n. velut abterraneus flatus Borealis. Sed, quia habitatio iſta ad Vrſam eſt poſita, plurimi Boreæ flant. tū & hic deficit, & nō pōt longe pertranſire: qm̄ circa mare auſtrale extra Lybiā, quemadmodū hic Boreæ, & Auſtri flant, ſic ibi Euri, & Zephyri, ſuccedentes continui ſemper flant. Quòd igitur Auſter nō eſt ab altero polo flās ventus, manifeſtum eſt; qm̄ neq; ille ab hyemali verſione: oportebit. n. vtiq; alium ab æſtiuali eſſe verſione: ſic.n. proportionale aſſignabit, nunc autem non eſt: vnus.n. ſolus vr̄ flans ex ijs, quæ inde, locis. quare neceſſe ab exuſto loco flātem ventum eſſe Auſtrum. Ille autem locus propter Solis vicinitatem non habet aquas, neq; paſcua, quæ propter liquefactionem faciēt Eteſias. Sed quia multo maior eſt locus ille, & expāſus, maior, & amplior, & magis vrens ventus eſt Auſter Borea, & pertingit magis hoc, quàm iſte illuc.

Quæ

Quæ igitur causa est horum ventorum, & quomodo se habent adinuicem, dictum est.

Caput Tertium. De uentorum numero, situ, contrarietate, temperatura, & operationibus.

DE situ autem ipsorum, & qui quib. contrarij sint, & quos simul flare contingat, & quos nō, adhuc autem qui, & quot sint existentes, & adhęc de alijs passionib quascunq; non contingit dictas esse in Problematib. particularibus, nunc dicamus. Oportet aūt de situ simul rōnes ex descriptione cōsiderare. Descriptus sit igit, vt magis insigniter habeat, horizōtis circulus: quapp & rotundus. Oportet aūt intelligere ipsius alterā sectionem, q̄ sub nobis, habitatam: erit.n.& illā diuidere eodem modo. Supponat autem primo contraria ſm locum esse plurimū distantia ſm locum, sicut ſm speciem cōtraria plurimùm distantia ſm speciem. plurimum aūt distant ſm locum posita contra se inuicem ſm diametrum. Sit igitur, in quo A, Occidens ęquinoctialis. contrarius autem huic locus, in quo B, Oriens æquinoctialis. Alia aūt diameter hanc ad rectum incidens, cuius id, in quo G, sit Vrsa: huic autem cōtrarium ex opposito id in quo H meridies. Id autem, in quo F, Oriens æstiualis: id autem in quo E, Occidēs ęstiualis. Id autem, in quo D, Oriens hyemalis: id autem in quo C, Occidēs hyemalis. Ab F, autem ducat diameter ad C; & à D, ad E. Qm̄ igitur plurimum distātia ſm locum cōtraria sunt ſm locum: plurimum autem distātia quæ secundùm diametrum: necessarium est & flatuum hos inuicem contrarios esse, quicunq; secūdùm diametrum sunt. Vocantur autem secundùm positionem loco-

rum venti sic. Zephirus quidem ab A; hoc.n. est Occidens æquinoctialis. Cōtrarius autem huic Apeliotes à B; hoc.n. est Oriens æquinoctialis. Boreas autem, & Aparctias à G; hic.n. Vrsa. contrarius autem huic Notus ab H. Meridies.n. hic est, à quo flat, & H ipsi G contrarium est: ſm diametrum.n. ab F autem Cæcias: hic.n. Oriens æstiualis est. Contrarius autem est, nō qui flat ab E, sed qui à C, Libs; iste.n. ab Occidente hyemali flat. cōtrarius autem huic: ſm diametrum.n. ponitur. Qui verò à D Eurus; iste.n. ab Oriente hyemali flat, vicinus existens Noto. Quapp & sæpe Euronoti dicuntur flare. Contrarius autē est huic, non qui a C, Libs, sed qui ab E, quem vocant hi quidem Argesten, hi autem Olympiam, hi autem Scironem; iste.n. ab Occidente æstiuali flat, & ſm diametrum ipsi opponitur solus. Hi igitur ſm diametrum positi uenti, & quib. sunt contrarij. Alii autem sunt, ſm quos non sunt contrarij venti: ab I.n. quem uocant Trasciam: iste.n. medius est Argestæ, & Aparctiæ. à K autē, quem vocant Mesen; iste.n. medius est Cæciæ, & Aparctiæ. Diameter autem K vult quidē ſm semper apparentem esse, non exactè autem est. Contrarij autem nō sunt his flatibus, neq; Mese: (flaret.n. vtiq; aliquis ab eo, in quo M: hoc .n. est ſm diametrum) neque ipsi I Thrasciæ: flaret.n vtiq; ab N: hoc.n. signum ſm diametrum est. si non ab ipso, & ad modicum flat quidā ventus, quem vocant qui in loco illo Phœniciam. Principalissimi igitur, & determinati venti hi sunt, & hoc ordinati sunt modo. Quod aūt sint plures venti à locis ad Vrsam, q̄ ab ijs, q̄ ad Meridiem, cā est, terram habitabilem supponi ad hūc locum. &, quia multo amplior aqua, & nix

repellit in hanc partem, quia illa sub Sole sunt & illius latione, quib. liquescentib. in terra, & calescentib. à Sole, & terra, necessarium est ampliorem, & ad maiorem locum fieri exhalationem pp hanc causam. Sunt autem dictorum flatuum Boreas quidem, & Aparctias principalissime, & Thrascias, & Mese. Cæcias autem cōmunis Apeliotæ, & Boreæ. Notus autem, & Ithagenes, qui à Meridie, & Libs. Apeliotes autem, qui ab Oriente æquinoctiali, & Eurus. Phænicias autem cōis. Zephirus autem, & Ithagenes, & qui Argestes vocatur. Vniuersaliter autem horum hi quidem Boreales vocantur, hi aūt Australes. apponuntur autem Zephyrici quidem Boreæ; frigidiores. n. sunt: quia ab Occidente flant. Noto autem Apeliotici: calidiores n. sunt, quia ab Oriente flant. Determinatis igit̄ frigido & calido & tepido flatibus, sic vocauerunt. Calidiores autem sunt, qui ab Oriente ijs, qui ab Occidente; qm̄ pluri tpe sub Sole sunt qui ab Oriente; eos autem, qui ab Occidēte, derelinquit citius, & appropinquat loco tardius. Sic autem ordinatis ventis, manifestum est, ꝙ simul flare contrarios quidem nō est possibile: ẽm. n diametrum. alter igitur cessabit, violentiam passus. Non sic autem positos adinuicem nihil prohibet, vt F, & D. & pp hoc simul flant aliqñ secundi ambo ad idem signum, non ex eodem, neq; eodē spiritu. Secundùm autem anni tpa cōtraria contrarij maximè flant, circa æquinoctium vernale Cæcias, & oīno qui vltra tropicum æstiualem, circa autumnale autem Libs. circa versiones autem æstiuales Zephyrus, circa hyemales autem Eurus. Irruunt autem in alios maximè, & cessare faciunt Aparctiæ, & Thrascię, & Argestę: pp

ea.n.ꝙ maximè deprope impetus ipsorum est, crebriq́;, & fortes flant maximè isti. Quapp & serenissimi sunt ventorum: flantes. n. deprope maximè, repellentes alios vẽtos, cessare faciũt, & efflantes consistentes nubes faciunt serenitatem: nisi frigidi vehemẽter fuerint simul existentes, tunc autem nõ sunt sereni: si. n. fuerint magis frigidi, quam magni, ꝑueniunt, antè congelantes. q̃ propellentes. Cęcias autem non est serenus: quia reflectit in seipsum. vnde & dicit prouerbium: Trahens ad seipsum, vt Cęcias nubem. Gyrationes autem fiunt quidem ipsis cessantib. in contiguos ſm Solis transitum, qa mouet maximè cõtiguus principio. principium autem flatuum sic mouet, vt Sol. Contrarij aũt aut idem faciunt, aut contrarium, vt humidi Libs, & Cæcias, quem Hellespontian quidam vocãt: sicci autem Argestes, & Eurus, quem Apeliotẽ. à principio autem iste siccus est, desinẽs autem aquosus. Niuosus autem Mese, & Aparctias maximè: isti. n. frigidissimi sunt. Grandinosus autẽ Aparctia, & Thrascias, & Argestes. Aestuosus autem Notus, & Zephyrus, & Eurus. Nubibus autem condensant cœlum, Cæcias quidem valde, Libs autem rarius. Cæcias qdem, ppea ꝙ reflectit ad seipsum, & qa communis est Boreæ, & Euro. quare, quia frigidus est, congelãs vaporantem aerem, nubes cogit: qa aũt loco Apeliotiocus est, hẽt multã materiam, & vaporẽ, quẽ propellit. Sereni autẽ sunt Aparctias, Thrascias, Argestes. cã autẽ dicta est prius. Coruscationes autem faciũt maximè & hi, & Mese: quia. n. deprope flant, frigidi sunt. pp frigidum aũt fulguratio fit: segregatur. n. coeuntib. nubib. Quapp & quidam horum eorundem grandinosi sunt;

citò

citò.n.congelant.Procellosi autem fiunt autumno quidem maximè, deinde verè, & maximè Aparctias, & Thrascias, & Argestes. Causa autẽ est; quia procellæ fiunt maximè, qñ, alijs flantibus, irruunt alij. Isti autem maximè irruũt, alijs flantib. causa autem dicta est & huius prius. Etesiæ autem girant habitantib. circa Occidẽtem ex Aparctijs in Thrascias, Argestas, & Zephyros: (Aparctias.n.Zephyrus est) incipientes q.dem ab Vrsa, terminantes autem ad eos, q longè: His autem, qui ad Orientem, girant vsq; ad Apelioten De ventis igitur, & de ea, quæ à principio, & generatione ipsorum, & substantia, & de accidentibus, passionibus, & communiter, & circa vnumquenq; tot nobis dicta sint.

Summa Tertia. De Terra motu.

Caput Primum. Antiquorum de Terra motu opiniones tres, ac earum confutationes.

DE quassatione autem, & Motu terræ posthæc dicendum est; causa enim huius passionis contigua huic generi est. Sunt autem tradita vsque ad præsens tempus tria, & à tribus; Anaxagoras enim Clazomenius, & prius Anaximenes Milesius enunciauerunt, & his posterius Democritus Abderites. Anaxagoras igitur ait ętherem natum ferri sursum, incidẽtem autem in inferiora terræ, & concaua, mouere ipsam: quæ.n.sunt sursum, coniungi propter imbres: quoniam natura totam similiter esse laxam. tanquam existente hoc quidem sursum, hoc autem deorsum totius sphæræ. & sursum quidem hac existente parte, in qua habitamus, deorsum autem altera. Ad hanc igitur causam

nihil

nihil fortè oportet dicere, tanq̃ valde simpliciter dictam; sursum.n. & deorsum putare sic se habere, vt nō ad terram quidem vndiq; ferant grauitatem habentia corporum, sursum autem leuia, & ignis, stultum est: præsertim videntes horizontem habitata, quantum nos scimus, alterum semper fieri nobis translatis, tanq̃ existēte gibbosa, & sphærica. Et dicere quidem, quod propter magnitudinem in aere manet, quassari autem dicere percussam desubter sursum pro totū. Adhuc aūt nullū reddunt accidentium circa terræ motus: neq; .n. regiones, neq; tempora. quæcunq; participant hac passione. Democritus autem ait terram, plenam aqua existentem, & suscipientem multam aliam pluuialem aquam, ab hac moueri; amplior enim cum fit, quia non possunt suscipere cauitates, vim inferentem facere terræ motum, & cùm exiccatur, & trahit in vacua loca ex repletioribus, transiēs inuadendo mouere. Anaximenes autem ait irrigatam terram & exiccatam rumpi, & ab his ruptis uerticibus incidentibus concuti. quamobrem & fieri terræ motus in siccitatibus, & iterum in pluuiis; in siccitatibus enim, sicut dictum est, exiccatam rumpi, & ab aquis superhumectatam decidere. Oportebat autē, hoc accedere, subuersam multis in locis apparere terram. Adhuc autem, propter quam causam circa quædam loca sæpe fit hęc passio, nullo differentia excessu tali ab alijs? Atqui oportebat. Omnino autem sic existimantibus necessariū est dicere minus semper terræ motus fieri, & tādem cessare aliqñ concuti: quod enim constipatur talem habet naturam. quare, si hoc impossibile est, palam ꝙ impossibile & hanc esse cām.

Caput Secundum. De Terræ motus generatione, Essentia, Locis, Temporibus, alijsq; eius accidentibus.

SEd qm̄ manifestum, ꝙ necessarium & ab humido, & à sicco fieri exhalationem, sicut diximus in prioribus, necesse est his existentib. fieri terræ motus. Existit.n.terra per se quidē sicca, pp imbres autem, habens in seipsa humiditatē multam, ut & à Sole, & ab eo, qui in ipsa, igne in calescens, multus quidem extra, multus quoque intra fiat spiritus. & hic aliqn̄ qdem continuus extra fluit oīs, aliqn̄ autē intro oīs, aliqn̄ aūt & partit. Si itaq; hoc impossibile sit aliter habere, qd' post hoc cōsiderandum vtiq; erit, quale maximè motiuum erit corporū; necesse .n est ad plurimū natum ire, & vehementissimum maximè tale esse. Vehementissimum igit̄ est ex necessitate, qd' citissimè fert̄; percutit.n. maximè pp velocitatem. Ad plurimum autē natum est pertransire, qd' per oē ire maximè pōt. tale aūt est, qd' subtilissimum. Quare siquidem spiritus natura talis est, maximè corporum spiritus motiuus ē: etem̄ ignis, qn̄ cùm spiritu fuerit, fit flamma, & fert̄ celeriter. Non igit̄ aqua, neq; terra cā vtiq; erit motus, sed spiritûs, cùm intrò forte fluxerit, qui extra exhalat. Quapp fiunt trāquilitate plurimi, & maximi terræ motus: cōtinua.n.existēs exhalatio sequit̄ vt in pluribus impetum principij. quare aut intro simul, aut extra fert̄ oīs. Quosdā aūt fieri terræ motus & flatu existente nihil irrōnabile: videmus.n. aliqn̄ simul plures flantes ventos, quorum, cùm in terram ferat̄ alter, erit flatu existente terræ motus. Minores aūt hi magnitudine fiunt ppea ꝙ diuisum ē principiū, & cā ipsoru. Nocte autē

plures,

plures, & maiores fiunt terræ motus. Qui autē die, circa meridiem, trāquillissimum, ē vt in pluribus, dici meridies. Sol.n. cùm maximè dominatur, dissoluit exhalationem in terram. dominatur autem maximè circa meridiē. Et noctes ēt diebus trāquilliores sunt pp absentiā Solis: quare intro fit iterum fluxus, sicut recursus in cōtrarium eius, quę extra fit, effusionis. Et ad diluculum maximè: tunc enim & flatus nati sunt incipere flare. Si igit̄ intro extiterit permutatū principium ipsorum, sicut Euripus, pp multitudinem, fortiorē facit terræ motum. Adhuc aūt circa loca talia fortissimi fiūt terræ motuū, vbi mare fluxibile est, aut regio laxa, & subantrosa. Quapp, & circa Hellespontū, & circa Achaiam, & Siciliam, & Eubœam: circa hęc.n. loca vr̄ per angustum fluere sub terrā mare. Quapp & calidæ Balneæ, q̄ circa Aedepsum, à tali causa factæ sunt. Circa autem dicta loca terræ motus fiunt maximè pp angustiam: spiritus.n. factus vehemens pp multitudinem maris, qđ multū affertur, repellitur iterum in terrā, qui natus erat efflare ex terra. Regionesq́;, quęcūq; laxa habēt; quæ subtus sunt loca, multum suscipientes spiritū, cōcutiunt̄ magis. Et vere aūt, & autumno maximè, & in pluuijs, & in siccitatibus fiūt pp eandem cām; tpa.n. hæc maxime spirituosa: æstas.n. & hyems, hæc qdem pp gelu; illa autem pp æstum facit immobilitatem, hæc.n. valde frigida est, illa aūt valde sicca. Et in siccitatibus q̄dē spirituosus aer: hoc ipsum.n. est siccitas, qñ amplior exhalatio sicca facta fuerit, q̄ humida. In pluuijs autem, & eò q̄ amplior fiat intus exhalatio, & eò q̄ intercipiat̄ in angustioribus locis, & cōpellat̄ in minorem locum talis segrega-

tio, repletis cõcauitatibus terræ aqua: cum.n. incœperit dominari, eo ꝙ multa in paruam locum cõprimat, fortiter mouet fluens vẽtus, & offendens. Oportet n.intelligere, ꝙ sicut in corpore nostro & tremorum, & pulsuum cã est spiritus, qui intercipit virtus, sic & in terra spiritũ similia facere. & hunc quidem terræ motuum, velut tremorẽ esse, illum aũt, velut pulsum. Et sicut accidit sæpe post mistionem(per corpus.n. fit uelut tremor quidam, cum trãsferẽ spiritus deforis intro simul totus) talia fieri & circa terrã. Quantam autem habeat spiritus virtute, nõ solum ex ijs, q̃ in aere fiũt, oportet speculari(hic .n.pp magnitudinem existimabit vtiq; aliquis talia posse facere) sed & in corporibus animalium. Tentiones.n.& Conuulsiones, & spiritus qdem sunt motus: tñ autem robur habent, ut multi simul tentãtes vi tenere, non possunt dominari motui ægrotantium. Tale itaq; oportet intelligere fieri & in terra, vt cõparet ad paruũ maius. Signa autem horum ad nostrum sensum facta sunt: Iam.n.terræ motus in quibusdam locis factus, nõ prius desiit, q̃ cùm eruperit in eũ, qui est super terram locum, manifeste, tanquã procella, exierit, qui mouit, uentus: quale & circa Hercleam, eam, quæ in Ponto, nuper factũ fuit, & prius circa sacram insulam. hæc autem est una uocatarum Aeoli insularum: In hac enim intumuit aliquid terræ, & ascendit velut collis moles cum sono, tandem autem rupta, exiuit spiritus multus, & fauillam, & cinerem eleuauit, & Liparæorum ciuitatem, existentem non longe, omnem incinerauit, & ad quasdam in Italia ciuitatem uenit, & nunc adhuc vbi exufflauit, manifestum est; etenim facti

ignis

ignis in terra hãc putandũ est esse causam, cum decisus accessus fuerit, primo in parua dislecto aere. Coniectura autem est, ꝙ fiuant sub terrã spiritus, & ꝙ fit circa has insulas: cum.n.vẽtus futurus est nare Auster, ꝓsignificat prius: sonãt etenim loca, ex quib. fiunt exufflationes, ꝑpea ꝙ mare propellatur iam delongè, ab hoc autẽ, qđ ex terra exufflatur, repellatur iterum intrò, qua quidem superuenit mare, hac. Facit autem sonum sine quassatione propter amplitudinẽ locorum: (effunditur.n.in immensum intra) & propter paucitatem repulsi aeris. Adhuc, fieri Solem caliginosum, & obscuriorem sine nube, & ante matutinos terræ motus aliqñ tranquillitatem, & frigus forte, signum dictæ causæ est. Solem.n. caliginosum, & obscurum necessariũ est esse incipiente regredi in terram spiritu, dissoluente aerem, & disgregante. Et ad aurorã, & ad dilucula tranquillitatem, & frigus: tranquillitatem.n. necessarium est, vt plurimum accidere, sicut dictum est & prius, velut regressu intro facto spiritus: & magis, ante maiores terræ motus: nõ discerptum. n hoc quidem extra, hoc autem intra; sed, cùm simul totum fertur, necessarium est valere magis. Frigus autẽ accidit, propterea ꝙ exhalatio intro vertitur, natura calida existens ẜm se. Non vñr autem venti esse calidi, quia mouent aerem, existentem plenum multo & frigido vapore, sicut spiritus per os exufflatus; etenim hic de prope quidem est calidus, sicut & cùm hiamus, sed propter paucitatem non similiter manifestus. delongè autem frigidus propter causam eandem cum uentis. Deficiente igitur in terram tali virtute, colens propter humiditatem vaporosus defluxus facit

fri-

frigus, in quibus accidit locis fieri hanc passionem. Eadem autem causa est & signi consueti aliqn̄ fieri ante terrę motus; aut.n.per diē, aut parum post occasum, serenitate existente, nubecula tenuis apparet perrecta, & longa, velut lineę longitudo, rectitudine exacta, spiritu marcescente propter transitum. Simile autem accidit & in mari circa littora: quando.n.fluctuans exciderit, vehementer crassæ, & distortæ fiunt scissurę qn̄ autem tranquillitas fuerit, propterea ꝙ parua fit segregatio, tenues sunt, & rectæ. Quod igitur mare circa terram facit, hoc spiritus circa eam, q̄ est in aere, caliginē, vt qn̄ fuerit facta tranquillitas, oīno recta, & tenuis derelinquat nubecula, q̄ fit tanq̄ scissura aeris. Propter eādem autem cām & circa eclipses Lunę aliqn̄ accidit fieri terræ motum. Qn̄.n.iam propè est interpositio, & nondum quidem est oīno deficiens lumen, & calidum, qđ à Sole est ex aere, iā autem marcefactum, tranquillitas fit, contrà translato spiritu in terram, qui facit terræ motum ante eclypses: fiūt.n. & venti ante eclypses sepe, in principio quidem noctis ante eclypses mediæ noctis, in media autem nocte ante diluculares. Accidit autem hoc, propterea ꝙ marcescit calidum, quod à Luna est, cum propè iā fuerit facta latio, in quo facta erit eclypsis. remisso igitur, quo detinebat aer, & quiescebat, iterum mouetur, & fit spiritus tardioris eclypsis magis matutinus. Cum autem fortis factus fuerit terræ motus, nō mox, neq; ad semel cessat agitās, sed primò quidem vsq; ad quadraginta dies agitat, posterius autem & ad vnum, & ad duos annos dominatur ſm eadem loca. Causa autē magnitudinis quidem est multitudo spiritus, & lo-

& locorum figurę, per quæ vtiq; fluxerit. quā.n. repulsus fuerit, & nō facile pertranseat, & maxime concutit, & intus retineri necessarium est in locorum angustijs, velut aqua, nō potēs pertrāsire. Quapp, sicut in corpore pulsus nō repente cessat, neq; cito, sed per moram marcesacta passione; sic & principium, à quo exhalatio facta fuit, & impetus spiritus, palā est, ꝙ nō mox oēm cōsumpsit materiam, ex qua fecit vētum, quem vocamus terrę motum. Quousq; igiť cōsumātur reliquiæ horum, necesse est quassare, debilius autem, & eò vsq;, donec vtiq; minus sit exhalatum, q̃ vt possit mouere manifestè. Facit aūt & sonos eos, qui sub terra fiunt, spiritus, & eos, qui ante terræ motus. Et sine ēt terræ motibus iā alicubi facti sunt sub terra; sicut.n. percussus aer oīmodos emittit sonos, sic & percutiens ipse; nihil.n. differt: verberans.n. oē simul & ipsum verberatť. Præuenit autem sonus motum, qa subtiliorum partium est, & quia magis per oe penetrat sonus, q̃ spiritus. Cùm autem minor fuerit, q̃ vt moueat terrā, pp subtilitatē, ppea ꝙ facilè qdem penetrat, nō pōt mouere, qa aūt offendit solidas moles, & cōcauas, & omnimodas figuras, oīmodos emittit sonos, vt aliqñ videať, vt quidam dicunt, pdigia dicētes, mugire terram. Iam aūt & aquæ eruperunt, factis terræ motibus. Sed non pp hoc aqua cā est motus. sed si fuerit in superficie, aut desubter vim inferat spiritus, ille mouēs est: sicut fluctuū venti, sed non fluctus ventorū causæ sunt. Qm & terram sic vtiq; quis cām faceret passionis; euertiť.n. quassata, quemadmodum aqua: effusio enim euersio quædā est. Sed hęc ambo quidem causæ, vt materia; patiuntur enim, sed non

agunt:

agũt: ſpiritus autem, vt principium. Vbi autem ſimul cum terræ motu fluctus factus fuerit, cauſa, qñ cõtrarij facti fuerint ſpiritus. Hoc autem fit, cùm agitans terram ſpiritus, qđ' ferĩ ab alio ſpiritu mare repellere quidem oĩno nõ poſſit, propellens autem, & coarctans in idem cõgregauerit multum: tunc.n.neceſſarium eſt, victo hoc ſpiritu, ſimul multum pulſum à contrario ſpiritu erumpere, & facere diluuium. Fuit autẽ factum hoc & circa Achaiam; extra.n.erat Auſter, ibi autem Boreas tranquilitate aũt facta, & fluente intrò vẽto, factus fuit & fluctus, & terrę motus ſimul. & magis, ppea ꝙ mare nõ dabat p flationem impetum facienti ſub terra ſpiritui, ſed oſtipabat. vim.n.inferendo inuicem, ſpiritus qdem terræ motum fecit, ſubſidentia aũt fluctus diluuium. Secundùm partem aũt terræ fiunt terræ motus, & ſæpe ad modicum locum: venti autem non ſm partem. Secundum partẽ quidem, cum exhalationes, q̃ ſm locum ipſarũ, & vicinum cõuenerint in vnum, ſicut & ſiccitates diximus fieri, & pluuias ſm partem. & terræ motus quidem fiunt per hunc modum, vẽti aũt nõ. Quæ.n.in terra ſunt, principium habẽt, vt ad vnum oẽs cõciteñt: Sol autẽ nõ ſimiliter põt: quæ aũt ſunt ſuſpenſę magis, vt fluant, cùm principium acceperint à Solis latione iam ſm differentias locorum, in vnũ. Qñ igiĩ fuerit multus ſpiritus, mouet terram, vt tremor, ad latus quidem. fit aũt rarò, & ſm aliqua loca velut pulſus, ſurſum deſubter, quapp & rarius quaſſat hoc modo; non enim facile ſic multum conuenire principium: ad longitudinem enim multiplicatior, q̃ ea, quę à profundo ſecretio. Vbicũq; autem factus fuerit talis terrę motus, egreditur

multitudo lapidum, ſicut ebullientium in cribris. Hoc.n.modo facto terræ motu, quæ circa Sipylon euerſa ſunt, & campus vocatus Phylegræus,& q̃ circa Liguſticam regionem. In inſulis autem marinis minus fit terræ motus, q̃ in ijs, quæ ſunt iuxta terram; multitudo.n.maris infrigidat exhalationes, & prohibet pondere, & vim infert. Adhuc autem fluit, & non quaſſatur ſuperatam à flatibus.&, quia multum occupat locum, nō in hoc, ſed ex hoc exhalationes fiunt, & has cōſequunt̃, q̃ ex terra. Quæ autem ꝓpe cōtinentem inſulę pars ſunt continentis: intermedium.n.ꝓpter paruitatem nullam habet virtutem. Marinas aũt non cōtingit moueri ſine mari toto, à quo circuntenentur. De terræ motibus igitur, & quæ natura ipſorum, & propter quam cauſam fiunt, & de alijs accidentibus circa ipſos, dictum eſt ferè de maximis.

Summa Quarta. De Coruſcatione, & Tonitruo.

Caput Primum. De Coruſcationis, & Tonitrui generatione.

DE Coruſcatione autẽ, & Tonitruo, adhuc autẽ de Vortice,& accẽſo Turbine,& Fulminibus dicamus; etem̃ horum idem principiũ exiſtimare oportet oĩum: Exhalatione.n.vt diximus, exiſtente duplici, hac quidem humida, illa aũt ſicca, & cōcretione habente ambo hæc potentia, & coeunte in nubem, ſicut dictum eſt prius, adhuc aũt ſpiſſior cùm fiat cōſiſtẽtia nubiũ ad vltimũ terminũ: qua.n.deficit calidũ, qđ digregat̃ in ſuperiorem locum, hac ſpiſſiorẽ,& frigidiorẽ neceſſe eſt eſſe cōſiſtetiam, quapp & Fulmina,& Procellę,& oĩa talia ferunt̃ deorsũ: quãuis natũ ſit ſurſum ferri calidum oẽ, ſed ad con-

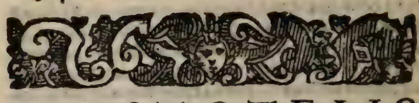
cōtrarium spissitudinis necessarium est fieri ex trusionem, velut nuclei ex digitis exilientes. etenim hæc pondus habētia ferunt sæpe sursum; quæ igit segregatur caliditas, in superiorem dispergit locum. quæcunq; autem intercluditur sicca exhalatio in transmutatione aeris, qui infrigidat, hæc coeuntibus nubibus excernit, vi autem lata, & offendēs cōtinentes nubes, facit percussionē, cuius sonus vocat Tonitruū. Fit autem percussio eadem modo (vt assimilet maiori minor passio) ei, qui in flamma fit sono, qđ vocant hi qdem Vulcanum ridere, hi autem Vestam, hi uero cōminationē horum. Fit autē, qñ exhalatio, q̄ in flammā cōuertit, ferat, cùm rumpunt, & siccant ligna: sic .n. & in nubibus, cum fit spiritus excretio, in spissitudinem nubium incidēs, facit tonitruū. Oīmodi autem soni pp irregularitatem fiunt nubium, & pp intermedias cauitates, quà cōtinuitas deficit spissitudinis. Tonitruum igit hoc est, & fit pp hanc cām. Spiritus autem extrusus vt plurimum qdē ignitur subtili, & debili ignitione. & hoc est, qđ vocamus Coruscationem, qua vtique velut excidens spiritus coloratus apparet. Fit autem post percussionem, & posterius tonitruo: sed videt prius, quia visus anticipat auditum. Patet autē in remigatione triremiū: iam enim sursum ferētib. iterū remos, primus ptingit sonus remigij.

Caput Secundum. Antiquorum de Coruscatione, & Tonitruo opiniones, earum confutationes, veraq; de his determinatio.

QVamuis quidam dicant, quòd in nubibus nō fiat ignis. Hunc autem Empedocles qdem ait esse eum, qui intercipit ex Solis radijs.

Anaxagoras autem de eo, qui desuper est, æthere, quem & ille uocat ignem delatum desuper deorsum. Micationem igitur huius ignis, esse coruscationem, sonum autem intus extincti, & stridorem, tonitruum. tanquam sicut vr̄ factū, sic & prius coruscatio fit tonitruo. Irrationabilis autem & ignis interceptio, & vtroque quidē modo. magis autem detractio eius, qui desuper est, ætheris. Quare. n. ferat̄ deorsum, quod natū est sursum, oportet dici causam, & pp̄ quid aliquando hoc fit circa Cœlum, quando nubilosum fuerit quidem tantum, sed non continuè sic, serenitate autem existente nō fit; hoc enim omnino uidetur dictum esse inconsideratè. Similiter autem & dicere à radijs caliditatem interceptam in nubibus esse horum causam, non probabile est; etem̄ iste sermo sine cura dictus est valde: Segregatam enim necessarium esse cām semper, & determinatam & tonitrui, & coruscationis, & aliorum talium, & sic fieri. Hoc autem differt plurimum: simile. n. est, ac si quis putet aquam, & niuem, & grandinem, inexistētes prius posterius excerni, & non fieri velut ad manum faciente semper concretione vnumquodq; ipsorum: eodem enim modo & illas cō cretiones, & hæc excretiones existimandum est esse. Quare si altera horum non fiunt, sed sunt, de ambobus eadem congruet ratio. interceptionemq; quid utique magis alterum dicet quis, quàm quemadmodum in spissioribus? etenim aqua à Sole, & ab igne fit calida, sed tñ, cùm iterum coeat, & infrigidetur aqua concrescens, nullam accidit fieri talem excidentiam, qualē illi dicunt. quamuis oportebat secundùm rationem magnitudinis. Et feruorem facere spiritū

intus factum ab igne, quem neque possibile est inexistere prius, neque illi sonum feruorem faciunt, sed stridorem. Est autem stridor parua ebullitio: qua enim quod extinguitur incidens dominatur, hæc bulliens facit sonum. Sunt autem quidam, qui coruscationem, sicut & Clidemus, non esse aiunt, sed uideri, assimilantes, tanquam passio similis sit, & quando mare quis virga percusserit (videtur enim aqua effulgens nocte) sic in nube, flagellato humido, apparētiam splendoris esse coruscationem. Isti igitur nondum assueti erant ijs, quæ sunt de refractione opinionibus, quòd quidem uidetur causa talis passionis esse. Videtur enim aqua fulgere percussa, refractiô ab ipsa visu ad aliquod fulgidorum. quapropter & fit magis hoc noctu; die enim non uidetur: quia lumen diei amplius existens offuscat. Quę igitur dicuntur ab alijs de tonitruo, & de coruscatione hæc sunt: his quidem, quòd refractio coruscatio sit: his autem, quòd ignis qdem perlustratio coruscatio, tonitruum autem extinctio: non quòd innascatur secundum vnamquamque passionem ignis, sed inexistat. Nos autem dicimus esse eandem naturam, super terram quidem Ventum, in terra autem Terræ motum, in nubibus autem Tonitruum; omnia enim esse secundùm substātiam idem, exhalationem siccam. quæ fluēs quidem aliqualiter, ventus est: sic autem, facit terræ motus: in nubibus autem, cùm transmutationem subiens excernitur, coeuntibus, & concrescentibus ipsis in aquā, tonitrua, & coruscationes; & adhæc alia, naturæ eiusdē cum his existentia. Et de tonitruo qdem, & coruscatione dictū est.

ARISTOTELIS METEOROLOGICORVM

LIBER TERTIVS.

SVMMA LIBRI.

In Prima agit de Procella, Vortice, accenso Turbine, ac Fulminum speciebus.
In Secunda de Area, Iride, Pareliis, & Virgis.
In Tertia de his, quæ in terræ partibus inclusa generantur.

E residuis autem dicamus operibus segregationis huius, inducto iam modo dicentes; Spiritus.n. hic, cum segregatr per modica qdem, & sparsim diffunditur, & sępe fit, & perflat, & tenuiorum partiũ existens, Tonitrua facit, & Coruscationes. Si autẽ totus simul, & spissior, minus autem excretus fuerit tenuis, Procella ventus fit. quapp & violentus: celeritas.n.excretionis facit fortitudinem. Qñ igit consequet multa & continua excretio, eodem fit modo, quemadmodum cum iterum in con-

contrarium mouet: tunc.n.pluuia, & aquæ fit multitudo. Existunt igit ambo hęc potentia fm materiam. Cum autem principium factum fuerit potentiæ cuiuscunq;, consequit, qđ coexcernit ex materia, cuiuscunq; fuerit multitudo in existens amplior, amplius. & fit hoc qdem Imber, illud autem alterius exhalationis procella. Qñ autem qui excernitur spiritus, ille qui in nube, alterum contra percusserit sic, vt qñ ex amplo in angustum vi fert ventus in portis, aut vijs: (accidit.n. sæpe in talibus, repulsa prima parte fluentis corporis, ppea q̄ nō cedit, aut pp angustiam, aut pp reflationem, circulum, & vertiginem fieri spiritus; hic.n. in anterius phibet procedere, ille autem à tergo impellit: quare cōpellit in latus, quà non prohibet ferri, & sic semper contiguum, donec vtiq; vnum fiat. hoc autem est circulus: cuius.n. est vna latio figurę, hanc necesse est circulum esse) super terrā vtiq; pp hoc fiunt vertigines, & in nubibus similiter fm principium. Veruntñ, sicut qñ Procella fit, semper nubes excernit, & fit continuus ventus; sic hic semper cōtinuum sequit nubis. Propter spissitudinem autem non potens excerni spiritus ex nube, vertit quidem circulariter primò propter dictam causam: deorsum autem fert, qa semper nubes inspissant, quà excidit calidū. Vocatur autem, si incolorata fuerit hęc passio, Vortex, ventus existens, velut Procella inconcocta. Borealibus autem non fit Vortex, neq; niuosis existentibus Procella, propterea, q̄ oīa hæc flatus sunt flatus autem est sicca, & calida exhalatio. Gelu igit, & frigus, propterea q̄ dominantur, extinguunt mox, qđ adhuc fit principium. Quòd aūt dominent, palam est: neq;.n.vtiq; es-

set niuositas, neq; borealia humida: hęc.n.accĩdit esse, dominante frigiditate. Fit igiẽ Vortex qñ quæ fit procella, non possit excerni à nube. Est autem pp repulsionẽ girationis, cum ad terram ferat circumuolutio, simul deducens nubem, non potens absolui. Quà aũt ſm directum efflat, hac spiritu mouet. & circulari motu vertit, & sursum fert, cuicunq; inciderit uim inferens. Cum autem detractus ignitus fuerit: hoc autem est, cum tenuior spiritus fiat, vocat accẽsus Turbo: coincendit.n.aerem, ignitione colorans. Si aũt in ipsa nube multus & tenuis extrudaẽ spiritus, hic fit fulmen, si quidẽ valde tenue fuerit, non adurens pp tenuitatem, quod Poetę clarum vocant. si aũt minus, adurens, qđ fumidum vocant. Illud.n.pp tenuitatem ferẽ, ꝓpter velocitatem autem p̃uenit pertransire, antequã igniat, & moram faciens denigret. hoc aũt tardius, colorauit qdem, nõ autem exussit, sed p̃uenit pertransiens. Quapp & resistentia qdem patiunẽ aliquid, q̃ aũt non, nihil. vt clypei iã æramentũ qdem liquefactum fuit, lignum autẽ nihil passum fuit: pp.n.raritatem p̃uenit spiritus penetrare, & pertransire. Et per vestimenta similiter, non combussit, sed velut attritionẽ fecit. Quare ꝙ hęc oĩa spiritus sint, palam est, & ex talibus. Est autem aliqñ & oculis videre. velut & nunc accidit circa tẽplum in Ephesocõbustum; ad multas.n.partes flamma ferebaẽ cõtinua discerpta seorsum. Quòd qdem fumus spiritus ẽ, & ardet fumus, manifestum ẽ, & dictũ est prius in alijs: cum autem simul multus secedit, tunc manifestè vr̃ spiritus esse. Quod igitur in paruis ignitionib.vr̃, hoc & tunc multa ardente materia fiebat multo fortius. Ruptis igiẽ lignis, vnde

principium spiritus erat, multus progrediebat congregatus, quà efflabat, & ferebat sursum accensus. quare videbat flamma ferri, & inuadere domos: semper. n. putare oportet sequi fulmina spiritum, & pcedere: sed non vr, quia sine colore est. quapropter & quà debet percutere, mouetur, priusquam percutiatur, tãquam prius inuadente principio spiritus. Et tonitrua autem diuidunt, non sono: sed quia simul excernitur, qui percussionem fecit, & sonum spiritus: qui, si percusserit diuisit, exussit autem non. De tonitruo igitur, & coruscatione, & procella, adhuc autem & de accensis turbinibus, & uorticibus, & fulminibus dictum est, & quòd idem omnia, & quæ differentia omnium ipsorum sit.

Summa Secunda. De Area, Iride, Parelijs, & Virgis.

Caput Primum. Nonnulla horum omnium narrantur accidentia: quæ in vnam communem reducuntur causam, refractionem scilicet.

DE Area autem, & Iride, qd. vtrunque, & pp quã cãm fit, dicamus, & de Parelijs, & Virgis; etẽm oĩa hæc fiunt pp easdem causas inuicem'. Primò aũt oportet accipere passiones, & accidentia circa vnumquodq; ipsorum. Ipsius igiẽ Areæ apparet sæpe circulus totus, & fit circa Solem, & Lunam, & circa splendentia astrorum. Adhuc autem, nihil minus nocte q̃ die, & meridie, q̃ sero: diluculo aũt minus, & circa occasum. Iridis autem nunq̃ fit circulus, neque maior semicirculo sectio. Et occidẽte quidem, & oriente, minimi quidem circuli, maxima autem portio: eleuato autẽ magis circuli quidem maioris, minor autem portio. Et post autum-

nale

nale quidem æquinoctium in breuiorib. dieb. oī hora fit diei. in æstiuis autem nō fit circa meridiem. Neq; duab plures irides fiunt simul. Harum autem tricolor quidem vtraq; , & colores eosdem, & æquales ſm numerum habent inuicem: hebetiores autem sunt eius, q̃ extra est, & econtrario posui ſm positionem. Quæ.n.intra est, primam habet circumlationem, q̃ maxima est, puniceam: q̃ autem exterius, minimam quidem, propinquissimè ad hanc, & alia proportionaliter. Sunt aūt colores hi, quos quidem solos ferè non possunt facere pictores; quosdā.n.ipsi miscent, Puniceus autem, & Viridis, & Purpureus nō fit mistus. iris autem hos habet colores. Qui aūt est inter puniceum, & viridem, apparet sæpe Flauus. Parelij autem, & Virgæ fiunt ex latere semper. & neq; desuper, neq; ad terram, neq; ex opposito, neq; ēt noctu, sed semper circa Solem. Adhuc autem dum ascendit, aut dum descendit semper. ſm plurima autem ad Occidentem, dum aūt in medio cœli est, rarò. vt in Bosphoro aliqñ accidit: per totam.n.diē simul orientes duo Parelij permanserunt, vsq; ad Occasum. Quæ igitur circa vnumquodq; ipsorum accidunt, hæc sunt. Causa autem horum oīum eadem; oīa.n.hæc refractio sunt: differunt autē modis, & à quibus; & qūo accidit fieri refractionem ad Solem, aut aliud aliquid fulgidorum. Et per diem qdem iris fit. nocte autem à Luna, vt Antiqui quidem putabant, non fiebat. Hoc aūt patiebant propter raritatem: latebat.n.ipsos. Fit tñ: rarò autem fit. Causa autem est, q͏ in tenebris latent colores, & alia multa oportet coincidere, & oīa hæc die vna mensis: in plenilunio.n.fieri necesse est, si debeat fore: & tūc, aut

oriente, aut occubente. quapropter in annis supra quinquaginta bis comperimus solū. Quòd igitur visus refrangit, sicut & ab aqua, sic & ab aere, & oībus habentib. superficiem planam, ex ijs, quæ circa visum ostensa sunt, oportet accipere fidem. & propter qd speculorum in qbusdam quidem non solum colores, sed & figuræ apparent, in quibusdam aūt colores solum. talia autem sunt speculorum, quæcunque parua sunt, & nullam sensibilem habent diuisionē: in his. n. impossibile est figuram apparere: videbit. n. esse diuisibilis: oīs n. figura simul vī figura esse, & diuisionem habere oīquaq;. Qm̄ aūt intus apparere aliquid necessarium est, hæc autē impossibile; relinquitur colorē solum intus apparere. Color autem aliqn̄ quidem splendidus vī splēdidorum: aliqn̄ aūt, aut propterea ꝙ miscet ei, q est speculi, aut ꝓpter debilitatē visus, alterius coloris efficit phantasiam. Sit autem de his nobis speculatum in his, quę circa sensus demonstratur. quapropter ipsorum hæc quidem dicamus, his autem vt existentibus vtamur.

Caput Secundum. De Areæ figura, Significationibus, & earum causa.

PRimò autem de ipsius Areę figura, dicamus, & quare circulis fit, & quare circa Solē, aut Lunam, similiter autem & de alijs astris: eadē. n. in oībus congruet rō. Fit igitur refractio visus, cum cogitur aer, & vapor in nubem, si ęqualis, & paruarum partium consistens extiterit. Quapp & signum cōsistentia quidem aquæ est: distractiones tn̄, & marcores: hi quidem serenitatis, distractiones autem flatus. Si. n. neq; marcefactum, neq; distractum, sed permissum fuerit

rit recipere propriam naturam, aquæ signũ merito est: indicat.n. iã fieri talẽ consistentiam ex aqua, continuitatem accipiente inspissatione, necessarium sit in aquam venire. quapp, & nigri fiunt colores hi maximè aliorum. Cum autẽ distrahitur, flatus signum est; diuisio.n. à flatu facta est, iã quidem existente, nõdum aũt p̃sente. Signum autem huius est, ꝙ hinc fit ventus, vndecunq; p̃cipua fiat distractio. cum verò marcescit, serenitatis: si.n. non disponit aliqualiter sic aer, vt dominetũ calido, qđ intercipitũ, neque veniat in inspissationẽ aquosam; palã est, ꝙ nondũ vapor segregatus est ab exhalatione sicca, & ignea. hoc aũt serenitatis est causa. Q̃uo igitur se habente aere fit refractio, dictum est. refrangitũ autem à consistente caligine circa Solẽ, aut Lunam visus. quapp non ex opposito, sicut iris, apparet. Vndiq; autem similiter refracto, necesse est circulum esse, aut circuli partẽ: ab eodem .n. signo ad idem signum æquales frangentũ sup circuli lineam semper. Sit.n. à puncto, in quo A, ad B fracta, & ea, quæ est A C B, & quæ A F B, & quæ A D B. æquales autem & hæ A C, A F, A D inuicẽ, & quæ ad B inuicem, s. C B, F B, D B. & protrahatur A E B. Quare trianguli æquales; etenim super æqualem, quę est A E B. Ducantur autem perpendiculares ad A E B ex angulis. à C quidem, quæ est C E: ab F aũt, quæ est F E: à D autem, quæ est D E. Aequales itaq; hæ: in æqualibus.n. triangulis, & in uno plano oẽs: ad rectũ .n. oẽs, ei, quæ A E B, & ad vnum punctum E copulantur. Circulus igitur erit descripta, cętrum autem E. Sit autem B quidem Sol, A autẽ visus, q̃ autem est circa C F D circunferentia, nubes, à qua refrãgitur visus ad Solem. Oportet autem

intel-

intelligere continua specula. sed propter parui tatem vnumquodque quidem inuisibile: quod autem ex omnibus est, vnum esse vr̃, propterea ꝙ consequenter sunt. Apparet autem quod qui dem album est, Sol circulariter continuè in vno quoq; apparens speculorum, & nullam habens sensibilem diuisionem. Iuxta autem hoc nigra contigua circunferentia, quæ propter illius albedinem vr̃ esse nigrior: uersus terrã autem magis, quia tranquillior est; flatu.n.existente, non est statio manifesta. Sæpius autem fiunt Areę circa Lunam, quia Sol calidior existens, citius dissoluit cõsistentias aeris. Circa astra aũt fiunt quidem propter easdem causas: non significant autem similiter, quia paruas penitus indicant consistentias, & nondum stabiles.

Caput Tertium. de Iridum generatione, coloribus, speciebus, & Numero.

IRis autem, qđ quidem est refractio, dictũ est prius: qualis autẽ refractio, & qũo, & pp quã causam singula fiunt accidentium circa ipsam, dicamus nunc. Refrangi igiť visus ab oĩbus vñr lenibus: horum autem est aer, & aqua. Fit autẽ ab aere quidem, cum coierit. Propter uisus aũt debilitatem sæpe ẽt sine inspissatione facit refractionem. qualis aliqñ accidit cuidam passio debiliter, & non acute videnti: semper.n.simulachrum videbať ꝓcedere ambulantem ipsum ex opposito, respiciens ad ipsum. hoc aũt patiebať, quia visus refrangebatur ad ipsum: sic.n.debilis erat, & tenuis valde ob infirmitatem, vt & speculum fieret propinquus aer, & nõ possit repellere, sicut qui longè est, & spissus. Quapropter & promontoria sursum vulsa videntur

in

in mari, & maiores magnitudines oīum, cum Euri flant,& quæ in caliginib.sunt,velut & Sol, & astra orientia,& occumbētia magis, q̃ in medio cœli existentia. Ab aqua autem maximè refrangit,& ab incipiente fieri magis adhuc,q̃ ab aere:quamlibet.n.partium,ex quibus fit consistentibus gutta, speculum necessarium est esse magis caligine. Qm̄ autem & manifestum est, & dictum est prius, ꝙ in talibus speculis color tm̄ apparet, figura autem immanifesta est, necessarium,cum incipiat pluere, & iam quidem cogatur in guttas,qui in nubibus est, aer.nondum autem pluit, si ex opposito fuerit Sol, aut aliud aliquid sic fulgidum, ut fiat speculum nubes, & refractio fiat ad fulgidum ex opposito, fieri imaginem coloris,nō figuræ, vnoquoque speculorum existente paruo,& inuisibili. Ea autem,q̃ ex oībus ipsis est, continuitate magnitudinis visa, necesse est continuā magnitudinem eiusdem apparere coloris; vnumquodq;.n.speculorum eundem reddit colorem ipsi cōtinuo. Quare,qm̄ hęc possibile est accidere. cum se habeat hoc modo Sol,& nubes, & nos simus in intermedio ipsorum, erit propter refractionem imago q̃dam.quinimo & vr̄ tunc, & non aliter sese habentibus,facta Iris. Quòd igitur Iris sit refractio visus ad Solem,manifestum est.quapp & ex opposito semper fit,Area aūt circa ipsum. Et quidem ambæ refractio: sed hæc quidem colorū uarietate differt: hæc n.ab aqua, & nigro fit refractio,& de longè: illa aūt de propè, & ab aere albiore ƒm naturam. Apparet aūt fulgidū per nigrum,aut in nigro:(differt.n.nihil) puniceum. Videre aūt licet viridiū lignorum ignē,ꝙ rubrā habeat flammā,ppea ꝙ fumo multo mi

stus

ſtus eſt ignis, fulgidus exiſtens, & albus. Et per caliginem, & fumũ Sol apparet puniceus. Quapp Iridis qdem refractio prima talem habere vr̃ colorem: à guttis.n. paruis fit refractio: q̃ aũt ipſius Areæ eſt, non. I   lijs aũt colorib. poſterius dicemus. Adhuc autem circa ipſum qdem Solem non fit mora conſiſtentiæ, ſed aut pluit, aut diſſoluit. ex cõtrarijs autem in intermedio gñationis aquæ fit quoddam tp̃s: qm̃, ſi fieret, eſſet vtiq; colorata Area, ſicut Iris nunc aũt tota quidem non fiunt talem habentia imaginem, neq; circulariter: parua autem, & ſm partem, q̃ vocantur Virgę. Qm̃, ſi conſiſteret talis caligo, qualis fieret vtiq; ab aqua, aut aliquo alio nigro, ſicut dicimus; appareret vtiq; Iris tota, ſicut q̃ circa lucernas: circa has.n. vt plurimũ, auſtralibus exiſtentibus, Iris fit hyeme. Maximè autẽ manifeſta fit humidos habentib. oculos; horũ .n. viſus citò propter debilitatem refrangit̃. Fit autem & ab humiditate aeris, & ab euaporatione, & à fuligine à flamma defluente, & miſta; tunc.n. fit ſpeculum & propter nigredinem: fumoſa.n. ipſa fuligo. Lucernæ quoq; lumen non album, ſed purpureum apparet circulariter, & irinum, puniceum autem nõ: eſt.n. & viſus paucus, qui refrangitur, & nigrum ſpeculum. Quæ autem à remis, qui ſurſum feruntur, ex mari Iris, poſitione quidem eodem fit modo ei, quæ in cęlo, colore autem ſimilior eſt ei, quæ circa lucernas; non.n. puniceum, ſed purpureum habere colorem vr̃. Refractio autem a paruiſſimis quidem, continuis autem fit guttis. hæ autem aqua ſegregata ſunt iam penitus. Fit autem & ſi quis tenuib. guttis in aliquem talem locum, qui poſitione ad Solem verſus ſit, & hac qdem

Sol

Sol emineat, illac autem vmbra fit: in tali.n.si quis intus irroret, stanti extra, qua permutantur radij, & faciunt vmbram, apparet Iris. motus autem, & coloratio similis, & causa eadem est ei, quæ à remis: manu.n. pro remo utitur irrorans. Quòd autem color talis fit simul, palam erit, & de aliorum colorum apparitione ex his. Oportet.n. intellexisse, sicut dictum est, & supposuisse primò quidem, ꝙ fulgidum in nigro, aut per nigrum, colorem facit puniceum. Secũdò autem, ꝙ visus, qui protenditur, debilior fit, & minor. Tertiò, ꝙ nigrum velut negatio est; quia.n. deficit visus, apparet nigrũ. quapp quæ longè oĩa nigriora apparent, ppea ꝙ non pertingit visus. Considerentur igitur hæc ex ijs, quæ circa sensus accidunt: illorum.n. proprij de his sunt sermones. nunc autem quantum necesse est de ipsis dicamus. Apparẽt igitur propter hãc causam & quæ longè nigriora, & minora, & planiora, & quæ in speculis, & nubes nigriores aspicientibus in aquam, quàm in ipsas nubes. & hoc valde perspicuè: propter refractionem enim pauco visu aspiciuntur. differt autem nihil, quod videtur permutari, aut visum: vtroque enim modo erit idem. Adhæc autem oportet non latuisse & hoc: accidit enim cum fuerit nubes propè Solem, in ipsam quidem respicienti, nequaquam apparere coloratam, sed esse albam. in aqua autem candẽ hanc intuenti, colorem habere aliquem eorũ, qui Iridis. Palam igitur, ꝙ visus, sicut & nigrũ fractus propter debilitatem nigrius facit apparere, sic & album minus album, & adducit ad nigrum. Qui igitur fortior in puniceũ colorem permutauit: contiguus autem in viridem: qui autem ad

huc debilior in purpureum.ad plus autem non amplius apparet, sed in tribus, sicut & aliorum plurima, & horum se habet finis, aliorum autẽ insensibilis permutatio est. Quapp & Iris tricolor apparet, vtraque quidem, opposite autẽ. Prima igitur exteriorem puniceam habet: à maxima.n.circunferentia plurimus incidit visus ad Solem: maxima autem, quæ extra; contigua autem & tertia ꝓportionaliter. Quare si q̃ de colorum apparitione dicta sunt bene, necesse est & tricolorẽ esse ipsam, & his coloribus colorari solis. Flauus autem apparet, ppea ꝙ secus seinuicem apparent; puniceum.n.iuxta viride albũ apparet: Signum autem huius est. In nigerrima.n. nube maxime pura fit Iris. accidit aũt tunc puniceum videri magis flauum esse. Est aũt flauus in Irida, color inter puniceum, & uiridem colorem. propter nigredinem igitur eius, quæ in circuitu est, nubis, totum ipsius apparet, qđ puniceum est, album: est enim ad illa album. Et iterum marcescente Iride propinquissimè, cum soluatur puniceum: nubes.n.alba existens, decumbens secus uiride, permutatur in flauum. Maximum autem signum horum est, quæ fit à Luna, Iris: apparet.n.alba valde. fit autem hoc, q̃a in nube, obscura existente apparet & in nocte. Sicut igit̃ ignis super ignem, nigrum iuxta nigrum facit debiliter album penitus apparere album hoc autem est puniceum. Fit autem hęc passio manifesta & in floribus: in texturis eñ & variegaturis valde differunt ſm apparitionem. alij secus alios positi colores, velut & purpurei in albis, aut in nigris lanis: adhuc autem in splẽdore tali, aut tali. Quapropter & Variegatores florum aiunt se peccare, operantes ad lucernã

 sæpe,

sæpe & decipi accipientes alios pro alijs. Quare igitur tricolor, & ꝙ ex his apparet colorib. solum Iris, dictum est. Dupla autē & obscurior colorib. est illa, q̄ ambit, & positione colores ex opposito habet positos, propter eādem causam: cum.n. longius protenditur visus, sicut qđ longius videt, & qđ hic eodem modo. Debilior igiť à superiori refractio fit, quia à remotiori fit refractio. quare minor incidens colores facit languidiores apparere; & econuerso ēt, qa amplior à minori, & interiori circunferentia incidit ad Solem: propinquior.n. visus existens, refrangiť à circunferentia propinquissima primæ Iridi. propinquissima aūt in exteriori Iride minima circunferentia. quare hæc habebit colorem puniceum. contigua autem, & tertia ſm proportionem. Exterior Iris, in quo B, interior, in quo A. colores autem, in quo C Puniceus, in quo D Viridis, in quo E purpureus. Flauus autem apparet, in quo F. Tres autem non adhuc fiunt, neq; plures Irides; quia & secunda fit obscurior, vt & tertia refractio valde debilis fiat, & impotēs sit peruenire ad Solem.

Caput Quartum. Iridis figuram, vel semicircularem, uel semicirculo minorē esse: Et quibus ipsa magis, minusq́, appareat anni temporibus. Et hæc omnia per perspectiuas demonstrationes.

QVod aūt neq; circulum possibile sit fieri Iridis, neq; maiorē semicirculo portionē, & de alijs accidentib circa ipsam, ex descriptione erit considerantib. manifestum; Hemisphærio.n. existente super horizontem circulum in quo A, centro autem K, alio aūt quodā Oriente signo, in quo G, si quæ à K lineæ, ſm co-

num excidentes faciant, velut axem, lineam, in qua G K, & à K ad M copulatæ refrangantur ab hemisphærio ad G super maiorem angulum, ad circuli circunferentiam incident lineæ, quę à K. Et si q̃dem in ortu, aut in occasu astri refractio fiat, semicirculus assumet circuli ab Horizonte super terrã factus. si autem supra, minor semper semicirculo. minimus aũt, cum in meridie fuerit astrum. Sit.n. in Oriente primum ubi G, & refracta sit K M ad G, & planum eiectum sit, in quo A, qđ à triangulo, in quo G K M. Circulus igiť sectio erit sphæræ: q maximus sit, in quo A: differet.n. nihil, si quodcunq; eorum, q̃ super G K, s̃m triangulum K M G, eiectũ fuerit planum. Lineæ igiť ab ijs, quę G K, ductę in hac rõne, non constituenť ad aliud, & aliud punctũ, q̃, semicirculi, in quo A. Q̃m enim puncta G K data sunt, & quæ K M data vtique erit, & quæ M G. quare & ratio eius, quæ M G, ad M K, Datam igitur circunferentiam tanget M. sit itaque hæc, in qua N M. quare sectio circunferentiarum data est. apud aliud autem pũctum, quàm ipsius M N circunferentiæ, ab eisdẽ punctis eadem ratio in eodem plano non consistit. Extraponatur igitur quædam linea, quæ D B, & scindatur vt M G ad M K, sic quæ D ad B. maior autem, quæ M G, ea, quæ M K. quoniam super maiorem angulum refractio coni: sub maiori .n. angulo subtenditur trianguli M K G. maior igitur est & ipsa D ipsa B. Adducatur igiť ad eã, quæ B, in qua F, vt sit quod D ad B, quæ B F ad D. deinde quod F ad K G, quæ B, ad aliam fiat, quæ K P: & a P ad M copuletur quæ P M, erit igitur P polus circuli, ad quem lineæ, quæ à K incidunt: erit.n. quod quæ F ad K G, & quæ B

ad K P,& quæ D ad P M.Nō.n.ſit, ſed aut ad mi norem,aut ad maiorem ea,quę P M: nihil.n.dif feret: ſit.n.ad P R. eandem ergo rōnem G K, & K P,& P R adinuicem habebunt,q̃ quæ F,B,D. quæ autem F,B, D proportionales erant: quod quidem D ad B,quæ F B ad D: quare quod quæ P G ad P R,quæ P R ad eam, quæ P K. Si igitˉ ab iĵs,quæ K G,quæ G R,& K R ad R coniungantˉ, coniunctæ hæ eandem habebunt rōnem,quam quæ G P,ad eam quæ P R: circa eundem.n.angulum P proportionaliter, & q̃ trianguli G P R, & eius, qui K R P.quare & quæ G R ad eam, q̃ K R eandem rōnem habebit, quam & q̃ G P ad eam,quæ P R. habet aūt & quæ M G ad M K eā rōnem, quam q̃ D ad eam, q̃ B. quare ambæ à punctis G K non ſolùm ad circunferentiā M N conſtituentˉ, eandem habentes rōnem, ſed & alibi.qđ quidem impoſſibile. Qm̃ igitur quæ D, neq; ad minorem ea, q̃ P M,neq; ad maiorem: (ſimiliter.n.demonſtrabimus)palam eſt, ꝙ ad ipſam vtiq; erit,in qua P M.quare erit, qđ quæ M P ad P K,quæ P G ad M P.Si igitur eo, in quo P,Polo vtens,diſtantia autem ea,in qua P M,circulus deſcribatur, oēs angulos attinget, quos refractæ faciunt,q̃ à K G. Si autem, nō ſimiliter oſtendentur eandem habere rōnem, q̃ alibi, q̃ in ſemicirculo conſtituuntur. quod quidē erat impoſſibile. Si igitˉ circunducas ſemicirculum, in quo A,circa diametrum,in qua G K P, quę à G K reſtractæ ad id in quo M,in oībus planis ſimiliter ſe habebunt,& ęqualē faciēt angulum: qui K M G.& quem ēt facient angulum,q̃ K P, & P M,ſuper eā,quæ G P, ſemper ęqualis erit. Trianguli igitur ſuper eam,quæ G P,ęquales ei, qui G M P,conſiſtunt. horum autem perpendiculares

talares ad idem signum cadēt eius, quæ G P, & çquales erunt.cadunt ad O Centrum: ergo circuli O: semicirculus autem,qui circa M N abscẽtus est ab horizonte. Iterum sit Horizon q̃dē, in quo A C.oriat̄ autem supra hunc,G. axis aūt sit nunc,in quo G P. Alia igitur oīa similiter ostendent̄,vt & prius.Polus aūt circuli,in quo P, erit sub horizonte,eo,in quo A C, eleuato puncto,in quo G.In eadē autē & polus, & centrum circuli, & terminantis nunc ortum : est.n.iste, in quo G P. Qm̄ autem supra diametrum, quæ A C,quod K G, centrum vtiq; erit sub horizonte priori eius, in quo A C, in linea K P, in quo O.Quare minor erit superior sectio semicirculo,in qua S T(nam Q S T semicirculus erat.nūc autem intersectus est ab A C horizonte, itaque Q S disparens erit) eleuato ipso Solo. Minima aūt,cum in meridie:quanto.n. superius G, tāto inferius & polus,& centrum circuli erit. Quòd autem in minoribus quidem diebus ijs, q post æquinoctium autumnale;contingit semper fieri Iridem,in longioribus autem diebus,ijs, qui ab çquinoctio altero ad çquinoctium alterum, circa meridiem non fit Iris, causa est,quia quæ ad Vrsam sectiones omnes maiores sunt semicirculo, & semper ad maiores:quod autem est immanifestum,paruum quæ autem ad meridiē sectionis æquinoctialis, quæ quidem sursum sectio, parua : quæ autem sub terra magna : & semper in maiores, quæ longius.Quare in ijs,q̃ ad æstiuas versiones diebus,propter magnitudinem sectionis,antequam ad medium veniat,sectionis,& ad meridianum G, infra iam penitus fit T : propterea quòd longè distat à terra meridies propter magnitudinem sectionis. In ijs

autem diebus, qui ad hyemales uersiones, quia non multum super terram sunt sectiones circulorum, co: rarium necessarium fieri: modicum enim eleuato, in quo G, in meridie fit Sol.

Caput Quintum. De Parelio, & Virgis.

EAsdem autem dictis causas existimandũ & de Parelio, & Virgis; Fit. n. Parelius quidem refracto uisu ad Solem. Virgæ autem, propterea ꝙ incidit talis existẽs visus, qualẽ diximus semper fieri, cum prope Solem existentib. nubibus, ab aliquo refrangit̃ humidorum ad nubem; Videntur. n. ipsæ quidem incoloratæ nubes ẜm rectum aspectum intuentibus: in aqua aũt Virgis plena nubes. veruntñ tunc quidem in aqua vr̃ color nubis esse: in virgis autẽ intra ipsam nubem. Fit autem hoc, cum inæqualis fuerit nubis cõsistentia, & hac quidem spissa, hac autem rara, & hac quidem magis aquosa, hac autẽ minus: refracto. n. visu ad Solem figura qdem non vr̃. Color autem, quia in inæquali apparet fulgidus, & albus Sol, ad quem refractus est visus, hic quidem puniceus vr̃, hic autem viridis, aut flauus: differt. n. nihil per talia videre, aut à talibus refractum: vtroq;. n. modo apparet colore simile. quare, si & illo modo puniceum, & isto. Virgæ igitur fiunt propter inæqualitatem speculi, non figura, sed colore: Parelius autem, cum q̃ maximè æqualis fuerit aer, & spissus similiter. quapp apparet albus: æqualitas. n. speculi facit vnum imaginis colorem. refractio autem simul totius visus, ppea ꝙ simul incidit ad Solem à spissa existente caligine, & nondum quidem existente aqua, propè autem aquam, colorem, qui in Sole inest, apparere facit, sicut facto ab

aere

ære polito pp ſpiſſitudinem. quare, qm̃ color Solis albus eſt, & Parelius apparet albus. Propter hoc idem autem magis aquæ ſignum eſt Parelius, q̃ Virgæ: magis.n. ſignificat aerem efficaciter ſe habere ad gñationem aquæ. Auſtralis autem Boreali magis: quia magis Auſtralis aer in aquam permutatur, q̃ qui ad Vrſam. Fiũt autem, ſicut diximus, & circa Occaſus, & circa Ortus, & neq; deſuper, neque deſubter, ſed ex laterib. & Virgæ, & Parelij; & neq; propè Solem valde, neq; longè penitus. Propè.n. exiſtentem Sol diſſoluet conſiſtentiam: longè autem exiſtẽte viſus non refrangetur: à paruo.n. ſpeculo lõgè protenſus debilis fit. quapropter & Areæ nõ fiunt ex oppoſito Solis. Surſum igitur ſi fiat, & propè, diſſoluet Sol. ſi autem longè, minor viſus exiſtens, q̃ vt faciat refractionem, non incidet. In latere autem ſub Sole eſt tantum diſtare ſpeculũ, vt neq; Sol diſſoluat, viſusq́; totus ſimul veniat; quia ad terram, cum fertur, non pertingit, tanq̃ quod per immenſum ferat̃. Sub Sole autem nõ fit, propterea ꝙ propè terrã diſſoluit̃ vtiq; à Sole. ſurſum aũt in medio cœli viſus diſpergitur. Et omnino, neq; ex latere in medio cœli fit; viſus. n. non ad terram fertur. quare paucus pertingit ad ſpeculum, & refractus fit omnino debilis. Quæcunq; igitur opera accidit exhibere ſegregationem in locis ijs, quæ ſuper terram, tanta ferè ſunt, & talia.

Summa Tertia. De his, quæ in terræ partibus incluſa generantur.

QVæcunq; autem in ipſa terra, incluſa terræ partib. operatur, dicendum; Facit.n. duas ſpẽs corporum, ꝓpterea ꝙ duplex natura eſt,

& hæc, quẽadmodum & in sublimi: Duæ enim sunt exhalationes, illa quidem vaporosa, hęc autem fumosa, vt diximus: duæ autem & species eorum, quæ in terra fiunt; nam hæc quidem fossibilia, illa autem metallica. Sicca igitur exhalatio igniens facit fossibilia oĩa, vt lapidum genera ineliquabilia, & Sandaracham, & Ochram, & Minium, & Sulfur, & alia talia. Plurima autẽ fossibilium sunt, hæc quidem puluis coloratus, illa autem lapis ex tali consistentia factus, velut Cinnabari. Exhalationis autem vaporosæ, quæcunq; metallica sunt, & sunt aut fusilia, aut ductilia, ut ferrum, aurum, ęs. Facit autem hęc oĩa exhalatio uaporosa, cum includitur, & maxime in lapidibus propter siccitatem in unum coarctatur, & concrescit, velut ros, aut pruina, cum excreta fuerit. hic autem, antequàm excreta fuerit, generantur hæc. Quapropter hæc sunt quidem vt aqua, sunt autem vt non; potentia enim materia aquæ erat, est autem nõ amplius. Neque ex aqua facta propter quandam passionem, sicut humores: neq; enim sic fit, hoc quidem æs, illud autem aurum: sed antequã fiant, concreta exhalatione, singula horum sunt. Qua ptopter & igniuntur omnia, & terram habent: siccam enim habent exhalationem. Aurum autem solum non ignitnr. Communiter igitur dictum est de omnibus his, sigillatim autem considerandum intendentibus circa vnumquodque genus.

ARISTOTELIS METEOROLOGICORVM

LIBER QVARTVS.

SVMMA LIBRI.

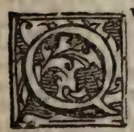
In Prima agit de operationibus Actiuarum qualitatum.

In Secunda de Speciebus à passiuis qualitatibus prodeuntibus.

In Tertia de Passionibus, ac differentijs similarium corporum, à passiuis qualitatibus prodeuntibus.

In Quarta de cognitione Temperaturarum corporũ similarium.

Summæ Primæ Caput Primum. Qualitatum primarum quæ actiuæ, quæ passiuæ dicantur.

Voniam autem quatuor determinatæ sunt causæ elementorum, harum autem ſm coniugationes, & elemẽta quatuor accidit esse: quarum duę qdem actiuæ caliditas, & frigiditas, duę autẽ passiuæ siccitas, & humiditas. Fides autem horum ex inductione: Vident.n.in oĩbus caliditas quidem, & frigiditas terminantes, & copulantes, & transmutantes & ea, quæ eius-

eiusdem generis,& ea,q̄ non eiusdem generis, & humectantes, & exiccantes,& indurãtes, & mollificantes. Sicca autem,& humida termina ta,& alias dictas passiones patientia, & ipsa ſm se, & quæcunque communia ex ambobus corpora cõstãt. Adhuc autem ex rationibus palam est, quibus definimus naturas ipsorum. Calidũ enim & Frigidum, vt actiua dicimus: concretiuũ enim sicut actiuum aliquid est. Humidum autem,& Siccum passiua: Facilè terminabile.n. & difficile terminabile,eò quòd patitur aliquid natura ipsorum, dicitur. Quòd igitur hæc quidem actiua sunt, hæc aũt passiua,manifestũ est.

Caput Secundum. Quid Generatio simplex, & Corruptio. Et de Putrefactione multa.

DEterminatis autem his, sumendum vtique erit operationes ipsorum, quib. operantur actiua, & passiuorũ species. Primò igĩ vniuersaliter simplex gñatio, & naturalis transmutatio harum virtutum est opus,& opposita corruptio ſm naturam. Hæ igĩ plantis insunt,& animalibus, & partib. ipsorum. Est autẽ simplex,& naturalis gñatio trãsmutatio ab his virtutibus, cũ habeant rõnem ex subiecta materia vnicuique naturæ. hæ aũt sunt dictæ virtutes passiuæ. Generant aũt calidum, & frigidum, dominantia materiæ: cùm autẽ nõ dominanĩ ſm partem quidẽ inquinatio,& inconcoctio fit. Simplici aũt gñationi cõtrarium maximè cõmune, putrefactio; oĩs enim ſm naturam corruptio, ad hoc via est. vt senectus, & ariditas: finis.n. omnium horũ marcedo: nisi aliquid violentia corruptum fuerit natura constantium; est enim & carnem, & os,& quodcunq; combussisse, quorum finis secundum

cundum naturam corruptionis putrefactio est. Quapp humida primò, deinde sicca tandē fiunt putrescentia: Ex his.n.facta sunt, & terminatū fuit humido siccum, operantibus actiuis. Fit autem corruptio, cùm id, qđ terminat, dominetur ipsum terminans pp cōtinens: quinimò ꝓpriè dr̄ putrefactio in ijs, quæ ſm partes corrumpuntur, cum separata fuerint à natura. Quapp & putrescunt oīa alia, excepto igne, etem terra, & aqua, & aer putrescunt; oīa.n. hęc sunt materia igni. Putrefactio autem est corruptio eius, quæ in vnoquoq; humido ꝓpriè, & ſm naturam caliditatis, ab aliena caliditate. hæc autem est, quę ambientis. Quare, qm̄ ſm indigentiam patitur calidi, qua autem indigens tali virtute frigidū oē, ambæ vtiq; causæ erunt, & putrefactio cōis passio, & frigiditatis propriæ, & caliditatis alienæ: Propter hoc enim & ficciora fiunt, quæ putrescunt omnia, & tandem terra, & fimus. Exeunte enim proprio calido, coeuaporat quod ſm naturam humidum, & inducens humiditatem non est amplius: inducit enim trahens propria caliditas. Et in frigoribus autem minus putrescunt, q̃ in æstu. In hyeme enim paucum est in ambiente aere, & aqua calidum. quare nihil pōt. In æstate autem amplius. Et neq; qđ cōgelatum: magis.n.frigidum, q̃ aer calidus. nō igiť vincit: mouens autem dominať. Neq; feruens, aut calidum. Minor enim, quę in aere caliditas, ea, quæ in re. quare non dominať, neque facit transmutationem vllam. Similiter autem, & qđ mouetur, & fluit, minus putrescit, q̃ quod non moueť; debilior enim fit motus, qui ab ea, quæ in aere, caliditate, q̃ qui in re præexistit. quare nihil facit permutari, Eadem autē cā, & quare

nul-

multum minus, q̃ paucum putrefcat;in maiori enim amplior eft ignis proprius,& frigidum,q̃ ut dominentur, quæ in circunftante, virtutes. Quapp & mare, fecundùm partem quidem diuifum citò putrefcit, totum autem non.Et aliæ aquæ eodē modo.Et animalia fiunt in ijs, q̃ putrefcunt, propterea ꝙ, quæ fegregat̃, caliditas, naturalis exiftens confiftere facit fegregata.

Caput Tertium.De Concoctione,& inconcoctione.

QVid igit̃ eft gn̄atio,& quid corruptio, dictū eft Reliquum eft autem.dicere contiguas fpecies, quafcunq; dictæ virtutes operantur ex fubiectis natura conftantibus iam. Eft itaq; calidi quidem concoctio. concoctionis autem maturatio,elixatio, affatio. Frigiditatis aūt inconcoctio.huius autem cruditas,inquinatio,toftio. Oportet autem exiftimare nō propriè hęc dici nomina: rebus.n.non pofita funt vniuerfaliter fimilibus.quare nō has,fed tales oportet putare effe dictas fpecies. Dicamus autē ipfarum vnaquæq; quid eft. Concoctio igitur eft perfectio à naturali,& proprio calido,ex oppofitis paffiuis, hæc autē funt propria vnicuiq; materia. Cùm enim concoctum fuerit,& perfectum eft,& factum & principiū perfectionis à caliditate propria accidit. Quanuis per aliquod exteriorem auxilium perfectum fit, vt alimentum fimul cō coquit & per balnea,& per alia talia. Sed principium, quæ in ipfo eft, caliditas. Finis autem his quidem natura eft.natura autem,quam dicimus vt formam,& fubftantiam.His autem in fubiectam quandam formam finis eft concoctionis,cùm tale fiat, & tantum humidum,aut affetur,aut elixetur,aut putrefiat,aut alio quodam

dam modo calefiat: tunc.n.vtile est, & cōcoctū esse dicimus. sicut mustum, & quæ in tuberculis constant, cùm factum fuerit pus, & lacrymæ, cū facta fuerit sordes. similiter aūt & alia. Accidit aūt oībus hoc pati, cùm uicta fuerit materia, & humiditas: hæc.n.est, q̄ terminatur ab ea, quæ in natura, caliditate: quandiu.n.insit in ipsa ratio, natura hoc ē. Quapp & sanitatis signa, quæ talia, & vrinæ & egestiones, & oīno superfluitates, & dicuntur concocta esse, quia indicent caliditatem propriam dominari humido. Necesse autem est, quæ concoquuntur, crassiora, & calidiora esse; calidū.n.efficit tale melioris molis, & crassius, & siccius: cōcoctio igit̄ hoc est. Incōcoctio aūt imperfectio est pp indigētiā ꝓpriæ caliditatis. indigētia aūt caliditatis frigiditas ē. Iperfectio aūt est oppositorū passiuorū, q̄ q̄dem est vnicuiq; natura materia. cōcoctio igitur, & inconcoctio determinatę sint hoc modo.

Caput Quartum. De Speciebus concoctionis, & inconcoctionis. Maturatione scilicet, & Cruditate, Elixatione, & Inquinatione, Assatione, atque Tostione.

Maturatio autem est concoctio quædam; cōcoctio.n. alimēti in his, quæ circa fructū, Maturatio dicitur. Qm̄ autem concoctio perfectio quædam est: tūc maturatio perfecta, est qn̄ semina, quæ in eo, qd̄ circa fructum, possunt efficere tale alterū, quale ipsum: etem̄ in alijs perfectum sic dicimus. eius igit̄, qd̄ circa fructū, hæc maturatio. Dicuntur autem & concoctorū alia multa, matura ꝟm eandem quidem formā: translatione autem, propterea ꝙ non sunt posita, sicut dictum est prius, nomina secundum

vnamquanq; perfectionem circa ea, quę terminantur à naturali caliditate, & frigiditate. Est autem tuberculorum & pituitæ, & talium maturatio à naturali calido inexistentis humidi cõctio: impossibile. n. est terminare non dominans. Ex spirituosis igitur aquosa, ex talib. autẽ terrestria cõsistunt, & ex tenuibus semper crassiora fiunt, q̃ maturanẽ, oĩa. Et hæc quidem in ipsam natura ducit ſm hoc, hæc autem eijcit. maturatio igitur dictum est quid est. Cruditas autem est contrarium Contrarium autem mutationi inconcoctio. alimenti in eo, quod circa fructum, hoc autem est interminata humiditas. quapp aut spirituosa, aut aquosa, aut eorũ, q̃ sunt ex ambobus, est cruditas. Qm̃ autem maturatio perfectio q̃dam est, cruditas imperfectio erit. Fit autem imperfectio propter indigentiã naturalis calidi, & incommensurationẽ ad humidum, quod maturatur. Nullum aũt humidũ ipsum ſm se maturatur sine sicco: Aqua. n. non incrassatur, sola humidorum. accidit autem, aut eo ꝙ calidum sit paucum, aut quia qđ terminatur humidum multum. Quapropter & tenues hnmores eorum, q̃ cruda sunt, & frigidi magis, q̃ calidi, & inesibiles, & impotabiles. Dr̃ autem & cruditas, sicut & maturatio multis modis. Vnde & vrinæ, & egestiones, & destillationes crudæ dicunẽ pp eandem cãm: eo. n. ꝙ non victa sunt à caliditate, neq; consistunt, cruda oĩa appellanẽ. Longè autem procedentibus, & fictile crudum, & lac crudum, & alia multa dicuntur, si, cum possint transmutari, & cõsistere a caliditate, non passa sint. Quapp aqua elixta dr̃, cruda autem non, quia non incrassaẽ. Maturatio igitur, & cruditas dictum est quid, & pp

quid

quid vtrumq; ipsorum. Elixatio autem est fm totum quidem concoctio à caliditate humida inexistentis interminati in humido. Dr autem nomen propriè solum in his, quæ elixãtur. Hoc autem vtiq; erit, sicut dictum est, spirituosum, aut aquosum. Concoctio autem fit ab eo, qui in humido, igne. Quæ.n. in sartaginibus assantur: ab extrinseco.n. calido patiuntur: in quo auté est humido, facit illud magis siccum, in seipsũ reassumens. Quod autem elixatur, contrarium facit: excernitur.n. ex ipso humidum à caliditate, quæ est in extrinseco humido. Quapropter elixata ficciora sunt, q̃ assa: non.n. attrahunt in seipsa humidum, quæ elixantur: dominantur .n. extrinseca caliditas ei, q̃ intus est. Si aũt vinceret quæ intus, traheret vtiq; in seipsam. Est autem non oẽ corpus elixabile: neq;.n. in quo nullum est humidum, velut in lapidib. neq; in quibus inest quidem, sed non põt uinci ob spissitudinem, vt in lignis: sed, quæcunq; corporũ habẽnt humiditatem passibilem ab ea, quæ est in humido, ignitione. Dr autem & aurum elixari, & lignum, & alia multa fm formam quidem eandem, sed translatione: non.n. paria posita sunt noĩa dr̃ijs. Et humida quoq; elixari dicimus, velut lac, & mustum, cum qui in humido sapor in formam aliqnam transmutetur ab eo, qui in circuitu, & extrinseco igne calefaciente. quare modo quodam simile dictæ elixationi facit. Finis autem non idem omnibus, neq; his, q̃ elixantur, neq; his, q̃ concoquunt: sed his quidem ad esum, his autem ad sorbitionem, illis verò ad alium vsum. qm̃ & medicamenta elixare dicimus. Quare quæcunq; crassiora possunt fieri, aut minora, & grauiora, aut hæc qdem ipsorum

sorum talia, hæc autem cõtraria ppea q̃ disgregata hæc quidem incrassantur, illa autem attenuãtur, sicut lac in serum, & coagulum, oĩa elixabilia sunt. oleum autem non elixatur ipsum ſm seipsum, quia horum nullum patiẽ. Secundum elixationẽ igitur dicta concoctio, hoc est, & nihil differt, in instrumẽtis artificialibus, aut naturalibus si fiat: pp eãdem enim causam oĩa erunt. Inquinatio autem inconcoctio quidem, contraria autem elixationi. Erit autem cõtraria primæ dicta, inconcoctio eius, qđ in corpore, interminati, pp defectum caliditatis; q̃ in humido, qđ circum. Defectus autẽ cum frigiditate, q̃ fit, dictum est. fit autem pp motum alium: expellitur enim concoquens. Et defectus autem aut propter multitudinem frigiditatis in humido, aut pp multitudinem, quæ in eo, qđ elixaẽ: tunc. n. accidit eam, quæ in humido, caliditatẽ ampliorem quidem esse, q̃ vt non moueat: minorem autem q̃, vt æquet, & simul concoquat. Quapp duriora quidem inquinata fiunt elixatis, humida autem disterminata sunt magis. Elixatio igitur, & inquinatio, dictum est & quid est, & pp quid est. Assatio autem est concoctio à caliditate sicca, & aliena. Propter hoc, & si qs elixans faciat transmutari, & concoqui non ab humidi caliditate, sed ab ea, quæ ignis, cùm cõpletum fuerit, assum fit, & non elixatum: & excessu adustum esse dr̃. A sicca autem caliditate fit, cum siccius fit cõpletum. quapp & exteriora sicciora interioribus: elixata autẽ contrariũ. Et opus est in manufactis magis assasse, q̃ elixasse. Difficile. n. exteriora, & interiora æqualiter calefacere: semper. n. propinquiora igni exiccãtur citius: quare & magis. coeuntibus igiẽ exte-

rioribus meatib. non põt excerni intus existens humidũ, sed includit, cũ meatus clausi fuerint. Assatio igit, & elixatio fiunt qdem arte: sunt autẽ, sicut dicimus, species vniuersaliter eędẽ, & natura. similes. n. quę fiunt passiones, sed innominatę. imitatur. n. ars naturam. qm̃ & alimenti in corpore cõcoctio similis elixationi est; etenim in humido, & calido à caliditate corporis fit. Et in concoctiones quędã similes inquinationi. Et aĩal nõ fit in ipsa cõcoctione, sicut quidã aiunt, sed in excretione, q̃ putrefit in inferiori aluo, deinde ascẽdit sursum: concoquit. n. in superiori uẽtre, putrescit aũt in inferiori excretũ. pp quã autem causam, dictum est in alijs. Inquinatio igit elixationi contrarium. Ei aũt, quę ut assationi dictę cõcoctioni, est qdem aliquid oppositorũ similiter, minus autẽ noĩatum. Erit autẽ utiq; si fiat Tostio, sed nõ Assatio pp defectũ caliditatis. q̃ accidet utiq; aut propter paucitatem exterioris ignis, aut propter multitudinem aquę, quę in eo est, quod assatur. tunc. n. amplior quidem est, q̃ ut non moueat: minor autem, q̃ ut concoquat. Quid igitur est concoctio, & inconcoctio, & maturatio, & cruditas, & elixatio, & assatio, & contraria his, dictũ est.

Summa Secunda. De speciebus à paßiuis qualitatibus prodeuntibus.

Caput Primum de Siccitate, ac Humiditate, paßiuis corporum principijs, Duritieq;, & Mollitie.

Passiuorum autem humidi, & sicci dicendũ species. Sunt autẽ principia quidem corporum passiua, humidum, & siccũ, alia autem mista quidẽ ex his. ex quocunq; autẽ magis, huius magis secundùm naturam sunt, ut hęc quidem

sicci magis, hæc autem humidi. omnia autem hęc, hæc quidem actu erunt, hęc autem in opposito. habet autem sic liquatio ad liquabile. Quoniam autem humidum quidem bene terminabile, siccum autem difficile terminabile, simile aliquid obsonio, & condimentis adinuicem patiuntur: humidum enim sicco causa est, vt terminetur, & vtrunque vtrique velut gluten fit. sicut & Empedocles fecit in Physicis, farinā aqua conglutinans. & propter hoc ex ambobus est terminatum corpus. Dicuntur autem elemētorum proprijssime, siccum quidem terræ, humidum autem aquæ. Propter hoc omnia terminata corpora hic non sine terra, & aqua. cuiuscunque autem plus, secundum potentiam huius vnumquodque videtur. Et in terra & in aqua animalia solum sunt, in aere autem, & in igne non sunt, quia corporum materia hæc. Corporalium autem passionum has primas necesse inexistere terminato, duritiem, aut mollitiem: necesse.n. q̄d ex humido, & sicco aut durum esse, aut molle. Est autem Durum quidem, quod non cedit in seipsum ſm superficiē: Molle autem, quod cedit, non circumobsistendo; aqua.n. non mollis; non.n. cedit compressione superficies in profundum, sed circumobsistit. Simpliciter igitur durum, aut molle, quod simpliciter tale, ad alterum autem, quod ad illud est tale. Adinuicem igitur indeterminata sunt per magis, & minus. Quoniam autē ad sensum omnia iudicamus sensibilia, palam quòd & durum, & molle, & simpliciter ad tactum determinauimus, tanquam medietate vtentes tactu. quapropter excedens quidem ipsum, durum, deficiens autem molle esse dicimus.

Caput Secundum. Causarum Concretionis, & Liquefactionis consideratio.

NEcesse aũt durum, aut molle esse terminatum corpus proprio termino, aut. n. cedere, aut non. adhuc concretum esse; hoc. n. definitur. Quare, qm̃ oẽ quidem terminatum, & consistens aut molle, aut durum: hæc aũt cõcretione sunt: oĩa utique erunt corpora, & composita, & terminata non sine concretione. De concretione igitur dicendum. Sunt itaque causæ, quæ circa materiam duę, agens, & passio. agens quidem, vt vnde motus: passio autẽ, vt forma. quare & concretionis, & diffusionis, & exiccationis, & humectationis. Agit autem agẽs duabus virtutibus, & patitur patiens passionib. duabus, sicut dictum est: agit quidem calido, & frigido: passio autem aut præsentia, aut absentia calidi, aut frigidi. Qm̃ autem concrescere exiccari aliquo mõ est, de hoc dicamus primò. Patiens itaque aut humidum, aut siccum, aut ex his. Ponimus autem humidi corpus aquã: sicci autem terram: hæc em̃ humidorum, & siccorũ passiua. quapp & frigidum, passiuorum magis. in his em̃ est: etenim terra, & aqua frigida supponuntur. Actiuum autem frigidum, ut corruptiuum, aut s'm accidẽs, sicut dictum e st prius. aliqñ enim & urere dr̃, & calefacere frigidum, non vt calidum, sed quia cõgregat, aut quia circumobsistit calidum. Exiccantur autem quæcũque sunt aqua, & aquæ species, aut habet aquã siue superinductam, siue connatam. Dico autẽ superinductam quidem, velut in lana: cõnatam autem, velut in lacte. Aquæ autem species talia, vinum, vrina, serum, & oĩno quæcũque nul-

lam, aut paruã habent subsidentiam. Non propter viscositatem: quibusdã .n. causa non subsidedi aliquid viscositas, sicut oleo, aut pici. Exiccantur aut oĩa, aut calefacta, aut frigefacta. ambo autem calido, & ab interiori caliditate, aut exteriori: Etenim quæ infrigidatione exiccantur, sicut vestimentum, si fuerit separatũ ipsum secundum seipsum humidum, ab interiori calido coeuaporare faciẽte humidum exiccatur; si paucum fuerit humidum, exeunte caliditate à circunstante frigido Exiccantur igitur, sicut dictum est, omnia, aut calefacta, aut frigefacta. & omnia calido, aut interiori, aut exteriori, coeuaporare faciẽte humidum. dico autem extra quidem, sicut quæ elixãtur; intra autem, quando ablato humido à caliditate, quam habet, cõsumptum fuerit expirante. De exiccatione igitur dictum est. Humectari autem est vnum quidem aquam fieri consistentem, vnum autem liquefieri concretum. Horum autem in aquam cogitur frigefactus spiritus, De liquefactione autem simul, & concretione erit manifestum.

Caput Tertium. De Concretione, Liquefactione, & Incrassatione: Et de his, quæ hæc vel patiuntur, vel non patiuntur, & quomodo.

Concrescunt autẽ, quæcunq; concrescunt aut aquæ existentia aut terræ, & aquæ. Et hæc aut frigido; aut calido sicco. quapropter & soluuntur cõtrarijs, quæcunq; soluuntur cõcretorũ à calido, aut à frigido; quæ enim à sicco calido concreuerunt, ab aqua soluuntur, quæ est humida: q̃ uerò à frigido cõcreuerunt, ab igne soluuntur, qui est calidus. Concrescere autem quædam vtiq; putabuntur ab aqua, ut mel elixatum,

tatum, concrescunt autẽ non ab aqua, sed ab eo, ꝙ in ipsa est frigido. Quæcunq; igitur sunt aquæ, non concrescunt ab igne; soluuntur .n. ab igne. idẽ autẽ eidem & in idem non est causa contrarij. Amplius, dũ ascedit calidum; concrescunt: quare palam, ꝙ dum ingreditur soluentur: quare, faciente frigido, concrescunt. Quapp & non incrassantur talia concreta; Incrassatio.n.humido quidem abeunte fit, sicco autem consistente. Aqua aũt humidorum non incrassatur sola. Quæcunq; autem cõmunia terræ, & aquæ, & ab igne cõcrescunt, & à frigido.incrassantur aũt ab ambobus, est quidẽ, ut eodem modo, est autẽ, ut aliter. à calido qdem humidum educẽte: euaporante.n. humido, incrassatur siccũ, & consistit.à frigido autem, calidũ exprimẽte, cum quo humidũ simul recedit coeuaporante. Quæcunq; igiĩ mollia, sed non humida, non incrassantur; sed concrescunt, exeũte humido, velut assatũ fictile. Quæcunq; autem mistorum humida sunt, & incrassantur, uelut lac. Multa aũt & humectantur primo; quæcunq; aut crassa, aut dura à frigido præextiterint. queadmodũ & fictile primò, dũ assatur, euaporat, & mollius fit. quapp, & inuertitur in fornacibus. Quæcũq; igiĩ à frigido concrescunt, cõmunium terræ, & aquæ, plus autẽ habentiũ terræ; q̃ quidem, quia calidũ egreditur, concrescunt, hæc liquæ fiunt calido, ingrediente iterum calido, uelut lutum, cum cõcretum fuerit. Quęcunq; autem pp infrigidationem, & calido coeuaporante omni, hæc insolubilia sunt, nisi superabũdet caliditas, sed mollificãtur, uelut ferrum, & cornu. Liquescit autem & elaboratum ferrum, ita ut humidum fiat, & iterum cõcrescat. Et stomomota faciunt

sic; subsidet em̃, & purificatur subtus recremen tum, cùm autem sæpe patitur, & purum fit, hoc stomoma fit. Non faciunt autem sæpe ipsum, propterea ꝙ deperditio fit multa, & pondus mi nus purificato. Est autem melius ferrum, quod habet pauciorem purificationem. Liquescit au tem & lapis Pyrimachus, vt stillet, & fluat. quod autem concrescit, cum fluxerit, iterum fit du rum. Et molæ liquantur, ut fluant. fluens autem concretum, colore quidem nigrum, simile autẽ fit calci. Liquescit autem, & lutũ, & terra. Quæ cunque autem à sicco calido concrescunt, hęc quidem insolubilia, hęc autem soluuntur humi do. Fictile igitur, & lapidum quorundam gene ra, quæcunque ab igne terra combusta fiunt, ve lut molares, insolubilia. Nitrum autem, & sales solubilia humido: non omni autẽ, sed frigido. Quapp aqua, & ijs, quæcunque aquę species, li quescunt, oleo autem non liquescunt: sicco em̃ calido cõtrarium frigidum humidum. si igitur coegit alterum, alterum soluet: sic enim cõtra riæ erunt causæ cõtrariorum. Crassantur igitur ab igne solùm, quæcunque aquæ plus habent, quàm terræ. cõcrescunt autem quæcunque ter ræ. quapp & nitrum, & sales terrę sunt magis, & lapis, & fictile. Maximè autem dubium ha bet olei natura. Si enim aquæ, oportebat con crescere à frigido, vt glacies. si autẽ terrę plus, ab igne, ut fictile. nunc autem concrescit qui dem à neutro: incrassatur autem ab ambobus. Causa autem est, quia plenum est aere. quapp & in aqua supernatat: etenim aer fertur sursũ. Frigidum igitur, ex inexistente spiritu aquam faciens, incrassat; semper enim cum mista fue rint oleum, & aqua, ambobus fit crassius. Ab

igne

igne aūt,& tpe incrassatū, & albescit. albescit quidem,euaporāte aqua, si qua inerat. incrassatur aūt ppea ꝙ marcescēte calido ex aere fit aqua. Vtroq; igitur mō eadē fit passio, & pp idem. sed non eodem mō. Incrassatur igitur ab ambobus exiccatur aūt à neutro. neq; .n. Sol, neq; frigus desiccat, non solùm quia viscosum, sed & quia aeris est. Non exiccatur aūt aqua, neq; elixatur ab igne, quia non vaporat pp viscositatem. Quæcunque aūt mista aquæ, & terræ ſm pluralitatē vtriusq; dignum dici. vinum.n.quoddā & concrescit, & elixatur, vt mustum. abscedit aūt ab oīb. talibus, dum exiccantur aqua. Signum aūt ꝙ aqua: vapor.n. cogitur in aquam, si quis velit colligere. quare quibuscunque relinquitur aliquid, hoc terræ. Quædam autem horum & à frigido, sicut dictum est, incrassantur, & exiccantur. frigidum.n. non solùm congelat & exiccat, sed & incrassat. exiccat quidem aquam, incrassat autem aerem, aquam faciens. concretio autem dicta est quædam exiccatio esse. Quæcūq; igitur non incrassantur à frigido, sed cōcrescūt, aquæ sunt magis, vt vinum, & vrina, & acetum, & lixiuium, & serum. Quæcunq; autem incrassantur non euaporantia ab igne, hæc quidem terræ, hæc aūt cōia aquæ, & aeris sunt, mel quidem terræ, oleum autem aeris, & aquæ. Sunt autem & lac, & sanguis, amborum quidem cōia, & aquæ, & terræ: magis autem, vt plurimū terræ, quēadmodum & ex quibuscunq; humidis nitrum fit, & sales. & lapides quoq; ex quibusdam constant talibus. Quapp, si non separetur serū, exurit ab igne decoctum: qđ aūt terrestre est, cogitur & à coagulo, si aliqualiter decoquat quis, sicut Medici coagulum imponētes, sic au

tem ſeparatur ferrum, & caſeus: ſeparatũ autẽ ferrum nõ amplius incraſſatur; ſed exuritur, ſicut aqua. Si aũt aliquod lac non habeat caſeũ, aut paucum, hoc magis aquę, & non nutriens. Et ſanguis ſimiliter; cõcreſcit.n. eò ꝙ exiccet, infrigidatus. Quicunq; aũt non cõcreſcunt, velut Cerui, tales aquæ magis, & frigidiſſimi. quapropter nõ hñt uillos. villi.n. ſunt terrę, & ſolidum. quare, & extractis, nõ concreſcunt. hoc aũt eſt, quia nõ exiccant. aqua.n. eſt, ꝙ relinquitur, ut lac, caſeo ablato. Signum aũt eſt, morboſi.n. ſanguines nolunt concreſcere: ſanioſi em̃. hoc aũt eſt pituita, & aqua, propterea ꝙ inconcoctum eſt, & inſuperatum a natura. Adhuc autem, hæc quidem ſolubilia ſunt, uelut nitrum: hæc aũt inſolubilia, velut fictile, & lapis. & horum hæc quidẽ mollificabilia, uelut cornu: hęc autem non mollificabilia, velut fictile, & lapis. Cauſa autem, quia contrariæ cõtrariorum cauſæ. Quare, ſi concreſcunt duobus, frigido, & ſicco, neceſſe ſolui calido, & humido: quapp igne, & aqua: hęc.n. contraria. aqua quidem, quęcunque igne ſolo: igne autem, quæcunq; frigido ſolo. Quare, ſi à duob: accidit concreſcere, hæc inſolubilia maximè. Fiunt autem talia, quæcunq; calefacta, deinde frigido concreſcunt. accidit .n. cùm calidum exudarit exiẽs, plurimũ humidũ cõprimi iterũ à frigido, ut neq; humido det tranſitum. Et pp hæc neq; calidum ſoluit. quæcunq;.n. à frigido concreſcunt ſolo, hæc ſoluit. Neque ab aqua. quæcunq; .n. à frigido concreſcunt, non ſoluit, ſed quæcũq; à calido ſicco ſolùm. Ferrum autem liquefactum à calido frigido concreſcit. quare ad concretionem duobus indiget, quapropter inſolubile. Ligna aũt ſunt

terræ,

terræ, & aeris. quapropter ustibilia, & nō liquabilia, nec mollificabilia. Et in aqua supernatāt, pręter ebenum: hæc aūt non; alia.n. aeris habēt plus: ex ebeno autem nigra euaporauit aer, & est plus in ipsa terrę. Fictile aūt terræ solùm, ꝓpterea ꝙ desiccatū concrescit paulatim. quare neq; aqua soluit neq;.n. aqua introitus habet, ꝑ quos solū spūs exiuit. neq; ignis. coegit.n. ipse. Quid igitur sit concretio, & liquefactio, & propter quot, & in quibus sit dictum est.

Summa Tertia. De Passionibus, ac differentijs, similarium corporum, à passiuis qualitatibus prodeuntibus.

Caput Primum. Quibus medijs horum corporum passiones, ac differentiæ dignoscantur, earumq; differentiarum enumeratio.

EX his autem manifestum est, quòd à calido, & frigido coguntur corpora: & hæc autem incrassantia, & cogentia faciunt operationem suam. Propterea autem, quòd ab his condita sunt, in omnibus inest caliditas, aliquibus autē & frigiditas, qua deficit. Quare, quoniam hæc quidem insunt, propterea ꝙ faciunt: humidum autem, & siccum propterea, ꝙ patiuntur: participant ipsis communia omnibus. Ex aqua igitur, & terra similarium partium corpora constant & in plantis, & in animalibus. Et quæ metalla sunt, ut aurum, & argentum, & quęcunq; alia talia: & ex ipsis, & exhalatione ea, q̄ utriusque, inclusa, sicut dictum est in alijs. Hęc autem omnia differunt abinuicem, & ad sensus proprijs, & eò quòd est posse aliquid facere; album enim, & odorum, & sonorum, & dulce, & calidum, & frigidum, eò quòd possunt aliquid facere

cere in sensum, sunt. & alijs magis conuenientibus passionibus, quæcunq; patiẽdo dñr. dico autem vt liquabile, & cõcretile, & flexibile, & quẽcunque alia talia: oĩa. n. talia passiua, sicut humidũ, & siccũ. His itaq; differt os, & caro, & neruus, & lignũ, & cortex, & lapis, & aliorũ vnũquodque, quod similariũ qdem partiũ, naturaliũ autem corporũ. Dicamus aũt primò numerũ ipsorũ, q̃ secundũ potentiã, & impotentiã dñr: Sunt aũt hæc. Concretile, Incõcretibile, Eliquabile, Ineliquabile. Mollificabile, Non mollificabile. Tingibile, Non tingibile, Flexibile, Inflexibile. Frãgibile, Nõ frãgibile. Friabile, Nõ friabile. Impressibile, Nõ impressibile. Formabile, Non formabile. Pressibile, Nõ p̃ssibile. Trahibile, Nõ trahibile. Ductile, Nõ ductile. Fissibile, Nõ fissibile. Secabile, Nõ secabile. Viscosũ, Fragile. Cõmassabile, Nõ cõmassabile. Cõbustibile, Nõ cõbustibile. Exhalabile, Non exhalabile. Plurima igit̃ corporũ fere his differunt passionib. quã autẽ vnũquodque horum habeat potentiam, dicamus.

Caput Secundum. Cuiuslibet dictarum passionum explicatio.

DE concretili igit̃, & inconcretili, & liquabili, & ineliquabili dictũ est qdem vniuersaliter prius; attamen redeamus & nunc: Corporũ. n. q̃cunq; concrescunt, & indurant̃, hæc qdẽ à calido patiunt̃ hoc, hæc aũt à frigido: à calido qdẽ exiccante humidũ, à frigido aũt exprimẽte calidũ. Quare hæc qdem humidi absentia, hæc aũt calidi hoc patiunt̃: q̃cunq; quidem aquæ, calidi: quæcunq; autẽ terræ, humidi. Quę igit̃ humidi absentia, ab humido liquefiunt: nisi sic coierint, vt minores relicti sint meatus, q̃

aquę moles, velut fictile. Quęcunq; autē nō sic, oīa humido soluunī, ut nitrum, sales, terra ex luto. Quæ autē calidi priuatione, à calido soluū tur, ut glacies, plūbum, æs. Qualia igit̄ concreti lia, & eliquabilia dictū est, & qualia ineliquabi lia. Incōcretilia autē, q̄cunq; nō habent humiditatē aquosam, neq; aquæ sunt, sed plus calidi, & terræ, ut mel, & mustū. nā uelut feruentia sunt. Et q̄cunq; aquæ q̄dem sunt, habent autē plus aeris, sicut oleū, & argentū uiuum, & si q̄d viscosum, velut viscum, & pix. Mollificabilia autem sunt cōcretorum q̄cunq; nō ex aqua, velut glacies (oīs. n. glacies aquæ est) sed q̄cunq; terrę magis, & neq; euaporauit totum humidum, sicut in nitro, aut salibus, neq; hēt inæqualiter, sicut fictile, sed sunt trahibilia nō existētia humectabilia, aut ductilia non existentia aquæ, & mollificabilia igne, velut ferrum, & cornu, & ligna. Sunt autē eliquabilium, & ineliquabilium hæc q̄dem tingibilia, hæc autē nō tingibilia. velut æs nō tingibile, liquefactibile existēs. Lana autē, & terra tingibilia: madefiunt. n. Et ęs q̄dē liquabile, non ab aqua autem liquabile. Sed ab aqua liquabilium, q̄dā non tingibilia, uelut nitrum, & sales. neq;. n. tingibile aliq̄d, q̄d nō mollius fiat madefactum. Quędā autē tingibilia existētia, nō liquabilia sunt, uelut lana, & fructus. Sunt autē tingibilia q̄dē, q̄cunq; terræ existētia hēnt meatus maiores aquæ molibus, existentibus durioribus aqua. Liquabilia autē aqua, quęcunq; p̄ totum. Propter q̄d igit̄ terra quidē, & liquefit, & tingit̄ ab humido; nitrum autē liquefit quidem, tingit̄ autem nō? Quia in nitro quidem per totum meatus: quare diuidunt̄ mox ab aqua particulæ: in terra autem permutatim

sunt

ſunt meatus. quare qualitercunq; ſuſceperit, differt paſſio. Sunt aūt & hæc quidē corporum flexibilia, & directilia, velut arundo; & uimen. hæc autem inflexibilia, velut fictile, & lapis. Sūt autem flexibilia quidē, & directilia, quorū corporum pōt longitudo in rectitudinē ex circunferentia, & ex rectitudine in circunferentiam transmutari. Et flecti, & dirigi eſt in rectitudinē aut circunferentiā mutari, aut moueri; etenim, quod reflectitur, & qđ deflectit, curuat. Qui igit ad conuexitatē, aut cōcauitatē motus, lōgitudinē ſeruata flexio eſt. Si.n. in rectū, eſſet utiq; ſimul flexum, & rectum: qđ quidē impoſſibile rectum flexum eſſe. Et, ſi flectit oīno aut reflexione, aut deflexione (horum aūt hoc quidē ad cōuexum, hoc aūt ad concauum trāſmutatio eſt) non utiq; erit & ad rectum flexio: ſed eſt flexio & directio aliud, & aliud. Et hęc ſunt flexibilia, & directilia, & inflexibilia, & non directilia. Et hæc quidem frangibilia, & friabilia ſimul, aut ſeparatim. ut lignum frāgibile quidem eſt, friabile aūt non. glacies autem, & lapis friabile, frāgibile aūt non fictile aūt, & frangibile, & friabile. Differunt aūt: quia Fractio quidē eſt in magnas parts diuiſio, & ſeparatio. Friatio autē in quaſcunq;, & plures duabus, q̄cunq; igit ſic cōcreuerunt, ut multos habeant viciſſitudinaros meatus, friabilia ſunt: utiq; ad hoc.n. diſtinguūtur: quæcunq; aūt ad multum, frangibilia: quęcunque autem ambo, ambo. Et hęc quidem impreſſibilia, ut æs, & cera: hęc autem non impreſſibilia, ut fictile, & aqua. Eſt autem impreſſio, ſuperficiei ſm partem in profundum trāſitus pulſione, aut percuſſione, in totum autē tactu. Sunt autē talia & mollia. ut cera, manētę alia ſuperficie,

cie, ſm partē trāſmutaē: & dura uelut æs. Et nō impreſſibilia, & dura, ut fictile: nō. n. cedit in ꝓfundum ſuꝑficies. & humida, ut aqua cedit quidē, ſed nō ſm partē, ſed cōtra recedit. Impreſſibilium autē q̄cunq; manent impreſſa; & bene impreſſibilia manu, hæc quidē formabilia ſunt quæ autē aut nō bene impreſſibilia, ut lapis, aut lignum. aut bene impreſſibilia quidē, nō manet autē impreſſio, ut lanæ, aut ſpōgiæ. nō formabilia, ſed preſſibilia hęc ſunt. Sūt autē preſſibilia, q̄cunq; pulſa in ſeipſa coire poſſunt, cùm in ꝓfundum ſuperficies permutatur, nec diuiditur, & nō trāsferē aliò alia particula. quale aqua facit. hæc. n. cōtra transferē. Eſt autē pulſio motus à mouente, qui fit à tactu: Percuſſio autē, cùm à latione. Præmunē autē, q̄cunq; meatus habent vacuos cognati corporis. Et ꝑſſibilia hæc, q̄cūq; pñt in propria uacua coire, aut in proprios meatus (aliqñ. n. nō uacui ſunt, in quos coueniunt): velut madefacta ſpōgia. pleni. n. ſunt ipſi⁹ meatus. Sed quorum meatus pleni fuerint mollioribus q̄ ipſum, qđ natum eſt coire in ſeipſum, ꝑſſibilia quidē ſunt, uelut ſpongia, cera, caro. Non preſſibilia autē q̄cunq; nō ſunt nata coire pulſione in eos, qui in ſe ſint, meatus, aut quia nō habent, aut quia durioribus habent plenos. Ferrum. n. non preſſibile eſt, & lapis, & aqua, & oē humidum. Trahibilia autē ſunt, quorumcunq; pōt ad latus trāsferri ſuꝑficies. Trahi n. eſt trāſferri ad mouens, planum continuum exiſtens. Sunt autem hæc quidem trahibilia, ut pilus, corigia, neruus, paſta, uiſcum: hæc autem non trahibilia, ut aqua, & lapis. Hæc igitur eadem ſunt trahibilia, & preſſibilia, ut lana: hæc autem nō eadem, ut pituita preſſibilis quidē nō eſt, trahibilis

bilis autem, & spongia pressibilis quidem est, non trahibilis autem. Sunt autem & hæc quidẽ ductilia, vt æs: hæc autem non ductilia, vt lapis, & lignum. Sunt autem ductilia quidem, quæcũque eadem percussione possunt simul in latus, & in profundum ſm superficiem trãsferri ſm partem: non ductilia autem, quæcunq; nõ possunt. Sunt autẽ ductilia quidem oĩa, & impressibilia: impressibilia autem non oĩa ductilia, vt lignum, ut tamen in vniuersum dicam, conuertuntur. Pressibilium autem hæc quidẽ ductilia sunt, hæc autem non. cera q̃dem, & lutũ ductilia sunt, lana autem non, neq; aqua. Sunt autẽ & hæc q̃dem Fissibilia, vt lignum: hæc autẽ non fissibilia, vt fictile. Est autẽ fissibile, quod potest diuidi ad plus, quàm diuidens diuidit. funditur enim, cùm ad plus diuidatur, q̃ diuidens diuidit. & præcedit diuisio. in sectione autem nõ est hoc. Non fissibilia aũt sunt, quæcunque nõ possunt hoc pati. Est aũt neque molle vllũ fissibile. dico autem simpliciter mollium, & non adinuicem. sic eñ & ferrum erit molle. Neque dura oĩa sunt fissibilia: sed q̃cunq; humida sunt, neque impressibilia, neq; friabilia. talia autẽ sunt, quæcunque ſm longitudinem habent meatus, ſm quos adnascuntur inuicem, sed non secundùm latitudinem. Secabilia autẽ sunt consistentium durorum, aut molliũ, quæcunque possunt neq; ex necessitate præcedere diuisionem, neq; cõminui diuisa. Quæcunq; aũt aut humida, aut talia, non secabilia. Quædam autem sunt eadẽ & secabilia, & fissibilia, velut lignum. sed vt plurimum fissibile quidem ſm longitudinem, secabile autem ſm latitudinem; cùm enim diuidatur vnumquodque in multa, qua quidem lon-

gitudines

gitudines multæ vnũ sunt, fissibile hac est, quã autem latitudines multæ vnũ, secabile hac. Viscosum autem est, cum trahibile, aut humidũ existens, molle fuerit. Talia aũt fiunt alterna p̃mutatione, quæcunq; velut catenę componuntur corporum, hæc enim ad multum possunt extendi, & coire. Quæcunq; aũt nõ sunt talia, fragilia sunt. Commassabilia autẽ sunt, quæcunq; pressibilium manentem habẽt compressionem. Incommassabilia autem, quæcunque aut oĩno non pressibilia sunt, aut non manentem habẽt compressionem. Et hæc quidem combustibilia sunt, hæc autem incombustibilia: velut lignum q̃dem combustibile est, & lana, & os: lapis autẽ & glacies incõbustibile. Sunt autem cõbustibilia, quæcunq; habẽt meatus susceptiuos ignis, & humiditatem in his, qui ſm directum meatibus, debiliorem igne. Quæcũque autem aut nõ habent, aut fortiorem, uelut glacies, & quę valde viridia sunt, incombustibilia. Exhalabilia autem sunt corporum, quæcunque humiditatem hñt quidem, sic autem habent, vt non euaporẽt seorsum ab ignitis: est enim Vapor, à calido cõbustiuo in aerem, & spiritum excretio, ex humido madefactiua. Exhalabilia autem tp̃e in aerẽ excernuntur, & hæc quidem euanescentia, sicca, hæc autem, terra fiunt. Differt autem hęc excretio, q̃a neq madefacit, neq; Spiritus fit. Est aũt Spiritus fluxus continuus aeris ad lõgitudinem. Exhalatio autem est à calido vstiuo cõis excretio sicci, & humidi simul. Quapropter non madefacit, sed colorat magis. Est autem lignei quidem corporis exhalatio fumus, dico autem & ossa, & pilos, & omne, quod tale est in eodẽ; non enim est positum nomen commune, sed

secūdùm proportionē tñ in eodē oīa sunt quē admodum, & Empedocles inquit *Hæc pili, et folia, & auium pluma spissæ. Et squamæ fiunt super solida membra ipsius autem pinguis exhalatio, Fuligo, unctuosi uero Nidor.* Propter hoc oleum non elixatur, neq; incrassatur, q̃a exhalabile est, sed non uaporabile. aqua autē nō exhalabilis, sed uaporabilis. Vinum aūt dulce q̃dē exhalat; pingue.n. atq; eadem facit oleo, neq;.n. a frigore concrescit, vriturq;. Est autē noīe uinum, opere autem non amplius; non.n. uinosus sapor. quapropter non inebriat. quodcunq; autē uinum inebriat proculdubio. paruā autē habet exhalationē: quapp & emittit flāmā. Cōbustibilia autē vīr esse, q̃cunq; corporum in cinerē dissoluunt. Patiunt autē hoc oīa, quęcunq; cōcrescunt aut à calido, aut ab ambobus, frigido & calido. hęc .n. vīr vinci ab igne. minimè autē lapidum sigillum, qui vocat carbunculus. Cōbustilium autē hæc quidē inflāmabilia sunt, hęc autem non inflammabilia. horum autem quędam carbonabilia. Inflammabilia igitur sunt, quæcunq; flammam præbere possunt: quæcunq; autē non possunt, non inflammabilia. Sunt autem inflammabilia, quæcunq; nō humida existentia, exhalabilia sunt. pix autē, aut oleum, aut cera magis cum alijs, quàm per se sunt inflammabilia: maximè autē quæcunq; fumum emittunt. Carbonabilia autē, quæcunq; talium terræ plus hñt, quàm fumi. Adhuc autem quædam liquabilia existentia non inflammabilia sunt, uelut ęs. & inflammabilia nō liquabilia, uelut lignum. alia autem ambo, uelut thus. Causa autem est, quia ligna quidē simul totum habent humidum, & per totum continuum, ut peruratur. æs autem
secus

secus vnāquamq; quidem partem, nō cōtinuū autem, & minus ꝙ, vt flammam faciat. thus aūt hac quidem sic, hac autem illo mō habet. Inflāmabilia aūt sunt exhalabilium quacunq; non liquabilia sunt, ppea ꝙ magis sunt terræ; siccū .n. habent cōe igni. hoc igitur siccum, calidū si fiat, ignis fit. pp hoc Flāma spiritus, aut fumus ardens est. Lignorum igitur exhalatio fumus. ceræ autem, & thuris, & picis, & talium, & eorum, q̃cunque habent picem, aut talia, fuligo. Olei autem, & eorum, quęcunq; oleosa sunt, nidor, & quęcunq; minime ardent sola, quia pau cum sicci habent. transitus autem per hoc. cum altero autem citissime. hoc enim est pingue, siccum, vnctuosum. Exhalātia igitur humidorum humidi magis sunt, ardentia autem sicci.

Summa Quarta. De cognitione Temperaturarum corporum similarium.

Caput Primum. Quo pacto cognoscantur corpora constare humido magis, aut sicco.

HIs autem passionibus, & his differentijs, similaria corporum, sicut dictum est, differunt ab inuicem ſm tactum, & adhuc saporibus, & odoribus, & coloribus. Dico autem similaria ut metallica, æs aurum, argentum, stannum, ferrum, lapidem, & alia talia, & quæcunque fiunt ex his excreta. & q̃ in aīalibus, & plantis, velut carnes, ossa, neruus, pellis, viscus, pili, villi, venæ: ex quibus iam constant dissimilaria, vt facies, manus, pes, & alia talia. & in plantis, lignum, cortex, folium, radix, & q̃cunque talia. Quoniam autem hæc quidem ab alia causa consistunt, ex quibus autem hæc materia quidem siccum, & humidum, quare aqua & terra (hæc

 enim

.n.euidentissimam habent potentiam, vtrunq; vtriusq;) facientia autem calidum, & frigidum (hæc .n. constituunt. & compingũt ex illis illa) accipiamus similiarium, quę sunt terræ species, & q̃ aquæ, & q̃ cões. Sunt itaq; corporum conditorum hæc quidem humida, hæc autem mollia illa autem dura. Horum autem quæcunq; dura aut mollia concretione, dictum est prius. Humidorum igitur, quæcunq; quidẽ euaporant, aquę sunt: quæcunq; autem non, aut terræ, aut cõia terræ & aquæ, vt lac: aut terræ, & aeris: ut mel: aut aquę & aeris, ut oleum, Et quęcunq; quidẽ à calido incrassantur cõia. Dubitabit autẽ utiq; aliquis de uino, humidorum. hoc.n. euaporabit utiq;, & incrassatur, sicut nouum. Causa autem est, quia nec una specie dr̃ vinum, & quia aliud & aliter; nouum.n. magis terræ est, q̃ antiquũ. quapp & incrassatur maxime calido, & concrescit minus à frigido. habet.n. & calidum multũ & terræ. vt ꝙ in Arcadia sic exiccatur à fumo in vtribus, vt derasum bibatur. Si aũt omne fęcem habet, sic utriusq; est, aut terrę, aut aquæ, ut huius se habet multitudine. Quæcunq; aũt à frigido incrassantur, terræ. Quęcunq; autem ab ambobus, cõia plurium: vt oleum, & mel, & dulce vinum. Consistentiũ aũt quęcunq; quidem concreta sunt à frigido, aquæ: ut glacies, nix, grando, pruina. Quæcunq; aũt à calido, terrę: ut fictile, caseus, nitrum, sales. Quæcunque autem ab ambobus (talia autem sunt, quæcunq; infrigidatione: hæc autem sunt, quæcunq; amborum priuatione, calidi, & humidi simul egredientis cum calido; sales .n. humidi solius priuatione concrescunt, & q̃cunq; sincera terrę: glacies aũt calidi solius) hęc utiq; amborum, quapp et

ab ambobus,& habebant ambo. Quorumcũq; igitur totum exudauit,velut fictile, aut electrũ, (etenim electrum,& quęcunq; dñi,ut lacrymę, in frigidatione sunt,velut myrrha,thus, gũmi. Et electrum quoq; huius generis esse vr̃,& con crescit:circumprehensa.n.aĩalia in ipso vñr. A fluuio aũt calidum exiens,ut cocti mellis,cùm in aquam dimissum fuerit, euaporat humidũ) hęc oĩa sunt terrę.Et hæc quidem inequabilia, & immollificabilia,uelut electrum,aut lapides quidam,uelut tofi in speluncis; etenim hi simi liter fiunt his: et nõ vt ab igne,sed ut à frigido, pertranseunte calido, coegreditur humidũ ab exeunte ab ipso calido.in alijs autem ab extrin seco igne.Quorumcunque autem non totũ,ter ræ quidẽ sunt magis,mollificabilia autẽ, ut fer rum,& cornu.thus autem,& alia, similiter, ut ligna,uaporant. Qm̃ igitur liquabilia ponendũ est,& quæcunque liquefiunt ab igne, hæc sunt aquosiora. quædam autem & cõia, uelut cera; quæcunq; autem ab aqua,hæc terræ:quæcunque autem neq; ab altero,hęc aut terrę,aut amborum. Si igitur omnia quidem aut humida, aut concreta, horum autem quæ in dictis passionibus,& non est intermedium, omnes utiq; erunt dictæ, quibus discernemus utrum terrę aut aquæ,aut plurium cõe,& utrum ab igne cõ stat,aut frigido,aut ambobus. Aurum itaq;, & argentum, & æs,& stãnum,& plumbum,& uitrum, & lapides multi innominati aquæ sunt; omnia.n. hæc liquefiunt calido. Amplius uina quædam,& urina, & acetum, & lixiuium, & serum,& sanies aquæ; omnia.n. concrescunt frigido.Ferrum autem, & cornu,& unguis, & os,& neruus,& lignum,& pili,& folia, & cor-

rex, terræ magis sunt. Amplius electrũ, myrrha, thus, & omnia, quæ dicuntur lachrymæ, & torus, & fructus, velut legumina, & frumẽtum, talia enim hæc quidem valde, hæc autem minus horum, attñ terræ sunt: hæc enim mollificabilia sunt, hæc autem exhalabilia, & infrigidatione facta. Amplius nitrum, sales, lapidum genera, quæcunque neque infrigidatione, neque liquabilia. Sanguis autem, & genitura communia sunt terræ, & aquæ, & aeris. Sanguis qdem habens villos, magis terræ. quapp & frigore cõcrescit, & humido liquescit: non habens autem villos, aquæ: quare & non concrescit. Genitura autem concrescit infrigidatione, exeunte humido cum calido.

Caput Secundum. Quo pacto dignoscantur corpora participare magis calido, aut frigido.

QValia autem calida sint, aut frigida concretorum, aut humidorum, ex dictis oportet considerare. Quęcunque igitur aquæ, vt plurimum frigida. nisi alienam habeāt caliditatem, vt lixiuium, vrina, vinum. Quæcunque autem terræ, vt plurimum calida sunt propter calidi opificium, vt calx, & cinis. Oportet autem accipere secundùm materiam frigidissima quædam esse. quoniam enim siccum, & humidum materia sunt (hæc enim passiua sunt) horum autem corpora maximè terra, & aqua sunt, hæc autem frigiditate determinata sunt, palam est, ꝙ omnia corpora, quæcunque sunt vtriusq; simpliciter elemẽti, frigida magis sunt nisi habeant alienam caliditatem, velut feruens aqua aut per cinerem colata. etenim hæc habet eam, q̃ ex cinere, caliditatem. in omnibus enim

ignitis

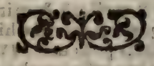
ignitis eſt caliditas, aut amplior, aut minor. Quapropter & in putrefactis animalia innaſcũtur; ineſt enim caliditas, quę corrumpit ꝓpriam vniuſcuiuſque caliditatem. Quæcunque autem communia ſunt, habent caliditatem; conſtant enim plurima à caliditate, quæ concoxit, quædam autem putrefactiones ſunt, velut colliquamenta. Quare habentia quidem ſecundùm naturam calida, & ſanguis, & genitura, & medulla & coagulum, & omnia talia. cùm autem corrumpuntur, & egrediuntur à natura, non amplius. relinquitur enim materia, terra exiſtens, aut aqua. Quapp ambo videntur quibuſdam. & hi quidem frigida, illi autem calida hæc aiunt eſſe, videntes, cùm in natura quidem fuerint, calida, cùm autem ſeparata fuerint, concreſcentia. Habet igitur ſic oĩno, vt determinatum eſt, in quibus quidem materia aquæ plurimum, frigida: opponitur enim maximè hæc igni, in quibus autem terræ, aut aeris calidiora. Accidit autem aliqñ eadem fieri frigidiſſima, & calidiſſima aliena caliditate. quæcunque enim maximè concreuerunt, & ſolidiſſima ſunt. hęc & frigida maximè ſunt, ſi priuata fuerint caliditate, & vrunt maximè, ſi ignita fuerint: vt aqua fumo, & lapis aqua vrit magis.

Caput Tertium. Continuatio ad ea, quę dicenda ſunt: Et quòd operationes in corporibus, innoteſcant magis, quàm eorum ſubſtantiæ.

QVoniam autem de his determinatum eſt, ſm vnumquodque, dicamus quid ſit caro, aut os, aut aliorum ſimilariũ partiũ: Habemus enim, ex quibus ſimilariũ natura conſtituta eſt, genera ipſorum, cuius generis vnũquodque

quodque per generationem: Ex elemētis enim ea, quæ similarium partium: ex his autē, ut materia, omnia opera naturæ. Sunt autem omnia, vt ex materia quidē, ex dictis: ut autem ſm substantiam, rōne. Sp autem magis manifestum est in posterioribus, & oīno, quæcunque ut instrã, & alicuius gratia. Magis enim manifestum est, q mortuus homo æquiuocè. Sic igitur & manus mortui æquiuocè, quemadmodum & si fistulæ lapideæ dictæ fuerint. ut enim & hæc, instrumenta quædam vīr esse. Minus autē in carne, & osse talia manifesta sunt. adhuc autem in igne, & aqua minus: ipsum em̄ cuius gratia, minime hic manifestū est, vbi plurimū est materiæ. Sicut enim, & si extrema accipiantur, materia quidem nihil aliud præter ipsam: substantia autem nihil aliud, q̄ rō: intermedia autem proportionaliter, quo propè sit vnumquodque: qm̄ & horum quodcunque est alicuius gratia. Et non oībus modis habens, aqua, aut ignis, sicut neque caro, neque viscus. his autem adhuc magis facies, & manus. Omnia autem sunt terminata ope. oīa enim, q̄ possunt facere suū opus, verè sunt, vt oculus, si videt, quod autem non potest, æquiuocè, vt mortuus, aut lapideus. neque em̄ serra lignea, nisi vt imago. Sic igitur & caro: sed opus ipsius minus manifestum est, q̄ qđ linguæ, similiter autē & ignis. sed adhuc forte minus manifestum naturaliter, q̄ carnis opus. Similiter autem & q̄ in plantis sunt, & inanimata, vt æs, & argentum; omnia. n. potentia quadā sunt aut faciendi, aut patiendi. sicut & caro, & neruus, sed rōnes ipsorum nō certæ. Quare, qñ existunt, & qñ non, facile est perspicere, nisi valde deperditum fuerit, & figuræ solæ fuerint reliquæ.

liquæ. vt inueteratorum mortuorum corpora, quæ subito cinis fiunt in sepulcris. & fructus solum figura, ſm sensum autem non videntur inueterati valde, & quæ ex lacte concrescunt. Tales igitur partes caliditate, & frigiditate, & harum motibus contingit fieri, concrescentes calido, & frigido. dico autem quæcunque similares, vt carnem, os, pilos, neruos; & quæcunque talia; omnes enim differunt dictis differentijs, tẽsione, tractione, comminutione, duritie, mollitie, & alijs talibus. Hæ autem à calido, & frigido, & motibus fiunt mistis. Constitutæ autẽ ex his, dissimilares nulli vtique videbuntur, vt caput, aut manus, aut pes, sed, vt & ꝙ factum sit æs quidem, aut argentum causa frigiditas, & caliditas, & motus: serram autem, aut phialam, aut arcam non adhuc: sed hic quidem ars, ibi autem natura, vel alia aliqua causa. Qm̃ igitur habemus cuius generis vnumquodque eorum, quæ similarium partium, accipiendũ ſm vnumquodque quid est, vt quid sanguis, aut caro, aut semen, & aliorum vnumquodque; sic em̃ scimus vnumquodque propter quid, & qd est, si materiam, aut rationem habemus, maximè autem cum ambo, & generationis, & corruptionis, & vnde sit principium motus. Manifestum autem his, similiter ea, quæ non similium partium speculandum, & tandem ex his constituta, vt hominem, plantam, & alia eiuscemodi.

me aūt ad naturā: eſt.n. tāquā principiū aīaliū. ¶Quærimus aūt cōtēplari, & cognoſcere naturā ipſius,& ſubſtātiā: poſtea q̄cunq; accidūt circa ipſam:quorū alia q̄dē propriæ paſſiones vñr, alia autem cōes,& aīalibus pp illam ineſſe ¶Oīquaque autem, & omnino difficillimorum eſt accipere aliquam fidem de ipſa. Cùm.n ſit q̄ō cōis,& multis alijs (dico autē eam, q̄ circa ſubſtantiam,& ipſius quid eſt) fortaſſis alicui videbitur vna q̄dam methodus eſſe de oībus, de q̄bus volumus cognoſcere ſubſtantiam: ſicut & eorum, q̄ ſecundùm accidens propriorum demonſtrationem quare quærendum utique erit methodum iſtam. ¶Si autem non eſt una quædam, & cōis methodus de ipſo quid eſt, adhuc difficilior fit ipſa negociatio; oportebit enim accipere circa vnumquodque quis modus. Si aūt manifeſtum ſit, vtrum demonſtratio aliqua ſit, aut diuiſio,aut ēt aliqua alia methodus, adhuc multas habet dubitationes, & errores, ex q̄bus oportet quærere; alia enim aliorum principia, ſicut numerorum,& planorum. ¶Primum autē fortaſſis neceſſarium eſt diuidere in quo generum,& quid ſit.dico autem, vtrum hoc aliquid & ſubſtantia ſit,an qualitas, aut quantitas, aut etiam quoddam aliud diuiſorum Prædicamentorum.Adhuc autem vtrum eorum, q̄ in potentia ſunt,an magis actus quidam ſit;differt enim non parum. ¶Conſiderandum autem, & ſi partibilis ſit,an impartibilis:& vtrum ſit ſimilis ſpeciei omnis anima,an non. Si autem non ſimilis ſpeciei,vtrum ſpecie differant,an genere nunc eñ dicentes,& quærentes de anima, de humana ſolum vñr intendere. ¶ Cauendum autem eſt,vt non lateat,vtrū vna ratio ipſius eſt, ſicut

Tex. 3. Tex. 4. Tex. 5. Tex. 6. Tex. 7. Tex. 8.

animalis: an ſm vnumquodque altera, ut equi, canis, homiuis, Dei. Animal autem uniuersale, aut nihil est, aut posterius. similiter autem & si
Tex. 9. quod cõe aliud prędicetur. ¶Amplius autem, si non multæ animæ, sed partes, vtrum oportet quærere prius totam animam, an partes. Difficile autem, et harum determinare quales aptę na-
Te. 10. tæ sint alteræ abinuicem esse. ¶Et utrum partes oportet quęrere prius, an opera ipsarum: ut intelligere an intellectũ, & sentire an sensitiuũ. similiter autem & in alijs. Si autem opera prius, verùm utiq; dubitabit aliquis, si opposita prius his quærendum: sicut sensibile sensitiuo, & in-
Te. 11 telligibile intellectiuo. ¶Videtur autem non solum ipsum quid est cognoscere vtile esse ad cognoscendas causas accidentium substantijs, sicut in Mathematicis quid rectum, & quid obliquum, aut quid linea, & planum ad cognoscendum, quod rectis trianguli sunt ęquales: sed & econtrario accidentia conferunt ſm magnam partem ad cognoscẽdum ipsum quid est; Cùm .n. habemus reddere ſm imaginationem & de accidentibus, aut omnibus, aut pluribus, tũc & de substantia habebimus dicere aliquid quàm optime: omnis .n. demonstrationis principium est ipsum quid est. Quare ſm quascunque definitiones nõ cõtingit accidentia cognoscere, sed neq; coniectare de ipsis facile, manifestum, qđ
Te. 12. dialecticæ dictę sunt, & uane omnes. ¶Dubitationem autem habent & passiones animę, utrũ sint oẽs cões & habentis, an sit aliqua & ipsius animæ propria; hoc .n. accipere quidem necessarium est, nõ autem facile. Vr autem plurimarum nullum, sine corpore pati, neque agere: ut irasci, confidere, desiderare, omnino sentire.

Maximè

Maximè autem assimiletur proprium ipsum in telligere: Si auté est & hoc imaginatio quędã, aut non sine imaginatione, non continget utique hoc sine corpore esse. ¶Si igitur est aliqua animę operatio, aut passionum propria, contin get vtique ipsam separari. Si uero nulla est propria ipsius, non vtique erit separabilis. sed, sicut recto, inquantum, rectum, multa accidunt, ut tangere ęneam sphæram ſm punctum: non tñ tanget hoc separatum ipsum rectum: insepara bile.n.si quidẽ semper cum corpore quodã est. Te. 13.

¶ Vñt autẽ & animę passiones omnes esse cum corpore, ira, mansuetudo, timor, misericordia, cõfidentia, adhuc gaudium, & amare, & odire; simul'.n. cum his patitur aliquid ipsum corpus. Indicat autem aliquando quidem à validis, & manifestis passionibus accidentibus nihil exacerbari, aut timere: aliquando autem & à paruis, & debilibus moueri, cùm accẽditur corpus, & se habet sic, ut cùm irascitur. Adhuc autem magis hoc manifestum; nullo.n. terribili cõtin gente in passionibus, fiunt ijs, quę timentis. Te. 14.

¶Si autem sic habet, manifestum, quòd passiones rationes in materia sunt. Quare definitiones ta les. Vt irasci motus quidam existit talis corporis, aut partis, aut potentię, ab hoc gratia huius. Et propter hęc iam Naturalis est considerare de anima, aut omni, aut huiusmodi. Te. 15.

Caput Secundum Differenter definire Naturalem, ac Dialecticum.

Differenter autem definiet Naturalis, & Dialecticus unumquodq; ipsorum. Vt ira quid est, hic.n. appetitũ recontristationis, aut aliquid hmõi: ille autẽ feruorẽ sanguinis, aut calidi cir Te. 16.

ca

ca cor. Horum autẽ hic q̃dem assignat materiã, ille uero formã, & rõnẽ. ratio. n. hæc ipsius rei. Necesse autem esse hanc in materia huiusmodi, si erit. Sicut domus hęc q̃dem rõ talis fuerit, ꝙ operimentum ꝓhibens corruptionẽ à ventis, & imbribus, & æstibus. hæc aũt dicit lapides, & lateres, & ligna. alia uerò in his formã, ꝑ ista. Quæ igitur Naturalis harum? Vtrum q̃ circa materiã, rõnem autem ignorans, an q̃ circa rõnem solum? an magis q̃ ex utrisq;? Illarum autem q̃

Te. 17. utraque? ¶An non est aliq̃s, qui circa passiones materię non separabiles, neq; inquantũ separabiles uersetur. Sed Naturalis circa oẽs, quæcũq; talis corporis, & huiusmodi materiæ operationes, & passiones sunt. Circa quascunq; autem, q̃ non sunt huiusmodi, alius, & circa aliquas q̃dem est artifex, si fuerit: ut Faber, aut Medicus. Ipsarum autem non separabilium quidem, inquantũ autem non talis corporis passiones, sed ex remotione, Mathematicus: ſm autem ꝙ se-

Te. 18. paratæ, primus Philosophus. ¶Sed redeundum est, unde sermo. Dicebamus autem, ꝙ passiones animæ, non separabiles à naturali materia animalium, inquantum tales existunt, ira, & timor: & non sicut linea, & planum.

Summa Secunda. De Antiquorum opinionibus circa Animæ essentiam.

Te. 19. INtendentes autem de aĩa, necesse est simul dubitantes de ijs, quibus abundare oportet, pertranseuntes priorum opiniones comprehendere, quicunque aliquid ad ipsa enunciauerũt, ut bene quidẽ dicta accipiamus: si verò aliquid non bene, hoc euitemus. Principium aũt quæstionis, præponere quæ maxime uidentur ipsi

inesse

inesse ſm naturam. Animatum igiť ab inanimato duobus maxime differre vť motu, & ſenſu. Accepimus autē & à progenitoribus ferè duo hęc de aīa. ¶Dicunt.n.quidā,& maximè,& primò aīam eſſe id, quod mouet.exiſtimantes autem quod non mouetur,ipſum non contingere mouere alterum eorum, quæ mouētur,aliquid aīam ſic arbitrari ſunt eſſe. Vnde Democritus quidē ignem quendā,& calorem dicit eſſe ipsā: infinitis.n. exiſtentibus figuris, & atomis, quæ ſpeciei rotundę, & ignem & animā dicit: ut in aere tota corpora,q̄ vocanť ramenta,quę vñr in radijs,qui p feneſtras, quarum omniſeminariū: elementa dicit Democritus totius naturæ.Similiter autem & Leucippus. Horum autem ſphæricа animam,propterea ꝙ maximè poſſunt per totum penetrare huiuſmodi figuræ,& mouere reliqua,cùm moueātur & ipſa:arbitrantes animam eſſe id, quod præſtat animalibus motum. Te. 20.

¶Vnde & uiuendi terminum eſſe reſpirationē. Te. 21. Conſtringente.n.eo, quod continet corpora,& extrudente figuras præbentes animalibus motū,ex eo ꝙ non eſt ipſas quieſcere vnquā,auxiliū fieri deforis, ingredientibus alijs huiuſmodi in reſpirando: prohibere.n.has, & q̄ inſunt animalibus ſegregari, ſimul prohibentes conſtringens,& comprimens.& viuere autem,quā diu poſſunt hoc facere. ¶Vť autem & à Pythagoraxis dictum eādem habere ſententiā;Dixerunt .n.quidā ipſorum animam eſſe, quæ ſunt in aere ramenta:alij autem has mouens.de his autē dictum eſt,propterea ꝙ continuè videntur moueri, etiā ſi ſit tranquillitas omnimoda. In idem autem feruntur, & quicunque dicunt animam eſſe, quod ſeipſum mouet. videntur enim hi Te. 22.

omnes existimasse motum maxime proorium esse animę, & alia quidem oīa moueri propter animam ipsam autem à seipsa: ꝓpterea quòd nihil uidebatur mouens, quod non & ipsum

Te. 23. moueatur. ¶ Similiter autem & Anaxagoras animam dicit esse mouētem, & si quis alius dixit, ꝙ totum mouit intellectus. non tñ penitus sicut Democritus; Is enim simpliciter dicit idem esse animam & intellectum. verum enim esse, quod vī. Vnde bene fecisse Homerū, ꝙ Hector iacet, aliud sapiens. Non itaque vtitur intellectu, tãquam potentia quadam circa veritatem,

Te. 24. sed idem dicit animam & intellectum. ¶ Anaxagoras autem minus explanat de ipsis; multis.n. in locis causam eius, quod bene, & recte, dicit intellectum, alibi autem intellectum ipsum esse animam: in omnibus enim ipsum inesse animalibus, magnis, & paruis, & honorabilibus, & inhonorabilioribus. Non vī autem ſm prudentiam dictus intellectus oībus similiter inesse a-

Te. 25. nimalibus, sed neque hoībus oībus. ¶ Quicunque igitur ad ipsum moueri, aīatū aspexerunt, hi maxime motiuum opinati sunt animam esse. Quicunque autem ad ipsum cognoscere, & sentire ea, quæ sunt, isti dicunt animã esse principia: illi quidem plura facientes hæc, hi verò vnum hoc. Sicut Empedocles quidem ex elementis oībus, esse autem & vnumquodque horum animam, sic dicens: *Terra quidem terrã cognoscimus, aqua autem aquam: Aethere verò æthera Diuum, sed igne ignem manifestum: Concordiam autem concordia, discordiam verò discordia tristi.*

Te. 26. ¶ Eodem autem modo & Plato in Timæo aīam facit ex elementis; cognosci enim simile simili, res autem ex principijs esse. Similiter autem & in

& in ijs, quæ de Philosophia dicuntur, determi-
natum est, ipsum quidē animal ex ipsius unius
idea, & ex prima longitudine, & latitudine, &
altitudine: alia autem simili modo. ¶Adhuc au- Te.27.
tem & aliter, intellectum quidem ipsum vnū,
scientiam autem ipsa duo; vnicè enim ad unū,
plani autem numerum ad opinionem: sensum
verò, eum, qui solidi. Numeri enim formæ ip-
sæ, & principia entium dicebantur. sunt autem
ex elementis. Iudicantur autem res, aliæ quidē
intellectu, aliæ uerò scientia, aliæ autē opinio-
ne, aliæ verò sensu, formæ autem rerum nume-
ri hi. ¶Quoniam autem & motiuum uidebatur Te.28.
anima esse cognoscitiuum, sic quidam comple-
xi sunt ex vtrisque enuntiantes animam eē nu-
merum mouentem seipsum. Differūt autem de
principijs, q̄, & quot sunt: maxime quidem qui
corporea faciunt ab ijs, qui incorporea. ab ijs
aūt, qui miscent, & ab utrisque principia enun-
tiant. Differunt autem & circa multitudinem.
hi.n. unum, illi uero plura dicunt. ¶Consequen- Te.29.
ter autem ad hęc & animā assignant; motiuum
eīm ꝓm naturam primorum existimauerūt nō
irrationabiliter. Vnde quibusdā uisum est ignē
esse: etenim hic partib. subtilissimus est, & ma-
xime elementorum incorporeus. adhuc autem
mouetur, & mouet alia primò. ¶Democritus Te.30.
autem elegātius dixit enuntians propter quid
utrunq; horum. animam.n. & intellectum esse
idem: istud autem ex primis, & indiuisibilibus
corporibus. Motiuum autem, propter subtilita
tem partium, & figuram. figurarum autem faci
le mobilissimam sphęricam dicit. huiusmodi
autem esse intellectum, & ignem. ¶Anaxagoras Te.31.
autem uī quidē aliud dicere animam, & intel-

lectum

lectum, sicut diximus prius utitur autem utrisque, sicut una natura. Veruntamen intellectum ponit principium maxime omnium; solum enim dicit ipsum, eorum, quę sunt, simplicem esse, & immistum, & purum. Assignat autem utraque eidem principio, & cognoscere, & mouere, di-
Te. 32. cent intellectum mouisse omne. ¶Vt autem & Thales ex ijs, quę commemorant, motiuum aliquid animam opinari. siquidem dixit lapidem animam habere, quoniam ferrum mouet. Diogenes autem, sicut & alij quidem, aerem, hunc opinatus omnium subtilissimarum partium esse, & principium, & propter hoc cognoscere, & mouere animam. secundum quod quidem primũ est, & ex hoc reliqua cognoscere, secundum quod vero subtilissimum, est motiuum esse. Heraclitus autem principium esse dicit, siquidem vaporem, ex quo alia constituit: & maxime etiam incorporeum, & fluens semper: quod autem mouetur eo quod mouetur, cognosci. in motu autem esse quę sunt, & ille arbitrabatur, & multi. Similiter autem his & Alcmæon opinari videtur de Anima; Dicit enim ipsam immortalem esse, propterea quod assimilatur immortalibus. hoc autem inesse ipsi, tanquam semper motæ. moueri autem & diuina omnia continuè semper Lunam, Solem, astra, & totum Cœlum. Magis autem onerosorum quidam & aquam existimauerunt, vt Hippo. suaderi autem videntur ex genitura, quoniam omnium humida est: etenim redarguit sanguinem dicentes animam, quoniam genitura non est sanguis: hãc autem esse primam animam. Alij autem sanguinem, quemadmodum Critias, ipsum sentire animæ maxime proprium opinantes. hoc autem inesse propter naturam

sangui-

ſanguinis: Omnia enim elementa iudicem acceperunt, pręter terram. hanc autem nullus protulit, niſi aliquis dixit ipſam ex omnibus elementis eſſe, aut omnia. ¶ Definiunt autem omnes animam, tribus, ut ita dixerim, motu, ſenſu, incorporeo, horum autem vnumquodque reducitur ad principia. Vnde & ipſo cognoſcere definientes ipſam, aut elementum, aut ex elementis faciunt, dicentes ſimiliter inuicem præter vnum dicunt enim ſimile cognoſci ſimili: quoniam enim anima omnia cognoſcit, conſtituunt eam ex omnibus principijs. Te. 33.
¶ Quicunque igitur vnã aliquam dicunt cauſam, & elementum vnum, & animam vnum ponunt: vt ignem, aut aerem. qui uerò plura dicunt principia, & animam plura dicunt. Anaxagoras autem ſolus impaſſibilem eſſe dicit intellectum, & nihil commune vlli aliorum habere. Huiuſmodi autem cùm ſit, quomodo cognoſcit, & pp quam cauſam, neque ille dixit, neque ex iis, quæ dicta ſunt, conſpicuum eſt. Te. 34.
¶ Quicunque autem contrarietates faciunt in principijs, & animam ex contrariis conſtituunt. Qui autem alterum contrariorum, ut calidum, aut frigidum, aut aliquid huiuſmodi aliud, & animam ſimiliter unum aliquod horum eſſe ponunt. Vnde & nomina conſequuntur. qui quidem calidum dicentes, propter hoc & τὸ ζῆν, id eſt, uiuere nominatum eſſe. qui autem frigidum, propter reſpirationem, & refrigerationem uocari ψυχὴν, i. animã. Tradita igitur de anima & propter quas cauſas dicunt ſic, hæc ſunt. Te. 35.

Summma Tertia. Confutantur Antiquorum opiniones de Anima essentia: Adducunturq; nonnullæ circa ipsius unitatem difficultates.

Caput Primum. Diluuntur opiniones Animam moueri asserentes.

Te. 36. Considerandum autem primùm quidem de motu; fortassis enim non solum falsum est substantiam ipsius huiusmodi esse, qualem aiunt dicētes animam esse ipsum seipsum mouens, aut potens mouere: sed unum quod dā impossibilium est inesse ipsi motum. Quòd igitur non necesse sit mouens & ipsum moue-

Te. 37. ri prius dictum est. ¶Dupliciter autem cum moueatur omne, aut.n. ſm alterum, aut ſm seipsum. Secundùm alterum autem dicimus quæcunq; mouentur, eo quòd in eo sunt, quod mouetur, ut nautæ. non.n. similiter mouentur naui. hæc.n. ſm seipsam mouetur: illi autem eò ꝙ sunt in eo, quod mouetur. Manifestum autem in partib. est: proprius.n. motus pedum ambulatio est, hęc autem & hominum est non: inest

Te. 38. autem nautis tunc ¶Dupliciter itaq; dicto ipso moueri, nunc intendimus de anima, si per seipsam mouetur, & participat motu. Quatuor aūt motus cùm sint, latio, alteratio, augmentum, & decrementum, aut ſm unum horum mouebit, aut ſm plures, aut ſm omnes. Si uerò mouetur non ſm accidens, natura inerit motus ipsi. si autem hoc, & locus. omnes.n. dicti motus in loca

Te. 39. sunt. ¶Si autem est substantia animæ mouere seipsam, non secundùm accidens ipsum moueri ipsi inerit, sicut albo, uel tricubito; mouētur .n. & hæc, sed ſm accidens: cui.n. insunt, mouetur illud corpus. Vndè non est locus ipsorū. ani

mæ

mę autem erit, si quidem natura motu participat. ¶Amplius autem, si natura mouetur, & uiolentia mouebitur: & si uiolentia, & natura Eodem autem modo se habet & de quiete. in ꝙ .n. mouetur natura, & quiescit in hoc natura. in qđ autem uiolentia mouetur, quiescit & in hoc uiolentia. Quales autem uioléti motus animæ erunt, & quietes, neque fingere uolentibus facile est reddere. Amplius autem, si quidē sursum mouebitur ignis erit: si uerò deorsum, terra. horum autem corporum motus hi. Eadem autem ratio & de medijs. ¶Prçterea, quoniam vī mouere corpus, rationabile est ijs mouere motibus, quibus & ipsa mouetur. Si autem hoc & conuertentibus est dicere uerum, ꝙ ꝼm quē corpus mouetur, eo & ipsa: corpus autem mouetur ꝼm latiōnē: quare aīa mouebiť, sicut corpus, aut tota, aut ꝼm partes translata. Si autem hoc, & egressā iterum ingredi cōtinget. ad hoc aūt sequetur, ut resurgant mortua animalium. ¶ Motu autem ꝼm accidens etiā ab altero moueretur: pelletur enim utiq; uiolentia animal. Non oportet autem, cui à seipso moueri inest in substantia, hoc ab alio moueri, nisi ꝼm accidēs. sicut neq; quod secundùm se bonum, aut propter seipsum, hoc quidem propter aliud esse, hoc autem alterius causa. ¶Animam autem maximè dicet aliquis utiq; à sensibilibus moueri, si quidem mouetur. At verò & si mouet ipsa seipsam, & ipsa mouebitur utiq;. Quare ςm omnis motus remotio est eius, quod mouetur secundùm quòd mouetur, & anima remouebitur utiq; à substantia, nisi secundùm accidens seipsam moueat. sed est motus substātiæ ipsius per se. ¶Quidam aūt & mouere animam dicunt

Te. 40. Te. 41. Te. 42. Te. 43. Te. 44.

corpus, in quo est, sicut ipsa mouetur. vt Democritus similiter dicens Philippo Comœdiarum magistro. Refert enim Dædalum mobilē fecisse ligneam Venerem, infundendo argentum fusile. Similiter autem & Democritus dicit: motas .n. inquit indiuisibiles sphæras, propterea quod aptæ natę sunt nunquam manere, contrahere, & mouere corpus omne. Nos autem interrogabimus, si & quiescere facit hoc idē. quomodo autem faciet hoc, difficile est, aut etiam impossibile dicere. Omnino autem non sic vī animā mouere animal, sed per electionem quandam,

Te. 45. & intellectionem. ¶ Eodē autem mō & Timæus naturaliter ostendit animam mouere corpus; eò enim ꝙ mouetur ipsa, & corpus mouere, ꝓpterea ꝙ connexa est ad ipsum. Constitutā .n. ex elementis, & dispartitam ſm harmonicos numeros, quatenus connatualem sensum harmoniæ habeat. &, vt totum feratur consonantib. lationibus, rectitudinem in circulum flexit. &, cū diuidendo fecit ex vno duos circulos dupliciter connexos, iterum unum diuisit in septē circulos: tanquā essent cœli lationes animæ motus.

Te. 46. ¶ Primùm igitur non bene est dicere animam magnitudinem esse: Eam enim, quæ vniuersi, talem esse vult qualis est uocatus intellectus: nō enim qualis sensitiua est, neque qualis desideratiua: harum enim motus, non circulatio est.

Te. 47. ¶ Intellectus autem unus, & continuus est, sicut & intellectio, intellectio autem ipsæ notiones. hæ autem, eò quòd consequenter unum, sicut numerus, sed nō sicut magnitudo. Quapropter neq; intellectus sic cōtinuus est, sed aut impers, aut non sicut magnitudo aliqua cōtinuus. Qualiter enim intelliget, magnitudo cùm sit,

qualibet

qualibet parte sua?parte autem, aut secundùm magnitudinem, aut secundùm pūctum, si opor tet & hoc partem dicere. Si igitur scd̄m punctum: hæc autem infinita: manifestū est, quod nunquam pertransibit. Si verò secundum magnitudinē, sæpe, aut infinities intelliget idem. videtur autem & semel contingere. Si autem sufficiat qualibet partim tangere, quid oportet circulo moueri, aut etiam omnino magnitudinem habere?¶Si autem necessarium intelligere toto circulo tangentem, quis est partibus tactus? Amplius, quomodo intelliget partibile imperti, aut impers partibili? Necessarium autem est intellectum esse circulum huic intellectus.n.motus intellectio, circuli autem circumlatio. Si ergo intellectio circumlatio, & intellectus vtique erit circulus, cuius huiusmodi circumlatio intellectio. Sp autem aliqd intelliget, siquidem perpetua circumlatio: Actiuarum em̄ intellectionum termini sunt: omnes enim alterius causa sunt. Speculatiuæ autem rationibus terminantur similiter. Ratio autem omnis definitio est, aut demonstratio. Demonstrationes verò & à principio sunt, & habent quodammodo finem syllogismum, aut conclusionem. Si autem non terminantur, sed non reflectunt iterum in principium, accipientes autem sp medium, & extremitatem rectè procedūt. circumlatio autem iterum in principium reflectitur: definitiones enim omnes finitæ sunt. Amplius autem, si eadem circumlatio sæpe fiat, oportebit sæpe intelligere idem. Adhuc aūt & intellectio assimilatur cuidam quieti, & statui, magis quàm motui. eodem autem modo & syllogismus.¶At verò neque beatum, qđ nō facile, sed

Te. 48. (right margin, beside "tudinem habere?")

Te. 49. (right margin, beside "mus.¶At verò")

violentum. Si autem est motus ipsius non substantia, præter naturam vtique mouebitur. Laboriosum autem est & commistum esse corpori, non potens absolui, & præterea fugiendum: siquidem melius est intellectui non cum corpore esse, quemadmodum & consuetum est dici,
Te. 50. & multis placet. ¶ Immanifesta autem est, & cur circulariter fert cœlum, causa. Neq; enim animæ substantia causa est, cur circulariter feratur: sed ꝯm accidens sic mouetur. Neq; corpus causa, sed anima magis illi. At vero neq; ꝙ melius dr̄, & tamen oportebat pp hoc Deum facere circulariter ferri animam, quia melius sit ipsi moueri, quàm manere, moueri autem sic, ꝙ
Te. 51. aliter. ¶ Quoniã autem huiusmodi intentio est alijs rationibus magis propria, hãc quidem dimittamus nunc. Illud autem inconueniens accidit & huic rationi, & pluribus quę de anima. Copulant enim, & ponunt in corpus animam: nihil vltra determinantes propter quã causam,
Te. 52. & quomodo habente corpore. ¶ Et tamen videtur hoc vtiq; necessarium esse, propter communionem.n.hoc quidem agit, illud autem patitur: & quidem mouet, illud autem mouetur. horum autem nihil inest adinuicem quibus-
Te. 53. cunq;. ¶ Hi autem solum conantur dicere quale quid sit anima, de susceptiuo autem corpore nihil amplius determinant: tanquam possibile sit, secundùm Pythagoricas fabulas, quamlibet animam quodlibet corpus ingredi. Similiter itaque dicunt, atque si quis dicat Tectonicam in fistulas ingredi; oportet enim artem quidem vti instrumentis, animam autem corpore. Videtur enim vnumquodque propriam habere speciem, & formam.

Caput Secundum. Confutatur opinio Animam harmoniam esse asserens.

ALia autem quædam opinio tradita est de anima, credibilis quidem multis, & nulla inferior earum, quæ dicta sunt; rationibus tamen quasi pœnis afflictata & in ijs, qui in communi fiunt, sermonibus: Harmoniam .n. quandam ipsam dicunt; etenim harmoniam temperamentum, & cōpositionem esse cōtrariorum, & corpus cōponi ex cōtrarijs. ¶Atqui harmonia ratio quædam cōmistorum est, aut compositio: animam autem neutrum possibile est esse horum. Amplius autem mouere non est harmoniæ: animæ autem attribuunt hoc omnes. ¶Congruit autem magis de sanitate dicere harmoniam, & omnino de corporeis virtutibus, q̃ de anima. manifestum autem, si quis tentauerit reddere passiones, & opera animæ harmonia quadam: difficile enim harmonicè coaptare. ¶Amplius autem si dicamus harmoniā in duo respicientes, maximè q̃dem propriè magnitudinum in habentibus motum, & positionem compositionem ipsarum, cum sic congruunt, ut nihil eiusdem generis suscipiāt: hinc autem & eorum, q̃ commiscentur, rationem, neutro vtiq; modo rationabile. Compositio autem partium corporis multum inuestigabilis existit; multæ .n. sunt compositiones partium, & multipliciter. Cuius igitur, & quomodo congruit accipere intellectum compositionem esse, aut & sensitiuum, aut appetitiuum? ¶Similiter autem inconueniens & rationem mistionis esse animā: non .n. eandem habet rationem mistio elementorum, secundùm quā caro, & secundùm quā Te. 54. Te. 55. Te. 56. Te. 57. Te. 58.

os. Accidet igit & multas animas habere, & secundum totum corpus: siquidem omnia ex elementis cōmistis sunt, cōmistionis autem ratio
Te. 59. harmonia est, & anima ¶ Postulabit autem hoc vtiq; aliquis, & ab Empedocle: vnamquanq; n. ipsarum in ratione quadā dicit esse. Vtrum igitur ratio ipsa anima est, an magis aliquid aliud existens gignitur in membris? Amplius autem, vtrum concordia cuiuslibet mistionis causa, an eius, quę secundùm rationem? Et hæc, vtrum ratio est, an aliquid aliud præter rationem?
Te. 60. ¶ Hæc igitur habent huiusmodi dubitationes. Si uerò aliud est à mistione anima, cur nā unà cum ipso carnis esse, & aliarum partium animalis tollitur? Ad hæc autem, siquidem nō una quæque partium habet animam, si non est anima ratio commistionis, quid est quod corrum-
Te. 61. pitur, anima deserente? ¶ Quod igitur neq; harmoniam possibile est esse animam, neq; circulariter moueri, manifestum ex dictis, secūdum accidens autem moueri, ut diximus, est, & mouere seipsam: ut moueri quidem id, in quo est, hoc autem moueri ab anima: aliter autem non est possibile moueri secundùm locum ipsam.

Caput Tertium. Examinantur dubitationes non nullæ Animam moueri persuadentes.

Te. 62. Rationabilius autem dubitabit utiq; aliquis de ipsa, tanquam quę moueatur, ad huiusmodi respiciens; Dicimus enim animam tristari, gaudere, confidere, timere: amplius autem irasci, & sentire, & cogitare, hæc autem omnia motus esse uidentur. unde opinabitur aliquis
Te. 63. ipsam moueri. ¶ Hoc autem non est necesse. nā & si q̄ maxime tristari, aut gaudere, aut cogitare, motus

re motus sunt,& vnumquodque moueri aliqd, moueri tamen ab anima est,ut irasci,aut timere,eo ꝙ cor hoc mō mouetur, cogitare autem, huiusmodi,aut forsitan aliquid aliud. Horū aūt accidunt alia quidem ſm lationem quibusdam motis: alia uero ſm alterationem. qualia autē, & quō,alia ratio est. ¶Dicere autem irasci animam simile est, ac si quis dicat eam texere, vel ædificare: melius enim fortassis est non dicere,animam misereri,aut addiscere,aut cogitare,sed hominem anima,hoc autem, non tan quam motu in illa existente, sed aliqñ quidem vsq; ad illā, aliqñ quidem ab illa, ut sensus quidem ab his, reminiscentia vero ab illa ad motus,qui sunt in sensuum instrumentis,aut quietes. ¶Intellectus autem uī innasci, substantia q̄dam existens,& corrumpi: Maxime.n.corrumperetur utiq; ab ea,quæ est in senio,debilitate. nunc autem,quemadmodum in sensorijs accidit: si.n.acciperet senex oculum talem,& uideret vtiq;, sicut & iuuenis. quapropter senium nō est,quia sustinuit aliquid anima, sed in quo sicut in ebrietatibus,& morbis. ¶Ipsum igitur intelligere, & ipsum speculari marcescit, alio quodā interius corrupto: ipsum autem impassibile est.Cogitare aūt, & amare, aut odisse non sunt illius passiones,sed huius habentis illud,secundùm ꝙ illud habet.Quare & hoc corrupto, neque meminit, neque amat; non enim illius erāt,sed communis, quod quidem destructum est.Intellectus autem fortassis diuinius quid,& impassibile est. Quòd igitur non sit possibile moueri animam,manifestum ex his. si autem penitus non mouetur, manifestum quòd neq; à seipsa. ¶Multo autem ijs, quæ dicta sunt, irratio-

Te. 64. Te. 65. Te. 66. Te. 67.

rationabilius, dicere aīam esse numerum seipsum mouentem. Insunt.n.his impossibilia prima quidem, quę ex ipso moueri accidunt: propria autem ex eo, quod dicunt ipsam esse numerum. Quō.n. oportet intelligere vnitatem moueri, & a quo, & quō, impartibilem & indifferentem existentem? Nam si est motiua, & mo
Tc. 68. bilis, differre oportet. ¶Amplius autem, qm̄ dicunt lineam motam planum facere, punctum autem lineam. & vnitatum motus lineę erunt. punctum.n.vnitas est positionem habens. numerus autem animæ iam alicubi est, & positionem habet. Amplius autem, à numero si auferat aliquis numerum, aut vnitatem, relinquitur alius numerus. plātæ autem, & animalium multa diuisa viuunt: & vnā eandem habere ani
Tc. 69. mam specie. ¶Videbitur autem utiq; nihil differre, dicere unitates, an corpuscula parua; Etenim ex Democriti sphęrulis si fiant puncta, modo autem maneat quātitas, erit aliquid in ipso, hoc quidē, qđ mouet illud autem, qđ mouetur, sicut in magnitudine. non.n. ppea ꝙ magnitudine differt hoc aut, paruitate, accidit, quod dictum est, sed quia quantum. Vnde necesse est aliquid esse motiuum vnitatū. Si autem in animali id, quod mouet anima est, & in numero. quare non quod mouet, & quod mouetur est
Tc. 70. aīa. sed quod mouet solum. ¶At uero quō possibile est hanc vnitatem esse? oportet.n. inesse ipsius quādam differentiam ad alias. puncti autem vnici quę vtiq; differentia erit, nisi positio? Si igitur sunt alię, quæ in corpore unitates, aut pūcta, in eodē erunt unitates. obtinebit.n. locū puncti. attamen quid prohibebit in eodē esse. si duæ sunt, & infinitas? quorum.n. locus est indi

uisibilis,

nisibilis,& ipsa.¶Si autem,quę in corpore,pun Te. 71.
cta numerus aīæ sunt, aut si qui eorū, q̄ in cor
pore,punctornm numerus aīa,quare nō oīa ha
bent animam corpora? puncta .n. in omnibus
sūt esse,& infinita. Amplius autem,quō possibi
le est separari puncta,& absolui a corporibus si
quidem non diuidentur lineæ in puncta.

Caput Quintum. Animam ex subtilißimo corpore non componi.

Accidit autē,sicut diximus, partim quidem Te. 72.
idem dicere corpus quoddā subtilium par
tium ipsam ponētibus:partim autem,sicut De-
mocritus dicit,ab aīa moueri, proprium incon
ueniens.Si.n.est aīa in oī eo, qđ sentit corpore
necesse est in eodē duo esse corpora, si corpus
aliquod aīa. Numerum autem dicentib.in uno
puncto puncta multa, aut omne corpus aīam
habere:nisi quidā numerus differens innascat,
& alius ab ijs,q̄ in corpore sunt,punctis.¶Acci Te. 73.
ditq; aīal moueri à numero, sicut & Democri-
tum dixit ipsum mouere.Quid.n.differt dicere
sphæras paruas, an vnitates magnas, aut oīno
unitates motas?utroq;.n. mō necesse est moue
re aīal,eò quia mouētur ipsæ.¶Cōplectentibus Te. 74.
igitur in unum,numerum,& motum,& hæc ac
cidunt,& multa alia hmōi:non.n.solum defini
tionem aīæ impossibile est hmōi esse,sed & ac-
cidens. Manifestum est autem, si quis conatus
fuerit ex rōne hac passiōes, & opera aīæ redde
re,ut raciocinationes,sensus uoluptates, dolo
res,& q̄cunq; alia hmōi sicut.n.diximus prius,
neq; diuinare est facilè ex ipsis.¶Tribus autem Te. 75.
modis traditis ſm quos definiunt aīam:illi qui
dem

dem maximè motiuũ enunciauerunt, eo q̃ mouet seipsam: hi aũt corpus subtilissimarum partium, aut maximè incorporeum aliorum. hæc aũt quas dubitationes, & subcontrarietates habent, pcurrimus ferè. Reliquum est aũt considerare, quõ dr̃ ex elementis ipsam esse. dicunt.n. quatenus sentiat ea, quæ sunt, & vnumquodq;

Te. 76. cognoscat. ¶ Necessarium autem est accidere multa, & impossibilia rõni. Ponunt enim cognoscere simile simili, perinde ac si animam res ponant. Non sunt autem hæc sola, multa verò & alia: magis autem fortassis infinita numero, q̃

Te. 77. sunt ex his. ¶ Ex quibus igitur est vnumquodq; horum, sit ea cognoscere aĩam, & sentire: sed compositum, quo cognoscet, aut sentiet vt qd Deus, aut homo, aut caro, aut os, similiter autẽ & quodlibet aliud cõpositionem? Non.n. quolibet mõ se habentia elementa, horum unumqđque, sed rõne quadam, & compositione, sicut & Empedocles dicit ipsum os. *Terra autem concinna in amplis infundibulis Duas ex octo partibus sortita est fluidi luminis, Quatuor autem Vulcani, ossa autem alba facta sunt.* Nulla igitur utilitas elemẽta in anĩma esse, nisi & rõnes inerũt, & compositio; cognoscet.n. vnumquodque simile: os autem, aut hoĩem nihil, nisi & hæc inerũt. hoc aũt q̃ impossibile sit, nihil oportet dicere. Quis eñi dubitabit, si insit in aĩa lapis, aut homo: similiter autem & bonum, & non bonum, eodem autem modo & de alijs?

Te. 78. ¶ Amplius autem, cũ multipliciter dicatur id quod est (significat.n. aliud quidem hoc aliquid, aliud autem quantitatem, aut qualitatem, aut etiam quoddam aliud diuisorum prædicamentorum) vtrum ex omnibus erit anima, an non? Sed non vñr cõia omnium

esse

esse elementa. Num igitur quæcunque substantiarum sunt, ex his solis? Quo igitur cognoscit & aliorum vnumquodque? An dicent vniuscuiusque generis esse elementa, & principia propria, ex quibus animam constare. Erit ergo & q̃titas, & qualitas, & substantia. Sed impossibile est ex quantitatis elementis esse substãtiam, & non quantitatem. Dicentibus itaque ex oĩbus, hæc, & huiusmodi alia accidunt. ¶ Inconueniẽs Te. 79. autem est dicere quidem impassibile esse simile à simili; sentire autem simile simili, & cognoscere simile simili, sentire autem pati aliq̃d, & moueri ponunt: similiter aũt & cognoscere, & intelligere. Cùm autem multas dubitationes, & difficultates habeat dicere, sicut Empedocles, q̃ corporeis elementis singula cognoscuntur, & ad simile, testatur qđ nunc dictum est: q̃cunque.n. insunt in aĩalium corporib. simpliciter terræ, vt ossa, nerui, pili, nihil sentire videntur. quare neque similia, & tamẽ conueniebat. ¶ Amplius autem vnicuique principiorum igno Te. 80. rantia amplior, q̃ intelligẽtia inerit: cognoscet enim vnum vnumquodque. multa autem ignorabit. omnia enim alia. Accidet autem & Empedocli insipientissimum esse Deum: solus enim elementorum vnum non cognoscet ipsam discordiam: mortalia autem omnia: ex omnibus enim vnumquodque. ¶ Omnino autem, pp quã Te. 81. causam non omnia, quę sunt, habent animam: cùm oẽ aut elementũ sit, aut ex elemento vno, aut pluribus, aut omnibus? necesse enim est vnum aliquod cognoscere, aut quædam, aut omnia. ¶ Dubitauit autem vtique aliquis, & quid Te. 82. est vnum faciens ipsa; materiæ enim similia sunt elemẽta. Principalissimum enim est illud,

quod

quod continet,quodcunque est. aĩa autem ali-
quid esse melius,& præstantius impossibile est.
impossibilius autem adhuc intellectu . rõnabi-
lissimum.n.esse hunc antiquissimum;& diuinũ:
secundùm naturam.elementa autem dicunt es
Te. 83. se prima entium. ¶Oẽs autem,& q̃ ex eo, quod
cognoscit,& sentit ea,q̃ sunt, ex elementis di-
cunt ipsam,& q̃ maxime motiuum , non de oĩ
dicunt anima.Neque.n.sentientia omnia moti-
ua. vñr enim esse quædam animalium mansiua
secundùm locum : & tamen vr hoc solo motu
mouere anima animal.Similiter autem & qui-
cunque intellectum, & sensitiuum ex elemẽtis
faciunt: videntur enim plantæ viuere non par-
ticipantes latione,neque sensu:& animalium
Te. 84. multa intelligentiam non habere.¶Si autem a-
liquis & hæc concesserit , posueritq; intellectũ
partem aliquam animæ, similiter autem & sen
sitiuum,neque vtique sic dicẽt de omni aĩa,ne-
que de tota,neque de vna.Hoc autem sustinuit
& quæ est in Orphicis vocatis carminibus , rõ
dicit enim animam ex toto ingredi respiranti-
bus,latam à ventis,Non possibile itaque plantis
hoc accidere,neque animalium quibusdam : si
Te. 85. quidem non omnia respirant. ¶ Hoc autem la-
tuit sic opinantes . Si vero ex elemẽtis animam
facere oportet,nihil oportet ex omnibus;Suffi-
ciens enim est altera pars contrarietatis seipsã
diiudicare,& oppositam: recto enim & ipsum,
& obliquum cognoscimus . iudex enim vtro-
rumque regula. obliquum autem neque suiip-
Te. 86. sius,neque recti. ¶Et in toto autem quidam ip-
sam mistam esse dicunt . vnde fortassis & Tha-
les opinatus est omnia esse plena Dijs. Hoc au-
tem habet quasdam dubitationes . Propter quã
enim

enim causam in aere, aut in igne anima cū sit, non facit aīal, in mistis autem: præsertim, cùm melior in istis esse videat? Quare autem vtique aliquis, & quam ob causam q̄ in aere anima, ea q̄ in aīalibus, melior est, & immortalior. ¶ Accidit autem utroque modo inconueniens, & irrationabile; etenim dicere animal ignem, aut aerem, irrationabilium est. & non dicere aīalia, cùm aīa insit, inconueniens est. ¶ Opinari autē vnā aīam esse & in his, qm̄ totum cum partibus eiusdem speciei est, Quare necessarium ipsis dicere & aīam eiusdem speciei cùm partibus eē, si, quia intercipitur aliquid continentis in aīalibus, aīata aīalia fiunt. Si autem aer quidem discerptus eiusdem speciei sit: anima autem dissimilium partium: hoc quidem aliquid ipsius inerit, vt patet, aliud autem non inerit, Necesse est igitur ipsam aut similium partium eē, aut non inesse in qualibet parte totius. Manifestum igit̄ ex dictis est, q̄ neque cognoscere inest animæ, propterea q̄ sit ex elementis: neque moueri ipsam bene, atque verè dicitur. Te. 87. Te. 88.

Caput Septimum. Nonnullæ proponuntur difficultates de ipsius Animæ vnitate, ac partibilitate.

QVoniam autem cognoscere aīæ est, & sentire, & opinari: adhuc autem concupiscere, & deliberare, & oīno appetitus: fit autem & s̄m locum motus ab aīa aīalibus: adhuc autem & augmentum, & status, & decrementum. vtrū toti aīæ vnumquodque horum inest, & tota anima intelligimus, & sentimus, & aliorum unumquodque facimus, & patimur: an partibus alijs alia. Et ipsum etiam viuere, utrum in aliquo horum est uno, aut in plurib. aut in omnib. an & Te. 89.

Te. 90. aliqua alia causa est. ¶ Dicunt itaque quidẽ partibilem ipsam, & alia quidẽ intelligere, alia aũt concupiscere. Quid igitur continet animam, si partibilis est natura? Non enim vtique corpus: vt enim contrà magis anima corpus continere: egrediente enim expirat, & putrescit. ¶ Si igitur
Te. 91. aliquid aliud vnam ipsam facit, illud maximè vtique erit anima. Oportebit autem iterum & illud quærere, vtrum vnum, an multarum partium sit. Si enim vnum est, ꝓp quid non mox & animam vnum esse? Si vero partibile, iterum rõ quæret, quid est continens, & sic vtique proce-
Te. 92. det in infinitum. ¶ Dubitabit autem aliquis & de ipsius partibus, quam potentiam habeat vnaquæque in corpore. Si enim tota anima totum corpus continet, conuenit & partium vnãquãque continere aliquid corporis. Hoc autem assimilatur impossibili: quam enim partem, aut quõ intellectus continebit, difficile est ẽt finge-
Te. 93. re. ¶ Vñt autem & plantæ viuere diuisæ, & animalium insectorum q̃dã, tãquam eandẽ habentia aĩam specie, etsi non numero: vtraque enim partium sensum habet, & mouetur ſm locum
Te. 94. ad aliqđ ips. ¶ Si autem nõ permanent, nullum inconueniens est; instrũm non habent, quibus saluẽt naturam, sed nihilo minus in vtraq; partium oẽs inexistunt partes animæ. Et eiusdem speciei sunt adinuicem, & toti. adinuicem quidem, tanquam quæ non separabiles sunt: toti
Te. 95. aũt animæ, tanquam indiuisibili existente. ¶ Vr autem &, quod in plantis, principiũ anima quædam esse. hac enim solã cõicant & animalia, & plantæ. Et hæc quidẽ separatur à sensitiuo principio: sensum autem nihil sine hac habet.

ARISTO-

ARISTOTELIS DE ANIMA

LIBER SECVNDVS.

SVMMA LIBRI.

In Prima inuestigat, ac tradit Animę definitionem.
In Secunda Animæ potentias, earum ordinē, ac quo pacto definiri debeant, declarat.
In Tertia de potentia Animæ vegetatiuæ sermonem facit.
In Quarta de potentia Animæ sensitiuę.
In Quinta probat non dari sextum sensum, curq; non vnum, sed plures habeamus.
In Sexta quærit, an eodem, quo sentimus sensu, etiā sentire nos percipiamus; Sensumq;, quem Communem appellamus, explanat.
In Septima ponit differentiam inter intelligere, sapere, ac ipsum sentire, inuestigatq; ipsius Imaginationis essentiam.

Summæ Primæ Caput Primum. Traditur Animæ definitio declarans tantummodo quòd est.

CVm autem quæ à prioribus tradita sunt de anima dicta sint, iterū tanquam à principio redeamus, tentātes determinare quid est aīa, & q̄ vtiq; erit communissima ratio ipsius. Tex. 1.
¶ Dicimus itaque vnum quoddam genus Tex. 2.

 eorum,

eorum, quæ sunt, substantiam. Huius autem, aliud quidem sicut materiam, quod secundùm se quidem nõ est hoc aliquid: Aliud autem formam, & speciem, secundùm quam iam dicitur hoc aliquid: & Tertium quod ex ihs. Est autem materia quidem potentia, forma, autem actus. Et hoc dupliciter: hoc quidem, sicut scientia, il

Tex. 3. lud autem, sicut speculari ¶ Substantiæ autem maxime esse uidentur corpora: & horum, natu ralia: hæc enim aliorum principia. Naturalium autem, alia quidem habent uitam, alia autem non habent. Vitam autem dicimus, quæ per se ipsum habent alitionem, augmẽtationem, & di minutionem. Quare omne corpus naturale par ticipans vita, substantia erit. substantia autem

Tex. 4. sic, ut composita. ¶ Quoniam autem est corpus huiusmodi, vitam enim habens, non vtique erit corpus anima. non enim est eorum, quę in su biecto, corpus: magis autem, sicut subiectum, & materia est. Necesse est ergo animam substã tiam esse sicut formam corporis naturalis, po

Tex. 5. tentia vitam habentis. ¶ Substantia autẽ actus, huiusmodi igitur corporis actus. Hic autem dicitur dupliciter. alius quidem, sicut scientia: alius autem, sicut speculatio. manifestum ergo, ꝙ sicut scientia. Ex eo enim, quia in est anima, & somnus, & vigilia est. proportionale autem uigillia quidem speculationi, somnus autem

Tex. 6. habitui non exeunti in actum. ¶ Prior autem generatione in eodem scientia est. Vnde anima est actus primus corporis naturalis potentia vitam habẽtis, tale autem, quod vtique sit instrumentale. Instrumenta autem & plantarum par tes sunt, sed penitus simplicia, vt folium eius, quod circa fructuum coopei imentum; id autẽ

quod

quod circa fructum fructus: radices verò ori similes sunt: vtraque enim trahunt alimentum.
¶ Si autem aliquid cõe in omni anima oportet dicere, erit vtique primus actus corporis naturalis instrumentalis. Vnde non oportet q̃rere, si vnum est anima & corpus: sicut neque ceram & figuram, neque omnino vniuscuiusque materiam, & id cuius materia: vnum enim, & esse cùm multipliciter dicatur, quod proprie est, actus est. Tex. 7.
¶ Vniuersaliter igitur dictum est, quid sit anima; substantia.n.est, q̃ sm rõnem; hoc autem est, quod quid erat esse huiusmodi corporis. Sicut si aliquod instrumentorum naturale esset corpus, vt securis. esset enim securi eẽ substantia ipsius, & anima hoc; separata autẽ hac, non vtique amplius securis esset, nisi æquiuocè. nunc autem est securis. nõ enim huiuscemodi corporis ipsum q̃d erat esse & rõ, anima, sed naturalis huiuscemodi habentis in seipso principium motus, & status. Tex. 8.
¶ Cõsiderare autem & in partib. oportet, quod dictum est. Si.n.eẽt oculus animal, anima vtiq; ipsi visus esset. hic.n.est substantia oculi, quæ secundùm rõnem, oculus autem materia visus est: quo deficiente non est amplius oculus, nisi æquiuocè, sicut lapideus, aut depictus. Oportet igitur accipere, quod est in parte, in toto viuente corpore: proportionaliter nanq; habet, sicut pars ad partẽ, totus sensus ad totum corpus sensitiuum; secundùm q̃ huiusmodi. Tex. 9.
¶ Non est autem, quod abiecit animam potentia existens, vt viuat. sed q̃d habet, semen autem, & fructus potẽtia huiusmodi corpus est. Sicut igitur incisio, & visio, sic & vigilia actus. vt autem visus & potentia instrumenti, sic anima: corpus autem, q̃d potentia est. sed Te. 10.

sicut oculus est pupilla, & uisus, & ibi anima, &
Te. 11. corpus aīal. ¶Quod igitur non sit aīa separabilis a corpore, aut partes quędā ipsius, si partibilis nata est, nō im manifestū est: quarundam.n. actus partium est ipsarum. At uero quasdā nihil prohibet, ppea φ nullius corporis sunt actus. Amplius autem immanifestum, si sit corporis actus anima, sicut nauta nauis. Figura igitur sic determinatum & descriptum sit de anima.

Caput Secundum. Traditur animæ definitio propria, scilicet per ipsius rei causam.

Te. 12. QVoniam autem ex obscuris quidē, manifestioribus autem fit certum & secundum rōnem notius, tentandū est iterū sic aggredi de ipsa; Non.n. solùm ipsum φ sit oportet definitiuā rōnem ostendere, sicut plures definitionū dicunt, sed & causam inesse, & apparere. Nunc autem ut cōclusiones rōnes definitionū sunt, ut quid est tetragonismus? æquale altera parte longiori rectangulum æquilaterale esse. talis aut definitio rō conclusionis. Dicens autē, φ tetragismus est mediæ inuentio, rei causam dicit. ¶Dicamus igit, principium accipientes cō
Te. 13. siderationis, determinari animatum ab inanimato, ipso viuere. Multipliciter autem ipso viuere dicto, & si vnum aliquod horum insit solū, viuere ipsum dicimus, vt intellectus, & sensus, & motus, & status sm locum, adhuc autem motus sm alimetum, & augmentum, & decrementum. ¶Vnde & vegetabilia oīa videntur ui-
Te. 14. uere: videntur.n. in seipsis habere potētiam, & principium huiusmodi, per quod augumentū, & decrementum suscipiunt secundum contraria loca: non.n. sursum quidem augentur, deorsum

sum autem nō: sed similiter in utraque, & omnem in partem aluntur, & viuunt semper quousq; possunt accipere alimētum. ¶Separari autem hoc quidem ab alijs possibile est: alia autē ab hoc impossibile, in mortalibus. Manifestum est autem in vegetabilib. nulla.n.inest ipsis potentia alia animæ. Te. 15.

¶Viuere igitur propter hoc principium inest oībus viuentibus, Animal autem propter sensum primò: etenim quæ nō mouentur, neque mutant locum, habent autē sensum, animalia dicimus, & non viuere solum. Te. 16.

¶ Sensus autem, primò inest omnibus tactus. Et, sicut vegetatiuum potest separari a tactu, & omni sensu, sic & tactus ab alijs sensibus. Vegetatiuum autem dicimus huiusmodi partem animæ, qua & plantæ participant. Animalia autem omnia videntur tangendi sensum habere. Te. 17.

¶ Propter quam autem causam vtrunq; horum accidit, posterius dicemus: nunc autem intantum dictum sit solùm, ꝙ anima est horum, quæ dicta sunt, principiū: & his definita est, vegetatiuo, sensitiuo, cogitatiuo, motu. Te. 18.

¶Vtrum autē vnumquodq; horū est anima, an pars animæ: & si pars, vtrum sic, vt sit separabilis ratione solum, an & loco: de quibusdam quidem horum non est difficile videre, quædam autem dubitationem habent. Te. 19.

¶Sicut enim in plantis quædā diuisæ videntur viuere, & separatæ abinuicem, tanquā existente in his aīa, actu quidem vna in vnaquaque planta, potētia autem pluribus; sic videmus & circa alias differentias animæ accidere in his, quæ inciduntur in insectis. Etenim sensum, vtraque partium habet, & motum secūdum locum: si autem sensum; & imaginationem, & appetitum. vbi enim sensus est, & dolor Te. 20.

¶& uoluptas consequitur. ubi autem hæc sunt
Te. 21. ex necessitate, & desiderium est. ¶De intellectu autem, & speculatiua potentia nihil adhuc manifestum est: sed ur̃ genus aliud aĩæ esse, & hoc solum posse separari, sicut perpetuum à corruptibili.
Te. 22. ¶Reliquę autem partes aĩæ, manifestum ex his, quod separabiles nõ sunt, sicut quidam dicunt ratione aũt ꝙ aliç manifestum est. Sensitiuo.n.esse, & opinatiuo aliud, siquidem & sentire ab ipso opinari, similiter autem & aliorũ, quæ dicta sunt, unumquodq;.
Te. 23. ¶Adhuc autem quibusdam animalium omnia insunt hæc, quibusdam uero quædam horum, alijs autem unum solum, hoc autem facit differentiam animaliũ. propter quam autem causam sic fit, posterius ꝑscrutandum. Similiter autem & circa sensus accidit; alia.n. habent omnes: alia uero quosdam, quædam vero vnum maxime necessarium, tactum.
Te 24. ¶Qm̃ autem id, quo viuimus, & sentimus dupliciter dicitur, sicut id, quo scimus. dicimus autem hoc quidem scientiam, illud autem animam: utroque.n. horum dicimus scire. similiter autem & id quo sani sumus, aliud quidem sanitas est, aliud autem parte quadam corporis, aut etiam toto, horum autem scientia quidem, & sanitas forma est, & species quędam, & ratio, & ut actus susceptiuorum, illa qdem scientifici, hæc uerò sani. vr̃.n. in patiente, & dispositio actiuorum inesse actus, aĩa autẽ id est, quo uiuimus, & sentimus, & mouemur, & intelligimus primò: anima vtiq; ratio quędã erit, & forma, sed non ut materia, & subiectũ.
Te. 25. ¶Tripliciter.n. dicta substantia, sicut diximus, quarum, hæc quidem forma, illa uerò materia, alia autem ex utrisque: harum autem materia quidem

demi potentia forma autem actus: qm̃ quod ex utrisque animatum, non est corpus actu animę sed ipsa corporis cuiusdam. ¶ Et propter hoc bene opinantur, quibus uidetur neque sine corpore esse, neq; corpus aliquod anima. corpus e nim non est, corporis autem aliquid est. Et propter hoc in corpore inest, & in corpore hmôi, & nõ, sicut priores ad corpus aptabant ipsam, nihil vltrà definientes, in quo, & quali; quamuis non uideatur quodlibet recipere quodlibet. Sic autem fit & secundùm rationem. uniuscuiusque enim actus in eo; quod potentia existit, & in propria materia, aptus natura est fieri. Quòd igitur act' quidam est, & ratio potentiam habentis, ut sit huiusmodi, manifestum ex his. Te. 26.

Summa Secunda. De Animæ potentijs, earum ordine, ac quo pacto definiri debeant.

POtentiarum autem animæ, quæ dictæ sunt, alijs quidem insunt omnes, alijs uero quædam harum, quibusdam uerò una sola. Potentias autem diximus, vegetatiuum, sensitiuum, appetitiuum, motiuum secundùm locum, cogitatiuum. Inest autem plantis nutritiuum solũ: alijs autem, & hoc, & sensitiuum. si autem sensitiuum, & appetitiuum; appetitus enim concupiscentia est, & ira, & uoluntas. Animalia autẽ omnia habet unum ex sensibus tactum, cui autem sensus inest, huic & uoluptas, & dolor, & iucundum, & molestum; quibus autem hęc, & concupiscentia. ipsius enim iucundi appetitus hæc. ¶ Adhuc autem alimenti sensum habent; tactus enim alimenti sensus: Siccis enim, & humidis, & calidis, & frigidis aluntur omnia uiuẽtia, horum autem sensus est tactus, aliorum au- Te.27. Te. 28.

tem sensibilium secundùm accidens nihil enim ad alimentum confert sonus, neque color, neque odor: sapor autem vnum quoddam est tangibilium, fames autem, & sitis concupiscentia: & Fames quidem calidi, & sicci: Sitis autem frigidi, & humidi: Sapor verò, vt condimentum quoddam.

Te. 29. ¶Exactiùs autem manifestandum de his posterius est: nunc autem intantum dictum sit, quòd animalibus habentibus tactum & appetitus insit. De imaginatione autem immanifestum, posterius autem considerandum. Quibusdam autem ad hæc inest, & secundùm locum motiuum: alijs autem cogitatiuum, & intellectus, ut hominibus, & si qd aliud huiusmodi est, aut etiã honorabilius.

Te. 30. ¶ Manifestum igitur est, quòd eodẽ modo vna vtique erit ratio animæ, & figuræ: neque enim ibi figura est præter triangulum, & eas, quæ consequenter sunt, neque hic anima pręter dictas est. fiet autem vtique & in figuris ratio cõmunis, quæ conueniet quidem omnibus, propria autem nullius erit figuræ. similiter autem & in dictis animabus. Vnde ridiculum est quærere communem rationem & in his, & in alijs, quæ nullius erit eorum, quę sunt, propria erit ratio, neq; secundum propriam, & indiuiduam speciem, dimittentes eam, quæ huiusmodi.

Te. 31. ¶Similiter autem se habent ei, quod est de figuris, & quæ circa animam sunt; semper enim in eo, quod est consequenter, est potentia quod prius est, & in figuris, & in animatis: ut in quadrato quidem triangulus est, in sensitiuo autem vegetatiuũ. Quare secundùm vnumquodque quærendum, quænam sit vniuscuiusque anima: vt quę plantæ, & quæ hominis, aut bestiæ.

stiæ. Propter quam autem causam consequenter sic se habent, considerandum est. Sine enim vegetatiuo sensitiuũ non est: à sensitiuo autem separatur vegetatiuum in plantis. Iterum autem sine tactiuo quidem aliorum sensuum nullus est: tactus, autem sine alijs est multa enim animalium neque visum, neque auditum habent, neque odoris sensum. ¶Et sensitiuorum Te. 32.
alia quidem habet secũdùm locum motiuum, alia verò non habent: vltima autem, & minima ratiocinationem, & intelligentiam. quibus enim inest ratiocinatio corruptibilium, his & reliqua omnia. quibus autem illorum unumquodque, non omnibus ratiocinatio: sed quibusdam quidem neque imaginatio, alia autem hac sola viuunt. De speculatiuo autem intellectu alius sermo est. Quod igitur quæ de horum vnumquoque ratio, hęc proprijssima & de anima sit manifestum est.

Summa Tertia. De potentia Animæ vegetatiuæ.

Caput Primum. Explicantur Animæ vegetatiuæ opera: redarguiturq; Empedocles de alimenti causa.

NEcessarium autem est eum, qui de his perscrutationem facturus est, accipere unũ- Te. 33.
quodque eorum quid est: postea sic de attinentibus inuestigare. Si autem oportet dicere quid vnumquodq; ipsorum, ut quid intellectiuum, aut sensitiuum, aut uegetatiuum, prius adhuc dicendum, quid sit intelligere, & quid sentire: priores enim potentijs actus, & operationes secundùm rationem sunt. Si autem sic, his autem adhuc priora obiecta oportet considerasse; de

illis

illis primùm utiq; oportebit determinare propter cãdem causam, ut de alimento, & sensibili, & intelligibili.
Te. 34. ¶Quare primũ de alimento, & generatione dicendũ est; Vegetatiua.n. aĩa & alijs inest, & prima, & maxime cõis potẽtia est aĩæ, ꝑm q̃ inest ipsum uiuere õibus. Cuius sunt opera, generare, & alimento uti; naturalissimũ.n. operum, q̃ in uiuentibus, quęcunq; perfecta, & non mutilata sunt, aut generationẽ ſpõtaneã habent, ẽst facere aliud, quale ipsum: animal q̃dem aĩal, plantam autem plantam, ut ipso semper, & diuino participent, ꝑm ꝗ possunt. omnia .n. illud appetunt, & illius cã agunt omnia, quæcunq; agunt ꝑm naturam.
Te. 35. ¶Ipsum aũt cuius cã duplex est: hoc quidẽ cuius, illud uerò cui. Qm̃ igitur cõicare non possunt ipso semper, & diuinatione, propterea ꝙ nihil contingit corruptibiliũ idem, & unũ numero permanere, ꝑm ꝙ põt participare unumquodq;, sic cõicat, hoc q̃dem magis, illud uerò minus, & permanet non ipsum, sed quale ipsum, numero quidem non vnum, specie autem unum.
Te. 36. ¶Est autem anima uiuentis corporis causa, & principium. Hæc autem multipliciter dñr; attamẽ anima ꝑm determinatos modos tres causa dr̃: etenim anima cã est uñ motus, & cuius cã, & ut essentia animatorum corporum. Quòd igitur sit sicut substantia, manifestum est cã.n. ipsius esse omnib. substantia est. ¶Ipsum antem uiuere uiuentibus esse est: causa autem, & principium horum anima.
Te. 37. ¶Amplius autem actus eius, quod potentia est, ratio est Manifestum autem est, quòd & cuius gratia causa anima. ut enim intellectus gratia alicuius facit, eodẽ modo & natura: & hoc est ipsius finis, huiusmodi autem in animalib. anima,

anima, & secundùm naturam; omnia enim naturalia corpora animæ instrumenta sunt, sicut animalium, sic & plantarum, tanquam gratia animæ existentia. Dupliciter autem dicitur ipsum cuius gratia, & cuius, & cui. At uero & unde principiu qui secũdum motum locus anima est: nõ omnibus aũt uiuentibus inest potentia hæc. Est autem & alteratio, & augmentum per animam; sensus enim quædam alteratio esse uidetur, nihil autem sentit, quod non habeat animam. Similiter autem & de augmẽto, & decremento se habet: nihil.n.decrementum patitur, neq; augmentatur naturaliter, nisi alatur, alitur autem nihil, quod nõ communicet uita.

¶ Empedocles autem non bene dixit hoc, addens augmentum accidere plantis, deorsum quidem cùm radicantur, propterea quòd terra sic fertur secundùm naturam, sursum autem, propterea quòd ignis similiter; Neq; enim sursum, & deorsum bene accipit: non enim idem sursum & deorsum omnibus, & ipsi uniuerso, sed vt caput animalium, sic radices plãtarum sunt: si congruit instrumenta dicere diuersa, & eadẽ operibus. Te. 38.

¶ Ad hæc autem, quid est quod continet, quæ in contraria feruntur, ignem, & terram: distrahentur enim, nisi aliquid erit prohibens. Si uerò erit, hoc est anima, & causa augẽdi, & alendi. Te. 39.

¶ Videtur autem quibusdam ignis natura simpliciter causa nutritionis, & augmentationis esse; etenim ipse uidetur solus corporum, aut elementorum ali, & augmentari. unde & in plantis, & in animalibus putabit utique aliquis hunc esse id, quod operatur. Te. 40.

¶ Hic autem concausa quidem quodammodo est, non tamẽ simpliciter causa, sed magis anima: ignis enim Te. 41.

aug-

augmentum in infinitum abit, quousque fuerit combustibile: natura autem constantiũ omniũ terminus est, & ratio magnitudinis, & augmenti. hæc autem animæ sunt, sed non ignis, & rationis magis, quàm materiæ.

Caput Secundum. De uirtutis vegetatiuæ obiecto, Alimento scilicet.

Te. 42. QVoniam autem eadem potẽtia animæ est uegetatiua, & generatiua, de alimẽto necessarium est determinare primum; sepa
Te. 43. ratur enim ab alijs potentijs opere hoc. ¶ Vr̃ autem esse alimentum contrarium nutris: non oẽ autem omni, sed quæcunque contrariorũ non solùm generationem habent exinuicem, sed & augmentum. fiunt enim multa exinuicem, sed
Te. 44. non oĩa: vt sanum ex laborante. Vñr autem neque illa eodem modo adinuicem esse alimẽtũ: sed aqua quidem igni alimentum est, ignis aũt non alit aquam. in simplicib. igitur corporibus hæc esse vñr maxime, aliud quidem alimẽtum, aliud uerò, quod alitur. ¶ Dubitationem autem habet. Dicunt enim hi quidem simile simili ali, sicut & augeri. Alijs autem, sicut diximus, econtrario vr̃, contrarium contrario, tanquam impassibile sit simile à simili, alimẽtum autem mutari, & digeri: mutatio autem omnibus in con-
Te. 45. trarium, aut in medium. ¶ Adhuc autem alimẽtum pati ut aliquid ab eo, quod alitur, sed non hoc ab alimento. sicut neq; faber à materia, sed ab illo hęc. Faber aũt mutatur solum in actũ ex ocio. Vtrum autem sit alimentum id, quod vltimo aduenit, an id, quod primo, habet dr̃iam. Si verò vtraque; sed hoc quidem indigestum, illud aũt digestum, vtroq; vtique modo cõtinget alimentum

mentū dicere: inquantum.n. indigeſtum, cōtrarium contrario alitur: inquātum aūt digeſtum ſimile ſimili. Quare manifeſtum eſt, quod dicūt quodammō vtrique & rectè, & non rectè. ¶ Qm̄ Te. 46. aūt nihil alitur non participans vita, animatum vti ij; e. it corpus, q̄d alitur, inquantum animatum. quare & alimentum ad animatum eſt, & non ſm accidens. ¶ Eſt autem eſſe aliud alimento, & augmentatiuo: ſm enim quod quantum Te. 47. quoddam eſt, augmentatiuum eſt: ſm autem ꝙ hoc aliquid, & ſubſtantia, alimentum. cōſeruat enim ſubſtantiam: & eouſque eſt, quouſq; alitur. Et generationis quoque factiuum eſt, non eius, q̄d alitur, ſed talis, quale id, quod alitur. iā enim eſt ipſius ſubſtantia, generat autem nihil ipſum ſeipſum, ſed conſeruat. ¶ Quare hmōi animæ principium potentia eſt talis, vt cōſeruet Te. 48. habens ipſam, ſecundùm ꝙ eſt huiuſmodi. Alimentum autem præparat ad operandum. vnde priuatum alimento non poteſt eſſe. ¶ Qm̄ autē Te. 49. ſunt tria, quod alitur, & quo alitur, & alens: alens quidem eſt prima anima, quod vero alitur eſt habens hanc corpus, quo autem alitur alimentum. Qm̄ autem à fine appellare omnia iuſtum eſt: finis autem eſt generare quale ipſum: erit vtique prima anima generatiuum quale ipſum. ¶ Eſt autem id, quo alitur, duplex: ſicut & Te. 50. quo gubernatur, & manus, & temō. hoc q̄dem quod mouet & quod mouetur, illud autē quod mouet ſolum. Omne autem alimentum neceſſarium eſt concoqui poſſe. operatur autem concoctionem calidum: vnde omne animatum habet calorem. Vniuerſaliter igitur alimētum q̄d ſit, dictum eſt, exactius autem manifeſtandum poſterius de ipſo in proprijs ſermonibus.

Summa Quarta. De potentia Animæ sensitiuæ.

Caput Primum. Sensum pa'sionem esse, cumque aliquando potentia, aliquando verò actu esse: pati autem tum à simili, tum verò à dissimili.

Te. 51. DEterminatis autem his dicamus communiter de omni sensu. Sensus autem in eo quod est moueri aliquid, & pati accidit, sicut dictum est; videtur enim quædam alteratio esse. Aiunt autem quidam & simile à simili pati. hoc autem quomodo possibile sit, aut impossibile, dictum est in vniuersalibus sermonibus de ipso

Te. 52. agere, & pati. ¶ Habet autem dubitationem, propter quid sensuum ipsorum non sit sensus: & quare sine ijs, quæ sunt extra, non faciunt sensum, inexistente igne, & terra, & alijs elementis, quorum est sensus per se, aut secundùm ea, quæ accidunt his. Manifestum igitur est, quòd sensitiuum non est actu, sed potentia tantum: vnde non sentit: sicut combustile non comburitur ipsum per se sine combustiuo; combureret enim seipsum, & nihil indigeret ignis actu exi-

Te. 53. stentis. ¶ Quoniam autem sentire dicimus dupliciter: potentia enim & audiens, & uidens audire, & videre dicimus, & si fuerit dormiens, & quòd iam est operans: dupliciter vtique dicet & sensus, hic quidem vt potentia, ille verò ut actu. Similiter autem & ipsum sentire, & quod

Te. 54. potentia existit, & quòd actu. ¶ Primùm igitur tanquam sit idem pati, & moueri, & agere dicimus; Etenim motus est actus quidam, imperfectus tamē, quemadmodum in alijs dictum est: omnia autem patiuntur, & mouentur ab actiuo, & actu existente. Quapropter, est quidem vt à simili patiantur: est autem, vt à dissimili, sicut

cut diximus.patitur enim qđ dissimile est: passum autem simile est. ¶Diuidendum autem est Te. 55. & de potentia & actu.nunc enim simpliciter dicimus de ipsis. Est enim sic sciens aliquid, sicut si dicamus hominem sciētem, quoniam homo scientium est,& habentium scientiam. Est autem,sicut iam dicimus scientem habentem grāmaticam. Vterque autem horum non eodē modo potens est.sed ille quidem,quia genus huiusmodi,& materia est: hic autem, quia volens potens est speculari,nisi aliquid prohibeat eorum, quæ extrinsecus. ¶Alius autem iam speculans, Te. 56. actu existens,& propriè sciens hanc literam A. Ambo igitur primi secundùm potentiam scientes sunt.sed ille quidem per disciplinam alteratus, & sæpe ex cōtrario mutatus habitu: hic autem ex eo, quòd habet sensum, aut grammaticam, non agit autem ad agendum alio modo. ¶Non est autem simplex neque ipsum pati, sed Te. 57. aliud quidem corruptio quædam à contrario. aliud autem salus magis eius,quod est potētia, ab eo,quod est actu,& simile sic, vt potentia se habet ad actum.Speculans enim fit, habēs sciētiam.quod quidem aut nō est alterari,in ipsum enim additio est; & in actum: aut alterum genus alterationis est. ¶ Quo circa non rectè se Te. 58. habet dicere sapientem,cùm sapit,alterari, sicut nec ædificatorem,cùm ædificat. In actum igitur ducens ex potentia existente secundùm ipsum intelligere,& sapere,non doctrinam,sed alteram habere denominationem iustum est. Ex potentia autem existente addiscens,& accipiens scientiam ab actu existente & docente, aut neque pati dicendum,sicut dictum est, aut duos esse modos alterationis, & eam, quæ ad

priua-

& sensibile tripliciter: quorū duo quidem dicimus ꝑ se sentiri, unum autē ẜm accidens. Duorum autem, aliud quidem proprium est vniuscuiusq; sensus, aliud autem cōe oīum. Dico aūt proprium quidem, quod non contingit alio sensu sentiri, & circa quod non contingit decipi: vt visus coloris, & auditus soni, & gustus saporis. tactus autem plures habet differentias. Sed vnusquisq; iudicat de his, & non decipitur quòd color sit, neq; ꝙ sonus, sed quid sit coloratum, aut ubi, aut quid sonans, aut ubi. Talia igitur dnt propria vniuscuiusq; obiecta. ¶Cōia aūt, motus, quies numerus, figura, magnitudo; huiusmodi.n. nullius sunt propria, sed communia oībus; etenim & tactu motus aliquis sensibilis, & visu. Per se igitur sensibilia sunt hæc. Te. 64.

¶ Secundùm accidens autem dicitur sensibile, vt si album sit Diaris filius. secundùm accidens enim hoc sentit, quoniam accidit albo hoc, ꝙ sentit. quapropter nihil patitur, ẜm quòd huiusmodi est, à sensibili. Sensibilium autem ẜm se, propriè sensibilia sunt propria, & ea, ad quæ nata est substantia vniuscuiusque sensus. Te. 65.

Caput Tertium. De visu, visibilibus, ac medio, perspicuo, ac lumine.

CVius igitur est visus, hoc est visibile. Visibile autem est, & color, & quod oratione quidem est dicere, innominatum autē existit, manifestum autem erit procedentibus maxime: Visibile enim est color, hic autem est id, quod in eo, quod secundùm se visibile est. secundum se autem, non ratione, sed quoniam in seipso habet causam, vt sit visibile. ¶Omnis enim color motiuus est eius, quod est secundùm actum Te. 66. Te. 67.

perspicui & hoc est ipsius natura. Vnde non est visibilis sine lumine, sed oĩs cuiusq; color in lumine visibilis: Ex quo de lumine primò dicendum quid est. Est igitur aliquid perspicuũ.
Te. 68. ¶Perspicuum aũt dico, ꝙ est quidem visibile, nõ aũt ꝭm se uisibile, ut simpliciter dicã, sed ꝑ externum colorem. Hmõi aũt est aer, & aqua, & multa solidorum: non.n. ꝭm ꝙ aqua, neq; secũdùm quòd aer, pspicuum est, sed quoniam est natura eadem in his utrisq;, & in perpetuo illo, qđ sursum est corpore.
Te. 69. ¶Lumẽ autem est actus huius perspicui, secundùm quòd est perspicuum: Potentia autem, in quo hoc inest, & tenebræ. Lumen aũt, vt color est perspicui, cùm est actu perspicuũ ab igne, aut huiusmodi quale quod sursum corpus; etenim huic aliquid inest unũ, & idem. Quid igitur perspicuum, & quid lumẽ dictum est, ꝙ neq; ignis est, neq; omnino corpus, neque defluxus corporis ullius (esset enim vtiq; aliquod corpus & sic) sed ignis, aut huiusmodi alicuius prǽsentia in perspicuo: neque.n. possibile est duo corpora in eodem simul esse.
Te. 70. ¶ Videtur autem lumen contrarium esse tenebris: sunt autẽ tenebræ priuatio huiusmodi habitus à perspicuo: quare palàm quòd & huius præsentia lumen est. Et non rectè Empedocles, aut si quis alius sic dixit, quòd feratur lumẽ, & extendatur inter terram, & continens, nos autem lateat. Hoc enim est, & præter eam, quæ in ratione ueritatem, & præter ea, quæ uidetur: in paruo enim spatio lateret nos: ab Oriente aũt in Occidens latere, magna quidem multum petitio est.
Te. 71. ¶Est autem coloris quidem susceptiuum, quod sine colore: soni aũt, qđ sine sono. Sine colore autẽ diaphanum, & inuisibile, aut

quod

quod uix vr̃, quale vr̃, quod tenebrosum est. hu iusmodi autem perspicuum quidem est, sed nõ cùm est actu perspicuum, sed cùm potentia; ea dem.n. natura quãque quidem tenebrę, quãq; au tem lumen est. ¶Non omnia aũt uisibilia in lu- mine sunt, sed solùm vniuscuiusq; proprius co lor. Quędam .n. in lumine quidem non vñr, in tenebris autem faciũt sensum. vt quæ igne a ui dentur, & lucentia, innominata autẽ sunt hæc vno nomine, ut fungus, cornu, capita pisciũ, & squamæ, & oculi. sed nullius horum vr̃ ꝓprius color. Propter quam autem causam hæc, vide- tur alia ratio. ¶Nunc autem intantum manife- stum est, quòd id quidem, quod in lumine ui- detur color est: unde non uidetur sine lumine; hoc enim erat ipsi colori esse, motiuum esse se cundùm actum perspicui. actus autem ꝑspicui lumen est. Signum autem huius manifestum. si quis.n. ponat id, quod habet colorem, super ip sum visum, non uidebit. sed color quidem mo uet perspicuum puta aerem: ab hoc autem cõ- tinuo existente, mouetur sensorium. ¶Non enĩ bene dicit Democritus, opinatus si fieret va- cuum quod medium est, perspici utique exqui- site, etiam si formica in cœlo esset. Hoc enim impossibile est; patiẽte enim aliquid sensitiuo, fit ipsum videre ab ipso igitur, qui videtur, co- lore impossibile est: relinquitur igitur, quòd à medio. quare necesse est aliquid esse medium. Vacuo autem facto, nedum exquisite, sed om- nino nihil uidebitur. Propter quam igitur cau- sam colorem necesse est in lumine uideri, di- ctum est. Ignis autem in utrisque videtur. & in tenebris, & in lumine. & hoc ex necessitate; perspicuum enim ab hoc perspicuum fit. ¶ Ea- dem

Te. 72. Te. 73. Te. 74. Te. 75.

dem autem ratio est & de sono,& odore. nihil enim ipsorum,tangens sensoriū, facit sensum. sed ab odore quidem , & sono medium mouetur,ab hoc autem sensorium vtrunque. cùm autem super ipsum sensorium aliquis apposuerit olens,aut sonans;nullum sensum faciet. De tactu autem, & gustu sese quidē similiter habet, non autem videtur. propter quā autem causam

Te. 76. posterius erit manifestum. ¶Medium autem sono quidem aer est, odori autem innominatum est. communis enim quædam passio est in aere, & aqua est:vt perspicuum colori,sic est habenti odorem quod in vtrisque his inest. Videntur enim & animaliū aquatica habere odoris sensum.sed homo, & pedibus ambulantium quæcunque respirant,non possunt odorare, non respirantia.Causa aūt & de his posterius dicetur.

Caput Quartum.De Auditu, sono, ac medijs. De ipsa Echo ac etiam de Voce.

Te. 77. NVnc aūt primùm de sono , & auditu determinemus . Est aūt duplex sonus ; alius.n. actus quidā est,alius aūt potentia:quædā.n.non habere sonum dicimus,vt spongiam,lanā: quædam aūt habere,vt æs,& quæcunq; solida,& lenia sunt,qm̄ possunt sonare. hoc aūt est ; inter

Te. 78 ipsum & auditum facere sonum actu. ¶Fit autē sm̄ actum sonus semper alicuius ad aliquid, & in aliquo;percussio enim est,quæ facit. Vnde & impossibile est cùm sit vnum,fieri sonum. aliud enim est,quod verberat,& quod verberat̄,quare sonans, ad aliquid sonat ictus autem non fit sine latione, Sicut autem diximus, non quorūlibet ictus sonus est.nullum enim faciunt sonū lanæ,etsi percutiantur:sed æs, & quæcunq; lenia,

nia,

nia, & concaua sunt. æs quidem, quoniam lene est: concaua autem reflexione faciũt multos ictus post primum, non potente exire, quod motum est. ¶ Amplius auditur in aere, & in aqua, sed minus in aqua. Nõ est aũt soni proprius aer, neq; aqua, sed oportet solidorum percussionẽ fieri adinuicem, & ad aerem hoc aũt fit, cùm permanet percussus aer, & nõ dissipatur. Vnde, si velociter, & fortiter percutiatur, sonat. oportet enim, vt motus ferientis anticipet fracturam aeris, sicut si aceruum, aut cumulum arenæ percutiat aliquis latum velociter. ¶ Echo aũt fit, quando ab aere, vno facto propter vas quod terminauit, & prohibuit frangi, iterum aer repellitur, quemadmodum sphæra. Vr autem semper fieri echo, sed non clara; quia accidit in sono, sicut & in lumine: Etenim lumen semper repercutitur. non. n. fieret vbiq; lumen, sed tenebræ extra locum Sole illustratũ. sed non sic repercutit, vt ab aqua, aut aere, aut ẽt aliquo alio læuium, vt vmbram faciat, qua lumen determinamus. ¶ Vacuum autẽ rectè dr̃ audiendi proprium; vr̃ enim esse vacuum aer, hic autem est faciens audire, cum mouetur continuus, & vnus. Sed propterea quod fragilis est, non sonat, nisi læne sit, quod percutitur. tunc autem vnus fit simul propter planum. vnum enim est lænis corporis planum. ¶ Sonatiuum igitur est, quasi motiuum est vnius aeris continuitate vsque ad auditũ. Auditus autẽ connaturalis est aeri. propterea autem quod in aere est, moto exteriori, qui intra est mouetur. Vnde non vndique audit animal, neque quocunque trãsit aer. non enim vbique habet aerem, quod moueri debet secundum partem, animatumque est, sicut pupilla humidum. ¶ Per se igitur in sonus est aer, propterea quòd facile

Te. 79.
Te. 80.
Te. 81.
Te. 82.
Te. 83.

facile dissipabilis est.cum verò prohibetur dissi pari,huius motus sonus est.Hic aũt in auribus inædificatus est,ad hoc vt immobilis sit;quatenus certè sentiat omnes differẽtias motus. Propter hęc aũt in aqua audimus, qm̃ non ingreditur ad ipsum connaturalẽ aerem,sed neque in aurem pp anfractus. Cùm autem hoc accidit, non audit,neq; si membrana laboret, sicut cũ, quæ super pupillã est,pellis laborat.
Te. 84. ¶Sed & signum audiendi aut non,est sonare aurem ip,sicut cornu.semper.n.quodam ꝓprio motu mouetur aer,qui in auribus: sed sonus extraneus, & nõ proprius est. Et propter hoc dicunt audire vacuo & sonante, quia audimus habẽte determinatum aerem.
Te. 85. ¶Vtrum aũt sonat id,quod verberat,an qđ uerberat,an & utrunq;, modo aũt altero? Est .n. sonus motus eius, quod põt moueri hoc mõ, quo resultantia,leuibus, cum aliquis percusserit. Nõ igitur,sicut dictũ est, oẽ sonat,quod uerberatur,& quod uerberat, ut si feriat acus acũ;sed oportet, qđ percutitur planũ esse,ut aer uniuersus resiliat, & cõcutiatur.
Te. 86. ¶Differentiæ aũt sonantium in sono ẽm actum ostenduntur sicut.n.non vñr colores sine lumine, sic neq; sine sono acutũ,& graue. Hæc aũt dicuntur secũdum translationem à tangibilibus; acutum enim mouet sensum in pauco tempore multum,graue autem in multo parum.Non igitur velox est acutum ; graue autem tardum sed fit illius quidem propter uelocitatem motus huiusmodi, huius autem propter tarditatẽ Et uñr similitudinem habere cum eo, quod circa tactum,acuto,& contuso ; acutum.n.quasi pũgit,obtusum verò quasi pellit, propterea ꝙ mouet,illud quidem in pauco,hoc autẽ in mul

5 o: quare accidit illud quidē esse velox, hoc aūt tardū. De sono igitur sic determinatū sit. ¶ Vox aūt sonus quidā est aīati; inanimatorum. n. nullū vocē edit. sed s̄m similitudinē dr̄r vocē edere, vt tibia, & lyra, & q̄cunq; alia inanimatorū extensionē hn̄t, & melos, & locutionē. vn̄r. n. quia & uox hæc habet. Multa aūt animaliū uocē nō hn̄t, vt & q̄ sunt sine sanguine, & sanguinem habentium pisces. & hoc rationabiliter; si quidem sonus aeris motus est. Sed qui dicuntur uocē edere, vt qui in Acheloo sunt pisces, sonant branchiis, aut quodam alio huiusmodi. Te. 87.
¶ Vox autem sonus animalis est, & non qualibet parte. Sed, quoniam omne sonat uerberāte aliquo, & aliquid, & in aliquo, hoc aūt est aer, rationabiliter utiq; uocem edent hæc sola quę cunque suscipiunt aerem. Iam. n. eo, qui respiratur, utitur natura ad duo opera, sicut lingua ad gustum, & locutionem; quorum gustus quidem necessarius est, vnde & pluribus inest, interpretatio autē ut bene sit: sic & aere, & ad calorem interiorem, tanquam necessarium (causa aūt in alijs dicta est:) & ad uocē, ut bene sit. Te. 88.
¶ Instrumentum autem respirationi guttur: cuius autem causa hæc pars est, pulmo; hac enim particula plus habent caloris pedestria alijs. Indiget autē respiratione, & qui circa cor locus primus. vnde necesse est intro respiratum ingredi aerē. Te. 89.
¶ Quare percussio respirati aeris ab anima, quæ est in his partibus, ad uocalem arteriam uox est. Non enim omnis animalis sonus vox est, sicut diximus; est enim & linguæ sonare sicut tussientes: sed oportet animatum esse verberans, & cum imaginatione aliqua; significatiuus enim quidam sonus est uox, & non respi- Te. 90.
 rati

rati aeris, sicut tussis, sed isto verberat eum, qui est in arteria ad ipsam. Signum autem est non posse vocẽ edere respirãtẽ, aut expirãtẽ, sed de
Te. 91. tinentẽ aere, mouet.n. isto retinens. ¶Manifestũ aũt, & cur pisces sine uoce sunt; non.n. habent guttur. hanc aũt partẽ non habẽt, quia non recipiunt aerẽ, neq; respirant. Sed qui dicunt sic, peccant. ꝑꝑ quam igitur causam alia ratio est.

Caput Quintum. De olfactu, olfactibili, ac medijs.

Te.92. DE odore aũt, & olfactibili minus facile determinabile est dictis: non.n. sic manifestũ est quale, quid sit odor, vt sonus, aut lumen, color. Cã aũt est, quia sensum hunc non habemus certũ, sed peiorẽ multis aĩalibus: praue.n. odorat homo, & nihil sẽtit odorabiliũ sine molesto, aut iucundo, tanquã non existente certo sensorio. ¶Rõnabile aũt est sic, & q̃ duros ocu-
Te. 93. los habent colores sentire, & non manifestas ipsis esse differentias colorum, nisi terribili re, & non terribili, sic autem & odores hominum genus. Vr̃.n. proportionẽ habere ad gustum. & similiter species saporum cũ ijs, quæ sunt odoris. ¶Sed certiorẽ habemus gustum ꝑpea ꝙ ip-
Te.94. se quidã tactus est. hunc aũt habet sensum homo certissimũ. In aliis.n. superatur ab animalibus multis, ꝼm autem tactum multo quàm cætera excellentius percipit. vnde & prudentissimum aĩalium est. Signũ autem & in genere hominum, secundùm sensorium hoc ingeniosos esse, & non ingeniosos, secundum autem aliud nullum. duri enim carne inepti mente: moles autem carne bene apti. ¶Est autem, ut sapor, hic quidem dulcis, ille uero amarus, sic & odores sunt. Sed alia quidem habent proportionali

ter odorem, & saporem. dico autem dulcem odorem, & dulcem saporem: alia vero contra. similiter autem, & acer, & austerus, & acutus, & pinguis est odor. Sed, sicut diximus, propterea quod non multum manifesti sunt odores, sicut sapores, ab his sumpta sunt nomina secundùm similitudinem rerum; dulcis n. à croco, & melle: acer aũt à thymo, & hmõi. eodem autem modo & in alijs. ¶ Adhuc aũt sicut auditus, & vnusquisq; sensuum, hic quidem audibilis, & inaudibilis, ille vero visibilis, & inuisibilis & olfactus odorabilis, & inodorabilis. Inodorabile autem, aliud quidem, secundùm, id q̃ oĩno impossibile est habere odorem: aliud uero paruum habens, & prauum. Similiter autem & ingustabile dicitur. ¶ Est autem olfactus per medium, ut aerem, aut aquam, etenim aquatica videntur odorem sentire. similiter autem & quæ sanguinem habent, & quæ non habent, sicut & quæ in aere; etenim horum quædam eminus accurrunt ad alimentum ab odore mota. ¶ Vnde & dubium videtur, si omnia quidem similiter odorent, homo autem respirans quidem olfacit, non respirans autem, sed expirans, aut retinens spiritum non odorat, neq; eminus, neq; cominus, neq; si in nasum intus ponatur. Et in ipso quidem positum sensorio insensibile esse omnium commune est. sed sine respiratione non sentire proprium est hominum: manifestum autem est experientibus. ¶ Quare quæ sanguinem non habẽt, quoniam non respirãt, alium vtiq; quendã sensum habent, prꝫter eos, q dicti sunt. Sed impossibile est. si quidem odorem sentiunt: odorabilis enim sensus & male olentis, & bene olentis olfactus est. Amplius autem

Te. 96. (beside "autem modo & in alijs")
Te. 97. (beside "gustabile dicitur")
Te. 98. (beside "accurrunt ad alimentum")
Te. 99. (beside "stum autem est experientibus")

tem & corrumpi videntur à fortibus odoribus, à quibus homo corrumpitur, vt bituminis, & sulphuris,& huiusmodi.Olfacere igitur necessarium est,sed non respirantia.

T. 100. ¶Videtur autem in hominibus differre hoc sensorium ab ijs, q̄ aliorum animalium, sicut oculi ab oculis eorum,quæ duros habent oculos. Nam illa quidē habent vallum, & uelut velamen, palpebras, quas quis non mouens, neq; retrahens non videt hi autem eorum, quæ duros habēt oculos, nihil tale habent,sed mox vident, quæ fiunt in perspicuo. Sic igitur & odoratiuum sensorium alijs quidē sine operculo est, sicut oculus: alijs vero aerem recipientibus habet cooperimētū, quod respirantibus discooperitur, dilatatis venis, & meatibus. Propter hoc respirantia non odorāt in aqua; necessarium enim est olfacere respirando. hoc autem facere in humido impossibile.Est autem odor sicci,sicut sapor humidi.Odoratiuum autem sensorium potentia huiusmodi est.

Caput Sextum, De gustu, & gustabili.

T. 101. GVstabile autem est tangibile quoddam. Et hæc est causa,cur non sit sensibile per medium extraneum corpus,neq; enim tactus,tali medio percipitur: corpus autem, in quo est sapor,est gustabile in humido, vt in materia. hoc autem tangibile quoddā est.Vnde & si in aqua essemus, sentiremus vtique impositum dulce. non autem esset tunc nobis sensus per mediū, sed eò q̄ misceretur humido,sicut in potu.Color autem non sic videtur, eò quòd misceatur, neque defluxionibus.

T. 102. ¶Vt igitur medium nihil est,vt autē color visibile,sic gustabile sapor est.

Nihil

Nihil autem facit saporis sensum sine humiditate, sed habet actu, aut potētia humiditatem, vt sal. nam & facile liquabile ipsum est, & colliquefactiuum linguæ. ¶Sicut autem visus & visibilis est, & inuisibilis (tenebræ enim inuisibiles sunt: iudicat autem & has visus) adhuc autem & valde splendidi (etenim hoc inuisibile est; alio autem modo, quàm tenebra) similiter autem & auditus, & soni, & silentij, quorum aliud audibile, aliud inaudibile est, & magni soni, sicut visus est splendidi (sicut enim paruus sonus inaudibilis quodammodo est, & magnus & violentus. Inuisibile autem, aliud quidem oĩno dr̃, sicut & in alijs, quod impossibile: aliud autem, si aptum natura non habet, aut prauè, sicut carens pedibus, & carens nucleis) sic vtiq; & gustus est & gustabilis, & ingustabilis. hoc autem, est quod paruum, aut prauum habet saporem, aut corruptiuum gustus. Videtur autē principium esse potabile, & impotabile; gustus enim quidam ambo. sed hoc quidem est prauum, & corruptiuum gustus, illud autem secūdùm naturam. Est autem cōmune tactus, & gustus potabile. ¶Quoniam autem humidū est gustabile, necesse est sensorium ipsius neq; humidum esse actu, neque nō potens fieri humidū; patitur enim aliquid gustus a gustabili, secundum quod gustabile est. Necessarium est ergo humectatum iri, quod potest humectari seruatum. non est autem humidum gustatiuum sensorium. Signum autem est, neq; siccam existentem linguam sentire, neque multum humidā. hic enim tactus fit primi humidi, vt cum quis prægustauerit fortem saporem, gustet alterum. & ut ægrotantibus amara omnia vīr: ppea ꝙ

T. 103. (margin, beside "quefactiuum linguæ. ¶Sicut autem visus")

T. 104. (margin, beside "stus potabile. ¶Quoniam autem")

lingua plena hmôi humiditate sentiunt.¶ Spe
T. 105. cies aũt saporũ sicut,& in coloribus, simplices quidem contrariæ sunt, vt dulce,& amarũ. Cõsequuntur autem illud quidem pingue, hoc vero salsum. Media aut horum, acre,& austerum, & acerbum,& acidum; ferè.n.hæ vñt esse saporũ differẽtię. Quare gustatiuũ est, qđ potẽtia est hmôi. Gustabile autẽ est factiuum actu ipsius.

Caput Septimum. De tactu, tangibilibus, ac medio.

T. 106. DE tangibili autem,& tactu eadem ratio. Si .n. tactus non vnus est sensus, sed plures, necessarium est & tangibilia sensibilia plura esse. Habet autẽ dubitationem, vtrũ plures sunt,
T. 107. an vnus.¶Et quid est sensorium tangibilis, vtrũ caro, & in alijs proportionale: an non, sed hoc quidem est medium, primum autem sensoriũ aliud quiddam est intus; Omnis etenim sensus vnius contrarietatis esse videtur. vt visus albi,& nigri,& auditus grauis,& acuti, & gustus amari,& dulcis: In tangibili autem multæ insunt contrarietates, calidum, frigidum, humidũ, siccum, durum, molle,& aliorum quæcunq; sunt
T. 108. hmôi.¶Habet aũt solutionem quandam ad hãc dubitationem. Nam & in alijs sensibus sunt cõtrarietates plures: ut in voce, nõ solùm acumẽ & grauitas, sed & magnitudo & paruitas, & lenitas,& asperitas vocis,& hmôi alia. Sunt autẽ & circa colorẽ differentiæ huiusmodi aliæ. Sed quid sit unum obiectum, sicut auditui sonus,
T. 109. sic tactui, non est manifestum.¶Vtrum autem sit sentiens intus, an non, sed mox sit caro, nullum uĩ esse signum fieri sensum, simul atq; res tangunt; Etenim nunc, si quis circa carnẽ extenderit, vt pelliculma cũ fecerit, similiter sensum

mox, cum tetigerit, iudicat. & tñ cõstat, ꝙ nõ est in hoc sensorium. Si autem & copulat fuerit, citius ptinget utiq; sensus. ¶Quapropter & T. 110.
talis pars corporis vr̃ sic se habere, sicut si circulariter nobis adnatus esset aer. videremur. n. vno quodam sentire & sonum, & colorem, & odorem: & vnus quidam sensus esse auditus, & visus, & olfactus. nunc autem, quoniam determinatum est, per quod fiunt motus, manifesta sunt prædicta sensoria diuersa esse. ¶In tactu T. 111.
autem hoc nunc immanifestũ est; ex aere. n. aut aqua impossibile est constare aĩatũ corpus: oportet. n. solidum quoddam esse. relinquitur igitur mistum ex terra, & ex his esse. quale solet esse caro, & proportionale. Quare necessarium est, & corpus adnatum esse medium tactui, per qđ fiũt sensus, qui plures sunt. ¶Indicat autem ꝙ T. 112.
plures sint, qui in lingua tactus: omnia enim tãgibilia sentit ſm eandem partem, & saporem. Si igitur & alia caro sentiret saporem, videret̃ vnus, & idem esse sensus, gustus, & tactus. nunc autem duo, propterea quod non conuertitur. ¶Dubitabit autem aliquis: Si omne corpus pro T. 113.
fundum habet, hoc autem est terra magnitudo quorum autem corporum medium est aliquod corpus, non contingit ipsa seinuicẽ tangere, humidum autem non est sine corpore, neq; vdũ, sed necesse est aquã esse, aut habere aquam: q̃ verò tangunt seinuicem in aqua, cùm extrema sicca nõ sint, necesse est aquam habere mediã, qua repleta sunt vltima. Si autem hoc verum, impossibile est tangere aliud aliud in aqua. Eodem autem modo, & in aere. similiter enim se habet aer ad ea, quæ sunt in ipso, & aqua ad ea, quæ sunt in ipsa. latet autem

magis

magis nos, sicut & quæ sunt in aqua animalia ;
T. 114. si udum tangit udum.¶Vtrum igitur oīum simi liter sit sensus, an aliorum aliter, sicut nunc vr̃, gustus quidem & tactus tangendo, alij autem eminus? Hoc autem non est. sed durum, & molle, per alia sentimus, sicut & sonatiuum, & uisibile, & odorabile sed alia quidem eminus, alia uerò cominus. Quapp latet; qm̄ omnia sentimus per medium, sed in his latet. Et quidem sicut diximus prius, & si per pelliculam, quæ nos lateret, sentiremus omnia tangibilia, similiter utique haberemus, sicut & nunc in aqua, & in aere putamus enim nunc ipsa tangere, & nihil
T. 115. esse per medium.¶Sed differt tangibile à uisibilibus, & sonatiuis, ꝙ hæc quidem sentimus, eò ꝙ medium mouet aliquid nos: tangibilia vero non à medio, sed simul cum medio sicut p clypeum percussus: non enim clypeus percussus p
T. 116. cussit, sed simul accidit vtraque percuti.¶Omnino autem vr̃ caro & lingua, sicut aer & aqua ad visum, & auditum, & olfactum se habent, sic se habere ad sensorium. ipso autem sensorio tacto, neque ibi, neque hìc fiet utique sensus. vt si quis ponat corpus album super oculi ultimum. Quare & manifestum est, ꝙ intus sit tangibilis sensorium: sic enim utique accidet, qđ quidem in alijs. apposita enim super sensorium, nō sentiunt. super carnem autem apposita sentit. qua
T. 117. re medium tactiui caro. ¶Tangibiles igiť sunt differentiæ corporis, ſm ꝙ corpus. Dico autem differentias, quæ elementa determinant, calidum, frigidum, humidum, siccum: de q̄b. prius dictum est in ijs, quæ de elementis. Sensorium autem ipsarum tactiuum, & in quo sensus, qui uocatur tactus, inest primò, potentia huiusmo-

di

di pars est. ¶Sentire enim pati quoddã est. Quare faciens quale ipsum actu, huiusmodi illud facit, cùm sit potentia. Vnde simile calidum & frigidum, aut durum & molle nõ sentimus, sed exuperantias: tanquam sensu, velut medietate quadam existente eius, quæ in sensibilibus, cõtrarietatis. Et pp hoc discernit, ac iudicat sensibilia; medium enim iudicatorium est: fit enim ad vtrunque ipsorum alterum vltimorum. ¶Et vt oportet id, quod debet sentire album & nigrum, neutrum ipsorum esse actu, potentia vero utrunque, sic autem & in alijs, ita & in tactu neque calidum, neque frigidum. ¶Amplius autem sicut uisibilis & inuisibilis est quodammodo visus, similiter autem & reliqui oppositorũ; sic & tactu tangibilis, & intangibilis. Intangibile autem est paruam omnino habens differentiam tangibilium, quomodo se habet aer. & tãgibiliũ exuperãtiæ, vt ea, quæ corruptiua sunt. Secundum igitur vnumquenque sensum dictũ est figuraliter. T. 118. T. 119. T. 120.

Caput Octauum. Sensus recipere sensibilia sine materia. Cur sensibilium exuperantiæ corrumpant ipsa sensoria. Item quo pacto non sentientia à sensibilibus patiantur.

OPortet autem uniuersaliter de omni sensu accipere, quod sensus est id quod est susceptiuum formarum sine materia: vt cera annuli, sine ferro & auro recipit signum. accipit autem aureum, aut æneum signum, sed non inquantũ aurum, aut æs. Similiter autem & sensus vniuscuiusque ab habente odorem, aut saporem, aut sonum patitur. sed non inquantum vnumquodque illorum dicitur, sed inquãtum huiusmodi, & se- T. 121.

T. 122. & ſm rōnem. ¶ Senſorium aũt primũ eſt, in quo hmõi potentia. Eſt igiť idē, ſed eē alterũ eſt: magnitudo enim quædã id, quod ſentit, non tamē eſt ſenſitiuo eſſe. neque ſenſus magnitudo eſt;
T. 123. ſed ratio quædã, & potentia illius. ¶ Manifeſtũ autem ex his, & propter quid ſenſibilium exuperantiæ corrumpunt ſenſoria. Si nanq; ſit fortior ſenſorio motus, ſoluitur ratio hoc autem erat ſenſus, ſicut & conſonantia, & tonus, per
T. 124. cuſſis fortiter chordis. ¶ Et propter quid plantæ nõ ſentiunt, cùm habeãt quandam partem animalem, & patiantur à tãgibilibus, etenim frigeſcunt, & caleſcunt. Cauſa enim eſt, non habere medietatem, neq; huiuſmodi principiũ, vt poſſint recipere formas ſenſibilium, ſed pati cùm
T. 125. materia. ¶ Dubitabit autem aliquis, ſi patiatur aliquid ab odore. quod non poteſt olfacere, aut à colore, quod non poteſt videre. ſimiliter autem & in alijs. Si autem olfactibile ſit odor, ſi quid facit olfactum, inquantum odor eſt, facit. Quare non potentiũ olfacere, nihil pati poteſt ab odore. eadem autem ratio & in alijs. neq; potentium, niſi inquantũ vnũquodq; ſenſitiuum.
T. 126. ¶ Simul autem manifeſtũ eſt & ſic. neq; enim lumen, & tenebræ, neq; ſonus, neq; odor quicquam facit in corpora, ſed ea, in quibus eſt. vt aer, qui cum tonitruo findit lignum. Sed tangibilia, & ſapores faciunt. ſi enim non, à quo vtique paterentur inanimata, & alterarentur
T. 127. ¶ Ergone & illa faciunt? An non omne corpus paſſiuum eſt ab odore, & ſono: & patientia indeterminata ſunt, & non manent, vt aer? olet enim tanquàm paſſus aliquid. Quid igitur eſt odorare præter pati aliquid? An odorare ſentire eſt? aer autem paſſus mox ſenſibilis fit.

Iuxta

Iuxta Græcorum sectionem hic incipit liber Tertius de Anima.

Summa Quinta. Non dari sextum sensum. Curq; non vnum, sed plures habeamus sensus, redditur causa.

QVòd autem non sit sensus alius p̄ter quinque, dico autem hos, visum, auditum, olfactum, gustum, tactum, ex his credet aliqs; Etenĩ oĩs eius, cuius est sensus tactus, etiã nunc sensum habemus; omnes.n. tangibiles, in quantum tangibile, passiones tactu nobis sensibiles sunt. Necesseq; siquidé deficit aliquis sensus, & sensorium aliquod nobis deesse. ¶Et quæcunq; quidé ipsi tangentes sentimus, tactu sensibilia sunt, quæ habemus. quæcunque vero per media, & non ipsa tangentes simplicibus spatiis dico autẽ, vt aere & aqua. Habet aũt sic, ut si quidé p̄ vnum plura sensibilia sint existẽtia diuer a abinuicẽ genere, necesse sit habẽtẽ huiusmodi sensorium vtrorumq; sensitiuum eẽ, vt, si ex aere est sensoriũ, & est aer & soni & coloris Si uerò plura eiusdem sint, vt coloris & aer, & aqua: vtraque.n. perspicua: & qui alterum ipsorũ habet sonũ, sentiet id, quod p̄ vtraque. ¶ Ex simplicibus aũt duobus his sensoria solũ sunt, ex aere, & aqua; pupilla .n. aquæ, auditus verò aeris, olfactus aũt horum alterius est. Ignis aũt aũ nullius est, aut cõis omnibus; nihil.n. sine calore sensitiuum est. Terra vero, aut nullius est, aut in tactu maximè miscetur. Quapropter relinquitur iã nullum esse sensoriũ præter aerẽ, & aquam. ¶ Hæc autem & nunc quædam habent animalia. Omnes igitur sensus habentur à nõ imperfectis, neq; mutilatis. videtur enim & Talpa sub pelle habere oculos. ¶ Quare, si non

T. 128. T. 129. T. 130. T. 131. T. 132.

est aliud aliquod corpus, & passio, quę nullius sit eorum, quæ sunt hic, corporum, nullus vtiq; deficiet sensus.
T. 133. ¶ At vero neq; communium potest esse sensorium aliquod proprium, quę vno quoq; sensu sentimus non secūdùm accidens, vt motus, status, figuræ magnitudinis, numeri, vnius: Hæc.n.oīa motu sentimus, vt magnitudinem motu, quare & figuram; magnitudo.n.quędam & figura est, quiescens autem, eò quòd nō mouetur numerus verò negatione continui, & ꝓprijs sensibilibus, vnusquisq;.n. sensus vnum
T. 134. sentit. ¶ Quare manifestū est, ꝙ impossibile est cuiuslibet horum ꝓpriū esse sensum, vt motus. sic.n esset, ut nunc visu dulce sentimus, hoc autem est, quoniam amborum habemus sensum, quo, cum concurrunt, cognoscimus. Si uerò nō nequaquam vtiq;, nisi secundùm accidens sentiremus, ut Cleonis filium, non quia Cleonis filius est, sed quia albus, huic autem accidit, ut filius Cleonis sit. Cōmunium autem habemus iam sensum communem, non secundùm accidens, non igitur est proprius; nequaquam.n. vtique sentiremus, nisi sic, vt dictum est Cleonis filiū nos uidere. Adinuicē aūt propria sensibilia ꝯm accidens sentiunt ipsi sensus, non ꝯm quod ipsi sunt, sed secundum quod vnus, cum simul fit sensus in eodē; vt quod bilis qdē amara est, & flaua: non.n. alterius est dicere, quod ambo vnum: quapropter & decipitur, & si sit flauum,
T. 135. bilem opinatur esse. ¶ Inquiret autem aliquis, cuius causa plures habeamus sensus, sed nō solum vnum. An, vt minus lateant consequentia, & cōia, vt motus, & magnitudo, & numerus. Si .n. esset visus solus, & ipse albi, laterent vtique magis, & viderentur idem esse omnia, propterea

rea quod cõſequuntur ſeinuicem ſimul color, & magnitudo : nunc autem , quoniam in alio ſenſibili communia ſunt, manifeſtum facit , ꝙ aliud quiddam vnumquodque ipſorum eſt .

Summa Sexta. Quæſtio, an eodem, quo ſentimus ſenſu, etiam ſentire nos percipiamus: Senſuq́;, quem communem appellamus explanatio.

QVoniam autem ſentimus , quod videmus, & audimus, neceſſe eſt aut viſu ſentire, ꝙ videt, aut alio. Sed idem erit ipſius viſus, & ſubiecti coloris, quamobrem, aut duo eiuſdẽ erũt, aut ipſe ſuiipſius. Amplius autem, & ſi alius ſenſus ſit ipſius viſus , aut in infinitum procedet, aut ipſe aliquis ſuiipſius erit, quare in ipſo primo hoc faciendum eſt . ¶ Habet autem dubitationem . Si enim viſu ſentire videre eſt , videtur autem color, aut habens colorem , ſi uidebit aliquis id, quod eſt uidens , & colorem habebit , quod videt primum . ¶ Manifeſtum eſt igitur, quod non eſt vnum ipſum viſu ſentire; etenim , cùm non videmus , viſu diſcernimus & tenebras , & lumen , ſed non ſimiliter. Amplius autem & videns tanquam coloratum eſt; vnumquodque enim ſenſorium ſuſceptiuum eſt ſenſibilis ſine materia. vnde, & abeuntibus ſenſibilibus, inſunt ſenſus, & imaginationes in ipſis ſenſorijs. Ipſius autem ſenſibilis, & ſenſus actus idem eſt & vnus : eſſe autem ipſorum nõ idem, dico autem, ut ſonus ſecundum actum ; & auditus ſm actum: eſt enim auditum habentem non audire, & habens ſonum non ſemper ſonat , cùm autem operatur potens audire , & ſonat potens ſonare, tunc ſecundum actum auditus fit ſimul, & ſecundũ actum ſonus: quorũ

T. 136. T. 137. T. 138.

dicet vtiq; aliquis, hoc quidem auditionē esse,
T. 139 illud vero sonationē. ¶Si igitur motus, & actio, & passio est in eo, quod mouetur, & patitur, necesse est & sonum, & auditum, qui est ſm actū, in auditu, qui ſm potentiam esse; actiui enim, & motiui actus in patiente fit, vnde non necesse est mouens moueri. Sonatiui igitur actus sonus est, aut sonatio, auditiui aūt auditus, aut au-
T. 140. ditio: duplex .n. est auditus, & duplex sonus. ¶Eadē aūt ratio & in alijs sensibus, & sensibilibus. Sicut .n. actio, & passio in patiente est, sed nō in agente: sic & ipsius sensibilis actus in ipso sensitiuo existit. Sed in quibusdam quidem ēt nominata sunt, vt sonatio, & auditio, in quibusdam aūt innominatum est alterum; actus .n. visus visio dr̄, coloris innominatum est. & gustatiui gu-
T. 141. statio, saporis aūt innominatum est. ¶Qm̄ autē vnus quidem est actus sensibilis, & sensitiui, esse aūt alterum, necesse est simul corrūpi, & saluari sic dictum auditum, atque sonum: & saporem igitur, & gustum, & alia similiter. Dicta aūt
T. 142. ſm potentiam non necesse est. ¶Sed priores Naturales Philosophi hoc non bene dicebant, qui neque album, neque nigrum sine visu, neq; saporem sine gustu esse opinabantur. Nam sic quidem dicebant recte, sic aūt non recte. dupliciter enim dicto sensu, & sensibili, de alijs quidem ſm potentiam, de alijs verò secundùm actum, in his quidem accidit, quod dictum est, in alteris autem non accidit. Sed illi simpliciter dice-
T. 143. bant de dictis non simpliciter. ¶Si aūt vox quædam consonantia est, vox aūt, & auditus est, vt vnum, & est vt non vnum aut idem, consonantia aūt est ratio, necesse est & auditum rationē quandam esse. Et pp id corrūpit vnumquodque

exuperans,& acutum, & graue auditum.simili ter aũt & in saporibus gustum, & in coloribus visum,valde fulgidum, & opacum.& in olfactu fortis odor,& dulcis,& amarus:tanquam ratio quædam sit sensus. Vnde & delectabilia quidẽ sunt,cùm dicuntur,quæ sincera sunt, & immista ad rationẽ,vt acutũ, aut dulce, aut salsum. delectabilia.n.tunc omnino aũt magis quod mistum est cõsonantia est,q̃ acutum,& graue. Tactui aũt calefactibile, & frigefactibile,sed sensus rõ est,exuperantia aũt aut dolore afficiunt, aut corrũpunt. ¶Vnusquisque igitur sensus subiecti sensibilis est: inestq; in sensorio inquantũ sensoriũ,& discernit subiecti sensibilis differentias,vt albũ quidẽ, & nigrum visus:dulce verò, & amarũ gustus.similiter aũt se habet hoc & in aliis. ¶Qm̃ aũt & albũ,& dulce,& vnumquodq; sensibilium ad vnũquodq; discernimus quodã, & sentimus q̃ differunt,necesse est vtiq; sensu; sensibilia.n.sunt ¶Quo & manifestum est,q̃ caro non est vltimum sensorium necesse. n.esset discernens discernere tangendo ipsum.Neque itaq; separatis cõtingit discernere discernens, quòd aliud sit dulce ab albo;sed oportet aliquo vno vtraq; manifesta esse. sic, n, & si hoc quidẽ ego,illud aũt tu sentires, manifestũ vtiq; esset, q̃ alia abinuicẽ sunt, oportet aũt vnum dicere, q̃d aliud. aliud enim dulce ab albo, dicit ergo idem: quare vt dicit, sic & intelligit, & sentit. Quòd igitur non possibile sit separatis diiudicare separata,palàm est Quòd aũt neq; in separato contingit ipe hinc;Vt enim idẽ dicit,q̃ aliud bonũ,& malũ, sic & qñ alterum dicit, q̃ aliud, tunc & alterum, non secundùm accidẽs ipsum quando(dico autem,vt nunc dico, quod aliud,

T. 144. T. 145. T. 146.

non tamen ꝙ nunc aliud) sed sic dicit & nunc, & ꝙ nunc, simul ergo. quare inseparabile, & in
T. 147. inseparabili tempore. ¶ At verò impossibile est simul ſm contrarios motus moueri idem, quatenus indiuisibile, & in indiuisibile tẽpore: sic enim dulce sic mouet sensum, aut intellectum, amarum autem contrario modo, & album aliter. Ergo ne simul quidem & numero indiuisibile, & inseparabile, quod iudicat, ipso esse autẽ separatum? Est igitur quodammodo, quatenus diuisibile diuisa sentiat, est autem quatenus in diuisibile; ipso esse enim diuisibile est, loco aũt
T. 148. & numero indiuisibile. ¶ Aut non possibile? Potentia enim idẽ diuisibile, & indiuisibile, & cõtraria est, ipso esse autem actu non potest; sed patiẽdo diuisibile est; & nõ possibile est simul albũ, & nigrũ eẽ; quare neq; formas ipsorũ pati,
T. 149. si hmõi est sensus, & intellectio. ¶ Sed vt id, qđ uocant quidem punctum, qđ ut unum, & duo est, sic & diuisibile. Scđm ꝙ igitur est indiuisibile, discernens vnum est, & simul: ſm ꝙ verò diuisibile est, non vnum; bis. n. vtitur eodẽ signo simul. Inquantum igĩ duobus vtitur termino, duo iudicat, & separata sunt vt in separato: inquantum verò vnum, uno, & simul. De principio igitur, ſm quod dicimus animal sensitiuum esse, determinatum sit hoc modo.

Summa septima. Ponitur differentia inter intelligere, sapere, ac ipsum sentire: inuestigaturq; ipsius Imaginationis essentia.

Caput Primum. Non esse idem intelligere, ac sapere cum ipso sentire.

T. 150. QVoniam autem duabus differẽtijs definiũt maxime animam, motu ſm locum, & ipso

so intelligere, & discernere, & sentire. vt vtiq; intelligere, & sapere velut sentire quoddam esse; In vtrisque enim his anima discernit, & cognoscit aliquid eorum, quæ sunt. Et Antiqui sapere, & sentire idem esse aiunt, sicut & Empedocles dixit. *Ad præsens enim sapientia augetur hominibus*. & in alijs. *Vnde eis semper & sapere diuersa præstat*. Idem autem his vult, & illud Homeri. *Talis enim mens est terrestrium hominem, Quale in dies inducit pater hominumq;, deorumque.*

¶ Omnes enim hi intelligere corporeum, sicut & sentire existimant, & sentire, & sapere simile simili, sicut in primis rõnibus determinauimus. Et tñ oportuit simul ipsos & de deceptione dicere; magis propria.n. est animalibus, & plus tpis in hac permanet anima. Vnde necesse est aut, vt quidam dicunt, omnia, quæ vñr, esse uera, aut dissimilis rei tactum deceptionem eẽ: hoc enim cõtrarium est illi, simile simili cognoscere. vt autem & deceptio, & scientia contrariorum eadem esse. T. 151.

¶ Quòd igitur non idem sit sapere, & sentire manifestum est; hoc enim animalibus inest omnibus, illud autem paucis. Sed neque intelligere, in quo est quod recte, & qđ non recte (quod enim recte, prudentia, & sciẽtia, & opinio uera: qđ uerò non recte, contraria horum) neq; hoc inquam est idem cũ ipso sentire: Sensus.n. propriorũ semꝑ uerus est, & omnibus inest animalibus, intelligere autem cõtingit & falso, & nulli inest. cui non insit & ratio. T. 152.

¶ Imaginatio.n. aliud est & à sensu, & à rõcinatione, hæcq; non fit sine sensu, & sine hac non est existimatio. Quòd aũt non est eadem intellectio, & existimatio, manifestum est: Hæc eñi passio in nobis est, cùm uolumus; præ oculis.n. T. 153.

est fingere: sicut qui in memoratiuis versantur. & simulacra faciunt, opinari autem nō in nobis est: necesse enim est aut falsum, aut verum dice
T. 154. re. ¶ Amplius autem, cùm opinamur difficile aliquid, aut terribile, statim compatimur, similiter autē, & si fuerit res confidenda, secundùm imaginationem autem similiter nos habemus, sicut qui considerant in pictura difficilia, & confidēda. Sunt autem & ipsius existimationis differentiæ, scientia, & opinio, & prudentia, & cōtraria horum, de quorum differentia alius sit sermo.

Caput Secundum. Probatur imaginationem non esse sensum, nec scientiam, nec intellectum, nec opinionem: traditurq; eius definitio.

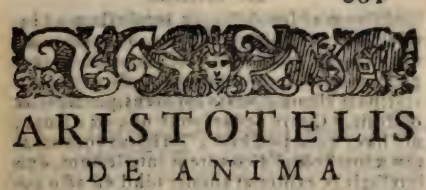
T. 155. De ipso autem intelligere, quoniam diuersum est ab ipso sentire, huius autem aliud imaginatio esse vr̄, aliud existimatio, cū de imaginatione determinauerimus, sic & de altero dicēdū erit. Si igitur imaginatio est, secundū quā phantasma aliquod nobis fieri dicimus, & non si quid secundùm translationem dicimus, vna quædam est harū potentia, aut habitus, ſm quē discernimus, & verū, aut falsum dicimus. huiusmodi āt sunt, sensus, opinio, sciētia, intellectus.
T. 156. ¶ Quòd igitur non sit sensus, manifestum ex his est; Sensus enim aut potentia, aut actus est, vt visus, aut visio. apparet aūt aliquid, ēt neutro horum existente, vt quæ in somnis. Postea, sensus quidem semper adest, imaginatio autem non. Si verò idem esset, imaginatio, ac odoratio: quod actus, omnibus vtique contingeret bestijs imaginationē inesse: vr̄ aūt non, vt formicæ, aut api, aut vermi. Postea, sensus quidem veri semper, imaginationes autem plures falsæ. Amplius aūt

non

non dicimus, cùm operamur certe circa sensibile, quòd videtur hoc nobis homo, sed potius cùm non manifeste sentimus, & tunc aut verus est, aut falsus. Et, quod quidem diximus prius, apparent nobis & oculis clausis, visiones. T.157.
¶At vero neque eorum, qui semp verum dicũt, vllus erit, vt scientia, aut intellectus: est enim & falsa imaginatio. Relinquit igitur videre, si opinio sit: fit. n. opinio & vera, & falsa. Sed opinionem quidẽ sequitur fides. non. n. contingit opinantẽ ijs, quę vñr, nõ credere, bestiarũ aũt nulli inest fides, imaginatio aũt multis. Amplius, omnẽ opinionẽ sequitur fides: fidẽ aũt persuasum esse: persuasionẽ aũt rõ, bestiarũ aũt quibusdã imaginatio quidẽ inest, rõ verò nõ. ¶Manifestũ T.158.
igitur, ꝙ neq; opinio cum sensu, neque per sensum, neque complexio opinionis, & sensus erit imaginatio: & propter hæc. Et, qa non alia quædam est opinio, sed illa, quæ quidẽ est, cuius est & sensus, dico aũt ex albi opinione, & sensu cõplexio imaginatio est: non enim ex opinione quidẽ boni erit, sensu aũt albi. Apparere igitur est opinari, quod sentit, nõ secundùm accidẽs.
¶Apparent autẽ & falsa, de quibus simul existimationẽ verã habet, vt apparet Sol vnius pedis, T.159.
persuasum aũt est eũ maiorẽ esse terra. Accidit igitur aut abijcere suã ipsius veram opinionẽ, q̃ habebat, saluata re, non oblitum, neq; dissuasum: aut, si adhuc habet, necesse est eandẽ verã esse, & falsam, sed falsa fiet, cũ latuerit mutata res. Non ergo vnum aliquod horum est, neq; T.160.
ex his imaginatio. Sed, quoniam est moto hoc moueri aliud ab hoc: imaginatio autem motus quidam videtur esse, & non sine sensu fieri, sed sentientibus, & quorum sensus est: est autẽ mo
tum

T. 161. tum fieri ab actu sensus. ¶ Et hunc similem necesse est esse sensui: erit utique hæc motus, qui neque sine sensu, neque nō sentientibus inesse potest. Et multa est ſm ipsam & facere, & pati, quod habet: & esse ueram, & falsam. Hoc autē accidit pp hæc. Sensus propriorum quidem est verus, aut quàm paucissimum habens falsum. Secundò autem eius, cui accidunt & hæc. & hic iam cōtingit, vt falsus sit: q enim album sit, nō est falsus: si autem album hoc, aut aliud quiddam, falsus est. Tertiò autem communium, & consequentium ea, quæ accidunt ijs, quibus insunt propria, dico autem, ut motus, & magnitudo, quæ accidunt sensibilibus, circa quæ maxime iam est decipi ſm sensum. Motus autem ab actu factus, qui ab his tribus sensibus, differt à sensu, & primus quidem præsente sensu verus est: alij autem, præsente & absente, erunt utiq; falsi, & maxime cùm procul est sensibile. Si igit̄ nihil aliud habet, quæ dicta sunt, quàm imaginatio: hoc autem est, quod dictum est: Imaginatio utique erit motus à sensu ſm actum facto.

T. 162. ¶ Qm̄ autem uisus maxime sensus est, & nomē à lumine accepit, qm̄ sine lumine non est uidere. Et, qm̄ immanent, & similes sunt sensibus, multa ſm ipsas operantur aīalia, alia quidem, quia non habent intellectum, ut bestiæ: alia uerò, quia obruitur aliquando intellectus passione, aut ægritudine, aut somno, ut homines. De imaginatione igitur quid est, & propter quid est, dictum sit intantum.

ARISTOTELIS DE ANIMA

LIBER TERTIVS.

SVMMA LIBRI.

In prima agitur de potentia Animæ intellectiuæ.
In secunda de potentia Animæ motiuæ.
In tertia, quæ Animæ potentię quibus animalis sint necessariæ, declaratur.

Summæ Primæ Caput Primum. De intellectus passibilis essentia. Ipsius impassibilitatem non esse similem ei, quæ sensus. Et quando intellectus hic in actu esse dicatur.

E parte autem animæ, qua & cognoscit anima,& sapit, siue separabili existente, siue non separabili ſm magnitudinem, sed ſm rõnem, considerandũ est, quam habeat differẽtiam; & quo tandem fiat ipsum intelligere. ¶Si igitur est ipsum intelligere sicut sentire, aut pati aliqd utiq; erit ab ipso intelligibili, aut aliqd aliud tale. ¶ Impassibilem ergo oportet eẽ, susceptiuã aũt formæ: & potẽtia huiusmodi, sed nõ hoc, & similiter se habere, sicut Tex. 1. Tex. 2. Tex. 3.

sensitiuum ad sensibilia, sic intellectum ad in-
Tex. 4. telligibilia. ¶ Necesse est itaque, quoniam omnia intelligit, immistum esse, sicut dicit Anaxagoras, vt dominetur. hoc autem est, vt cognoscat: nam alienum, iuxta apparens, prohibet, & obstruit.
Tex. 5. ¶ Quare neque ipsius ulla est natura, nisi hæc, quod possibilis; Qui igitur vocatur animæ intellectus: dico autem intellectum, quo intelligit, & existimat anima: nihil est actu eorum, quæ sunt, antequam intelligat.
Tex. 6. ¶ Vnde neque rationabile est ipsum mistum esse cum corpore. qualis enim quidam vtiq; fieret, calidus, aut frigidus, & ei instrumentum aliquod esset sicut sensitiuo. nunc autem nullum est. Et bene vtique, qui dicunt animam esse locum formarum: nisi quod non tota, sed intellectiua, neque actu, sed potentia formæ.
Tex. 7. ¶ Quòd autem non similis sit impossibilitas sensitiui, & intellectiui, manifestum est ex sensorijs, & sensu; Sensus. n. non potest sentire ex vehementi sensibili: vt sonum ex magnis sonis, neque ex fortibus odoribus, & coloribus videre, aut odorari. Sed intellectus, cùm aliquid intellexerit ualde intelligibile, non minus intelligit inferiora, sed & magis: sensitiuum enim non sine corpore est, hic autem separabilis est.
Tex. 8. ¶ Cùm autem sic singula factus est, vt sciens dicitur qui secundùm actum: hoc autem tum accidit, cum potest operari per seipsum: est quidem & tunc potētia quodammodo, non tamen similiter, ut & erat antequam addisceret, aut inueniret. Et ipse autem seipsum tunc potest intelligere.

Caput Secundum. Quo pacto intellectus potestas materialia, ac eorum formas, & similiter & ea, quæ sunt in abstractione, intelligat. Quo etiam pacto intelligat, si est impossibilis. Quo modo se ipsum intelligit. Et cur non semper intelligat.

QVoniam autem aliud est magnitudo, & ma Tex. 9.
gnitudinis esse, & aqua, & aquæ eē, sic aūt
& in multis alijs: sed non in omnibus; in qbus-
dam enim idem est esse carni, & carne: aut alio
aut aliter habente discernit. Caro.n.nō sine ma
teria est, sed sicut simum, hoc in hoc. ¶ Sensiti- Te. 10.
uo igitur calidum, & frigidum iudicat, & quo-
rum ratio quædam ipsa caro est. Alio autem,
aut separabili, aut vt circumflexa linea se habet
ad seipsam, cum extensa fuerit, carni eē discer-
nit. ¶ Alterum autem in ijs, quæ in abstractione Te. 11.
sunt, rectum vt simum est. cum continuo enim
est. Ipsum autem quid erat esse, si est alterum
recto esse & rectum, alio. fit enim dualitas. Alte
ro itaque, aut aliter se habente iudicat. Omni-
no ergo, vt separabiles sunt res à materia, sic &
quæ circa intellectum. ¶ Dubitabit autem vti- Te. 12.
que aliquis, si intellectus simplex est, & impassi
bilis, & nulli quicquam habet commune, sicut
dicit Anaxagoras; quō intelliget, si intelligere
pati quoddā est. inquātū.n.aliqd cōe vtrisq; in-
est, hoc qdē agere, illud verò pati vī. ¶ Amplius Te. 13.
aūt si intelligibilis & ipse. aut.n. & alijs inierit
intellectus, si nō ſm aliud ipse intelligibilis sit,
vnū aūt quoddā specie ipsū intelligibile, aut ali
qd mistū habebit, quod ipsum facit intelligibi-
le, sicut alia. ¶ An pati quidem ſm commune a- Te. 14.
liqd diuisum est prius: quoniam potentia quo-
dammodo est intelligibilia intellectus, sed actu

nullum,

nullum, antequā intelligat. Oportet autem sic, vt in tabula, in qua nihil est scriptum actu, quod
Te. 15. quidem accidit in ipso intellectu. ¶Et ipse etiā intelligibilis est; sicut ipsa intelligibilia. In his enim, quæ sunt sine materia, idem est quod intelligit, & quod intelligitur. Scientia nanque speculatiua, & ipsum scibile idem est. ¶Cur au
Te. 16. tem non semper intelligat, causa consideranda est. In habentibus, autem materiam potentia solùm vnumquodque est intelligibilium. Quare illis quidem non inerit intellectus; sine materia enim potentia est intellectus talium, ille autem intelligibile erit.

Caput Tertium. De intellectu agente.

Te. 17. QVoniam autem in omni natura est aliquid hoc quidem materia vnicuiq; generi, id autem est, quod potentia omnia illa, alterum autem causa, & factiuum, quod faciendo omnia, quod ars ad materiam passa est: ne
Te. 18. cesse & in anima has existere differentias. ¶Et est quidam talis intellectus, quia omnia fit: quidam verò, quia omnia facit, vt habitus qdam: quale est lumen. quodam enim modo & lumē facit potentia existentes colores, actu colores.
Te. 19. ¶ Et hic intellectus separabilis est, & immistus, & impassibilis, substantia actu existens; Semper enim honorabilius est agens patiente, & principium materia. Idem autem est secundùm actū scientia cum re ipsa. ¶Quę verò secundùm po
Te. 20. tentiam tempore prior in vno est, omnino autem neq; tempore. sed non aliquando quidem intelligit, aliquando aútem non intelligit. Separatus autem est solum hoc, quod quidem est, & hoc solum immortale est, & perpetuum, Non

remi-

reminiſcimur autem, quia hoc quidem impaſſibile eſt, paſſiuus verò intellectus corruptibilis eſt, & ſine hoc nihil intelligit anima.

Caput Quintum. De intelligibilibus ipſius intellectus obiectis, quibusq; ipſius intellectus operationibus intelliguntur.

INdiuiſibilium igitur intellectio in ijs eſt, circa quæ non eſt falſum. In quibus autem falſum iam & verum eſt, compoſitio quędam iam eſt conceptuum tanquam vnum exiſtentium. Et ſicut Empedocles dixit, *Vere multorum quidē capita ſine ceruice germinauerunt, poſtea compoſita ſunt concordia*: ſic & hæc ſeparata componūtur, vt incommenſurabile, & diameter. ¶Si autem factorum, aut futurorum ſit cōpoſitio tempus cointelligens eſt, & componens. Falſum em̄ in compoſitione ſemper eſt; etenim ſi album, non album dixerit, ipſum non album compoſuit. Contingit autem & diuiſionem dicere omnia. Attamē nō ſolum falſum eſt, aut uerum, quod albus Cleon eſt, ſed quod erat, aut erit. Quod autem quodq; vnum facit, hoc intellectus eſt. ¶Indiuiſibile autem quoniam dupliciter dicitur, aut potentia, aut actu, nihil prohibet intelligere indiuiſibile, cùm longitudinem intelligit (indiuiſibilis enim actu eſt) & in tempore indiuiſibili; ſimiliter enim tempus diuiſibile, & indiuiſibile eſt, atq; lōgitudo. Non igitur eſt dicere, quid in utroque dimidio intelligebat non enim eſt, ſi non diuiſa ſit, niſi potentia. Seorſum autem vtrunque intelligens dimidiorum diuidit, & tempus ſimul: tunc autem, ut longitudines. Si verò ut ex utriſq;, & in tempore, quod in utriſque eſt. ¶Quod autem non ſecundum

Te. 21.
Te. 22.
Te. 23.
Te. 24.

nau-

quantitatem indiuisibile est, sed forma intelligit in indiuisibili tēpore, & indiuisibili animæ intellectione. secundùm accidens autem, & nō inquantum illa diuisibilia sunt id, quod intelligit, & tempus, in quo, sed inquantum indiuisibilia. Inest autem & in his aliquid indiuisibile, sed fortè non separabile, quod unum facit tempus, & longitudinem. & hoc similiter in omni
Te. 25. est continuo, & tempore, & longitudine. ¶Punctum autem, & omnis diuisio, & sic indiuisibile monstratur, sicut priuatio. & similis ratio in alijs est. ut quomodo malum cognoscit, aut nigrum; contrario enim quodāmodo cognoscit. Oportet autem potentia esse, quod cognoscit, & inesse in ipso. Si uerò alicui non inest contrarium caussarum, ipsa seipsam cognoscit, & actu
Te. 26. est, & separabilis. ¶Est autem dictio quidem aliqd de aliquo, sicut affirmatio, atq; uera est, aut falsa omnis. intellectus autem non omnis, sed qui est ipsius quid est, secundùm ipsum quid erat esse, verus est, & nō aliquid de aliquo. Sed vt visio proprij vera est, si autem album homo aut non, non verum semper est, sic se habent q̄
Te. 27. cunq; sine materia sunt. ¶Idem autem est quæ secundùm actum scientia, ipsi rei. quę verò ſm potentiā, tpe prior est in vno. Oīno autem neq; tpe: sunt. n. ex actu existente omnia, quæ fiunt.

Caput Quintum. In multis intellectum sensumq; conuenire. De intellectu practico, ac ipsius à speculatiuo differentia. Quo etiam pacto ea, quæ abstractione dicuntur, intelligantur.

Te. 28. Videtur autem sensibile ex sensitiuo, quod potentia est, sensitiuum actu facere: non enim patitur, neq; alteratur. Vnde aliæ est hæc

species

species motus: motus. n. actus erat imperfecti. simpliciter autē actus, qui perfecti, est, alius est. Sentire igitur simile est ipsi dicere solum, & intelligere. Cum autem iucundum, aut molestū, vt affirmans, aut negans persequitur, aut fugit. ¶Et est delectari, aut dolere agere sensitiua medietate ac bonum aut malum, inquātum talia. & fuga quoq; , & appetitus, qui est secundum actum, hoc sunt. & nō aliud est appetitiuum & fugitiuum, neque ab inuicem, neque a sensitiuo, sed esse aliud est. Te. 29.
¶Cogitatiuę autem animę phantasmata, ut sensibilia sunt, cum autem bonum, aut malū affirmauerit, aut negauerit, tūc fugit, aut persequitur. Quapropter nunquā sine phantasmate intelligit anima. Te. 30.
¶Sicut enim aer pupillam huiusmodi fecit, ipsa autem aliud. & auditus similiter. vltimum autem vnum est, & vna medietas, esse autem ipsi plura. Quo autem discernit, quo differt dulce, & calidum, dictum est quidem & prius dicendum autem & hic: est enim vnum quid, sic autem vt terminus. Te. 31.
¶Et hæc vnum proportione, aut numero, quem habent ad vtrunq;, vt illa adinuicem. Quid. n. refert id dubitare, quomodo ea, quæ eiusdem generis iudicat, aut contraria, vt albū & nigrū? Sit igitur vt A, quod album, ab B, quod nigrum, sic C ad D. quare & permutatim. Si igitur C D vni insint, sic habebunt sicut & A B, idem quidem & vnum, esse autem non idem, & illud similiter: Eadem autem ratio est, & si A quidem dulce sit; A vero album. Formas igitur intellectiuum in phantasmatibus intelligit. Te. 32.
¶Et sicut in illis determinatum est ipsi persequendum, & fugiendum, sic & extra sensum, cum in phantasmatibus fuerit, mouetur. vt sentiens signum Te. 33

face datum, quòd ignis, communi cognoscit, videndo eum, qui se mouet, quod hostis est. aliquando autem ijs, quæ sunt in anima, phantasmatibus, aut intelligentijs, tanquam uidens ratiocinat, & deliberat futura ad præsentia. ¶Et,
Te. 34. cum dixerit, quod ibi iucũdum, aut molestum, hic fugit, aut persequitur, & omnino in actione est. Et quod sine actione est & verum, & falsum, in eodem genere est cum bono & malo:
Te. 35. sed ipso simpliciter, & aliquo differt. ¶Quæ vero abstractione dicuntur, intelligit. Vt enim simum, secundùm quòd simum, non separatim: inquantum autem cauum, si quis intelligeret actu, sine carne vtique intelligeret, in qua cauũ est: sic mathematica non separata, tanquam se-
Te. 36. parata intelligit, cùm intelligit illa. ¶Omnino autem intellectus, qui secundum actum intelligit res ipsæ est. Vtrum autem contingat aliquid separatorum intelligere ipsum existentē non separatum à magnitudine, an non, considerandum est posterius.

Caput Quintum. Animam quodammodo esse omnia, & rerum formas: ipsamq; non sine phantasmatibus intelligere.

Te. 37. NVnc autem quæ de anima dicta sunt, recapitulantes, dicamus iterum, quòd anima entia quodammodo est omnia. Aut enim sunt sensibilia ea, quæ sunt, aut intelligibilia. Est autem sciētia quidem scibilia quodammodo, sen-
Te. 38. sus autem sensibilia. ¶Quomodo autem hoc sit, oportet inquirere. Secatur igitur scientia, & sensus in res, qui quidē potentia est, in eas, quæ sunt potentia: qui vero actu, in eas, quæ sunt actu. Animæ autem sensitiuum, & id, quod scire

potest,

poteſt, potentia hæc ſunt: hoc quidem ſcibile, illud verò ſenſibile. Neceſſe eſt autē aut ipſas, aut formas eſſe ipſas igitur non; non enim lapis in anima eſt, ſed forma. Quare anima ſicut manus eſt: manus enim inſtrumentum inſtrumentorum: & intellectus forma formarum: & ſenſus forma ſenſibilium. ¶Quoniam autem neq; res vlla eſt præter magnitudines, vt videntur ſenſibilia ſeparata, in formis ſenſibilibus intelligibilia ſunt, & quę in abſtractione dicuntur, & quæcunq; ſenſibilium habitus, & paſſiones ſunt. Et ob hoc qui non ſentit aliquid, nihil vtiq; addiſcet, nec intelliget. Et cum ſpeculetur, neceſſe eſt ſimul phantaſma aliquod ſpeculari, phantaſmata autē, velut ſenſibilia ſunt, præterquam quòd ſunt ſine materia. Eſt autem imaginatio aliud à dictione, & negatione. complexio enim intellectionum eſt verum, aut falſum. Primæ autem intellectiones, quo different vt non phantaſmata ſunt? An neq; hæ phantaſmata ſunt, ſed non ſine phantaſmatibus? Te. 39.

Summa Secunda. De potentia Animæ motiua.

Caput Primum. Redarguitur quædam animæ diuiſio: ac dubitatur, quid id eſſe poßit, quod motu locali animal mouet.

QVoniam autem animalium anima ſecundùm duas definita eſt potentias, & diſcretiuo, quod intelligentiæ opus eſt, & ſenſus, & adhuc ipſo mouere motu ſecundùm locum: de ſenſu quidē, & intellectu determinata ſint tot. De mouente autem quidnam ſit animæ, ſpeculandum eſt. Vtrum vna quædam pars ipſius ſit ſeparabilis aut magnitudine, aut ratione, an tota anima. & ſi pars aliqua, vtrum propria quæ- Te. 94.

dam fit præter consuetas dici, & dictas, an harum vna aliqua.
Te. 41. ¶Habet autem dubitationem mox, quomodo oporteat partes animæ dicere, & quot; Quodam enim modo infinitæ videtur, & non eę solum, quas dicunt quidam determinantes ratiocinatiuam, & irascitiuam, & concupiscitiuam. alij autem eam, quę rationem habet, & eam, quę ratione caret. Secundùm enim differentias, per quas has separant, & aliæ vidētur esse partes, maiorem his distantiam habentes, de quibus & nunc quidem dictum est. Nutritiua, scilicet, quæ & plātis inest, & omnibus animalibus. Et sensitiua, quam neq;, vt irrationabilem, neque ut rationem habentem ponet quis vtique facile. Adhuc autem & imaginatiua, quæ ipso esse quidem ab omnibus alia est.
Te. 42. ¶Cui autem harum eadem, vel alia sit, habet multam dubitationem, si quis ponat separatas partes animæ. Ad hæc autem appetitiua, quæ & ratione, & potentia alia videbitur vtiq; esse ab oībus. Et incōueniens vtiq; est hāc diuellere; in ratiocinatiua enim uoluntas fit, & in irrationabili concupiscentia, & ira. Si autem tria sit aīa, in vnoquoq; erit appetitus.
Te. 43. ¶Et ēt de quo nunc sermo instabat, quid est mouens secundùm locum animal? motu em̄ secūdùm augmentum & decrementum, qui omnibus inest, quòd omnibus inest, videbitur vtique mouere, generatiuum, & nutritiuum. De respiratione autem & expiratione, & somno & vigilia posteriùs perspiciendum. habent enim & hæc dubitationem multam.
T e. 44. ¶Sed de motu secundùm locum, quid sit mouens animal secūdùm progressiuum motum, considerandū est. Quòd igitur non sit nutritiua potentia, manifestum est. Semper enim
propter

propter aliquid motus hic fit: & aut cum imagi natione, aut appetitu est; nihil enim non appetens, aut fugiens mouet, nisi violētia. Amplius & plantæ vtique motiuæ essent, & haberent aliquam partem instrumētalem ad motum hunc. ¶Similiter aūt neque sensitiuum. Multa enim sunt animalium, quæ sensum quidem habent, manentia autem, & immobilia sunt assiduè. Si igitur natura neq; facit frustrà quicquā; neq; deficit in necessarijs, nisi in orbatis, & imperfectis: huiusmodi autem animalium perfecta, & non orbata sunt: signum autem est, quòd generatiua sunt, & augmentum habent, & decremen tum: fit, vt haberent vtique & partes instrumentales progressionis. ¶ At vero neque ratiocinatiuum, & vocatus intellectus est mouens; Speculatiuus enim nihil speculatur agibile, neque dicit de fugiendo & persequendo quicquā semper autem motus aut fugientis, aut persequentis aliquid est. Sed neq; cùm speculatur aliquid huiusmodi, iam præcipit aut persequi, aut fugere, quemadmodum sæpe intelligit terribile aliquid non iubet autem timere, sed cor mouetur. si autem delectabile pars aliqua alia. ¶ Amplius & præcipiente intellectu, & dicente ratiocinatione fugere aliquid, aut persequi, non mouetur, sed ꝭm concupiscentiam agit, vt in ipso fieri solet incontinente. Et omnino autem videmus, ꝙ qui medendi artem habet, non medetur: tanquam aliud quippiam principatū obtineat agendi per scientiam, sed scientia. non habet hanc vim. At verò neq; appetitus huius motus dominus est: cōtinentes. n. appetentes, & cōcupiscentes non operantur ea, quorum appetitum habent, sed sequuntur intellectum.

Te. 45.

Te. 46.

Te. 47.

Caput Secundum. Quòd intellectus, ac uoluntas causa sint localis motus in animalibus. Item quo pacto fiat iste motus.

Te. 48. Videntur autem duo hæc mouentia, aut appetitus, aut intellectus, si quis imaginationem ponat, vt intellectionem quandam; multa .n. præter scientiam sequuntur imaginationes. & in alijs animalibus nõ intellectio, neq; ratio est, sed imaginatio. Vtraque ergo hæc motiua

Te. 49. sunt ꝭm locum, intellectus, & appetitus. ¶Intellectus autem, qui pp aliquid ratiocinatur, & q actiuus est: differt autem à speculatiuo fine. Et appetitus pp aliquid omnis est; cuius.n. appetitus hic, id principium actiui intellectus. vltimũ autem principium actionis est. Quare rationabiliter hæc duo vñr mouentia, appetitus, & intelligentia actiua: appetibile.n. mouet: & propter hoc intelligentia mouet, quia appetibile

Te. 50. principium ipsius est ¶Et imaginatio quoq; cũ moueat, non mouet sine appetitu. Vnum quid igitur mouens ipsum appetitiuum: si.n. duo intellectus, & appetitus mouerent, ꝭm cõem vtique aliquam formam mouerent. nunc autem intellectus non vr̄ mouere sine appetitu: voluntas.n. appetitus est. Cùm aũt ꝭm rationem mouetur, & ꝭm volũtatem mouetur. appetitus autem mouet præter rationem: concupiscentia.n.

Te. 51. appetitus qdam est. ¶Intellectus igitur omnis rectus est: appetitus autem, & imaginatio recta, & non recta. Vnde semper quidem mouet appetibile. sed hoc aut est bonum, aut apparens bonum. non omne autem, sed agibile bonum. agibile autem est, quod potest & aliter se habe

Te. 52. re. ¶Quòd igitur hmõi potentia animæ, quę vo

catur

catur appetitus, mouet, manifestum est. Diuidẽtibus autem animæ partes, si ẽm potentias diuidant, & separent, valde multæ fiunt, nutritiuum, sensitiuum, intellectiuum, deliberatiuũ, appetitiuum: hæc.n.plus differunt abinuicem, quàm concupiscitiuum, & irascitiuum. ¶Qm̃ autem appetitus fiũt contrarij adinuicem: hoc aũt accidit, cùm ratio, & concupiscentia contrariæ sunt; fit autem in temporis sensum habentibus (intellectus.n. propter futurum retrahere iubet concupiscentia autem propter præsens. Vi.n.quod iam delectabile est, & simpliciter delectabile & bonum simpliciter, ꝑpterea quod non videtur futurum.) ¶Specie quidem vnum erit mouens, appetitiuum, inquãtum appetitiuum, primum autem omnium appetibile (hoc enim mouet, & non mouetur, eò ꝙ sit intellectum, aut imaginatum) numero autem plura mouentia. Qm̃ aũt tria sunt, vnum quidẽ mouens, ẽm autem, quo mouet, & tertium, quod mouetur. mouens aũt duplex, aliud quidem immobile, aliud aũt mouens, & motum: est vtique immobile quidem agibile bonum, mouens aũt & motum appetitiuum (mouetur.n.quod appetit, ẽm ꝙ appetit. & appetitus motus quidã est, aut actus) quod aũt mouetur est aĩal; quo verò mouet instrõ appetitus; iã hoc corporeum est. Vnde in communibus animæ, & corporis operibus considerandum est de ipsis. ¶Nunc autem, vt in summa dicã, mouens instrumẽtaliter, vbi principium, & finis idẽ. vt commissura cffiũ. hic .n. connexum, & concauum: hoc quidem finis, illud verò principium. Vnde aliud quidẽ quiescit, aliud vero mouetur: ratione quidem diuersa existentia, magnitudine verò inseparabilia:

Te. 53. Te. 54. Te. 55.

omnia enim pulsu,& tractu mouētur. Quapropter oportet, sicut in circulo, manere aliquid, & hinc incipere motum.

Caput Tertium. Quid sit mouens in imperfectis animalibus: & quomodo eis insit.

Te. 56. OMnino igitur, sicut dictum est, inquantum animal appetitiuum est, sic suiipsius motiuum est. appetitiuū aūt non sine imaginatione: imaginatio aūt oīs, aut rōnalis est, aut sensitiua hac igiť & alia aīalia participant. Considerādū aūt & de imperfectis quid est mouens, quibus sensus solū inest tactus, vtrū cōtingat imaginationē inesse his, aut nō, & cōcupiscentiā. Vř.n. dolor, & voluptas inesse. si aūt hęc, & concupiscentiā inesse necesse est. Imaginatio aūt qūo vtiq; inerit? An sicut mouenť indeterminate, & hæc insunt quidē, indeterminate aūt insunt.

Te. 57. ¶Sensitiua igiť imaginatio, sicut dictū est, & in aliis aīalibus inest. Deliberatiua aūt in rationalibus. vtrum.n. aget hoc, an hoc, iā rationis est opus. & necesse est mensurare; maius.n. persequit: quare pōt vnū ex pluribus phantasmatib. facere. Et causa hæc est, ꝙ opinionē non vř habere, qm̄ eā, q̄ est ex syllogismo, nō habet. hæc autē illā. Quapp deliberatiuum non habet appetitus. Vincit autem aliquando, & mouet voluntatem, aliquando autem illa hunc, sicut sphæra, appetitus appetitum, cùm incontinentia facta est. natura autem semper superior principalior est, & mouet, adeò vt tribus lationibus iam moueatur.

Te. 58. ¶Scientificum autem non mouet, sed manet. Quoniam autem existimatio, & ratio, hæc quidē ipsius vniuersalis est, illa verò ipsius singularis (illa.n. dicit, ꝙ oportet talē tale agere,

re, hæc aũt ꝙ hoc tale, & ego quidẽ talis) iã hęc mouet opinio, non ea, quę vniuersali, aut vtra quę mouent: sed illa quidem quiescens magis; hæc autem minimè.

Summa Tertia. Quæ Animæ potentiæ quibus animatis necessario insint.

Caput Primum. Nutritiuam animam omne viuens necessario habere: sensum vero tactus ipsum animal: atq; etiam gustum, cum sit tactus quidam.

NVtritiuã igitur animam necesse est habere omne, quodcũq; viuit, & animam habet, à generatione vsq; ad corruptionem; Necesse est.n. quod genitum est augmentũ habere, statũ, & decrementũ: hæc aũt sine alimento est impossibile. necesse est igitur inesse nutritiuã potentiã in oĩbus, quę augmentantur, & diminuũtur. ¶ Sensum aũt non est necesse in oĩbus viuẽtibus. Neq;.n. ea, quorum corpus simplex est, contingit habere tactum, neq; sine hoc possibile est esse vllum aĩal, neq; quæcunq; non sunt susceptiua formarum sine materia. Aĩal aũt necesse sensum habere, si nihil frustra facit natura: omnia.n. quæ natura fiunt, propter aliquid sunt, aut casus sunt eorum, quæ fiunt propter aliquid. Si igitur oẽ progressiuum corpus nõ habeat sensum, corrumpetur vtiq;, & ad finẽ non perueniet, qui est naturę opus. Quomodo enim aletur? manentibus enim inest hoc, vnde nata sunt. ¶ Nõ est autem possibile, vt corpus habeat quidem animam, & intellectum discretiuum, sensum autem non habeat, non mansiuũ existens, generabile autem. at vero neq; ingenerabile. Quare enim non habebit? aut enim anima

Te. 59.

Te. 60.

Te. 61.

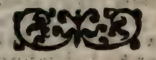
mæ melius erit, aut corpori. Nunc aũt neutrũm est; illa enim non magis intelligit, hoc autem
Te. 62. nihil erit magis propter illud. ¶ Nullũ ergo corpus non manens habet animam sine sensu. At vero, si habet sensũ, necesse est corpus esse, aut simplex, aut mistum. Impossibile autem est esse simplex; tactum enim nõ habere. est autem ne-
Te. 63. cesse hunc habere. ¶ Hoc autem ex his manifestum. Quoniam enim animal corpus animatũ est: corpus autem omne est tangibile: tangibile autẽ, quod sensibile tactu: necesse est & animalis corpus tactiuum esse, si debeat cõseruari anima. Alij, enim sensus per alia sentiunt, vt olfactus, visus, auditus. tangens autem, nisi habeat sensum, nõ poterit hæc quidem fugere, illa aũt accipere. Si verò hoc, impossibile est saluari animal. Quapropter & gustus est, vt tactus quidam; alimenti n. sensus. alimentũ autem corpus tãgi
Te. 64. bile. ¶ Sonus autem, & color, & odor non alunt, neque faciunt augmentum, aut decremẽtum: Quamobrem & gustum necesse est tactum esse quẽdam, quia tangibilis, & nutritiui sensus est. Hi igitur necessarij sunt animali. atque manifestum est, ꝙ non est possibile sine tactu animal esse. Alij autem propter bonum. & generi animalium iam non cuicũque, sed cuidam, vt progressiuo, necesse est inesse. si. n. debeat saluari, nõ solùm oportet tangendo sentire, sed & eminus.
Te. 65. ¶ Hoc aũt erit, si per medium, sensitiuum fuerit, eò ꝙ illud quidẽ à sensibili patiatur, & moueat, ipsum aũt ab illo. Sicut. n. mouens ſm locùm vsque ad permutationem facit, & pellens alterũ facit, vt pellat, & est per medium motus, & primum quidem mouens pellit, & non pellitur, vltimum aũt solum pellitur, & non pellit, mediũ

autem vtraque, multa autem media; sic in alteratione, præterq̃ ꝙ manens in eodem loco alterat. Vt si quis in ceram tinxerit, vsque ad id mota est, quousque tinxit. lapis autem non mouet, sed aqua vsque procul. aer autem ad plurimum mouetur, & agit, & patitur, si maneat, & vnus sit. Vnde & de refractione est melius, q̃ visum egredientem refrangi, aerem pati à colore, & figura, vsquequo sit vnus, in læni autem est vnus. Quapropter iterũ hic visum mouebit, sicut vtique si ceræ sigillum ad finem vsque succederet.

Caput Secundum. Animalis corpus simplex esse minimè posse: cùm sensus tactus sit ei necessarius, alij verò sint ad benè esse.

QVòd autem impossibile sit simplex esse animalis corpus, manifestum est. dico autẽ, vt igneum, aut aereum; Sine enim tactu nullum cõtingit alium sensum habere; corpus enim animatũ omne tactiuum, sicut dictum est. Alia aũt præter terrã sensoria quidem vtique fient. omnia autem per aliud sentiendo faciunt sensum, & per medium. tactus aũt est in tangendo sua sensibilia quapropter & hoc nomẽ habet. Attñ & alij sensus tactu sentiunt sed per alia media: hic aũt vr̃ solus per seipsum. Quare huiusmodi elemẽtorum nullum vtique erit corpus animalis. Neque itaq; terrenum, omnium. n. tangibiliũ tactus est, sicut medietas. & susceptiuum est sensoriũ, non solùm differentiarum, quæcunq; terræ sunt, sed & calidi, & frigidi, & aliorũ omnium tangibilium. Et ꝑꝑ hoc ossibus, & capillis, & huiusmodi partibus non sentimus; qa terræ sunt. Et plantæ ẽt ob hoc nullũ habent sensum, quia terræ sunt. Sine aũt tactu nullum possibile Te. 66.

est alium esse. hic autem sensus non est neque
Te. 67. terræ, neque ullius alius elementorum. ¶ Manifestum est igitur, quod necesse est hoc solo priuata sensu animalia motu: neque enim hunc possibile est habere non animal existens, neque, cùm sit animal, alium habere necesse est, prçter hũc. Et propter hoc quidem alia sensibilia exuperãtijs non corrumpunt animal, vt color, & odor, & sonus: sed solùm sensus, nisi secundùm accidens. puta si simul cum sono pulsio fiat, & ictus, & à visis & odore alia moueãtur, quæ tactu corrumpunt, & sapor quoque, secundum quòd accidit simul tactiuum esse, sic corrumpit. Tangibilium autem exuperantia, vt calidorum, & fri-
Te. 68. gidorum, & durorum corrumpit animal. ¶ Omnis enim sensibilis exuperantia corrumpit sensum. quamobrem & tangibile tactum. hoc autem determinatum est ipsum viuere. sine enim tactu demonstratum est, quod impossibile est animal esse. Quocirca tangibilium exuperantia nõ solum corrumpit sensum, sed & animal. quia necesse est solum habere hũc animal. Alios autem sensus habet animal, sicut dictum est, non vt sit, sed ut bene sit. Vt uisum, quia in aere, & aqua, ut uideat, omnino autem, quia in perspicuo. Gustum autem, propter iucundum, atque molestum, vt sentiat id, quod in alimento, & concupiscat, & moueatur. Auditum autem, ut significetur aliquid ipsi. Linguam autem, ut significet aliquid alteri.

ARISTO-

ARISTOTELIS STAGIRITAE PERIPATETICORVM PRINCIPIS

De Senſu, & Senſilibus.

Caput Primum. Quæ partes animæ communes dicantur, de quibus Naturalis habet conſiderare: Quoque modo ſinguli ſenſus animalibus inſint.

VONIAM autẽ de anima ſm ſeipſam determinatũ eſt prius, & de uirtutum qualibet ſm partem ipſius; conſequens eſt facere conſiderationem de animalibus, & uitam habentibus omnibus, quæ ſunt propriæ, & quæ cões operationes eorum. Quæ igit dicta ſunt de aĩa, ſubijciãtur, de reliqs aũt dicamus, & primũ de primis. Vñr autem maxima & communia, & propria animalium communia eſſe, & corporis, & animæ, puta ſenſus, & memoria, & ira, & deſiderium, & oĩno appetitus: & ad hæc uoluptas, & dolor; etenim hæc ferè inſunt oĩbus animalibus. Ad hæc aũt, hæc quidem omniũ ſunt uita parti-

participantium cõia, hæc verò animalium quibuſdam. Exiſtunt autem horum maximè quatuor cõiugia numero ſola, velut vigilia & ſomnus, & iuuentus & ſenectus, & expiratio & reſpiratio, & vita & mors. De quibus conſiderandum eſt, quid eſt vnumquodq; eorũ, & pp quas cauſas accidunt. Naturalis autem & de ſanitate, & infirmitate prima cognoſcere principia; nec.n. ſanitatem, nec infirmitatem poſſibile fieri carentibus vita. Quare ferè Naturalium plurimi, & Medicorum, qui magis Philoſophicè artẽ proſequũtur, illi quidem finiunt ad ea, q̃ de Medicina, hi vero ex ijs, q̃ de natura incidiunt, q̃ de Medicina. Quòd autem oĩa dicta cõia ſint aĩę & corpori, non immanifeſtum eſt. Oĩa.n. hæc quidem cum ſenſu accidũt, hæc verò per ſenſum. Quædam aũt, hæc quidem paſſiones huius exiſtunt, hæc verò habitus: hæc autem cuſtodiæ, & cõſeruationes, hæc vero corruptiones, & priuationes. Senſus autem, quòd per corpus fit animæ, manifeſtum & p rationem, & abſq; ratione. Sed de ſenſu, & ipſo ſentire quid ſit, & quare accidit animalibus hæc paſſio, dictũ eſt prius in ijs, quæ de Anima. Animalibus autẽ: qua aĩal eſt vnumquodq;, neceſſe eſt ineſſe ſenſum; per hoc.n. determinamus animal eſſe, & non aĩal. Proprie aũt ſm vnumquodque tactus, & guſtus inſequitur oĩa animalia neceſſario. tactus quidem, propter dictam cauſam in ijs, quæ de Anima: guſtus vero propter alimentum, iucundum enim diſcernit ipſe & moleſtum circa eſcã, ita vt hoc quidẽ fugiat, illud autem proſequatur. & omnino ſapor eſt guſtatiuæ partis paſſio. Senſus autem, qui per exteriora, gradientibus ipſorum inſunt. quẽadmodum odoratus, auditus,

viſus

visus omnibus quidem habentibus causa salutis insunt, vt præsentientia prosequantur alimẽtum, mala autem, & corruptiua fugiant. Habentibus autem & prudentiã, eius, quod boni gratia; multas.n.annunciant differẽtias, ex quibus contemplabilium aduenit prudentia, & agibilium. Horum autem ipsorum ad necessaria quidem vitæ melior est visus & ſm se, ad intellectum autem ſm accidens auditus: Multas enim differentias, & omnimodas visus annunciat potentia, quæ omnia corpora colore participant; ita vt & cõmunia maxime per hunc sentiantur. Dico autem communia, figurã, magnitudinẽ, motum, quietem, numerum. Auditus autem soni tm̃ differentias, paucis autem, & eas, q̃ vocis. Secundùm vero accidens ad prudentiam auditus plurimam confert partem; sermo.n.audibilis existens causa est disciplinæ, non secũdùm se, sed secundùm accidens: ex nominibus em̃ constat. nominum vero vnumquodq; nota est. Quare à natiuitate priuatorũ vtroq; sensu prudentiores sunt cæci mutis, & surdis. De virtute itaque, quam habet sensuum vnusquisque, dictum est prius.

Caput Secundum De sensorijs, ex qua constent materia opiniones tum aliorum, tum vero propria: & in qua etiam corporis parte ipsa sint constituta.

IN quibus autem nati sunt fieri corporis sensorijs, aliqui quidem quærunt ſm elementa corporũ: nõ potẽtes aũt ad quatuor quinq; existentes conducere, hæsitant de quinto. Faciunt aũt oẽs visum ignis, qa passionis cuiusdã ignorant cãm. cũ.n.constringit, & mouetur oculus,

videtur

vr ignis lucere. Hoc aũt in tenebris natum est accidere, aut palpebris superuelatis. fit.n.& tũc in tenebris. Habet aũt dubitationẽ hoc & aliã. Si.n. nõ est latere sentientem, & uidentẽ visibile qddã; necesse erit se videre oculũ: quare ergo quiescẽte illo, hoc nõ accidit? Causa aũt huius, & dubitationis, & putãdi ignẽ visum esse, hinc sumenda. Lęnia.n.in tenebris nata sunt fulgere, non tñ lucẽ facere, oculi aũt vocatum nigrũ & mediũ læne apparet. Apparet aũt hoc, cũ mouetur oculus, qa accidit quasi duo fieri vnum; hoc aut celeritas facit motus, ita vt videatur aliud esse videns, & visum. Quare ẽt non fit, nisi celeriter. & in tenebris hoc accidat: læne.n.in tenebris natũ est fulgere, queadmodum quorũ dam piscium capita, & sæpiæ attamentũ: & lente cũ mouet oculus, non accidit, vt videatur simul duo & vnum esse uidens, & visum. Illo aũt mõ ipse seipsum videt oculus, queadmodum & in refractione. Qm̃, si ignis esset, vt dicit Empedocles, & in Timæo scriptum est, & accideret videre exeunte, quemadmodum ex laterna, lumine: quare non & in tenebris videret vtiq; visus? Dicere autem quòd extinguat in tenebris egrediens, sicut Timęus dicit, vanum est oĩno. Quæ.n. extinctio luminis est? extinguitur.n. aũt humido, aut frigido calidũ. & siccũ, qualis esse vr, qui in carbonibus ignis, & flamma; quorum neutrum in lumine apparet existens. Si igit inest quidem, sed pp debilitatẽ latet nos, oportebat per diẽ & aqua extingui lumen, & in glacie maximè fieri tenebras; flãma.n. & ignita corpora patiunt hoc. Nunc aũt nihil tale accidit. Empedocles aũt vr existimare, aliqñ quidem exeũte lumine, sicut dictũ est prius videre, ait enim:

Vt, quādo quis progressum meditās p̄paret lucernā,
Hyemalem per noctem ignis lumen ardentis.
Adaptans oīum uentorum prohibitrices laternar.
Hę uentorum quidem spiritum dispergunt flantium,
Lumen autem extra dissiliens, quantum magis expansum fuerit.
Illustrat pauimentum indomitis radijs,
Sic quod in membranis coercitum antiquum lumen.
Subtilibus uelaminibus diffunditur per circularem pupillam.
Hæ autem aqua quidem profundum repellunt circunfluentis.
Lumen autem extra dissilit, quantum magis expansum fuerit.

Aliquando quidem sic uidere ait, aliquando autem defluxibus ijs, qui ab ijs, quæ uidentur. Democritus autem, quòd quidem aquam esse dicit, bene dicit: quod autem putat ipsum uidere esse ipsam imaginem, non bene; Hoc enim accidit, quoniam oculus lenis est, & est non in illo, sed in vidente: passio .n. refractio est. Sed omnino de apparentibus, & de refractione nōdum ipsi manifestum erat, vt videtur. Incongruum autem & non succurrisse ipsi, vt dubitaret, quare solus oculus videt, nullum autem aliorum, in quibus apparent simulacra. Quòd igitur visus est aquæ, verum quidem, non tamen accidit ipsum videre, secundū quòd aqua est, sed secundum quòd perspicuū, quod & aeri commune est Sed magis seruabilis est aqua aere, & magis susceptibilis, quare pupilla, & oculus aquæ sunt. Et hoc est in ipsis operibus manifestum; videtur enim aqua, quod defluit, cum corrumpuntur oculi, & in omnino nouiter formatis claritate excedens, & splendore. Et al-

bum oculi in sanguine praeditis pingue, & crassum, qđ pp hoc est, vt permaneat humidum inconcretile. Et iō corporis minimè est rigēs oculus; nullus.n.vnquam, qđ intra palpebras est, riguit. Aīalium verò exāguium duræ pellis sunt oculi, & hoc facit protectionem. Irrationabile verò omnino est, exeunte quodā, visum videre, & aut extendi vsque ad astra, aut quadamtenus prodeuntem coniungi, sicut quidā dicunt. Isto enim melius est in principio cōiungi oculi. Sed & hoc stultum. quid enim est coniungi lumen lumini, vel qūo hoc possibile esse? non.n.quodlibet coniungitur cuilibet. Et interius exteriori, qūo? membrana enim inter est. Quòd igitur sine lumine impossibile est videre, dictum est in alijs. Sed siue lumen, siue aer est, quod est inter rem visam, & oculum, motus, qui p ipsum, facit uidere. Et rōnabiliter, quod interius aquæ est. aqua.n. perspicua est. Vr aūt sicut exterius non sine lumine, ita & interius. Perspicuum igit̄ oportet esse, atque necesse est aquam esse, quia non est aer: non enim in vltimo oculi aīa, aut animę sensorium est, sed manifestum, ꝙ interius. Quare necessario perspicuum est, & receptiuum luminis, quod interius oculi. Et hoc ēt in his, quæ accidunt, manifestum: iam enim quibusdā vulneratis in bello iuxta tpa, ita vt abscissi essent meatus oculi, accidit fieri tenebras, sicut lucerna extincta, eò ꝙ, quasi laterna quædam, abscissum fuit perspicuum, & vocata pupilla. Quare, si quidem in his accidit, sicut dicimus, manifestum ꝙ, si oportet ẜm hūc modum attribuere, & assignare vnumquodque sensorium vni elementorum, oculi quidem visiuum aquæ existimandum, aeris verò sonorum sensitiuum, ignis

autem

autem odoratum. Quod enim actu odoratus, hoc potentia odoratiuum est; sensibile.n. facit agere sensum, quare necesse est existere ipsum potentia prius. Odor vero fumosa euaporatio est, fumosa autem euaporatio ab igne. Quapp & circa cerebrum loco odoratus proprium sensorium est; potentia enim calida frigidi materia est. Et oculi generatio enndem habet modũ; à cerebro enim constat oculus: cerebrum autẽ frigidissimum, & humidissimũ partium corporis est. Tactiuum autem terræ. Gustatiuum vero species quædam tactus est. Et iõ iuxta cor sensorium est ipsorum. s. gustus & tactus: cor.n. oppositum est cerebro, & est calidissimum partiũ. Et de sensitiuis quidem partibus corporis hoc modo sit determinatum.

Caput Tertium. De coloris essentia, colorum generatione, atque mistione.

De sensibilibus aũt ijs, q̃ ſm vnumquodque sensorium, vt dico colore, & sono, & odore, & sapore, & tactu, vniuersaliter dictum est, q̃ actio ipsorum in ijs, q̃ de Anima, & qd ipsum operari ſm vnumquodque sensoriorum: quid aũt oporteat dicere quodlibet eorum, s. quid color, quid sonus, quid odor, quid sapor, similiter & de tactu considerandum est, & primum de colore. Est igitur unumquodque dupliciter dictum, hoc quidem actu, hoc autem potentia. Quod igitur actu color est & sonus, qũo est idẽ vel aliud ijs, qui ſm actum, sensibus, vt visioni, & auditioni, dictum est in iis, quæ de Anima: quid autem vnumquodque eorum existens faciet sensum, & actum, nunc dicamus. Quemadmodum igitur dictum est de lumine in illis,

quòd sit color perspicui ſm accidens; qñ enim ineſt aliquid igneum in perspicuo, præsentia q dem illius lumen eſt, priuatio vero tenebræ. Quòd dicimus perspicuum, non eſt proprium aeris, vel aquæ, nec alicuius ſic dictorum corporum, ſed eſt q̃dã cõis natura, & virtus, quæ ſeparata qdem non eſt in his quidem magis, in illis verò minus. Quemadmodum ergo & corporũ neceſſe eſt aliquid vltimum eſſe, & huius. Luminis igit̃ natura in indeterminato perspicuo eſt. ipſius autem quod in corporibus, perspicui, vltimum quod quidem erit vtiq; aliquid palã eſt, quòd autem hoc ſit color, ex accidentibus manifeſtum. Nam color aut in extremitate, aut extremitas eſt. Vnde & Pythagorici ſuperficiem colorem vocabant: eſt.n. in corporis extremitate, ſed non eſt extremitas corporis, ſed eãdem naturam oportet exiſtimare, quæ exterius coloratur & interius. Vñr aũt aer, & aqua colorata; etenim aurora tale eſt. Sed ibi quidem, qm̃ in indeterminato accidit, non eundem colorẽ habet accedentibus prope, & procul, nec aer, nec mare. In corporibus verò, niſi continens faciat transmutationem, determinata eſt, & apparentia coloris. Manifeſtum igitur, quod idẽ & ibi, & hic ſuſceptiuum coloris eſt. Perspicuũ ergo ſm qđ ineſt corporibus, ineſt aũt plus, aut minus in oĩbus colore facit participare. Qm̃ aũt in extremitate color, huius vtiq; extremitas aliqua erit. Quare color vtiq; erit, perspicui in corpore determinato extremitas. Et ipſorum etiã perspicuorum, puta aquæ, & ſi quid aliud tale, & quibuſcũq; vr̃ aliquis color proprius ineſſe, ſm extremitatem ſimiliter omnibus ineſt. Eſt ergo ineſſe in perspicuo hoc, quod quidem &

in

in aere facit lumen, est autem non, sed priuatũ esse. Quemadmodum igitur ibi hoc quidem lumen, illud vero tenebræ, ita & in corporibus innascitur album, & nigrum. De alijs autem coloribus iam diuidentes quot modis contingit fieri, dicendum. Contingit .n. & si secus inuicẽ ponantur album & nigrum, ita q vnumquodque eorum sit inuisibile propter paruitatẽ, qđ autem ex ambobus visibile sic fieri. hoc enim neq; album potest videri, neq; nigrum. Qm̃ autem necesse est habere quidem quendam colorem, neutrum autẽ horum possibile est, necesse est mistum quendam esse, & speciem quandã coloris aliam. Est ergo sic existimare plures colores esse, quàm album, & nigrum. Multos aũt proportione, tria .n. ad duo, & tria ad quatuor, & ẽm alios numeros, est secus inuicem iacere. Alios aut oĩno ẽm nullam proportionem, sed secundum excessum quendam, & defectum in commensurabilem. Et eodem vtiq; modo hos habere consonantijs, in numeris enim proportionatissimis colores, quemadmodum ibi consonantias, eos esse, qui delectabilissimi colorũ videntur, veluti purpureus, & puniceus, & pauci quidam tales, propter quam quidem causam & consonantiæ paucæ, qui autem non in numeris alios colores. Vel etiam omnes colores in numeris esse, hos quidẽ ordinatos, illos autem inordinatos: & hos ipsos, quando non puri sunt, quia non sunt in numeris tales fieri. Vnus igitur modus generationis colorum, hic est. Vnus autem apparere per inuicem, quemad modum interdum pictores faciunt, alterum colorem super alterum manifestiorem superponentes: quemadmodum quando in aqua,

vel in aere volunt aliquid facere apparere: & queadmodum Sol ſm ſe quidem albus vr, per caliginem verò, & fumum punicens apparet. Multi autem & ſic erunt colores, eodem modo prius dicto, proportio enim erit vtique quædã eorum, qui in ſuperficie, ad eos, qui in profundo. Quidam autem & omnino non ſunt in proportione. Dicere autem, ſicut Antiqui, defluxionem eſſe colorem, & videri propter talem cauſam, incõgruum; omnium enim per tactum neceſſe ipſis facere ſenſum. Quare mox melius eſt dicere, eò q mouetur intermediũ ſenſus à ſenſibili, fieri ſenſum, q̃ tactu, & defluxionibus. In his igitur, qui ſecus inuicem ponuntur, neceſſe eſt ſicut magnitudinem accipere inuiſibilem, ita & tempus inſenſibile, vt lateant motus peruenientes, & vnus putetur eſſe, propterea q ſimul appareant. Hic autem nulla neceſſitas, ſed qui in ſuperficie color immobilis exiſtens, & motus à ſuppoſito, non ſimilem faciet motum, qua pp alius apparebit, & nec albus, nec niger. Quare, ſi non contingit vllam magnitudinẽ eſſe inuiſibilem, ſed quamlibet ab aliqua diſtãtia viſibilem, & hæc quænam vtique erit colorum miſtio? Et illo ẽt modo nihil obſtat, quin appareat quidam color cõis eis, qui procul. Quòd.n. non eſt vlla magnitudo inuiſibilis, in ijs quę poſterius, conſiderandum eſt. Si aũt eſt miſtio corporum, non ſolùm ſm hunc modum, ſm quem putant quidam, eorum, quæ ſecus inuicem ponuntur; minimorum, immanifeſtorum autem nobis per ſenſum, ſed totaliter omniquaque, ſicut in eis, quæ de miſtione, dictum eſt vniuerſaliter de omnibus. Illo enim modo miſcentur hæc ſolùm, quæcunque contingit diuidere ad mini-

minima, quemadmodum homines, equos, aut semina: hominum.n.homo minimũ est, equorum vero equus, quare horum secus inuicem positione, multitudo mista est simul vtrorumq;, hominē vero vnum vni equo non dicimus mistum esse. Quæcunque verò non diuiduntur ad minimum, horum non contingit mistionem fieri ſm hunc modum, sed eò ꝙ mista sint omniquaque, quæ quidem & maximè misceri nata sunt. Quomodo autem hoc fieri possibile est in eis, quæ de mistione, dictum est priùs. Sed quæ necessitas eorum, quæ miscentur & colores misceri, manifestum est, & hanc causam esse principalem, cur multi sunt colores, sed non supernatationem, nec secus inuicem positionem, nõ .n.procul quidem, prope aũt non vr̃ vnus eorũ, quæ miscetur color, sed vndecunque. Multi aũt erunt colores, qm̃ multis contingit proportionibus misceri sibi inuicem ea, quæ miscentur, & hi quidē in numeris, hi autem ſm excessum solum, & alia eodem modo, quo quidem in secus inuicem positis coloribus, aut supernatantibus contingit dicere. Et de his quidem quæ miscentur, & in alijs determinatum est. Qua verò de causa species colorum terminatæ & non infinitæ, & saporum, & sonorum. posterius cõsiderandum. Quid igitur sit color, & qua de cā multi sint colores, dictum est. De sono autem, & voce prius in ijs, quæ de anima, dictum est.

Caput Quartum. De saporis essentia, saporum generatione, mistione, ac speciebus. Antiquiorumq; increpatio de sensibilibus.

De odore verò, & sapore nunc dicendum; ferè enim eadem est passio, nõ in eisdem

autem est vtrunque eorum. Manifestius aũt est nobis saporum genus, q̃ odoris. Huius aũt causa, quõ pessimum habemus aliorum animalium odoratum, & ipsorum sensuum, qui in nobis, ta ctum verò certissimum aliorum animalium, gu stus verò tactus quidam est. Aquę igitur natura vult insipida esse. Necesse aũt est vel in seipsa aquam habere genera saporum insensibilia pp paruitatem, ſm quod Empedocles dicit: vel ma teriam talem inesse veluti omniseminarium sa porum: & omnia quidem ex aqua fieri, alia au tem ex alia parte: vel nullam habente differentiam aqua facientem causam esse, ac si calidũ & Solem dicat quis. Horum aũt, sicut Empedocles dicit, multum apertum mendacium; Videmus.n. transmutari à calore sapores, si auferan tur ea, quæ circa fructum ad Solem, & igniant, tanquam non eò ꝙ ab aqua trahãt tales factos esse, sed in ipso quod circa fructum transmutari: & resudantes pp tempus austeros è dulcibus, & amaros, & omnimodos fieri: & cũ decoquuntur in omnia saporum genera, vt ita dicam, trãsmutari. Similiter autem & omniseminarij materiam esse aquam impossibile; ex eodem.n. videmus, sicut ex esca factos alios sapores. Restat igitur, eò ꝙ patitur aliquid aqua, transmutari. Quòd igitur non à calidi solùm virtute accipit hanc virtutem aqua, quam dicimus saporem, manifestum est: subtilissimum.n. omnium humorum aqua est, & ipso etiam oleo, sed protenditur oleum plus, q̃ aqua propter viscositatem, aqua autem fragilis est; quare & difficilius est seruasse aquam in manu, q̃ oleum. Quoniam autem calescens aqua nõ apparet crassari ipsa sola, manifestum est, ꝙ alia quædam vtique erit

causa:

cauſa: ſapores.n. omnes craſſitudinem habent magis: calidum autem eſt concauſa. Apparent autem ſapores, quicunque quidem in his, quæ circa fructus, hi exiſtētes & in terra. Quare multi antiquorum Phyſiologorum dicunt talem eſſe aquam, per qualemcunque terram tranſeat. Et hoc manifeſtum eſt in ſalſis aquis maxime; ſal.n. quędam terræ ſpecies eſt, quare quæ per cinerem colantur amarum exiſtentem, amarũ faciunt ſaporem. Sunt quoque fontes multi, hi quidē amari, illi verò acidi; alij aũt omnimodos habent ſapores alios. Rationabiliter itaq; in terra naſcentibus fit ſaporum genus; maxime pati .n. natum eſt humidum, quemadmodum & alia, à contrario, cõtrarium aũt ſiccum. Quare & ab igne patitur quid, ſicca.n. ignis natura. Sed proprium ignis calidum eſt, terræ verò ſiccum: ſicut dictum eſt in ijs, quæ de elementis. Qua igitur ignis, & qua terra, nihil natum eſt agere, vel pati, nec aliud quicquam: qua aũt ineſt cõtrarietas in eis, hac omnia agunt, & patiuntur. Quemadmodum ergo qui lauant in humido colores, & ſapores, talem faciunt ſe habere aq̃; ſic & natura ſiccum & terreum, & perſiccum, & terreũ colans, & mouens calida, quale quid humidum facit. Et hoc eſt ſapor, facta à dicto ſicco paſſio in humido, guſtus, qui ſm potentiã, alteratiua in actum; ducit. n. ſenſitiuum ad hoc, potentia pręexiſtens. nõ n vt diſcere, ſed vt ſpeculari, eſt ſentire. Quòd aũt non cuiuſque ſicci, ſed nutritiui ſapores aut paſſio ſunt, aut priuatio, oportet ſumere hinc, ꝙ nec ſiccum abſq; humido, nec humidum abſque ſicco; alimentum enim ipſis animalibus nullum eorũ eſt, ſed miſtum: neque ipſis plantis, ſed miſtum. Et ſunt eius, qui

offertur

offertur cibi animalibus tangibilia quidem sen sibilium augmentum facientia, & decrementũ. Horum enim causa, secundùm quòd calidum, aut frigidum id, quod offertur: hęc enim faciũt & augmentum, & decrementum. Nutrit autẽ, secundùm quòd gustabile id, quod offertur: omnia enim nutriuntur dulci, vel simpliciter, vel mistum. Oportet igitur de his determinare in ijs, quæ de Generatione, & Corruptione, nunc autem, quantum necesse, tetigisse ipsa. Calidum enim augmentat, & struit nutrimentum, & leue quidem attrahit: amarum autem, & salsum relinquit propter grauedinem. Quod itaque facit in exterioribus corporibus exterior calor, hoc, qui in natura, internus animalium, & plantarum. quapropter nutriuntur dul ci Commiscentur autem alij sapores ad cibum eodem modo salso, & acido pro condimento. hęc autem, propterea quòd retrahunt: eò quòd nimis nutritiuum sit dulce, & supernatiuum. Quemadmodum autem colores ex albi & nigri mistione sunt, ita & sapores ex dulci, & amaro. Et secundùm proportionem etiam, eò quòd magis, vel minus vnusquisq; est, siue secundùm numeros quosdam mistionis, & motus, siue & indeterminatè. Qui autem delectationem faciunt misti, hi in numeris solùm. Pinguis ergo sapor ipsius dulcis est. amarum vero, & salsum ferè idem sunt. acris vero, & austerus, & acerbus, & acidus in medio. Ferè. n. æquales saporũ species, & colorum sunt. Septem. n. vtrinq; spe cies, si quis ponat, sicut rõnabile est, liuidũ nigrum quid esse. Relinquitur. n. flauum quidem albi esse, quemadmodum & pingue est dulcis; Punicem uerò, & purpureum, & viride, & ceru

leum

leum in medio albi, & nigri. alij verò misti ex his. Et quemadmodum nigrum priuatio est albi in perspicuo, ita amarum, & salsum dulcis in nutritiuo humido. Quare & cinis combustorum amarus, omnium exhalatum enim est ex ipsis potabile. Democritus autem, & plurimi Physiologorum, quicunque dicunt de sensibus incongruissimum quid faciunt; omnia em̄ sensibilia tangibilia faciunt. Et tamen, si hoc taliter se habet, manifestum est, quod & aliorum sensuum unusquisque tactus quidam est. hoc autem quod sit impossibile, non difficile est discernere. Amplius autem communibus sensuū omnium vtuntur quasi proprijs; magnitudo. n. & figura & asperum & læue, amplius autem acutum & obtusum, quod in molibus, communia sunt sensuum: & si non omnium, saltem uisus, & tactus. Quare & de his decipiuntur, de propriis autem non decipiuntur, velut uisus de colore, & auditus de sonis. Quidam autem propria ad ista reducunt, quemadmodum Democritus. Nam album quidem, & nigrum, hoc quidem asperum dicit esse, hoc vero læue. ad figuras autem reducit sapores. quanuis aut nullius, aut magis visus est communia cognoscere. Si ergo gustus magis, minima igitur certissimi sensus est discernere circa vnumquodque genus. quare oportebat gustum, & alia cōmunia sentire maxime, & aliarum etiam figurarum esse maxime iudicatiuum. Amplius sensibilia quidem omnia habent contrarietatem: velut in colore, nigro album, in saporibus dulci amarum. Figura autem figuræ non putatur esse contraria: cui enim ex multangulis circunscribilis contraria est? Amplius & figuris existenti-

stentibus infinitis necesse & sapores esse infinitos. quam enim ob causam hic quidem saporũ sensum faciet, hic vero non faciet? De sapore igitur, & gustabili dictum: aliæ nanque passiones saporum propriam habent considerationem in physiologia de plantis.

Caput Quintum. De odoris essentia, ac eius speciebus, & à quibus, & quomodo percipiatur. Quodq; animalia odore minimè nutriantur contra nonnullos Pythagoricos.

EOdem verò modo oportet intelligere & circa odores. Qđ.n. facit in humido siccũ, hoc facit in genere alio in aere, & in aqua similiter. cõe aũt de his, nunc quidẽ dicimus ipsum perspicuũ. est aũt odorabile, non ẽm ꝙ perspicuũ, sed ẽm ꝙ lauatiuũ, vel abstersiuum sapidæ siccitatis; Non.n. solum in aere, sed & in aqua odoratio est. Manifestũ aũt in piscibus, & testaceis: vñt.n. odorari, nec aere existẽte in aqua (supernatat.n aer, cum ingenitus fuerit) nec ipsi respirant. Si qs ergo ponat aquam, & aerem vtraque humida, erit vtique, quæ in humido sapidi sicci natura, odor, & odorabile tale. Quòd uero à sapido est passio, manifestum est per habentia, & non habentia odorem. Elementa.n. inodorabilia. velut ignis, aer, terra, aqua, quia sicca, & humida eorũ sapida sunt, nisi quid mistũ faciant. Propter quod & mare habet odorẽ; habet.n. saporem, & siccitatẽ Et sal magis nitro odorabile est. manifestat aũt, quod ab eo effluit, oleũ: nitrum aũt terrę est magis. Amplius lapis inodorabilis: insipidus.n. Ligna autem odorabilia: sapida.n. & horũ aquosa minus. Amplius eorum,

quæ

quę metalla sunt, aurum inodorabile: insipidū .n. Aes aūt, & ferrū odorabilia. qñ vero exustū est humidum, inodorabilia recrementa fiunt omnium. Argentum vero, & stannum his quidē magis odorabilia, his vero minus: aquosa em. Vr aūt quibusdā fumida euaporatio esse odor, cō is existens terræ, & aeri, & omnes deferūtur ad hoc de odore. Quare & Heraclitus sic dixit, φ, si oīa entia fumus fiant, nares vtiq; discernerent. Ad odorem autem omnes deferuntur, hi quidem tanquam euaporationem, illi vero tanquam exhalationem, illi autem vtraque hæc. Est autem vapor quidem humiditas quædam. Fumida verò exhalatio, sicut dictum est, cōis est aeri, & terrę. Et constituitur ex illa quidē aqua: ex hac vero terræ qdā spēs. Sed neutrum horū vr. Vapor.n. aquæ est, fumida verò euaporatio non potest in aqua fieri, odorātur autem & quæ in aqua, sicut dictum est prius. Amplius exhalatio similiter dicitur defluxionibus. si igitur nec illa bene, nec ista bene. Quod ergo contingit recipere humidum & illud, quod in aere, & illud, quod in aqua, & pati aliquid a sapida siccitate, non immanifestum; etenim aer humidus natura est. Adhuc autem, si similiter in humidis faciat & in aere, velut quod lauatur siccum, manifestum est, quòd oportet proportionales esse odores saporibus. At verò hoc in quibusdam accidit. Etenim acres, & dulces sunt odores, & austeri, & acerbi, & pingues. & amares proportionales, dicat vtique quis putridos. quare quēadmodum illi ægrè potabiles, putrida ægrè [illegible] rabilia sunt. Manifestum est ergo, quòd in aqua sapor hoc in aere, & in aqua odor. Et propter hoc frigus, & gelatio, & sapores hebetant,

betant,& odores delent, calidum enim,quod mouet,& generat,delent infrigidatio, & gelatio. Species aūt odorabilis duæ sunt. non em̄, sicut quidam dicunt,non sunt species odorabilis,sed sunt. determinandum autem,quō sunt, & quō non sunt. Hoc enim est ſm sapores ordinatum, ipsorum sicut dictum est. & suaue, & triste hn̄t ſm accidens.qm̄ em̄ nutritiui passio sunt, appetētibus quidem suaues odores eorum sunt: plenis autem ,& nihil egentibus non suaues,neq; odores, & cibus habens odores non suauis neque his.Quare isti quidem,sicut diximus,secundum accidens habent suaue, & triste . pp quod & omnibus sunt communes animalibus. Quidam autem odorum secundum seipsos suaues sunt,quemadmodum illi,qui florum; nihil em̄ magis,vel minus ad cibum inuitant, nec conferunt ad desiderium quicquam. sed contrarium magis. Verum enim est,quod Euripidem vituperans Stratis dixit.

Quando lens decoquitur, non infundas vnguentum.

Qui autem nunc commiscent ad potiones tales virtutes,vim faciunt per usum uoluptati,donec vtique ex duobus sensibus fiat suaue , tanquam vnum,& ab vno. Hoc igitur odorabile proprium hoīs est. qui autem ſm sapores ordinatus est, & aliorum aīalium , sicut dictum est prius. Et illorum quidem,quia ſm accidens habent suaue,diuidunt species ſm sapores: istius autem non iam , propterea ꝙ natura ipsius est ſm seipsam suauis,aut tristis.Causa autem,cur proprius sit hoīs talis odor , est pp frigus, quod circam cerebrum. Frigido enim natura existente cerebro,& sanguine, qui circa illud in angustis uenis existit, subtili, & puro, de facili autē

infri-

infrigidabilĩ (pp qđ & cibi euaporatio, infrigidata pp locum, fluxionum morbos facit hominibus) ad auxilium ſanitatis facta eſt iſta ſpecies odoris; nullum enim aliud eſt opus ipſius, q̃ hoc. hoc autem facit manifeſte: cibus enim ſuauis exiſtens, & ſiccus, & humidus ſępe morboſus eſt. Qui autem ab odore ſm ſeipſum odorifero ſuauis, q̃ñocunque ſe habeant, vtilis, vt ita dicam, ſemper eſt. Et pp hoc fit per reſpirationem non oĩbus, ſed hoĩbus, & ſanguine præditorum, vt quadrupedibus, & participantibus magis naturam aeris. Aſcendentibus nanque odoribus ad cerebrum pp leuitatem caloris, q in ipſis, ſanius habent, quæ circa locum hunc; odoris nanque virtus calida natura eſt. Vtitur autem natura reſpiratione ad duo, vt ex propoſito quidem, ad thoracis adiutorium: vt extra propoſitum autem, ad odorem; reſpirante em̃, tanquam ex tranſitu, facit per nares motum. Propriũ autem hoĩs naturæ eſt talis genus odoris, quia maximum, & humidiſſimum cerebrũ habet inter aĩalia, vt pro magnitudine: propter hoc enim & ſolus, vt ita dicam, ſentit aĩalium homo, & gaudet florum, & talium odoribus: cõmenſuratus enim eorum calor, & motus ad exceſſum eius, quæ in loco frigiditatis, & humiditatis, eſt. Alijs vero, quæcunque pulmonem habent, per reſpirationem alterius generis odoris ſenſum dedit natura, vt nõ duo ſenſoria faciat: ſufficit enim qm̃, & vt reſpirantibus quemadmodum hominibus vtrorumque odorabilium, his alterorum ſolùm exiſtit ſenſus. Quæ verò non reſpirant, ꝙ quidem habent ſenſum odorabilis, manifeſtum eſt. Etenim piſces, & Inſectorum genus omne exquiſite ſentiunt, & pro-

cul,

cul,propter nutritiuam speciem odoris, remota multum à ꝓpria esca. quemadmodum apes faciũt ad mel,& paruarum formicarum genus quas vocãt quidam scnipas, & marinorum purpuræ,& aliorum multa talium animalium acutè sentiunt escam propter odorẽ. quo sentiunt autem,non similiter manifestum.Quapropter vtique dubitabit aliquis,quo sentiunt odorem, si spirantibus quidem omnibus fit ipsum odorari vnico modo(hoc enim videtur in respirantibus accidere omnibus) illorum autẽ nullum respirat,sentiunt tamẽ nisi aliquis præter quinque sensus alius.Hoc autem impossibile:odorabilis enim olfactus.Illa verò hoc sentiunt. sed non eodem forte modo.sed respirantibus quidem, spiritus aufert superiacens,velut cooperculum quoddam.quare non sentiunt non respirantia.non respirantibus autem album est hoc quemadmodum in oculis. quædam enim animalium habent palpebras,quibus non reuelatis,non possunt uidere:quædam autem,quæ habent duros oculos,non habent. quare non indigent ullo,quod reuelet, sed statim uidẽt ex eo, unde possibile est ipsis uidere. Similiter autem & aliorum animalium quodlibet non ægrè fert eorum,quæ ſm seipsa fœtida sunt,odorem,nisi quid accidat corruptiuum existens.ab his autẽ corrumpitur similiter. & quemadmodum homines à carbonum fumo patiuntur grauedinẽ capitis,& corrumpuntur sæpe,sic & à uirtute sulfuris, bituminosorumque ui corrumpuntur alia animalia,& fugiunt ꝓꝑ passionem. ipsam autem ſm seipsam graueolentiam nõ curant, quamuis multa ex terræ nascentibus fœtidos habeant odores,nisi quid conferat ad gustum,

vel

vel ad eduliū illis. Vr̄ aūt sensus, q̄ est odorādi, imparib. existētib. sensibus, & numero hn̄te me diū impari, & ipse medius esse tactiuorū, vt tactus, & gustus, & p̄ alia sensitiuorū, vt visus, & auditus. Quare & odorabile nutritiuorū est passio q̄dā. hęc aūt in eodē genere, & audibilis quoque, & visibilis. Quocirca & in aere, & in aqua odorant. quare odorabile ē cōe aliq̄d horū amborū, q̄d & tāgibili inest, & audibili, & p̄spicuo. Quare rōnabiliter assimilata est, siccitatis in humido & fusili velut tinctura q̄dā esse, & lotura. Qūo igit̄ spēs oportet dicere, & qūo nō oportet odorabilis, intm̄ sit dictū. Q̄d aūt q̄dā Pythagoricorū dicūt, nō est rōnabile; nutriri nāq; dicūt q̄dā aīalia odorib. Primū.n. videmus, q̄ oportet cibū esse cōpositū: etem̄ q̄ nutriunt̄, nō sunt simplicia. quare & sup̄fluitas fit cibi, aut ī ipsis, aut extra, sicut in plātis. Amplius verò, neque aqua vult ipsa sola nutrire īmista existēs corpeum.n. aliq̄d oportet esse, cōstituēdū. Adhuc multò minus rōnabile aerē corpulētū fieri. Adhæc aūt, q̄ oīb. est aīalib. locus receptiuꝰ cibi, à quo trahēs accipit corpus. odorabilis aūt sensoriū in capite & cū spirituosa intrat euaporatione, quare ad spiratiuū vadet vtiq; locū. Quòd igit̄ nō cōfert ad nutrimētū odorabile ſm̄ q̄ odorabile, manifestū. q̄ tm̄ ad sanitatē, & ex dictis manifestum. Quare q̄d sapor in nutritiuo, & ad nutriēda, hoc est ad sanitatē odorabile. Secūdū vnumquodq; igitur sensorium determinatum sit hoc modo.

Caput Sextum. Difficultatis solutio, an qualitates sensibiles in infinitum diuidantur. Et quare sensibilium finitæ sunt species.

DVbitabit aūt aliquis, si omne corpus in infinita diuiditur, nunquid & passiones sen-

sibiles,vt color,& sapor,& odor,& son⁹, & grauitas,& frigidũ,& calidũ,& leue,& durum, & molle. An im possibile. Actiuũ.n.est vnũquodq; ipsorũ sensus in eo.n.ꝙ pñt mouere iilum, dñt oĩa.Quare necessariũ sensum in infinita diuidi & oẽm magnitudinẽ esse sensibilẽ impossibile .n.albũ qdẽ videre,nõ quãtũ aũt.Si.n.nõ sic, cõtinget vtiq; esse aliqđ corpus nullũ habẽs colorẽ,neq; grauitatẽ,neq; talẽ aliquã aliã passionẽ quare nec sensibile oĩno.hęc.n. sensibilia sunt. Sẽsibile igit̃ erit cõpositũ non ex sensibilib. Sed necesse est.nõ.n.ex mathematicis.Ampli⁹, quo dijudicabimus hæc aũt cognoscemus? an intellectu?Sed nõ intelligibilia,nec.n.intelligit intellectus,q̃ exterius,nõ cum sensu existẽtia. Sed,si hæc hñt sic,vñr testificari illis,q indiuisibiles faciũt magnitudines:sic.n.soluet vtiq; sermo. Sđ impossibilia. dictũ est aũt de his in sermonib.q de motu.De solutione autem eorum simul manifestum erit, & quare finitę sunt species coloris,& saporis,& sonorum, & aliorum sensibilium.Quorum.n sunt vltima,necesse finita esse quæ intus: contraria autem vltima . omne autẽ sensibile habet contrarietatem,velut in colore album & nigrum,in sapore dulce & amarũ, & in alijs vtique omnibus sunt vltima contraria. Continuum igitur in infinita diuiditur inæqualia,in æqualia verò finita. quòd autem non simse cõtinuũ in finitas species.Qm̃ ergo passiones quidẽ,vt species dicendum,existit autem continuitas & in his sumendum est esse,quod potentia,& quod actu , aliud . Et propter hoc deciesmillesima pars milij latet visa , quamuis visus superuenerit. Et qui in dyesi sonus latet,quamuis continuum existentem audiat omnem cantum;distãtia enim eius , quod ad vltimos latet.

Simi-

Similiter autem & in alijs sensibilibus, quæ par ua omnino sunt. potentia namq; visibilia, actu autem non, quando separata fuerint: etenim inest potentia pedalis bipedali, actu iam diuisa. Separatæ autem tantæ exuperantiæ rationabiliter vtiq; resoluentur in continentia, velut minimus sapor mari infusus. Quinimo quoniā sensus exuperantia nō s̄m seipsā sensibilis, nec separata (potētia.n.inest in exquisitiore exuperantia) nec tantum sensibile separatū erit actu sentire, sed tamen erit sensibile nam & potentia iam est, & actu erit adueniens. Quòd igitur quædam magnitudines, & passiones latent, & propter quam causam, & quomodo sensibiles & quomodo non dictum est. Cùm autem iam inexistentes sic tantæ sunt, vt & actu sensibiles sint, & non solum in toto, sed & seorsum, finitos necesse esse secundùm numerum & colores, & sapores, & sonos.

Caput Septimum. Vtrum sensibilia omnia prius medium quàm sensus afficiant, an aliqua simul: & quomodo easdem res à pluribus sentiri possit.

DVbitabit autem vtique aliquis, vtrum perueniant vel sensibilia, vel motus qui à sensibilibus, qualitercunque fiat sensus, cùm operatur in medium primò, quemadmodum odor videtur facere. & sonus; ꝓpinquus enim prius sentit odorem: & sonus posterius ictu peruenit. Ergone & ita visibile & lumē, quemadmodum & Empedocles dicit peruenire prius, quod à Sole lumen ad medium, quàm ad visum, aut ad terram? Videbitur autem vtiq; hoc rationabiliter accidere; motum enim mouetur alicunde aliquò. quare necesse est quoddam tempus esse in quo mouetur ab altero in alterum. tempus

aũt oẽ diuisibile.quare erat,qñ nondũ videbat͂, sed adhuc ferebat͂ radi⁹ in medio. Et, si oẽ simul audit, & audiuit, & oĩno sentit, & sensit, & nõ est generatio earum, sed sunt absq; hoc, ꝙ fiãt: tñ nihiloĩus, queãdmodũ & sonus, iã facto ictu, nõdũ apud auditũ. Manifestat aũt hoc & litterarũ trãsfiguratio, tãquã facta latione in medio; nõ.n. dictũ vñr audiuisse, qa trãsfigurat͂ aer delatus. Ergòne sic & color, & lumẽ? nõ.n. in eo ꝙ quodã mõ se hñt, hoc quidẽ videt, hoc verò vr̃ eorũ, q̃ æqualia sũt: nihil.n. oportet alicubi vtrũque esse. æqualib. n. factis nõ differt vel prope, vel longe abinuicẽ esse. An circa sonũ qdem, & odorẽ hoc accidere rõnabile? queãdmodum.n. aer, & aqua, continua qdẽ, partibiles aũt amborũ motus. Quapp & est quidẽ, vt idẽ audiat prim⁹, & extremus, & odoret͂, est aũt, vt nõ. Vr̃ aũt qbusdã esse dubitatio & de his. Impossibile.n. dicunt quidã aliũ aliũ idẽ audire, aut videre, & odorari; nõ.n. possibile esse multos, & seorsum existẽtes audire, & odorari. qđ.n. vnũ seorsum ipsum à seipso esset. An mouens primũ, vt tintinabulũ, vel thus, vel ignẽ; idẽ & vnum numero sentiunt oẽs? id aũt, qđ iã, propriũ; alterũ numero, spẽ aũt idẽ. quare simul multi videt, & odorant, & audiunt. Sunt aũt neq; corpora hæc, sed passiones, & motus quidã (nõ n. vtiq; hoc accideret) nec sine corpe. De lumine aũt alia est rõ; per id n. quod est esse aliquid, lumẽ est, sed nõ motus aliquis. Omnino autem nec similiter in alteratione se habet, & latione: Lationes nanq; rõnabiliter medium prius attingunt. vr̃ autem sonus cuiuspiam; quod fertur esse motus. Quæcunq; verò alterantur non amplius similiter: cõtingit.n. simul totum alterari, & non dimidium prius, velut aquam simul omnem gelari. Attã
inter.

Interdum, quod calefit, aut gelatur, contiguũ à contiguo patitur; primum aũt ab ipſo alterante tranſmutatur: & neceſſe eſt ſimul alterari, & ſubito. Eſſet aũt vtiq; & ipſum guſtare, quemadmodũ odor, ſi in humido eſſemus, & remotius adhuc, priusq̃ tangeremus, ipſum ſentiremus. Rationabiliter aũt quorum eſt intermediũ ſenſorij non ſimul oportet pati, niſi in lumine, propter id, quod dictum eſt, propter idem autem & de ipſo videre; lumen enim facit ipſum videre.

Caput Octauum. Difficultatis examinatio, an contingat duo ſimul ſentire in eodem, & indiuiſibili tempore, & quomodo. Et quòd omne ſenſibile magnitudo eſt, & non indiuiſibile.

EST aũt & alia quædam dubitatio talis circa ſenſus, vtrũ contingat duo ſimul ſentire in eodẽ, & indiuiſibili tp̃e, an non. Si itaq; ſemp maior motus minorẽ depellat (Propter quod delata ſub oculis non ſentiunt, ſi fuerint vehementer in aliquid intendentes, vel timẽtes, vel audiẽtes multũ ſonũ. Hoc itaq; ſupponatur, & ꝙ vnumquodq; magis eſt ſentire ſimplex exiſtens, q̃ miſtum, velut vinum intemperatum, quàm tẽperatũ. & mel, & colorẽ, & netẽ ſolam, q̃ in diapaſon, quia obſcurant ſeinuicẽ. hoc aũt faciũt, ex quibus vnũ aliquid fit,) ſi itaq; maior minorẽ motũ depellit, neceſſe eſt, ſi ſimul ſint, & ipſum minus ſenſibilẽ eſſe, q̃ ſi ſolus eſſet; auſert.n. aliquid minor, qui miſcetur: ſi quidẽ omnia ſimplicia magis ſenſibilia ſunt. Si ergo æquales fuerint alteri exiſtẽtes, neutrius erit ſenſus; obſcurat.n. alter alterum, ſimpliciter aũt nõ eſt ſentire. Quare aut nullus erit ſenſus, aut alius ex vtriſq;. quod quidẽ & fieri vr̃ ex his, quæ tẽperantur, in quocunque miſceantur. Qm̃ igitur

ex quibusdam quidem fit aliquid, ex quibusdã vero non fit, talia autem, quæ sub alio sensu (commiscentur enim, quorum vltima contrarii. non est autem ex albo, & acuto vnum fieri, nisi ſm accidens, sed non sicut ex acuto, & graui consonantia) non ergo sentire contingit ipsa simul: Aequales n. existẽtes ipsorum motus, delebũt seinuicẽ, qm̃ vnus nõ fit ex illis. si verò inæquales, fortior faciet sensũ. Præterea magis simul duo sentiret vtiq; aĩa vno sensu, quorum vnus sensus, velut acutũ, & graue: magis. n. simul motus vnius, ipse ipsius, q̃ duorũ, puta visus, & auditus. Vno aũt sensu simul duo non est sentire, nisi mista fuerint: mistura. n. vnũ vult esse. vnius aũt vnus sensus est, vnus autẽ simul ipse. Quare necessario mista simul sentit: q̃a vno sensu ſm actũ sentit. vnius. n. numero, qui ſm actũ vnus, specie aũt, q ſm potẽtiã vnus. Et si vnus ergo sensus, qui ſm actum, vnum illa dicet mista ergo necesse ipsa esse. Qñ ergo non fuerint mista, duo erunt sensus, qui ſm actum. Sed ſm vnam potẽtiam, & indiuisibile tempus vnã necesse esse operationem: vnius enim, qui semel, vnus visus, & motus, vna autem potentia. non ergo contingit duo simul sentire vno sensu. At verò, si ea, quæ sub eodẽ sensu, simul impossibile, si sunt duo, palã ꝙ adhuc minus quæ ſm duos sensus contingit simul sentire, velut album, & dulce. Videtur enim, quod quidem vnũ numero anima in nullo alio dicere, nisi ipso simul. quod autem specie vnum, iudicãte sensu, & modo. Dico autem hoc, ꝙ forte album, & nigrum aliud specie existẽs idem iudicat, & dulce, & amarum idem quidem ipse, ab illo autem alius, sed aliter vtrũque contrariorum. Eodem autem modo sibi ipsis cognata. vt sicut gustus

dulce,

dulce,ita viſus album:& ſicut iſte nigrum,ita il le amarum. Amplius, ſi contrariorum motũ?cõtrarij,ſimul aũt contraria in eodem, & indiuiſibili non cõtingit eſſe,ſub ſenſu aũt vno contraria ſunt,velut dulce,& amarũ,non vtiq; continget ſentire ea ſimul. Similiter aũt palam eſt, ꝙ neq; quæ non contraria: hæc.n.albi ſunt,illa vero nigri.& in alijs ſimiliter, velut ſaporũ,hi quidẽ dulces,illi verò amari. Nec quæ miſta ſunt ſimul(rõnes.n.ſunt oppoſitorũ, velut diapaſon, & diapente)niſi vt vnũ ſentiant,ſic aũt vna proportio extremorũ ſit,aliter aũt nõ:erit.n. ſimul hæc quidem multi ad paucum, vel imparis ad parem,illa aũt pauci ad multũ, vel paris ad imparem Si ergo plus adhuc diſtãt abinuicem, & differunt,cognate quidem dicta, in alio aũt genere,q̃ quæ in eodem genere: dico aũt,vt dulce,& album voco cognata,genere aũt alia,dulce verò à nigro multo amplius ſpecie differt,q̃ ab albo: adhuc vtique minus continget ipſa ſimul ſentire,q̃ quæ genere eadem quare,ſi non hæc,nec illa. Quòd aũt dicunt quidam eorum, qui circa conſonantias, quod non ſimul quidẽ pertingunt ſoni,vñr aũt,& latẽt, cùm tp̃s inſenſibile fuerit,vtrũ rectè dr̃,an non?Forte.n.vtiq; dicet aliquis & nunc ex hoc, putare ſimul videre,& audire;quia intermedia tp̄a latent.An hoc non verum, neq; contingit tp̃s eſſe inſenſibile vllũ,neq; latere,ſed omne contingit ſentire. Si .n qñ ipſe ſeipſum quis ſentit, vel aliũ in continuo tp̄e,non contingit tunc latere quod eſt: eſt aũt aliquod in continuo,& tm̃,qm̃ omnino inſenſibile eſt:manifeſtũ eſt,ꝙ tunc latebit vtiq;, ſi eſt,ipſe ſeipſum,& ſi videt;& non ſi ſentit, & ſi ſentit. Amplius nec vtiq; erit,nec tp̃s, nec res vlla,quã ſentit,vel in quo non ſit; quia in huius

aliquo, vel q à istius aliquid videt, si quidē est aliquà magnitudo & tpis & rei, insensibilis oīno ꝑ paruitatem. Si.n. totā videt, & sentit toto eodem continuo tpe, non eò ꝙ in huius aliquo, auferatur q̄ CB, in qua non sentiebat. ergo in huius aliquo, vel huius aliquid, velut terrā videt totam: ꝙ hoc ipsius, & in anno ambulat, ꝙ in hac parte ipsius. At vero in CB nihil sentit. Eò ergo ꝙ in huius aliquo ipsius AB, sentit, dr̄ totū sentire, & totam. Eadē aūt ratio & in AC; semper.n. in aliquo, & aliquid, totum aūt non est sentire.

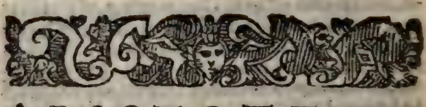
A C B

Oīa igitur sensibilia sunt, sed non vīr quanta sunt: Solis.n. magnitudo vr̄. & quod quatuor cubitorum à longinquo, sed non vr̄ quantaq;, sed aliqñ indiuisibilis. vr̄ aūt non indiuisibile. Dicta aūt est cā in anterioribus de hoc. Quod igit̄ nullū est tp̄s insensibile, manifestū ex his. De prius aūt dicta dubitatione considerandū, vtrum contingat simul plura sentire, an non contingat. simul aūt dico, in vno & īdiuisibili tpe adinuicē. Primū igit̄ vtrū si contingat, simul quidē, altero aūt aīæ sentire, & sit indiuisibili, vt oī existente cōtinuo. An ꝙ primùm quidē ea, q̄ ẜm vnū sensum, vt dico vinum, si erit alio sentiēs aliū colorē, pluresq; partes habebit specie easdē; etenim q̄ sentit, in eodē genere sunt. Si āt, & ꝙ vt oculi duo, dicat qs nihil prohibere sic & in aīa, ꝙ fortè ex his quidē vnū quid fit, & vna operatio ipsorū, ibi aūt si quidē vnū, quod ex ambobus, illud sentiens erit: si aūt separatim, nō similiter se habebit. Amplius sensus ipsi plures erunt, sicut si qs scientias differentes discat: neq;.n. operatio erit sine virtute, quę ẜm seipsam, nec absq; hac erit sensus. Si aūt hæc in vno, & indiuisibili sen

tit,

tit, manifestũ est, ꝙ & alia: magis.n.cõtingebat hac simul plura, q̃ gñe altera. Si itaq; alia quidẽ dulce, alia verò albũ sentit aĩa parte, aut q̃d ex isti: vnũ aliquid est, aut nõ vnum. Sed necesse. vnum.n.aliquid sensitiua est pars Cuius ergo illud vnius? nullũ nanq; ex istis vnũ. Necesse ergo vnũ aliquid esse aĩæ, quo oĩa sentit, sicut dictũ est prius, aliud aũt genus per aliud. Ergòne, ẜm ꝙ indiuisibile est ẜm actum, vnum est sensitiuũ dulcis, & albi, qñ verò diuisibile factũ fuerit ẜm actum, alterũ? An quemadmodum in rebus ipsis contingit, ita & in aĩa: idem.n.& vnũ numero album, & dulce est, & alia multa. Si.n. non separabiles passiones abiuuicẽ, sed esse alterũ vnicuiq;. Similiter ergo ponendũ & in aĩa idẽ & vnũ esse numero sensitiuũ oĩum, ipsum esse tamen alterum, & alterum, horum quidẽ genere, illorũ verò specie. Quare & sentiet vtiq; simul eodẽ, & vno, rõne aũt non eodem. Quod aũt sensibile omne magnitudo est, & nõ est indiuisibile sentire, manifestum. Est.n.vnde quidẽ nõ videat, infinita distantia: vnde aũt vr̃, finita: similiter aũt & audibile, & odorabile, & quæcunq; non tangentes homines sentiũt. Est itaq; aliquid vltimũ distantiæ, vnde non vr̃, & primum, vnde vr̃. hoc itaq; necesse indiuisibile esse, vltra quod quidem non contingit sentire existẽs, citra aũt necesse sentire. Si itaq; aliquod erit indiuisibile sensibile, cùm ponet in vltimo, vnde est vltimum quidẽ non sensibile, primum aũt sensibile, simul accidet visibile esse, & inuisibile. hoc aũt impossibile De sensorijs igĩt, & sensibilibus qũo se habent, & communiter, & secundùm vnumquodque sensorium. dictum est. Reliquorum autem primò considerandum de memoria, & reminiscentia.

ARISTO-

ARISTOTELIS STAGIRITAE PERIPATETICORVM PRINCIPIS LIBER

De Memoria, & Reminiſcentia.

Caput Primum. Quarum rerum ſit memoria: & cuius animæ partis.

E memoria autem, & ipſo meminiſſe dicendum quid eſt, & propter quam cauſam ſit, & cui animæ partium hæc accidit paſſio, & ipſum reminiſci. Non enim idem ſunt memoratiui, & reminiſcitiui, ſed frequenter magis memoratiui quidem, qui tardi: magis reminiſcitiui autem, qui veloces, & dociles. Primum igitur accipiẽdum eſt, qualia ſunt memorabilia; ſæpe enim decipit hoc. Neque enim futurum contingit meminiſſe, ſed eſt opinabile, & ſperabile erit autem vtiq; & ſcientia quædam ſperatiua quemadmodum quidã Diuinatiuam dicunt. Neque præſentis eſt, ſed ſenſus.

fus. hoc.n.neque futurum, neque factum cognoscimus, sed tantùm præsens. Memoria autē facti est. Præsens autem cùm adest, vt hoc albū cùm aliquis videt, nullus vtique dicet meminisse. neq; quod consideratur, cùm est considerās & intelligens, sed illud quidē sentire dicit, hoc autem scire solum. Cùm vero sine actibus sciētiam, & sensum habet, sic meminit eos, qui triā guli, quod duobus rectis ęquales. hoc quidem quod didicit, aut speculatus fuit, illud verò qđ audiuit, aut vidit, aut aliquid tale; semper enim cùm secundùm ipsum meminisse agit, sic in anima dicit, quod hoc prius audiuit, aut sensit, aut intellexit. Est igitur memoria, neq; sensus neque existimatio, sed horum alicuius aut habitus, aut passio, cùm factum fuerit tempus. Ipsius autem nunc in ipso nunc non est memoria, sicut dictum est; est enim præsentis quidem sensus, futuri verò spes, facti autem memoria. Vnde post tempus memoria omnis. Quare quæcunque tempus sentiūt, hæc sola animalia meminerunt, & illo quo sentiunt. Quoniam autem de imaginatione prius in ijs, quæ sunt de Anima, dictum est, & quod intelligere non est sine phantasmate (accidit enim eadem passio in intelligendo, quæ quidem & in describēdo. ibi enim nulla vtentes quantitate trianguli determinata, tamen finitum secundùm quantitatem describimus. & intelligens similiter; etsi non intelligit quantum, ponit tamen ante oculos quantum, intelligit autem non secundùm, ꝙ quantum. si autem natura sit quantorum infinitorum, tamen ponitur quidem quantum determinatum, intelligit autem ſm quòd quantum solum. Propter quam igitur causam non

con-

contingit intelligere aliquid sine cõtinuo, neqꝫ sine tpe, quę nõ in tempore sunt alia rõ. Magnitudinem autem, & motum cognoscere necesse est, quo & tempus, & phãtasma cõis sensus passio est. Quare manifestũ est, ꝙ primo sensitiuo horũ cognitio est. memoria aũt ea, quæ est intelligibilium, non sine phantasmate est) quare intellectiui ſm accidẽs vtiq; erit, per se autem primi sensitiui. Vnde & alijs quibusdam inest animalium, & non solùm hominibus, & habentibus opinionem, aut prudentiam. Si autem intellectiuarum partium esset, non vtiq; inesset multis aliorum animalium, forte autem nulli mortalium. Qm̃ neq; in omnibus, propterea ꝙ non oĩa tpis sensum habent: semper. n. cũ agit memoria, sicut & prius diximus, ꝙ vidit hoc, aut audiuit, aut didicit, simul sentit; quia prius. prius aũt, & posterius in tpe sunt. Cuius igit eorũ, quæ aĩæ, memoria sit, manifestũ est, ꝙ cuius & imaginatio est. Et sunt memorabilia per se quidem, quorum est imaginatio, ſm accidens autẽ quæcunque non sine imaginatione.

Caput Secundum. Dubitationis solutio, quomodo rei absentis fiat memoria. Qui immemores esse dicantur: ac ipsius memoriæ definitio.

Dubitabit autem vtique aliquis, quomodo passione quidẽ pręsente, re vero absente, meminit quod non pręsens. Manifestũ enĩ est, quòd oportet intelligere talem aliquam factã per sensum in aĩa, & in parte corporis habente ipsam, velut picturã quandã, passionẽ, cuius dicimus habitũ esse memoriam; factus enĩ motus imprimit velut figurã quandam sensibilis; sicut sigillantes annulis. Vnde & alijs quidã, qui in

motu multo, aut ꝓpter paſſionem, aut propter ætatem ſunt, nõ fit memoria: tanquam vtique in aquã fluentẽ incidente motu, & ſigillo, alijs autem ꝓpterea quòd frigida ſunt, ſicut antiqua ædificiorũ, & propter duritiem accipientis paſſionem, non ingignitur figura. Quapp & valde iuuenes, & ſenes immemores ſunt; fluũt enim illi quidẽ pp augmentum; hi vero propter decremẽtũ. Similiter aũt & multum veloces, & multũ tardi, neutri videntur memores; illi .n. humidiores ſunt, q̃ oportunum ſit, hi verò duriores. Illis igitur .n. manet phantaſma in anima, hos verò non tangit. Sed ſi quidem tale accidẽs eſt circa memoriã, vtrum hanc meminit paſſionẽ, an illud, à quo facta eſt? Si .n. hanc abſentium nihil vtiq; meminerimus. Si vero illud, quõo ſentientes hanc, meminerimus, quod non ſentimus, ꝙ abſens? Et, ſi eſt ſimile, ſicut figura, aut pictura in nobis huius ipſius ſenſus, ꝓpter qd vtiq; erit memoria alterius, ſed non huius ipſius? agens enim memoria ſpeculatur hanc paſſionem, & ſentit hanc. Quomodo igitur nõ præſens meminit? erit .n. vtiq; uidere non præſens, & audire. An eſt, vt contingit, & accidit hoc? Vt .n. in tabula pictũ animal, & animal eſt, & imago, & idẽ & vnum ipſum eſt ambo, eſſe tñ non idẽ amborum, & eſt cõſiderare, & vt aĩal, & vt imaginem, ſic & quod in nobis phãtaſma oportet ſuſcipere, & ipſum aliquid ſm ſe eſſe, & alterius phantaſma; inquantum quidem ſecundùm ſeipſum, ſpeculamentum, aut phantaſma eſt, inquantũ vero alterius, vt imago, & memoriale. Quare & cum agit motus ipſius, ſi quidẽ inquãtum ſecundùm ſe eſt, ſic ſentit ar ipſum, vt intellectum aliqđ, aut phantaſma videtur

detur adesse: si autem inquantum alterius, & sicut in pictura, vt imaginem speculatur, & qui nō vidit Coriscum, vt Coriscum, hic alia passio huius speculationis, & qñ sicut animal pictum considerat in anima, hoc quidem fit sicut intellectū solum, hoc autem vt ibi, quia imago, memoriale. Et ob hoc aliqñ nescimus factis nobis in anima huiusmodi motibus ab eo, quod prius sensimus, si ꝑm sensationē accidit: & si est memoria, an non, dubitamus qñque. Aliqñ autem accidit intelligere, & reminisci, ꝙ aliquid audiuimus prius, aut uidimus. Hoc autem cōtingit, cùm speculans tanquam ipsum, permutatur, & considerat tanquam alterius. Fit autem aliquãdo & contrarium, vt accidit Antipheronti Oritæ, & alijs, qui ecstasin patiebantur; phantasmata. n. dicebant, vt facta, & vt qui meminissent. Hoc autem fit, cùm aliquis non imaginem, tanquam imaginem considerat. Meditationes autem memoriam conseruant reminiscēdo. Hoc aūt nihil aliud est, quàm speculari sæpe, ut imaginem, & non vt ꝑm se. Quid igitur est memoria, & meminisse, dictum est, ꝙ phantasmatis, vt imaginis, cuius phantasma est habitus, & cuius particulæ earum quæ in nobis, ꝙ primi sensitiui, & quo tempus sentimus.

Caput Tertium. Quid sit ipsum reminisci, nec esse memorari, aut de nouo addiscere. Quomodoq; & in quibus fiat rebus.

DE ipso reminisci autem reliquum est dicere. Primum igitur quæcunque in argumentatiuis rōnibus vera sunt, oportet ponere, vt existentia. Nō enim est memoriæ relumptio reminiscentia, neque acceptio: Cùm enim primùm addi-

addiſcit, aut patitur, non reſumit memoriā vllā (nulla.n.ante facta eſt) neque à principio accipit: cùm.n.factus fuerit habitus, aut paſſio, tūc memoria eſt, quare vnà cum paſſione, q̄ fit, non ingignitur. Adhuc autē, cùm primùm facta eſt in indiuiduo, & vltimo, paſſio quidem ineſt iā patienti & ſcientia, ſi oportet uocare ſcīam habitum, aut paſſionem. Nihil autem ꝓhibet ſm accidens meminiſſe quorundam, quæ ſcimus. Meminiſſe autem ſm ſe non eſt ante factum tp̄s. meminit enim nunc, quod vidit, aut paſſus fuit prius; non qđ nunc patitur, meminit nunc. Amplius autem manifeſtum eſt, ꝙ meminiſſe eſt non nunc reminiſcentem à principio ſentiētem, aut patiētem, ſed cùm reſumat quā, prius habuit ſcīam, aut ſenſum, aut cuius habitum memoriam dicebamus, hoc eſt & tunc reminiſci eorum, q̄ dicta ſunt, aliq̄d, ipſum autem meminiſſe accidit, & memoriam ſequi. Neq; itaq; hæc ſimpliciter, ſi ante extiterint, iterum fiunt, ſed eſt vt, eſt aūt ut non; bis.n. diſcere, & inuenire contingit eundem idem. Oportet igitur differre reminiſci ab his, & inexiſtēte pluri principio, q̄ ex quo addiſcūt reminiſci. Contingūt autem reminiſcentiæ: q̄m aptus natura eſt hic motus fieri poſt hunc. ſi eīm ex neceſſitate, manifeſtum eſt, ꝙ cùm motus fuerit illo, hoc mouebitur: ſi aūt non ex neceſſitate, ſed conſuetudine, vt plurimum mouebit. Accidit aūt quoſdam ſemel conſueuiſſe magis, q̄ alios ſæpe motos. vñ quædam ſemel videntes magis meminimus, q̄ alia ſæpe. Cùm igitur reminiſcimur, mouemur ſecundùm quendam primorum motuū, quouſque utiq; moueamur, poſt quem ille cōſueuit. Vnde & quod conſequēter eſt, venamur. medi-

tantes ab ipso nunc, aut alio aliquo, & à simili, aut contrario, aut propinquo. Propter hoc fit reminiscentia; motus.n.horum, aliorum quidem sunt ijdem, aliorum aũt simul, aliorum ãt partē habent: quare reliquum paruum est, quod motum est post illum. Quærunt igit̃ sic. Et nõ quærentes ãt sic reminiscuntur, cùm post alterum motum ille fit, vt plurimum ãt alteris factis motibus, quales diximus, fiebat ille. Nihil ãt oportet considerare, quæ procul sunt, quomodo meminimus, sed quæ prope. Manifestum .n. ꝙ idē modus, quomodo dicit, quod consequenter nõ præinquirens, neq; reminiscens: consuetudine .n. consequuntur motus, hic post hunc. Et cùm igitur reminisci voluerit, hoc faciet, quæret accipere principium motus, post quem ille erit. Vnde citissime, & optime fiũt à principio reminiscentiæ: sicut .n se habent res adinuicem in eo, qđ consequenter, sic & motus. Et sunt facile reminiscibilia, quæcunq; ordinationem habẽt aliquam, sicut Mathematica: quę autem prauè, & difficulter. Et in hoc reminisci differt ab iterum addiscere; quia poterit quodammodo per seipsum moueri in id, quod est post principiũ: cùm vero non, sed per alium, non adhuc meminit. Sæpe ãt iam quidem non põt reminisci, quęrens autem põt, & inuenit. Hoc ãt fit multa mouẽti, quousq; moueat huiusmodi motu, quem consequit̃ res: Meminisse. n. est inesse potentiã mouentem. hoc autem ita, vt ex ipso, & quibus habet motibus moueat̃, sicut dictum est. Oportet ãt acceptum esse principium. Quapp à locis vñr reminisci ali ,ñ. Causa autem est, quia velociter ab alio in aliud veniunt, vt à lacte in albũ, ab albo autem in aerem, & ab hoc .n. humidũ,

à quo

à quo meminit autumni, hoc quærens anni tẽpus. Videtur autem vniuerſaliter & mediũ principium oĩum. Si.n.non prius, cùm in hoc venerit, reminiſcetur, aut non iam, neq; aliunde, vt ſi quis intellexerit, in quibus A B C D E F G H. Si enim non in E reminiſcit, in H memoratus eſt, hinc enim ad ambo motum eſſe cõtingit, & in D & in F. Si vero non horum aliquod quærit, in C veniẽs reminiſcetur, ſi D aut C inquirit, quẽadmodum in G veniens reminiſcetur, ſi G aut F inquirit: ſi autem non. in A. & ſic ſemper. Eius autem, quod eſt ab eodem aliquando quidem meminiſſe, aliquando autem non, cauſa eſt, q̃a contingit ad plura motum eſſe ab eodem principio, vt ab ipſo E in F, aut in D.

A B C D E F G H

Si igitur non per antiquum mouetur, inconſuetiùs mouetur, tanquam enim natura iam cõſuetudo eſt. Vnde quæ ſæpe intelligimus, citò reminiſcimur: ſicut enim natura hoc poſt hoc eſt, ſic & operatione, ipſum autem ſæpe naturam facit. Quoniam autem ſicut fiunt in iis, quæ ſunt natura, & extra naturã, & à fortuna, adhuc magis in ijs, quæ per conſuetudinẽ ſunt, quibus natura non ſimiliter ineſt, quare mouetur aliquando, & illuc & aliter, præſertim & cũ retrahitur illinc iſtuc aliquo. Et propter hoc, cùm opus eſt nomẽ meminiſſe, aſſimile quidẽ, in illud autem ſolœcizamus. Reminiſci igitur hoc accidit modo. Maximè autem oportet cognoſcere tempus, aut menſura, aut infinitè. Eſt autem aliquid, quo iudicat maius, & minus, rationabile autem, ſicut & magnitudines. Intelligit autem magnas & procul, non extendendo

illuc cogitationem, ſicut viſum dicunt quidam; etenim cùm non ſint, ſimiliter intelliget, ſed ratione quadam mouebit: ſunt em̄ in ipſa ſimi les figuræ, & motus. Quo igitur differet, cùm maioris intelligit? An, quia illas intelligit, quæ minores? omnia enim, quę intus ſunt, minora, & proportionaliter, & quæ extra. Eſt autem fortaſſis ſicut & formis ꝓportionale accipere, ſed in ipſo, ſic & diſtantijs. Sicut igitur, ſi ipſam A B, B E mouetur, facit ipſam A D: proportionale enim eſt ipſa A C, & ipſa C D. Quid ergo magis C D, quàm F G facit? An ſicut A C ad A B ſe habet, ſic & H ad M ſe habet? has igitur ſimul mouetur. Si verò F G velit intelligere, B E ſimiliter intelligit, ſed pro K M, K L intelliget: hę enim ſe habent, ſicut F A ad B A. Cùm igitur ſimul rei fit motus, & temporis, tunc memoria agit; ſi autem putet, non faciens putat meminiſſe; nihil enim prohibet falli aliquem, & videri, non memorantem, agentem autem memoria non putare, ſed latere, dū meminit, nō eſt: hoc enim erat ipſum meminiſſe. Sed, ſi is, qui rei, fiat ſine eo, qui temporis, aut hic ſine illo, non meminit. Qui vero eſt temporis, duplex eſt: aliquando enim menſura non meminit ipſum, vt quòd ter ia die, quòd tamē aliquando fecit, aliquando autem & menſura. Sed meminit, quanuis non menſura, conſueuerunt enim dicere, quòd meminerunt quidem: quando tamen neſciunt, cum hoc ipſum quando non cognoſcunt quanta menſura. Quòd igitur non idem ſunt memoratiui, & reminiſcitiui, in prioribus dictum eſt.

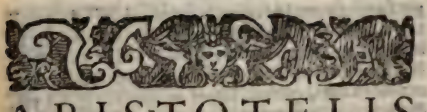
Caput

Caput Quartum. Differt & alia de cauſa ipſum memorari ab ipſo reminiſci: Reminiſcentiamq́; paſsionem eſſe corpoream: Item qui magis, minuſve memoria valeant.

Differt autem ipſum memorari ab ipſo reminiſci non ſolùm ſecundùm tempus, ſed quòd ipſo quidem meminiſſe & aliorum animalium participat multa, ipſo autem reminiſci nullum, vt ita dicam, quæ cognoſcuntur, animalium, niſi homo. Cauſa autem qa ipſum reminiſci eſt, vt ſyllogiſmus quidam: quòd enim prius aut vidit, aut audiuit, aut aliquid huiuſmodi paſſus fuit, ſyllogizat reminiſcens. & eſt vt inquiſitio quædam. hoc autem quibus & ipſum cõſultatiuum ineſt, natura ſolum accidit: etenim ipſum conſultare ſyllogiſmus quidam eſt. Quod autem corporeum quiddam ipſa paſſio, & reminiſcentia inquiſitio in tali phantaſmate, ſignum eſt turbari quoſdam, cum nõ poſſunt reminiſci, & valde cohibentes cogitationem, & non amplius conantes reminiſci, nihil minus: & maxime melancholicos: hos.n. phantaſmata mouent maxime. Cauſa autem eius, ꝙ non in ipſis eſt reminiſci, quia ſicut iaculantibus non amplius in ipſis ſiſtere eſt, ſic reminiſcens, & inueſtigans corporeum aliquid mouet, in quo paſſio eſt. Maximè autem turbantur quibus humiditas fuerit exiſtens circa locum ſenſitiuum: non enim facilè ceſſat mota, quouſq; accedat, quod quæritur, & recte procedat motus. Vnde & iræ, & timores, cum commoti fuerint, contramouentibus iterum his non ſedantur, ſed ad idem contramouent. Et ſimilis eſt hæc paſſio nominibus, & cantibus, & oratio

nibus, cum per os fit aliquod ipsorum uehemẽter; cessantibus enim, & nolentibus subit iterum canere, aut dicere. Sunt autem & superiora maiora habentes, & nanis similes minus memoratiui, quàm contrarij: propterea quòd grauitatem multam habent in sensitiuo, & quia neque à principio motus possunt immanere, sed dissoluuntur, neque in reminiscendo facilè rectè procedunt. Omnino autem iuuenes, & valde senes immemores sunt propter motum. hi enim in decremento, illi uerò in augmẽto multo sunt: amplius autem pueri, & nani similes sunt usque ad longam ætatem. De memoria igitur, & ipso meminisse, quę sit natura ipsorum, & qua earum, quæ sunt animæ meminerint animalia, & de ipso reminisci quid sit, & quomodo fiat & propter quam causam, dictum est.

ARISTO-

ARISTOTELIS STAGIRITAE PERIPATETICORVM PRINCIPIS

De Somno, & Vigilia.

Caput Primum. Quæ sint de Somno, & Vigilia considerãda. Quibus animantibus insint: cuius partis animæ sint passiones: quidq; sit aliqua ex parte somnus.

DE Somno aũt, & vigilia considerandum est, q̃d sint: & vtrum aïæ, an corporis propria sint, an cõïa: & si cõïa, cuius particulæ aïæ, vel corporis: & pp quam causam insint aïalib. & utrum cõicent oïa ambobus ipsis, an alia q̃dem somno, alia verò altero solũ, an alia q̃dem neutro, alia uerò utrisque. Ad hæc autẽ, q̃d est somnium, & propter quam causam dormientes interdum quidem somniant, interdũ autem non: vel accidit quidem semper dormiẽtibus somniare, sed non meminerint: & si hoc fiat, propter quam causam fit. Et utrum cõtin-

git futura præuidere,an non contingit,& quali ter,si contingit,& vtrum agenda ab homine solum,an ea, quorum Dæmoniũ habet causam, & natura fiunt, aut à casu. Primum igitur hoc manifestum, ꝙ circa idem animalis vigilia est, & somnus;opponuntur enim, & vr̄ somnus vigiliæ quædam priuatio: nam extrema semper & in alijs, & in naturalibus circa idem suscepti bile vnr̄ fieri, & eiusdem passiones esse,dico autem,vt sanitas & ægritudo, pulchritudo & turpitudo, robur & imbecillitas, visus & cæcitas, auditus & surditas. Amplius aũt & ex his manifestum:quo.n.vigilantem cognoscimus, hoc & eum,qui somno premitur;sentientem.n. vigilare putamus. Et vigilantem omnem,aut eò ꝙ eorum,quæ extrinsecus, aliquid sentit, aut eò ꝙ eorum,qui in ipso,motum aliquem. Si ergo vigilare in nullo alio est,q̃ in eo,quod est sentire,manifestum est, quod quo quidem sentiũt, hoc & vigilant vigilantia, & dormiunt dormiẽtia.Qm̃ aũt non animæ proprium est sentire,neque corporis(cuius.n.est potentia, huius est & actus:qui verò dr̄ sensus,vt actio, motus quidã per corpus animæ est)manifestum est,ꝙ neque animę passio propria,neq; inanimatum corpus possibile est sentire. Cùm aũt determinatum sit prius in alijs de ijs,quæ dicuntur quasi particulæ animæ,& de nutritiua quidem, quę separat ab alijs, aliarum verò nulla sine hac existente, manifestum est, quæcunque quidem viuentiũ augmẽto,diminutioneq; participant solùm, ꝙ in his non est somnus,neque vigilia,velut plãtis:non.n.habent particulam sensitiuam, neq; si separabilis,neque si non separabilis: potestate enim,& ipso esse separabilis est. Similiter au

tem,

tem, & quod nihil eſt, quod ſemper vigilet, aut ſemper dormiat, ſed eiſdem inſunt animalium vtræque paſſiones hæ: neque enim ſi eſt animal habens ſenſum, hoc cõtingit neq; dormire, neque vigilare: vtraq;. n. paſſio hæc circa ſenſum primi ſenſitiui. Non contingit aũt alterum horum ſemper ineſſe eidem, veluti aliquod genus animalium ſemper dormire, vel ſemper vigilare. Amplius quorumcunq; eſt aliquod opus ſm naturam, qñ exceſſerint tempus, in quanto poſſunt aliquid facere, neceſſe eſt deficere: vt oculos videntes, & quieſcere facientes hoc: ſimiliter aũt & manum, & aliud omne, cuius eſt opus aliquod. Si itaq; alicuius eſt opus ſentire, & hoc vtiq; excedat tp̃s, quanto erat potens ſentire cõtinuè, deficiet, & non amplius faciet hoc. Si igitur vigilare definitum eſt, eò ꝙ ſolutus ſit ſenſus, contrariorum verò hoc quidem neceſſe eſt adeſſe, illud verò non; vigilare aũt ei, quod eſt dormire, contrarium eſt, & neceſſarium omni alterum ineſſe; neceſſarium vtique erit dormire. Si igĩ huiuſmodi paſſio eſt ſomnus, hoc aũt eſt impotentia ꝑꝑ exceſſum vigilandi: vigilandi aũt exceſſus quandoque ab ægritudine, quandoque abſque ægritudine fit, quare impotẽtia, atq; diſſolutio ſimiliter erit: neceſſe eſt omne, quod vigilat contingere dormire; impoſſibile enim ſemper agere. Similiter autem neq; dormire ſemper quicquam contingit: Somnus.n. paſſio ſenſitiuę particulę eſt, vt vinculum, & immobilitas quędam. Quare neceſſe eſt omne dormiens habere ſenſitiuam particulam. ſenſitiuũ aũt, qũod poteſt ſentire ſecundùm actum. Agere autem ſenſu propriè, & ſimpliciter impoſſibile eſt dormientem ſimul, ideo neceſſariũ eſt

ſomnum omnem excitabilem eſſe. Alia igitur penè omnia ſomno cõmunicant, & natabilia, & uolatilia, atq; pedeſtria; Etem omnia piſciũ genera, & quæ mollium, viſa ſunt dormire: & alia omnia quæcunque habent oculos: etenim quæ duros habẽt oculos, & inſecta, manifeſtũ, ꝙ dormiunt, breuis autẽ ſomni ſunt hmõi oĩa. ideoq; latebunt vtiq; quædam ſæpe, vtrum participant ſomno, vel non. Teſtaceorum autẽ, ſm ſenſum quidem nondum factum eſt manifeſtũ ſi dormiunt: ſi cui verò veriſimilis dicta rõ eſt, ea ſuadebitur. Quod igitur ſomno cõicant oĩa aĩalia, manifeſtum ex his; eò.n. ꝙ ſenſum habeat, definitum eſt aĩal: ſenſus autẽ modo quidẽ aliquo immobilitatẽ, & velut vinculum ſomnum eſſe dicimus: ſolutionẽ autẽ, remiſſionemque vigiliam. Plantarum autem nullã poſſibile eſt cõicare neutra harum paſſionum; nam ſine ſenſu quidem non exiſtit neq; ſomnus, neque vigilia. qbus verò ineſt ſenſus, & triſtari, & gaudere. quibus vero hæc, & concupiſcentia, plantis autem nihil horum ineſt. Signum autẽ, quoniam & opus ſuum facit nutritiua particula in dormiendo magis, quàm in vigilando. nutriuntur autem, & augẽtur tunc magis, tanquam nihil egentia ad hæc ſenſu.

Caput Secundum. Cuius ſenſus paſsio ſomnus ipſe.

QVare autem dormiunt, & vigilant, & propter qualem quẽdam ſenſum, vel quales, ſi propter plures, conſiderandum. Quoniã verò quædam animalium habent ſenſus oẽs, quædam verò non habẽt, vt viſum, tactum autẽ, & guſtum omnia habent, niſi ſit quod animalium imper-

imperfectum. dictum est autem de his in iis, q̃ de Anima: impossibile autem simpliciter qualicunq; sensu sentire, quod dormit animal: manifestũ est, quòd omnibus necessarium inesse eandem in passionem in vocato somno. nam, si hoc quidem, illo verò non hoc dormiens sentiet. hoc autem impossibile est. Qm̃ autẽ existit ſm vnumquenq; sensum, hoc quidẽ aliquid ꝓprium, illud verò aliquid cõe, proprium q̃dem, vt visui videre, auditui autẽ audire, & alijs ſm eundem modum; est autẽ q̃dã & cõis potentia sequens oẽs, qua & ꝙ videt, & audit sentit. (Nõ .n. visu quidẽ videt, q̃d videt, & iudicat vtique, & potest discernere, quòd alia quidem dulcia sunt ab albis, nec gustu, nec visu, nec ambobus sed quadam communi particula omnium sensorium: nã est quidem sensus vnus, & principale sensorium vnum, esse autem sensui generis cuiuslibet aliud, vt soni, & coloris. hæc autem simul tactiuo maxime inest; hoc enim separatur ab alijs sensorijs, alia verò ab hoc inseparabilia sunt. dictum est autem de ipsis in ijs, quæ de Anima, speculationibus.) manifestum igitur est, quòd huius sensorii est passio vigilia, & somnus. Quapropter & omnibus inest animalibus: etenim tactus solus omnibus. Nam si eò quòd omnes patiuntur aliquid sensus, fieret ipsum dormire inconueniens esset, quibus neque necesse, neque possibile est aliquo modo agere simul, hos vacare simul, & immobiles existere: contrarium enim rationabilius accideret eis, non simul quiescere. Quemadmodum autem nunc dicimus, rationabiliter se habet & de his. nam, cum principale aliorum omnium sensoriorum, & ad quod tẽdunt alia,

pati-

patitur aliquid, compati necessarium & reliqua omnia. illorum autem cum aliquod impotens est, non necesse est hoc impotens fieri. Manifestum autem est ex pluribus, ꝙ non in ipso sensus ociosos esse, & non vti ipsis somnus est, neque in non posse sentire: Nam & manifestè in animæ defectionibus tale quid accidit; impotẽtia enim sensuum animæ defectio: Fiũt autem & amentiæ quædam huiusmodi. Amplius aũt, quibus in collo venæ apprehenduntur, insensibiles fiunt. Sed qñ impotentia vsus, neq; in quouis sensorio, neque per quamuis causam, sed quemadmodum dictum est nũc, in primo, quo sentit omnia: cum enim hoc quidem impotens fuerit, necesse est & sensoria omnia impotẽtia esse sentire: cùm verò illorum aliquod, non est hoc necesse.

Caput Tertium. Propter quid insit animalibus somnus: & in qua parte fiat corporis, pariter & vigilia.

PRopter quam verò causam accidit dormire, & cuiusmodi passio est, dicendum. Quoniam autem modi plures sunt causarum: nam & cuius gratia, & vnde principiũ motus, & materiam, & rõnem causam esse dicimus. Primum igitur, qm̃ naturam dicimus gratia alicuius facere, hoc autẽ bonum aliquod. quietem verò omni, qđ natum est moueri, nõ põt autem semper & continue moueri cum delectatione, necessariam esse atque utilẽ: somno quoque ꝑꝑ ipsam veritatem coaptant translationem hãc, tanquã requies sit: quare ꝑꝑ salutem aĩalium existit: vigilia verò finis: nam sentire, & sapere omnibus finis, quibus inest alterum eorum: optima enim

haec

hæc: finis verò optimum. Amplius autem necessarium est vnicuique aĩalium inesse somnum. dico autem ex suppositione necessitatem: qm̃, si animal erit habens suam naturam, ex necessitate inesse quædam ei oportet, & his existentibus alia existere. Amplius autem & quali motu, & actione in corporibus facta, accidit uigilare, & dormire aĩalibus post hæc dicendum. Alijs igitũ aĩalibus, quemadmodum exanguib. existimandum causas esse passionis vel easdẽ, uel proportionales, sanguine verò præditis q̃ quidem hoĩbus. quare ex his oĩa speculandum. Quòd igitur sensus principium sit ab eadem parte aĩalibus, à qua quidem & motus, determinatũ est prius in alijs. ipsa vero est trium determinatorum locorum, qui medius est inter caput, & inferiorẽ ventrem. Sanguine igitur præditis hoc est, quæ circa cor pars; omnia enim prædita sanguine cor habẽt & principium motus, & sensus principalis hinc est. Motus igitur, & spiritus principium, & oĩno qui refrigerationis, manifestum ꝙ est hic. Et respirationem autem, & humidore frigerationem, ad salutem eius, q est in hac particula coloris, natura tribuit. Dicetur aũt de ipsa postea separatim. Exanguibus verò, & insectis, & non suscipientibus spiritum in ꝓportionali. connatus. n. spiritus inflans, & cõsidens vr. palam autem hoc in totipennibus, ut uespis, & apibus, & muscis, & quæcũque hmõi sunt. Qm̃ autem mouere quidem aliquid, aut facere sine robore non est possibile, robur autem facit spiritus detentio, respirantibus quidem quæ detoris, non respirãtibus quæ complantata. ideo & bombum edere alata vñr, cùm mouentur, attritione spiritus offendentis ad præcinctum totipennium.

pennium. Mouetur autẽ omne aliquo sensu facto proprio, vel alieno in primo sensorio. Si verò est somnus, & vigilia passio partis huius, in quo quidem loco, & in qua particula prima fit somnus, & vigilia, manifestum. Mouentur autẽ quidam, dum dormiunt, & faciunt multa, quæ vigilantium sunt: non tamen absque phantasmate, & aliquo sensu; somnium enim est quodammodo sensamentum. Dicendum est autem postea de ipso. Cur verò somnia meminerunt expergefacti, vigilum vero acta non meminerunt, in problematicis dictum est.

Caput Quartum. Quibus factis, & vndènam eueniant somnus, ac vigilia in ipsis animalibus: Completaq; ipsius somni traditur definitio.

CONsequens autem ad ea, quę dicta sunt, aggredi, quibus factis, & vnde principiũ passionis fit vigilandi, & dormiendi. Palam autem est, q̃ qñ necessarium est aĩali, cùm sensum habet tunc primo nutrimentum suscipere & augmentum: nutrimentum autem est omnib. vltimũ, sanguine quidem præditis sanguinis ipsa natura, exanguibus vero proportionale: locus verò sanguinis venę, harum aũt principium cor: palã aũt quod dr̃ est ex disectionib. forinsecus quidẽ alimenti ingredientes in susceptiua loca fit euaporatio ad venas, ibi verò permutatum sanguinem vertitur, & vadit ad principiũ. Dictum est aũt de his in ijs, quæ de alimento: nunc aũt repetendum est de ipsis huius gratia, vt principia motus speculemur, & q̃d patiente particula sensitiua, accidit vigilia, & somnus. Non.n.est somnus q̃libet impotentia ipsius sen-

sitiui, vt dictum est: etenim amentia, & præsocatio aliqua, & animi defectus facit hmôi impotentiã. Iã aũt facta fuit imaginatio quibusdam, qui animi defectum fortiter passi sunt. Hoc igitur aliquã habet dubitationẽ. Si.n.cõtingat dormiente eum, qui animo defecit, cõtinget vtiq; somnium esse & ipsum phantasma. Multa autẽ sunt, quę dicunt vehementer animo defecerũt & qui visi sunt mortui esse. De quibus omnib. eãdem esse rõnem existimandum est. Sed, vt diximus, non est somnus impotentia quælibet ipsius sensitiui, sed ex euaporatione circa alimentum passio fit hęc: necesse.n. quod euaporat, aliquo vsque impelli, deinde conuerti, & permutari, sicut Euripũ; calidum.n. cuiusq; aĩalium superiora natũ est ferri: cùm aũt in superiorib. locis fuerit, multũ simul iterum reuertĩt, ferturq; deorsum. Et iõ maximè fiunt somni à cibo; nam repente tunc multa humiditas, & corpulenta sursum fertur. Constans igitur grauat, & facit dormitare. cùm verò deorsum fluxerit, & reuertendo repulerit calorẽ, tunc fit somnus, & aial dormit. Signum aũt horum & somnifera; oĩa .n. grauedinẽ capitis faciunt, & potabilia, & esculẽta, vt papauer, mandragora, vinum, loliũ. Et qui deorsum feruntur, & dormitãt, hoc vñr pati, & non pñt leuare caput, & palpebras. Et post cibos maximè talis somnus, multa enim, quæ à cibis, euaporatio. Amplius autem ex laboribus quibusdam; nam labor quidem colliquatiuum. colliquamentum verò fit, quemadmodum nutrimentum inconcoctum, nisi frigidum fit. Et morbi quidam illud idem faciunt, quicunque à superfluitate calida, & humida, vt accidit febricitantibus, & lethargicis. Amplius

plius autem prima ætas: pueri enim dormiunt uehementer, eò quòd nutrimētum ſurſum fer tur omne. Signum autem, quòd magnitudo ſuperiorum excedit ad inſeriora in prima ætate, eò quòd ad hæc fiat augmentum. Propter hanc verò cauſam, & epileptici fiunt; ſimile enim eſt ſomnus epilepſiæ. Et ideo accidit multis princi pium huius paſſionis dormientibus. & dormiē tes quidem capiuntur, vigilantes uerò nō. Cùm enim multus fertur ſpiritus ſurſum, deſcenden do rurſum venas tumefacit, quibus coarctat meatum, quo reſpiratio fit. Ideo pueris non cō ferunt vina, neque nutricibus; differt enim nihil forſitan ipſos bibere, vel nutrices. Sed opor tet bibere aquoſum, & modicum; ſpirituoſum enim vinum. huius autem magis, nigrum. Ita verò ſuperiora plena ſunt alimēto pueris, quòd quinque menſibus neque vertunt collum. quēadmodum enim ebrijs, ſurſum fertur humiditas multa. Rationabile autem eſt hanc paſſionē eſſe cauſam, quare quieſcunt in matricibus fœtus primum. Et omnino amatores ſomni ſunt, qui tenues, & occultas habent venas, & naniformes, & magna capita habentes. Nam horū venæ anguſtæ, ita vt non facile diffluat, quæ deſcendit, humiditas. Naniformibus verò magnaque capita habentibus ſurſum impetus multus, & euaporatio fit. Manifeſtas vero habentes venas non ſomnolenti propter amplitudinem venarum, niſi aliquam aliam paſſionem habuerint contrariam. Neq; melancholici; infrigidatus enim eſt locus interior. quare non fit ipſis multitudo euaporationis, propterea: & edaces, duri exiſtente. tanquam enim nullo fruentia diſponuntur corpora eorum. Atra verò bilis, cū natu-

naturaliter fit frigida,& nutritiuum locum frigidum facit,& alias particulas, vbicũq; existit potestate huiusmodi excrementum. Quare manifestum est ex ijs, quæ dicta sunt, quod somnus est quidam conuentus caloris intro,& naturalis circumob sistentia propter dictam causam. Ideo multus motus dormientis. Vnde deficit,& infrigidatur: & propter frigiditatem concidunt palpebræ. Et superiora quidem infrigidata, & exteriora: interiora verò, & inferiora calida, vt quæ circa pedes, & quæ intrinsecus.

Caput Quintum. Dubitationis solutio, quo pacto somnus infrigidatio sit, cùm causæ multæ eum producentes sint calidæ.

QVanquam vtique dubitabit aliquis, quòd post cibum fortissimus fit somnus, & est somniferum vinum, & alia huiusmodi caliditates habentia: est autem non rationabile, somnum quidem esse infrigidationem, causas autem dormiendi calidas. Vtrum ergo hoc accidit, quia quemadmodum venter, vacuus existens, calidus est, repletio verò ipsum infrigidat propter motum: sic & qui in capite meatus, & loca infrigidantur, cùm sursum fertur euaporatio? An, quemadmodum his q perfunduntur calido, subito horror fit, ita & ibi ascendente caliditate, quæ congregatur frigiditas infrigidat, & quod secundùm naturam calidum facit languescere,& secedere? Amplius autem multo incidente nutrimento, quod calor subleuat, quemadmodum ignis, cùm superponuntur ligna, infrigidatur, quousque concoquatur. Fit enim somnus, quemadmodum dictum est, dum corpulentum sursum fertur à caliditate per

venas ad caput: cùm vero amplius non potest, sed multitudine excedit quod eleuatum est, iterum repellitur, & deorsum fluit. ideo cadunt homines, subtracto calore, qui sursum ferebat. solum enim animaliũ rectum. & incidens quidem desipientiam facit, postmodum verò imaginationem. An dictæ quidem nunc solutiones contingentes quidem sunt vt fiat infrigidatio: verum enimuero dominus est locus, qui circa cerebrum, quemadmodum dictum est in alijs? omnium enim, quæ in corpore, frigidissimum. non habentibus vero, quod proportionale Quē admodum igitur humidũ, quod euaporat à Solis caliditate, cùm venerit ad supremum locum propter frigiditatem ipsius infrigidatur, & cùm constiterit deorsum fertur factum rursus aqua: sic in euacuatione calidi ad cerebrum excremētitia quidem euaporatio in pituitam consistit (ideo & destillationes uidentur ex capite fieri) nutritiua uero, & non morbosa deorsum fertur consistens, & refrigerat calidum Ad infrigidendum uerò, & non facilè suscipiendum euaporationem confert & tenuitas, & angustiā uenarũ, quæ circa cerebrum. Infrigidationis igitur hæc est causa, quanquam euaporatio exuperet caliditate.

Caput Sextum. De Expergiscentia.

EXpergiscuntur autem, cùm concocta fuerit & euicerit impulsa caliditas in angustum multa ab eo, quod circunstabat, & discretus fuerit corpulentior sanguis, atque purior. Est aũt tenuissimus quidem sangnis, & purissimus, qui in capite: crassissimus, & turbidissimus, qui in inferioribus partibus. Omnis uerò sanguinis principium

principium, ſicut dictum eſt hic & in alijs, eſt cor. Horum autem, qui in corde utriuſq; thalami communis, qui medius illorum autem uter que ſuſcipit ex utraque uena. & ea quę uocatur magna, & ea quæ aorta, in medio uero fit ſecre tio. Sed determinare quidem de his alijs ſermo nibus eſt conuenientius. Quia uerò fit maximè ſanguis poſt nutrimenti oblationem indiſcretus, ſomnus fit, quoad ſecernatur ſanguinis, quod quidem puriſſimum ſurſum; quod verò turbidiſſimum deorſum. cum autem hoc acciderit, expergiſcuntur, abſoluta ab alimenti grauitate. Quæ igitur cauſa dormiendi, dictum eſt, quòd à corpulento, quod ſurſum fertur, per ingenitum calorem circumobſiſtentia comprehenſim ad primum ſenſorium. & quid eſt ſomnus, quòd primi ſenſorij comprehenſio, vt non poſſit agere. quod quidem ex neceſſitate fit. (non enim contingit animal eſſe, niſi contingant, quæ ipſum perficiunt.) propter ſalutem autem: conſeruat enim requies.

ARISTOTELIS STAGIRITAE PERIPATETICORVM PRINCIPIS LIBER

De Somnijs.

Caput Primum. Somnium non esse sentientis simpliciter, nec opinantis, nec intelligentis, sed sentientis, vt imaginantis.

Osthæc aũt q̃rendũ est de sõnijs,& primò cui earũ q̃ aĩæ appareãt,& vtrum ĩtellectiuæ particulæ passio est hæc, an sensitiuæ; his.n.solis earũ, q̃ in nobis sũt, cognoscimus aliqd. Si itaq; vsus visus visio,& auditus ipsum audire, & oĩno sensus ipsũ sentire: cõia aũt sunt sensuum veluti figura, & motus,& magnitudo,& alia hmõi; ꝓpria verò veluti color, sonus, sapor, impotẽtia autem sunt oĩa conniuẽtia,& dormientia videre, similiter aũt & in reliquis: manifestum est, ꝙ non sentimus aliquid in somnis. Non ergo sensu somniũ sentimus. At verò neque opinione. Non enim

ſolum quod adueni: dicimus hominem eſſe vel equum, ſed & album, vel pulchrum: quorum opinio ſine ſenſu nihil vtique dicet, neque verè, neque falsè. In ſomnis autem accidit animam hoc facere. ſimiliter ei im quòd homo eſt & quòd albus eſt, qui aduenit, videmur videre. Amplius præter ſomnium aliquid aliud intelligimus. Quemadmodnm. n. in vigilando ſentiẽtes aliquid de eo, ꝙ ſentimus, ſæpe etiam cogitamus aliquid; ſic & in ſomnis, pręter phantaſmata alia aliquando intelligimus. Manifeſtum autem erit alicui hoc, ſi quis adhibeat mẽtem, & tentet meminiſſe, cùm ſurrexerit. Iam verò quidam & viderunt, ſomnia hmõi, velut qui videntur ſm memoratiuum præceptum ponere, quæ præponuntur: accidit. n. eis aliud quippiã pter ſomnium ponere ante oculos in loco phantaſma. Quare manifeſtum eſt, quod neq; ſomnium, omne quod in ſomnis phantaſma, & ꝙ quod intelligimus opinione opinamur. Palam autem de his vniuerſis intantum, quòd quo vigilantes in ægritudinis decipimur, hoc idem in ſomno facit paſſionem: & ſanis quoq;, & ſcientibus, tamen pedalis Sol vr̃ eſſe. Sed ſiue idem, ſiue diuerſum imaginatiuum animæ, & ſenſitiuum, nihilominus non fit abſque videre, & ſentire aliquid: perperam. n. videre, & obaudire videntis verum aliquid, & audientis, nequaquam tñ id, quod arbitrabatur. in ſomno autem poſitum eſt nihil videre, neq; audire, neq; omnino ſentire. Ergo nihil quidem videre verum, nihil autem pati ſenſum non eſt verum, ſed contingit & viſum pati aliquid, & alios ſenſus. Singulum enim horum, vt vigilantis impetit quidem quodammodo ſenſum, non ſic autem, ut vigilãtis.

tis. Et quandoque quidem opinio dicit, quòd fum, quemadmodum in vigilante: quandoque verò detinetur, & fequitur phantafma. Quod igitur non eft opinantis, neq; intelligentis paffio hęc, quam vocamus fomniare, manifeftum: fed neque fentientis fimpliciter? videre.n. vtiq; effet, & audire fimpliciter; fed qualiter oportet & fecundùm quem modum, confiderandum. Ponatur ergo quod & manifeftũ eft, quòd fenfitiui paffio: fiquidem & fomnus: non enim alij quidem alicui animalium ineft fomnus, alij verò alicui fomniare, fed eidem. Quoniam verò de imaginatione in ijs, quæ de Anima dictũ eft, & eft quidem idem fenfitiuo imaginatiuum, effe autem fenfitiuo, & imaginatiuo aliud: eft autem imaginatio, qui à fenfu fecundùm actũ fit motus, fomnium vero phantafma quoddam videtur effe: nam quòd in fomno phantafma fomnium dicimus, fiue fimpliciter, fiue quodã modo factum: manifeftum eft, quòd fenfitiui quidem eft fomniare, huius autem quatenus imaginatiuum.

Caput Secundum. Pafsionem, quæ fit à fenfilibus in ipfis Senforijs, etiam eis abfentibus aliquo modo immanere. Senforia etiam ipfa agere quippiã. Et in fentiendo fæpe deceptiones contingere.

QVid aũt eft fomniũ, & quomodo fit ex ijs, quæ circa fomnum accidunt, maximè vtiq; cognofcemus; Senfibilia.n. fm fingulum fenforium in nobis efficiunt fenfum. & quæ fit ab eis paffio, non folùm ineft in fenforijs, dum fenfus agunt, fed & dum abierunt; fimilis enim paffio in his, & in ijs, quæ feruntur, videtur effe: etenim in his, quæ feruntur, eo

quod

quod mouit non vlterius contangente, mouente, mouent. nã quod mouit, mouit aerẽ quendã & rursus hic cũ mouetur, aliũ: & hoc vtiq; mõ, quousq; quidẽ steterint, faciũt motũ & in aere & in humidis. Similiter aũt oportet putare hoc & in alteratione; nam quod calefactum est à calido, proximum calefacit, & distribuit vsq; ad principiũ. Quare & ĩ quo est ipsum sentire, qm̃ est alteratio q̃dã, qui ſm actũ sensus, necesse est hoc accidere. Ideo passio ipsa est nõ solũ in sentientibus sensorijs, sed & quiescentibus, & in profundo, & superficietenus. Palam aũt, cũ continue sentimus aliquid. Transferentibus etem̃ sensum sequitur passio, vt de Sole ad tenebras: accidit.n. nihil videre, ꝑp adhuc subsistentẽ motum in oculis à lumine. Et si ad vnum colorem multo tpe aspiciamus, vt album, vel viridem, eiusmodi vr̃, ad quodcũq; visum permutemus. Et, si ad Solem prospicientes, vel aliquod aliud splendidum, conniuerimus, obseruantibus vr̃ ſm directionem, qua accidit visum videre primũ quidẽ hmõi colorẽ, deinde permutat̃ in puniceũ, deinde in purpureum, quousq; in nigrũ venerit colorẽ, & euanuerit. Et illis quoq;, qui ab iis, q̃ mouent̃, permutantur, uelut à fluminibus, maxime aũt ab ijs, q̃ certissimè fluunt, vñr quiescẽtia moueri. Fiunt aũt & à magnis sonis surdastri: fiũt & à validis odoribus difficilè odorantes, & in similibus. Hęc itaq; manifestè accidunt hoc mõ. Quod autẽ sensoria citò, & modicas differentias sentiant, signum est, qđ in speculis accidit. de quo utique per se insistens considerabit qui, & dubitabit. Simul autem ex ipso manifestum, quòd quemadmonum visus patitur, sic & facit aliquid. In speculis autem val

de nitidis, cùm menſtruis aduenientibus mulie ribus, inſpiciunt in ſpeculum, fit ſuperficies ſpe culi, vt nubęs ſanguinea. & ſi quidem nouũ ſit ſpeculum, non facile eſt abſtergere huiuſmodi maculam: ſi vero vetus, facilè. Cauſa verò, vt di ximus, qm̃ non ſolum viſus patitur aliquid ab aere, ſed & facit aliquid, & mouet quemadmo- dum ſplendida, nam viſus ſplendidorum, & ha bentium colorem eſt. Oculi igitur rationabili- ter, cum fiunt mẽſtrua, afficiuntur, ſicut & alia pars quælibet corporis; etenim natura exiſtunt pleni venarum. Ideo cùm fiunt menſtrua pro- pter turbationem, & ſanguineam ebullitionẽ, nobis quidem quæ in oculis differentia incerta eſt, ineſt autem; nam eadem natura ſeminis, & menſtruorum. Aer autem mouetur ab ipſis: & eum, qui ſupra ſpecula eſt, aerem continuũ exi ſtentem, qualem quendam facit, & talem, velut ipſe patitur. hic verò ſpeculi ſuperficiem. Quẽ- admodum. n. veſtium quæ maxime mũdę ſunt, citiſſimè inquinantur; nam purum exactè mon ſtrat, quicq̃d exceperit, & præſertim minimos motus. æs vero, eò ꝙ planum ſit, qualemcunque tactum maxime ſentit. Oportet verò intellige- re, tanquam attritionem eſſe aeris tactum & tã quam exterſionem, & ablutionem. propter mũ ditiam vero manifeſtus fit, qualiſcunque ſit. Nõ exeundi verò celeriter ex nouis ſpeculis cauſa eſt, ꝙ purum ſit, & lene: ſerpit enim per huiuſ- modi, & in profundũ, & in omnes partes; nam eò quidem ꝙ purum eſt, in profundum, eò au- ꝙ lene, in oẽs partes. In veteribus verò non immanet; qm̃ nõ ſimiliter ingredit̃ macula, ſed ſuperficietenus magis. Quòd igit̃ & à paruis dif ferẽtijs fit motus, & ꝙ celer & ipſe ſenſus, & ꝙ

non

nō solùm patit, sed & contra agit colorū senso rium, manifestū ex his. Attestantur aūt ijs, quæ dicta sunt, & quæ circa vina, & q̄ circa vnguenta eueniunt. Nā quod præparatum est oleum, cito accipit proximorū odores. Et vina hoc ipsum patiūtur: non solùm .n. eorum, quæ immittuntur, vel cōmiscentur, sed & eorum, quæ prope vasa ponuntur, vel adnascunt, recipiunt odores. Ad eā verò, quæ à principio considerationē, ponatur vnum quidem, quod ex ijs quæ dicta sunt, patet, ꝙ recedēte sensibili extrinsecus immanent simulacra, quæ sensibilia sunt. Ad hæc aūt ꝙ facilè decipimur circa sensus, cùm in passionibus existimus: alij aūt in alijs. veluti trepidus in timore, & qui amat in amore: ita vt videatur à modica similitudine, ille quidē hostes videre, hic verò dilectum. Et hæc vtiq;, quanto passibilior qs fuerit, tanto à minori similitudine vīr. Eodem verò modo & in ira, & in omnibus concupiscentijs facilè decipiuntur oēs: & magis, quanto vtiq; in passionibus magis fuerint. Ideo & febricitantibus interdum animalia vīr in parietibus à modica similitudine linearum compositarum. Et hæc quidem aliqn̄ intenduntur cum passionibus sic, vt si vehementer non laborent; non lateat, quod falsum. si verò maior sit passio, & moueantur ad ipsa. Causa verò, vt hæc accidant, hæc est: quia non per eandē potentiā iudicat, quæ princeps est, & in qua phantasmata fiūt. Huius verò signum est, ꝙ vr̄ quidem Sol pedalis, contradicit aūt sæpe aliquid aliud imaginationi. Et permutatione digitorum, vnum duo videtur; attamen non dicimus, quòd duo certior enim tactu visus. Si verò esset tactus solus, iudicaremus vnum duo. Cur autem falli-

mur,causa,quoniam non solùm, cùm sensibile mouetur,apparent quçlibet,sed etiam cùm sensus ipse mouetur, si eodem modo moueatur, quemadmodum à sensibili.dico autem ,velut terra videtur nauigantibus moueri, dum mouetur visus ab alio.

Caput Tertium. Motus,qui fiunt à sensilibus non tantummodo in vigilia, sed etiam in somno apparere: multarumq; rerum, quæ circa somnia accidunt, redditur causa.

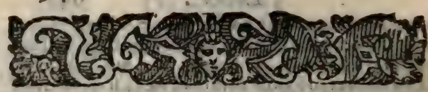
EX his itaq; manifestũ,ꝙ non solũ in vigilando motus,qui à sensilib. fiũt,& quæ extrinsecus,& q̃ ex corpore sunt , sed ẽt qñ fit pa ssio hæc,q̃ vocatur somnus,& magis tunc apparẽt; Per idẽ.n.repellunẽ,dũ operanẽ sensus,& intelligentiæ euanescunt.quẽadmodũ iuxta magnũ ignẽ minor, & dolores & uoluptates paruæ secus magnas.dũ uerò quiescunt, supernatant & parua Nocte uerò ꝑꝑ vacationẽ particularium sensuum,& impotẽtiã agendi,eò ꝙ ab exterioribus ad id,qđ intrinsecus est,fiat caloris refluxus,ad principiũ sensus deferunẽ,& fiunt manifesti,cũ sedatur turbatio.Oportet aũt existimare.vt modicas vertigines, quæ in fluminibus feruntur , sic motum vnumquenque fieri continuè: sæpequidem similes ; sæpe verò dissolutas in alias figuras propter repulsionem . Ideo & post cibum, & omnino iuuenibus existentibus veluti pueris,non fiunt somnia; multus enim motus est propter eam,quæ à cibo est,caliditatem. Quare,quemadmodum in humido, si vehementer moueat quis,quandoque nullum apparet simulacrum , quandoque verò apparet quidem distortum autem omnino, ita vt appa-

reat alterius modi, quam quale est. quod si quieuerit, pura, & manifesta; sic & in dormiendo phantasmata, & reliqui motus, qui proueniunt à sensibus, interdũ quidē cum vehementior sit, q dictus est motus, exterminant̄ oīno interdũ vero conturbatæ apparent visiones, & mōstrosę, & deteriora somnia, velut melancholicis, & febricitantib. & temulentis, quia huiusmōi passiones, cũ spirituosæ sint: multũ faciunt motũ, & perturbationē. Cũ aũt sedat̄, & secernitur sanguis in habentibus sanguinē, conseruatus sensorũ motus ab unoquoq; sensuũ, amata facit somnia, & apparere aliquid, & uideri, pp ea quidē, quæ à visu deferuntur, videre, pp ea vero, q̄ ab auditu, audire: similiter aũt & ab alijs sensorijs: ex eo.n. ꝙ inde progredit̄ motus ad principiũ & vigilanter, putat̄ uidere, & audire, & sentire: & quia uisus interdũ moueri vr̄, qui non moueī, vt dicimus: & quia tactus duos motus annunciat, id, quod vnum est, duo vr̄. omnino enim quod ab vnoquoque sensu dicit ipsum principium, nisi alius præstantior contradicat. Apparet igitur omnino, putatur autem non omnino, quod apparet: nisi quod dijudicat, detineatur, vel non moueatur proprio motu. Quēadmodum verò, diximus, quod alij propter aliam passionem facilè decipiuntur, ita dormiens propter somnum, & quia mouentur sensoria, & alia accidentia circa sensum. Quare modicam habens similitudinem, videtur illud. cùm enim dormit, descēdente plurimo sanguine ad principium, condescendunt, & mouent, q insunt, motus, hi quidem potestate, illi verò actu. Sic autem se habent, vt in motu, hic quidem supernatet ex ipsis motus. si verò hic cor-

rumpatur, hic. Adinuicē itaq; se habent quemadmodū fictæ ranæ, ascendentes in aqua liquefacto sale. Ita sunt potestate. cedēte verò quod prohibebat agunt. & solutæ in exiguo reliquo sanguine, qui in sensorijs, mouentium hñt similitudinē. quēadmodum quæ in nubibus, q̄ similia sunt hominibus, & centauris, citò permutātur horum aūt vnumquodq; est, sicut dictū est reliquiæ eius, quod in actu, sensilis. Et abeunte ēt sensili, est & verum dicere, qđ tale, quale Coriscus, sed non est Coriscus. cum aūt sentiebat, nō dicebat Coriscum, quæ princeps est, & quæ diiudicat, sed per illum Coriscum verū. Quod itaq; & sentiendo dicit hoc, si nō oīno detineat à sanguine, quēadmodum sentiens, hoc monet à motibus, qui sunt in sensorijs, & vr̄ quidem simile ipsum esse, quod verum est. & tanta somni est potentia ꝙ facit hoc latere. Quemadmodum igitur, si quē lateat suppositus digitus oculo, nō solū apparebit, sed & putabitur esse duo, qđ est vnum: si verò nō lateat apparebit quidē, non putabitur aūt: sic & in somnis, si sentiat q-dē, ꝙ dormit, & passionē, in qua est sensus sensitiui, apparet quidem, dicit aūt in seipso, ꝙ apparet quidē Coriscus, non est aūt Coriscus; sæpe .n. dormiēdo dicit aliquid in anima, ꝙ somniū est, qđ apparet. si verò lateat, ꝙ dormit nihil cōtradicit imaginationi. Quòd aūt vera dicim⁹, & ꝙ sunt motus imaginarij in sensorijs, manifestū, si quis attendēs tenet meminisse, q̄ patimur & obdormiscentes, & expergefacti. Interdū .n. q̄ apparent simulachra dormienti, deprehendet expergefactus esse motus in sensorijs quibusdā .n. puerorū, & oīno perspicientibus, si sint tenebræ, simulachra apparent multa, q̄ mouent, ita

vt velent frequēter timētes. Ex his itaq; vniuersis oportet colligere, ꝙ est somnium phātasma quidē aliquod, & in somno: nā q̄ mō dicta sunt simulachra, nō sunt somnia, neq; si quid aliud sēsib. solutis vr. Neq; qđ in somno apparet phātasma oē. Nā primū quidā in aliquib. accidit sentire aliquo mō, & sonos, & lumē, & saporē, & tactum, languidè tñ, & veluti procul. iā. n. in dormiendo, & respicientes, & mox excitati, ꝙ debiliter videbant lumen lucernæ dormiētes, vt arbitrabant, expergefacti statim cognouerunt, ꝙ lucernæ erāt. & gallinaceorum, & canū debiliter audientes uocē, expergefacti cognouerunt manifestè. Quidā verò & rñdent, cùm interrogātur; cōtingit. n. ipso vigilāre, et ipso dormire simpliciter altero in existente, & alterū aliquo mō inesse: quorū neutrum somnium dicēdum. Neque q̄cunq; in somno qdē fiunt veræ notiones p̄ter phantasmata. Sed phantasma: qđ est, à motu sensorum, cùm in dormiendo fuerit, quatenus dormit, hoc est somnium. Iā verò quibusdā accidit, ut nullum somnium viderint in vita, rarum quidē hmōi est, accidit tñ. Et his quidē omnino perseuerauit, quibusdā verò & accedente ætate accidit, cū pri⁹ nullū sōniū viderint. Cām aūt, quare nō fiat, simile aliqd oportet arbitrari, ꝙ neq; ijs, q post cibum dormitauerit, neque pueris fit somniū. Quibuscunq; .n. hoc mō constat natura, vt multa ascendat euaporatio in superiorē locū: quæ cum iterū deorsum fert, cùm facit multitudinem motus, conuenienter istis, nullum apparet phantasma. Procedente verò ætate, nihil incōueniens est apparere somnia; p mutatione. n. aliqua facta vel per ætatē, vel per passionē, necessariū accidisse cōtrarietatē hanc.

ARISTO-

ARISTOTELIS STAGIRITAE PERIPATETICORVM PRINCIPIS

De Diuinatione per Somnum.

Caput Primum. Somniorum Diuinationis causam dubiam esse. Somnia verò alia causas, alia signa, alia esse accidentia.

E Diuinatione verò, quæ in somnis fit, & dicitur accidere à somnijs, neque contempsisse facilè, neque suasum esse; Nam quòd omnes quidem, vel plures existimant habere aliquam significationem somnia, præstat fidem, tanquam ab experientia dictum. Et quòd de quibusdam sit diuinatio in somnijs, non est incredibile; habet enim aliquam rationem. Ideo & de alijs somnijs similiter utique quis arbitrabitur Nullam uero rationabilem causam uidere, secundùm quam utiq; fiat, hoc non credere facit. Nā Deum quidem esse mittentē, cùm alia irrationabilitate, & nō optimis, & prudētissimis, sed

sed quibuslibet mittere incōueniens. Ablata verò, quæ à Deo, cā, nulla aliarum conueniēs esse vt causa: quandoquidem eorum, qui secus Herculeas colūnas, & qui in Borysthene prævidere aliquos, supra nostrā uideatur esse prudentiā inuenire originē horū. Necesse igitur somnia uel causas esse, uel signa eorum, quæ fiunt, aut accidentia, uel omnia, uel aliqua eorum, uel unū solum. Dico autem causam quidem, vt Lunam defectus Solis, & laborem febris. Signum verò defectus, stellā subintrare: asperitatē uerò linguæ, febriendi. Accidens verò, aliquo ambulante deficere Solem; neque.n. signū deficiendi hoc est, neque causa, neque defectus ambulandi: iō accidentium nullū neque semper fit, neq; ut plurimū. Sunt ergo somniorū, hęc quidem causę, illa autem signa, uelut eorum, quæ circa corpus accidunt. Dicunt.n. & Medicorum elegātes, qđ oportet ualde intendere somniis. Cōuęniēs autem sic existimare & artificibus quidem, considerantibus autem aliquid & philosophātibus: Nā qui in die motus, nisi magni ualde fuerint & fortes, latent secus maiores, qui in uigilādo sunt motus. In dormiendo aūt contrariū; etenim parui, magni uidentur esse. Manifestū autē ex ijs, quæ in somniis accidunt: frequēter arbitrantur.n. fulgura cadere, ac tonitrua fieri, cùm paruus sonus in auribus fit; & melle, & dulcibus saporibus pfrui, minima pituita defluente; & ambulare per ignē, & calefieri uehementer, cùm paruus calor circa quasdā partes fit, cùm aūt expergiscunt, hęc manifesta hoc mō se habere. Quare qm̄ parua omnium principia, manifestum, quòd & ægritudinum, & aliarum passionum, quæ in corporibus debent fieri. Manifestum

festum ergo, quòd necessarium hæc in somnis esse euidentia magis, quàm in vigilando. At vero quædam quidem, quæ in somnis, phantasmata causas esse propriorum cuiusque actuũ, non est irrationabile: quemadmodum enim debentes agere, & in actibus existentes, aut operati, recta somnia sæpe his cointuemur, & agimus: causa autem, quòd præparatus existit motus à diurnis inchoationibus: sic rursus necessarium est, eos, qui in somno sunt, motus frequenter principium esse diurnorum actuũ, eò quòd præparata sit retro, & horum cogitatio in phantasmatibus nocturnis. Sic ergo contingit somniorum quædam signa, & causas esse. Plurima verò accidentibus assimilantur: maximè autẽ & transgredientia omnia, & quorum non est origo in nobis, sed de nauali bello, & de ijs, quæ procul accidunt, sunt. De his em̃ eodem modo se habere verisimile est, vt quando alicui memoranti de aliquo, contigerit hoc factum esse. Quid enim prohibet & in somnis ita? magis autem verisimile multa huiusmodi accidere. Quemadmodum igitur meminisse de aliquo, neque signum, neque causa accedendi ipsum, sic nec ibi euenisse somnium videnti, neque signum, neque causa, sed casus. Ideo & multa somniorum non eueniunt; fortuita enim neque semper, neque frequenter fiunt.

Caput

Caput Secundum. Somnia non à Deo, sed aliunde mitti. Cur aliqua eueniant somnia, aliqua verò minimè. Cur etiam aliqui sint rectè somniantes, & qui. Et qui veri sint somniorum interpretes.

OMnino autem quoniam & aliorum animalium somniant quædam, à Deo vtique missa nō erunt somnia, neque facta sunt huius gratia, dæmonia tamen. natura enim dæmonia nō diuina. Signum autem. valde enim degeneres homines præuidentes sunt, & rectè somniātes, tanquam Deo non mittente. Sed quorumcunque quasi loquax natura est, & melancholica, multimodas visiones vident. Eo verò quòd secundum plura, & multifariā moueantur, assequuntur: sicut quidam tota contendentes rapiunt. Nam quemadmodum & dicitur, Si multa iacias, alias aliud iacies, & in his hoc accidit. Quod autem non eueniunt multa somniorum, nihil inconueniens. Neque enim eorum, quæ in corporibus sunt, signorum, & cœlestium, velut quæ aquarum & quæ ventorum. si enim alius vehementior isto acciderit motus, à quo futuro factus est, non fit signum. Et multa consulta bene, quæ fieri expediebat, dissoluta sunt, propter alia præstantiora initia; omnino enim nō omne fit, quòd futurum erat, neq; idem, quod erit, & quod futurum est. Veruntamen principia dicendum esse, à quibus non perfecta sunt, & signa nata sunt hæc aliquorum, quæ non facta sunt. De his vero somnijs, quæ non huiusmodi habent principia, qualia dicimus, sed remotiones vel temporibus, vel locis, vel magnitudinibus,

tudinibus,uel horum quidem nihil,non tamen habentibus in seipsis principia, qui uident somnia,nisi prçuisio fiat ab accidente,tale utiq; erit magis,quàm ut dicit Democritus simulacra, & defluxiones causans. Quemadmodum enim cũ quis mouit aquam,uel aerem,hoc aliud mouit, & quiescente illo accidit huiusmodi motum prodire usque ad aliquid, illo, qui mouit, non præsente.sic nihil prohibet motum aliquem,& sensum pertingere ad animas somniantes, à quibus ille simulacra facit, & defluxiones, & quocunque fuerint pertingentes, magis sensibiles esse noctu,eò quòd qui in die deferuntur, dissoluuntur: magis enim sine turbatione aer noctis,eò quòd silentiores fiant noctes: & in corpore facere sensuum propter somnũ, eo quòd & paruos motus, qui intrinsecus, sentiunt dormientes magis,quàm uigilantes.Hi uerò motus phantasmata faciunt,ex quibus prçuident futura de huiusmodi. Et ideo accidit passio hæc quibuslibet, & non prudentissimis,in die enim utique fieret,& sapientibus, si Deus esset mittens.Sic autem uerisimile quoslibet prçuidere: nam cogitatio horum non est curis affecta, sed tanquam deserta,& uacua omnibus.& mota secundum mouens ducitur. Et quòd quidam qui in excessu mentis præuident,causa est:quoniã proprij motus non infestant,sed longe proijciũtur,extraneos ergo maxime sentiunt. Quosdã autem recte somniantes esse,& familiares de familiaribus maxime prçuidere accidit, eo,quòd familiares maxime pro seinuicẽ soliciti sunt, quemadmodum enim procul existentes maxime cognoscunt,& sentiunt,sic & motus:cognitorum enim motiores sunt motus. Melancholi

ci autem propter uehementiam, quemadmodũ iacientes eminus, bene coniectant, & propter permutationem citò hęres imaginantur ipsi. Quemadmodum enim Philęgidæ poemata, & furiosi hærentia simili dicunt, & cogitant, uelu ti Venerem, & sic copulant ad primum. Amplius autem propter uehementiam non expellitur eorum motus ab alio motu. Artificiosissimus autem est iudex somniorum, qui potest similitudines inspicere: recta enim somnia iudicare cuiusque est. Dico autẽ similitudines, quoniam similia accidunt phantasmata eis, quæ in aquis sunt, simulacris, sicut & prius diximus: ibi uerò, si multus fiat motus, non similis fit imago, & simulacra ueris. Promptus uerò erit imagines iudicare sufficienter, qui potest citò inspicere, & sentire dissipata, & distorta simulacrorum, ꝙ sunt hominis, uel equi, aut cuiuscunque. Et ibi itaque aliquid simile potest somniũ: motus enim impedit rectum somniũ. Quid igitur est somnus, & somnium, & propter quam causam vtrunque horum fit: amplius autem & de ea, quæ ex somnijs est, diuinatione dictum

ARISTOTELIS STAGIRITAE PERIPATETICORVM PRINCIPIS De Longitudine, & Breuitate Vitæ.

Caput Primum. De quo agendum sit. Item animalium alia longæ, alia breuis esse vitæ.

E eo autem, quod est hæc quidē esse longæ vitæ aīalium, hæc autem breuis vitæ, & de Vitæ omnino longitudine, & breuitate considerandum causas. Principium autem considerationis necessarium primò, exeò ꝙ est dubitare de ipsius (non.n.est manifestum) vtrum alia, an eadē causa oībus animalibus, & plātis eius, quod est hæc quidem esse longæ uitæ, illa aūt breuis: etenim plantarum hæ qdem annuam, illæ autem diuturnam habent vitam. Adhuc autem, vtrum eadem, quæ longæ vitæ, & quæ ꝭm naturam sana natura constantium, an separata sunt. & qđ

breuis

breuis vitæ,& valetudinarium: an secundum quosdam quidem morbos viciſſim mutantur, valetudinaria ſm naturam corpora ijs,quę breuis vitæ, ſm quosdam autem nihil prohibet valetudinarios esse,longæ vitę existentes. De somno igitur,& vigilia dictum est prius. de Vita autem & morte dicendum est posterius, similiter autem & de morbo,& sanitate,quãtum attinet ad Naturalem Philosophiam. Nunc autẽ de causa eius, quod est hæc quidem esse longæ vitæ, hæc aũt breuis vitæ,sicut dictum est prius, considerandum. Sunt autẽ habentia differentiam hanc,tota ad tota genera, & eorum, q̃ sub vna specie,alia ad alia. Dico autem ſm genus quidem differre, vt hoĩem ab equo; longioris e m̃ vitæ genus hominum,q̃ quod equorum Secundùm speciem autem, hoĩem ab homine: sunt .n. homines,hi quidem longæ vitæ, illi aũt breuis vitæ,alteri ſm altera loca distantes; quæ e m̃ in calidis gentium,longioris vitæ: quæ autẽ in frigidis,breuioris vitæ. Et eundem quoque locũ habitantium differunt similiter aliqui hac differentia abinuicem.

Caput Secundum. Quæ rerum facile, difficulterve sint corruptibiles. Dubitationisq; solutio, quo pacto ignis corrumpitur, cùm ibi contrarium adesse non videatur.

OPortet autem accipere, quid facilè corruptibile in natura constantibus,& quid non facilè corruptibile; Ignis enim,& aqua, & his cognata, non habentia eandem virtutem, existũt generationis, & corruptionis causas sibi inuicem: quare & quælibet aliorum ex his existẽtia, & constituta participare horum naturã ra-

tionabile, quæcunq; non cópositione ex multis sunt, vt domus. De alijs igitur alia ratio? sunt. n. & propriæ corruptiones multis entiũ, vt scientiæ, sanitati, & ægritudini: hæc. n. corrumpũtur ẽt nõ corruptis susceptiuis, sed saluatis, vt ignorantiæ quidem corruptio reminiscentia, & disciplina: scientiæ autem obliuio, & deceptio. Secundùm accidens autem consequuntur naturalia aliorũ corruptiones? corrptis. n. aĩalib. corrumpuntur, & scientia, & sanitas, q̃ in aĩalibus. Quapropter & de aĩa ratiocinabit quis vtique ex his. Si. n. est non natura, sed queadmodũ scientia in aĩa, sic & aĩa in corpore, erit vtique ipsius & alia corruptio p̃ter corruptionem, qua corrumpitur, corrupto corpore. Quare, qm̃ non vr̃ esse talis, aliter vtiq; habebit ad corporis cõmunionem. Fortè aũt vtiq; quis dubitabit rationabiliter, vtrum est, vbi incorruptibile erit, qđ. corruptibile, vt ignis sursum, vbi nõ est contrarium. Corrumpunt̃. n. q̃ qdem insunt cõtrarijs sm accidens, eò q̄ illa corrumpuntur, interimũtur. n. cõtraria abinuicẽ. Scđm accidens autem nullum contrariorum in substantijs corrumpitur, ꝓpterea q̄ de nullo subiecto prædicatur substantia. Quare cui non est contrariũ, & vbi nõ ẽst, impossibile vtiq; corrumpi. Quid. n. erit corrumpens si à contrarijs quidem corrumpi accidit solis: hoc autem nõ existit, aut omnino, aut hìc? An hoc sic quidẽ verum est, sic autẽ nõ? Impossibile enim materiam habenti nõ existere aliqualiter contrarium. nã oĩno quoq; qdẽ inesse calidum aut rectum contingit, quodcunque autem esse impossibile aut calidum, aut rectum, aut album: erũt enim passiones separatę. Si igitur, quando igitur fuerint actiuum, & passibile,

ſibile, hoc quidem ſp agit, hoc aũt patitur, impoſſibile non tranſmutari. Præterea neceſſe eſt excremẽtũ facere: excrementũ aũt contrariũ, ex cõtrario.n.ſp tranſmutatio. excrementũ aũt reliquię prioris. Si aũt oẽ expellet, qđ actu cõtrariũ, & hic incorruptibile vtiq; erit. An nõ, ſed à cõtinente corrũpit. Si igit ſufficiẽs, ex dictis ſit: ſin minus ſupponere oportet, ꝙ ineſt aliquid actu cõtrariũ, & excrementũ fit. Quapp & minor flamma comburitur à multa ſecũdum accidens: quia alimentũ, quod illa in multo tempore conſumit fumum, hoc flamma multa citò. Quapropter oĩa ſemper in motu ſunt, & fiunt, aut corrumpuntur, cõtinens autem aut cooperatur, aut contra operatur. Et propter hoc tranſpoſita durabiliora quidem fiunt, & paucioris durationis natura. Aeterna autem nuſquam, quibuſcunque contraria ſint; confeſtim enim materia contrarium habet. Quare ſi quidem ipſius vbi, ſecundùm locum permutantur: ſi autem quanti, ſecundùm augmentum, & decrementum: ſi autem paſſionis, alterantur.

Caput Tertium. Non ex multis, quæ videri poſſent aſſumendas eſſe cauſas longitudinis, & breuitatis uitę, ſed ex alijs, quas ueras eſſe cauſas conſtat: quęq; exactiſſime declarãtur, in animalib. ſcilicet.

SVnt autem neque maxima incorruptibiliora; equus em̃ homine breuioris vitæ. Neq; parua: pleraque enim inſectorum annua. Neq; plantæ omnino animalibus: annuæ enim quædam plantarum. Neq; ſanguine prædita: apis enim durabilior quibuſdam ſanguine prẽditis. Neq; exanguia: mollia enim annua quidem, exanguia autem. Neq; quæ in terra: etenim plã

tæ annuæ sunt, & animalia pedestria. Neq; quæ in mari; etenim ibi breuis vitæ & ostreacea, & mollia. Omnino autem quæ longissimæ vitæ in plantis sunt, vt palma, & cupressus. deinde in sanguine præditis animalibus magis, quàm in exanguibus: & in pedestribus, quam in aquatilibus. Quare & copulatis in sanguine præditis & pedestribus, quæ longissimæ vitæ animalium sunt, vt homo, & elephas. Et utique quæ maiora, vt magna ex parte dicatur minoribus lõgioris vitæ. etenim & alijs accidit, quæ longioris uitæ sunt, magnitudo, sicut & dictis. Causam autem de his omnibus hinc vtique quis contẽplabitur. Oportet enim accipere, quòd animal est natura humidũ, & calidum, & ipsum uidere tale. senectus autem frigida, & sicca, & quod mortuum. videtur enim sic. Materia autem corporum existentibus hæc, calidum & frigidum, & siccum & humidum: necesse igitur senescentia exiccari. Quapropter oportet nõ facile exiccabile esse humidum. & propter hoc pinguia imputribilia. Causa autem, quia aeris. aer autẽ ad alia ignis. ignis autem non fit putridus. Neque rursum paucum oportet esse humidum; facile siccabile enim quod paucũ. Quapropter & magna & animalia, & plantæ, vt uniuersaliter dicatur, longioris uitæ, quemadmodum dictum est prius: rationabile.n. maiora plus habere humidi. Non solùm autem propter hoc longioris uitæ. duæ enim causæ, quantum, & quale. quare oportet non solùm copiam esse humidi, sed hoc, & calidum, vt neque facile gelabile, neq; facilè exiccabile sit. Et propter hoc homines lõgæ vitæ, magis quibusdam maioribus; longioris enim vitæ sunt, quę deficiunt copia

humidi

humidi, si pluri ratione excedant secundùm quale, quàm deficiant secundum quantum. Est autem aliquibus quidem calidum pingue: quod simul facit non facile siccabile, & non facilè infrigidabile. quædam autem alium habẽt humorem. Item oportet futurum esse non leuiter corruptibile, non excrementitium esse; interimitur enim quod tale, aut morbo, aut natura: contraria enim est excrementi uirtus, & corruptiua, hæc quidem naturæ, illa autem particulę. Quapropter salacia, & multi seminis senescunt cito; semen enim excrementum, & amplius exiccat emissum. Et ꝑpter hoc mulus est longioris vitę æquo, & asino, ex quibus genitus est, & fœminæ maribus, si salaces sint mares. Quapropter & passeres masculi breuioris vitæ fœminis. Adhuc autem & quicunque laboriosi masculorum propter laborem senescunt magis; exiccat enim labor. senectus autẽ sicca est. Natura autem, & vt in vniuersum dicam, mares fœminis longioris uitæ. Causa autem, quia calidius animal mas est, quàm fœmina. Eadem autem in calidis longioris vitę sunt, quàm in frigidis locis, propter eandem causam, propter quam quidem & maiora, & maximè notabilis magnitudo animalium frigidorum secundùm naturam. Quapropter & serpentes, & lacertæ, & squamosa magna sunt in calidis locis, & in rubro mari ostreacea; augmenti enim calida humiditas causa, & uitæ. In frigidis autẽ locis magis aqueum est humidum, q̃d in animalibu est. quapropter facilè gelabile. Quare hęc quidem non fiunt omnino animalium, q̃ pauci sanguinis, aut exanguia in ijs, quę ad Vrsam locis, neq; pedestria in terra, neq; aquatilia in

mari: hæc autem fiunt quidem, minora autem & breuioris vitæ; aufert enim gelatio augmentum. Alimentum autem non sumentia, & animalia, & plantæ corrumpũtur: consumit enim ipsum seipsum: quemadmodum enim multa flamma comburit, & corrumpit paucam, eo quod alimentum consumat; sic naturale calidum primum concoctiuum consumit materiam, in qua est. Aquatilia autem gressilibus minus longæ vitæ, non quia humida simpliciter, sed quia aquosa: tale autem humidum facilè corruptibile, quia frigidum, & gelabile de facili. Et exangue, propter idem, nisi magnitudine recompẽsetur: neque enim pinguedinem habet, neque dulce: in animali enim quod pingue, dulce. Qua pp apes lõgioris vitæ sunt alijs maioribus aĩalibus.

Caput Quartum. Quæ sint causæ longitudinis, & breuitatis vitæ in ipsis plantis.

IN plantis autem sunt, quę longissimę vitę: & magis, quàm in animalibus Primum quidẽ, quia aquosæ minus. quare non facilè congelabiles. Deinde habent pinguedinem, & viscositatem, & siccæ, & terrestres existentes; tamen nõ habent facilè siccabile humidum. de hoc autem, quod est naturam arborum esse durabilẽ, oportet accipere causam; habet enim propriã ad animalia, præterquam ad insecta: Nouę enim semper plantę fiunt. quapropter diuturnę. semper enim altera germina, hæc autem senescunt. & radices similiter, sed non simul: sed aliquando quidem solus stipes, & rami perierunt, alteri autem adnati sunt. Cũm autem sic fuerint radices, aliæ ex existente generantur. & sic semper permanet, hoc quidem corruptũ,

illud

illud autem factum. quapropter longæ vitæ. Assimulantur autem plantæ insectis, sicut dictum est prius; diuisæ enim viuunt, & duæ, & multæ fiunt ex vna. Insecta autem vsque ad ipsum viuere peruenerunt, multo autem non possunt tẽpore; non enim habent instrumenta, neque facere potest ipsa principium, quod in vnoquoq;. Quod autem in planta, potest: vbique enim habet radicem, & germen potentia. Quapropter ab hoc semper prouenit, hoc quidem nouum, illud autem senescens, modico aliquo differentia in eo, quod est esse longæ vitæ, sic, quemadmodum quæ asplantaẽ. etenim in asplantatione modo aliquo dicat vtique aliquis eadem accidere: particula enim quędam, quod asplantatur. In asplãtatione igitur separatis accidit hoc, ibi autem per continuum. Causa autem, quia inest vbique principium, potentia existens. Accidit autem idem in animalibus, & plantis. In animalibus enim lõgioris vitæ mares, vt in pluribus. horum autem superiore maiora, quàm inferiora: magis enim naniformis mas, quàm fœmina: in superiori autem calidum, & frigidũ in inferiori. Et plantarum quæ capite graues, longioris vitæ. tales autem, quæ non sunt annuæ, sed arborosæ: superius etenim plantæ, & caput, radix est, annuæ autem ad inferius & fructum accipiunt, & augmentum. Sed de hoc quidem secundum se in ijs, quę in Plantis, determinabitur: nunc autem de alijs animalibus dicta est causa de magnitudine vitæ, & de vitæ breuitate. Reliquum autem nobis considerare dę iuuentute, & senectute, & vita, & morte: his enim determinatis finem vtique habebit, quæ de animalibus methodus.

ARISTOTELIS STAGIRITAE PERIPATETICORVM PRINCIPIS

De Iuuentute & Senectute, Vita & Morte, & Respiratione.

Caput Primum. Viuentium omnium unam, eandemq; numero esse partem, qua viuunt, ipso vtrò esse plures, & diuersas: eamq; in medio esse.

E Iuuentute autem & Senectute, & Vita & Morte nunc dicendum: simul autem & de Respiratione necessarium fortè causas dicere; quibusdã enim animalium pp hoc accidit viuere, & non viuere. Qm aũt de aĩa in alijs determinatũ est, & manifestum est, ꝙ non est possibile substantiam ipsius esse corpus, sed tñ ꝙ in aliqua existit corporis particula, manifestum, & in hac aliqua habẽtiũ virtutẽ in particulis. Aliæ igit̃ aĩæ aut partes, aut virtutes, qualitercun-

litercunq; oporteat vocare;dimittantur nunc. Quæcunque autem animalia dicuntur & viuere, in his quidem quæ adepta sunt vtraque hæc (dico autem vtraque, & quod est esse animal, & quod viuere) necesse est eandem esse & vnam particulã, secundùm quam viuit, & secundùm quam appellamus, ipsum animal. Animal enim secundùm ꝙ animal, impossibile est non viuere: secundùm ꝙ autem viuit, sic animal existere non necessarium; plantæ enim viuunt quidẽ, non habent autem sensum. per sentire autem animal à non animali disterminamus. Numero igitur necessarium est vnam esse, & eandẽ hanc particulam, ipso esse autem plures, & diuersas. non enim idem animal esse, & viuere. Quoniã igitur propriorum sensorium vnum aliquod cõmune est sensorium, in quod eos qui secùdùm actum sensus necessarium obuiare: hoc autem vtique erit medium eius, quod anterius vocat̃, & eius quod posterius (anterius enim dicitur, in quo est nobis sensus: posterius autem oppositum) adhuc autem diuiso corpore, viuentium omnium superius, & inferius (omnia enim habent superius, & inferius: quare & plantæ) palam est, quòd nutritiuum principium habebũt vtique in medio horum; particulam enim secũdùm quam ingreditur alimentum, superius vocamus, ad ipsam respicientes, sed non ad ambiens totum: deorsum autem, ſm quam excrementum demittunt primo; Habet autem contrariè in plantis hoc, & animalibus. Homini enim pp rectitudinem maximè inest hoc animalium habere: quæ sursum particulã ad eã, quæ totius sursum, alijs autem intermedie. Plantis autem immobilibus existentibus, & accipientibus

tibus ex terra alimentum, necessarium semper deorsum hanc habere particulam: proportionales enim sunt radices plantis, & quod vocatur os, animalibus: per quod alimentum illæ quidē ex terra accipiunt, hæc autem ex seipsis. Tribus autem existentibus partibus, in quas diuidunt omnia perfecta animalium: vna quide, qua suscipiunt alimentum: vna autem, qua excrementum emittunt: tertia aūt horum mediā: hæc in maximis animalibus vocatur pectus, in alijs autem proportionale. de articulata aūt est magis alijs q̄ alijs. Quęcunque aūt ipsorum sunt gradientia adiunctas habent & particulas, quæ ad hanc administrationem, quibus totam ferant molem, crura, & pedes; & habētia eandem his virtutem. sed principium quidem nutritiuę animæ in medio trium particularum ſm sensum esse vī, & ſm rationem. Multa. n. animalia, ab latis vtrisque particulis, & ea, q̄ vocatur caput, & susceptiua alimenti, viuunt, cum qua vtique fuerit medium, Palam autem in insectis, vt vespis, & apibus hoc accidere. Et multa quoque non insectorum diuisa possunt viuere pp nutritiuam. Talem aūt particulam actu quidem habent vnam, virtute autem plures: eodem. n. modo plantis cōstituta sunt: etenim plantæ diuisæ viuunt separatim, & fiūt multę arbores ab vno principio. Propter quam aūt causām plātarum hæ quidem non possunt diuisæ viuere, hæ aūt asplantantur, alter erit sermo. sed similiter se habent ſm hoc & plantæ, & genus insectorū. Necesse aūt & nutritiuam animā actu quidem in habentibus esse vnā, virtute aūt plures. Similiter aūt & sensitiuum principium; vñr. n. habere sensum diuisa ipsorum. Sed vt seruet natu-

ra, plantæ quidē possunt, hæc aūt non possunt: quia non habent instrumenta ad salutem, & quia indigē.ia sunt hæc quidem capientis, hęc aūt suscipientis alimentū, hæc aūt & aliorū horū amborum: assimilantur. n. talia aīaliuin multis aīalibus, quæ simul coaluerint. Optimè aūt constituta aīalia hoc non patiuntur, ppea ꝙ natura ipsorum, vt possibile est, maxime vna est. Quapp & paruum sensum quædam faciunt diuisę particularum, quia habent aliquā aīalem passionem: separatis. n. visceribus faciunt motum: vt & testudines, corde ablato. Adhuc aūt in plantis palā, & aīalibus. In plantis quidē eā, quę ex seminibus gnationem considerantibus, & insitiones, & asplātationes. Ex seminibus. n. gnatio accidit oībus ex medio: biualuijs. n. existētibus oībus quā coaluerunt, continet, & mediū est vtriusq; particularū: hinc. n. ramusculus orit, & radix nascentiū. principium aūt mediū horū est. In insitionibus aūt, & asplātationibus hoc maximè accidit circa nodos; est. n. principium quoddā nodus rami, simul aūt & mediū. Quare aut hoc auferunt, aut in hoc inserūt, vt aut ramus, aut radices ex hoc generent, tāq̄ existente principio ex medio germinis, & radicis.

Caput Secundum. Cor in animalibus primò fieri, principiumq́ esse sensitiuæ, nutritiuæ, & augmentatiuæ virtutis: ac in eo ipsorum vitam conseruari.

ET animalium sanguine præditorū cor fit primò. hoc aūt palā ex ijs, quæ in contingentibus videre, cum adhuc fierent, contemplati sumus. quare & in exanguibus necessariū proportionale cordi fieri primò. Cor autē quo est venarum principium, in ijs, quę de partibus

animalium, dictum est prius, & quòd sanguis ī sanguine præditis est vltimum alimentum, ex quo fiunt particulæ. Manifestum igitur, quòd vnam quandam operationem oris virtus ministrat, alteram autem ea quæ ventris circa alimē tum, cor aūt principalissimum, & finem imponit. Quare necesse est & sensitiuæ, & nutritiuæ aīç in corde principium esse sanguine prędit is; nā aliarū particularum opera circa alimentum huius operis gratia sunt: Oporte..n principale ad id, cuius gratia, desinere; sed non in ijs, quæ huius gratia, vt Medicus ad sanitatē At verò qđ principale sensuum in hoc in sanguinem habē tibus omnibus? in hoc enim necessarium esse oīum sensorium commune sensorium. Duos autem manifestè huc tendentes videmus gustū & tactum. quare & alios necessarium . in hoc enim & alijs sensorijs contingit fieri motum. hæc autem nihil tendunt ad eum, qui sursum locum. Sine is autem, si uiuere in hac particula omnibus est, palam quod & sensitiuum principium necessarium; quà enim animal, hac & viuere dicimus. quà autem sensitiuum, hàc cor pus animal esse dicimus. Propter quid autem hi quidem sensuum manifestè tendūt ad cor, illi aūt sunt in capite (quapropter & uidetur quibusdam sentire animalia propter cerebrū) causa in alijs dicta est seorsum. Per ea igitur quæ apparent palam ex dictis, quòd in hac, & in medio corporis trium partium, sensitiuç animæ principium est, & augmentatiuæ, & nutritiuæ. Per rationem autem, quia naturam videmus in omnibus ex possibilibus facientem optimum. in medio autem substantiæ principio existente vtroque, maximè perficit utraq; particularum

suum

suum opus: & conficiens vltimum alimentum, & suscipiens. penes vtrunque enim ipsorum fic erit, & est talis medij regio, regio principis. Præterea vtens, & quo vtitur, oportet differre. vt autem potestate, ita etiam contingat modo, quēadmodum fistulæ, & mouens fistulas manus. Si igitur animal determinatū est, eò ꝙ habet sensitiuam animā, sanguineis quidem necessariū in corde hoc habere principium, exanguibus aūt in proportionali particula. Omnes autem particulæ, & totum corpus animalium habent quandam caliditatem naturalem. quapropter viuentia quidem videntur calida, morientia autem, & priuata vita cōtrarium. Necessarium autem esse caliditatis huius principiū in corde sanguinem habentibus, exanguibus autem in proportionali: conficiunt enim, & concoquunt naturali calido alimentum omnia, maximè autem quòd principalissimum. Quapropter alijs quidem partibus infrigidatis remanet vita, eò autem qui in hoc, corrumpitur omnino, qa hinc principiū omnibus dependet caliditatis, & anima, tanquam ignita in his particulis, exāguium quidem in proportionali, in corde autē sanguine præditorum. Necesse est igitur simul vitam existere, & calidi huius conseruationem, & vocatam mortem esse huius corruptionem.

Caput Tertium. Ignem à duabus corrumpi causis, naturalemq; etiam calorem: & ideo calorem refrigeratione quadam conseruari.

AT verò ignis duas videmus corruptiones, marcorem, & extinctionem. Vocamus aūt eam quidem quæ à seipso, marcorem, eam autem quæ à contrarijs, extinctionem. illam quidem

dem senectutem, hanc autem uiolentiam. Accidit autem ambas propter idem fieri corruptiones: deficiente enim alimento, non potente calido accipere alimentũ, corruptio fit ignis: contrarium enim, cessare faciens concoctionẽ, prohibet nutriri. Quandoque autem marcescere accidit, cùm amplior congregatur calor, propterea quod non respirat, neque infrigidatur. citò enim & sie cõsumit alimentum, cùm multus congregatur̃ calor, & præuenit consumere, antequàm adsit exhalatio. Quapropter non solùm marcescit minor secus maiorem ignem, sed & ipsa per se lucernæ flamma imposita in maiori flamma comburitur, sicut quodcunque aliud vstibilium. Causa autem, quia alimentum quidem existens in flamma præoccupat prehend[illegible] maior flamma, prius quàm adueniat alteru[illegible] autem perseuerat semper fiens, & fluens [illegible] fluuius: sed latet propter uelocitatem. Palam igitur, quòd, si quidem oportet seruari calidum, hoc autem necessarium, si victurum sit, oportet fieri eius quod in principio calidi quandam refrigerationem. Exemplum autẽ huius accipere est, quod accidit in suffocatis carbonibus. si enim cooperti continue fuerint eo, quod uocatur suffocatorium, extinguuntur citò. si autem per uices quis faciat frequenter ablationem, & impositionem, manent igniti multo tempore. Occultatio autem seruat ignẽ: neque enim respirare prohibetur propter raritatem cineris, & obstat ei, qui in circuitò aeri ne extinguatur, copia existentis in seipso caliditatis. Sed de causa quidem hac, quod contrarium accidit occultato, & suffocato igni (hic enim marcescit, ille autem permanet pluri tempore)

pore)dictum est & in problematibus. Qm autē omne viuens animam, ipsum autem nō existit sine naturali caliditate, sicut diximus, plantis quidem per alimentum & continens sufficiens fit auxilium ad naturalis calidi conseruationē; Etenim alimentum facit refrigerationem ingrediens, sicut & hominibus, qui primum cibum sumpserunt. Ieiunia autem calefaciunt, & sitim faciunt; immotus enim existēs aer semper calefit. alimento autem ingrediente refrigeratur motus, donec vtique assumpserit concoctionem. Si autem aut continens excedat frigiditate propter anni tempus, cùm fit forte gelu, exiccantur: aut si æstate fortes accidunt æstus, & nō possit, quod trahitur ex terra, humidum refrigerare, corrumpitur marcescens calidum, & dicuntur sphacelismum pati, & syderatæ fieri arbores his temporibus. Quapropter & genera quædam lapidum radicibus subdunt, & aquam in vasis, vt radices infrigidētur plantarum. Animalium autem quoniam hæc quidē sunt aquatilia, hæc autē in aere degunt, ex his & per hęc acquirunt refrigerationem, illa quidem aqua, hæc autem aere. Quò aūt modo & qualiter dicendum, sermonem diligenter instituentibus.

Caput Quartum. Veterum de Respiratione opiniones examinandas esse. Respirationis autem varietatem pulmonis insequi differentias.

DE Respiratione enim pauci quidē aliqui priorum Naturalium dixerunt, cuius tamen gratia existit animalibus, hi quidem nihil enunciauerunt, hi autem dixerunt quidem, nō bene autem dixerunt, sed inexperte eorū, quæ accidunt. Præterea omnia animalia aiunt respi

rare.hoc autem non est verum. Quare necessarium de his primo aggredi, ne videamur absentes inaniter accusare. Quòd igitur, quęcunque animalium habent pulmonem, respirant omnia, manifestum. Sed & horum ipsorum. quæcũque quidem exanguem habent pulmonem, & laxum, minus indigent respiratione. quapropter multo tempore possunt permanere iuxta corporis robur. Pulmonem autem laxum habent omnia ouipara, vt ranarum genus. Præterea mures amnici, atque testudines multo tempore manent in humidis; pulmo enim modicá habet caliditatem: pauci enim sanguinis habẽt ipsum. Inflatus igitur ipse motu refrigerat, & facit permanere multo tempore. si tamen cogat quis valde detinens longo tempore, suffocantur omnia; nullum. n. talium suscipit aquã, sicut piscis. Habentia autem pulmonem refertũ sanguine, omnia magis indigent respiratione pp copiam caliditatis. Aliorum autem, quæcunque non habent pulmonem, nullum respirat.

Caput Quintum. In quadam re damnato Democrito, Anaxagoræ, ac Diogenis de piscium Respiratione confutantur opiniones.

DEmocritus igitur Abderita, & quidam alij, qui de respiratione dixerũt, nihil de alijs determinauerunt animalibus. visi sunt tñ dicere quasi omnibus respirãtibus. Anaxagoras autem, & Diogenes omnia dicentes respirare, de piscibus, & ostreis dicunt quõo respirant. Et ait Anaxagoras quidem, cùm emittũt aquam per branchias, eum, qui in ore fit, aerẽ trahentes, respirare pisces; non. n. esse vacuum vllum. Diogenes aũt, cùm emittunt aquam per brãchias ex

cir-

circunstãte circa os aqua, trahere vacuo quod in ore aerẽ, tanq̃ inexistente in aqua aere. Hęc aũt sunt impossibilia. Primò.n.dimidium rei au ferunt, ppea ꝙ dicunt cõe in altero solo. respiratio.n.vocatur. huius autem hoc quidem inspiratio est, illud autem expiratio. de quà nihil dicunt, qũo expirant talia animalium. Neq; cõtingit ipsis dicere. cũ.n.respirauerint, hac, qua respirauerunt, iterum oportet expirare, & hoc sp viciffim facere. Quare accidit simul suscipere aquam per os, & expirare aerem. necesse aũt obuiantia impedire alterum alterum Deinde, cùm emittunt aquam, tunc expirant per ora, aut per branchias. quare accidit simul & expirare, & respirare. tunc.n.aiunt ipsum respirare simul aũt respirare, & expirare impossibile. Quare si necesse respirantia expirare, & inspirare, expirare aũt non contingit vllũ ipsorũ, palã est, ꝙ neq; respirare ipsorum vllum. Præterea, dicere aerẽ trahere ex ore, aut ex aqua p os, impossibile; non. n. habent arteriam, ppea ꝙ pulmonem non habẽt, sed statim venter penes os est. quare necessarium ventre trahere. Hoc aũt & vtiq; facerent animalia. nunc aũt non faciunt. & si illa extra humidum essent, manifestè vtiq; hoc facerent. vñr aũt non facere hoc. Præterea omnibus respirantibus, & trahentibus spiritũ videmus quendam motum fieri particulæ trahentis. in piscibus autem non accidit; nihil.n. videntur mouere eorum, quæ circa ventrem, nisi branchias solùm, & in humido, & in siccũ incidentes, cùm palpitant. Præterea, cum moriuntur suffocata in humidis omnia respirantia: fiunt ampullæ, spiritu exeunte violenter: vt si quis cogat testudines, aut ranas, aut aliquod

aliud talium generum. in piscibus autem non accidit, experientibus oẽm modum, tanq̃ & nõ habẽtibus spiritum deforis vllum. Quo autem modo dicunt fieri respirationem ipsis, contingit & hominibus existentibus in humido accidere. Si.n. pisces trahunt ex ea, quæ in circuitu oris aqua, propter quid hoc non vtiq; facerent & homines, & alia aĩalia? & eum, q̃ ex ore vtiq; traherent similiter piscibus. Quare si quidẽ & illa essent possibilia, & hæc essent: q̃m aũt non sint, palã, ꝙ neq; in illis est. Ad hæc aũt, pp quã causam in aere moriuntur, & vñr palpitare sicut, quæ suffocantur, si quidẽ respirant? non.n. vtiq; alimenti indigentia hoc patiuntur. Quam aũt dicit Diogenes causam, insulsa; ait.n. ꝙ aerem multum valde trahunt in aere, in aqua aũt moderatũ, & pp hoc mori. Etenim in pedestribus oportebat possibile esse hoc accidere, nũc aũt nullum, eò ꝙ valde respiret, suffocatᷣ pedestre aĩal. Præterea, si oĩa respirant; palam, quòd & insecta animalium respirant; vñr aũt ipsorum multa decisa viuere, non solũ in duas partes, sed & in plures, vt q̃ vocant scolopendræ. q̃ qualiter, aut in quonã contingit respirare? Causa aũt maximè non dicendi bene de ipsis, ꝙ inexperti erant earũ, quæ intus partiũ, & non accipiebant gratiã alicuius naturã oĩa facere; quærentes.n. cuius gratia respiratio aĩalibus existit. & in particulis hoc inspicientes, vt in branchijs & pulmone, inuenissent vtique citius causam.

Caput Sextum. Democriti de Respiratione opinio, ac ipsius impugnatio.

DEmocritus autem, quòd quidem ex respiratione accidit aliquid respirãtibus, dicit

inquiens

inquiens prohibere extrudi animam, non tñ, vt huius quidem gratia fecisse hoc naturam quicquam dicit; omnino enim sicut & alij Naturales, & istę nihil tangit talis causæ. Dicit autem, ꝙ anima, & calidum hæ primæ figurę sphęricarum: Segregatis igit ipsis à continente extrudente, auxilium fieri, respirationem inquit; in aere enim multum numerum esse talium, quæ vocat ille intellectum, & animam Respirante igitur, & ingrediente aere, coingredientia, & prohibentia extrusionem, prohibere in animalibus existentem animam exire. Et propter hoc in respirando, & expirando esse viuere, & mori. cùm enim præualuerit continens cõprimẽs, & non amplius deforis ingrediens potest prohibere, non potente respirare, tunc accidere mortem animalibus: esse enim mortem talium figurarum ex corpore exitum ex continentis expressione. Causam autem, quare omnib. quidem necessarium mori, non tamen quando cõtigit, sed secundùm naturam quidem senectute, violentia autem præter naturam, nihil declarauit: quamuis oportebat, quoniam aliquando quidem vr̃ hoc fieri, aliqñ autem non vr̃, vtrum eadem causa extrinsecus est, an intus. Nõ dicit autem neque de principio respirandi quæ causa, vtrum intrinsecus, an extrinsecus: neque eñ qui fortis intellectus seruat auxiliũ, sed intrinsecus principium respirationis fit & motus, nõ vt inferente vim ipso continente. Inconueniẽs autem, & simul continens comprimere, & ingrediens dilatare. Quę igitur dixit, & quomodo ferè hæc sũt. Si aũt oportet putare vera eẽ prius dicta, & non omnia animalia respirare, non de omni morte causam putandũ dictam esse hãc,

ſed ſolum in reſpirantibus. Quinimo neque in his bene. Palã aũt ex his, quæ accidunt, & talibus, quorum habemus oẽs experientiã. In æſtibus.n.cùm caleſimus magis, & reſpiratione magis indigemus, & crebrius reſpiramus oẽs. cùm autem ꝙ in circuitu ſit frigidum, & cõſtringat, & cõpingat corpus, detinere accidit ſpiritum: quamuis tunc oportebat de foris ingredientem prohibere compreſſionem. Nunc autem fit contrarium; Quando.n. multum ualde congregatũ fuerit calidum, non expirantibus, tunc indigẽt reſpiratione, neceſſarium autem inſpirantes reſpirare. Aeſtuantes autem frequenter reſpirãt, tanquam refrigerationis gratia reſpirantes, quando quod dicitur facit ignis ad ignem.

Caput Septimum. Platonis de Reſpiratione decretum, & ipſius improbatio.

IN Timæo autẽ ſcripta circumpulſio, de alijs animalibus nihil determinauit, quo mõ ipſius calidi ſit ſalus, vtrum eodẽ, an propter aliã aliquam cãm; Si.n. ſolis pedeſtribus quod reſpirationis exiſtit, dicẽdum cauſam, quare ſolis. ſi autem & alijs, modus autem alius, & de hoc determinandum, ſiquidem poſſibile reſpirare omnibus. Præterea & fictitius modus cauſæ; exeũte enim extra calido per os, ambientẽ pulſum aerẽ, qui fertus incidere in eundẽ locum ait ꝑ raras exiſtentes carnes, vñ internum exierat calidum, propterea ꝙ nihil eſt vacuum, circumobſiſtentibus inuicẽ. caleſactum autem iterum exire ſecundùm eundem locum, & circumpellere intro per os aerem excidentem calidum, & hoc utiq; perſeuerare ſemper facientes, reſpirãtes, & expirantes. Accidit autem ſic putantibus

prius

prius expirationē fieri, q̄ inspirationē. Signum autem, fiunt.n.adinuicem hęc vicissim. morientes autē expirant quare necessarium esse principium inspirationē. Prҽterea cuius gratia hæc existunt animalibus, dico autē respirare, & expirare, nihil dixerunt hoc mō dicentes, sed velut de accidente aliquo enuntiant solum: quãuis principalia hęc videamus viuendi, & moriēdi; cùm.n. respirare non possunt, tunc accidit corruptionem fieri respirantibus. Insuper incōueniens calidi quidem per os exitum & iterum ingressum non latere nos, in pectus autem spiritus ingressum, & iterum calefacti exitum latere. Inconueniens autem & calidi respirationē introitum esse: apparet.n.contrarium, quod.n. expiratur esse calidum: quod autem inspiratur, frigidum. Quando autem calidum fuerit, anhelantes respirant; quia.n.non refrigerat sufficiēter ingrediens, sępe accidit spiritum trahere.

Caput Octauum. Respirationem non alimenti causâ fieri contra nonnullos.

AT verò neq; alimenti gratia existimãdum fieri respirationē, tanq̄ ꝙ alatur spiritu internus ignis, & respirante quidem tanquam super ignem succensum fomitem adiici, alito autem igne fieri expirationem. Hæc.n. dicemus iterũ & ad hunc sermonē, quæ quidē & ad priores; etenim in alijs animalibus oportebat hoc accidere, aut proportionale huic; omnia.n. habent caliditatē vitalem. Deinde & fieri calidum ex spiritu, quo oportet mō dicere, fictitium: magis.n.ex alimēto hoc fieri videmus. accidit aũt per hoc suscipere alimentum, & excremētum emittere. hoc autem in alijs non videmus fieri.

Caput Nonum. Empedoclis de Respiratione sen tentia, & ipsius redargutio.

DIcit autem de Respiratione & Empedocles non tamen cuius gratia, neque de omnibus animalibus quicquam facit manifestum, siue respirant, siue non. & de ea, quæ per nares respiratione dicens putat & de præcipua dicere respiratione. Est autem & per arteriã ex pectoribus respiratio, & quæ per nares. ipsis autem naribus sine illa non est respirare. & ea q-dem, quæ per nares fit, respiratione priuata animalia, nihil patiuntur: ea autem, q̃ per arteriã, moriuntur; vtitur.n.natura pręter propositum ea, quæ per nares respiratione ad odoratum q-busdam animalium. Quapropter odoratu ferè participant omnia animalia: est autem non omnibus idẽ instrm. Dictum est aũt de ipsis in alijs planius. Fieri aũt ait respirationẽ, & expirationẽ, ppea q venæ quædã sunt, in quib. est quidẽ sanguis, nõ tñ plenæ sunt sanguine. habent aũt meatus in eum, qui extra aerem, partibus quidem corporis minores, is autem quę aeris, maiores. quapropter sanguine moueri sursum; & deorsum nato, deorsum quidem cùm fertur in fluere aerem, & fieri respirationem, sursum autem procedẽte excidere foris, & fieri expirationem, assimilans quod accidit ipsis clepsydris.

Sic autem respirant omnia, & expirant. Omnibus priuata sanguine.
Carnium fistulæ extremum per corpus tensæ sunt:
Et ipsis oribus crebris perforatæ sunt sulcis.
Narium ultimæ summitates per totum: vt limpidum quidem.
Occultent, ætheri autem facilè iter biuijs diuisum sit.

Hinc

Hinc postea cùm irruerit tener sanguis.
Aether resonans descendet fluctu uehementi.
Cùm autem resilit, iterum respirat. Ceu cum puella.
Clepsydris ludens bene deducti aris.
Cùm quidem fistulæ transitum formosa obstruent manu.
In aquæ tingat tenerum corpus argentea:
Neque in uas adhuc imber ingreditur, sed prohibet ipsum.
Aeris moles intro cadens ad foramina spissa.
Donec detexeris crebrum fluxum: sed postea
Spiritu deficiente ingreditur pulchra aqua.
Eodem quoque modo cum aqua quidem occupet profunda aeris.
Transitu obstructo humana manu, siue meatu.
Aether extrinsecus intro irruens imbrem arcet.
Circa portas Isthmi resonantis, extrema obtinens,
Donec manu remittat, tunc autem iterum contra quam prius.
Spiritu ingruente subeffluit aqua munda.
Similiter tener sanguis, perturbans per uicos,
Cùm quidem retrocedens irruerit ad intimum,
Alter illico fluxus descendit, fluctu proruens:
Cùm autem resilit, rursus expirat aquale retro.

Dicit igitur hęc de respiratione. Respirant autem, quemadmodum diximus, manifestè respirantia per arteriam, per os simul, & per nares. Quare si quidem de hac respiratione dicit, necessarium est quærere, quomodo congruit dicta ratio causæ; videt enim contrariũ accidere: Eleuantes enim locum, quemadmodum folles in ærarijs, respirant, attollere autẽ calidum rationabile, habere quoque sanguinem calidi locum, comprimentes autem, & constringentes, quemadmodum ibi folles, expirant. Veruntamen

men ibi quidem non per idem suscipiunt aerẽ, & iterum emittunt, respirantes autem ſm idẽ. Si autem de ea, quæ per nares, dicit solũ, plurimum aberrauit; non est respiratio narium propria, sed per canalem, qui circa guttur, qua extremum palati in ore comperforatis naribus procedit hoc quidem ipsius spiritus hac, hoc autẽ per os, exiens similiter, & ingrediens. Ab alijs igitur dicta de respiratione tales, & tantas habet difficultates.

Caput Decimum. Cunctis animalibus refrigerationem necessarium esse ad eorum salutem.

QVoniam autem dictum est prius, quòd ipsum viuere, & animæ habitus cum caliditate quadam est (nam cõcoctio, per quã alimentum fit animalibus. neq; sine anima, neque sine caliditate est: ignes.n. operatur omnia) propter quod quidem in quo primo loco corporis, & in qua prima loci huius parte principiũ necessarium est esse tale, hic & primam nutritiuam animam necessarium est existere. Iste aũt est medius locus suscipientis alimẽtum, & per quem emittunt excrementum. Exanguibus igitur innominata, sanguineis autem cor hęc particula est; alimentum enim, ex quo iam fiunt partes animalibus, sanguinis natura est, sanguinis autem, & venarum idem principium esse necessarium, alterius .n. gratia alterum est, vt vas, & suscipiens. Principium autem venarum sanguineis cor; non enim per hoc, sed ex hoc pendent omnes, palàm autem hoc nobis ex dissectionibus. Alias igitur virtutes animæ impossibile existere sine nutritiua, propter quam autẽ causam, dictum est prius in ijs, quæ de Anima.

Hanc

Hanc autem sine naturali igne;in hoc enim natura igniuit ipsam. Corruptio autem ignis, quē admodam dictum est prius, extinctio, & marcor. extinctio quidem, quæ à contrarijs:quapropter, & simul vniuersus a continentis frigiditate, & celerius adhuc extinguitur diuulsus. Hæc igitur corruptio violenta, similiter in inanimatis, & animatis est: etenim instrumentis cùm diuiditur animal, & concrescit propter frigoris exuperantiam, moriuntur. Marcor autem propter copiā caliditatis. Etenim si excedat, quod circum est calidum, & alimē.um non accipiat, corrumpitur, quod ignitur, non frigescens, sed marcescens. Quare necesse est fieri refrigerationem, si debet salutem adipisci. hoc enim auxiliatur ad hanc corruptionem.

Caput Vndecimum. Quo in loco, & per quas vias refrigeratio in diuersorum generum animalibus fiat.

QVoniam autem animalium hæc quidem aquatilia sunt, hæc autem in terra faciūt conuersationem, horum paruis quidem omnino, & exanguibus facta ex cōtinente, aut aqua, aūt aere infrigidatio sufficiens est ad auxilium corruptionis huius; modicum enim habentia calorem modico indigent auxilio. Quapropter & breuis vitæ ferè omnia talia sunt: ad ambo enim modicam sortiuntur propensionē. Quæcunq; autem longioris vitæ insectorum (exanguia enim sunt omnia insecta) his sub septo trāsuerso dissectum est, vt per subtiliorem existentem membranam refrigerentur; magis enim existentia calida ampliori indigent refrigeratione, vt apes: apum enim quædam viuunt

etiam

etiam septem annis, & alta quæcunq; bombũ edunt, vt vespæ, & scarabæi, & cicadæ: etenim sonũ faciunt spiritu, velut anhelãtia. cùm. n. in ipso septo trãsuerso innatus spiritus attollitur, & considet, accidit ad membranam fieri attritionẽ: mouent. n. locũ hunc, queãdmodũ respirantia desoris pulmone, & pisces branchijs. Simile enim accidit, atq; si quis aliqua respirãtiũ suffocet, os detinens. etenim hæc facient pulmone eleuationẽ hanc, sed his quidẽ non sufficientẽ facit talis motus refrigerationẽ, illis aũt sufficientẽ. Et attritione ad mẽbranã faciunt bõbum, queãdmodũ diximus, qualem per arundines perforatas pueri, quando superposuerunt membranam tenuem, propter enim cicadarũ canentes canunt, calidiores. n. sunt & diffectũ est ipsis sub septo transuersu, non canentibus aũt hoc est nõ scissum. Et sanguine ẽt pditorũ, & pulmonẽ habentiũ, pauci aũt sanguinis habentiũ, & laxũ, q̃dã horum multo tpe pñt irrespiranter viuere. quia pulmo eleuationem habet, multam paucum habens sanguinem, & humidum: proprias enim motus ad multum tempus sufficit refrigerens, tandẽ autem non possunt, sed suffocantur non respirantia, quemadmodum dictũ est & prius. marcoris enim, qui quia non refrigeraretur corruptio, vocatur suffocatio: & quæ sic corrumpitur, suffocati dicimus. Quod autem non respirãt insecta animalium, dictum quidem est & prius, manifestum autem est & in paruis animalibus, vt muscis, & apibus, in humidis enim multo tempore supernatant, nisi valde sit frigidũ, aut calidum, quanuis modicam habentia virtutem crebrius exigunt respirare: sed corrumpuntur hæc, & di-

cuntũr ſuffocati, repleto ventre, & corrupto humido, quod in ſepto tranſuerſo, quapropter & in cinere demorata reſurgũt. Et eorum quoq;, hæc in humido viuunt, quæcunq; exanguia plu ri tempore viuunt in aere ſanguinem habenti bus, & ſuſcipientibus mare, vt piſcibus. Propterea enim quod habent modicum calidum, aer ſufficiens eſt ad multum tempus refrigerare, vt cruſtaceis, & polypis, non tamen prorſus ſufficiunt ad viuendum; quia ſunt pauci caloris: quoniam & piſcium multi viuunt in terra, immobiles tamen, & inueniuntur defoſſi. quæcunque enim non omnino habent pulmonem, aut exanguem, minus indigent refrigeratione. De exanguibus igitur, quod his quidem continens aer, his autem humidum auxiliatur ad vitam, dictum eſt. In ſanguine autem præditis, & habentibus cor, quæcunque quidem ipſorum habent pulmonem, omnia ſuſcipiunt aerem, & refrigerationẽ faciunt, per reſpirationem, & expirationem. Habent autem pulmonem & viuipara in ſeipſis, & non foris ſolùm: cartilaginea enim animal pariunt quidem; ſed non in ſeipſis. & ouiparorum & pennata, vt aues. & corticata, vt teſtudines, & lacertæ, & ſerpentes. Illa igitur ſanguine præditum, horum autem pluri ma pulmonem habent laxum, quapropter & reſpiratione vtuntur rarius, quemadmodum dictum eſt, & prius vtuntur autem omnia, & quæcunq; morantur, & degunt in aquis, vt hydrorum genus & ranarum, & crocodylorũ, & mures aquatiles, & teſtudies marinæ, & terreſtres, & vituli marini; omnia enim hæc, & talia & pariunt in ſicco, & dormiũt aut in ſicco, aut in humido extollentia os propter reſpirationẽ. Quęcunque

cunq; autem branchias habent, omnia refrigerãtur suscipientia aquã, habet aũt brãchias genus eorũ, q̃ cartilagine vocant, & aliorũ q̃ sine pedibus, sine pedibus aũt pisces oẽs; etenim q̃ habent, secundũ similitudinem alarum habẽt. Pedes autẽ habentium, vnum habet brãchiã solum eorum, quæ uisa sunt, q vocatur cordulus. Simul aũt pulmonem, & branchias nullum uisum est vnquã habens. Causa aũt, quia pulmo quidẽ gratia refrigerationis à spiritu est (videt enim & nomẽ accepisse pulmo, pp susceptionẽ spiritus) branchiæ autem ad refrigerationem ab aqua, vnum autem ad vnum oportunum instrumentum, & vna refrigeratio sufficiens est omnibus. Quare quoniã frustra nihil videmus faciente in naturã, duobus autem existentibus alterum vtiq; esset frustra, pp hoc hęc quidẽ habent brãchias, illa autẽ pulmonẽ, ambo autem nullum. Qm̃ autem ad ipsum quidẽ esse alimento indiget animalium vnumquodq;, ad salutẽ autẽ refrigeratione, eodẽ instrumẽto utit natura ad ambo hæc: & quemadmodum quibusdã lingua & ad sapores, & ad interpretationẽ, sic habentibus pulmonem vocato ore & ad cibi cõfectionem, & ad expirationem, & respirationẽ. non habentibus autẽ pulmonẽ, neq; respirantibus, os quidẽ ad confectionẽ cibi, ad refrigerationẽ autem & cibi assumptionem indigẽtibus refrigeratione branchiarũ existit natura. Qualiter igitur dictorum instrumentorum virtus facit refrigerationem, posterius dicemus. Ad non impediendum autem cibum, similiter & respirantibus accidit, & suscipientibus humidum. neq; enim respirantes simul suscipiunt cibum, alioqui accidit suffocari ingrediente alimento

aut

aut ſicco, aut humido ad pulmonem per arteriam; prius enim ſita eſt arteria gula. per quam alimentum progreditur in vocatum ventrem. Quadrupedibus igitur, & ſanguine prӕditis habet arteria, velut operculum ligulam. Auibus autem, & quadrupedum ouiparis non ineſt, ſed contractione idem faciunt; ſuſcipientia enim cibum, hӕc quidem conſtringunt, illa autem ſuperponunt ligulam, progreſſo autem, hӕc quidem attollunt, illa autem dilatant, & ſuſcipiūt ſpiritum ad refrigerationem. Habentia autem branchias, dimittentia per has humidum, per os ſuſcipiunt cibum; arteriam enim non habēt, quare hac quidem nihil utique lӕdentur ab interlapſu humidi, ſed in ventrem ingrediente aqua, quapropter velocem faciūt emiſſionem, & ſuſceptionem alimenti, & dentes acutos habent, & omnia ferè ſunt ſerratis dentibus; non enim contingit comminuere cibum.

Caput Duodecimum. Quo pacto aquatilia quadam animalia pulmonem habentia refrigerentur, & cibum capiant.

Circa cetacea autem aquatilium dubitabit utiq; aliquis, habēt enim & illa ſecundùm rationē) vt circa delphinos & balneas, & aliorū quӕcunq; habent uocatam fiſtulam; hӕc enim ſine pedibus quidem ſunt, habentia autem pulmonem ſuſcipiunt mare. Cauſa autem huius, id, quod nunc dictum eſt. Non enim refrigerationis gratia ſuſcipiunt humidum; hoc enim fit ipſis reſpirantibus: habent enim pulmonem. quapropter & dormiunt extollentia os, & ſtertunt delphini, inſuper ſi capiantur retibus, citò ſuffocantur, propterea quod non reſpirant,

spirant, & supernatantia videntur talia in mari, propter respirationem, sed quoniam necessarium est facere alimentum in humido, necessarium suscipientia humidum emittere: Et propter hoc habent omnia fistulam. suscipientia enim aquam, quemadmodum pisces per branchias, hæc per fistulam expellunt aquam. signũ autem & positio fistulæ, ad nullum enim sanguine præditorum terminatur, sed ante cerebrum positionem habet, & emittit aquam. Propter idem autem hoc suscipiunt & mollia aquã & crustata, dico autem, vt quæ vocantur locustæ, & cancri; refrigeratione enim ipsorum nullum indiget: pauci caloris enim est, & exangue vnumquodque ipsorum, quare sufficienter refrigerantur à continente humido, sed propter alimentum, ne simul suscipientibus influat humidum. Crustata igitur, velut & cancri, & locustæ, iuxta aspera emittunt aquam per applicamenta: sepiæ verò, & polypi per concauũ, quod est super vocatum caput. Scriptum est autem de ipsis diligenter magis in ijs, quę de animalium Historijs. De susceptione igitur humidi dictum est, quòd accidit propter refrigerationem, & propterea quòd oportet suscipere alimentum ex humido quæ secundùm naturam sunt aquatilia animalium.

Caput Decimumtertium. Quo pacto fiat refrigeratio in animalibus, & respirantibus, & non respirantibus. Increpatio Empedoclis de causa diuersarum habitationum ipsorum animalium. De situ cordis in ipsis animalibus.

De refrigeratione autem quo fit modo & respirantibus, & habẽtibus brãchias, post

hæc

hæc dicendum. Quòd igitur respirant quæcunque animalium habent pulmonem, prius dictum est. Propter quid autem hanc particulam habent quædam, & propter quid habentia indigent respiratione. Causa habendi quidem, quòd honorabiliora animalium plurem assecuta sunt caliditatem; simul enim necesse & animam assecuta esse honorabiliorem. honorabiliora enim hæc, quàm natura plantarum. Quapropter & maxime habentia pulmonem sanguineum, & calidum, dum & maiora magnitudinibus, & quòd purissimo, & plurimo vsum sanguine animalium, erectissimum est homo. & sursum ad totius sursum habet solum, propterea quòd talem habet hanc particulam. Quare & substantię, huic & alijs ponendum est causam ipsam, quemadmodum quancunque aliam particulam. Habent igitur gratia huius. Ea autẽ, quæ ex necessitate, & motus causa oportet putare talia consistere animalia: quemadmodum & non talia multa constituta sunt, hæc enim ex terra ampliori facta sũt, vt plantarum genus, hęc aũt ex aqua, vt aquatilium, volatilium autem, & pedestrium, hæc quidem ex aere, illa autem ex igne. Singula autem in proprijs locis habẽt ordinem ipsorum. Empedocles autem non rectè hoc dixit, dicens calidissima maximè, & ignem habentia plurimum animalium aquatilia esse, fugientia excessum eius, quæ in natura, caliditatis, vt quoniam frigido, & humido deficiunt, in loco seruentur contraria existẽtia, humidum enim calidum esse minus aere. omnino igitur absurdum. qũo contingit factum vnumquodque ipsorum in sicco. permutare locum ad humidum.

ferè enim sine pedibus plurima ipsorum sunt. Dicens autem ipsorum à principio constitutionem genita quidem esse in sicco ait, fugientia autem venisse ad humidum. Præterea neque videntur calidiora esse, quàm pedestria; hæc enim ipsorum exanguia omnino, hęc autem pauci sanguinis sunt. Sed qualia quidem dicere oportet calida, & frigida secundùm se considerationem sumpsit. De qua autem dixit causa Empedocles, aliquo quidem modo habet quæsitam rationem, non tamen quod ait ille, verum est. Habituum enim excessus habentia, loca contraria, & anni tempora conseruant, natura autem in proprijs maximè seruatur locis; non enim est idem & materia animalium, ex qua est vnumquodque, & habitus, & dispositiones ipsius. Dico autem, vt si quid ex certa constituisset natura, non vtique in calido ponens seruasset, neque si quid ex glacie. corruptum enim fuisset vtique citò, propter contrarium: liquefacit enim calidum, quod à contrario constitutũ fuit. Neque si quid ex sale, aut nitro constituisset, in humidum vtique ferens deposuisset; corrumpit enim humidum, quæ à sicco, & calido constituta sunt. Si igitur materia omnibus corporibus humidum, & siccum, rationabiliter quæ quidem ex humido constituta sunt, in humido sunt: quæ autem ex sicco, in sicco. Propter hoc arbores non in aqua nascuntur, sed in terra, quamuis eiusdem rationis est in aqu. m, propterea quòd ipsæ quàm siccæ sunt, quemad mõdum prægnea ait ille. non enim propter frigidum venirent in ipsam, sed quia humida. Naturæ igitur materiæ, in quali quidem loco sunt,

sunt,tales existentes sunt:quę quidem in aqua, humidæ:quæ autem in terra,siccæ:quæ autem in aere, calidæ. Habitus tamen, qui quidem excedentes sunt caliditate, in frigido: qui autem frigiditate, in calido positi seruantur magis; reducit enim ad mēsuratum locus habitus excessum. Hoc igitur oportet quærere in locis proprijs vniuscuiusque materiæ, & secundùm permutationes communis temporis anni;habitus enim contingit locis contrarios esse,materiam autem impossibile. Quod igitur non propter caliditatem naturę hęc quidem aquatilia: hæc autem pedestria animalium sunt,quemadmodū Empedocles ait,tot dicta sint: & cur hæc quidem non habent pulmonem, hæc autem habent. Propter quid autem habentia suscipiunt aerem,& respirant, & maxime ipsorum quæcunq; habent sanguine præditum. Causa respirādi quidē pulmo laxus existens,& plenus fistulis & maximè vtiq; sanguinea hæc particula,inter ea,q̄ vocant viscera. Quæcunq; itaq; habent ipsam sanguine præditam, celeri quidem indigent refrigeratione, propterea quòd parua est propensio animalis ignis. intro autem ingredi per totum propter copiam sanguinis, & caliditatis.hæc autem ambo aer quidem potest facilè facere, ꝓpterea enim quòd habet tenuē naturā, & per totum & celeriter penetrans refrigerat. aqua autem contrarium: Et cur maximè respirant habentia pulmonē sanguineum, ex his palam; quod enim calidus amplioii indiget refrigeratione.Simul autem & ad principium caliditatis,quæ in corde progreditur spiritus de facili. Quo autem modo cor perforationem habet ad pulmonem, oportet cōtem-

Et non potentibus mouere, respirantibus quidem pulmonem, aquatilibus autem brāchias, propter passionem, aut propter senectutem tūc accidit.

Caput Decimumquartum. De causis vitæ, ac mortis earumq; definitiones: iuuentutis item senectutis, atque vigoris.

Est igitur omnibus animalibus commune generatio, & mors. modi autem differunt specie; non enim indifferens corruptio, sed habet aliquid commune: Mors enim est, hæc quidem violenta, illa autem secundum naturam. Violenta quidem, quando principium extrinsecus fuerit. Secundùm naturam autem, quando in ipso, & partis consistentia ex principio talis, sed non aduenientia aliqua passio. In plantis igitur ariditas, in animalibus autem vocatur hæc senectus. Est autem mors, & corruptio omnibus similiter non imperfectis, his autem assimiliter quidem, alio autem modo: Imperfecta autem dico, vt oua, & semina plantarum, quæcunque sine radice. omnibus igitur corruptio fit propter calidi defectum. perfectis autem, in quo substantiæ principium. hoc autem est, quemadmodum dictum est prius, in quo sursum, & deorsum copulantur. plantis quidem medium germinis, & radicis, animalium autem, sanguineis quidem cor, exanguibus autem proportionale. Horum autē quædam potētia multa principia habent, nō tamen actu. quapropter & insectorum quędam diuisa viuunt. Et sanguine præditorū quæcunq; non viuacia valde sunt, multo tēpore vi-

uunt exempto corde, vt testudines: & mouētur pedibus adhuc existentibus pusilis, propterea quod non composita sit natura ipsorum bene similiter in sectis. Principium autem vitæ deficit habētibus, cùm non refrigeratur calidū cōmunicans ipsi. quemadmodum enim dictū est multoties, contabescit ipsum à seipso. Quando igitur his quidem pulmo, illis autem branchiæ obdurescant, pp temporis longitudinem desiccatis, illis quidem branchijs, his autem pulmone; & factis terrestribus, non possunt has partes mouere, neq; eleuare, & contrahere. tandē autem facta intensione marcescit ignis. Quapropter & paruis passionibus aduenientibus in senectute, celeriter moriuntur; propterea em quòd paucum est calidum, velut plurimo euaporato in multitudine vitæ, si qua vtique intensio fiat particulę, citò extinguitur, quemadmodum momentanea, & parua in ipso flamma existente, propter paruum motum extinguitur. Qua ppter, & sine dolore est, qua in senectute, mors. nulla enim uiolenta ipsis passione contingente, moriuntur: sed insensibilis animæ absolutio fit omnino. Et morborum quicūq; faciūt pulmonem durum, aut tuberculis, aut excremētis, aut caliditatis ægritudinalis excessu, quemadmodum in febribus, crebrum spiritū faciūt; propterea quòd non possunt pulmonem longè tollere sursum, & deprimere. tādem autē, quando non amplius possunt mouere, moriūtur expirantes. Generatio igitur est prima participatio cum calido nutritiuæ animæ. Vita aūt mansio huius. Iuuentus autem est primę refrigeratiuæ particulæ augmentatio. Senectus autem, huius decrementum. Status autem, horum medium.

dium. Mors autem, & corruptio, violenta quidem, calidi extinctio, & marcor (corrumpetur enim vtiq; propter ambas has causas) quæ aũt secũdùm naturam eiusdem huius marcefactio propter temporis longitudinem facta, & perfectionem. in plantis igitur ariditas, in animalib. autem vocatur mors. Huius autem, quæ quidẽ in senectute mors, marcor particulæ propter impotentiam refrigerandi, à senectute. Quid igitur est generatio, & vita, & mors, & propter quas causas insunt animalibus, dictum est. Palam autem ex his, & propter quam causam respirantibus quidem animalium suffocari accidit in humido, piscibus autem in aere; Illis enĩ per aquam refrigeratio fit, his autem per aerẽ; quibus vtraq; priuantur permutantia locos. Cũ itaq; motus illis quidem branchiarum, his autem pulmonis; quæ cùm eleuãtur, & considũt, hæc quidem expirant, & inspirant, illa autem suscipiunt humidum, & emittunt. Præterea cõstitutio instrumenti hoc se habet modo.

Caput Decimumquintum. De Saltu, Pulsu, ac Respiratione, cordi accidentibus.

TRia autem sunt, quæ accidunt circa cor, q̃ videntur eandem naturam habere, habẽt aũt non eandem, saltus, & pulsus, & quod respirationis. Saltus igitur est compulsio calidi, quod in ipso propter refrigerationem excrementitiã, aut colliquatricem, vt in morbo, q vocatur palpitatio, & in alijs morbis, & timoribus; etenim timentes infrigidantur secundùm superiora. Calidum autem fugiens, & contractum facit motum in paruum constrictum, ita vt aliquan-

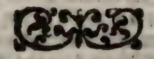
do extinguantur animalia, & moriantur propter timorem; & propter passionem morbosam. Accidens autem pulsatio cordis, quam semper videtur faciens continue, similis tuberculis est, quem faciunt motum cum dolore, propterea quod præter naturam est sanguinis permutatio. fit autem, vsquequo suppurauerit concoctus. Est autem similis bullitioni hæc passio; bullitio enim fit, cùm inflatur humidum à calido: eleuatur enim, propterea quòd amplior fit moles. Quies autem in tuberculis quidem, si non perspirauerit, crassiore facto humido, putrefactio. bullitioni autem excidentia per terminantia. In corde autem semper accedentis humidi ex alimento per caliditatem tumefactio facit pulsum, eleuantis vltimam tunicam cordis. & hoc semper fit continue; affluit enim semper humidum, ex quo fit sanguinis natura. primò enim in corde fit. palam autem in generatione à principio: nondum enim distinctis venis, videtur habere sanguinem. Et propter hoc pulsat magis iunioribus, quàm senioribus: fit enim exhalatio amplior iunioribus. Et pulsant venæ omnes, & simul inuicem, propterea quòd pendet omnes à corde. mouet autem semper: quare & illæ semper, & simul inuicem, quando mouet. Resilitio igitur est, facta obuiatio ad frigidi compulsionem. Pulsatio autem humidi calefacti inflatio. Respiratio autem fit, cum augmentatur calidum, in quo principium nutritiuum. quemadmodum enim & alia indigent alimento, & illud, & alijs magis; etenim alijs illud alimenti causa est. Necesse itaque amplius factum eleuare

instru-

instrumentum. Oportet autem existimare constitutionem instrumenti similem quidem esse follibus, qui in ærarijs (non longe enim neque pulmo, neque cor, vt suscipiat figuram talem) duplum autem esse quod tale. oportet enim in medio esse nutritiuum naturalis virtutis. Eleuatur igitur, maius factum, cùm autem eleuat, necessarium eleuari & continentem ipsum particulam. Quod quidem videntur facere respirantes, eleuant enim pectus, propterea quòd principium existens in ipso huius particulæ idem hoc facit. cùm enim eleuatur, quemadmodum in folles, necessariũ induci aerem, qui deforis, & frigidum existentem, & refrigerantem extinguere excessum ignis. Quemadmodum autem crescente, eleuabatur hæc particula, & decrescente, necessariũ considere, & considẽte, exire aerem qui ingressus fuit, iterum: ingredientem quidem frigidum, exeũtem autem calidum ꝓpter tactum calidi existentis in particula hac, & maximè in habentibus pulmonem sanguine refertum: in multos enim velut canales, fistulas incidere, quæ in pulmone, quarum secus quancunque protensæ sunt venæ, ita vt videatur totus pulmo esse plenus sanguine. Vocatᷣ autem ingressus quidem aeris respiratio: exitus autẽ expiratio. Et semper sanè hoc continuè fit, quandiu vtique viuant, & moueant hanc particulam cõtinuè. & propter hoc in respirando, & expirando est ipsum viuere. Eodem autem modo & piscibus motus fit brãchiarum; cùm enim eleuet calidum, quòd in sanguine per partes, eleuantur & branchiæ, & pertransit aqua. descẽdente autem ad cor per meatus, & refrigescente,

confi-

considunt,& emittunt aquam. Semper autem cùm eleuetur id, quod in corde, semper suscipit iterum refrigescentem. Quapropter & illis viuendi, & non viuendi finis est in respirando, & his in suscipiendo humidum. Et de vita quidem & morte, & de cognatis huius speculationis, ferè dictum est de omnibus.

ARISTO-

ARISTOTELIS LIBRI DE SANITATE ET MORBO INITIVM.

E sanitate verò, morboque non solùm Medici, sed & Naturalis est causas quadantenus dicere. Quatenus verò hi differãt, & quatenus diuersa contemplentur, latere non oportet. Equidem quod confinis sit quadantenus hæc Medici, Naturalisque tractatio, & id quod efficitur, testatur; nam & Medici, quicunque diserti, ac diligentiores, de natura dicunt, & principia inde sumere dignantur, & inter eos, qui de natura tractant, elegantissimi ferè vsque ad medicinalia principia desinunt.

Reliqua desiderantur.

REGISTRVM.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z.

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii KK Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Ss Tt Vu Xx Yy Zz.

Aaa Bbb Ccc Ddd Eee Fff Ggg Hhh Iii KKK Lll Mmm Nnn Ooo Ppp Qqq Rrr.

Omnes ſunt Quaterniones.

VENETIIS,
Apud Nicolaum Morettum.
M D LXXXIIII.

